

การประชุมสัมมนาทางวิชาการ ครั้งที่ 24

เรื่อง “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทย ผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันเสาร์ที่ 22 และวันอาทิตย์ที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2567
ณ อาคารคณะทันตแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น วิทยาเขตวัชรพล

สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (PROCEEDINGS)

การประชุมสัมมนาทางวิชาการ ครั้งที่ 24

เรื่อง “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทยผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันเสาร์ที่ 22 และวันอาทิตย์ที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2567

ณ อาคารคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น วิทยาเขตวัชรพล

พิมพ์เมื่อ : มิถุนายน 2567

จัดพิมพ์เผยแพร่ : ส่วนงานวิจัยและบริการวิชาการ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

4 หมู่ 11 ลาดสวาย ลำลูกกา ปทุมธานี 12150

โทรศัพท์ 02-563-5252

อีเมล wturerearch.ac.th@gmail.com

เว็บไซต์ <http://www.western.ac.th>

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด มีน เซอร์วิส ซัพพลาย

88/8 ถนนฉลองกรุง แขวงลำปลาทิว เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

โทรศัพท์ 0-92276-4177, 0-98197-9462

Email: meancopier@gmail.com

คำนำ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัยและการสร้างองค์ความรู้จากการวิจัย รวมทั้งการสร้างเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับนักวิชาการ นักวิจัย คณาจารย์ นิสิตและนักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง โดยร่วมมือกับ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และสถาบันการศึกษาได้แก่ มหาวิทยาลัยเนชั่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น เครือข่ายวิจัยประชาชื่น มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยปทุมธานี และวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม จัดให้มี การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24 ในหัวข้อ เรื่อง “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทยผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการ อันจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ผลงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์สุขภาพและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งเป็นเวทีทางวิชาการในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยและเพื่อสร้างแนวความคิดการส่งเสริมการวิจัยตามยุทธศาสตร์ แก่สถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 24 จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยของอาจารย์ นักวิชาการ นิสิต และนักศึกษาที่ร่วมนำเสนอผลงานให้บุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องได้นำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพต่อไป คณะผู้จัดทำรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 24 ขอขอบคุณผู้เข้าร่วมสัมมนาและผู้นำเสนอผลงานวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่สละเวลาในการให้ข้อเสนอแนะและพัฒนาบทความจนเป็นผลงานที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หวังว่าเอกสารฉบับนี้จะอำนวยประโยชน์ต่อผู้อ่านและนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

คณะทำงานจัดทำเอกสารเผยแพร่ผลงานวิจัย

คำนิยาม

การวิจัยเป็นข้อมูลที่สำคัญในการได้มาซึ่งความรู้ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพถูกต้อง จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีเป้าหมายที่จะนำพาประเทศไทยไปสู่ประเทศที่พัฒนาที่พึ่งตัวเองได้ ดังนั้นประเทศไทยต้องหันมาให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ให้เกิดขึ้น การวิจัยถือเป็นกลไกสำคัญที่จะขับเคลื่อนประเทศไทยในทุกด้านตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี เป็นมิติสำคัญที่จะช่วยพัฒนาในอนาคต ซึ่งถือเป็น ความท้าทายที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการศึกษาซึ่งในระดับอุดมศึกษาของไทยนั้นงานวิจัยถือเป็นหัวใจสำคัญที่ต้องให้การสนับสนุนเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่องในการจะได้นำไปสู่ความเข้มแข็งของประเทศ ด้วยความมีเสถียรภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์นและสถาบันเครือข่าย 10 สถาบัน ประกอบด้วย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และสถาบันการศึกษาได้แก่ มหาวิทยาลัยเนชั่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น เครือข่ายวิจัยประชาชื่น มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยปทุมธานี และวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ จึงได้จัดงานการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24 ประจำปีการศึกษา 2566 ในหัวข้อ เรื่อง “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทยผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อเป็นเวทีทางวิชาการให้กับคณาจารย์ บุคลากร นิสิต นักศึกษา นักวิชาการและผู้สนใจได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้แสดง ความก้าวหน้าของงานวิจัยในสาขาวิชาต่างๆ โดยมีการนำเสนอผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยทั้งภาคบรรยายและโปสเตอร์ ที่ครอบคลุมผลงานวิจัยในสาขาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ในฐานะองค์ปาถกฐาพิเศษ รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านที่ให้การร่วมการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24 ขอขอบคุณสถาบันเครือข่ายทั้ง 10 สถาบัน ที่ร่วมมือและให้การสนับสนุนการจัดประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24 จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอให้พลังของความร่วมมือในครั้งนี้ ยังผลให้เกิด การต่อยอดองค์ความรู้ใหม่เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัครดา เกิดประทุม)

รองอธิการบดี

ประธานคณะกรรมการจัดงาน

การประชุมทางวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24
เรื่อง “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทยผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”
วันเสาร์ที่ 22 และวันอาทิตย์ที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2567
ณ อาคารคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น วิทยาเขตวัชรพล

หลักการและเหตุผล

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นชุดเป้าหมายการพัฒนาระดับโลก หลังปี 2015 ที่ได้รับการรับรองจาก 193 ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ เป้าประสงค์ (Targets) และตัวชี้วัด (Indicators) ที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น โดยหลักการการขับเคลื่อน SDGs เป็นกระบวนการที่เริ่มจากฐานรากขึ้นสู่ระดับนโยบาย (Bottom-Up) ภูมิปัญญาไทย วัฒนธรรม ประเพณี มีองค์ประกอบครอบคลุมส่วนท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทหลักในการนำ SDGs ไปปฏิบัติ “งานวิจัย” จึงเป็นส่วนสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Move) ในการนำองค์ความรู้มาสังเคราะห์ และ ถอดบทเรียน ที่เกี่ยวกับเป้าหมายด้านต่างๆ และผลิตเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน สถานการณ์ปัจจุบัน และความคืบหน้าเกี่ยวกับการดำเนินการที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ภูมิปัญญาไทย หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต เป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ทุกกลุ่มชนได้สร้างจากประสบการณ์ที่สั่งสมไวในการปรับตัว การดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมาภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆในพื้นที่ที่ทุกกลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้แลกเปลี่ยนสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่ที่สิ่งแวดล้อมอื่นได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอามาปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมของวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่เกิดจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหา การปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ก่อเกิด การสั่งสม การปรับเปลี่ยนตามเหตุปัจจัย อยู่ในจิตใจ ระบบคิด พฤติกรรมความเคยชินและความชัดเจนที่เรียกเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการทดสอบในชีวิตจริง ผ่านกาลเวลา สถานการณ์ และบริบททางเศรษฐกิจ สังคมที่เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง จึงเป็นธรรมดาที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายสิ่งหลายอย่างได้ตกสมัยไปแล้ว ทว่าพร้อมกันนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกหลายอย่างก็ยังคงอยู่ หากแต่มีการปรับใช้สถานการณ์แล้วองงาม เจริญเติบโตต่อไป

ดังนั้น การวิจัยจึงเป็นองค์ประกอบหลักที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศรวมถึงการสร้างความได้เปรียบในด้านต่างๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกสถาบันการศึกษาและองค์กรต่างๆ จะต้องมีการผลักดันขับเคลื่อนและยกระดับการวิจัย เพื่อผลิตงานวิจัยที่มีคุณภาพ ตลอดจนมีการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ในมิติต่างๆ กระบวนการหนึ่งซึ่งสำคัญในการวิจัยคือ การเผยแพร่งานวิจัยสู่แวดวงวิชาการเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง และเป็นการพัฒนางานวิจัยที่สูงขึ้นต่อไปอีก การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติจึงเป็นเวทีทางวิชาการสำหรับนักวิจัยในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านการวิจัยที่จะพัฒนางานวิจัยที่สูงขึ้นต่อไป สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทุกหน่วยงานจึงให้ความสำคัญกับงานวิจัย และยังส่งผลต่อนิสิตในระดับบัณฑิตศึกษาซึ่งต้องมีผลงานวิจัยอยู่ในระบบการศึกษาด้วย

จากความสำคัญข้างต้น มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเนชั่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น เครือข่ายวิจัยประชาชน มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยปทุมธานี และวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม จึงได้จัดให้มีการประชุมทางวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติขึ้นเผยแพร่ผลงานออกสู่สาธารณะชน ปีละ 2 ครั้ง โดยครั้งนี้เป็นครั้งที่ 24 ซึ่งเป็นครั้งที่ 2 ของปีการศึกษา 2566 ในหัวข้อ “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทยผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

ในการประชุมทางวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24 ครั้งนี้ มีการมอบรางวัลนักวิจัยดีเด่น เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับนักวิจัยแบ่งออกเป็นรางวัล นักวิจัยดีเด่น 2 สาขาได้แก่

- 1) นักวิจัยดีเด่นสายวิทยาศาสตร์สุขภาพ
- 2) นักวิจัยดีเด่นสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โดยการพิจารณานักวิจัยดีเด่นจะดำเนินการโดยคณะกรรมการพิจารณานักวิจัยดีเด่นที่ได้รับการแต่งตั้งจากตัวแทนของทั้งสองสาขา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาคุณภาพให้คณาจารย์ นักวิชาการ บุคลากร ตลอดจนบุคคลทั่วไปให้ความสำคัญของงานวิจัย และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ตลอดจนข้อคิดเห็นงานวิจัย ด้วยการนำนวัตกรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่งานวิจัย เพื่อเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน อันจะทำให้เกิดงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ต่อชุมชน สังคมและประเทศต่อไป

2. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยในรูปแบบของเอกสารเชิงวิชาการ และสร้างเครือข่ายในการพัฒนาต่อยอดในการนำนวัตกรรมทางวิชาการและการวิจัยสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้นระหว่างนักวิจัย นักวิชาการ สถาบันการศึกษา ตลอดจนหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน

3. เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการวิจัยและเป็นเวทีวิชาการในการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนผลงาน และข้อมูลการวิจัยในกลุ่มสาขาต่างๆ ทั้งด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในระดับประเทศ

หัวข้อในการนำเสนอผลงานทางวิชาการ

1. กลุ่มวิทยาศาสตร์

- 1.1 ด้านวิศวกรรมศาสตร์
- 1.2 ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- 1.3 ด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ

2. กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

- 2.1 ด้านการศึกษา
- 2.2 ด้านบริหารธุรกิจ
- 2.3 ด้านนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์

รูปแบบการประชุมและนำเสนอผลงานทางวิชาการ เป็นแบบ Onsite

1. การบรรยายพิเศษโดยวิทยากรกิตติมศักดิ์ (Keynote Speaker)
2. การนำเสนอบทความวิจัยและบทความวิชาการภาคบรรยาย (Oral Presentation)
3. การนำเสนอบทความวิจัยและบทความวิชาการภาคโปสเตอร์ (Poster Presentation)

ระยะเวลาการประชุม

วันเสาร์ที่ 22 และวันอาทิตย์ที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2567 นำเสนอความวิจัยและบทความวิชาการ ภาคบรรยายและโปสเตอร์

สถานที่จัดการประชุมวิชาการและนำเสนอวิชาการ

ณ อาคารคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น (วิทยาเขตวัชรพล) อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี (อาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบตามความเหมาะสมของสถานการณ์ปัจจุบัน)

ผู้เข้าร่วมโครงการ

- กลุ่มเป้าหมายจำนวน 250 คน ประกอบด้วย
1. อาจารย์และนิสิตของมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
 2. อาจารย์และนิสิตจากมหาวิทยาลัยต่างๆ
 3. นักวิชาการ นักวิจัย และประชาชนผู้สนใจทั่วไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. อาจารย์ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา ได้เผยแพร่งานวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ความรู้เกี่ยวกับ “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทยผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”
2. คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัยมีโอกาสนำเสนอผลงานวิจัยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ทรงคุณวุฒิในแต่สาขา
3. เป็นการสร้างการจัดการเรียนรู้ ให้กับนิสิตของมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่จะนำไปใช้ปรับระบบการศึกษาต่อไป
4. มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและนักวิจัยระดับชาติ

กำหนดการลงทะเบียนและรับบทความวิชาการ

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลา
1. กำหนดการลงทะเบียน ชำระเงินและส่งบทความ	วันที่ 1 เมษายน – วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2567
2. กำหนดการส่งบทความฉบับแก้ไข	วันที่ 15 เมษายน – วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2567
3. ประกาศรายชื่อ (สำหรับผู้ลงทะเบียนชำระเงินและส่งบทความ)	วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2567
4. นำเสนอบทความ (ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์)	วันที่ 22-23 มิถุนายน 2567

ลักษณะบทความวิจัยและการนำเสนอผลงานวิจัย

- บทความวิจัยที่จะนำเสนอในการประชุมจะต้องเป็นผลงานที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่มาก่อน
- การนำเสนอผลงาน ให้นำเสนอแบบบรรยาย (Oral Presentation) ในที่ประชุม โดยใช้เวลาในการนำเสนอ ไม่เกิน 15 นาที ชักถามจากวิทยากร 5 นาที (รวมไม่เกิน 20 นาที)
- บทความวิจัยฉบับเต็มที่ยื่นนำเสนอผลงานได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจะได้ตีพิมพ์ full paper เผยแพร่ใน Proceeding ของการประชุม

อัตราค่าลงทะเบียน

ประเภทการเข้าร่วม	อัตราค่าลงทะเบียน
1. เข้าร่วมประชุม รับฟังการบรรยายพิเศษ โดยไม่นำเสนอผลงานทางวิชาการ	บุคคลภายนอก 1,000 บาท (รวมค่าอาหารกลางวันและอาหารว่าง 2 มื้อ) โดยลงทะเบียนชำระเงิน ตั้งแต่ วันที่ 1 เมษายน – 31 พฤษภาคม 2567
2. เข้าร่วมประชุมและนำเสนอผลงานทางวิชาการ	-บุคคลภายนอก 3,200 บาท / เรื่อง (รวมค่าอาหารกลางวันและอาหารว่าง 2 มื้อ) ทั้งนี้ต้องชำระเงิน/ส่งบทความ ตั้งแต่ วันที่ 1 เมษายน – 31 พฤษภาคม 2567
3. เข้าร่วมประชุมและนำเสนอบทความวิจัยแบบปากเปล่า	-นิสิตปริญญาเอก มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น 3,200 บาท / เรื่อง (รวมค่าอาหารกลางวันและอาหารว่าง 2 มื้อ) ทั้งนี้ต้องชำระเงิน/ส่งบทความ ตั้งแต่ วันที่ 1 เมษายน – 31 พฤษภาคม 2567
4. เข้าร่วมประชุมและนำเสนอบทความวิจัย (ที่รวมค่าลงทะเบียนและจัดทำโปสเตอร์)	- นิสิตปริญญาโท มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น 3,200 บาท / เรื่อง - ค่าดำเนินการจัดทำและออกแบบโปสเตอร์พร้อมขาตั้ง 2500/เรื่อง (รวมค่าอาหารกลางวันและอาหารว่าง 2 มื้อ) ทั้งนี้ต้องชำระเงิน/ส่งบทความ ตั้งแต่ วันที่ 1 เมษายน – 31 พฤษภาคม 2567

หมายเหตุ

- เมื่อมีการชำระเงินค่าลงทะเบียนแล้ว ทางผู้จัดงานประชุมวิชาการจะไม่คืนเงินค่าลงทะเบียนไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น
- อัตราค่าลงทะเบียนนี้รวมเอกสารประกอบการประชุม อาหารกลางวันและอาหารว่าง 2 มื้อ
- หากต้องการใบเสร็จเพื่อเบิกค่าลงทะเบียนของหน่วยงาน กรุณานำใบเสร็จที่ชำระของธนาคาร (ตัวจริง) นำมาติดต่อบริษัทการเงิน ชั้น 1 ณ อาคารคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

4. อัตราค่าลงทะเบียนสำหรับการเข้าร่วมนำเสนอผลงานต่อ 1 ท่านเท่านั้น หากผู้เข้าร่วมนำเสนอประสงค์ให้บุคคลอื่นเข้าร่วมฟังการบรรยายประสงค์สามารถลงทะเบียนในลักษณะของการเข้าร่วมประชุม อัตราค่าลงทะเบียน 1,000 บาท

5. เกียรติบัตรในการนำเสนอผลงานอ้างอิงจากรายชื่อของผู้ที่ลงทะเบียนในระบบนำเสนอผลงานเท่านั้น (โปรดระบุชื่อสกุลและตำแหน่งให้ถูกต้องครบถ้วน) รายชื่อผู้ร่วมนำเสนอผลงานวิชาการในบทความจะปรากฏในฉบับรวมเล่มการประชุมวิชาการฯ

การลงทะเบียนทางเว็บไซต์

ผู้สมัครต้องทำการลงทะเบียนและแนบไฟล์เอกสารการชำระเงินค่าลงทะเบียนให้เรียบร้อยพร้อมแนบไฟล์บทความฉบับเต็ม upload ไฟล์ word ให้เรียบร้อย จากนั้นให้ผู้สมัครเข้าไปกรอกข้อมูลเพื่อลงทะเบียนรับรหัสประจำตัวที่ <http://www.western.ac.th> โดยผู้สมัครต้องกรอกข้อมูลให้ครบถ้วนแล้วกดยืนยันเพื่อรับ รหัสประจำตัว จากนั้นตรวจสอบข้อมูลและกดยืนยันอีกครั้ง จึงจะถือว่าการสมัครเสร็จสมบูรณ์ สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม โทร.0-2563-5252 ต่อ 5017 และ 5019

ลักษณะบทความวิจัยและการนำเสนอผลงานวิจัย

1. บทความวิจัยและบทความวิชาการที่จะนำเสนอในการประชุมจะต้องเป็นผลงานที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่มาก่อน
2. การนำเสนอผลงานให้นำเสนอแบบบรรยาย (Oral Presentation) ในที่ประชุมโดยใช้เวลาในการนำเสนอ ไม่เกิน 15 นาที ชักถามจากกรรมการผู้วิพากษ์ 5 นาที (รวมไม่เกิน 20 นาที)
3. การนำเสนอแบบโปสเตอร์ (poster) ผู้นำเสนอต้องยื่นประจำจุดโปสเตอร์ของตนเองโดยใช้เวลาในการนำเสนอตอบข้อซักถามของกรรมการ รวมไม่เกิน 20 นาที
4. บทความวิจัยฉบับเต็มที่ผู้นำเสนอผลงานได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจะได้ตีพิมพ์เผยแพร่แบบ Full Paper ใน Proceeding ของการประชุม

กำหนดการ

ประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24

เรื่อง “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทยผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันเสาร์ที่ 22 และวันอาทิตย์ที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2567

ณ อาคารคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น วิทยาเขตวัชรพล

วันเสาร์ที่ 22 มิถุนายน 2567

เวลา 08.00 – 09.00 น.	- ลงทะเบียนการเข้าร่วมงาน
เวลา 09.00 – 09.10 น.	- รองศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์ จิยะจันทร์ อธิการบดี กล่าวรายงาน
เวลา 09.10 – 09.20 น.	- ดร.ประภากร สมิตี นายกสภามหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ประธานในพิธีกล่าวต้อนรับและเปิดการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24
เวลา 09.20 – 09.30	- พิธีกร กล่าวแนะนำประวัติ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์
เวลา 09.30 – 10.40 น.	- ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทยผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” โดย ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)
เวลา 10.40 – 11.00 น.	- พิธีมอบโล่ให้กับสถาบันที่เป็นเจ้าภาพร่วม
เวลา 11.00 – 12.00 น.	- การนำเสนอผลงานวิชาการภาคบรรยายและภาคโปสเตอร์
เวลา 12.00 – 13.00 น.	- พักรับประทานอาหารกลางวัน
เวลา 13.00 – 14.15 น.	- การนำเสนอผลงานวิชาการภาคบรรยายและภาคโปสเตอร์ (ต่อ)
เวลา 14.15 – 14.30 น.	- พักรับประทานอาหารว่าง
เวลา 14.30 – 16.00 น.	- การนำเสนอผลงานวิชาการภาคบรรยายและภาคโปสเตอร์ (ต่อ)
เวลา 16.00 – 17.00 น.	- พิธีมอบเกียรติบัตรให้กับผู้เข้าร่วมนำเสนอผลงานวิชาการ

วันอาทิตย์ที่ 23 มิถุนายน 2567

เวลา 09.00 – 15.00 น.	- นิทรรศการและเสวนาทางวิชาการผลงานของนิสิตปริญญาเอกและปริญญาโท

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

คำสั่งมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ที่ 131/2567

เรื่อง แต่งตั้งบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการ (Proceeding)
การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24

เพื่อให้การดำเนินการจัดทำรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการ (Proceeding) ในการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24 เรื่อง “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทยผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ที่จะจัดขึ้นในวันเสาร์ที่ 22 และวันอาทิตย์ที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2567 บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดงานและสอดคล้องหลักเกณฑ์การเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 มหาวิทยาลัยจึงเห็นสมควรแต่งตั้งบรรณาธิการและกองบรรณาธิการรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการ (Proceeding) ในการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24 ดังมีรายนามต่อไปนี้

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัครดา	เกิดประทุม	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ทพ.ดร.สิทธิชัย	ขุนทองแก้ว	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ทันตแพทยศาสตร์
ศาสตราจารย์กิตติคุณ ทพ.วินัย	ศิริจิตร	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	ทันตแพทยศาสตร์
ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ทพ.ไพรัช	ธีรवारกุล	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	ทันตแพทยศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทพ.อุดม	ว่องไวทองดี	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	ทันตแพทยศาสตร์
ศาสตราจารย์ (วุฒิคุณ) ดร.นพ.พรเทพ	ศิริวนารังสรรค์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	แพทยศาสตร์
ดร.ทพ.คชวรรณ	บางพันธุวิมล	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	แพทยศาสตร์
พญ.วิไลลักษณ์	ทีปประสาน	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	แพทยศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม	นันทมงคลชัย	มหาวิทยาลัยมหิดล	สาธารณสุขศาสตร์, พยาบาลศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพรรณ	วรสีหะ	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	พยาบาลศาสตร์
ดร.จวีร์วรรณ	มณีแสง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	พยาบาลศาสตร์
ดร.มยุรี	กัลป์วงศ์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	พยาบาลศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์	สมศักดิ์	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	เทคนิคการแพทย์, วิทยาศาสตร์การแพทย์

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

รองศาสตราจารย์ ภาณุวรรณดี	แต่โสติกุล	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	เภสัชศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษณะ	ตาอ้าย	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	สัตวแพทยศาสตร์
อาจารย์จุฬารัตน์	ม่วงดิษฐ์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	สัตวแพทยศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา	พวงดาวเรือง	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์	วิศวกรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพันธ์	ดวงทองสุข	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์	วิศวกรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญ	โกญจนาท	มหาวิทยาลัยรังสิต	วิศวกรรมอุตสาหการ และ
จันทร์			ศึกษาศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์	จันตะนี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ	รัฐประศาสนศาสตร์
		ราชวิทยาลัย	
รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี	ฉิรินัง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี	รัฐประศาสนศาสตร์
		ราชมงคลรัตนโกสินทร์	
รองศาสตราจารย์ ดร.พัสสรณ์	วรภัทรธิระกุล	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	รัฐประศาสนศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สิบพงศ์	สุขสม	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	รัฐประศาสนศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา	มุสิกานนท์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	ศึกษาศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา	วิหคโต	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	ศึกษาศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณ	ฉัญญา	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	หลักสูตรและการสอน
รองศาสตราจารย์ ดร.ศักรระวี	วรวัฒน์ปริญญา	พระจอมเกล้าพระนครเหนือ	บริหารธุรกิจ
		วิทยาเขตระยอง	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษฎา	ตันเปาว์	มหาวิทยาลัยเนชั่น	บริหารธุรกิจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพันธ์	กิตตินรรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร	บริหารธุรกิจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดาวรุ่งรดา	วงศ์ไกร	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ
ดร.อัศนี	ณ นาน	มหาวิทยาลัยเนชั่น	บริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ดร.วัลลภา	ศรีทองพิมพ์	มหาวิทยาลัยนานาชาติ แสตมฟอร์ด	บริหารธุรกิจ
ดร.นิพัทธ์	สนิทเหลือ	สถาบันเทคโนโลยี แห่งสุวรรณภูมิ	สถิติประยุกต์, บริหารธุรกิจ
ดร.นิรุช	เนื่องวัง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐชญา	ภาแรง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	นิติศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์	ทองทรัพย์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	นิติศาสตร์

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ลง ณ วันที่ 9 เมษายน พ.ศ.2567

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์ จิยะจันทน์)

อธิการบดี

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

คำสั่งมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ที่ 132/2567

เรื่อง แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิอ่านกลั่นกรองประเมินบทความวิจัยและบทความวิชาการ

และผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์ผลงานวิจัยและบทความวิชาการ

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24

เพื่อให้การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24 เรื่อง “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทย ผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ที่จะจัดขึ้นในวันที่ วันเสาร์ที่ 22 และวันอาทิตย์ที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2567 บรรลุวัตถุประสงค์ และเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในการจัดประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 มหาวิทยาลัย จึงเห็นสมควรแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิอ่านกลั่นกรองประเมินบทความวิจัยและบทความวิชาการ ดังมีรายนามต่อไปนี้

1.	ศาสตราจารย์ ทพ.ดร.สิทธิชัย	ขุนทองแก้ว	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ทันตแพทยศาสตร์
2.	ศาสตราจารย์กิตติคุณ ทพ.วินัย	ศิริจิตร	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	ทันตแพทยศาสตร์
3.	ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ทพ.ไพรัช	ธีรवारกุล	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	ทันตแพทยศาสตร์
4.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทพ.อุดม	ว่องไวทองดี	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	ทันตแพทยศาสตร์
5.	ศาสตราจารย์ (วุฒิคุณ) ดร.นพ.พรเทพ	ศิริวนารังสรรค์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	แพทยศาสตร์
6.	ดร.ทพ.คชวณณณ์	บางพันธุ์วิมล	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	แพทยศาสตร์
7.	พญ.วิไลลักษณ์	ทีปประสาน	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	แพทยศาสตร์
8.	รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา	ยุนิพันธุ์	นักวิชาการอิสระ	พยาบาลศาสตร์
9.	รองศาสตราจารย์ ดร.ครุณี	รุจกรกานต์	นักวิชาการอิสระ	พยาบาลศาสตร์
10.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพรรณ	วรสีหะ	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	พยาบาลศาสตร์
11.	ดร.จวีร์วรรณ	มณีแสง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	พยาบาลศาสตร์
12.	ดร.มยุรี	กัลป์วงศ์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	พยาบาลศาสตร์
13.	รองศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม	นันทมงคลชัย	มหาวิทยาลัยมหิดล	สาธารณสุขศาสตร์, พยาบาลศาสตร์
14.	รองศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์	จันทร์โมลี	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	สาธารณสุขศาสตร์
15.	รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาเพ็ญ	สุวรรณ	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	สาธารณสุขศาสตร์
16.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิราสิริ	วสิริวิสิ	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	สาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยเวเทิร์น

17.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลมาลย์	วิรัตน์เศรษฐสิน	มหาวิทยาลัยเวเทิร์น	สาธารณสุขศาสตร์
18.	ดร.นริศรา	กุลปรีชานนท์	มหาวิทยาลัยเวเทิร์น	สาธารณสุขศาสตร์
19.	รองศาสตราจารย์ ภญ.วรรณดี	แต่โสติกุล	มหาวิทยาลัยเวเทิร์น	เภสัชศาสตร์
20.	รองศาสตราจารย์ ดร.ทพ.ธนุศักดิ์	ดาตุ	มหาวิทยาลัยเนชั่น	เทคนิคการแพทย์
21.	รองศาสตราจารย์ ดร.วรุณี	สมศักดิ์	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	เทคนิคการแพทย์, วิทยาศาสตร์ การแพทย์
22.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษณะ	ตาอ้าย	มหาวิทยาลัยเวเทิร์น	สัตวแพทยศาสตร์
23.	รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา	พวงดาวเรือง	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์	วิศวกรรมศาสตร์
24.	รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพันธ์	ดวงทองสุข	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์	วิศวกรรมศาสตร์
25.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมิภควัธจ	ภูมิพงศ์ชศร	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง	วิศวกรรมศาสตร์
26.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์	ฤาแรง	มหาวิทยาลัยเวเทิร์น	วิศวกรรมศาสตร์
27.	รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล	วงศ์สิงห์ทอง	สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก	เทคโนโลยีสารสนเทศ
28.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์	โอธนาทรัพย์	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์	เทคโนโลยีสารสนเทศ
29.	รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา	สามัคคีธรรม	สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก	เศรษฐศาสตร์และ พัฒนาสังคม
30.	ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์	สามัคคีธรรม	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	รัฐประศาสนศาสตร์
31.	รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์	จันตะนี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย	รัฐประศาสนศาสตร์
32.	รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี	ฉิรินัง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลรัตนโกสินทร์	รัฐประศาสนศาสตร์
33.	รองศาสตราจารย์ ดร.โอฬาร	ถิ่นบางเคียว	มหาวิทยาลัยบูรพา	รัฐประศาสนศาสตร์
34.	รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธพร	อิสรัชย์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	รัฐประศาสนศาสตร์
35.	รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์	ประดิษฐ์ศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี	รัฐประศาสนศาสตร์
36.	รองศาสตราจารย์ ดร.สิปปพงศ์	สุขสม	มหาวิทยาลัยเวเทิร์น	รัฐประศาสนศาสตร์
37.	รองศาสตราจารย์ ดร.พัสสรณ์	วรภัทรธิระกุล	มหาวิทยาลัยเวเทิร์น	รัฐประศาสนศาสตร์
38.	รองศาสตราจารย์ ดร.สมเดช	มุงเมือง	มหาวิทยาลัยเวเทิร์น	รัฐประศาสนศาสตร์
39.	รองศาสตราจารย์ ดร.ศรุตดา	ชัยสุวรรณ	ปัญญาภิวัฒน์	บริหารการศึกษา
40.	รองศาสตราจารย์ ดวงเดือน	เทศวานิช	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร	บริหารการศึกษา
41.	รองศาสตราจารย์ พนิดา	สินสุวรรณ	มหาวิทยาลัยเนชั่น	บริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

42.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร	เสริตานนท์	มหาวิทยาลัยเนชั่น	บริหารการศึกษา
43.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิรดา	แพงไทย	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	บริหารการศึกษา
44.	ดร.รวงทอง	ถาพันธุ์	มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา	บริหารการศึกษา
45.	ดร.ประหยัด	ถาชากุล	วิทยาลัยสันตพล	บริหารการศึกษา
46.	รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา	มุสิกานนท์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารการศึกษา
47.	รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา	วิหคโต	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารการศึกษา
48.	รองศาสตราจารย์ ดร.เขียน	วันนิตย์ตระกูล	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารการศึกษา
49.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริกาญจน์	ธนวดีพรพินิต	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารการศึกษา
50.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราภรณ์	สุกิลิงห์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารการศึกษา
51.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ	บุญรอด	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารการศึกษา
52.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร	ธัญญา	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	หลักสูตรและการสอน
53.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิตยา	สำเร็จผล	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	หลักสูตรและการสอน
54.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี	เสือคำราม	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	หลักสูตรและการสอน
55.	ดร.พัชรา	แย้มสำราญ	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	หลักสูตรและการสอน
56.	ดร.ต่อศักดิ์	บุญเสื่อ	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	หลักสูตรและการสอน
57.	รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต	อุอิน	มหาวิทยาลัยศรีปทุม	บริหารธุรกิจ
58.	รองศาสตราจารย์ ดร.ศักรินทร์	วรวัฒน์ประปัญญา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ วิทยาเขตระยอง	บริหารธุรกิจ
59.	รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี	รามัญ	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์	บริหารธุรกิจ
60.	รองศาสตราจารย์ จรินทร์	เทศวานิช	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	บริหารธุรกิจ
61.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษฎา	ตันเปาว์	มหาวิทยาลัยเนชั่น	บริหารธุรกิจ
62.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพันธ์	กิตตินรรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร	บริหารธุรกิจ
63.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมวรรณ	จินดารักษ์	มหาวิทยาลัยพายัพ	บริหารธุรกิจ
64.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัยรัตน์	เมืองแสน	มหาวิทยาลัยปทุมธานี	บริหารธุรกิจ
65.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนัดดี	พิพัฒนางูร	มหาวิทยาลัยเกริก	บริหารธุรกิจ
66.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรากุล	สุโคตรพรหมณี	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี	บริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

67.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดชาพันธ์	รัฐศาสนศาสตร์	มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์	บริหารธุรกิจ
68.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริณี	ว่องวิไลรัตน์	วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น	บริหารธุรกิจ
69.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีเนตร	ตันตระกูล	นักวิชาการอิสระ	บริหารธุรกิจ
70.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัครดา	เกิดประทุม	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ
71.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทักษญา	สง่าโยธิน	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ
72.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดาวรุ่งดา	วงศ์ไกร	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ
73.	ดร.นิพัทธ์พงษ์	สนิทเหลือ	สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ	สถิติประยุกต์, บริหารธุรกิจ
74.	ดร.อภิเทพ	แซ่ไคว้	มหาวิทยาลัยนานาชาติแอสแตมฟอร์ด	บริหารธุรกิจ
75.	ดร.วัลลภา	ศรีทองพิมพ์	มหาวิทยาลัยนานาชาติแอสแตมฟอร์ด	บริหารธุรกิจ
76.	ดร.วิลาสินี	ยนต์วิทย์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	บริหารธุรกิจ
77.	ดร.ศิริมา	ตันติธารังวุฒิ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอม เกล้าพระนครเหนือ วิทยาเขตระยอง	บริหารธุรกิจ
78.	ดร.ธัญนันท์	บุญอยู่	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์	บริหารธุรกิจ
79.	ดร.วัชร	เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี	บริหารธุรกิจ
80.	ดร.วีรพงษ์	สุทวัน	วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น	บริหารธุรกิจ
81.	ดร.อนันตพร	วงศ์คำ	มหาวิทยาลัยเนชั่น	บริหารธุรกิจ
82.	ดร.อัศนี	ณ น่าน	มหาวิทยาลัยเนชั่น	บริหารธุรกิจ
83.	ดร.วีรพงษ์	สุทวัน	วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น	บริหารธุรกิจ
84.	ดร.อุตม	สมบูรณ์ผล	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ
85.	ดร.นิรนุช	เนื่องวัง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ
86.	ดร.จิรัชยุตม์	วิโรจน์ชีวัน	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ
87.	ดร.ปวิตพล	ไพบุลย์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ
88.	ดร.ภัทรี	พริสตัด	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	บริหารธุรกิจ
89.	รองศาสตราจารย์ ดร.บัญชา	วิทยอนันต์	วิทยาลัยราชสีมา	นิติศาสตร์
90.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา	สุขสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต	นิติศาสตร์
91.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ญาณวัฒน์	พลอยเทศ	วิทยาลัยเซาธ์อีสท์บางกอก	นิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

92.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โกญจนาท	เจริญสุข	สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก	นิติศาสตร์
93.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสงี่ยม	นุชบาบาน	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี	นิติศาสตร์
94.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐชญา	ฤาแรง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	นิติศาสตร์
95.	ดร.พิทักษ์พล	ปรีชาชาติ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย	นิติศาสตร์
96.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์	ทองทรัพย์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	นิติศาสตร์

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 9 เมษายน พ.ศ.2567

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์ จิยะจันทน์)

อธิการบดี

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

คำสั่งมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ที่ 133/2567

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24

ปีการศึกษา 2566

ด้วยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ร่วมกับ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และสถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยเนชั่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น เครือข่ายวิจัยประชาชื่น มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยปทุมธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี และวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ได้กำหนดจัดการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 24 ปีการศึกษา 2566 เรื่อง “ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาไทย ผ่านงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” วันเสาร์ที่ 22 และวันอาทิตย์ที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2567 ณ อาคารคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น วิทยาเขตวัชรพล อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ ระหว่งนักวิชาการ อาจารย์ นิสิต และนักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป ได้เผยแพร่ผลงานวิจัยออกสู่สาธารณชน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ดังนี้

๑. คณะทำงานฝ่ายพิธีการและการจัดประชุมวิชาการ มีหน้าที่วางแผนและเตรียมการจัดงานประชุมวิชาการกำหนดรูปแบบการจัดงาน และพิจารณาองค์ปาฐกถาพิเศษ มอบหมายภารกิจให้คณะทำงานชุดต่างๆ ดำเนินการและรับผิดชอบ ประชาสัมพันธ์และประสานเชิญชวนบุคลากรภายในและภายนอกเข้าร่วมการนำเสนอผลงาน และประเมินผลการจัดประชุมวิชาการ ประกอบด้วย

	รองศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์	จีเย่จันท์	ที่ปรึกษา
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษฎา	ตันเปาว์	ที่ปรึกษา
1	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัครดา	เกิดประทุม	ประธานกรรมการ
2	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพรรณ	วรสิทธิ์	รองประธานกรรมการ
3	ดร.จุรีวรรณ	มณีแสง	รองประธานกรรมการ
4	อาจารย์จุฬารัตน์	ม่วงศิษฐ์	รองประธานกรรมการ
5	ดร.อภิเทพ	แซ่ไคว	กรรมการ (มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด /ประธานเครือข่ายวิจัยประชาชื่น)
6	รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพันธ์	ดั่งทองสุข	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์)
7	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพันธ์	กิตตินรรัตน์	กรรมการ (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร)

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

8	ดร.นิพัทธ์	สนิทเหลือ	กรรมการ (สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ)
9	ดร.สิริณี	ว่องวิไลรัตน์	กรรมการ (วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น)
10	ดร.วรวิทย์	วชิรวรกุลชัย	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์)
11	รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต	อุอิน	กรรมการ (มหาวิทยาลัยศรีปทุม)
12	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกอร	บุญมี	กรรมการ (มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)
13	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัยรัตน์	เมืองแสน	กรรมการ (มหาวิทยาลัยปทุมธานี)
14	ศาสตราจารย์กิตติคุณ ทพ.วินัย	ศิริจิตร	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น)
15	ศาสตราจารย์ (วุฒิคุณ) ดร.นพ.พรเทพ	ศิริวันรังสรรค์	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น)
16	พญ.วิไลลักษณ์	ทีปประสาน	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น)
17	ดร.ทนพ.คชนนณ	บางพันธุวิมล	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น)
18	รองศาสตราจารย์ ญญ.วรรณดี	दैโสติกุล	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น)
19	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันต์นิภา	ภัคศุขนิธิวัฒน์	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น)
20	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณ	อัญญา	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น)
21	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐภา	ภาแรง	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น)
22	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐกฤษ	น้อยก้อน	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น)
23	อาจารย์วุฒิชัย	วิญญู	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น)
24	ดร.อนันตพร	วงศ์คำ	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
25	ศาสตราจารย์ ทนพญ.ดร.พรรณี	บุตรเทพ	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
26	รองศาสตราจารย์มาลี	เอื้ออำนวย	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
27	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทพ.ยุทธนา	คูขุมยากร	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
28	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทนพ.วรเชษฐ์	ชอบใจ	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
29	อาจารย์ ทพญ.สิริพร	สาสกุล	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
30	ดร.อัศนี	ณ นาน	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
31	ดร.ทัตษกร	ศรีสุข	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
32	ดร.ศิริ	ปราณีตพลกรัง	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
33	ดร.ธีร์	คันโททอง	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
34	ดร.มนัสวี	พานิชนอก	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
35	อาจารย์ภรณ์นัย	ไชยพรม	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเนชั่น)
36	รองศาสตราจารย์ ดร.พัสสรณ	วรภัทรธีระกุล	กรรมการและเลขานุการ
37	ดร.นิรนุช	เนื่องวัง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

2. คณะทำงานฝ่ายทะเบียนและข้อมูลผู้เข้าร่วมการประชุมวิชาการ มีหน้าที่วางแผนและเตรียมการรับลงทะเบียนผู้เข้าร่วมการประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานวิจัย ประสานส่วนงานการเงินและบัญชีของมหาวิทยาลัย เรื่องการชำระค่าลงทะเบียนของผู้เข้าร่วมประชุมฯ สรุปรายชื่อและข้อมูลผู้เข้าร่วมประชุมฯ จัดเตรียมรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม จัดทำวุฒิบัตร จัดเตรียมเอกสารสำหรับผู้เข้าร่วมประชุม จัดเตรียมเอกสารสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในการวิพากษ์ผลงาน สรุปรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมภายหลังเสร็จสิ้นการจัดประชุมวิชาการฯ ประกอบด้วย

1	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัครดา	เกิดประทุม	ประธานกรรมการ
2	รองศาสตราจารย์ ดร.พัลลภ	วรภัทรธีระกุล	รองประธานกรรมการ
3	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี	เสือดําราม	กรรมการ
4	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์	ทองทรัพย์	กรรมการ
5	ดร.นิรนุช	เนื่องวัง	กรรมการ
6	อาจารย์วุฒิชัย	วัยวุฒิ	กรรมการ
7	อาจารย์กำไร	ศรีบุญเพ็ง	กรรมการ
8	นางศุภวรรณ	ชาญติสิงห์	กรรมการ
9	นางสาววรัญญา	จันทร์ฉาย	กรรมการ
10	นางสาวชนิษฐา	ชาวเป็นโย	กรรมการ
11	นางสาวทัศนีย์	อุ้นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ

๓. คณะทำงานฝ่ายดำเนินการนำเสนอโปสเตอร์และนำเสนอปากเปล่า มีหน้าที่ออกแบบ เตรียมการนำเสนอผลงานวิจัยภาคโปสเตอร์ (Poster Presentation) และจัดวางการนำเสนอโปสเตอร์ให้เหมาะสมกับรูปแบบการจัดงานประชุมวิชาการ กำกับ ดูแล และประสานงานห้องนำเสนอปากเปล่า (Oral Presentation) รวบรวมข้อสรุปการนำเสนอปากเปล่าจากผู้ทรงคุณวุฒิ ส่งมอบให้ส่วนงานวิจัย และบริการวิชาการฯ ประกอบด้วย

1	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาภาภรณ์	ธัญญา	ประธานกรรมการ
2	ดร.อุดม	สมบูรณ์ผล	รองประธานกรรมการ
3	รองศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์	จันทร์โมลี	กรรมการ
4	รองศาสตราจารย์ ดร.สิปปพงศ์	สุขสม	กรรมการ
5	รองศาสตราจารย์ ดร.พัลลภ	วรภัทรธีระกุล	กรรมการ
6	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ	บุญรอด	กรรมการ
7	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทักษญา	สง่าโยธิน	กรรมการ
8	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐฐา	ฤาแรง	กรรมการ
9	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิราสิริ	วสิริวิไล	กรรมการ
10	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพิชา	วโรตมอธิตพัฒน์	กรรมการ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

11	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี	เลื้อคำราม	กรรมการ
12	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์	ทองทรัพย์	กรรมการ
13	ดร.ต่อศักดิ์	บุญเสือ	กรรมการ
14	ดร.นิรุช	เมืองวัง	กรรมการ
15	ดร.อัจจิมา	ศุภจริยาวัตร	กรรมการ
16	อาจารย์จินตภา	บัวอุไร	กรรมการ
17	นางอรพินท์	บุตรพรหม	กรรมการ
18	นางสาวเกศินี	ภาศิธ	กรรมการ
19	นางสาวจารุพร	จงชนะพงศ์	กรรมการ
20	นางสาววรัญญา	จันทร์ฉาย	กรรมการ
21	นางสาวชนิษฐา	ชาวเป็นโย	กรรมการ
22	นางสาวทัศนีย์	อุ้นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ
23	นางสาวพีรกาญจน์	แสงบุญเรือง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะทำงานฝ่ายลงทะเบียน ต้อนรับและจัดเลี้ยง มีหน้าที่ในการวางแผนเตรียมการรับลงทะเบียน ต้อนรับและบริหารจัดการเลี้ยงน้ำดื่ม อาหารว่าง และอาหารกลางวันแก่ผู้เข้าร่วมการประชุมวิชาการ ดูแลต้อนรับและรับรององค์ปาฐกถาพิเศษ คณะผู้บริหาร ตัวแทนเครือข่ายการจัดงาน ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์ผลงาน และแขกผู้มีเกียรติของมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย

1	ดร.อุดม	สมบุญผล	ประธานกรรมการ
2	ดร.นิรุช	เมืองวัง	รองประธานกรรมการ
3	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี	เลื้อคำราม	กรรมการ
4	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์	ทองทรัพย์	กรรมการ
5	ดร.อัจจิมา	ศุภจริยาวัตร	กรรมการ
6	อาจารย์จินตภา	บัวอุไร	กรรมการ
7	นางสาวสุนิรัตน์	อินพันธ์	กรรมการ
8	นางอรพินท์	บุตรพรหม	กรรมการ
9	นางสาวพีรกาญจน์	แสงบุญเรือง	กรรมการ
10	นางสาววรัญญา	จันทร์ฉาย	กรรมการ
11	นางสาวชนิษฐา	ชาวเป็นโย	กรรมการ
12	นางสาวทัศนีย์	อุ้นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

5. คณะทำงานฝ่ายสถานที่ และสไลด์ทัศนูปกรณ์ มีหน้าที่จัดเตรียมสถานที่การจัดประชุมวิชาการตามรูปแบบที่คณะทำงานฝ่ายพิธีการและการจัดประชุมวิชาการกำหนด จัดเตรียมและอำนวยความสะดวกด้านสไลด์ทัศนูปกรณ์และสื่ออุปกรณ์ในการจัดประชุมวิชาการ และห้องนำเสนอปากเปล่า (Oral Presentation) บันทึกภาพและวีดิโอการจัดประชุมฯ ประกอบด้วย

1	อาจารย์จุฬารักษ์	ม่วงศิษฐ์	ประธานกรรมการ
2	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐฤกษ์	น้อยก้อน	รองประธานกรรมการ
3	อาจารย์ชนิษฐา	วงษ์ศรีเมือง	รองประธานกรรมการ
4	อาจารย์จรีพร	บุญล้อม	รองประธานกรรมการ
5	ดร.นริศรา	กุลปรีชานันท์	กรรมการ
6	นางสาวยุพาวรรณ	แดงโคเส็ด	กรรมการ
7	นางสาวสุนีย์	กลิ่นการนา	กรรมการ
8	นายธนดล	มาพาย	กรรมการ
9	นางสาวนฤมล	ชิตนอก	กรรมการและเลขานุการ

6. คณะทำงานฝ่ายประเมินผลการจัดประชุมและจัดทำรายงานสืบเนื่องจากการจัดประชุม (Proceedings) มีหน้าที่รวบรวมผลการประเมินจากผู้เข้าร่วมประชุมวิชาการฯ และสรุปผลการจัดประชุมวิชาการฯ เสนอผู้บริหาร ประสานข้อมูลการนำเสนอโปสเตอร์คืนนิสิตกับส่วนงานบริหารทั่วไป สำนักบริหาร ดำเนินการจัดทำรายงานสืบเนื่องจากการจัดประชุมวิชาการ (Proceedings) และนำเสนอให้ผู้เข้าร่วมการประชุม ประกอบด้วย

1	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัศรดา	เกิดประทุม	ประธานกรรมการ
2	รองศาสตราจารย์ ดร.พัสสรณ์	วรภัทรธีระกุล	รองประธานกรรมการ
3	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์	ทองทรัพย์	กรรมการ
4	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี	เสือคำราม	กรรมการ
5	ดร.นิรนุช	เนื่องวัง	กรรมการ
6	อาจารย์วุฒิชัย	วัยวุฒิ	กรรมการ
7	นางสาวชนิษฐา	ชาวเป็นไย	กรรมการ
8	นางสาวทัศนีย์	อุ้นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ
9	นางสาววรัญญา	จันทร์ฉาย	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

7. คณะทำงานฝ่ายการเงิน มีหน้าที่ประสานส่วนงานการเงินและบัญชีของมหาวิทยาลัยในการจ่ายเงินค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในวงงาน ซึ่งได้แก่ ค่าตอบแทนวิทยากร กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าวัสดุอุปกรณ์ และอื่นๆ ประกอบด้วย

1	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักครดา	เกิดประทุม	ประธานกรรมการ
2	รองศาสตราจารย์ ดร.พัสสรณ์	วรภัทรธีระกุล	รองประธานกรรมการ
3	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์	ทองทรัพย์	กรรมการ
4	อาจารย์กำไร	ศรีบุญเพ็ง	กรรมการ
5	นางศุภวรรณ	ชาญดิสิงห์	กรรมการ
6	นางสาวทัศนีย์	อุ้นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2567

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์ จิยะจันทร์)

อธิการบดี

สารบัญ

ชื่อเรื่อง/ชื่อผู้วิจัย	หน้า
การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชีวิตเพื่อป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ในประชากรวัยทำงานตามหลัก เวชศาสตร์วิถีชีวิต ฉัตรไชย ชูแสง	1
ปัจจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา นุรรียะ ลาเตะเกะ รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาเพ็ญ สุวรรณ	8
องค์ประกอบหลากหลายมิติของการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะเพื่อสังคมไทย บัว ฤดับัว	15
การฟอกเลือดในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรัง, วิธีการและการดูแล พรภิรมย์ กระแสจันทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลมาลย์ วิรัตน์เศรษฐสิน	22
การดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2 วิระชน ทวีศักดิ์	36
การสร้างพลังให้กับผู้สูงอายุโรคเบาหวาน : บทบาทสำคัญ ของการโค้ชวิถีชีวิตเพื่อป้องกันภาวะ แทรกซ้อน สุรีพร ศิริยะพันธุ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาเพ็ญ สุวรรณ	45
การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ในการสร้างกลยุทธ์การตลาด ที่มีประสิทธิภาพ จิตาภา ลาภปรกรณ์กุล ดร.จิรัชยุตม์ วิโรจน์ชีวัน	59

สารบัญ

ชื่อเรื่อง/ชื่อผู้วิจัย	หน้า
ส่วนผสมทางการตลาด 4Ps 4Cs 4Es สำหรับธุรกิจโรงแรมในยุคดิจิทัล เจตนางค์ เกตุนิมะ	78
ระบบบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” เจริญพร เลิศกิจคุณานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัศรดา เกิดประทุม	86
Nursing Home กับการดูแลผู้สูงอายุแบบเต็มรูปแบบ ธงชัย โชคณอมทรัพย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัศรดา เกิดประทุม	99
การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ : โอกาสใหม่ทางธุรกิจแห่งโลกอนาคต ของประเทศไทย นิตอร ภักดิ์รัตน์ ดร.ปวิตพล ไพบุญย์	109
นวัตกรรมทางการตลาด : การปรับตัวของผู้ประกอบการไทย เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เบญจา หวังปัญญา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัศรดา เกิดประทุม	124
การสังเคราะห์แนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์กับการสร้างความได้เปรียบ ในการแข่งขันและความสำเร็จผลในการดำเนินงานธุรกิจ ปริญทร ศิริเอี้ยวพิกุล	134

สารบัญ

ชื่อเรื่อง/ชื่อผู้วิจัย	หน้า
ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจรับสร้างบ้านของไทย พศศิษฐ์ อีสระชานน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักครดา เกิดประทุม	147
การปรับตัวจากผลกระทบสื่อโฆษณาออนไลน์ของธุรกิจ สื่อโฆษณาส่งพิมพ์ พรทิพา ภิรมย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักครดา เกิดประทุม	157
การพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ของผู้ประกอบการในประเทศไทย วชิราภรณ์ จันทร์แทน ปิวิตพล ไพบูลย์	170
การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สำหรับครูสอนประวัติศาสตร์ ชัยรัตน์ ต้นสกุล	184
มองให้รู้สู่ครูมีอาชีพ : การสอนแบบ 4 MAT ยกระดับผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เพื่อการสื่อสาร ทิวาพร วุฒิเมธารักษ์	195
เกมมิฟิเคชันกับการจัดการเรียนการสอน วิทวัส พันธุ์ศรี	206
เปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนรัฐกับโรงเรียนเอกชน ชื่น สกุลปัน	215

สารบัญ

ชื่อเรื่อง/ชื่อผู้วิจัย	หน้า
มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของการนำบุคคล ผู้ไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานมาเป็นหลักประกันในคดีอาญา จจเจตน์ พึ่งสาย	229
ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการพิจารณาพักการลงโทษให้แก่นักโทษเด็ดขาด ณัฐวุฒิ วัฒนผลิน	240
การกำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พัชรนันท์ ศรสำแดง	249
ความเหมาะสมของการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ วินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง พุทธรักษา วรวงษ์	258
ความรับผิดชอบทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ศิริวิช สุขชัย	269
กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการควบคุมมาตรฐานการผลิตฯ ในราชอาณาจักรไทย ศุภวัฒน์ สรรพจารย์	281
การคุ้มครองและการเคารพสิทธิมนุษยชนต่อผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ เบญญา แคล้วคล่อง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พราวพิชชา เถลิงพล	287

สารบัญ

ชื่อเรื่อง/ชื่อผู้วิจัย	หน้า
การท่องเที่ยวไทยเพื่ออนาคตที่ดีกว่า กวิณท์ทิพย์ รุจจนจิรัช	300
ชุมชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ฉัตรณพัฒน์ แก้วเลิศตระกูล	310
นโยบายแจกเงินดิจิทัลกับความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย ณิชาภัทร สกุลตานุ	320
การแปรรูปของเสียเป็นพลังงานสะอาด ปิยะนุช ปัญจพรรค	330
ผลกระทบเงินดิจิทัลวอลเล็ตและเสรีภาพทางการเงินในประเทศไทย พัชรศรี ใจสุข	339
แนวคิดในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองตามหลักเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน มาโนชช ธาดาจิตติกร	354
การบริหารจัดการเรือนจำตามหลักธรรมาภิบาล สุทิน สำเร็จงาน	363
ยุคผันผวน : ภาพฉายเชิงอนาคตของการอุดมศึกษาเอกชนของไทย อำนวย ทองโปร่ง	378

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชีวิตเพื่อป้องกันโรคความดันโลหิตสูงในประชากรวัยทำงานตามหลัก เวชศาสตร์วิถีชีวิต

Lifestyle Behavioral Modification for Hypertension Prevention among Working-Age Population

ผู้เขียน

ฉัตรไชย ชูแสง

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

ประชาชนคนวัยทำงานมีความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ในปัจจุบันโรคเรื้อรังโดยเฉพาะโรคความดันโลหิตสูง เป็นเสมือนภัยร้ายและเป็นภัยเงียบที่มาอย่างรวดเร็วและมักเกิดกับบุคคลที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะวัยทำงาน ซึ่งให้ความสำคัญกับการ ทำงานประกอบอาชีพหารายได้มากกว่าการดูแลสุขภาพตนเอง สภาวะสังคมมีการแข่งขันสูง ชีวิตรีบเร่ง มีความเครียด ความเหนื่อยล้าจากการทำงานซึ่งปัจจัยภายนอก เหล่านี้ทำให้เกิดพฤติกรรม การรับประทานอาหารไม่เหมาะสม ได้แก่ อาหารที่มีโซเดียมสูง อาหารที่มีไขมันสูง ดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง มีการจัดการความเครียด ไม่เหมาะสม ดื่มเหล้า สูบบุหรี่เป็นประจำ โดยพฤติกรรมเหล่านี้ ส่งผลต่อการเกิดโรคได้ ดังนั้น ต้องเน้นการสร้างเสริมสุขภาพ ด้วยการลดปัจจัยเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง คือ คำแนะนำและการให้บริการสุขภาพจากบุคลากรทางการแพทย์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้รับบริการ เน้นการให้ความสำคัญต่อการปรับพฤติกรรมสุขภาพอย่างเป็นระบบ หรือแนวทางการดูแลแบบเวชศาสตร์วิถีชีวิตหรือ Lifestyle Medicine ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ส่งเสริมการพัฒนานองค์ความรู้และทักษะในการให้บริการ เพื่อปรับพฤติกรรมสุขภาพเพื่อรักษาโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง โดยใช้ข้อมูลทางวิชาการ (Evidence-based) ประกอบการให้คำแนะนำในการรักษาที่ยึดบริบทการใช้ชีวิตของผู้รับบริการเป็นที่ตั้ง

คำสำคัญ : การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชีวิต, เวชศาสตร์วิถีชีวิต, โรคความดันโลหิตสูง, ประชากรวัยทำงาน

Abstract

The working-age population is of paramount importance to the national economic development. Based on the current health statistic data, non-communicable diseases (NCDs) particularly hypertension have been stealthily and significantly affecting working-age population with poor health behaviors. People of working-age group tend to lack health conscientiousness and focus more on earning income than caring for their health. Living among highly competitive societies, life is constantly hasty and full of stress and therefore work-related fatigue and burnout eventuate. These deleterious lifestyle factors can contribute to unhealthy behaviors including consumption of high sodium diets, fatty foods, and energy drinks, unprofessional stress management, alcoholic consumption, and habitual smoking, consequently; illnesses ensue. Therefore, health promotion and education including providing health counseling and advice by healthcare professionals regarding lifestyle behavioral modification based on evidence-based lifestyle medicine principles are expected to gain significant impact on overall health risk reduction among the working-age population.

Keywords : lifestyle behavioral modification, lifestyle medicine, hypertension, working-age population

บทนำ

ประชาชนวัยทำงานเป็นกำลังสำคัญใน การพัฒนาประเทศในทุกด้านให้มีความเจริญ ก้าวหน้าทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การสาธารณสุข การคมนาคม การศึกษา และวัฒนธรรมประเพณี ประชากรวัยแรงงานในประเทศไทยมีจำนวนทั้งสิ้น 39,221,052 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) จากฐานข้อมูลสุขภาพกระทรวงสาธารณสุข พบว่าในปี 2565 ประเทศไทยมีผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 6.8 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปี 2564 จำนวน 2 แสนคน ส่วนในปี 2566 ประเทศไทยมีผู้ป่วยจากโรคความดันโลหิตสูงรายใหม่ จำนวน 507,104 คน สถานการณ์โรคความดันโลหิตสูงในเขตสุขภาพที่ 9 พบว่าในปี 2566 มีผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 62,670 คน ดังนั้น การป้องกันโรคความดันโลหิตสูงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดูแลตนเอง ประกอบกับประชาชนวัยทำงาน ตั้งแต่อายุ 35 ปีขึ้นไป จะมีการเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมนและสรีรวิทยาในร่างกายทำให้เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงได้ง่าย เนื่องด้วย พฤติกรรมการดูแลตนเองที่ไม่เหมาะสมได้แก่ การรับประทานอาหารที่มีโซเดียม รับประทานอาหารที่มีไขมันสูง ขาดการออกกำลังกาย ดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ และความเครียด นอกจากนี้การทำงานประกอบอาชีพที่เร่งรีบทำให้ ประชาชนวัยแรงงานมีการดูแลสุขภาพของตนเองลดน้อยลงเพราะส่วนใหญ่ทุกคนมุ่งหวังที่ผลลัพธ์จากการทำงาน รายได้ เพื่อเลี้ยงดูตนเอง และครอบครัว ซึ่งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเหล่านี้ จะทำให้เกิดโรคความดันโลหิตสูงตามมา (Whelton, 1994)

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่บุคลากรสาธารณสุข ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองท้องถิ่น ควรมีบทบาทร่วมกันในการสร้างเสริมสุขภาพของประชาชนคนวัยทำงาน เป็นการนำศาสตร์ของเวชศาสตร์วิถีชีวิตมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของวัยทำงาน เพื่อลดการเกิดโรคความดันโลหิตสูง การเจ็บป่วย และลดภาวะแทรกซ้อนของโรคได้อย่างยั่งยืน

1. โรคความดันโลหิตสูง (Hypertension) เป็นโรคที่สำคัญมาก โดยจะตรวจพบได้จากการวัดความดันโลหิตได้ในระดับที่สูงกว่าปกติเรื้อรังอยู่เป็นเวลานาน องค์การอนามัยโลก กำหนดไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2552 ว่าผู้ใดก็ตามที่มีความดันโลหิตวัดได้มากกว่า 140/90 มม.ปรอท ถือว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูง และผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงและไม่รักษาให้ถูกต้องจะเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดโรคต่างๆ เช่น โรคอัมพาตจากหลอดเลือดในสมองตีบ โรคหลอดเลือดในสมองแตก โรคหัวใจขาดเลือด โรคหัวใจวาย โรคไตวาย หลอดเลือดแดงใหญ่โป่งพอง เป็นต้น โรคความดันโลหิตสูงเป็นโรคที่พบได้บ่อย โดยปัจจุบันสำรวจพบว่าคนไทยประมาณร้อยละ 20 เป็นโรคความดันโลหิตสูง คนส่วนใหญ่ที่มีความดันโลหิตสูงมักจะไม่รู้ตัวว่าเป็นโรค เมื่อรู้ตัวว่าเป็นส่วนมากจะไม่ได้รับการดูแลรักษา ส่วนหนึ่งอาจจะเนื่องจากไม่มีอาการทำให้คนส่วนใหญ่ ไม่ได้ให้ความสนใจ เมื่อเริ่มมีอาการหรือภาวะแทรกซ้อนแล้วจึงจะเริ่มสนใจและรักษา ซึ่งบางครั้งก็อาจจะทำให้ผลการรักษาไม่ดีเท่าที่ควรควรควบคุมความดันโลหิตให้ปกติอย่างสม่ำเสมอ สามารถลดโอกาสเกิดโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต หรือโรคกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด ได้อย่างชัดเจน เป็นข้อเท็จจริงทางการแพทย์ที่ได้รับการพิสูจน์แล้วและเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก

ความดันโลหิตสูง (Hypertension) หมายถึง ระดับความดันโลหิตซิสโตลิก (Systolic Blood Pressure, SBP) ≥ 140 มม.ปรอท และ/หรือ ความดันโลหิตไดแอสโตลิก (Diastolic Blood Pressure, DBP) ≥ 90 มม. ปรอท โดยอ้างอิงจากการวัดความดันโลหิตที่สถานพยาบาล (แนวทางการรักษาโรคความดันโลหิตสูง ในเวชปฏิบัติทั่วไป พ.ศ. 2562)

Isolated Systolic Hypertension (ISH) หมายถึง ระดับ SBP ≥ 140 มม. ปรอท แต่ระดับ DBP < 90 มม. ปรอท โดยอ้างอิงจากการวัดความดันโลหิตที่สถานพยาบาล

Isolated Office Hypertension หรือ White-Coat Hypertension หมายถึง ระดับความดันโลหิตจากการวัดที่สถานพยาบาล อยู่ในเกณฑ์สูงผิดปกติ (SBP ≥ 140 มม. ปรอท และ/หรือ DBP ≥ 90 มม. ปรอท) แต่ระดับความดันโลหิตจากการวัดที่บ้านเป็นปกติ (SBP < 135 มม. ปรอท และ DBP < 85 มม. ปรอท) Masked Hypertension หมายถึง ระดับความดันโลหิตจากการวัดที่สถานพยาบาลเป็นปกติ (SBP < 140 มม. ปรอทและ DBP < 90 มม. ปรอท) แต่ระดับความดันโลหิตจากการวัดที่บ้าน สูงผิดปกติ (SBP ≥ 135 มม. ปรอท และ/หรือ DBP ≥ 85 มม. ปรอท)

การจำแนกประเภทความดันโลหิตสูง สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ตามสาเหตุ ได้แก่

1) Primary or Essential or Idiopathic Hypertension คือ โรคความดันโลหิตสูงที่ไม่มีสาเหตุพบประมาณร้อยละ 95 ของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

2) Secondary Hypertension คือ โรคความดันโลหิตสูงที่มีสาเหตุ พบประมาณร้อยละ 5 ของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง บางโรคสามารถให้การรักษาให้หายขาดได้

2. ปัจจัยเสี่ยงและสาเหตุของความดันโลหิตสูง

2.1 อายุ: ส่วนใหญ่เมื่ออายุมากขึ้น ความดันโลหิตจะสูงขึ้น ตัวอย่างเช่น ขณะอายุ 18 ปี ความดันโลหิต เท่ากับ 120/70 มม.ปรอท แต่พออายุ 60 ปี ความดันโลหิตอาจจะเพิ่มขึ้นเป็น 140/90 แต่ก็ไม่ได้เป็นกฎตายตัวว่าอายุมากขึ้น ความดันโลหิตจะสูงขึ้นเสมอไป อาจวัดได้ 120/70 เท่าเดิมก็ได้

2.2 เชื้อชาติ: ชาวแอฟริกันอเมริกันมีแนวโน้มที่จะเป็นโรคความดันโลหิตสูงเมื่ออายุมากขึ้นเมื่อเทียบกับคนผิวขาว ภาวะแทรกซ้อนที่รุนแรง เช่น โรคหลอดเลือดสมอง หัวใจวาย หรือไตวาย

2.3 ประวัติการรักษาพยาบาลของครอบครัว สาเหตุหลักอีกประการหนึ่งของความดันโลหิตสูงคือการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านพันธุกรรม

2.4 โรคอ้วน: ความดันโลหิตสูงมักเกิดในผู้ที่มีน้ำหนักเกิน เมื่อน้ำหนักเพิ่มขึ้น ร่างกายก็ต้องการเลือดมากขึ้นเพื่อจัดหาออกซิเจนและสารอาหาร

2.5 วิถีชีวิตแบบอยู่ประจำที่ ผู้ที่ไม่ใช้งานมีแนวโน้มที่จะมีอัตราการเต้นของหัวใจสูงขึ้น ซึ่งหมายความว่าหัวใจจะทำงานหนักขึ้นในการหดตัวแต่ละครั้ง

2.6 การสูบบุหรี่ การสูบบุหรี่ไม่เพียงแต่ทำให้ความดันโลหิตเพิ่มขึ้นชั่วคราวทันที แต่สารเคมีที่พบในยาสูบสามารถทำลายเยื่อผนังหลอดเลือดได้ ซึ่งจะส่งผลให้หลอดเลือดแดงตีบตัน แคบและมีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคหัวใจมากขึ้น ควันบุหรี่ยี่มือสองเพิ่มความเสี่ยงต่อโรคหัวใจมากยิ่งขึ้น

2.7 อาหารที่มีเกลือสูง อาหารที่มีโซเดียมสูงอาจทำให้เกิดการกักเก็บของเหลว นำไปสู่ความดันโลหิตสูง

2.8 อาหารที่มีโพแทสเซียมต่ำ อาหารที่มีโพแทสเซียมต่ำทำให้ร่างกายกักเก็บโซเดียมในเลือดมากเกินไป เนื่องจากโพแทสเซียมทำงานเพื่อปรับสมดุลปริมาณโซเดียมในร่างกาย

2.9 การใช้แอลกอฮอล์ในปริมาณมาก การดื่มแอลกอฮอล์มากเกินไปอาจทำลายหัวใจได้เมื่อเวลาผ่านไป และตามอายุ ผู้หญิงที่ดื่มมากกว่าหนึ่งแก้วและผู้ชายที่ดื่มมากกว่าสองแก้วต่อวันอาจเป็นอีกสาเหตุสำคัญของความดันโลหิตสูง

2.10 ความเครียด ความเครียดในระดับสูงอาจทำให้ความดันโลหิตเพิ่มขึ้นชั่วคราวได้

2.11 โรคเรื้อรังบางชนิด เช่น โรคไต เบาหวาน และภาวะหยุดหายใจขณะหลับ อาจทำให้ความดันโลหิตสูงเพิ่มขึ้น

2.12 การตั้งครรภ์: บางครั้งการตั้งครรภ์อาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งของความดันโลหิตสูงได้

3. อาการของผู้ป่วย

ผู้ป่วยความดันโลหิตสูงอาจจะไม่มีอาการใดๆ เลย หรืออาจจะพบว่ามีอาการปวดศีรษะ มึนงง เวียนศีรษะ และเหนื่อยง่ายผิดปกติ ความดันโลหิตสูงอาจทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนได้ 2 กรณีด้วยกันคือ

กรณีที่ 1 ภาวะแทรกซ้อนจากความดันโลหิตสูงโดยตรง ได้แก่ภาวะหัวใจวายหรือหลอดเลือดในสมองแตก

กรณีที่ 2 ภาวะแทรกซ้อนจากหลอดเลือดแดงตีบหรือตัน เช่น กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดเฉียบพลัน หรือเรื้อรัง ทำให้หัวใจเต้นผิดจังหวะ อาจจะทำให้ถึงแก่ชีวิตได้ หลอดเลือดสมองตีบ เกิดอัมพฤกษ์ อัมพาต หรือหลอดเลือดแดงในไตตีบมากถึงขั้นไตวายเรื้อรังได้

จากข้อมูลทางการแพทย์ระบุว่า ผู้ป่วยที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงและไม่ได้รับการรักษาจะเสียชีวิตจากหัวใจวายถึงร้อยละ 60-75 เสียชีวิตจากหลอดเลือดในสมองอุดตันหรือแตกร้อยละ 20-30 และเสียชีวิตจากไตวายเรื้อรังร้อยละ 5-10 (กรมควบคุมโรค)

4. ภาวะแทรกซ้อน

4.1 หัวใจทำงานหนักขึ้น ทำให้ผนังหัวใจหนาตัวและถ้าไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกต้อง ผนังหัวใจจะยืดออก ทำให้เกิดหัวใจโต และหัวใจวายได้ในที่สุด

4.2 อาจเกิดภาวะหลอดเลือดในสมองตีบตันหรือแตก ทำให้เป็นอัมพาตหรือเสียชีวิตได้ ถ้าเป็นเรื้อรัง อาจกลายเป็นโรคสมองเสื่อม

4.3 เลือดอาจไปเลี้ยงไตไม่พอ เนื่องจากหลอดเลือดไตเสื่อม ทำให้ไตวายเรื้อรังและภาวะไตวายจะยิ่งทำให้ความดันโลหิตสูงขึ้นอีก

4.4 หลอดเลือดแดงในตาจะเสื่อมลงอย่างช้าๆ อาจมีเลือดออกที่จอตา ทำให้ประสาทตาเสื่อม ตามัว หรือ ตาบอดได้

5. การวินิจฉัยความดันโลหิตสูง

แพทย์ของคุณจะวัดความดันโลหิตของคุณโดยใช้เครื่องวัดความดันโลหิต ความดันโลหิตสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. ความดันปกติ ระดับความดันต่ำกว่า 120/80 มม.ปรอท ถือว่าปกติ
2. ความดันโลหิตสูงเล็กน้อย ความดันโลหิตระหว่าง 120/80 - 129/80 มม.ปรอท
3. ความดันโลหิตสูงระยะที่ 1 หากความดันโลหิตอยู่ระหว่าง 130-139/80-89 มม.ปรอท ถือเป็นความดันโลหิตสูงระยะที่ 1
4. ความดันโลหิตสูงระยะที่ 2: หากความดันโลหิตสูงเกิน 140/90 หรือสูงกว่า ถือว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูงขั้นรุนแรง และถือเป็นความดันโลหิตสูงระยะที่ 2

6. การปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของวัยทำงาน (3 อ. 2 ส.) (เพียงใจ ทองวรรณดี, เพชรภรณ์ วุฒิมงคลชัย)

อ ที่ 1 อาหาร รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ทานอาหารแต่พอดี ลดการกินอาหารที่มีรสเค็มหรือปริมาณเกลือ/โซเดียมสูง เช่น น้ำปลา ซีอิ๊วขาว ซอสปรุงรส เกลือ ไข่เค็ม กะปิ เต้าเจี้ยว หมูเค็ม ปลาาร้า ใช้เครื่องเทศและสมุนไพรปรุงอาหารเพิ่มรส เช่น หัวหอม กระเทียม ขิง พริกไทย มะนาว ผงกระหรี่ และปรุงอาหารรับประทานเองแทนอาหารสำเร็จรูป ด้วยวิธีการต้ม นึ่ง อบ ยำ หลีกเลี่ยงอาหารทอด อาหารที่มีคอเลสเตอรอลสูง เช่น เครื่องในสัตว์ กุ้ง ปลาหมึก หนังไก่ ควรใช้น้ำมันพืชในการประกอบอาหาร เพิ่มการกินผักและผลไม้รสไม่หวานจัด ผักหลากสี

อ ที่ 2 คือ ออกกำลังกาย ควรออกกำลังกายสม่ำเสมอ วันละครึ่งชั่วโมง อย่างน้อยสัปดาห์ละ 5 วัน ต่อสัปดาห์ และเหมาะสมกับร่างกาย มีการควบคุมน้ำหนัก ใช้เกณฑ์ รอบเอวไม่เกินส่วนสูงหารสอง หรือ รอบเอวผู้ชายไม่เกิน 90 เซนติเมตร หญิงไม่เกิน 80 เซนติเมตร

อ ที่ 3 คือ อารมณ์ ทำจิตใจให้แจ่มใส พักผ่อนให้เพียงพอ หากบุคคล มีความเครียดติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน จะทำให้ มีการคั่งของน้ำและโซเดียม การจัดการความเครียด มีหลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับความถนัด ประสบการณ์ และผลลัพธ์ของแต่ละบุคคลแตกต่างกันออกไป วิธีการจัดการความเครียดมีดังนี้ ตั้งสติ กำหนดตนเอง ทบทวนลำดับ เหตุการณ์ หาสาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียด หา กลวิธีแก้ไขปัญหาด้วยตนเองหรือพูดคุย บอกเล่า กับบุคคลที่เราไว้วางใจ การนอนหลับให้เพียงพอ การพักผ่อนเพื่อคลายเครียด เช่นการ

ส ที่ 1 คือ ไม่สูบบุหรี่ ซิการ์ ยามวน ยาเส้น และหลีกเลี่ยงควันบุหรี่

ส ที่ 2 คือ ลดการดื่มสุรา เบียร์ และเครื่องดื่มมีน้ำตาล ที่สำคัญ ประชาชนควรตรวจเช็คสุขภาพอย่างน้อยปีละครั้ง

7. การป้องกันและควบคุมโรคความดันโลหิตสูงโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชีวิต

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชีวิตในระยะยาวเป็นหัวใจสำคัญของการป้องกันกลุ่มโรคไม่ติดต่อ (Non-Communicable Diseases, NCDs) รวมทั้งโรคความดันโลหิตสูง และยังเป็นพื้นฐานการควบคุมความดันโลหิตสูง

7.1 การลดน้ำหนักในผู้ที่มีน้ำหนักเกินหรืออ้วน ควรพยายามควบคุมให้มีค่าดัชนีมวลกายตั้งแต่ 18.5–22.9 กก./ตร.ม. และมีเส้นรอบเอว อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน สำหรับคนไทย คือ สำหรับผู้ชายไม่เกิน 90 ซม. (36 นิ้ว) และสำหรับผู้หญิง ไม่เกิน 80 ซม. (32 นิ้ว) หรือ ไม่เกินส่วนสูงหารสอง ทั้งเพศชายและหญิง

7.2 การปรับรูปแบบของการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ ควรแนะนำให้รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ทุกมื้อ โดยในแต่ละมื้อมีปริมาณอาหารที่เหมาะสม ควรแนะนำให้ใช้สูตรเมนูอาหาร 2:1:1 ตามแนวทางของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กล่าวคือ แบ่งจานแบนขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 9 นิ้วออกเป็น 4 ส่วน เท่า ๆ กัน โดย 2 ส่วนเป็น ผักอย่างน้อย 2 ชนิด อีก 1 ส่วนเป็นข้าว หรืออาหารที่มาจากแป้ง และอีก 1 ส่วนเป็นโปรตีน โดย เน้นเนื้อสัตว์ไม่ติดมันและเนื้อปลา และทุกมื้อควรมีผลไม้สดที่มีรสหวานน้อยร่วมด้วย

ควรแนะนำให้รับประทานผักและผลไม้ในปริมาณที่เหมาะสม เพื่อให้ร่างกายได้รับ โปแทสเซียม แมกนีเซียม แคลเซียม และใยอาหาร ซึ่งช่วยลดความดันโลหิต และอาจช่วยลดอัตรา การเสียชีวิตจากโรคหัวใจและหลอดเลือด อย่างไรก็ตามไม่แนะนำให้ใช้โพแทสเซียม และ/หรือแมกนีเซียมเสริมในรูปของผลิตภัณฑ์เสริม อาหาร และสำหรับผู้ป่วยที่มีโรคไตเรื้อรัง ควรได้รับคำแนะนำเรื่องแนวทางการบริโภคอาหารที่เหมาะสม จากแพทย์หรือนักกำหนดอาหาร ควรหลีกเลี่ยงผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร หรือสารสกัดจากสมุนไพรที่อาจส่งผลให้ความดันโลหิต สูงขึ้นได้ เช่น มายวอง, ชะเอมเทศ, ชะเอม, ส้มขม, โยฮิมบี เป็นต้น

7.3 การจำกัดปริมาณเกลือและโซเดียมในอาหาร องค์การอนามัยโลกกำหนดปริมาณการบริโภคโซเดียมที่เหมาะสมไว้คือ ไม่เกินวันละ 2 กรัม การจำกัดโซเดียมให้เข้มงวดขึ้นในปริมาณไม่เกินวันละ 1.5 กรัม นั้นอาจช่วยลดความดันโลหิตได้เพิ่มขึ้น ปริมาณโซเดียม 2 กรัม เทียบเท่ากับเกลือแกง (โซเดียมคลอไรด์) 1 ช้อนชา (5 กรัม) หรือน้ำปลาหรือซีอิ๊วขาว 3-4 ช้อนชา โดยน้ำปลาหรือซีอิ๊วขาว 1 ช้อนชา มีโซเดียมประมาณ 350-500 มก. และผงชูรส 1 ช้อนชา มีโซเดียมประมาณ 500 มก.

7.4 การเพิ่มกิจกรรมทางกายหรือการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ควรออกกำลังกายแบบแอโรบิก อย่างน้อย สัปดาห์ละ 5 วัน โดยสามารถเลือกออกกำลังกายที่ระดับความหนักแตกต่างกันได้หลายแบบ ดังนี้

ระดับปานกลาง หมายถึง ออกกำลังกายจนชีพจรเต้นร้อยละ 50-70 ของชีพจรสูงสุดตาม อายุ (อัตราชีพจรสูงสุด คำนวณจาก 220 ลบด้วย จำนวนปีของอายุ) รวมเป็นระยะเวลาเฉลี่ยสัปดาห์ ละ 150 นาที

ระดับหนักมาก หมายถึง ออกกำลังกายจนชีพจรเต้นมากกว่าร้อยละ 70 ของชีพจรสูงสุด ตามอายุ ควรออกกำลังกายในกลุ่มที่ใช้การเกร็งกล้ามเนื้ออยู่กับที่ (Isometric Exercise) เช่น ยกน้ำหนัก อาจทำให้ระดับความดันโลหิตสูงขึ้นได้ ดังนั้นหากยังควบคุมความดันโลหิตไม่ได้ควรปรึกษา แพทย์ก่อนเริ่มการออกกำลังกาย ในลักษณะดังกล่าว นอกจากนี้ ผู้ที่มีภาวะต่อไปนี้ควรได้รับคำแนะนำ จากแพทย์ก่อนออกกำลังกาย หรือควรออกกำลังกาย ภายใต้คำแนะนำของแพทย์

- SBP ตั้งแต่ 180 มม.ปรอท หรือ DBP ตั้งแต่ 110 มม.ปรอท ขึ้นไป
- มีอาการเจ็บหน้าอก หรือหายใจไม่สะดวก โดยเฉพาะเมื่อออกกำลังกาย
- มีโรคหัวใจล้มเหลว
- มีภาวะหัวใจเต้นผิดจังหวะ
- มีโรคเบาหวานที่ยังควบคุมระดับน้ำตาลได้ไม่ดี
- มีภาวะเจ็บป่วยเฉียบพลันอื่น ๆ
- มีโรคเรื้อรังอื่น ๆ เช่น อัมพฤกษ์ ข้อเข่าเสื่อม โรคปอดเรื้อรัง เป็นต้น

7.5 การจำกัดหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในผู้ที่ไม่เคยดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ไม่แนะนำให้ดื่ม หรือ ถ้าดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่ แล้ว ควรจำกัดปริมาณ กล่าวคือผู้หญิงไม่เกิน 1 ดื่มมาตรฐาน (standard drink) ต่อวัน และผู้ชาย ไม่เกิน 2 ดื่มมาตรฐานต่อวัน โดยปริมาณ 1 ดื่มมาตรฐานของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หมายถึง เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ประมาณ 10 กรัม

7.6 การเลิกบุหรี่ การเลิกบุหรี่อาจไม่ได้มีผลต่อการลดความดันโลหิตโดยตรง แต่สามารถช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหัวใจและหลอดเลือดได้ แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ ควรแนะนำให้ผู้ป่วยเลิก บุหรี่หรือกระตุ้นให้ผู้ป่วยเกิดความรู้สึกอยากเลิกบุหรี่

สิ่งสำคัญในการสนับสนุนให้ผู้ป่วยสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชีวิตได้ในระยะยาว คือ การให้คำปรึกษาที่เหมาะสมแก่ผู้ป่วยเป็นรายบุคคล ร่วมกับการตั้งเป้าหมายที่เป็นไปได้ร่วมกัน มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ และหมั่นให้กำลังใจผู้ป่วย นอกจากนี้ควรพิจารณาส่งต่อ ผู้ป่วยให้บุคลากรทางการแพทย์ที่มีความชำนาญเฉพาะ เช่น นักกำหนดอาหาร ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกกำลังกาย ตามความเหมาะสม

8. เวชศาสตร์วิถีชีวิต (Lifestyle Medicine) การแพทย์แนวใหม่ที่ทุกคนต้องมีความรู้ความเข้าใจ

เวชศาสตร์วิถีชีวิต (Lifestyle Medicine) ซึ่งเป็นการแพทย์แนวใหม่ที่นำองค์ความรู้หลากหลายแขนงเช่น แพทยศาสตร์ โภชนาวิทยา จิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์การกีฬา ฯลฯ มาบูรณาการเชื่อมโยงกัน เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ส่งผลต่อสุขภาพได้อย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตที่เปรียบเสมือนเสาหลักของการมีสุขภาพดีทั้งกายและใจ 6 ด้าน ดังนี้

1. **โภชนาการ (Healthy Eating):** อาหารที่ดีเปรียบเสมือนยารักษาโรค จึงมีคำแนะนำให้รับประทานอาหารในปริมาณที่เหมาะสม หลีกเลี่ยงอาหารแปรรูป จำกัดปริมาณน้ำตาล ไขมัน เกลือ เน้นอาหารที่มาจากพืชผักผลไม้

2. **กิจกรรมทางกาย (Exercise):** ลดพฤติกรรมเนือยนิ่ง ออกกำลังกายให้เพียงพอ ทั้งการออกกำลังกายเพื่อเพิ่มสมรรถภาพของปอดและหัวใจ เช่น เดินเร็ว วิ่ง ปั่นจักรยาน ว่ายน้ำ ฯลฯ และการออกกำลังกายแบบมีแรงต้านเพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ

3. **การนอนหลับ (Restorative Sleep):** นอนหลับอย่างมีคุณภาพให้เพียงพอ เป็นเวลา และต่อเนื่อง เพื่อฟื้นฟูสภาพร่างกาย ส่งผลให้ระบบเผาผลาญอาหารดีขึ้น อารมณ์สดใส เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน อีกทั้งยังช่วยให้การควบคุมอาหารและออกกำลังกายมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. **ลดเลิกการใช้สารเสพติด (Minimizing Risky Substances):** การใช้สารเสพติดทุกชนิดสัมพันธ์กับการเสียชีวิตและความพิการจากโรคทางกาย โรคทางจิตเวช และอุบัติเหตุ เวชศาสตร์วิถีชีวิตจะมุ่งเน้นการลด ละ เลิก สารเสพติดที่ใช้กันแพร่หลายและก่อให้เกิดปัญหาหนักที่สุดคือบุหรี่และแอลกอฮอล์

5. **การจัดการกับความเครียด (Stress Management):** มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญกับความเครียดในแต่ละวันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้อดีของความเครียดคือทำให้นุรักษ์พัฒนาศักยภาพของตนเอง แต่ข้อเสียคือทำให้คนเป็นโรคซึมเศร้า วิตกกังวล โรคอ้วน เบาหวาน โรคหัวใจ มะเร็ง ฯลฯ ได้ง่ายขึ้น ความเครียดจะส่งผลดีหรือผลเสียต่อสุขภาพขึ้นอยู่กับวิธีการจัดการความเครียดที่เหมาะสม

6. **ความสัมพันธ์กับผู้คนรอบข้าง (Positive Social Connections):** การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเป็นความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ ความเหงาและสภาวะโดดเดี่ยวทางสังคมเป็นปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรคซึมเศร้า สมองเสื่อม โรคหัวใจ และการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร การมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอจึงเป็นอีกหนึ่งวิถีชีวิตที่ส่งผลดีต่อสุขภาพ

บทสรุป

ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชีวิตจากเดิมที่ใช้ชีวิตเร่งรีบ ไม่ดูแลสุขภาพ หรือดูแลไม่ดีพอ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัย แต่เนื่องด้วยคนวัยแรงงาน มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศจึงเป็นวัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดูแลสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพให้มีความแข็งแรง มีศักยภาพในการ ดูแลตนเองเพื่อป้องกันโรคความดันโลหิตสูง ลดการเจ็บป่วย ลดค่าใช้จ่ายในการรักษา คุณภาพชีวิตดี มีความสุขอย่างยั่งยืน

กุญแจสำคัญดอกหนึ่งของการสร้างเสริมสุขภาพด้วยการลดปัจจัยเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง คือคำแนะนำและการให้บริการสุขภาพจากบุคลากรทางการแพทย์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้รับบริการ ตามแนวทางการดูแลแบบ "เวชศาสตร์วิถีชีวิต" ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะในการให้บริการเพื่อปรับพฤติกรรมสุขภาพเพื่อรักษาโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง โดยใช้ข้อมูลทางวิชาการ (Evidence-based) ประกอบการให้คำแนะนำในการรักษาที่ยึดบริบทการใช้ชีวิตของผู้รับบริการเป็นที่ตั้ง

เวชศาสตร์วิถีชีวิต ถือเป็นแนวทางการรักษาแบบใหม่ และยังเป็นสาขาเฉพาะทางที่ประเทศไทยยังคงขาดแคลนบุคลากร เพราะแพทย์ที่จะทำการรักษาแบบ "เวชศาสตร์วิถีชีวิต" ได้จะต้องมีความรู้ความสามารถ โดยให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตที่เปรียบเสมือนเสาหลักของการมีสุขภาพดีทั้งกายและใจ 6 ด้าน ดังนี้ 1. โภชนาการ 2. การออกกำลังกาย 3. การนอนหลับพักผ่อนที่เพียงพอ 4. ลดเลิกการใช้สารเสพติด 5. การจัดการกับความเครียด และ 6. ความสัมพันธ์กับผู้คนรอบข้าง

จุดยืนที่แตกต่างของการรักษาแบบ "เวชศาสตร์วิถีชีวิต" คือ การเน้นการปรับเปลี่ยนปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเพื่อสุขภาพ โดยการผสมผสานและบูรณาการศาสตร์การรักษาด่าง ๆ มาวางแผนปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวัน ลดปริมาณการบริโภคที่ไม่จำเป็นลง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นสาเหตุของการเกิดปัญหาสุขภาพอย่างค่อยเป็นค่อยไป ให้ผู้ป่วยเกิดแรงจูงใจและมีความสุขในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง ด้วยการวางแผนร่วมกันระหว่างแพทย์ ผู้ป่วย ครอบครัว และชุมชน อาทิ นักโภชนาการวางแผนการรับประทานอาหารในแต่ละวันให้สอดคล้องกับกิจกรรมในวันนั้น ๆ การร่วมมือกับนักกายภาพบำบัดหรือเทรนเนอร์ในการจัดการการออกกำลังกายรูปแบบต่างๆ มาใช้ในการกำจัดความเครียด เช่น การเล่นซิ่ง การนั่งสมาธิ การเดินลมปราณ การจัดการการนอนหลับ การจัดการน้ำหนักตัว และการลดละเลิกแอลกอฮอล์ บุหรี่ และสารเสพติดต่างๆ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค. โรคความดันโลหิตสูง. https://www.ddc.moph.go.th/disease_detail.php?d=52

นฤมล ไชว์สูงเนิน. (2560). การสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพ ของประชาชนวัยทำงาน เพื่อป้องกัน โรคความดันโลหิตสูง.

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนธันวาคม 2559 - มกราคม 2560.

เพียงใจ ทองวรรณดี,เพชรภรณ์ วุฒิวังค์ชัย. กลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง สำนักโรคไม่ติดต่อ. รู้ทัน ป้องกันโรคความดันโลหิตสูง. สมาคมความดันโลหิตสูงแห่งประเทศไทย (Thai Hypertension Society). แนวทางการรักษาโรคความดันโลหิตสูง ในเวชปฏิบัติทั่วไป พ.ศ. 2562. จัดพิมพ์ที่ ทริค ธิงค์.

สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส). ปรับพฤติกรรมสุขภาพ ด้วยเวชศาสตร์วิถีชีวิต. <https://www.thaihealth.or.th>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สถิติแรงงาน. <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/02.aspx>

สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 9 นครราชสีมา, กรมควบคุมโรค, สถิติผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง <https://ddc.moph.go.th/odpc9/news>.

ปัจจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา

Factors Related to Self-care to Prevent Complications among Elderly Patients with Diabetes in Yala Province.

ผู้เขียน

นุรรียะ ลาเตะเกะ

นิสิตปริญญาเอกปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาเพ็ญ สุวรรณ

สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีรูปแบบการวิจัยเชิงวิเคราะห์แบบภาคตัดขวาง (Analytical Cross Sectional Studies) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา โดยศึกษาในกลุ่มผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา จำนวน 30 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 76.67) ส่วนใหญ่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 100.00) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 1,000 - 1,500 บาท (ร้อยละ 86.67) และส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 76.67)

2. จากการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ Chi-square พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ปัจจัยด้านการรับรู้ของบุคคล ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเป็นโรคเบาหวาน การรับรู้ความรุนแรงของโรคเบาหวาน และพฤติกรรมการป้องกันโรคเบาหวาน ได้แก่ การรับประทานอาหาร

คำสำคัญ : การดูแลตนเอง, ป้องกันภาวะแทรกซ้อน, ผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวาน

Abstract

The objective of this analytical cross sectional studies was to study self-care factors to prevent complications in elderly patients with diabetes in Yala Province. The study was conducted among 30 elderly people with diabetes in Yala Province using purposive sampling. The findings indicated as follows:

1. The sample mostly was females (76.67 %). Most of them were those aged 60 years and over (100.00 %). Most of the sample earned a monthly income of approximately 1,000 - 1,500 baht (86.67 %) and most of them graduated with a primary school level (76.67%).

2. According to hypothesis testing using Chi-square statistics, factors that were statistically related to self-care to prevent complications for the elderly patients with diabetes in Yala Province with a statistically significant level of .05 were individual's perception factors, namely the perceived risk of diabetes, perceived severity of diabetes and diabetes prevention behaviors, including eating.

Keywords : Self-care, prevention of complications, elderly with diabetes

บทนำ

โรคเบาหวานถือเป็นปัญหาใหญ่ที่กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น ความมุ่งมั่นและพร้อมสนับสนุน เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืนในปี พ.ศ.2573 โรคเบาหวานเป็นหนึ่งในโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่รุนแรงที่สุดในโลก และจำนวนผู้ป่วยโรคเบาหวานได้ เพิ่มขึ้นทุกปี อันเนื่องมาจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป และพฤติกรรมมารับประทานอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพ ภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะไตวาย ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายในการล้างไตอย่างมหาศาลซึ่งเป็นภาระทางเศรษฐกิจการเงินอย่างมาก ทั้งในระดับโลกและรวมทั้งประเทศไทย ปัจจุบันนี้มีโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง 5 โรค ส่งผลกระทบอย่างมากต่อระบบสาธารณสุขของประเทศไทย ซึ่ง 5 โรคสำคัญดังกล่าว ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ โรคหลอดเลือดสมอง โรคมะเร็ง และอีกหนึ่งโรคที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือ โรคเบาหวาน และภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวานที่เกิดขึ้นทั้งหลอดเลือดขนาดใหญ่ และหลอดเลือดขนาดเล็ก เช่น โรคหัวใจ ภาวะ แทรกซ้อนทางไต ตา ปาลายประสาท และเท้า เป็นต้น ซึ่งมีผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจากอัตราการเสียชีวิต และคุณภาพของประชากรเพิ่มขึ้น และผลกระทบทางเศรษฐกิจซึ่งเกิดจากภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้นตามมา

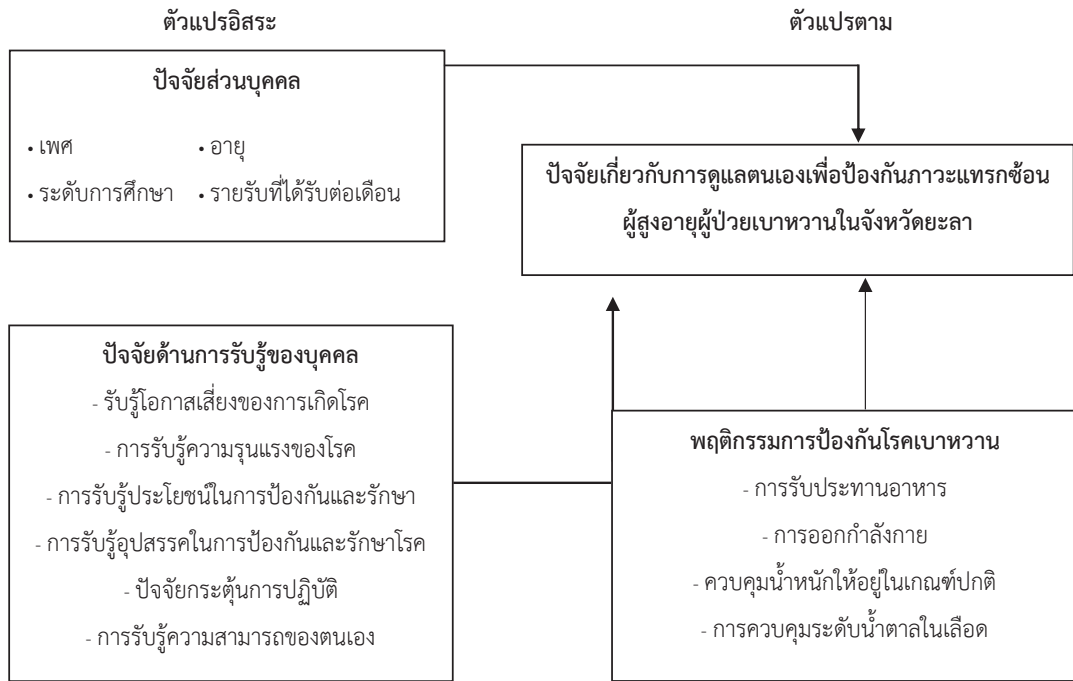
โรคเบาหวานเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เป็นปัญหาสาธารณสุขและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี จากการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2562 -2563 ในประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป พบโรคเบาหวานเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.9 ใน พ.ศ. 2557 เป็นร้อยละ 9.5 ใน พ.ศ. 2563 และมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้เป็น เบาหวานไม่น้อยกว่า 4 ล้านคน (วิชัย เอกพลากร : 2564) โรคเบาหวานชนิดที่ 2 พบได้ในผู้ป่วยโรคเบาหวานร้อยละ 90 เกิดจากภาวะดื้ออินซูลิน (insulin resistance) ส่งผลให้อินซูลินซึ่งทำหน้าที่ลดระดับน้ำตาลในเลือดทำงานได้ไม่เต็มระดับน้ำตาลในเลือดจึงเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งจะมีอาการกระหายน้ำ ออยากอาหาร น้ำหนักลดอย่างไม่ทราบสาเหตุ สายตาพร่ามัว ปัสสาวะบ่อยผิดปกติ ขาหรือรู้สึกเสียวตามมือ หรือเท้า แผลหายช้า ในเพศชายพบปัญหาระบบฮอร์โมนเพศและปัญหาสมรรถภาพเพศ ในเพศหญิงมีเชื้อราในช่องคลอด มีอาการคันผิดปกติพบตกขาวในปริมาณมาก ซึ่งโรคเบาหวานชนิดที่ 2 สามารถป้องกัน ได้คือ บริโภคอาหารที่มีใยอาหารสูง เช่น ผักใบเขียว ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ควบคุมน้ำหนักให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม หลีกเลี่ยงอาหารจำพวกน้ำตาลหวานของหวาน และผลไม้ที่มีรสหวาน ตรวจระดับน้ำตาลในเลือดเป็นประจำทุกปีอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น (วิทวัส แนววงศ์ : 2564) โรคเบาหวานเป็นกลุ่มโรคไม่ติดต่อที่มีผู้ป่วยจำนวนมาก และยังพบว่าโรคแทรกซ้อนจากโรคเบาหวานก็มีความรุนแรง เช่น โรคหัวใจ โรคหลอดเลือดสมอง โรคความดันโลหิตสูง และโรคไตวายเรื้อรัง ถือเป็นภัยคุกคามต่อวัยทำงานอย่างยิ่ง และมีความจำเป็นต้องได้รับการจัดการอย่างเร่งด่วน ข้อมูลอัตราการป่วยด้วยโรคเบาหวานในจังหวัดยะลา ปีงบประมาณ 2567 อัตราป่วยด้วยโรคเบาหวานในจังหวัดยะลา ประชาชนในกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไปมีอัตราป่วยสูงที่สุด และพบว่าอำเภอเมืองยะลามีอัตราป่วยสูงที่สุด จำนวน 3,773 คน คิดเป็นร้อยละ 16.73 (HDC กระทรวงสาธารณสุข : 2567)

จากประเด็นปัญหาด้านสุขภาพดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจปัจจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อน ผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา และผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health belief model) มาอธิบายปัจจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลาเพื่อให้ผู้ป่วยมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี ดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง สามารถป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่เกิดจากโรคเบาหวาน เข้าถึงความรู้ และการดูแลทางด้านจิตใจผู้ป่วยให้เข้าถึงโปรแกรมความรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อควบคุมโรคเบาหวานทั้งบุคคล ครอบครัว และชุมชนได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา

กรอบแนวความคิดในการทำการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการทำวิจัย

วิธีการวิจัย

การศึกษานี้มีรูปแบบการวิจัยเชิงวิเคราะห์แบบภาคตัดขวาง (Analytical Cross Sectional Studies) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา โดยศึกษาในกลุ่มผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา จำนวน 30 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งเป็น 5 ส่วน และสถิติที่ใช้ในการศึกษานี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และสถิติอ้างอิง (Inferential statistics) เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม สถิติที่ใช้คือ ค่าไค - สแควร์ (Chi-square test) ถ้าหากการทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ในสมมติฐานใดมีค่า Expect count less than 5 เกินร้อยละ 20 จะใช้ค่าร้อยละเปรียบเทียบแทน

ผล/สรุปผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (n = 30 คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	7	23.33
หญิง	23	76.67
อายุ		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 60 ปี	0	0.00
มากกว่า 60 ปี	30	100.00
ระดับการศึกษา		
ระดับประถมศึกษา	23	76.67
ระดับมัธยมศึกษา	4	13.33
ระดับปริญญาตรี	3	10.00
ระดับปริญญาโท	0	0.00
ระดับปริญญาเอก	0	0.00
รายรับที่ได้รับต่อเดือน		
ต่ำกว่า 1,000 บาท	1	3.33
1,000 - 1,500 บาท	26	86.67
มากกว่า 1,500 บาท	3	10.00

จากตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 76.67) ส่วนใหญ่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 100.00) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 1,000 - 1,500 บาท (ร้อยละ 86.67) และส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 76.67)

ตารางที่ 2 การหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวาน ในจังหวัดยะลา กับปัจจัยด้านการรับรู้ของบุคคล

การรับรู้ของบุคคล	การดูแลตนเอง					
	น้อย		ปานกลาง		มาก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเป็นโรค	0	0.00	9	30.00	21	70.00
การรับรู้ความรุนแรงของโรค	1	3.33	12	40.00	17	56.67
การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันและรักษา	19	63.33	3	10.00	8	26.67
การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันและรักษาโรค	12	40.00	16	53.33	2	6.67
ปัจจัยกระตุ้นการปฏิบัติ	14	46.67	9	30.00	7	23.33
การรับรู้ความสามารถของตนเอง	12	40.00	16	53.33	2	6.67

$$\chi^2 = 22.050$$

$$df = 2$$

$$significant = .010$$

จากตารางที่ 2 พบว่าการรับรู้ของบุคคลมีความสัมพันธ์ทางสถิติกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อน ผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเป็นโรคเบาหวาน และการรับรู้ความรุนแรงของโรคเบาหวาน

ตารางที่ 3 การหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนของผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวาน ในจังหวัดยะลากับพฤติกรรมการป้องกันโรคเบาหวาน

พฤติกรรมการป้องกันโรคเบาหวาน	การดูแลตนเอง					
	น้อย		ปานกลาง		มาก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การรับประทานอาหาร	0	0.00	0	00.00	30	100.00
การออกกำลังกาย	4	13.33	12	40.00	14	46.67
ควบคุมน้ำหนักให้อยู่ในเกณฑ์ปกติ	12	40.00	16	53.33	2	6.67
การควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด	8	26.67	20	66.67	2	6.66
$\chi^2 = 17.517$		df = 2	significant = .000			

จากตารางที่ 3 พบว่าพฤติกรรมการป้องกันโรคเบาหวานมีความสัมพันธ์ทางสถิติกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนของผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การรับประทานอาหาร

อภิปรายผล

การศึกษานี้มีรูปแบบการวิจัยเชิงวิเคราะห์แบบภาคตัดขวาง (Analytical Cross Sectional Studies) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนของผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา โดยศึกษาในกลุ่มผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา จำนวน 30 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 76.67) ส่วนใหญ่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 100.00) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 1,000 - 1,500 บาท (ร้อยละ 86.67) และส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 76.67)

2. จากการทดสอบสมมุติฐานด้วยสถิติ Chi-square พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับการดูแลตนเองเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนของผู้สูงอายุผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดยะลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ปัจจัยด้านการรับรู้ของบุคคล ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเป็นโรคเบาหวาน การรับรู้ความรุนแรงของโรคเบาหวานและพฤติกรรมการป้องกันโรคเบาหวาน ได้แก่ การรับประทานอาหาร ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของอรุณี สมพันธ์ และคณะ ศึกษาเรื่องปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคเบาหวานในผู้ที่เสี่ยงต่อเบาหวาน ผลการศึกษาพบว่าคะแนนเฉลี่ยการรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเป็นโรคเบาหวานเท่ากับ 35.56 คะแนน (SD = 6.18) การรับรู้ความรุนแรงของโรคเบาหวานเท่ากับ 36.94 คะแนน (SD = 6.54) การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคเบาหวานเท่ากับ 32.56 คะแนน (SD = 5.39) ซึ่งดีกว่าเกณฑ์จุดตัดที่กำหนด (ร้อยละ 60) แต่การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรค เบาหวาน 40.74 คะแนน (SD = 8.40) และพฤติกรรมการป้องกันโรคเบาหวานเท่ากับ 91.61 คะแนน (SD = 13.51) อยู่ในระดับต่ำ และสอดคล้องกับงานวิจัยของเขมรดี มาสิงบุญ และคณะ ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ

พฤติกรรมป้องกันการเกิดโรคเบาหวานในกลุ่มเสี่ยงต่อการเป็นโรคเบาหวาน ผลการศึกษาพบว่ามีการมีพฤติกรรมการรับประทานอาหารที่ไม่เหมาะสมและปฏิบัติเป็นประจำ 5 อันดับแรก ได้แก่ การรับประทานอาหารประเภทไขมัน (ร้อยละ 93.4) ผลไม้รสหวานจัด (ร้อยละ 91.6) อาหารที่มีกะทิ (ร้อยละ 89) ขนมหวาน (ร้อยละ 89.4) และแป้ง (ร้อยละ 74) โดยมีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 37 ที่รับประทานอาหารไขมันต่ำ และมีเพียงร้อยละ 21.6 เท่านั้น ที่รับประทานอาหารผักต่างๆเป็นประจำ 2) พฤติกรรมด้านการออกกำลังกาย พบว่าในชีวิตประจำวัน มีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 43.2 เท่านั้นที่ออกกำลังกายเป็นประจำและร้อยละ 48 ออกกำลังกายบางครั้ง โดยมีเพียงร้อยละ 52.9 ของ กลุ่มตัวอย่างออกกำลังกายมากกว่า 3 ครั้ง/สัปดาห์ และร้อยละ 44 ออกกำลังกายแต่ละครั้งนานกว่า 30 นาที

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาตัวแปรด้านการออกกำลังกายและการควบคุมน้ำตาลในเลือดร่วมด้วย
2. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อต่อยอดงานวิจัยสู่การพัฒนาารูปแบบ

เอกสารอ้างอิง

- กองโรคไม่ติดต่อ /สำนักสื่อสารความเสี่ยงฯ กรมควบคุมโรค. (2565). **สถานการณ์โรคเบาหวาน วันเบาหวานโลก**. กรุงเทพมหานคร : กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. **รายงานสถิติจังหวัดยะลา** [ออนไลน์] ค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2564, จาก <http://yala.nso.go.th/images/provincialstatistic/2562/1demographicpopulation.pdf>
- คเชนทร์ ชาญประเสริฐ. (2562, กรกฎาคม – ธันวาคม). รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ การควบคุมค่าดัชนีมวลกายและรอบเอวบุคลากรกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวานส านักงานสาธารณสุข อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. **วารสารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น**.1(2) : 133-145
- ชานนท์ เชาว์ดำรงสกุล. (2563,กันยายน-ธันวาคม). การพัฒนารูปแบบส่งเสริมการดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวานโรงพยาบาลสีดา. **วารสารศูนย์อนามัยที่ 9**. 14(35) : 314-329
- ชูชีพ โพชะจา , ธีรยุทธ วิสุทธิ และโผน นามณสกุล. (2562, กรกฎาคม - ธันวาคม). รูปแบบการเจริญสติเพื่อส่งเสริมพฤติกรรม การควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยโรคเบาหวาน. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**. 10(2) : 289-304
- ดิศพล แจ่มจันทร์. (2565, กันยายน - ธันวาคม). การพัฒนารูปแบบการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพเพื่อลดการเกิดโรคเบาหวานของประชาชนกลุ่มเสี่ยงโรคเบาหวาน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลขอนแก่น อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี. **วารสารวิชาการกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ**. 18(3) : 47-58
- ปณณณิน เชื้อนเพ็ชร, สายสุรีย์หงส์ศิลา และสุดารัตน์ อรรถกัจจณกุล. (2566, มกราคม – มีนาคม). การพัฒนารูปแบบการให้ความรู้และสนับสนุนการจัดการตนเองของผู้ป่วยเบาหวานที่ yak ต่อการรักษาในคลินิกโรคเบาหวาน โรงพยาบาลแม่ลาว. **วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม และสุขภาพชุมชน**. 8(1) :1-9
- ประนอม โอทกานนท์ และจิราพร เกศพิชญวัฒนา. (2537). **ความต้องการการพยาบาลของผู้สูงอายุในชมรมและสถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุ**. ม.ป.ท.

- ประชาสรรค์ แสนภักดี. **เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม** .[ออนไลน์] ค้นเมื่อ 2 กันยายน 2566, จาก :
<http://www.prachasan.com/mindmapknowledge/aic.html>
- วิทวัส แนวนวงศ์. (2564). **โรคเบาหวานชนิดที่ 2**. กรุงเทพมหานคร : โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย
- วัชรพร เนตรคำยวง. (2566, พฤษภาคม - สิงหาคม). ผลของการพัฒนารูปแบบการจัดการตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ที่ควบคุมระดับน้ำตาลไม่ได้ โรงพยาบาลบ้านธิ จังหวัดลำพูน. **Journal of Nursing and Public Health Research**. 3(2) :78-95
- วิชัย เอกพลากร. **การประเมินความเสี่ยงต่อเบาหวาน** .[ออนไลน์] ค้นเมื่อ 2 กันยายน 2566, จาก :
<https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/664?locale-attribute=th>
- สมจิตต์ สีนุชัย และคณะ. (2562, มกราคม-มีนาคม). รูปแบบการพัฒนาคำแนะนำด้านสุขภาพเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการจัดการตนเอง และผลลัพธ์ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 ที่มีความดันโลหิตสูงในคลินิกหมอครอบครัว จังหวัดสระบุรี. **วารสารสภาการพยาบาล**. 37 (1) : 58-74
- สมจิต หนูเจริญกุล. (2536). **การดูแลตนเอง : ศาสตร์และศิลปะทางการแพทย์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพมหานคร : วีเจ พรินติ้ง.
- อรอนงค์ สุทธิ. (2565, กันยายน – ธันวาคม). การพัฒนารูปแบบการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการดูแลตนเองเพื่อป้องกันโรคเบาหวานของประชาชนกลุ่มเสี่ยงในเขตพื้นที่ของศูนย์สุขภาพชุมชนโพรงาม จังหวัดอุบลราชธานี. **วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชน**. 7(3) : 54-67
- อนุชา วรหาญ. (2561, มกราคม – เมษายน). การพัฒนารูปแบบการดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวาน โรงพยาบาลเลาขวัญ. **วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม และสุขภาพชุมชน**. 12(27) :5-22
- อาภาพร เผ่าวัฒนา และคณะ. (2554). **การสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชนการประยุกต์แนวคิดและทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ. หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา
- อรุณี สมพันธ์และคณะ. (2015, มกราคม – เมษายน). ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคเบาหวานในผู้ที่เสี่ยงต่อเบาหวาน. : 96-109
- HDC สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยะลา. **อัตราการป่วยด้วยโรคเบาหวานจังหวัดยะลา** .[ออนไลน์] ค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2567, จาก : <https://yla.hdc.moph.go.th/hdc/reports/report.php>
- Bandura, A. 1997. Self-efficacy: The exercise of control. Page 22. New York: W.H. Freeman.

องค์ประกอบหลากหลายมิติของการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะเพื่อสังคมไทย

Multidimensional components of healthy aging for Thai society

ผู้เขียน

บัว ฤชุบัว

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงองค์ประกอบหลากหลายมิติของการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะเพื่อสังคมไทย ในยุคที่สังคมไทยและสังคมโลก ได้พัฒนารุดหน้าไปในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็ว ทั้งการศึกษา สุขภาพการแพทย์และสาธารณสุข เศรษฐกิจ สังคม โดยเฉพาะการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งด้านเทคโนโลยี ในขณะเดียวกันก็มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญด้านประชากร นั่นคือ ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete aged society) โดยองค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ว่าปี พ.ศ. 2544-2643 เป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ คือ การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลก ในขณะที่ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรที่สำคัญนี้ คาดการณ์ว่าประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super aged society) เมื่อมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงถึงร้อยละ 28 ในปี พ.ศ. 2574 ซึ่งเมื่อประชากรก้าวเข้าสู่ช่วงวัยสูงอายุ มักจะเผชิญกับปัญหาต่างๆ ตามมาหลากหลายด้าน จากหลายๆมิติของการใช้ชีวิต ทั้งด้านสุขภาพที่เสื่อมถอยลง การปรับตัวและการได้รับแรงสนับสนุนจากสังคม การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีจนส่งผลถึงการใช้ชีวิต และการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพของตัวผู้สูงอายุเอง เป็นต้น โดยมีแนวคิดที่สำคัญแนวคิดหนึ่ง คือ การสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ (Healthy Ageing) ซึ่งประกอบไปด้วย 3 องค์ความรู้คือ 1. สมรรถนะภายใน 2. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน 3. สิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมหลายมิติที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวนโยบายและการสนับสนุนสุขภาวะของผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การมีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุ การจัดการ การส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มผู้สูงอายุไทยต่อไป

คำสำคัญ : การสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ/ สมรรถนะภายใน/ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน/ สิ่งแวดล้อม

Abstract

This academic article aims to show the multidimensional components of healthy aging for Thai society. In an era where Thai society and world society has developed rapidly in various areas, including education, medical and public health, economy, society, especially the continuous development of technology. At the same time, there are important demographic changes. That is, Thailand is entering a completely aged society (Complete aged society). The United Nations has assessed the situation that the years 2001-2100 will be the century of the elderly, meaning there will be more than 10 percent of the world's total population aged 60 years and over. Meanwhile, Thailand is facing this important structural change in the population. It is predicted that Thailand will become a super aged society when the proportion of the population aged 60 years and over reaches 28 percent in 2031. which when the population enters the elderly period Often face various problems Followed in many ways from many dimensions of life Both in terms of health deteriorating Adaptation and receiving support from society The rapid changes in technology are affecting our lives. and access to information that is beneficial to the health care of the elderly, etc.

One important concept is healthy aging (Healthy Aging), which consists of 3 bodies of knowledge: 1. Intrinsic capacity 2. Interaction 3. Environment, which covers many dimensions that are beneficial to aging. Develop policy guidelines and support the health of the elderly. To promote, support good health of the elderly, manage and promote health among the Thai elderly.

Key Word : Healthy Aging/ Intrinsic capacity/ Interaction/ Environment

บทนำ

องค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ว่าปี พ.ศ. 2544-2643 เป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ คือ การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลก ในปี พ.ศ. 2560 มีผู้สูงอายุจำนวน 962 ล้านคน ซึ่งเพิ่มขึ้นมากกว่าสองเท่าจากปี พ.ศ. 2523 ที่มีผู้สูงอายุจำนวน 382 ล้านคนทั่วโลก และคาดการณ์ว่าปี พ.ศ. 2593 จะสูงถึง 2.1 พันล้านคน¹ ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรที่สำคัญนี้เช่นกัน จากการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุกว่าร้อยละ 4 ต่อปี ในขณะที่ประชากรโดยรวมเพิ่มขึ้นด้วยอัตราเพียง ร้อยละ 0.5 เท่านั้น คาดการณ์ว่าประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete aged society) คือ มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงถึงร้อยละ 20 ในปี พ.ศ. 2564 และจะเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super aged society) เมื่อมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงถึงร้อยละ 28 ในปี พ.ศ. 2574² การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรสูงอายุทำให้เกิดผลกระทบในหลาย ๆ ด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพ โดยเมื่ออายุมากขึ้นร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับความเสื่อมถอยของร่างกาย ปัญหาสุขภาพ โรคเรื้อรังและโรคประจำตัว ฉะนั้นการศึกษาแนวความคิดการมีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุ ที่ครอบคลุมหลายมิติสำหรับการพัฒนาแนวนโยบายและการสนับสนุนสุขภาพของประชากรสูงอายุ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การมีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุ จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการจัดทำนโยบายและการจัดการการส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มผู้สูงอายุไทยต่อไป

องค์ประกอบหลักมิติของการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะในสังคมไทย

ตามแนวคิดการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะดี” (Healthy Aging) 3 ด้าน³ ประกอบด้วยแนวคิดหลักที่สำคัญและองค์ประกอบย่อยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. สมรรถนะภายใน (Intrinsic capacity) หมายถึง ศักยภาพด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วยหลายด้าน ได้แก่ ด้านการเคลื่อนไหว ด้านประสาทสัมผัส ด้านการรับรู้ ด้านจิตวิทยา และด้านความมีชีวิตชีวา ของผู้สูงอายุ ที่ส่งเสริมสนับสนุน ให้การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุดำเนินไปได้อย่างปกติสุข ประกอบไปด้วยสาระสำคัญดังนี้

1.1 สุขภาวะทางจิต (Psychological well-being) หมายถึง อารมณ์ ของผู้สูงอายุ ที่ประกอบไปด้วยการมองโลกในแง่ดี มีความเป็นมิตรกับผู้อื่น มีความสุขและพึงพอใจในชีวิตของตนเอง สามารถเผชิญและปรับตัวกับความเครียดได้ดี รู้จักการมีอารมณ์ขัน ผ่อนคลายและมีการพักผ่อนหย่อนใจ การมีสุขภาพจิตที่ดี คือ สภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีทั้งสุขทางกายและทางใจ ซึ่งประกอบด้วยความมั่นคงทางอารมณ์และความคิด มีความพึงพอใจในสิ่งที่ตัวผู้สูงอายุมี มีความสามารถและสมรรถภาพหลายๆด้านในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพตามช่วงอายุ รวมถึงความสามารถในการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นทั้งในสังคมครอบครัวและสังคมส่วนรวม มีความสามารถในการพร้อมรับสถานการณ์ต่างๆได้ดี แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม รวมถึงสามารถใช้ประสบการณ์และความสามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างเหมาะสม

1.2 สุขภาพกาย (physical health) หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรง มีการออกกำลังกายตามความเหมาะสมตามช่วงอายุเป็นประจำ รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ งดเว้นสูบบุหรี่ หรือการดื่มแอลกอฮอล์ มีคุณภาพของการนอนหลับที่ดี ไม่เจ็บป่วยบ่อย มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์รวมถึงได้รับการบริการด้านสุขภาพเชิงสนับสนุนและป้องกันโรค ผู้สูงอายุมีมุมมองด้านสุขภาพและการดูแลส่งเสริมสุขภาพของตนเองไปในทางบวก ซึ่งโดยปกติผู้สูงอายุจะมีความสามารถทางกายที่ลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้นจากความเสื่อมของสภาพร่างกาย ซึ่งสามารถสังเกตได้จากข้อจำกัดของผู้สูงในการปฏิบัติกิจวัตรต่าง ๆ ประจําวันที่มีประสิทธิภาพลดลง ยังรวมถึงการพบปัญหาความเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่าง ๆ อาจเพิ่มขึ้น โดยพบว่าเมื่ออายุ 70 ปีขึ้นไปผู้สูงอายุไทยมักจะมีข้อจำกัดจากความสามารถทางร่างกายอย่างรวดเร็วและเพิ่มมากขึ้นตามช่วงอายุ³

1.3 กระบวนการที่สองใช้ในการรับข้อมูลและตัดสินใจ (Cognitive function) เช่น ความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ในแต่ละวัน มีลักษณะนิสัยที่ชอบความกระตือรือร้น สนใจในการเข้าถึงสื่อและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ และแลกเปลี่ยนพูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันต่างๆ เป็นต้น

1.4 กลุ่มอาการสูงอายุ (Geriatric syndromes) หมายถึงกลุ่มอาการของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นภาวะที่มีลักษณะเฉพาะที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ เช่น การหกล้ม ภาวะซึมเศร้าซึมเศร้าและภาวะสมองเสื่อม ภาวะนอนไม่หลับ ภาวะกลืนปัสสาวะไม่ได้ ภาวะประสาทและภาวะมวลกล้ามเนื้อน้อย กลุ่มอาการที่เกิดจากการสูญเสียความสามารถในการเคลื่อนไหว ภาวะขาดสารอาหาร เป็นต้น ^{4,5}

2. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (Interaction) หมายถึง พฤติกรรมของผู้สูงอายุที่แสดงออกหรือเกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์หรือการมีสัมพันธ์ภาพกันระหว่างบุคคล ทั้งปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวของผู้สูงอายุ ปฏิสัมพันธ์กับผู้ดูแลหรือให้การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุ ปฏิสัมพันธ์ภายในสังคมหรือชุมชนที่ผู้สูงอายุอยู่อาศัย ปฏิสัมพันธ์กับเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมการณ์มีปฏิสัมพันธ์เหล่านี้จะช่วยส่งเสริมและคงไว้ซึ่งความสุขของผู้สูงอายุ รวมถึงส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินชีวิตชีวิตของผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็นทั้งด้านร่างกายหรือสุขภาพด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์นี้ สามารถมีการแสดงออกได้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะส่งประโยชน์ต่อตัวผู้สูงอายุเอง และเกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่นในสังคมโดยรวม⁶ ซึ่งพฤติกรรมการณ์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน อาจประกอบด้วยกิจกรรมในด้านต่างๆ หลายกิจกรรมตามสภาวะแวดล้อมในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วย ความสำคัญด้านการยังได้ทำงานของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ตามความเหมาะสมการร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุหรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงการร่วมกิจกรรมกับครอบครัวหรือการเข้าร่วมชมรมเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ประกอบไปด้วยสาระสำคัญดังนี้

2.1 สัมพันธภาพ (Relation) การมีสัมพันธภาพต่อบุคคลอื่นๆ ทั้งคนในครอบครัวหรือคนอื่นๆ ในชุมชนหรือสังคม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสออกไปพบปะผู้คนที่อยู่ในช่วงวัยที่หลากหลาย หรืออยู่ในช่วงวัยเดียวกันเพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมและเห็นความสำคัญถึงการช่วยเหลือผู้อื่นทั้งในครอบครัว ชุมชนและสังคม ซึ่งจะช่วยให้ตัวผู้สูงอายุเองรู้สึกว่าการได้รับการช่วยเหลือในด้านต่างๆจากผู้อื่น ทั้งคนในครอบครัวและสังคมเช่นกันจากการออกไปพบปะผู้คน นอกจากนี้การมีชีวิตสมรสที่ราบรื่นยังส่งผลต่อมีความสุขของผู้สูงอายุอีกด้วย

2.2 การมีส่วนร่วมในสังคมและชุมชน (Social and community participation) คือการที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีบทบาทตามความเหมาะสมตามความสามารถและความรู้ตามช่วงวัยภายในสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย ซึ่งการตัดสินใจเหล่านั้นอาจจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เปรียบเสมือนหนังสือที่คำตอบของเรื่องต่างๆไว้อย่างมากมาย นอกจากนี้

ผู้สูงอายุยังสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างๆ ตามความถนัดและความสามารถเพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุ โดยท้ายที่สุดแล้วการเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อันเกิดจากการร่วมมือในการปฏิบัติงานนั้นๆของผู้สูงอายุ ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรม หรือโครงการ หรือกิจการงานใดๆในชุมชนเพื่อทราบถึงปัญหา การแสดงความเห็นเพื่อแก้ปัญหา รวมถึงรับทราบและยอมรับข้อจำกัดของตนเองต่อการปฏิบัติงานนั้นๆ

2.3 การสนับสนุนทางสังคม (Social support) คือ การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ได้รับการช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนกิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุน สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกใคร่ใคร่รักใคร่ผูกพัน จนส่งผลให้ผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนรับรู้ถึงความรัก ความปลอดภัย ความเอาใจใส่ ความอบอุ่น ความผูกพัน โดยการสนับสนุน การส่งเสริม หรือความช่วยเหลือที่ผู้สูงอายุจะได้รับจากสังคมนั้น ประกอบไปด้วยหลายด้านได้แก่ การให้การสนับสนุนเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับข้อมูลที่จำเป็นด้านการส่งเสริมและดูแลสุขภาพ การให้การช่วยเหลือ การกำลังใจเมื่อผู้สูงอายุอาจตกอยู่ในภาวะเครียดหรือซึมเศร้า การสนับสนุนให้คำแนะนำด้านการออกกำลังกายการรับประทานอาหาร การสังเกตอาการหรือสุขภาพความเจ็บป่วยตัวเองเบื้องต้น การให้ข้อมูลติดต่อกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉิน หรือได้รับอุบัติเหตุ เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตและก้าวผ่านช่วงเวลาที่เกิดปัญหา ช่วยลดทอนความตึงเครียดและสนับสนุนความสุข มีบุคคลหรือหน่วยงานที่แสดงให้ผู้สูงอายุได้เห็นว่ามีคนที่ยังคอยเคียงข้างเสมอ ผู้สูงอายุสามารถนำแรงใจและกำลังใจจากการสนับสนุนทางสังคมไปใช้ในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต ซึ่งเมื่อปัญหาเหล่านั้นถูกแก้ไข จะส่งผลให้ผู้สูงอายุรับรู้ถึงความสามารถของตนเอง เมื่อผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนทางสังคมอย่างสม่ำเสมอและได้รับการสนับสนุนที่เป็นประโยชน์เพิ่มมากขึ้นขึ้น ในขณะเดียวกันผู้สูงอายุก็จะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆในสังคม ส่งผลให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงคุณค่าและความสุข ความอบอุ่นในตนเอง จนได้ผลลัพธ์โดยการที่ผู้สูงอายุรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างมีความสุข ได้เข้ากิจกรรมทางสังคมต่างๆของกลุ่มคนที่อาจมีความเหมือนมีสถานการณ์คล้ายคลึงกันหรือมีสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ทั้งด้านสุขภาพและการดำเนินชีวิต สร้างโอกาสในการแสดงความคิดเห็นของตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองเมื่อได้มีโอกาสช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งเป็นประโยชน์โดยรวมต่อสังคม และชุมชน และตัวของผู้สูงอายุเอง ได้มีสถานะที่เปลี่ยนมาเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยศักยภาพของผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์และเป็นที่ต้องการ ถึงแม้ว่าเรามีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุนั้น บทบาทอาจมีการลดลงหรือเปลี่ยนแปลงไปตามอายุขัยวัย แต่การมีส่วนร่วมทางสังคมที่สม่ำเสมอและนานที่สุดเท่าที่ผู้สูงอายุจะแสดงศักยภาพออกมาได้ย่อมเป็นผลดีเสมอทั้งต่อตัวผู้สูงอายุเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติโดยรวม

3. สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะทั้งทางกายภาพและปัจจัยภายนอกอื่นๆ ที่ช่วยให้ผู้สูงอายุ คงไว้ซึ่งความผาสุก ความเป็นอิสระในการดำเนินชีวิต รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนมุมมองต่อการให้ความสำคัญ เสริมสร้าง และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งหมายรวมการมีสุขภาวะที่ดีทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคมและด้านสติปัญญา นอกจากนี้การมีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุในสังคมไทยยังให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมคุณภาพการเปลี่ยนผ่านของผู้สูงอายุในสังคมในแต่ละช่วงอายุ โดยให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องจนตลอดชีวิตเพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตในการเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาวะที่ดีอย่างประสบความสำเร็จ ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนผู้สูงอายุ ส่งเสริมช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุมีการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง ยืนยาวด้วยความสุขจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต โดยปราศจากการเจ็บป่วยที่รุนแรง สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าใจปัญหาและลดปัจจัยเสี่ยงจากโรคภัยที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมที่คุกคามต่อการดำเนินชีวิต ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุประสบความสำเร็จในการรักษาและสามารถพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมตามช่วงอายุ รวมถึงรักษาสุขภาพด้านจิตใจไปพร้อมกันเพื่อความสอดคล้องยึดโยงไปพร้อมกับองค์ประกอบด้านอื่นๆ ที่จะนำพาผู้สูงอายุก้าวเข้าสู่การสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ ซึ่งประกอบไปด้วยสาระสำคัญดังนี้

สภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ ประกอบด้วยส่วนประกอบดังนี้⁷

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment)

1.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพภายในบ้านหรือในครอบครัว หมายถึง ปัจจัยรอบตัวของผู้สูงอายุ ที่เป็นพื้นที่ภายในที่อยู่อาศัยที่สามารถส่งผลต่อการดำรงชีวิตหรือการอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งสาระและหลักสำคัญของสิ่งแวดล้อมภายในบ้านนี้จำต้องคำนึงถึงหลักของการให้ประโยชน์ต่อผู้สูงอายุเป็นหลัก ต้องสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่ใช้ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมภายในบ้านรู้สึกปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกายและสงบสุขต่อจิตใจ อันเป็นสถานที่หลักที่มีสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ⁸ ซึ่งการจัดการสภาพแวดล้อมในบ้านให้มีความเหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตให้มีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุนั้น ประกอบไปด้วยตัวบ่งชี้ที่สำคัญหลายด้านได้แก่ การมีห้องนอนของผู้สูงอายุอยู่ที่ชั้นล่างของบ้านซึ่งเป็นการตอบสนองด้านข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุ ในการเคลื่อนที่ขึ้นไปบนชั้นบนของบ้านและเพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุจากการพลัดตกหกล้มหรือพลัดตกบันไดบ้าน บันไดบ้านมีราวบันได การสร้างราวจับในห้องนอน การสร้างห้องน้ำภายในตัวบ้าน และในห้องน้ำควรมีราวจับสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงการคำนึงถึงแสงสว่างภายในบ้าน เป็นต้น

1.2 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพภายนอกบ้านหรือละแวกบ้านและในชุมชน ซึ่งการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดีสามารถพิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะการเข้าถึงระบบบริการต่างๆที่ช่วยในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ ได้แก่ สถานที่การให้บริการสุขภาพที่ ระบบขนส่งสาธารณะ มีร้านค้าและระบบสาธารณูปโภคที่เข้าถึงได้อย่างเหมาะสม มีแหล่งให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเข้าถึงได้ง่ายสำหรับผู้สูงอายุ การอยู่ใกล้เคียงกับสภาพแวดล้อมที่มีเพื่อนบ้านและครอบครัวที่ดี ที่สามารถให้การช่วยเหลือหรือดูแลผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น⁹

2. สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment)

2.1 สิ่งแวดล้อมทางสังคมครอบครัว หมายถึง การสนับสนุนผู้สูงอายุจากบุคคลในครอบครัวที่ส่งผลต่อการมีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุ ทั้งการให้การช่วยเหลือด้านการดูแลสุขภาพ การช่วยเหลือให้เข้าถึงการเข้ารับบริการด้านสุขภาพ การให้คำปรึกษา การให้การช่วยเหลือด้านปัจจัยทางการเงิน เป็นต้น⁹ ซึ่งการมีผู้อาศัยอยู่ร่วมกันกับผู้สูงอายุ แสดงให้เห็นเป็นหลักประกันได้ว่าผู้สูงอายุจะมีสุขภาวะที่ดีจากการได้รับการช่วยเหลือและดูแลได้ดี และเมื่อผู้สูงอายุตกอยู่ในสถานการณ์หรือสภาวะเจ็บป่วยที่ผู้สูงอายุไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ นอกจากนี้การพูดคุย การเยี่ยมเยียน การได้รับเงิน อาหาร ของใช้ หรือสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุจากบุตรหลานและญาติมิตร ถือเป็นองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมทางครอบครัวที่ดี ที่สนับสนุนการมีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุในสังคมไทย

2.2 สิ่งแวดล้อมทางสังคมภาครัฐและสังคม ที่ส่งผลต่อการมีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุ สามารถพิจารณาได้จากการที่ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือส่งเสริมการดำเนินชีวิต ที่ได้รับจากหน่วยงานของรัฐบาลหรือหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือในด้านต่างๆในสังคม ทั้งการแจ้งข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพ การช่วยเหลือด้านการจัดสรรด้านที่อยู่อาศัย การซ่อมแซมที่อยู่อาศัย การสร้างรายได้ การมีสวัสดิการที่ด้านสุขภาพ เป็นต้น¹⁰

2.3 สวัสดิการสังคม (social welfare)¹¹ คือ สิทธิและสวัสดิการของผู้สูงอายุที่จะได้รับการคุ้มครองส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสาร ด้านการประกอบอาชีพ ฝึกอาชีพที่เหมาะสม ด้านการพัฒนาตนเอง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ด้านกองทุนผู้สูงอายุ เป็นต้น

สำหรับผู้สูงอายุในสังคมไทย สามารถนำองค์ความรู้นี้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ เช่น การนำองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม มาใช้ประเมินตนเองเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่และการสร้างสุขภาวะที่ดีในการดำเนินชีวิต หากพบว่าองค์ประกอบใดของสิ่งแวดล้อมที่สามารถปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาให้ดีขึ้นและมีคุณภาพต่อการดำเนินชีวิต ควรมีการปรับปรุงและปฏิบัติตามองค์ประกอบนั้น หรือหากแม้ไม่สามารถที่จะปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมบางปัจจัยได้ เนื่องจากอาจเป็นปัจจัยภายนอกที่อยู่เหนือการควบคุม อาจใช้วิธีการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันกับคนในครอบครัวหรือคนในสังคม เพื่อสร้างสภาวะแวดล้อมที่เป็นมิตรและส่งเสริมสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุ เพื่อการมีสุขภาวะที่ดีและความผาสุกของผู้สูงอายุในสังคมไทยต่อไป

บทสรุป

จากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ประกอบกับแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องของผู้สูงอายุ การมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุตระหนักในการสร้างความสามารถและส่งเสริมความสามารถในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นที่ความสามารถตนเองของผู้สูงเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติตนให้มีสุขภาวะที่ดี เพื่อสนับสนุนและกระตุ้นนโยบาย “การสูงวัยอย่างมีสุขภาวะดี” เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ และผู้ดูแลใกล้ชิดได้มีการตระหนักต่อการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะของผู้สูงอายุ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุ คงไว้ซึ่งความผาสุกสงบร่มเย็น ใช้ชีวิตได้อย่างอิสระ กระตุ้นต่อมมองการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสติปัญญา นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้การช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดี ยั่งยืน ยาวนาน โดยปราศจากการเจ็บป่วยหรือลดปัจจัยในการเกิดโรคต่างๆ และรักษาศักยภาพของตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและเหมาะสมตามช่วงวัย บทความนี้จึงมุ่งเน้นการสร้างรูปแบบการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุโดยใช้ “แนวคิดการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ (Healthy aging)” ประกอบด้วย Three dimension ได้แก่ (1) สมรรถนะภายใน (Intrinsic capacity) (2) สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและปัจจัยภายนอกอื่น ๆ และ (3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (Interaction) จากแนวคิดที่ได้นำเสนอแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญอย่างมากขององค์ความรู้ดังกล่าว ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวนโยบายและการสนับสนุนสุขภาวะของผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การมีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุ สำหรับการจัดทำนโยบายและการจัดการการส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มผู้สูงอายุไทยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการนี้เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐาวรี ชันสำโรง อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่ตลอดมาตั้งแต่ต้นจนเสร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ไว้เป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

1. United Nation (UN). World populations ageing 2017. United Nations 2017; 397:1-18
2. มุทิตานิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2560;1:13-25

3. Rivadeneira, M.F., Mendieta, M.J., Villavicencio, J. et al. A multidimensional model of healthy ageing: proposal and evaluation of determinants based on a population survey in Ecuador. *BMC Geriatr* 21, 615 (2021). <https://doi.org/10.1186/s12877-021-02548-5>.
4. ณภัทร จิรวัดน์, ศุภนิดา คำนิยม, วงศธร เทียบรัตน์ และ ปรีดา ลิ้มปะวัฒนะ. กลุ่มอาการผู้สูงอายุคืออะไร. *วารสารศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น* 2562:1:23-34
5. สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการดูแลรักษา กลุ่มอาการสูงอายุ (Geriatric syndromes). เล่ม 2_หนังสือแนวทางการดูแลรักษา กลุ่มอาการสูงอายุ พิมพ์ครั้งที่ 1 สิงหาคม 2558 1-1236. Mars.
6. M. Kempen. G. 1. Mesters. L. Proot, I. M. & Van Eik, J. T. (2008). Characteristics of social participation as defined by older adults with a chronic physical Disability & Rehabilitation, 30(17). 1298-1308
7. Lawton. M. P. (1977). The impact of the environment on aging and behavior. In J.E. Birren & K. W. Schaie (Eds.), *Handbook of the psychology of aging* (pp. 276-301), New York: Van Nostrand.
8. ไตรรัตน์ จารักษ์. จิราพร เกศพิชญวัฒนา, ศรีณยา หล่อมนรินทร์ และกิตติพร ชาลปติ. (2548). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษามาตรฐานขั้นต่ำสำหรับที่พักอาศัย และสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสุขภาพ.
9. Cohen, S. (2004) Social relationships and health. *American Psychologist*. 59(8), 676-684.
10. วิจิตรา วิเชียร. (2556). รายงานการวิจัย: การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ. ปทุมธานี: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
11. กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ. [Internet]. 2567 [cited 2024 Apr 29]; Available from: <http://www.dop.go.th/th>.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายบัว ฤชุบัว
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ประกอบธุรกิจส่วนตัว อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2548 ปริญญาตรี (วทบ.) เทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2562 ปริญญาโท หลักสูตร สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานสาธารณสุข มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น พ.ศ. 2565 กำลังศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

การฟอกเลือดในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรัง, วิธีการและการดูแล

Hemodialysis in Chronic Kidney Disease Patients, Method and Care

ผู้เขียน

พรภิรมย์ กระแสจันทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลมาลย์ วิรัตน์เศรษฐสิน

บทคัดย่อ

โรคไตเรื้อรัง เป็นปัญหาสาธารณสุขของประเทศไทย และทั่วโลก เป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญของการเกิดโรคหัวใจและหลอดเลือด หากการดำเนินของโรคไปสู่โรคไตวายเรื้อรังระยะสุดท้ายทำให้ผู้ป่วยต้องได้รับการรักษาด้วยการบำบัดทดแทนไต ซึ่งนั้นจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ตลอดถึงทำให้ผู้ป่วยต้องเสียชีวิตก่อนวัยอันควร อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจระดับจุลภาค และมหภาค ความชุกของโรคไตเรื้อรังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยจะเพิ่มขึ้นตามอายุที่มากขึ้น ที่สำคัญที่สุดคือ ประชากรส่วนใหญ่ไม่รู้ตัวว่าตนเองมีโรคไตเรื้อรังอยู่ การฟอกเลือดถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการรักษาด้วยการบำบัดทดแทนไต และปัจจุบันพบว่าแปรผันตรงกับความเสี่ยงของโรคไตเรื้อรัง โดยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ปี การฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม จำเป็นที่จะต้องเตรียมตลอดถึงการดูแลหลอดเลือดเทียมที่ใช้ในการฟอกเลือด เนื่องจากการติดเชื้อบริเวณเส้นเลือดเทียม ถือเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักของการเจ็บป่วยและการเสียชีวิตที่เพิ่มขึ้น ซึ่งพบว่า ประมาณร้อยละ 80 ของการติดเชื้อข้างต้นเกิดขึ้นในชุมชน และร้อยละ 44 มีความจำเป็นที่จะต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล การให้ความดูแลผู้ป่วยตลอดวงจร ตั้งแต่ได้รับการฟอกเลือดที่โรงพยาบาล จนกระทั่งติดตามการดำเนินชีวิตของผู้ป่วยที่บ้าน ซึ่งจะยังประโยชน์อันจะเกิดกับผู้ป่วยเป็นหลัก ตลอดทั้งการช่วยประหยัดงบประมาณของประเทศชาติ

คำสำคัญ : โรคไตเรื้อรัง การฟอกเลือด

Abstract

Chronic kidney disease is a public health problem in Thailand and around the world. It is an important risk factor for heart disease and stroke if the disease progresses to end-stage renal disease that causes patients to need renal replacement therapy. That will affect the quality of life as well as causing the patient to die prematurely. It also affects economics at both the micro and macro levels. The prevalence of chronic kidney disease tends to increase with the increasing age. The most important thing is the majority of the population did not know that they have chronic kidney disease. Dialysis is considered a form of renal replacement therapy and currently found a direct proportion to the prevalence of chronic kidney disease. It tends to continually increase every year. Hemodialysis using hemodialysis machines it is necessary to prepare and care for the artificial blood vessels used in hemodialysis due to the fact that infection in the artificial blood vessel area is considered one of the main causes of increased morbidity and mortality. It was found that approximately 80 percent of the above infections occurred in the community, and 44 percent required hospital treatment. Providing care for patients throughout the cycle of hemodialysis starting from receiving hemodialysis at the hospital until following up on the patient's lifestyle at home, which will mainly benefit the patients throughout as well as helping to save the national budget.

Key Word : Chronic Kidney Disease, Hemodialysis

บทนำ

โรคไตเรื้อรัง (Chronic Kidney Disease: CKD) หมายถึง ภาวะที่มีการทำลายของเนื้อไต ซึ่งอาจอาศัยหลักฐาน (ประสิทธิ ฐานกิจจางู และคณะ, 2557 อ้างถึงใน ชูชนะ มะกรสาร, 2557) ดังนี้

1) Kidney damage มานานกว่า 3 เดือน ซึ่งทำให้เกิดความผิดปกติของโครงสร้างทางกายวิภาค หรือทางสรีรวิทยา โดยอาจรวมกับการลดลงของ Glomerular Filtration Rate (GFR) หรือไม่ได้ ความผิดปกติเหล่านี้อาจตรวจได้จากความผิดปกติทางพยาธิวิทยาจากการตรวจชิ้นเนื้อไต และ Marker ของ kidney damage ซึ่งได้จากการตรวจปัสสาวะ หรือการตรวจ imaging ต่าง ๆ

2) GFR ต่ำกว่า 60 ml/min/1.73 m² เป็นเวลานานกว่า 3 เดือน โดยไม่ว่าจะมีร่องรอยของ kidney damage อันหรือไม่ก็ได้

จากการศึกษาของ Ji-Cheng Lv และคณะ (2019) พบความชุกของโรคไตเรื้อรังทั่วโลกโดยประมาณเท่ากับร้อยละ 13.4 (ร้อยละ 11.7–15.1) สำหรับประเทศไทย จากการศึกษานี้ของ Thai SEEK Project โดยสมาคมโรคไตแห่งประเทศไทย ในปี 2552 ซึ่งทำการศึกษาในอาสาสมัครที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 3,459 ราย จาก 20 อำเภอใน 10 จังหวัด โดยอาศัย การคำนวณอัตราการกรองของไตจากสมการ MDRD พบความชุกของโรคไตเรื้อรังในระยะที่ 1–5 เท่ากับร้อยละ 17.5 ของ ประชากร โดยความชุกของโรค จะเพิ่มขึ้นตามอายุที่มากขึ้น ที่สำคัญที่สุดคือ ประชากรส่วนใหญ่ ไม่รู้ตัวว่าตนเองมีโรคไตเรื้อรังอยู่ (ประสิทธิ ฐานกิจจางู และคณะ, 2557 อ้างถึงใน ชูชนะ มะกรสาร, 2557)

ในปัจจุบัน โรคไตเรื้อรังเป็นปัญหาสาธารณสุขระดับโลกรวมทั้งประเทศไทย เป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญของการเกิดโรคหัวใจ และหลอดเลือด ซึ่งทำให้เสียชีวิตก่อนวัยอันควร และมีการดำเนินโรคไปสู่โรคไตวายเรื้อรังระยะสุดท้าย (End-Stage Renal Disease: ESRD) ที่ทำให้ผู้ป่วยต้องได้รับการรักษาด้วยการบำบัดทดแทนไต ได้แก่ การฟอกเลือด การล้างไตทางช่องท้อง หรือการปลูกถ่ายไต ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้ป่วย (ประสิทธิ ฐานกิจจางู และคณะ, 2557 อ้างถึงใน ชูชนะ มะกรสาร, 2557; สุรศักดิ์ กันตชูเวสศิริ, ม.ป.ป.)

การฟอกเลือด (Hemodialysis) หมายถึง การนำเลือดออกจากตัวผู้ป่วยทางหลอดเลือดเทียม ไปผ่านตัวกรอง เลือดเพื่อแลกเปลี่ยนของเสีย สารน้ำ และเกลือแร่ และนำเลือดที่มีของเสียน้อยวนกลับเข้าสู่ร่างกาย อาจมีการทดแทนสาร น้ำที่มีความบริสุทธิ์สูง เข้าสู่ร่างกายในวิธีการฟอกเลือดเทคนิคพิเศษบางชนิด (สมาคมโรคไตแห่งประเทศไทย, 2561)

ข้อมูลจากสมาคมโรคไตแห่งประเทศไทย (2563) พบว่า ความชุกและอุบัติการณ์ของผู้ป่วยที่ได้รับการฟอกเลือด ในปี พ.ศ. 2560-2562 มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น จากความชุกปี 2560 จำนวน 84,910 คน (12,288 ต่อ 1 ล้านประชากร) เพิ่มขึ้น เป็น 97,265 (12,355 ต่อ 1 ล้านประชากร) และ 114,262 คน (16,997 ต่อ 1 ล้านประชากร) ในปี 2561 และ 2562 ตามลำดับ ผู้ป่วย รายใหม่ปี 2560 จำนวน 12,288 คน (185 ต่อ 1 ล้านประชากร) เพิ่มขึ้น เป็น 12,355 (186 ต่อ 1 ล้านประชากร) และ 16,997 คน (255 ต่อ 1 ล้านประชากร) ในปี 2561 และ 2562 ตามลำดับ

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่า ผู้ป่วยที่ต้องได้รับการฟอกเลือดมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Thurlow, et al., 2021) ซึ่งแปรผันตรงกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น โดยพบว่าค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเฉลี่ยประมาณ 240,000 บาท ต่อคนต่อปี (วรรณิ นิธิยานันท์, 2559) ส่งผลกระทบต่อภาระค่ารักษาพยาบาลทั้งส่วนของโรงพยาบาล ผู้ป่วย ตลอดจนครอบครัว

การติดเชื้อบริเวณเส้นเลือดเทียม (Access site) ถือเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักของการเจ็บป่วยและการเสียชีวิตที่เพิ่มขึ้น การติดเชื้ออื่น ๆ ได้แก่ โรคปอดบวม การติดเชื้อที่ผิวหนัง และบริเวณเนื้อเยื่ออ่อน เป็นสาเหตุประมาณร้อยละ 42 และ พบว่า ประมาณร้อยละ 80 ของการติดเชื้อข้างต้นเกิดขึ้นในชุมชน และร้อยละ 44 มีความจำเป็นที่จะต้องเข้ารับการรักษ าพยาบาลในโรงพยาบาล (Habas, et al., 2021)

ด้วยตระหนักถึงประโยชน์อันจะเกิดกับผู้ป่วยเป็นหลัก ตลอดทั้งการช่วยประหยัดงบประมาณของประเทศชาติ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้การดูแลผู้ป่วยโรคไตวายที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมตลอดทั้งวงจร ตั้งแต่ การดูแลรักษาที่โรงพยาบาลกระทั่งผู้ป่วยกลับไปใช้ชีวิตที่บ้าน เพื่อที่จะสามารถให้การดูแลรักษาที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่ออธิบายถึงโรคไตเรื้อรัง วิธีการรักษา ตลอดถึงการดูแลตนเองให้อยู่ร่วมกับโรคไตเรื้อรังได้อย่างปกติสุข

เนื้อเรื่อง

ในปัจจุบันมีการตื่นตัวในการวินิจฉัยโรคไตเรื้อรังตั้งแต่นั้น ๆ เพื่อให้สามารถเริ่มใช้มาตรการชะลอการเสื่อมหน้าที่ของไตให้เร็วขึ้น จึงได้แบ่งโรคไตเรื้อรังออกเป็น 5 ระยะ ตามระดับการเปลี่ยนแปลงของอัตราการกรองของไต (GFR) โดยประเมินได้จากการคำนวณด้วยสูตร เพื่อให้สะดวกในเวชปฏิบัติ (Ibrahim, H., et al., 2005)

สาเหตุของโรคไตเรื้อรัง

แต่เดิมพบว่ามีสาเหตุจากโรคหลอดเลือดฝอยไตอักเสบเรื้อรัง (chronic glomerulonephritis) มากที่สุด แต่ในปัจจุบันพบว่าผู้ป่วยโรคไตที่เข้าสู่โรคไตวายเรื้อรังระยะสุดท้ายมีสาเหตุจากโรคเบาหวาน (diabetic kidney disease) มากที่สุด รองลงมาเป็นโรคไตจากความดันโลหิตสูง (hypertensive nephrosclerosis) และ chronic glomerulo- nephritis (Vaidya, S.R., et al., 2022) นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่น ๆ ได้แก่ โรคนิ่วในไต (renal stone disease หรือ nephrolithiasis) โรคไตอักเสบเรื้อรังจากการติดเชื้อ (chronic pyelonephritis) โรคไตจากเก๊าต์ (gouty nephro- pathy) โรคไตจากการกินยาแก้ปวดต่อเนื่องเป็นเวลานาน ๆ (chronic analgesic nephropathy) โรคถุงน้ำในไตที่ถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ เช่น autosomal dominant polycystic kidney disease (ADPKD) (ประเสริฐ ธนกิจจารุ และคณะ, 2557 อ้างถึงใน ชุชนะ มะกรสาร, 2557; สุรศักดิ์ กันตชูเวสศิริ, ม.ป.ป.)

ลักษณะทางคลินิกของโรคไตเรื้อรัง

ผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังมักเป็นโรคที่ซ่อนเร้นในระยะแรก ผู้ป่วยไม่น้อยที่มีโรคไตเรื้อรังระยะเริ่มต้นโดยไม่แสดงอาการผิดปกติอะไรเลย อาจตรวจพบโดยบังเอิญเมื่อทำการตรวจปัสสาวะหรือตรวจเลือด แต่เมื่อมีการดำเนินของโรคมากขึ้น ผู้ป่วยอาจจะสังเกตเห็นว่าตนเองมีสุขภาพอ่อนแอลง กินอาหารได้น้อยลง อาหารที่เคยชอบกลับมีรสแปลกไป มีอาการซีด เหนื่อยง่าย มีอาการบวมมากขึ้น เป็นต้น

อาการแรกของผู้ป่วยมาพบแพทย์ คือ อาการอ่อนเพลีย นอกจากนี้ยังมีอาการอื่น ๆ อีกมาก เช่น ซึมลง มึนงง นอนไม่หลับ คันตามร่างกาย เบื่ออาหาร คลื่นไส้อาเจียน ความรู้สึกกระสับกระส่ายของลิ้นเปลี่ยนไป น้ำหนักตัวลดลง ขาดสมาธิ มือสั่นขาอ่อนแรง รู้สึกหนาวง่าย ปวดแสบปวดร้อนบริเวณเท้า ปวดศีรษะหรือปวดไมซ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อาการเหล่านี้ไม่ใช่อาการเฉพาะของโรคไต เพราะอาจพบในโรคอื่น ๆ ได้เช่นกัน

อาการแสดงสำคัญที่เป็นสัญญาณแสดงถึงการมีโรค

1. การเปลี่ยนแปลงของการขับถ่ายปัสสาวะ เช่น ปัสสาวะบ่อยตอนกลางคืน (nocturia) หรือในเวลากลางวันปัสสาวะออกน้อยลง เป็นต้น อาการปัสสาวะบ่อยตอนกลางคืน เป็นอาการในระยะแรก ๆ ที่สังเกตเห็นได้ แต่ในระยะที่เป็นมากแล้วปัสสาวะจะลดลงและเกิดอาการบวมมากขึ้น

2. มีอาการแสบร้อนเวลาถ่ายปัสสาวะ ปัสสาวะขัด (dysuria) ซึ่งบ่งบอกถึงภาวะ urinary tract infection หรืออาการปัสสาวะสะดุด หรือมีเศษนิ่วปนออกมา ซึ่งบ่งบอกถึงการมี nephrolithiasis หรือ bladder stone

3. ปัสสาวะมีเลือดปน ปัสสาวะมีสีน้ำตาลเนื้อ (hematuria) ซึ่งอาจเกิดจาก glomerular หรือ non-glomerular hematuria หรืออาการปัสสาวะเป็นฟอง (foamy urine) ซึ่งอาจบ่งบอกถึงภาวะ proteinuria การตรวจพบโปรตีนในปัสสาวะเป็นสิ่งตรวจพบได้ในโรคไตหลายชนิด หากตรวจพบโปรตีนในปัสสาวะทุกครั้งที่ทำ การตรวจนานเกิน 3 เดือน แสดงว่ามีโรคไตเรื้อรังซ่อนเร้นอยู่ ทำให้ปัสสาวะเป็นฟองมากผิดปกติ

4. การบวมของใบหน้า เท้า และท้อง อาการบวมจะสังเกตเห็นได้ง่ายเวลาตื่นนอนตอนเช้า ผู้ป่วยจะมีหน้าและหนังตาบวมและช่วงที่น่องหรือยืนานาน ๆ ขาและเท้าทั้งสองข้าง จะบวมชัดเจนมากขึ้น เวลาเอานิ้วมือกดที่หน้าแข้งจะเกิดรอยบุ๋ม (pitting edema) ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจน อาการอาจเกิดจากโรคไตหรือในผู้ป่วยที่มีการทำหน้าที่ของไตลดลงแล้ว

5. อาการปวดเอวหรือปวดหลังด้านข้าง อาจบ่งบอกถึงการมี urinary obstruction หรือ pyelonephritis ถ้ามีใช้ร่วมด้วย อย่างไรก็ดี อาการปวดหลังจากโรคไตต้องวินิจฉัยแยกโรคจากอาการปวดหลังจากภาวะอื่น ๆ เนื่องจากอาการปวดเอวหรือหลังบ่อย ๆ ที่พบในผู้ป่วยส่วนใหญ่ มักเกิดจากโรคทางกล้ามเนื้อและกระดูกบริเวณหลัง ผู้ป่วยเหล่านี้จะมีการปวดที่สัมพันธ์กับการทำงานมาก หรือนั่งนาน ๆ ตำแหน่งปวดอยู่ต่ำกว่าเอว หรือกลางหลัง (กระดูกสันหลัง) การกดหรือนวดอาจทำให้อาการปวดดีขึ้น อาจมีอาการชาหรือปวดร้าวไปที่อื่นได้ ในขณะที่อาการปวดหลังจากโรคไตพบได้ไม่บ่อยนัก ปวดตำแหน่งเอวหรือหลังด้านข้าง การกดหรือนวดจะทำให้ปวดมากขึ้นหรือไม่ดีขึ้น ถ้ามีอาการปวดหลังแบบโรคไต โดยเฉพาะเมื่อมีอาการเตือนอื่น ๆ ของโรคไตร่วมด้วย เช่น ปัสสาวะมีเศษนิ่วปนออกมา หรือปัสสาวะปนเลือด เป็นต้น ต้องทำการสืบค้นและให้การรักษาย่างเหมาะสมต่อไป

6. ความดันโลหิตสูง (hypertension) มักเป็นอาการที่สำคัญกับผู้ป่วยโรคไต โดยเฉพาะโรคหลอดเลือดฝอยไตอักเสบเรื้อรัง (chronic glomerulonephritis) และโรคไตเรื้อรัง (chronic kidney disease) อื่น ๆ

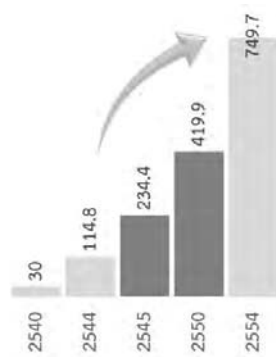
7. อาการซีดหรือโลหิตจาง (anemia of chronic kidney disease) เมื่อการทำงานของไตลดลงจนระดับ serum creatinine สูงกว่า 2–3 mg/dl จะเริ่มพบภาวะโลหิตจางได้ในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรัง และเมื่อการทำงานของไตลดต่ำกว่าร้อยละ 25 ของภาวะปกติ จะพบภาวะโลหิตจางได้ในผู้ป่วยส่วนใหญ่ โดยถือว่าผู้ป่วยเริ่มมีภาวะโลหิตจางเมื่อระดับฮีโมโกลบินต่ำกว่า 12 g/dl หรือฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 37 ในผู้ชาย และระดับฮีโมโกลบินต่ำกว่า 11 g/dl หรือฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 33 ในผู้หญิง

8. คลื่นไส้อาเจียน (nausea/vomiting) และเบื่ออาหาร (anorexia) เป็นอาการที่พบได้บ่อยในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังที่เป็นมากแล้ว และมักเป็นอาการที่ทำให้ผู้ป่วยต้องมาพบแพทย์

นอกจากอาการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีอาการอื่น ๆ ที่พบได้ในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังในระยะที่เป็นมากแล้ว ได้แก่ อาการคันตามตัว ผิวคล้ำลง สมรรถภาพทางเพศลดลง ในผู้ป่วยที่มีภาวะน้ำเกินจะมีการหายใจไม่สะดวกหรือหายใจขัด อาการทางสมองทำให้ผู้ป่วยมีอาการง่วงซึม (uremic encephalopathy) ถ้าเป็นมากอาจทำให้หมดสติ หรือชักเกร็งได้ อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งผู้ป่วยอาจไม่มีอาการเหล่านี้เลยก็ได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยการตรวจร่างกายและตรวจทางห้องปฏิบัติการเพื่อช่วยในการวินิจฉัย

ความชุกและอุบัติการณ์ของผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังที่ได้รับการบำบัดทดแทนไต

จากรายงานผลการลงทะเบียนรักษาทดแทนไตของสมาคมโรคไตแห่งประเทศไทย ในปี 2554 ซึ่งแสดงความชุกของผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังระยะสุดท้าย (ระยะที่ 5) ที่ได้รับการบำบัดทดแทนไต ได้แก่ การฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม (hemodialysis: HD) การล้างไตทางช่องท้องแบบถาวร (Continuous ambulatory peritoneal disease: CAPD) หรือการปลูกถ่ายไต (kidney transplantation: KT) พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากระหว่างปี 2540–2554 กล่าวคือ ในปี 2540 มีความชุกเพียง 30 ต่อ 1 ล้านประชากร ปี 2550 มีมติคณะรัฐมนตรีในวันที่ 30 ตุลาคม 2550 ที่ประกาศนโยบายให้ผู้ป่วยในสิทธิการรักษาของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ทุกรายที่ป่วยเป็นโรคไตวายเรื้อรังระยะสุดท้าย สามารถเข้ารับการรักษาด้วยการทำ CAPD หรือที่เรียกว่า PD first policy หลังจากนั้นความชุกมีอัตราเพิ่มขึ้น

ความชุกของผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรังที่ได้รับการบำบัดทดแทนไตระหว่างปี 2550-2554 เมื่อแจกแจงตามกลุ่มอายุ พบว่า มีมากที่สุดในกลุ่มอายุ 45-64 ปี รองลงมาเป็นกลุ่มอายุ 65-74 ปี และ 20-44 ปี ตามลำดับ

ภาระค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการให้การรักษาด้านการบำบัดทดแทนไต

ข้อมูลจากประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี 2009 พบว่าผู้ป่วย ESRD จะมีค่าใช้จ่ายประมาณ 40 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อพิจารณาสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการทำ HD พบว่ามีค่าใช้จ่ายมากกว่าการปลูกถ่ายไต ถึง 3 เท่าตัว

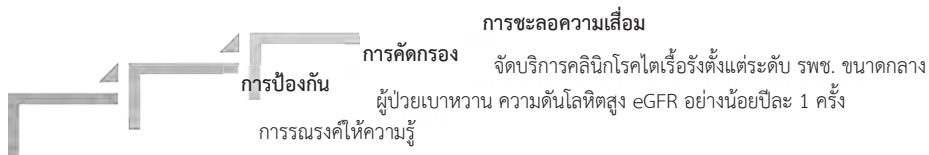
ปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนผู้ป่วยที่เข้ารับการบำบัดทดแทนไต ประมาณ 47,987 ราย และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้มีการค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเพิ่มมากขึ้น มีการคาดการณ์ว่าผู้ป่วยโรคไต จะมีค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลประมาณ 250,000 บาทต่อปี ซึ่งจะทำให้เกิดภาระด้านค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก

โรคไตเรื้อรัง เป็นโรคที่มีความชุกบ่อย มีความสำคัญต่อระบบสาธารณสุขของประเทศ การบำบัดรักษาทดแทนไต และการรักษาภาวะแทรกซ้อนของโรคไตมีค่าใช้จ่ายสูง เป็นภาระทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ จากฐานข้อมูลในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อปี 2007 กลุ่มประชากรโรคไตเรื้อรัง จำนวนร้อยละ 9.8 มีค่าใช้จ่ายในการรักษา ร้อยละ 27.6 ของค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลทั้งหมด โดยค่าใช้จ่ายในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังระยะสุดท้าย เพิ่มขึ้นจาก 12 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2000 เป็น 20.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2007 แต่หากสามารถทำการชะลอความเสื่อมของไตในผู้ป่วยที่มี GFR น้อยกว่าหรือเท่ากับ 60 ให้ได้ร้อยละ 10 และ 30 จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลอีก 10 ปีต่อไป ประมาณ 18.56 และ 60.61 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตามลำดับ ดังนั้นการป้องกันการเกิดโรคและชะลอความเสื่อมของโรค CKD จึงมีประโยชน์ในการลดภาระทางเศรษฐกิจด้วย

สถิติปัจจุบันของประเทศไทยจากสมาคมโรคไตแห่งประเทศไทย พบว่ามีความชุกของผู้ป่วยที่จำเป็นต้องได้รับการบำบัดทดแทนไตทั้งหมด 749.7 รายต่อ 1,000,000 ประชากร แบ่งเป็นผู้ป่วยฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม ล้างไตทางช่องท้อง และผู้ป่วยปลูกถ่ายไต เท่ากับ 545.2, 148.6 และ 55.9 รายต่อ 1,000,000 ประชากร ตามลำดับ

คุณภาพการบริการ

เนื่องจากโรคไตเรื้อรังเป็นโรคที่มีผลกระทบต่อระบบสาธารณสุขเป็นอย่างมาก กระทรวงสาธารณสุขจึงให้ความสำคัญกับการจัดระบบบริการ โดยได้กำหนดไว้เป็นสาขาหนึ่งของแผนพัฒนาระบบบริการสุขภาพ (Service plan)

1. การป้องกัน จากข้อมูลทางระบาดวิทยา พบว่าสาเหตุหลักของโรคไตเรื้อรังระยะสุดท้ายเกิดจากโรค เบาหวาน และความดันโลหิตสูง ดังนั้นการป้องกันจึงเน้นเรื่องการควบคุมโรคดังกล่าว โดยใน service plan สาขาไต และ service plan สาขาโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCD) ในกลุ่มการดูแลผู้ป่วยเบาหวานและความดันโลหิตสูงได้กำหนดให้สถานบริการทุกระดับทำหน้าที่ให้ความรู้แก่ผู้ป่วยในกลุ่มเสี่ยง

2. การคัดกรอง ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือ มีประชากรเพียงร้อยละ 1.9 เท่านั้นที่ทราบว่าเป็นโรคไต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรคไตเรื้อรังระยะที่ 1-3 มีผู้ที่รู้ตัวว่าเริ่มมีโรคไตเพียงร้อยละ 0.79, 2.06 และ 5.63 ตามลำดับ และแม้ว่าจะเป็นระยะที่ 4, 5 มีผู้ที่รู้ตัวว่าเป็นโรคร้อยละ 23.08 และ 66.67 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาของระบบคัดกรองโรคไตเรื้อรัง

ปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขเน้นการคัดกรองในกลุ่มเสี่ยงคือในผู้ป่วยโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง โดยใน service plan กำหนดให้ผู้ป่วยโรคเบาหวานต้องได้รับการตรวจคัดกรองโปรตีนในปัสสาวะและเจาะเลือดวัดระดับซีรัมครีเอตินิน และรายงานเป็น eGFR อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงต้องได้รับการตรวจเลือดวัดระดับซีรัมครีเอตินิน และรายงานเป็น eGFR อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังมีผู้ป่วยกลุ่มอื่นนอกเหนือจากผู้ป่วยเบาหวานและความดันโลหิตสูงที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคไตเรื้อรังเช่น ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยที่มีการใช้ยาต้านการอักเสบที่ไม่ใช่ steroids (NSAIDs) ผู้ป่วยที่มีประวัติเป็นนิ่วในทางเดินปัสสาวะ ผู้ที่มีประวัติโรคพันธุกรรมในครอบครัวเช่น โรคถุงน้ำในไต (polycystic kidney disease) เป็นต้น ที่ยังไม่ถูกกำหนดไว้ในเป้าหมายของ service plan การคัดกรองโรคไตเรื้อรัง

3. การชะลอความเสื่อมของไต เมื่อผู้ป่วยได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคไตเรื้อรังแล้ว สิ่งที่สำคัญคือการป้องกันไม่ให้ไตเสื่อมมากขึ้น หรือเสื่อมลงในอัตราที่ช้าที่สุด กลยุทธ์หลักที่ service plan สาขาไต ใช้ในการชะลอความเสื่อมของไตคือ การกำหนดให้มีการจัดการบริการคลินิกโรคไตเรื้อรัง (CKD clinic) ในโรงพยาบาลตั้งแต่ระดับ รพช. ขนาดกลาง (F2) ขึ้นไป และได้มีการกำหนดองค์ประกอบของ CKD clinic ต้องมี 3 องค์ประกอบดังนี้

1) บุคลากรประกอบด้วยแพทย์ พยาบาล นักกำหนดอาหาร หรือนักโภชนาการ เภสัชกร นักกายภาพบำบัด (นักกายภาพบำบัดอาจมีหรือไม่ก็ได้ตามศักยภาพของโรงพยาบาล)

2) Education Program ประกอบด้วย การให้ยา การรับประทานอาหาร การปฏิบัติตัว

3) จัดระบบข้อมูลผู้ป่วยโรคไตเรื้อรัง

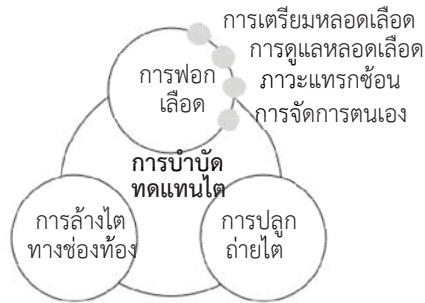
เป้าหมายการชะลอความเสื่อมไตคือ ให้ผู้ป่วยมีอัตราการลดลงของ eGFR เฉลี่ยน้อยกว่า 4 mL/min/1.73 m²/year โดยอย่างน้อย ร้อยละ 50.0 ของผู้ป่วยที่ติดตามการรักษาใน CKD clinic มี อัตราการลดลงของ eGFR ตามเป้าหมาย

อย่างไรก็ตามในขณะนี้ยังไม่มีระบบการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องจำนวนผู้ป่วย และคุณภาพการบริการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังระยะก่อนการบำบัดทดแทนไตในภาพรวมระดับประเทศ

การเตรียมผู้ป่วยเพื่อเข้าสู่การบำบัดทดแทนไต

เมื่อผู้ป่วยเข้าสู่ระยะที่ 4 ของโรคไตเรื้อรัง ผู้ป่วยควรได้รับคำแนะนำในการเตรียมตัวสำหรับการบำบัดทดแทนไต เนื่องจากผู้ป่วยต้องมีการเตรียมตัวเอง เตรียมครอบครัว และ เตรียมความพร้อมทางสังคมและการทำงานเพื่อรับการเปลี่ยนแปลง เมื่อต้องรับการบำบัดทดแทนไต ซึ่งการเตรียมตัวดังกล่าวต้องใช้เวลาหลายเดือน

การบำบัดทดแทนไต (Renal replacement therapy, RRT) หมายถึง วิธีการรักษาที่มีบทบาททำหน้าที่แทนไตเดิมที่เสื่อมสภาพไป อาจเป็นการรักษาชั่วคราวเพื่อรอไตฟื้นหน้าที่ในภาวะไตวายเฉียบพลัน หรือ เป็นการรักษาระยะยาวถาวรในภาวะไตวายเรื้อรังระยะสุดท้าย ในปัจจุบันมี 3 วิธี ได้แก่ การล้างไตทางช่องท้อง การปลูกถ่ายไต และการฟอกเลือดมีรายละเอียดดังนี้

1) การล้างไตทางช่องท้อง (Peritoneal dialysis) หมายถึงการจัดของเสีย สารน้ำ และเกลือแร่ โดยการแลกเปลี่ยนสารต่าง ๆ ในเลือดกับน้ำยาฟอกไต โดยอาศัยเยื่อช่องท้องเป็นตัวกรอง ปริมาตรของน้ำยาล้างไตที่ใส่เข้าไปในช่องท้อง ประมาณ 1.0-2.0 ลิตร/ครั้ง ความถี่ของการเปลี่ยนถ่ายน้ำยาโดยทั่วไป ทุก 4-6 ชั่วโมง แต่อาจมีความถี่มากขึ้นขึ้นกับการพิจารณาของแพทย์เพื่อให้ได้ความพอเพียงในการจัดของเสีย สารน้ำและเกลือแร่ วิธีการนี้ใช้ได้กับผู้ป่วยไตวายเฉียบพลัน และไตวายเรื้อรังระยะสุดท้าย กลุ่มผู้ป่วยที่เหมาะสมกับการล้างไตทางช่องท้อง ได้แก่ ผู้ป่วยไตวายเฉียบพลันจากโรคหัวใจ (Cardiorenal syndrome) ผู้ป่วยโรคไตวายที่มีโรคหัวใจรุนแรง (New York Heart Association Classification ระดับที่ 3 และ 4) ผู้ป่วยที่ไม่สามารถจัดการให้มีหลอดเลือดเทียมสำหรับการฟอกเลือดได้ ผู้ป่วยเอชไอวีที่มีภาวะไตวายเฉียบพลันและเรื้อรัง ผู้ป่วยเด็ก ผู้ที่มี hypercatabolic state ระดับอ่อนถึงปานกลาง วิธีการเปลี่ยนถ่ายน้ำยาล้างไตทางช่องท้องมี 2 วิธีได้แก่

1.1) การเปลี่ยนถ่ายน้ำยาล้างไตแบบมาตรฐาน (Conventional peritoneal dialysis) โดยบุคลากรทางการแพทย์หรือผู้ป่วยที่ได้รับการฝึกฝนแล้ว เป็นผู้เปลี่ยนถ่ายน้ำยาล้างไตเข้าและออกจากช่องท้อง เหมาะกับการล้างไตทางช่องท้องทั่วไป ประมาณ 8-12 ลิตร/วัน

1.2) การเปลี่ยนถ่ายน้ำยาล้างไตโดยใช้เครื่องอัตโนมัติ (Automated peritoneal dialysis, APD) ทำให้สามารถเปลี่ยนน้ำยาล้างไตได้ดีขึ้นกว่าปกติ เหมาะกับการล้างไตทางช่องท้องในผู้ป่วยไตวายเรื้อรังระยะสุดท้าย แบบ nocturnal intermittent peritoneal dialysis (NIPD) ทั้งชนิดที่มี (Day dwell) หรือไม่มี (Day dry) น้ำยาล้างไตค้างในช่องท้องช่วงกลางวัน หรือ การทำ Tidal peritoneal dialysis ในปัจจุบัน เริ่มมีการนำเครื่องอัตโนมัติมาใช้ในการล้างไตทางช่องท้องในผู้ป่วยไตวายเฉียบพลันที่แพทย์พิจารณาว่าต้องการให้มีการจัดของเสียในปริมาณมากกว่าการล้างไตทางช่องท้องปกติ (High volume peritoneal dialysis, HVPD) หรือมีข้อจำกัดของปริมาตรน้ำยาล้างไตที่สามารถ ใส่เข้าไปในช่องท้องแต่ละครั้งไม่เกิน 1 ลิตร ข้อมูลจากการศึกษาชนิด systematic review และการเปรียบเทียบแสดงผลลัพธ์ทางคลินิก ระหว่างการล้างไตทางช่องท้องชนิด HVPD และ SLED หรือ CRRT ยังไม่พบความแตกต่างของอัตราการเสียชีวิต หรือการฟื้นตัวของหน้าที่ไตระหว่างผู้ป่วยที่ได้รับการบำบัดทดแทนไตด้วย HVPD และ SLED อย่างไรก็ตาม การล้างไตวิธีนี้อาจมีข้อจำกัดผลสัมฤทธิ์ของการรักษาสำหรับผู้ป่วยที่ต้องการจัดเกลือแร่และกรดในเลือดปริมาณมากและรวดเร็ว โดยเฉพาะกรณีที่มีสาเหตุการเกิดความผิดปกติต่อเนื้อที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข เช่น severe hypercatabolic state, tumor lysis syndrome หรือผู้ที่เกิดพิษจากยา เช่น metformin, acyclovir, imipenem เป็นต้น นอกจากการพิจารณาความเหมาะสมและความพร้อมของผู้ป่วยในการเริ่มต้นการล้างไตทางช่องท้อง ควรพิจารณาว่าผู้ป่วยมีข้อห้ามสมบูรณ์หรือ ข้อห้ามสัมพัทธ์สำหรับการล้างไตด้วยวิธีนี้ร่วมด้วย

2) การปลูกถ่ายไต (Kidney transplantation) เป็นการรับไตจากผู้บริจาคสมองตายหรือยังมีชีวิตมาปลูกถ่ายในอุ้งเชิงกรานหรือตำแหน่งที่เหมาะสมในร่างกายผู้ป่วยไตวายเรื้อรังระยะสุดท้าย ผู้รับบริจาคต้องรับประทานยากดภูมิคุ้มกันหลังผ่าตัดตลอดชีวิตเพื่อป้องกันภาวะสลายไต (transplant rejection) ดังนั้น วิธีนี้จึงเหมาะสมกับผู้ที่ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคหัวใจรุนแรงและมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อต่ำ

3) การฟอกเลือด (Hemodialysis) หมายถึง การนำเลือดออกจากตัวผู้ป่วยทางหลอดเลือดเทียมไปผ่านตัวกรองเลือดเพื่อแลกเปลี่ยนของเสีย สารน้ำ และเกลือแร่ และนำเลือดที่มีของเสียน้อยวนกลับเข้าสู่ร่างกาย อาจมีการทดแทน สารน้ำที่มีความบริสุทธิ์สูงเข้าสู่ร่างกายในวิธีการฟอกเลือดเทคนิคพิเศษบางชนิด

3.1) การฟอกเลือดเป็นช่วง (Intermittent hemodialysis) โดยทำการฟอกเลือดสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ละครึ่ง 4-5 ชั่วโมง รายละเอียดของการเลือกใช้ชนิดและขนาดตัวกรอง น้ำยาฟอกเลือด และชนิดหลอดเลือดเทียมขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้ป่วยแต่ละราย

3.2) Conventional intermittent hemodialysis ใช้เป็นวิธีการมาตรฐานที่ใช้ในผู้ป่วยไตวายทั่วไป ทั้งไตวายเรื้อรังระยะสุดท้ายและไตวายเฉียบพลันที่มีความเสถียรของระบบไหลเวียนโลหิต เป็นวิธีจัดของเสียโดยอาศัยหลักของวิธีการกรอง (diffusion) และการพา (convection) ในแลกเปลี่ยนของเสียระหว่างเลือดและน้ำยาฟอกเลือด ผลสัมฤทธิ์ของการรักษาขึ้นกับปริมาณของเสียที่ถูกขจัดออกและความร่วมมือของผู้ป่วยในด้านความสม่ำเสมอของการฟอกเลือดและการจำกัดอาหารและน้ำอย่างเหมาะสม แพทย์มีบทบาทในการเลือกขนาดและชนิดของตัวกรองที่เหมาะสม จัดการให้หลอดเลือดเทียมมีประสิทธิภาพดี และปรับคำสั่งการรักษาให้ผู้ป่วยได้รับการฟอกเลือดอย่างเพียงพอ

3.3) Hemodiafiltration (HDF) เป็นการฟอกเลือดโดยอาศัยหลักการพา (convection) เป็นหลัก และมีการทดแทนสารน้ำที่มีความบริสุทธิ์สูงเข้าสู่ร่างกายระหว่างฟอกเลือดร่วมด้วย มักต้องใช้วิธี online HDF (ol-HDF) เพื่อให้ได้ปริมาณการทดแทนสารน้ำบริสุทธิ์เพียงพอ องค์ประกอบสำคัญที่สุดของการฟอกเลือดวิธีนี้คือ ระบบผลิตน้ำบริสุทธิ์ที่มีความสามารถผลิตได้ในระดับดีเยี่ยม กล่าวคือ ตรวจพบแบคทีเรียไม่เกิน 0.1 CFU/mL ด้วยวิธี membrane filtration technique และ endotoxin ต่ำกว่า 0.03 EU/mL ข้อดีของการฟอกเลือดวิธีนี้ได้แก่ ความเสถียรของความดันโลหิตและหัวใจ การจัดของเสียที่มีโมเลกุลขนาดกลางและใหญ่ เช่น β_2 microglobulin, indoxyl sulfate เป็นต้น ความต้องการยากระตุ้นการสร้างเม็ดเลือดแดง (Erythropoietin stimulating agents, ESA) ลดลง และแก้ไขภาวะทุพโภชนาการที่เกิดจากการคั่งของสารพิษจากไตวายได้ นอกจากนี้ ข้อมูลจากการศึกษาบางฉบับยังแสดงให้เห็นผลดีต่อสภาวะในระยะยาวของผู้ป่วยที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยวิธี ol-HDF โดยผู้ที่มีแนวโน้มจะได้รับประโยชน์จากวิธีการฟอกนี้ ควรมีความพร้อมของหลอดเลือดเทียมสำหรับการฟอกเลือด และไม่มีสาเหตุอื่นนอกเหนือจากโรคไตที่ทำให้เกิดอาการของโรคไต ทุพโภชนาการหรือปัญหาของระบบไหลเวียนโลหิต เช่น โรคกระดูกพรุน โรคติดเชื้อ

3.4) การฟอกเลือดเป็นช่วงแบบยี่ระยะยาว (Sustained low efficiency hemodialysis, SLED) ใช้ในผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตค่อนข้างต่ำ หรือมีแนวโน้มจะเกิดความไม่เสถียรของระบบไหลเวียนโลหิตระหว่างการฟอกเลือดชนิด intermittent hemodialysis หรือมีปริมาณสารน้ำเกินมากแต่ไม่สามารถกำจัดได้ด้วยการฟอกเลือดระยะสั้นได้ เป็นการฟอกเลือดอย่างน้อยครั้งละ 6-8 ชั่วโมง ใช้ขนาดตัวกรองเล็ก ไม่ต้องอาศัยอัตราการไหลของเลือดสูง จึงทำให้มีความเสถียรของระบบไหลเวียนโลหิตดีกว่าวิธีปกติ

3.5) การฟอกเลือดชนิดต่อเนื่อง (Continuous renal replacement therapy, CRRT) เป็นการฟอกเลือดตลอด 24 ชั่วโมง ข้อมูลจากการศึกษาชนิด meta-analysis และ systematic review ในปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานแสดงให้เห็นความแตกต่างของผลลัพธ์ทางคลินิกจากการฟอกเลือดชนิด SLED หรือ CRRT ในผู้ป่วยที่มีความเจ็บป่วยวิกฤตและมีภาวะไตวายเฉียบพลัน ถึงแม้ในบางการศึกษาอาจพบว่ากลุ่มผู้ป่วยที่ได้รับการทำ SLED มีโอกาสที่จะมีการลดลงของ mean arterial pressure (MAP) มากกว่าร้อยละ 20 ระหว่างการฟอกเลือดสูงกว่ากลุ่มที่ทำ CRRT ก็ตาม ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญจึงแนะนำให้พิจารณาการทำ CRRT ในผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตต่ำมาก ต้องการยากระตุ้นความดันโลหิตในขนาดสูง (ขนาดยาของโดปามีน (dopamine) สูงกว่า 15 ไมโครกรัม/น้ำหนักตัว(กก.)/นาที่ และ/หรือ เอพิเนฟริน หรือ นอร์เอพิเนฟริน (epinephrine or norepinephrine) สูงกว่า 0.1 ไมโครกรัม/น้ำหนักตัว(กก.)/นาที่) หรือผู้ป่วยไตวายที่มีความจำเป็นต้อง

ได้รับสารน้ำ ส่วนประกอบของเลือด หรืออาหารทางหลอดเลือดดำในปริมาณมาก และต่อเนื่องจากไม่สามารถขจัดออกด้วยยา และวิธีการฟอกเลือดปกติ หรือผู้ที่มีการพิษ กรดในเลือด หรือความผิดปกติทางเมตาบอลิกอื่น ๆ ที่ยังคงอยู่และเกิดต่อเนื่อง หรือผู้ที่มีโอกาสจะได้รับผลเสียจากการกำจัดของเสียออกอย่างรวดเร็วด้วยวิธีการฟอกเลือดปกติ เช่น ภาวะตัวบวมเฉียบพลัน เนื้อเยื่อสมองได้รับบาดเจ็บหรือขาดเลือดจนเสี่ยงต่อภาวะสมองบวม

การฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม เป็นการกำจัดของเสียและน้ำออกจากเลือด โดยเลือดจะออกจากตัวผู้ป่วยทางเส้นเลือดดำ แล้วผ่านตัวกรองซึ่งในตัวกรองจะมีเนื้อเยื่อที่จะช่วยกรองของเสียและน้ำ ด้วยกลไกการแพร่ออกจากเลือด เมื่อเลือดผ่านตัวกรองแล้ว จะกลายเป็นเลือดดี และกลับสู่ร่างกาย โดยกระบวนการทั้งหมดนี้จะถูกควบคุมโดยเครื่องไตเทียม ที่ปัจจุบันมีระบบควบคุมความปลอดภัยในระดับสูง การฟอกเลือดแต่ละครั้งต้องใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง และต้องทำการฟอกเลือดอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง

การเตรียมหลอดเลือดเพื่อใช้ในการฟอกเลือดและการเฝ้าติดตาม

การเตรียมหลอดเลือดของผู้ป่วยสำหรับการฟอกเลือดเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งตำแหน่งนี้จะใช้น้ำเลือดออกจากร่างกายถึงนาที่ละ 250-300 ซีซี ผ่านเข้าเครื่องไตเทียม ก่อนนำเลือดที่กรองแล้วกลับเข้าสู่ร่างกายใหม่ วิธีเตรียมหลอดเลือดเพื่อใช้ฟอกเลือดนั้น ขึ้นกับความรีบด่วน เช่น ถ้ามีเกลือแร่ในเลือดผิดปกติมาก หรือมีภาวะน้ำท่วมปอดมากจนหายใจเหนื่อยรุนแรง จะต้องรีบฟอกเลือดฉุกเฉินโดยวิธีทำแบบชั่วคราว แต่ที่ดีกว่าคือการผ่าตัดต่อหลอดเลือดแบบถาวร เตรียมไว้ประมาณ 3-6 เดือนล่วงหน้า ให้พร้อมต่อการใช้เมื่อต้องการ ซึ่งจะเป็นการสะดวก ประหยัด และให้ผลลัพธ์ที่ดีกว่า ทั้งนี้ควรเริ่มเตรียมการดูแลหลอดเลือดแต่เนิ่น ๆ ในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรัง ตั้งแต่ช่วงปลายของระยะที่ 4 หรือเริ่มเข้าระยะที่ 5 และตัดสินใจเลือกการบำบัดทดแทนไตด้วยการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม

การผ่าตัดเตรียมเส้นเลือดเพื่อใช้ในการฟอกเลือด แบ่งออกเป็นดังนี้

1. การเตรียมหลอดเลือดแบบชั่วคราว ใช้ในภาวะฉุกเฉินเมื่อจำเป็นต้องทำการฟอกเลือดโดยเร็ว โดยใช้สายสวนพิเศษชนิด 2 ช่อง ที่เรียกว่า Double lumen catheter ใส่เข้าไปในหลอดเลือดดำขนาดใหญ่ที่ข้างคอ ไต ไหล่ปลาร้าหรือใต้ขาหนีบ ใช้งานได้เป็นสัปดาห์ แต่ไม่ควรเกิน 1-2 เดือน ต่อเมื่อผู้ป่วยเข้าสู่ภาวะที่ปลอดภัย จึงดำเนินการเตรียมหลอดเลือดแบบถาวรต่อไป

ข้อดีของการใช้ Double lumen catheter คือ ใช้ได้ทันทีหลังใส่สาย ค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนัก ไม่เจ็บตัวจากการแทงเข็มเวลาฟอกเลือด มีผลกระทบต่อระบบไหลเวียนของเลือดและหัวใจไม่มาก จึงปลอดภัยในผู้ป่วยที่มีภาวะแทรกซ้อน เช่น โรคหัวใจหรือโรคหลอดเลือดสมอง

ข้อเสียของการใช้ Double lumen catheter คือ ระหว่างใส่สายอาจมีภาวะแทรกซ้อน ตั้งแต่หลอดเลือดฉีกขาด จนถึงการบาดเจ็บของอวัยวะใกล้เคียง เกิดการติดเชื้อ หากดูแลไม่ถูกวิธี ปัญหาการอุดตันในสาย หรือหลอดเลือดอุดตัน โดยเฉพาะหลอดเลือดดำใต้ไหล่ปลาร้า เกิดความไม่สะดวกสบาย เพราะมีส่วนของสายยื่นพ้นผิวหนังออกมา ทำให้รู้สึกรำคาญ ไม่สวยงาม และชำระร่างกายได้ลำบาก

ในบางกรณี อาจจำเป็นต้องใช้หลอดเลือดแบบชั่วคราวในระยะเวลาสั้นๆ เป็นเดือนหรือเป็นปี โดยใช้สายสวนพิเศษที่มี Cuff และทำเป็น tunnel ขณะใส่เรียกว่า perm catheter ซึ่งมีอัตราการติดเชื้อและการอุดตันต่ำกว่าแต่วิธีทำยุ่งยากกว่าทั้งมีราคาสูงกว่ามาก จึงเหมาะสมในผู้ป่วยที่ไม่สามารถทำหลอดเลือดแบบถาวรได้ หรือผ่าตัดแล้วไม่สำเร็จหรือเกิดภาวะแทรกซ้อนขึ้น

2. การเตรียมหลอดเลือดแบบถาวร

2.1 การผ่าตัดต่อหลอดเลือดแดงกับหลอดเลือดดำ (Arterio-Venous Fistula, AVF) เป็นการผ่าตัดเชื่อมต่อหลอดเลือดดำกับหลอดเลือดแดงของผู้ป่วยโดยตรง ทำให้แรงดันเลือดจากหลอดเลือดแดงไหลเข้าสู่หลอดเลือดดำจนมีขนาดโตขึ้นและแข็งแรงพอที่จะใช้แทงเข็มฟอกเลือดได้ มักทำบริเวณข้อมือ หรือข้อพับบริเวณข้อศอกของแขนข้างที่ไม่ถนัด เพื่อให้ใช้แขนข้างที่ถนัดทำงานต่าง ๆ ได้

2.2 การผ่าตัดโดยใช้หลอดเลือดเทียม เชื่อมหลอดเลือดแดงกับหลอดเลือดดำ (Arterio-Venous Graft, AVG) หลอดเลือดเทียมทำจากวัสดุสังเคราะห์เป็นท่อกลมยาวที่มีปฏิกิริยากับร่างกายน้อย มีหลายขนาด สามารถจัดให้โค้งงอได้ เมื่อนำมาใช้เชื่อมต่อหลอดเลือดแทนการตัดต่อโดยตรง จึงมีโอกาสสำเร็จสูง เพราะเลือกขนาดหลอดเลือดเทียมได้ตามต้องการ แต่ก็มีราคาแพง และยังมีโอกาสเกิดภาวะแทรกซ้อนได้สูงกว่า จึงควรเลือกใช้เมื่อผู้ป่วยมีหลอดเลือดขนาดเล็กหรือเปราะบาง แตกง่าย

การดูแลหลอดเลือดสำหรับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม

1. ผู้ป่วยที่ได้รับการเตรียมทำ AVF ควรบริหารมือและแขนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งก่อนและหลังการผ่าตัด

การออกกำลังกายให้มีการหดเกร็งของกล้ามเนื้อโดยไม่มีการเคลื่อนไหว (isometric exercise) จะช่วยเพิ่มขนาดและความแข็งแรงของหลอดเลือด ซึ่งมีผลต่อการไหลเวียนของเลือดผ่าน AVF ตัวอย่างที่ควรแนะนำได้แก่ การบริหารมือและท้องแขนด้วยการบีบลูกบอลยาง และบีบไม้หนีบ หรือการยกน้ำหนักค้างไว้ในท่าต่าง ๆ เพื่อบริหารกล้ามเนื้อต้นแขน ในกรณีที่ AVF อยู่เหนือข้อศอก เป็นต้น

2. ผู้ป่วยที่ AVF ไม่สมบูรณ์พร้อมใช้ภายในเวลา 6 สัปดาห์หลังผ่าตัด ควรได้รับการตรวจหาสาเหตุและแก้ไข

ลักษณะของ AVF ที่สมบูรณ์พร้อมใช้ จะเห็นเป็นเส้นตรงไม่คดเคี้ยว ไม่มีลักษณะโป่งพอง คลำได้แรงสั่นสะเทือนจากการไหลของเลือดตลอดเวลา (continuous thrill) ในบริเวณที่ต่อกับหลอดเลือดแดง (arterial anastomosis) และหลอดเลือดดำ (outflow vein) เมื่อฟังด้วย stethoscope จะได้ยินเสียงฟู่ (bruit) ชนิดทุ้มต่ำ ตลอดทั้งช่วง diastole และ systole และถ้าทำได้ ควรตรวจอัลตราซาวด์ดูว่าหลอดเลือดพร้อมใช้หรือไม่ โดยใช้หลัก 6 ข้อ หรือ “Rule of Six” กล่าวคือ เริ่มที่ 6 สัปดาห์หลังทำ AVF ควรมีเลือดไหลผ่านมากกว่า 600 มล./นาที ขนาดใหญ่กว่า 6 มม. และไม่ควรอยู่ลึกจากผิวหนังเกิน 6 มม. ซึ่งแสดงถึงความสำเร็จของ AVF ที่พร้อมต่อการใช้ฟอกเลือด

ถ้าภายใน 6 สัปดาห์หลังผ่าตัดแล้ว AVF ที่เตรียมไว้ยังมีลักษณะไม่สมบูรณ์ เช่น เห็นหลอดเลือดดำเป็น accessory vein คลำไม่ได้แรงสั่นสะเทือนจากการไหลของเลือดตลอดเวลา หรือคลำได้ลักษณะเป็น pulse บริเวณที่หลอดเลือดตีบ หรือฟังได้เป็นเสียงฟู่ชนิดสูงเฉพาะในช่วง systole ควรปรึกษาแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำการผ่าตัดแก้ไขหรือขยายหลอดเลือดด้วยวิธีอื่นต่อไป

3. ควรตรวจความพร้อมและความสมบูรณ์ของ AVF หรือ AVG อย่างน้อยเดือนละครั้ง

ในการตรวจดูความพร้อมของหลอดเลือดที่ใช้ฟอกเลือดชนิดถาวรสำหรับการฟอกเลือดทั้ง AVF และ AVG นั้น ควรทำอย่างต่อเนื่องทุกเดือน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและได้ประสิทธิภาพสูงสุดในการฟอกเลือด โดยประเมินถึงความแรงและการเปลี่ยนแปลงของแรงสั่นสะเทือน เสียงฟู่ และ pulse

ภาวะแทรกซ้อนจากการฟอกเลือด

การฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมระยะยาว เป็นวิธีหลักที่ใช้ในการรักษาโรคไตวายระยะสุดท้าย มีความเกี่ยวข้องกับภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ เช่น การติดเชื้อ โรคคอโมลอสโดซิส โรคโลหิตจาง ภาวะโภชนาการไม่เพียงพอ รวมถึงความผิดปกติของระบบกล้ามเนื้อและกระดูก และระบบหัวใจและหลอดเลือด ภาวะแทรกซ้อนทางระบบหัวใจและหลอดเลือด และการติดเชื้อข้างต้น เป็นสาเหตุหลักของการเสียชีวิตในผู้ป่วยไตวายระยะสุดท้าย ที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม ภาวะแทรกซ้อนอื่น ๆ เช่น โรคหลอดเลือดสมอง กลุ่มอาการไม่สมดุลที่เกิดขึ้นระหว่างการฟอกเลือดหรือหลังจากฟอกเลือด ความไม่ต่อเนื่องของการฟอกเลือด อาจนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ อาทิ การเสียชีวิตเนื่องจากภาวะหัวใจเต้นผิดจังหวะอย่างกะทันหัน หัวใจหยุดเต้นเนื่องจากการรบกวนของอิเล็กโทรไลต์และ/หรือการโอเวอร์โหลดอย่างรุนแรง

การติดเชื้อในผู้ป่วยฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม เป็นอีกหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ทำให้อัตราการเจ็บป่วยและการเสียชีวิตเพิ่มสูงขึ้น ตำแหน่งที่พบการติดเชื้อบ่อยที่สุดคือการติดเชื้อบริเวณเส้นเลือดเทียม ส่วนการติดเชื้อตำแหน่งอื่น ๆ ได้แก่ โรคปอดบวม ผิวหนัง และเนื้อเยื่ออ่อน ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 42 นอกจากนี้ประมาณร้อยละ 80 ของการติดเชื้อเหล่านี้เกิดขึ้นในชุมชน โดยพบว่ามีร้อยละ 44 ของจำนวนข้างต้น ต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล (Habas, et al., 2021)

การควบคุมและป้องกันการติดเชื้อในสถานพยาบาลที่ให้บริการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม เป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จในการให้บริการฟอกเลือด ในประเทศไทยได้กำหนดเป็นเกณฑ์ในเรื่องดังกล่าวไว้ในข้อแนะนำสำหรับการตรวจรับรองมาตรฐานฯ สมาคมโรคไตแห่งประเทศไทย และประกาศกระทรวงสาธารณสุขเรื่อง มาตรฐานการให้บริการการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมในสถานพยาบาล พ.ศ. 2554

บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานพยาบาลที่ให้บริการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม ต้องยึดหลักมาตรฐานในการป้องกันการติดเชื้อ (standard precaution) โดยเคร่งครัด

การจัดการตนเอง

เมื่อเริ่มการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม ผู้ป่วยจะมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตปกติ ผู้ป่วยที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบเพื่อการปฏิบัติงาน และ/หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน

การส่งเสริมการจัดการตนเองจะช่วยให้ผู้ป่วยสามารถเรียนรู้ได้โดยการเสริมแรงอย่างเป็นระบบ ในการปฏิบัติ เพื่อการป้องกัน ลดภาวะเสี่ยง บรรเทาอาการของโรคไม่ให้รุนแรง ส่งผลให้ผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดี

การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในระหว่างการฟอกเลือด เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ป่วยจำเป็นต้องทราบและต้องมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการรักษา โดยยึดผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง (Hussein, et al., 2022) เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับความรู้ในการเอาชนะความยากลำบาก สามารถดูแลและจัดการตนเอง กระตุ้นตัวเองและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ความรู้ช่วยให้พวกเขาสามารถควบคุมโรคและการรักษาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของพวกเขาได้ (Todorova and Hristova, 2020) โดย สุวรรณิ เชือกจ้อหอ และ มลธิรา อุดชุมพิสัย (2566) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ พลังสุขภาพจิต และแรงสนับสนุนของครอบครัวกับพฤติกรรมจัดการตนเองในผู้สูงอายุโรคไตเรื้อรังที่ฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมจัดการตนเองในระดับสูง ($M = 108.36$, $SD = 11.19$) ความรู้และพลังสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจัดการตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .371$ และ $.561$ ตามลำดับ) ในลักษณะเดียวกัน สายสุนีย์ ภิญญ และ ศิริกาญจน์ จินาวิน (2566) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมการจัดการตนเองต่อการเกิดภาวะน้ำเกินในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังระยะสุดท้ายที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม ผลการศึกษาพบว่า ผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังระยะสุดท้ายที่ได้รับโปรแกรมการ

จัดการตนเองเพื่อป้องกันภาวะน้ำเกินมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการจัดการตนเอง (Median = 65.00, IQR = 0.00) มากกว่าก่อนได้รับโปรแกรม (Median = 74.00, IQR = 3.00) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีค่าเฉลี่ยน้ำหนักที่เพิ่มขึ้นก่อนการฟอกเลือด (mean = 59.07, S.D. = 8.49) น้อยกว่าก่อนได้รับโปรแกรม (mean = 59.76, S.D. = 8.37) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เช่นเดียวกับ พิมพ์พลอย มหานุภาพ และคณะ (2565) ได้ศึกษาความรู้ด้านสุขภาพ การจัดการตนเอง และความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองในผู้สูงอายุที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมมีความรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองอยู่ในระดับสูง และความรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการจัดการตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .55$) Lee, et al. (2020) ได้ศึกษาผลของการเข้าร่วมโปรแกรมการจัดการตนเองต่อการทำงานของไตในผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรังที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม พบว่า โปรแกรมการจัดการตนเองช่วยควบคุมระดับโพแทสเซียมและฟอสฟอรัส ตลอดจนน้ำหนักตัวให้อยู่ในเกณฑ์ปกติ Husain, et al. (2020) ได้ทำการศึกษาผลของโปรแกรมเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Support) ต่อการจัดการตนเองในผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรังที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม พบว่า โปรแกรมสนับสนุนเพื่อนช่วยเพื่อนควรจะถูกนำมาใช้ตั้งแต่เนิ่น ๆ ให้กับผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรังที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม เพื่อให้สามารถเรียนรู้การจัดการตนเองจากผู้ปวยรายอื่น

ส่วนสรุป

จำนวนของผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรังที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันที่เปลี่ยนไป ทั้งการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย ตลอดจนการพักผ่อน ซึ่งนั่นทำให้ผู้ป่วยจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้อยู่ร่วมกับโรคไตเรื้อรังที่ต้องได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมอย่างปกติสุข การสร้างความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการจัดการตนเองอย่างเหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม จึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้สำเร็จลงได้ ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก ผศ.ดร.กมลมาลย์ วรรณเศรษฐสิน อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำ และตรวจแก้ไข ข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่ตลอดมาตั้งแต่ต้นจนเสร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ไว้เป็นอย่างสูงและขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรดุษฎีบัณฑิตทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดี

ขอขอบคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ วางรากฐานแก่ผู้วิจัย และท่านอื่น ๆ ที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ที่ได้กรุณาให้ความสะดวก ความร่วมมือ ข้อเสนอแนะ ในการทำบทความวิชาการครั้งนี้

การพิมพ์เอกสารอ้างอิงท้ายบทความ

- ประเสริฐ ธนกิจจารุ, สกานต์ บุณนาค และ วรางคณา พิษขัยวงศ์. (2557). โรคไตเรื้อรัง (Chronic Kidney Disease: CKD). ใน : ชูษณะ มะกรสาร, บรรณาธิการ. Thailand Medical Services Profile 2011-2014 (การแพทย์ไทย ๒๕๕๔-๒๕๕๗) First Edition. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 1-58.
- พิมพ์พลอย มหานุภาพ และ คณะ. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองในผู้สูงอายุที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม. *J Bamrasnaradura Infect Dis In.* 16(2), 1-12. <https://doi.org/10.14456/jbidi.2022.7>

- วรรณิ นิธิยานันท์. (2559). คนไทยป่วย ‘เบาหวาน’ พุง ป่วยแล้ว 5 ล้าน ทำให้เกิดโรคแทรกซ้อน พบป่วย ‘ไตเรื้อรัง’. *เจาะลึก ระบบสุขภาพ*.
- สมาคมโรคไตแห่งประเทศไทย. (2561). *คู่มือการรักษาด้วยการฟอกเลือดและการกรองพลาสมาสำหรับผู้ป่วยโรคไต พ.ศ. 2561*. สมาคมโรคไตแห่งประเทศไทย. (2563). *ข้อมูลการบำบัดทดแทนไตในประเทศไทย*.
- สายสุนีย์ ภิญญ และ ศิริกาญจน์ จินาวิน. (2566). ผลของโปรแกรมการจัดการตนเองต่อการเกิดภาวะน้ำเกินในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังระยะสุดท้ายที่รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม. *PMJCS*. 31(2), 48-59.
- สุวรรณี เชือกจอหอ และ มลธิรา อุดชุมพิสัย. (2566). *ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ พลังสุขภาพจิตและแรงสนับสนุนของครอบครัวกับพฤติกรรมการจัดการตนเองของผู้สูงอายุโรคไตเรื้อรังที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. สถาบันการพยาบาลศรีสวรินทิรา สภากาชาดไทย.
- Habas EM, Habas A, Elgamel ME, Shraim BA, Moursi MO, Ibrahim AR, *et al*. Common complications of hemodialysis: A clinical review. *Ibnosina J Med Biomed Sci* 2021;13:161-72.
- Husain, F., Kusuma, H., & Johan, A. (2020). Effects of Peer Support Program on Self-Management in Patients with End-Stage Renal Disease Undergoing Hemodialysis. *Nurse Media Journal of Nursing*, 10(2), 171-181. <https://doi.org/10.14710/nmjn.v10i2.26502>
- Hussein WF, Bennett PN, Sun SJ, *et al*. (2022). Patient Activation Among Prevalent Hemodialysis Patients: An Observational Cross-Sectional Study. *Journal of Patient Experience*. 9. doi:10.1177/ 23743735221112220
- Ibrahim H, Mondress M, Tello A, Fan Y, Koopmeiners J, Thomas W. (2005). An alternative formula to the Cockcroft-Gault and the modification of diet in renal diseases formulas in predicting GFR in individuals with type 1 diabetes. *J Am Soc Nephrol*, 16(4), 1051-1060. DOI: 10.1681/ASN.2004080692
- Laolam N, Kriyasin P, Palakul W, Chimpalee A, Halue G, Chandeying V. (2014). Quality of life assessment among patients on hemodialysis and peritoneal dialysis at Phayao Hospital. *Naresuan Phayao Journal*, 7(2), 172-177.
- Levey, A. S., Stevens, L. A., Schmid, C. H., Zhang, Y. L., Castro, A. F., 3rd, Feldman, H. I., Kusek, J. W., Eggers, P., Van Lente, F., Greene, T., Coresh, J., & CKD-EPI (Chronic Kidney Disease Epidemiology Collaboration) (2009). A new equation to estimate glomerular filtration rate. *Annals of internal medicine*, 150(9), 604–612. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-150-9-200905050-00006>
- Levin, A., Stevens, P. E., Bilous, R. W., Coresh, J., De Francisco, A. L. M., De Jong, P. E., Griffith, K. E., Hemmelgarn, B. R., Iseki, K., Lamb, E. J., Levey, A. S., Riella, M. C., Shlipak, M. G., Wang, H., White, C. T., & Winearls, C. G. (2013). Kidney disease: Improving global outcomes (KDIGO) CKD work group. KDIGO 2012 clinical practice guideline for the evaluation and management of chronic kidney disease. *Kidney International Supplements*, 3(1), 1-150. <https://doi.org/10.1038/kisup.2012.73>
- Lv, JC., Zhang, LX. (2019). Prevalence and Disease Burden of Chronic Kidney Disease. In: Liu, BC., Lan, HY., Lv, LL. (eds) Renal Fibrosis: Mechanisms and Therapies. *Advances in Experimental Medicine and Biology*, vol 1165. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-8871-2_1

- Thurlow, J. S., Joshi, M., Yan, G., Norris, K. C., Agodoa, L. Y., Yuan, C. M., & Nee, R. (2021). Global Epidemiology of End-Stage Kidney Disease and Disparities in Kidney Replacement Therapy. *American journal of nephrology*, 52(2), 98–107. <https://doi.org/10.1159/000514550>
- Todorova, Teodora & Hristova, Tsveta. (2022). Statistical Impact of Educational Attainment on Changing the Lifestyle of Hemodialysis Patients. *TEM Journal*. 11. 950-954. 10.18421/TEM112-58.
- Vaidya SR, Aeddula NR. Chronic Kidney Disease. [Updated 2022 Oct 24]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2024 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK535404/>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	พรภิรมย์ กระแสจันทร์
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 11 เดือนเมษายน พุทธศักราช 2521
ที่อยู่ปัจจุบัน	229/9 ถนนหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 32000 08 7680 7750
หน้าที่การงานปัจจุบัน	เภสัชกรชำนาญการ
ประสบการณ์การทำงาน	22 ปี
ที่อยู่ทำงาน	โรงพยาบาลลำดวน 80 หมู่ 4 ถนนสุรินทร์-สังขะ ตำบลลำดวน อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ 32220
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2545 เภสัชศาสตรบัณฑิต (ภ.บ.) สาขาเภสัชกรรมคลินิก มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2551 วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วท.ม.) สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พ.ศ. 2562 เภสัชศาสตรมหาบัณฑิต (ภ.ม.) สาขาวิชาเภสัชกรรมปฐมภูมิ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ที่ได้รับรางวัลระดับชาติ

1. ความชุกของการเกิดเห็อกโตจากการใช้ยาแอมโลดิปีนในผู้ป่วยความดันโลหิตสูง
2. การพัฒนารูปแบบการคัดกรองภาวะเบาหวานขึ้นจอประสาทตาในผู้ป่วยเบาหวาน “ภายใต้วิถีชีวิตใหม่”

การดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2

Self-Health Care for Elderly with Type 2 Diabetes Mellitus

ผู้เขียน

วีระชน ทวีศักดิ์

นิสิตปริญญาเอกปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

โรคเบาหวานเป็นปัญหาสาธารณสุขสำคัญระดับประเทศและระดับโลกที่มีจำนวนผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้น การเจ็บป่วยด้วยโรคเบาหวานจะส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยหลายประการ เช่น ภาวะแทรกซ้อน การสูญเสียค่าใช้จ่ายในการรักษา พิกการ รวมทั้งเสียชีวิต ดังนั้นผู้สูงอายุมีความรู้เรื่องการดูแลตนเองเพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดโรคแทรกซ้อนจากโรคเบาหวาน ข้อมูลที่จะนำเสนอในบทความนี้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับโรคเบาหวาน, หลักการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุเบาหวาน การดูแลสุขภาพเป็นนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข มุ่งเน้นบูรณาการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุครบด้าน BMTEC (Brain- Mental-Teeth - Eye and Ear-Cardio) พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุเบาหวานชนิดที่ 2 ประกอบด้วย พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านร่างกาย (พฤติกรรมการบริโภคอาหาร พฤติกรรมการลดหรืองดเว้นสิ่งเสพติด พฤติกรรมการพักผ่อนและการออกกำลังกาย และพฤติกรรมการดูแลความสะอาดร่างกาย) พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านการป้องกันภาวะแทรกซ้อน พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านการรักษา

คำสำคัญ : การดูแลสุขภาพ, ผู้สูงอายุ, โรคเบาหวาน

Abstract

The large number of patients with diabetes mellitus caused the major problem in nation and worldwide by continuing increase amounts of chronic diseases patients. Diabetes mellitus (DM) involved several situations to patients for instance, complication, high-cost treatment include death. Therefore, elderly with DM have knowledge relate to DM self-health care can reduced risk of complication from DM. Content of this article consisted of knowledge related to DM and concept of health care for patients with DM. Health care is a policy of the Ministry of Public Health focused on integrating health care for the elderly based on BMTEC (Brain-Mental-Teeth-Eye and Ear-Cardio). Self-health care behaviors of elderly with type 2 diabetes composed of: physical self-care behaviors included food consumption; reduce or abstain from substances uses. Rest and exercise included body cleaning; mental emotional and social self-care behavior; and self-care behavior to prevent complications and self-care behavior in treatment.

Keywords : Health Care, Elderly, Diabetes Mellitus

บทนำ

ในปัจจุบันโรคเบาหวานเป็นปัญหาสาธารณสุขสำคัญของโลกและประเทศไทย จากการรายงานภาวะสุขภาพขององค์การอนามัยโลก ในปี พ.ศ. 2563 พบว่า จำนวนของผู้ป่วยเบาหวานมี จำนวน 463 ล้านคนทั่วโลก มีความชุกร้อยละ 9.5 และมีผู้ป่วยเบาหวานในประเทศไทยรายใหม่กว่า 300,000 รายต่อปี และคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2588 จะมีผู้ป่วยเบาหวานจำนวน 700 ล้านคนทั่วโลก ร้อยละ 90-95 ของผู้ป่วยเบาหวานที่มีภาวะน้ำตาลในเลือดสูงเป็นเวลานาน ส่งผลต่อการเกิดภาวะแทรกซ้อนเรื้อรังสำคัญ ได้แก่ โรคหลอดเลือดหัวใจและสมอง จอประสาทตาบปลายประสาทเสื่อม ไตเรื้อรังจนถึงไตวายระยะสุดท้าย แผลเบาหวานเรื้อรังที่เท้า (WHO, 2022) เป็นโรคที่ต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาเป็นจำนวนเงินมหาศาล โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการรักษาภาวะแทรกซ้อนจะมากกว่าค่าใช้จ่ายในการรักษาโรคเบาหวาน ดังนั้นการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวานให้อยู่ในระดับปกติหรือใกล้เคียงปกติ จะช่วยชะลอและป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อนเรื้อรัง

โรคเบาหวาน (Diabetes Mellitus) ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ก่อให้เกิดภาวะโรคต่อการดำเนินชีวิตของผู้ป่วยและบุคคลใกล้ชิด เป็นสาเหตุสำคัญของการพิการและเสียชีวิต เป็นโรคที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้ป่วย รวมไปถึงครอบครัว ชุมชน สังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจ จากการสูญเสียรายได้ เกิดภาวะพึ่งพิง ภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาที่ยาวนาน การประชุมของ European Summit เมื่อปี ค.ศ. 2014 รายงานว่า ประเทศในสหภาพยุโรปต้องใช้เงินมากถึง 700,000 ล้านยูโร ต่อปี ในการแก้ไขปัญหาโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง คิดเป็นร้อยละ 70-80 ของงบประมาณด้านสุขภาพทั้งหมด และ the Global Wellness คาดการณ์ว่าโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและปัญหาสุขภาพจิตส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สูญเสียทางเศรษฐกิจ ในปี ค.ศ. 2020 มากถึง 2.3 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ทุกประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญต่อการลดอัตราการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ตามเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี พ.ศ. 2558 ประชากรไทยร้อยละ 75 เสียชีวิตก่อนวัยอันควรจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง หรือคิดเป็นประชากรประมาณ 320,000 คนต่อปี โดยในจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งหมดมีสาเหตุจากโรคในกลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือด เช่น โรคหลอดเลือดสมอง ร้อยละ 40.9 โรคหัวใจขาดเลือด ร้อยละ 27.8 มีผู้เสียชีวิตจากโรคเบาหวาน ร้อยละ 17.8 และโรคทางเดินหายใจอุดกั้นเรื้อรัง ร้อยละ 4.55 โรคไม่ติดต่อเรื้อรังสำคัญ 4 กลุ่มโรค ประกอบด้วย โรคหัวใจและหลอดเลือด (cardiovascular diseases) โรคเบาหวาน (diabetes mellitus) โรคมะเร็ง (cancer) และกลุ่มโรคระบบทางเดินหายใจเรื้อรัง (chronic respiratory diseases) มีสาเหตุจาก 4 พฤติกรรมเสี่ยงหลัก คือ การสูบบุหรี่ การบริโภคเครื่องดื่ม ขที่มีแอลกอฮอล์ การมีกิจกรรมทางกายที่ไม่เพียงพอ และการบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสม และการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยา ได้แก่ ภาวะความดันโลหิตสูง ภาวะน้ำตาลในเลือดสูง ภาวะไขมันในเลือดสูง และภาวะน้ำหนักเกินหรือโรคอ้วน จากรายงานผลการสำรวจสุขภาพของประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกายครั้งที่ 6 (พ.ศ. 2562-2563) โดยเปรียบเทียบกับผลการสำรวจครั้งที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2557 พบว่า ภาวะสุขภาพและโรคมีความชุกเพิ่มขึ้น ได้แก่ ภาวะอ้วน เบาหวาน ความดันโลหิตสูง (วิชัย เอกพลากร, 2559)

การดูแลสุขภาพ (Health Care) เป็นนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ประจำปี 2565 โดยมุ่งเน้นบูรณาการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุครบด้าน BMTEC (Brain- Mental-Teeth - Eye and Ear-Cardio) จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า ร้อยละ 10 ของผู้สูงอายุมีปัญหาการขึ้นลงบันได การกลืนอาหารหรือปัสสาวะไม่ได้ มีปัญหาหกล้ม ร้อยละ 24 ของผู้สูงอายุวัยปลาย (80 ปีขึ้นไป) ต้องการคนดูแลปรนนิบัติ ร้อยละ 4 ของผู้สูงอายุวัยปลาย (80 ปีขึ้นไป) ไม่สามารถหาคนดูแลปรนนิบัติได้ ผู้สูงอายุ ร้อยละ 47 มีค่าดัชนีมวลกายสูงกว่าเกณฑ์ปกติ ร้อยละ 8 อยู่ตามลำพัง ร้อยละ 6 เป็นผู้พิการ ปัญหาสุขภาพที่พบมาก คือ โรคเรื้อรัง เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคของกล้ามเนื้อและข้อ และปัญหาสุขภาพฟัน ผู้สูงอายุ ร้อยละ 26 มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ผลการคัดกรองความเสี่ยงโรคเรื้อรัง พบว่า ผู้สูงอายุ ร้อยละ 40 ไม่ทราบว่าเป็นตนเองมีโอกาสเป็นเบาหวาน และ/หรือความดันโลหิตสูง ปัญหาของผู้สูงอายุส่วนมากที่มีโรคประจำตัวและกลุ่มเสี่ยงโรคเรื้อรังบางส่วนยังขาดความรู้ ขาดความเข้าใจและขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของบทความนี้เพื่อนำเสนอหลักการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุเบาหวาน โดยบทความนี้มีการนำเสนอเนื้อหา ประกอบด้วย โรคเบาหวานคืออะไร ชนิดของโรคเบาหวาน อาการของโรคเบาหวาน การวินิจฉัยโรคเบาหวาน ภาวะแทรกซ้อนของโรค การควบคุมโรคเบาหวาน สถานการณ์โรคเบาหวานและผลกระทบจากโรคเบาหวาน และพฤติกรรม การดูแลตนเองของผู้สูงอายุเบาหวานชนิดที่ 2

โรคเบาหวานคืออะไร

โรคเบาหวาน (Diabetes Mellitus) เป็นโรคที่มีความผิดปกติเกี่ยวกับเผาผลาญในร่างกาย (Metabolism) ในขบวนการเปลี่ยนน้ำตาลในเลือดให้เป็นพลังงาน แสดงอาการโดยมีระดับน้ำตาลในเลือดสูง เป็นผลมาจากข้อบกพร่องในการผลิตอินซูลิน หรือการหลั่งอินซูลินหรือทั้งสองอย่าง ภาวะระดับน้ำตาลในเลือดสูงอย่างเรื้อรัง ทำให้เกิดการเสื่อมของอวัยวะต่างๆ ในร่างกายในระยะยาว เกิดภาวะแทรกซ้อนของอวัยวะที่สำคัญหลายอวัยวะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตา ไต ระบบประสาท หัวใจ และหลอดเลือด ปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับการระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ได้แก่ น้ำหนักตัว การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารและวิถีที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น จากปัจจัยดังกล่าวนี้สามารถควบคุมการลุกลามของโรคได้ด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมรับประทานอาหารและการออกกำลังกาย เพื่อให้ให้น้ำหนักตัวอยู่ในเกณฑ์ปกติ

ชนิดของโรคเบาหวาน

การระบุชนิดของโรคเบาหวาน อาศัยลักษณะทางคลินิกเป็นหลัก ผลตรวจทางห้องปฏิบัติการ แบ่งเป็น 4 ชนิด ดังนี้ (สมาคมโรคเบาหวานแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และคณะ, 2560)

1) โรคเบาหวานชนิดที่ 1 (Type 1 Diabetes Mellitus, T1DM) เป็นผลจากการทำลายเบต้าเซลล์ที่ตับอ่อนจากภูมิคุ้มกันของร่างกาย โดยผ่านขบวนการ Cellular mediated ส่วนใหญ่พบในคนอายุน้อย รูปร่างไม่อ้วน มีสาเหตุจากความบกพร่องของร่างกาย ทำให้ตับอ่อนขาดภูมิคุ้มกันและถูกทำลาย กระบวนการสร้างอินซูลินในธรรมชาติถูกทำลายตามไปด้วย ทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 1 ต้องฉีดอินซูลิน เพื่อควบคุมน้ำตาลในระยะยาว

2) โรคเบาหวานชนิดที่ 2 (Type 2 Diabetes Mellitus, T2DM) เป็นชนิดที่พบบ่อยที่สุดในคนไทย พบประมาณร้อยละ 95 ของผู้ป่วยเบาหวานทั้งหมด เป็นผลมาจากการที่มีภาวะดื้อต่ออินซูลิน (insulin Resistance) ร่วมกับความบกพร่องในการผลิตอินซูลินที่เหมาะสม (Relative Insulin Deficiency) เนื้อเยื่อไม่ตอบสนองต่อฤทธิ์ของอินซูลิน ภาวะดื้อต่ออินซูลิน ทำให้อินซูลินทำหน้าที่ลดน้ำตาลในเลือดได้ไม่ดี ส่งผลให้น้ำตาลในเลือดสูงเป็นระยะเวลานาน เกิดภาวะเป็นพิษต่อเซลล์ตับอ่อน (Glucotoxicity) ทำให้ตับอ่อนผลิตอินซูลินไม่ได้ เกิดภาวะขาดอินซูลิน (insulin secretory defect)

เกิดจากความผิดปกติทางพันธุกรรม และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม เช่น ความอ้วน ขาดการออกกำลังกาย การดื้อต่ออินซูลินนี้ทำให้เซลล์ไม่สามารถนำกลูโคสในเลือดไปใช้ได้ มีประวัติโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ในพ่อแม่หรือพี่น้องโดยความเสี่ยงต่อการเกิดโรคเบาหวานชนิดนี้พบมาก เมื่อมีอายุสูงขึ้น มีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น และพบมากในหญิงที่มีประวัติการเป็นเบาหวานขณะตั้งครรภ์

เบาหวานชนิดที่ 2 มีลักษณะทางคลินิก ดังนี้

- 1) ส่วนใหญ่อายุมากกว่า 30 ปี
- 2) อาการเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไปหรือไม่มีอาการ พบเมื่อตรวจสุขภาพทั่วไปโดยบังเอิญ
- 3) มีรูปร่างอ้วนท้วม (abdominal obesity) รับประทานอาหารมากเกินไปพลังงานที่ใช้ ไม่ค่อยออกกำลังกายไม่ค่อยมีกิจกรรมทางกาย (sedentary lifestyle)
- 4) มีประวัติเบาหวานในครอบครัว

โรคเบาหวานชนิดที่ 2 ในผู้สูงอายุ เกิดจากปัจจัยด้านพันธุกรรมและปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่

1) อายุเพิ่มขึ้น มีการสะสมไขมันของตับอ่อน ส่งผลให้จำนวนเบต้าเซลล์ลดลง ทำให้ผลิตอินซูลินไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย

2) ความอ้วน มีค่าดัชนีมวลกาย (Body Mass index : BMI) 25 กิโลกรัมต่อ (เมตร) 2 และหรือรอบเอวเท่ากับหรือมากกว่า 90 เซนติเมตร ในผู้ชาย หรือเท่ากับหรือมากกว่า 80 เซนติเมตร ในผู้หญิง การสะสมไขมันหน้าท้องทำให้มีการยับยั้งกระบวนการ Glucose oxidation และการสังเคราะห์ไกลโคเจนภายในเซลล์ ทำให้เนื้อเยื่อต่อต้านการออกฤทธิ์ของอินซูลิน ไขมันส่วนเกินภายในร่างกายจะถูกย่อยสลายเป็นกรดไขมันอิสระ (Free Fatty Acid) กับกลูโคสและถูกดูดซึมเข้าสู่กระแสเลือดส่งไปยังอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เมื่อกลูโคสและกรดไขมันอยู่ในกระแสเลือดมากเกินไป ส่งผลให้ตับอ่อนที่มีหน้าที่ผลิต อินซูลินเพื่อช่วยดูดซึมน้ำตาลในเลือดที่เข้าสู่ร่างกายต้องผลิตอินซูลินมากขึ้น ทำให้ตับอ่อนทำงานหนักมากขึ้นและถูกทำลายลงไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งตับอ่อนทำงานไม่ไหว ส่งผลให้น้ำตาลในเลือดสูงขึ้น

3) มีภาวะไขมันในเลือดผิดปกติ ส่วนใหญ่จะเกิดร่วมกับการมีระดับไขมันดี HDL-C (High-Density Lipoprotein Cholesterol: HDL) ลดลงและระดับไตรกลีเซอไรด์ (Triglycerides) เพิ่มขึ้น ทำให้กลไกการเผาผลาญน้ำตาลผิดปกติ ส่งผลให้ระดับน้ำตาลในเลือดสูงมากกว่าปกติ เพิ่มความเสี่ยงในการเกิดโรคเบาหวานมากขึ้น

3) โรคเบาหวานขณะตั้งครรภ์ (Gestational diabetes mellitus, GDM) เกิดจากการที่มีภาวะดื้อต่ออินซูลินมากขึ้นในระหว่างตั้งครรภ์ จากปัจจัยจากรก หรืออื่นๆ และตับอ่อนของมารดา ไม่สามารถผลิตอินซูลิน ให้เพียงพอความต้องการได้ สามารถตรวจพบจากการทำ Oral glucose tolerance test (OGTT) ในหญิงมีครรภ์ไตรมาส 2 หรือ 3 ตรวจอายุครรภ์ 24-28 สัปดาห์ โรคเบาหวานขณะตั้งครรภ์จะหายไปหลังคลอดสำหรับหญิงตั้งครรภ์ที่พบระดับน้ำตาลในเลือดขณะอดอาหารมากกว่าหรือเท่ากับ 126 มก./ดล. หรือมีค่า HbA1C มากกว่าหรือเท่ากับ ร้อยละ 6.5 ในไตรมาสที่ 1 จะจัดอยู่ในผู้ป่วยที่เป็นโรคเบาหวานอยู่เดิม

4) โรคเบาหวานที่มีสาเหตุจำเพาะ (Specific types of diabetes due to other causes) เป็นโรคเบาหวานที่มีสาเหตุชัดเจน ได้แก่ โรคเบาหวานที่เกิดจากความผิดปกติทางพันธุกรรม เช่น MODY (Maturity-Onset Diabetes of the Young) โรคเบาหวานที่เกิดจากโรคของตับอ่อน จากความผิดปกติของต่อมไร้ท่อ จากยา จากการติดเชื้อ จากภูมิกิริยาภูมิคุ้มกันหรือโรคเบาหวานที่พบร่วมกับกลุ่มอาการต่าง ๆ

อาการของโรคเบาหวาน

อาการของโรคเบาหวานที่พบบ่อย: ปัสสาวะบ่อย กระหายน้ำมาก หิวมากกว่าปกติ น้ำหนักลด อ่อนเพลีย สมาธิไม่มี ขาปลายมือปลายเท้า ตามัว ป่วยบ่อย ติดเชื้อง่าย คลื่นไส้ เวียนหัว หงุดหงิด แผลหายช้า คันผิวหนัง คันช่องคลอด อาการที่พบบ่อยนี้จะเริ่มสังเกตเห็นได้เมื่อระดับน้ำตาลสูงกว่า 200 มก./ดล. เพราะไตสามารถเก็บกักกลูโคสได้มากที่สุดประมาณ 160-180 มก./ดล. ที่ระดับน้ำตาลสูงกวานี้กลูโคสเป็นสารที่ดูดน้ำเอาไว้ จึงพาเอาน้ำและเกลือแร่อย่างอื่น เช่น โซเดียม ขับออกมาเป็นปัสสาวะจำนวนมาก ผู้ป่วยจะสังเกตได้ง่ายคือแม้ไม่รับประทานน้ำในขณะหลับ ยังต้องตื่นขึ้นมาปัสสาวะ อาการผิวแห้ง คัน กระหายน้ำเป็นผลของปัสสาวะที่มาก อาการทางอารมณ์และสมอง เกิดจากความหนืดของเลือดที่เพิ่มขึ้น

การวินิจฉัยโรคเบาหวาน มีวิธีการวินิจฉัยโรคเบาหวานดังนี้ (สมาคมโรคเบาหวานแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และคณะ, 2560)

1) มีอาการโรคเบาหวานชัดเจน ได้แก่ ปัสสาวะบ่อย กระหายน้ำบ่อย ตามัว อ่อนเพลีย น้ำหนักตัวลดลง โดยไม่มีสาเหตุร่วมกับตรวจระดับน้ำตาลในเลือดเวลาใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องอดอาหารมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 200 มิลลิกรัมต่อเดซิลิตร

2) ระดับน้ำตาลในเลือดหลังอดอาหาร (อย่างน้อย 8 ชั่วโมง) มากกว่าหรือเท่ากับ 126 มิลลิกรัม/เดซิลิตร

3) น้ำตาล 2 ชั่วโมง หลังทดสอบความทนของกลูโคส (Oral glucose tolerance test) มากกว่าหรือเท่ากับ 200 มิลลิกรัม/เดซิลิตร

4) การตรวจระดับน้ำตาลสะสม (HbA 1C) มากกว่าหรือเท่ากับ 6.5% โดยวิธีการตรวจและห้องปฏิบัติการต้องได้รับการรับรองตามมาตรฐานที่กำหนด โดยตามแนวทางเวชปฏิบัติสำหรับโรคเบาหวาน 2560 ของสมาคมโรคเบาหวานแห่งประเทศไทย ฯ กล่าวไว้ว่า การวินิจฉัยโรคเบาหวานตามข้อที่ 2-4 ต้องมีการตรวจยืนยันอีกครั้งโดยใช้ตัวอย่างเลือดอันใหม่ ด้วยวิธีเดียวกันหรือต่างกันในวันถัดไป

ภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวาน

ผู้ป่วยโรคเบาหวานที่ไม่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดให้อยู่ในเกณฑ์ปกติได้ จะทำให้มีโอกาสเกิดภาวะแทรกซ้อน ภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวาน แบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ภาวะแทรกซ้อนเฉียบพลันของโรคเบาหวานเป็นภาวะฉุกเฉินที่ทำให้ผู้ป่วยมีโอกาสเสียชีวิตได้หากไม่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงทีและภาวะแทรกซ้อนเรื้อรัง

1) ภาวะแทรกซ้อนเฉียบพลัน มีรายละเอียดดังนี้

1.1) ภาวะกรดคีโตนในกระแสเลือด (Diabetic Ketoacidosis: DKA) เป็นภาวะที่ร่างกายไม่สามารถควบคุมโรคเบาหวานได้ มีการสร้างสารคีโตนในร่างกาย เนื่องจากการสลายไขมัน เป็นผลให้เกิดภาวะกรดจากการเผาผลาญจากการขาดอินซูลินหรือมีอินซูลินไม่เพียงพอและมีฮอร์โมนที่มีฤทธิ์ต้านอินซูลินเพิ่มขึ้น มีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้องลมหายใจมีกลิ่นอะซิโตน หายใจหอบลึก (Kussmaul's respiration) เพื่อปรับสมดุลความเป็นกรดในร่างกาย

1.2) ภาวะที่มีกลูโคสสูงในกระแสเลือดโดยไม่มีการคั่งของกรดคีโตน (Hyperosmolar Hyperglycemic State : HHS) เป็นภาวะที่ร่างกายมีระดับกลูโคสในเลือดสูงมากจนทำให้เกิดภาวะออสโมลาริตีสูงในเลือด โดยที่ไม่มีการคั่งของกรดคีโตน มีอาการปัสสาวะบ่อย ตื่นน้ำมากเป็นเวลาต่อเนื่องหลายวันหรือหลายสัปดาห์ ถ้าเป็นรุนแรงและไม่ได้รับการรักษา จะทำให้มีอาการซึมตามมาและหมดสติ

1.3) ภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำ (Hypoglycemia) เป็นภาวะที่ระดับ Plasma glucose โดยใช้ค่าเกณฑ์วินิจฉัย 3 ประการ (Whipple triad) คือ ภาวะที่ระดับน้ำตาลกลูโคสเท่ากับหรือน้อยกว่า 70 มก./ดล. มีอาการและอาการแสดงของภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำและอาการหายไปเมื่อได้รับน้ำตาลหรือคาร์โบไฮเดรต โดยอาการแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ อาการอัตโนมัติ (Autonomic symptom) ได้แก่ ใจสั่น หัวใจเต้นเร็ว ความดันโลหิตซิสโตลิกสูง มือสั่น รู้สึกกังวล กระสับกระส่าย คลื่นไส้ รู้สึกร้อน เหงื่อออก ชา และรู้สึกหิว และอาการสมองขาดกลูโคส (Neuroglycopenic symptom) ได้แก่ อ่อนเพลีย รู้สึกอ่อนที่ผิวหนังเย็นและขึ้นอุณหภูมิร่างกายต่ำ มึนงง ปวดศีรษะ การทำงานสมองด้านกระบวนการรับรู้และการคิดบกพร่องพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง อัมพฤกษ์ครึ่งซีกคล้ายโรคหลอดเลือดสมอง

2) ภาวะแทรกซ้อนเรื้อรัง

เป็นผลจากปัจจัยที่สัมพันธ์กับโรคเบาหวานโดยตรงและปัจจัยที่ไม่สัมพันธ์กับโรคเบาหวาน ได้แก่ ระยะเวลาการเป็นโรคเบาหวาน ระดับกลูโคสและน้ำตาลสะสมในเลือด ความดันโลหิตผิดปกติ ไขมันในเลือดสูง การสูบบุหรี่ ภาวะอินซูลินสูงและภาวะดื้ออินซูลิน สามารถแบ่งภาวะแทรกซ้อนเรื้อรังได้ดังนี้

2.1) ภาวะแทรกซ้อนที่หลอดเลือดแดงใหญ่ (Macroangiopathy) ทำให้มีการตีบตันของหลอดเลือดแดงขนาดใหญ่ที่สำคัญ ได้แก่ หลอดเลือดแดงโคโรนารี หลอดเลือดสมองและหลอดเลือดส่วนปลายที่ขา

2.2) ภาวะแทรกซ้อนที่หลอดเลือดแดงเล็ก (Microangiopathy) แบ่งเป็นภาวะแทรกซ้อนที่จอตา (Diabetic retinopathy) ภาวะแทรกซ้อนที่ไต (Diabetic nephropathy) และภาวะแทรกซ้อนที่เส้นประสาท (Diabetic neuropathy)

การควบคุมโรคเบาหวาน

การควบคุมโรคเบาหวานมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ป่วยมีภาวะสุขภาพเหมือนคนปกติ ไม่แสดงอาการของโรคเบาหวาน สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้ตามปกติ สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดให้อยู่ในเกณฑ์ที่ใกล้เคียงปกติได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องกันและลดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวานด้วยการควบคุมอาหาร ออกกำลังกาย ใช้อาหารเพื่อลดระดับน้ำตาลในเลือด และให้ความรู้ผู้ป่วยในการดูแลตนเอง การควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดให้อยู่ในเกณฑ์เป้าหมายจะช่วยลดภาวะแทรกซ้อนต่อหลอดเลือดขนาดเล็ก (Microvascular complication) และชะลอการเสื่อมของอวัยวะนั้น ๆ ควบคุมระดับไขมันในเลือดให้เป็นปกติ ควบคุมน้ำหนักตัวโดยการเลือกอาหารที่เหมาะสม มีการกระจายตัวของสารอาหารในรูปคาร์โบไฮเดรต โปรตีน และไขมันที่พอเหมาะ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอจะมีผลต่อสมดุลของแหล่งพลังงานในร่างกายและการใช้ยาลดระดับน้ำตาลในเลือดเพื่อควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด

การควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวาน ดูจากค่าเฉลี่ยน้ำตาลสะสม (HbA1C) เป็นค่าเฉลี่ยของระดับน้ำตาลในเลือดย้อนหลังประมาณ 3 เดือน เป็นตัวทำนายการเกิดภาวะแทรกซ้อนเรื้อรังที่สำคัญ ผู้ป่วยเบาหวานที่ควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ดี ควรตรวจค่าเฉลี่ยน้ำตาลสะสม (HbA1C) อย่างน้อยปีละ 2 - 3 ครั้ง สำหรับผู้ป่วยเบาหวานที่ควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ยังไม่ถึงเป้าหมาย (poor control) จะได้รับการตรวจอย่างน้อยปีละ 3-4 ครั้ง การประเมินผลการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด ดูได้จากการเจาะน้ำตาลปลายนิ้วด้วยตนเอง (Self-Monitoring Blood Glucose: SMBG) เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้ป่วยเบาหวานควบคุมระดับน้ำตาล

เป้าหมายการควบคุมโรคเบาหวานและปัจจัยเสี่ยงที่เสนอโดยสมาคมโรคเบาหวานแห่งสหรัฐอเมริกา (ADA. 2015: S17-S19) มีดังนี้

1) การควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด (Fasting blood sugar) ให้อยู่ในระดับใกล้เคียงค่ามาตรฐาน โดยมีระดับฮีโมโกลบิน เอ วัน ซี (HbA1c) น้อยกว่าร้อยละ 7 มีระดับน้ำตาลในเลือดขณะอดอาหาร อยู่ในช่วง 70-130 มิลลิกรัมต่อเดซิลิตร มีระดับน้ำตาลในเลือดหลังอาหารน้อยกว่า 180 มิลลิกรัมต่อเดซิลิตร การควบคุมระดับน้ำตาลหลังอดอาหาร 8-12 ชั่วโมง (Fasting Plasma Glucose: FPG) ให้อยู่ในระดับ 90-130 มิลลิกรัม/เดซิลิตร สามารถหาได้จากการตรวจฮีโมโกลบิน เอ วัน ซี (HbA1-) ฮีโมโกลบินในเม็ดเลือดแดงที่มีน้ำตาลจับอยู่อย่างถาวรสามารถบ่งบอกถึงค่าเฉลี่ยของน้ำตาลในเลือดในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมา ซึ่งมีประโยชน์ในการติดตามผลการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยและบ่งบอกถึงความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะแทรกซ้อนจากโรคได้

2) ระดับไขมันในเลือด LDL-Cholesterol น้อยกว่า 100 มิลลิกรัม/เดซิลิตร (ถ้ามีโรคหลอดเลือดหัวใจหรือมีปัจจัยเสี่ยงควรควบคุม น้อยกว่า 70 มิลลิกรัม/เดซิลิตร) HDL-Cholesterol ผู้ชาย มากกว่า 40 มิลลิกรัม/เดซิลิตร ผู้หญิง มากกว่า 50 มิลลิกรัม/เดซิลิตร Triglyceride น้อยกว่า 150 มิลลิกรัม/เดซิลิตร

3) ความดันโลหิตและการป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดและหัวใจ ควบคุมค่าความดันโลหิตซิสโตลิก (Systolic blood pressure) ให้ต่ำกว่า 140 มิลลิเมตรปรอท ค่าความดันโลหิตไดแอสโตลิก (Diastolic blood pressure) ต่ำกว่า 80 มิลลิเมตรปรอท

สถานการณ์โรคเบาหวานและผลกระทบจากโรคเบาหวาน

จากสถิติผู้ป่วยโรคเบาหวานทั่วโลก โดยสถานการณ์โรคเบาหวานในภาคพื้นแปซิฟิก (Western Pacific) ในปี พ.ศ. 2560 ประเทศไทยมีผู้เป็นเบาหวาน 4.4 ล้านคน มากเป็นอันดับ 4 รองจากจีน อินเดีย ญี่ปุ่น (สมาคมโรคเบาหวานแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และคณะ, 2560) และจากรายงานของ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ (2559) พบว่า อัตราตายด้วยโรคเบาหวานต่อแสนประชากร ในภาพรวมของประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2556-2558 เท่ากับ 14.93, 17.53 และ 17.83 ตามลำดับ และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี โดยโรคเบาหวานชนิดที่ 2 พบในผู้ที่มีอายุมากกว่า 40 ปี

โรคเบาหวานเป็นโรคที่ต้องรักษายาวนาน ส่งผลกระทบทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมกับผู้ป่วยโดยตรง ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีทั้งทางตรงและทางอ้อมรวมทั้งการดำเนินชีวิต โดยจำแนกได้ดังนี้

1. ผลกระทบต่อชีวิตและสุขภาพ ผู้ป่วยเบาหวานร่างกายและความสามารถในการทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงไป สุขภาพร่างกายไม่ดีจะมีผลต่อการพักผ่อน การมีเพศสัมพันธ์ การออกกำลังกาย การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากปกติ

2. ผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต จากการที่ผู้ป่วยโรคเบาหวานต้องมีการปรับเปลี่ยนในเรื่องอาหารและเวลาในการรับประทานอาหาร การรับประทานยา การมาตรวจตามนัด ผู้ป่วยต้องปรับวิถีการดำเนินชีวิตซึ่งจะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนของคนในครอบครัว

3. ผลกระทบต่อความมีคุณค่าและภาพลักษณ์ของตนเอง ผู้ป่วยรับรู้ว่าคุณค่าในตนเองลดลงจากการที่ผู้ป่วยรู้สึกอ่อนเพลีย ไม่มีแรง ไม่สามารถทำงานได้เหมือนเดิม เกิดความวิตกกังวล หงุดหงิด มีความท้อแท้

4. ผลกระทบด้านหน้าที่การงาน จากการที่ต้องมาได้รับการรักษาอย่างสม่ำเสมอประกอบกับบางครั้งผู้ป่วยมีอาการอ่อนเพลียไม่มีแรงทำให้เกิดอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน

5. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจทางตรงและทางอ้อม ทางตรง เช่น การรักษาหรือค่าใช้จ่ายในโรงพยาบาล (ค่ายา ค่ารักษาพยาบาล ค่าตรวจทางห้องปฏิบัติการ) ทางอ้อม เช่น ค่าเดินทางมาโรงพยาบาล ขาดรายได้จากการทำงานหรือต้องลางานเพื่อมาพบแพทย์

6. ผลกระทบต่อครอบครัว มีการจัดระบบภายในครอบครัวใหม่เพื่อความสะดวกของครอบครัวไว้ เนื่องจากเมื่อมีการเจ็บป่วยของสมาชิกคนหนึ่ง ครอบครัวย่อมส่งผลกระทบต่อสมาชิกคนอื่นในครอบครัว เกิดความเครียด เกิดความขัดแย้งในครอบครัวได้

พฤติกรรม การดูแลตนเองของผู้สูงอายุเบาหวานชนิดที่ 2

1. พฤติกรรม การดูแลตนเองด้านร่างกาย ประกอบด้วย

1) พฤติกรรมด้านการบริโภคอาหาร การควบคุมภาวะน้ำตาลในเลือดขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่เหมาะสม โดยการควบคุมชนิดของอาหารประเภทแป้ง น้ำตาล และไขมัน รวมทั้งการควบคุมปริมาณการรับประทานอาหารให้เหมาะสมกับภาวะโรคและการรักษา

2) พฤติกรรม การลดหรืองดเว้นสิ่งเสพติดจำพวกการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ มีคาเฟอีน และการสูบบุหรี่

3) พฤติกรรม การพักผ่อนและการออกกำลังกาย เพื่อให้ร่างกายได้นำน้ำตาลไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

4) พฤติกรรม การดูแลความสะอาดร่างกายในเรื่องความสะอาดของช่องปาก การดูแลความสะอาดของผิวหนัง การดูแลความสะอาดของอวัยวะสืบพันธุ์ และการดูแลความสะอาดของเท้า เพื่อป้องกันการติดเชื้อบริเวณผิวหนัง

2. พฤติกรรม การดูแลตนเองด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม

การป่วยด้วยโรคเบาหวานเป็นภาวะเครียดที่ผู้ป่วยจะต้องมีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับภาวะโรค มีทักษะการจัดการกับความเครียด หลีกเลี่ยงเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียดและเรียนรู้วิธีการคลายความเครียดด้วยตนเอง เช่น ผ่อนคลายด้วยการอ่านหนังสือ ฟังเพลง ดูโทรทัศน์ ระบายความรู้สึกกับผู้ใกล้ชิดและใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สวดมนต์ ไหว้พระ ทำบุญ ใส่บาตร ไปวัด ญาติเป็นผู้ให้การสนับสนุนกับผู้ป่วยด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านอารมณ์ และการให้ความช่วยเหลือ ผู้ป่วยเบาหวานได้รับการสนับสนุนทางด้านสังคมในเรื่องการเป็นที่ปรึกษาให้กับบุคคลในครอบครัว การได้รับแรงสนับสนุนจากครอบครัวหรือคนใกล้ชิดช่วยให้ผู้ป่วยเบาหวานสามารถดูแลตนเองได้ดี

3. พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านการป้องกันภาวะแทรกซ้อน

ในเรื่องการดูแลความสะอาดของเท้า การป้องกันบาดแผลที่เท้า และการสังเกตภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำ พฤติกรรมการดูแลเท้าตามคำแนะนำและสนใจดูแลเท้าเป็นพิเศษ มีการเตรียมลูกอม ทอफी และบัตรประจำตัวผู้ป่วยเบาหวานติดตัวไว้ตลอดเวลาเดินทาง

4. พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านการรักษา มีประเด็นต่อไปนี้

- 4.1) พฤติกรรมการใช้ยาตามที่ได้รับคำแนะนำ
- 4.2) พฤติกรรมการมารับการรักษาต่อเนื่อง
- 4.3) พฤติกรรมการแสวงหาการรักษาทางอื่นร่วมด้วย ได้แก่ การซื้อยากินเอง การรักษาทางไสยศาสตร์ การใช้สมุนไพร

สรุป

โรคเบาหวานเกิดจากร่างกายมีการดื้อต่ออินซูลิน (ฮอร์โมนออกฤทธิ์ได้ลดลง) และมีการหลั่งฮอร์โมนลดลงพบในผู้ใหญ่และผู้ที่มีน้ำหนักเกินหรืออ้วน สามารถทำได้ด้วยการควบคุมอาหาร ออกกำลังกายและให้ยาลดระดับน้ำตาลในเลือด เป้าหมายหลักในการดูแลรักษาโรคเบาหวาน คือ การควบคุมระดับน้ำตาลให้ได้ตามเป้าหมายเพื่อป้องกันอาการแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นได้จากภาวะเบาหวาน และเพื่อให้ผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดีใกล้เคียงกับคนปกติ พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุเบาหวาน ประกอบด้วยพฤติกรรม 4 ประการ ได้แก่ 1) พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านร่างกาย 2) พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม 3) พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านการป้องกันภาวะแทรกซ้อน และ 4) พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านการรักษา เพื่อป้องกันการเกิดโรคแทรกซ้อนในอนาคตได้ การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีภาวะเบาหวานเป็นแนวทางการจัดการสุขภาพตนเองพื้นฐานที่สำคัญขององค์ประกอบการดูแลสุขภาพตนเอง คือ ความรู้ การรับรู้ และความสามารถเลือกประเภทและกิจกรรมเพื่อจัดการดูแลสุขภาพตนเอง มีความต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และมีวินัย ในเรื่องปรับพฤติกรรมการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย และการรับประทานยา การมีส่วนร่วมของสังคม

กิตติกรรมประกาศ

ความสมบูรณ์ของ “การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีภาวะเบาหวาน” ได้สำเร็จคล่องด้วยความเมตตากรุณาอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ ดร.พรสุข หุ่นรินทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณิพันธ์ ที่กรุณาตรวจผลงาน ทำให้บทความนี้มีความสมบูรณ์ ซึ่งผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- วิชัย เอกพลากร. (2559). การสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 5 พ.ศ.2557. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรกราฟิกแอนด์ดีไซน์.
- สมาคมโรคเบาหวานแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และคณะ. (2560). แนวทางเวชปฏิบัติสำหรับโรคเบาหวาน 2560. (พิมพ์ครั้งที่ 3). ปทุมธานี : บริษัท รมเย็น มีเดีย จำกัด.
- สมาคมโรคเบาหวานแห่งสหรัฐอเมริกา (American Diabetes Association ADA.2019 : S165-172) Clinical Practice Guideline for Development of a Diabetes Mellitus Comprehensive Care Plan 2022.
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์. (2559). ยุทธศาสตร์แบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ตามหลัก Balanced Scorecard ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559-2563. สืบค้น www.spd.moph.go.th เมื่อ 31 พฤษภาคม 2567.
- World Health Organization. (2022). Telemedicine: Opportunities and developments in Member States: report on the second global survey on Health 2010. Retrieved November 16, 2022, from <http://www.who.int/goe>.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล	นายวีระชน ทวีศักดิ์
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 3 เดือน ตุลาคม พุทธศักราช 2517
ที่อยู่ปัจจุบัน	522 หมู่ที่ 11 ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000 0629896444
หน้าที่การงานปัจจุบัน	นายแพทย์เชี่ยวชาญ
ประสบการณ์การทำงาน	17 ปี
ที่อยู่ทำงาน	กลุ่มงานการแพทย์ โรงพยาบาลพิบูลมังสาหาร 20/6 ถนนเทศบาล 2 ตำบลพิบูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี 34110
ประวัติการศึกษา	2550 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เฉพาะทางอนุมัติบัตร สาขาเวชศาสตร์ป้องกัน แพทยสภา

การสร้างพลังให้กับผู้สูงอายุโรคเบาหวาน : บทบาทสำคัญของการโค้ชชีวิตเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อน

Empowering Diabetes Seniors : The Vital Role of Lifestyle Coaching in Preventing Complication

ผู้เขียน

สุรีพร ศิริยะพันธุ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาเพ็ญ สุวรรณ

นิสิตปริญญาเอกปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา สาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ นำเสนอหลักการโค้ชชีวิต เพื่อการป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วยโรคเรื้อรัง โดยเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมวิถีชีวิต ในผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2 จากปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุมีภาวะเจ็บป่วยด้วยโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น โรคเบาหวานชนิดที่ 2 สาเหตุเกิดจากพันธุกรรม และการมีพฤติกรรมที่ไม่ดีต่อสุขภาพ นี่คือการประตั้นทำลายของระบบสุขภาพ เพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุปฏิบัติจนเกิดความเคยชิน เป็นนิสัยและอาจจะใช้เวลาแตกต่างกันไปในแต่ละคน ดังนั้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2 จึงต้องใช้แรงจูงใจภายใน การตั้งศักยภาพของผู้สูงอายุ และการเสริมพลังให้สามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เคยปฏิบัติมาก่อน การโค้ชชีวิตเป็นวิธีการที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการโค้ชชีวิตเป็นการประยุกต์หลักการทางจิตวิทยาสุขภาพ หลักวิทยาศาสตร์ชีวิต และหลักจิตวิทยาการโค้ช เพื่อเป็นเป้าหมายให้ผู้ป่วยปรับเปลี่ยนความคิด ตั้งความสามารถของตนเองมาใช้ อันจะนำไปสู่พฤติกรรมที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การผ่อนคลายความเครียดอย่างยั่งยืนและสามารถป้องกันโรคแทรกซ้อนในผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การเสริมพลัง โค้ชชีวิต การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมวิถีชีวิต ป้องกันภาวะแทรกซ้อน ผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิด 2

Abstract

This article aims to present principles of lifestyle coaching for changing behaviors in the older persons with type 2 diabetes. Presently, the number of older persons with type 2 diabetes in increasesing. Type 2 diabetes in Thailand is caused by genetics and undesirable lifestyle behaviors. This problem is a challenging issue for the health system of Thailand due to the fact that undesirable lifestyle behaviors have been embed to be older person's habits that need more time to be changed. They need higher level of interal motivation, encouragement for the use of their potential, and empowerment for changing their old lifestyle behaviors. Lifestyle coaching is an important approach applying the principles and concepts of lifestyle medicine and coaching psychology aiming to help client to use their abilities for changing their lifestyle behaviors, for instance, eating habit, physical activity, management of stress, etc, these lifestyle behavioral changes can help to prevent diabetic complication among the older persons with type 2 diabetes effectively.

Key Word : lifestyle coaching, lifestyle behavioral change, complication prevention, Type 2 Diabetic elderly,

บทนำ

ประเทศไทยการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing society) พบว่าผู้สูงอายุเป็นวัยที่ร่างกายเริ่มเสื่อมถอย และเกิดโรคต่างๆได้ง่าย ดังนั้นปัญหาด้านสุขภาพ จึงเป็นปัญหาสำคัญระดับต้นๆของผู้สูงอายุเช่นกัน โดยเฉพาะความเจ็บป่วยด้วยโรคเบาหวาน โดยองค์การสาธารณสุขทั่วโลกได้เห็นความสำคัญในการป้องกันและควบคุมโรคเบาหวาน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ สถานการณ์โรคเบาหวานในประเทศไทย ข้อมูลจากรายงานสถิติสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข (กรมควบคุมโรค, 2565) ประเทศไทยพบอุบัติการณ์โรคเบาหวานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี 2566 มีผู้ป่วยรายใหม่ เพิ่มขึ้น 3 แสนคนต่อปี ในปี พ.ศ. 2565 มีผู้ป่วยโรคเบาหวานสะสมจำนวน 3.3 ล้านคนเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2564 มากถึง 1.5 แสนคน จากรายงาน ปี 2565 โดยกระทรวงสาธารณสุข ผ่านระบบ Health Data Center (thaiHealth, 2566) เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2565 มีข้อมูลผู้สูงอายุในระบบจำนวน 9,527,054 คน พบว่า ผู้สูงอายุได้รับการประเมินและคัดกรองสุขภาพ จำนวน 7,501,688 คน (78.74%) ซึ่งปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง อันดับ 1 คือโรคความดันโลหิตสูง (46.06%) รองลงมา คือ โรคเบาหวาน (21.12%) และโรคหลอดเลือดสมอง (2.43%) (กองโรคไม่ติดต่อ, 2565) ซึ่งชนิดของโรคเบาหวานที่พบมากที่สุดคือโรคเบาหวานชนิดที่ 2 (95%) (สมาคมเบาหวานแห่งประเทศไทย; 2566; WHO, 2023) โรคเบาหวานชนิดที่ 2 เป็นภาวะที่ร่างกายมีอินซูลินน้อย ผลจากการดื้ออินซูลิน (Insulin resistance) ร่วมกับการบกพร่องในการผลิตอินซูลินที่เหมาะสม (Relative insulin deficiency) มักพบในคนอายุ 30 ปีขึ้นไป รูปร่างท้วมหรืออ้วน (ดัชนีมวลกายสำหรับคนเอเชีย > 23 กก./ตร.ม.) ผู้ป่วยอาจจะไม่มีอาการผิดปกติหรือ อาจมีอาการของโรคเบาหวานได้ อาการมักไม่รุนแรงและค่อยเป็นค่อยไป มักมีประวัติโรคเบาหวานชนิด 2 ในพ่อแม่ พี่หรือน้อง และพบความเสี่ยงสูงขึ้นเมื่ออายุสูงขึ้น มีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น ขาดการออกกำลังกาย พบมากขึ้นในผู้หญิงที่มีประวัติเป็นเบาหวานขณะตั้งครรภ์ และการเลิกลูกบุญหรีเป็นวิธีป้องกันหรือชะลอการเกิดโรคเบาหวานประเภท 2 (สมาคมเบาหวานแห่งประเทศไทย, 2566) นอกจากนี้พบว่า 80% ของค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ เป็นการรักษาโรคไม่ติดต่อเรื้อรังมีค่ารักษาพยาบาลสูงที่สุด ขณะเดียวกันก็เป็นกลุ่มปัญหาด้านสุขภาพที่มีแนวทางที่สามารถป้องกันได้มากที่สุดด้วย (สมาคมเบาหวานแห่งประเทศไทย; 2566; Lifestyle Medicine Global Alliance, 2024, WHO, 2023) ดังนั้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพสามารถลดอัตราการเกิดภาวะแทรกซ้อน และความรุนแรงจากโรคเบาหวานได้ (สมาคมเบาหวานแห่งประเทศไทย, 2566;)

การโค้ชชีวิต (lifestyle coaching) เป็นการประยุกต์หลักการทางจิตวิทยาสุขภาพ หลักเวชศาสตร์วิถีชีวิต และหลักจิตวิทยาการโค้ช (กรมควบคุมโรค, 2565) นำมาปรับใช้เพื่อปรับเปลี่ยนความคิดและ พฤติกรรมของผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ดังนั้นการโค้ชชีวิตโดยอ้างอิงหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ว่า เป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพได้สำเร็จ และเพิ่มพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพอย่างยั่งยืน ในการปรับพฤติกรรม เพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคเรื้อรัง และส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีขึ้น (James M. R., 2019; WHO, 2023) การโค้ชชีวิต เป็นกระบวนการที่แตกต่างจากการสอน สุขศึกษา หรือการให้ความรู้ทั่วไป เพราะการโค้ชเป็นกระบวนการสื่อสาร เพื่อค้นหาจุดแข็งของผู้สูงอายุ การชี้แนะเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุ การตั้งเป้าหมาย เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดี (เกรียงศักดิ์ นิรัตน์พัฒน์, 2566; James. M. R., 2019) เป็นกระบวนการที่สามารถในการปรับเปลี่ยนสุขภาพผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ได้อย่างจริงจัง

วัตถุประสงค์ของบทความนี้เพื่อ นำเสนอหลักการโค้ชชีวิต เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อนในผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2 เพื่อช่วยให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขสามารถนำหลักการโค้ชชีวิต ไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2 และเป็นแนวทางในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ โดยบทความนี้ได้นำเสนอเนื้อหาใน 3 ประเด็นคือ 1) สถานการณ์ผู้สูงอายุ โรคเบาหวานชนิดที่ 2 2) การโค้ชชีวิตและ หลักเวชศาสตร์วิถีชีวิต และ 3) ข้อเสนอแนะ

สถานการณ์ผู้สูงอายุโรคเบาหวานชนิดที่ 2

โรคเบาหวานเป็นหนึ่งในโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่รุนแรงที่สุดในโลก และจำนวนผู้ป่วยโรคเบาหวานได้เพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปและพฤติกรรมการรับประทานอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพ ทำให้พบผู้ป่วยเบาหวานเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี องค์การอนามัยโลก (2023) รายงานว่า ทั่วโลกมีผู้ป่วยโรคเบาหวานเพิ่มขึ้นจาก 108 ล้านคนในปี ค.ศ. 1980 เป็น 422 ล้านคน ในปี ค.ศ.2014 และในระหว่างปี ค.ศ. 2000 – 2019 พบผู้ป่วยที่เป็นเบาหวานเพิ่มขึ้นร้อยละ 3 และพบว่า ปีค.ศ.2019 พบประชากรโลกเสียชีวิตจากเบาหวานที่มีโรคร่วมจำนวนประมาณ 2 ล้านคน คาดการณ์ว่าความชุกของโรคเบาหวาน ยากเพิ่มสูงขึ้นถึง 5.3 ล้านคนภายในปีค.ศ. 2040 และพบว่าโรคมีติดต่อเรื้อรัง เป็นสาเหตุของการเสียชีวิตของประชากรโลก ร้อยละ 74 (Hyman et al, 2009) สถานการณ์โรคเบาหวานในประเทศไทย ข้อมูลจากรายงานสถิติสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข ประเทศไทยพบอุบัติการณ์โรคเบาหวานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี 2566 มีผู้ป่วยรายใหม่ เพิ่มขึ้น 3 แสนคนต่อปี ในปี พ.ศ. 2565 มีผู้ป่วยโรคเบาหวานสะสมจำนวน 3.3 ล้านคนเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2564 มากถึง 1.5 แสนคน สำหรับการคัดกรองผู้ป่วยรายใหม่ ในปี 2566 พบว่า การคัดกรองผู้ป่วยโรคเบาหวานในประชาชนอายุ 35 ปีขึ้นไป ยังไม่ได้รับการคัดกรองโรคเบาหวานมากถึง 5 ล้านคน จากเป้าหมายทั่วประเทศ 22 ล้านคน (กองไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค, 2566)

โรคเบาหวานชนิดที่ 2 เป็นผลจากการดื้ออินซูลิน (Insulin resistance) ร่วมกับการบกพร่องในการผลิตอินซูลินที่เหมาะสม (Relative insulin deficiency) มักพบในคนอายุ 30 ปีขึ้นไป รูปร่างท้วมหรืออ้วน (ดัชนีมวลกายสำหรับคนไทย > 23 กก./ตร.ม.) ผู้ป่วยอาจจะไม่มีอาการผิดปกติหรือ อาจมีอาการของโรคเบาหวานได้ อาการมักไม่รุนแรงและค่อยเป็นค่อยไป มักมีประวัติโรคเบาหวานชนิด 2 ในพ่อ แม่ พี่ หรือน้อง และพบความเสี่ยงสูงขึ้นเมื่ออายุสูงขึ้น มีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น ขาดการออกกำลังกาย พบมากขึ้นในผู้หญิงที่มีประวัติเป็นเบาหวานขณะตั้งครรภ์ และการเลิกสูบบุหรี่เป็นวิธีป้องกันหรือชะลอการเกิดโรคเบาหวานประเภท 2 (สมาคมเบาหวานแห่งประเทศไทย, 2566) พบว่า ผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ 2 มีความสุขภาวะสุขภาพของตนเองไม่ได้ จะนำมาซึ่งโรคแทรกซ้อนในโรคเบาหวาน ประกอบด้วยโรคแทรกซ้อนเฉียบพลันได้แก่ ภาวะน้ำตาลต่ำในเลือด ภาวะเลือดเป็นกรด ภาวะระดับน้ำตาลสูงในเลือด และโรคแทรกซ้อนเรื้อรัง (สมาคมโรคเบาหวานแห่งประเทศไทย, 2566)ได้แก่ โรคแทรกซ้อนเรื้อรังที่จอประสาทตาจากเบาหวาน โรคไต ระบบประสาทส่วนปลาย ระบบหัวใจและหลอดเลือด มักพบโรคร่วมกับโรคเบาหวาน เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคอ้วน ตับแข็งไขมัน ภาวะหยุดหายใจขณะหลับ โรคแทรกซ้อนที่เกิดขึ้นจะก่อให้เกิดผลกระทบ (สมาคมโรคเบาหวานแห่งประเทศไทย, 2566; WHO, 2023) จะเห็นได้ว่า ผลกระทบจากภาวะแทรกซ้อน ส่งผลต่ออันตรายของร่างกาย ภาวะทุพพลภาพ หรือทำให้เสียชีวิตได้ และพบการศึกษาว่า การมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของการป้องกันการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Chen et al., 2024) ดังการศึกษาของ“EPIC” (Hyman et al, 2009) การศึกษาของMax (2021). ตีพิมพ์ในหอบจดหมายเหตุอายุรศาสตร์ (Max. R., 2024) ศึกษาในประชาชนทั่วไป ที่มีพฤติกรรมการดูแลตนเองอย่างง่าย ๆ และความสม่ำเสมอ จำนวน 23,000 คน พฤติกรรมการดูแลตนเองได้แก่ การไม่สูบบุหรี่ ออกกำลังกาย 3.5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ (ผลไม้ ผัก ถั่ว ธัญพืชไม่ขัดสี ถั่ว เมล็ดพืช และเนื้อสัตว์ในปริมาณจำกัด) และรักษากน้ำหนักที่ดีต่อสุขภาพ [BMI <30 พบว่าพฤติกรรมการดูแลตนเองที่ดี ส่งผลต่อ การลดการเกิดโรคเบาหวาน 93% โรคหัวใจวาย 81% โรคหลอดเลือดสมอง 50% และโรคมะเร็ง 36% ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ปัจจุบันจึงให้ความสำคัญเรื่องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เรียกว่าเวชศาสตร์วิถีชีวิต (Medicine) โดยใช้กระบวนการโค้ชวิถีชีวิต (Lifestyle Coaching) จึงสามารถจัดการสุขภาพผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

2) การโค้ชวิถีชีวิต

2.1 ความหมายของการโค้ชวิถีชีวิต

2.1.1 ความหมายของการโค้ช

วิกิพจนานุกรม (2567) ได้แปลความหมายของโค้ช หมายถึง ผู้ฝึกสอน เช่นผู้ฝึกสอนกีฬา ผู้ฝึกสอนร้องเพลง เกรียงศักดิ์ นิธิพัฒนะชัย (2566) ให้ความหมายความหมายการโค้ช (Coaching)ว่า เป็นการสื่อสารระหว่างผู้โค้ช และผู้รับการโค้ช (Coachee) โดยมีข้อตกลงว่า จะพัฒนาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เกี่ยวกับ ความรู้ ทักษะหรือความคิด ในช่วงระหว่างการโค้ช ซึ่งใช้เวลาประมาณ 6 เดือน

สถาบันHumen Creativity Development (HCD) (ศศิมา สุขสว่าง. , 2565) ได้ให้ความหมายความหมายการโค้ช (Coaching)ว่า เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งของผู้จัดการและผู้นำทีม ที่สามารถใช้ดึงศักยภาพและประสิทธิภาพจากรับการโค้ชได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสามารถพัฒนาความสามารถตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น "การโค้ช (Coaching) เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างโค้ช ซึ่งเป็นเพื่อนชวนคิด หรือปลดล็อกบางอย่างในตัวผู้รับการโค้ชให้มีศักยภาพสูงขึ้น หรือมีความสุขอย่างที่เขาต้องการ ผ่านวิธีการและเครื่องมือต่างๆ เพื่อให้ผู้รับการโค้ช ได้เรียนรู้ ตระหนักในตัวเองและเปลี่ยนแปลง และลงมือทำด้วยความคิด ความถนัด ความสามารถของโค้ชตัวเอง การโค้ช จึงเป็นการทำงานร่วมกัน/ประสานกันระหว่าง โค้ช (Coach) และผู้รับการโค้ช ให้ถึงจุดหมายตามเป้าหมายร่วมกัน (ศศิมา, 2565)

Shelagh Young (2009) ได้ให้ความหมายของการโค้ชว่า เป็นการฝึกสอน ชีแนะ ชี้แจงข้อเท็จจริง โดยมุ่งเป้าหมายถึงความสำเร็จร่วมกัน โดยเป็นรูปแบบการทำงานที่สนับสนุนกัน และผู้รับการโค้ชต้องรับผิดชอบการเรียนรู้ และความสำเร็จของตนเอง โดยมีโค้ชเป็นผู้จัดกระบวนการ โดยใช้การสนทนา การสร้างแรงจูงใจ การรับฟัง และการสะท้อนความคิดเห็น เพื่อช่วยให้ผู้รับการโค้ชมุ่งเน้นสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง

Hawkins (2008)ได้ให้ความหมายของการโค้ชว่า เป็นขบวนการที่ผ่านการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในการพัฒนาทักษะ ปรับปรุงทัศนคติ และส่งเสริมความเจริญรุ่งเรือง โดยผ่านการสอน แนะนำ และให้กำลังใจต่อผู้รับการโค้ชอย่างเป็นประจำ ต่อเนื่อง

สรุป การโค้ชคือ ขบวนการที่วางแผนร่วมกันระหว่างผู้โค้ชกับผู้รับการโค้ช โดยผู้โค้ชเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการสอน วางแผน ฝึกสอน และผู้รับการโค้ช จะต้องรับผิดชอบเรื่องการเรียนรู้ และความสำเร็จของตนเอง โดยผู้โค้ชใช้หลักการ ชีแนะ ฝึกสอน สร้างแรงจูงใจ การตั้งเป้าหมาย การดึงศักยภาพของผู้รับโค้ช เพื่อให้เป้าหมายที่วางไว้ร่วมกันประสบความสำเร็จ

2.1.2 ความหมายของเวชศาสตร์วิถีชีวิต

พิกุล ศรีบุตรดี และ ภูติ เทชาติวัฒน์ (2567) ได้ให้ความหมายของเวชศาสตร์วิถีชีวิตว่า เวชศาสตร์วิถีชีวิต (Lifestyle Medicine) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการได้รับการยอมรับถึงการมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในการจัดการภาวะโรคเรื้อรังต่างๆ การใช้มาตรการในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตรวมกับการแพทย์แผนปัจจุบันสามารถทำให้ปัจจัยเสี่ยงต่อโรคเรื้อรังลดลง และในกรณีที่โรคเรื้อรังแล้ว เวชศาสตร์วิถีชีวิตสามารถเป็นการรักษาเสริมกับแผนการรักษาปกติได้ โดยมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในด้าน การออกกำลังกาย พฤติกรรมการรับประทานอาหาร การจัดการความเครียด การลดละเลิกการสูบบุหรี่และการดื่มแอลกอฮอล์ เป็นต้น

James M. R.. (2019) ให้ความหมายของเวชศาสตร์วิถีชีวิตว่า คือการบำบัดรักษา แบบวิถีการใช้ชีวิตตามหลักฐานเชิงประจักษ์ รวมถึงรูปแบบการรับประทานอาหารเช้า การออกกำลังกายเป็นประจำ การนอนหลับพักผ่อน การจัดการความเครียด การหลีกเลี่ยงยาเสพติด และการเกิดปฏิสัมพันธ์เชิงบวกทางสังคม เป็นวิธีการที่จัดการโดยทีมที่ผ่านการอบรมอย่างเป็นมาตรฐาน

Sanger et al (2014)ให้ความหมายของเวชศาสตร์วิถีชีวิตว่า เวชศาสตร์วิถีชีวิต คือ เวชปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานของการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการช่วยบุคคลและชุมชนด้วยการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตอย่างครอบคลุมกว้างขวาง (รวมถึงโภชนาการ การมีกิจกรรมทางกาย การจัดการความเครียด การให้การสนับสนุนทางสังคม และการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม) เพื่อช่วยป้องกันโรค รักษา และแม้กระทั่งในการทำให้ระยะโรคของโรคเรื้อรังที่แย่ลงกลับคืนสู่สภาพปกติโดยการระบุถึงสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพดังกล่าว

สรุป เวชศาสตร์วิถีชีวิต หมายถึง เวชปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานของการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่ออธิบายเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงโรคเรื้อรังต่อโรคเรื้อรังลดลง และในกรณีที่โรคเรื้อรังแล้ว เวชศาสตร์วิถีชีวิตสามารถเป็นการรักษาเสริมกับแผนการรักษาปกติได้ และเสริมสร้างสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง โดยมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในด้าน การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การจัดการความเครียด การนอนหลับ การลดละเลิกการสูบบุหรี่ และการการเกิดปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับคนรอบข้าง

2.1.3 ความหมายของการโค้ชวิถีชีวิตเพื่อสุขภาพ (Health lifestyle coach) หมายถึง การประยุกต์หลักการทางจิตวิทยาสุขภาพ หลักเวชศาสตร์วิถีชีวิต หลักเวชศาสตร์วิถีชีวิต และหลักจิตวิทยาการโค้ช นำมาประยุกต์ใช้เพื่อปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในเรื่อง การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การนอนหลับ การจัดการความเครียด การหลีกเลี่ยงยาเสพติด และ การมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับ เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการสร้างพฤติกรรมเสี่ยง และก่อเกิดพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพอย่างยั่งยืน

2.2 หลักการของการโค้ชวิถีชีวิต

การโค้ชวิถีชีวิตสิ่งสำคัญเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการโค้ช เริ่มให้ผู้รับการโค้ชปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองการโดยตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน และโค้ชจะเสริมสร้างแรงจูงใจ และดึงศักยภาพของผู้รับการโค้ช ให้ไปสู่เป้าหมายอย่างมีคุณภาพ

2.2.1 รูปแบบการโค้ชวิถีชีวิต ประกอบด้วยรูปแบบ ดังนี้

2.2.1.1 การโค้ชรายกลุ่ม (Group Coaching): ในการโค้ชกลุ่ม เป็นกลุ่มคนที่มาจากหลากหลายหน่วยงาน (ไม่เกิน 15 ท่าน) มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ใช้พลังของกลุ่ม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่างร่วมกัน (เช่น ผู้จัดการฝ่ายทุกฝ่าย 10 คน – หัวข้อในการโค้ชกลุ่มคือ การสร้าง Employee Engagement) โดยมีโค้ชเป็นผู้นำกระบวนการ ในกระบวนการโค้ชกลุ่มนั้น ผู้ที่เป็นโค้ช จำเป็นต้องมีทักษะการอำนวยความสะดวก (หรือ Facilitation Skill) นอกเหนือไปจากทักษะและกระบวนการโค้ชที่ใช้ในการโค้ชแบบตัวต่อตัว โดยโค้ชจะต้องกำหนดกฎ กติกา มารยาท (Ground Rules) ในรายการโค้ชกลุ่มว่าอะไรที่ทำได้/ทำไม่ได้ (เช่น ในระหว่างการโค้ช ห้ามรับโทรศัพท์/ห้ามใช้คอมพิวเตอร์) การเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้แบ่งปันข้อมูล และแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน การต่อยอดความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนกันและกัน ช่วยดึงศักยภาพของทุกคนในกลุ่ม ในตอนท้ายของการโค้ช จะมีการสรุป Action Plan หรือแผนงานของแต่ละบุคคล/หน่วยงาน ระยะเวลาที่กำหนด เพื่อแยกย้ายไปลงมือปฏิบัติ และนัดติดตามผลความคืบหน้ากันต่อไป การวัดผลลัพธ์ความสำเร็จของแต่ละคนในกลุ่ม อาจไม่เกี่ยวข้องกันเสมอไป

การโค้ชรายกลุ่มมักนำเทคนิคและเครื่องมือการโค้ชที่เหมาะสมสำหรับการทำงานกับกลุ่ม เช่น การสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างแผนการทำงานร่วมกัน และการสร้างความรู้สึกของความเชื่อมั่นและความสำเร็จของทีม กิจกรรม กระบวนการที่ใช้ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สำหรับการมีสุขภาพที่ดี 2) กระตุ้นให้เกิดการตระหนัก ในภาวะโรคเรื้อรัง และสาเหตุ

2.2.1.2 การโค้ชรายบุคคล เป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุรายบุคคล ในรูปแบบการสนทนาแบบตัวต่อตัว (1-on-1 Coaching) อาจเป็นการพบหน้ากัน หรือทางโทรศัพท์ หรือ online โดยรูปแบบการโค้ชคือ 1) การวิเคราะห์จุดแข็ง วิเคราะห์ 360 องศา 2) โปรแกรมโค้ช สำหรับการปรับพฤติกรรมตามบริบทเฉพาะตน 3) การตั้งเป้าหมาย เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรม 4) การบ้านการปรับพฤติกรรม ประจำวัน 4) ให้คำปรึกษา โดยใช้ Application Line และทางโทรศัพท์ โดยโปรแกรมการโค้ชตัวต่อตัวจะใช้ระยะเวลาประมาณ 3-8 เดือน

2.2.2 วิธีการและกลยุทธ์ ในการโค้ชชีวิต (ภูดิท เตชาติวัฒน์, 2567)

2.2.2.1 แนวคิดให้ผู้รับบริการหรือผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง (Patient-centeredness) โดยการเน้นต้องการที่แตกต่างของผู้ป่วย ทั้งในเรื่องความต้องการ สภาพปัญหา และความคิดเห็นมีความแตกต่าง หลักการผู้ป่วยเป็น ศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม ทำให้เกิดรูปแบบกิจกรรมเฉพาะของแต่ละบุคคล

2.2.2.2 การเน้นเป้าหมายของผู้ป่วย (Patient-determined goals) คือรูปแบบของกิจกรรมที่เน้นเป้าหมายเป็นหลัก กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนตั้งแต่เริ่มกิจกรรม ตัวอย่างของการให้คำปรึกษาที่เน้นเป้าหมายของผู้ป่วยคือ การศึกษาของ Hanks et al. (1995) ได้ดำเนินการให้คำปรึกษาสัปดาห์ละหนึ่งครั้งโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้สูงอายุ กระบวนการให้คำปรึกษานี้ทำโดยศึกษาคำนิมของผู้ป่วย การให้ข้อมูลตามที่ต้องการของผู้ป่วยต้องการ ให้กำลังใจและช่วยให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งใจไว้

2.2.2.3 การใช้ประโยชน์จากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (Self-discovery process) กระบวนการค้นพบด้วยตนเองนี้ อาจจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า การเรียนรู้โดยผู้เรียนปฏิบัติจริง (Active learning) ไม่เน้นกระบวนการสอนจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว โดยมีผู้สอนใช้ขบวนการชี้แนะหรือการให้คำแนะนำเป็นบางส่วน จากขบวนการนี้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดการตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้ การวางแผนด้วยตนเอง การบริหารจัดการด้วยตนเอง โดยมีการประเมินผลการปฏิบัติ และผลลัพธ์ยึดตามแผนที่กำหนดไว้

2.2.2.4 การเน้นให้ผู้ป่วยรับผิดชอบตัวเอง (Accountability) เป็นขบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้ป่วยรับผิดชอบตนเอง ประเมินความก้าวหน้าของตนเอง สังเกตสิ่งที่เปลี่ยนแปลง กับตนเองโดยเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป็นการส่งเสริมให้ผู้ป่วยมีแรงจูงใจที่จะทำกิจกรรมต่อไป การติดตามผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง อาจจะจัดรูปแบบการทำกิจกรรมคือการบันทึก การพูดคุยกับผู้ให้คำปรึกษา เพื่อสรุปผลและปรับปรุงรูปแบบของกิจกรรมครั้งต่อไป ซึ่งแบบการประเมินผลลัพธ์ อาจจะจัดทำโดยผู้ฝึกสอนหรือผ่านรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์

2.2.2.5 การให้ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับปัญหา (Content education) เป็นการให้ข้อมูลเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับบริการ เข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เฉพาะเรื่องเช่น ความรู้เกี่ยวกับโรค คำแนะนำเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน

2.2.2.6 ระยะเวลา (Coaching dose) หรือชั่วโมงของการให้คำปรึกษา รวมถึงระยะเวลาที่ใช้ในการให้คำปรึกษารายบุคคลในแต่ละครั้ง จำนวนครั้งของการให้คำปรึกษา หรือระยะเวลาของการทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งระยะเวลาเฉลี่ยที่ใช้คือ 35 นาที ระยะเวลาในการทำกิจกรรม หรือการให้คำปรึกษา มักจะสัมพันธ์กับรูปแบบของกิจกรรมที่จะในแต่ละครั้ง

2.2.2.7 ความสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอในช่วงการให้คำปรึกษา (Consistent coaching relationship) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้คำปรึกษา กับผู้ปรึกษา จะทำให้เกิดความเชื่อใจ นำไปสู่ความไว้วางใจ ความเชื่อใจในคำแนะนำ ปฏิสัมพันธ์ผู้ให้คำปรึกษาจึงมีความสำคัญ

2.2.3 เป้าหมายการโค้ชวิถีชีวิต ประกอบด้วย 1) เพิ่มแรงใจภายใน ผ่านการสนทนา 2) เกิดการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมตามหลักเวชศาสตร์วิถีชีวิต ดังนี้

2.2.3.1 การสร้างแรงจูงใจภายใน ผ่านการสนทนา Motivational Interview (MI) (ภูติพ เตชาดิวัฒน์, 2567) เป็นการสนทนาเพื่อสร้างแรงจูงใจเป็นเทคนิคที่สำคัญอย่างยิ่งที่แพทยเวชศาสตร์วิถีชีวิต จำเป็นต้องปฏิบัติได้ เป็นรูปแบบ การสนทนาที่ก่อให้เกิดความร่วมมือเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งแก่บุคคลให้เกิดการสร้างแรงจูงใจและการมีพันธะสัญญายึดมั่น ในการเปลี่ยนแปลง พัฒนาโดยนักจิตวิทยา William R. Miller และStephen Rollnick ซึ่งเป็นผู้แต่งหนังสือ Motivational Interviewing in Health Care Helping Patients Change Behavior

หลักการคือ เป็นวิธีการให้คำปรึกษาเน้นการพูดคุยแบบสร้างแรงบันดาลใจ เป็นวิธีการสนทนาที่ เน้นผู้รับบริการเป็นศูนย์กลางเพื่อเพิ่มแรงจูงใจที่แท้จริง (จากภายใน) ในการเปลี่ยนแปลงโดยการสำรวจและแก้ไขความสับสนที่ อาจมีอยู่ เป็นรูปแบบการสื่อสารที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันและมีเป้าหมาย โดยให้ความสนใจเป็นพิเศษกับภาษาแห่งการเปลี่ยนแปลง อันมีลักษณะพูดคุยกันแบบเสมอภาคกัน ยอมรับกัน เมตตาต่อกัน และมีเทคนิคหลายอย่างของผู้ป่วยออกมา การออกแบบ เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจส่วนบุคคลและความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงโดย การกระตุ้นและสำรวจเหตุผลของบุคคลใน การเปลี่ยนแปลงภายในบรรยากาศของการยอมรับและ ความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งเป้าหมายของการสนทนาเพื่อสร้างแรงจูงใจคือ การช่วยให้ผู้ค้นค้นพบเหตุผลของตนเองในการเปลี่ยนแปลงและเพื่อเอาชนะความสับสนหรือการต่อต้านที่พวกเขาอาจจะต้อง เปลี่ยนแปลง

2.2.3.1.1 องค์ประกอบของการสนทนาเพื่อสร้างแรงจูงใจ ประกอบด้วย

1) Engaging: เป็นระยะเริ่มต้นของกระบวนการ MI ซึ่งผู้ให้บริการจะสร้างความสัมพันธ์ และเริ่มสำรวจความสับสนและ การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของผู้รับบริการ เป้าหมายคือการสร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่ตัดสิน ไม่ไป ก่อล่วงหน้าและมีความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งจะสามารถกระตุ้นให้ผู้รับบริการเปิดใจและแลกเปลี่ยนความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับ สุขภาพของตนได้อย่างแท้จริง

2) Focusing: ระยะโฟกัสคือจุดที่ผู้ให้บริการช่วยให้ผู้ป่วยสามารถระบุ ชี้แจงเป้าหมาย และข้อกังวลของเขาผู้ให้บริการจะใช้คำถามปลายเปิด มีการฟังแบบไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนเพื่อช่วยให้ผู้รับบริการเห็นความแตกต่าง ระหว่างพฤติกรรมในปัจจุบันกับผลลัพธ์ด้านสุขภาพที่ต้องการ

3) Evoking: ขั้นตอนการกระตุ้นคือจุดที่ผู้ให้บริการช่วยให้ผู้รับบริการระบุ และสำรวจ เหตุผลในการเปลี่ยนแปลงของตนเอง ผู้ให้บริการจะใช้คำถามปลายเปิดและการฟังแบบไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วน เพื่อดึงคุณค่าส่วนบุคคล เป้าหมาย และความกังวลของผู้รับบริการออกมา และเพื่อช่วยให้ผู้รับบริการเห็นประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลง

4) Planning: -ขั้นตอนการวางแผนคือขั้นตอนที่ผู้ให้บริการทำงานร่วมกับผู้รับบริการเพื่อพัฒนาแผนดำเนินการส่วนบุคคลที่ปรับให้เหมาะสมกับความต้องการและเป้าหมายเฉพาะของผู้รับบริการ ผู้ให้บริการช่วยให้ผู้รับบริการสามารถระบุเป้าหมาย ที่เฉพาะเจาะจง วัดผลได้ และบรรลุผลได้ และพัฒนากลยุทธ์ในการเอาชนะอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง

2.2.3.1.2 ขั้นตอนในการปฏิบัติการเพื่อสร้างแรงจูงใจ

1) สร้างความสัมพันธ์ที่ดี: ผู้ให้บริการควรสร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่ตัดสินและมีความเห็นอกเห็นใจเพื่อกระตุ้นให้ผู้รับบริการเปิดใจและ แบ่งปันความคิด/ความรู้สึกเกี่ยวกับสุขภาพของตนเอง

2) ประเมินความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง: ผู้ให้บริการควรประเมินระดับความพร้อมของผู้ป่วยในการเปลี่ยนแปลงโดยถามคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับพฤติกรรมในปัจจุบันและความเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ให้บริการเข้าใจมุมมองของผู้รับบริการและ ระบุความไม่ชัดเจนหรือการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

3) การฟังแบบไตร่ตรอง (Reflective Listening): ผู้ให้บริการควรใช้การฟังอย่างไตร่ตรองเพื่อรับทราบความรู้สึก ความคิดของผู้รับบริการเกี่ยวกับสุขภาพของตน และเพื่อช่วยให้ผู้รับบริการเห็นความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมปัจจุบันกับผลลัพธ์ด้านสุขภาพที่ต้องการ

4) ยืนยันความเป็นอิสระของผู้ป่วย (Autonomy): ผู้ให้บริการควรยืนยันความเป็นอิสระของผู้รับบริการโดย ตระหนักและสนับสนุนสิทธิของผู้ป่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพของตนเอง ซึ่งจะช่วยสร้างความไว้วางใจ และ เพิ่มแรงจูงใจของผู้รับบริการในการเปลี่ยนแปลง

5) กระตุ้นผู้ป่วยระบุเหตุผลของตนเองในการต้องการเปลี่ยนแปลง: ผู้ให้บริการควรช่วยผู้รับบริการให้สามารถระบุเหตุผลของตนเองในการเปลี่ยนแปลงได้ โดยถามคำถามปลายเปิดที่จะสามารถกระตุ้นค่านิยม เป้าหมาย และข้อกังวลส่วนตัวของผู้รับบริการได้

6) พัฒนาแผนปฏิบัติการส่วนบุคคล ผู้ให้บริการควรทำงานร่วมกับผู้รับบริการเพื่อพัฒนาแผนปฏิบัติการส่วนบุคคลที่ปรับให้เหมาะสมกับความต้องการและ เป้าหมายเฉพาะของผู้รับบริการโดยแผนปฏิบัติการนี้ ควรมีเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง วัดผลได้ และบรรลุผลได้ ตลอดจนพัฒนากลยุทธ์ในการเอาชนะอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง

7) ให้การสนับสนุนและติดตามผล ผู้ให้บริการควรให้การสนับสนุนและติดตามอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยให้ผู้รับบริการรักษาแรงจูงใจและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อย่างยั่งยืน

2.2.3.2 หลักเวชศาสตร์วิถีชีวิตเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

หลักการสำคัญของเวชศาสตร์วิถีชีวิต (The pillars of Lifestyle medicine) เกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมและนิสัยที่ดีต่อสุขภาพที่มีผลกระทบต่อผลลัพธ์ด้านสุขภาพ ประกอบด้วย 6 ประการ (James M. R., 2019) ประกอบด้วย 1) การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ 2) กิจกรรมทางกายและการออกกำลังกายเป็นประจำ 3) การจัดการความเครียด 4) การนอนหลับที่เพียงพอ 5) การหลีกเลี่ยงยาสูบและแอลกอฮอล์ 6) ความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงบวก ดังรายละเอียดนี้

2.2.3.2.1 การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ เป็นการเน้นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วน อาหารที่มีพืชเป็นส่วนประกอบหลัก โดยเน้นการรับประทานอาหารที่เป็นอาหารต้นทาง คือการกินพืชเป็นหลักแบบไขมันต่ำ จำแนกอาหารเป็น 3 หมวด (สันต์ และ พิจิกา, 2566) คือ

หมวดที่กินได้ไม่อันได้แก่ 1 ผลไม้ทุกรูปทรง ทุกขนาด ทุกรสชาติทั้งหวานและไม่หวาน 2. ผักประเภทแบ่ง 3. ผักที่ไม่มีแบ่ง 4. ถั่วเลนทิล และถั่วลันเตา หรือที่เรียกว่าพืชตระกูลถั่ว 5. ผักใบเขียว 6. ธัญพืชไม่ขัดสี และ 7. สมุนไพรและเครื่องเทศ

หมวดที่กินได้พอประมาณ ได้แก่ พืชไขมันสูงเช่น อะโวคาโด มะพร้าว มะกอก พาสตากับขนมปังที่เป็นธัญพืชขัดสี ก็จัดไว้ในหมวดนี้ด้วย และควรเลือกอาหารที่ผ่านกระบวนการผลิตแปรรูปที่น้อยที่สุด

หมวดที่กินให้น้อยที่สุดคือ 1. อาหารที่มีไขมันอิ่มตัวสูงได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากนม ไข่ เนื้อแดง เนื้อขาว ปลาและหอย น้ำมันผัด อาหารทอดทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นน้ำมันคาโนลา หรือน้ำมันมะพร้าว 2. อาหารคาร์โบไฮเดรตที่ผ่านการสกัดหรือขัดสี เช่น เบเกอรี่ น้ำตาลทราย และขนมปังจากแป้งขัดขาว

2.2.3.2.2 กิจกรรมทางกายและการออกกำลังกายเป็นประจำ ส่งเสริมให้บุคคลมีส่วนร่วมในกิจกรรมการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เพื่ซึ่งปรับให้เหมาะสมกับความสามารถและความชอบของแต่ละคน ความหมายของกิจกรรมทางกายและการออกกำลังกายดังนี้

กิจกรรมทางกาย คือการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้มีความสุขภาพดี และสร้างเสริมความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การเคลื่อนไหวร่างกายออกกำลังกายให้เพียงพอประมาณทุกวัน หรือเกือบทุกวัน ให้ได้อย่างน้อยวันละ 30 นาที มีผลที่จะป้องกันโรคต่างๆ เช่นโรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง มะเร็งลำไส้ใหญ่

การออกกำลังกาย คือกิจกรรมทางกายที่มีแบบแผน ต้องมีการวางแผนและมีการทำซ้ำๆ สม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ สร้างเสริมสมรรถภาพ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งหมด เป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างหนัก ซึ่งแบ่งชนิดของตามออกกำลังกาย แบ่งออกเป็น 4 ชนิด (สันต์ และ พิจิกา, 2566)คือ

1) การออกกำลังกายแบบแอโรบิก (Aerobic) บางครั้งก็เรียกแบบเอนดูราน (Endurance) หมายถึงการออกกำลังกายแบบทำต่อเนื่องกันไป เช่น เดินเร็ว วิ่ง ปั่นจักรยาน ว่ายน้ำ เล่นกีฬา

2) การออกกำลังกายแบบฝึกกล้ามเนื้อ (Strength training) หรือการเล่นกล้าม หมายถึง การฝึกให้กล้ามเนื้อที่ล้าเมื่อย หรือ ที่ล้ากลุ่มได้ออกแรงซ้ำๆ จนล้าหรือหมดแรง เพื่อให้กล้ามเนื้อแข็งแรงขึ้นกว่าเดิม มีมวลกล้ามเนื้อมากกว่าเดิม

3) การออกกำลังกายเพื่อสร้างความยืดหยุ่น (Flexibility training) หมายถึงการทำให้กล้ามเนื้อและเอ็นมีความยืดหยุ่น เพื่อเอื้อต่อการเคลื่อนไหว เช่น การยืดเหยียดกล้ามเนื้อที่ล้าเมื่อย เพื่อวอร์มอัพก่อนออกกำลังกาย การเล่นกายบริหารแบบยืดเหยียด การทำโยคะอาสนะ ไทเก็ก ชิกง

4) การออกกำลังกายแบบเสริมสร้างการทรงตัว (Balance training) หมายถึง การออกกำลังกายเพื่อฝึกการประสานอวัยวะเกี่ยวกับการทรงตัว 5 กลุ่มคือ สายตา, อวัยวะทรงตัวในใบหู, สมองหรือสติ, กล้ามเนื้อและ กระดูก และข้อ โดยปฏิบัติเช่น การเดินบนไม้แผ่นเดียว การยืนขาเดียว การเลี้ยงไม้กระบองที่ตั้งอยู่บนฝ่ามือ การเดินรำ รำมวยจีน เป็นต้น

2.2.3.2.3 การจัดการความเครียด เป็นเทคนิคการลดความเครียดและส่งเสริมกลไกการเผชิญปัญหาที่ดี เพื่อจัดการกับความเครียดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้จิตวิทยาสติเพื่อการเป็นโค้ชปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต

การฝึกสมาธิ / สติในแนวจิตวิทยาสติเป็นวิธีการหนึ่งในการจัดการความเครียด (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์, 2567) การฝึกสมาธิในแนวจิตวิทยาสติ ซึ่งการฝึกสมาธิที่เป็นจิตขั้นสูงกว่าแบบพัก ทำได้ด้วยการหยุดคิดจนจิตสงบและผ่อนคลาย ซึ่งตรงข้ามกับจิตพื้นฐานที่มีแนวโน้มจะสะสมความคิดลบ กลายเป็นอารมณ์และความเครียดซึ่งตรงกันข้าม

วิธีการของสมาธิที่ทำให้จิตหยุดคิดคือ ให้ตั้งมั่นกับสิ่งๆหนึ่ง เช่นลมหายใจ คำ หรือภาพ วิธีที่ใช้ในจิตวิทยาสติคือ การรู้ลมหายใจ เพราะการรู้ลมหายใจ ที่เบามากบริเวณปลายจมูกจึงทำให้หยุดคิด เป็นแค่การรับรู้ ขณะที่คำและภาพ จะมีลักษณะอันเป็นความคิดเล็กๆ ดังนั้นการใช้ลมหายใจจึงเป็นภาวะที่จิตทำงานน้อยมาก หรือพักนั่นเอง ทั้งยังเป็นส่วนสำคัญของการฝึกสติ

การฝึกสมาธิแบบรู้ลมหายใจใช้เทคนิคของการเลือกรับรู้ (สมองทำงานด้วย selective attention โดยตัดความสนใจ/สิ่งเร้าอื่นๆออกไป) ด้วยการเลือกรับรู้สัมผัสลมหายใจ (โดยไม่ใช้ถ้อยคำใดๆ) ที่ปลายจมูก (nostril) ข้างที่ซัดกว่าตรงตำแหน่งที่ซัดที่สุดของข้างนั้นช่วยให้การรู้ลมหายใจไม่ยากนัก แต่อุปสรรคสำคัญคือความคิดจากจิตใต้สำนึกที่เข้ามาสอดแทรก เมื่อคิดตามก็ทำให้ไม่สงบ การจัดการที่ผิด(เช่นไปห้ามหรือว่าวุ่นกับความคิดที่เกิดขึ้น) กลับไปเพิ่มความคิดทำให้ไม่สงบ แต่ถ้าเราเข้าใจและปรับการฝึกโดยเน้นให้รู้ตัวไม่คิดตามกลับป้รู้ลมหายใจใหม่ (หยุดคิด) ด้วยการหายใจเข้าออกยาวสัก 1-2 ครั้งก็จะจับลมหายใจได้ใหม่ ทำแบบนี้ทุกครั้งก็เท่ากับปลดปล่อยความวุ่นออกไปจากจิตสำนึก จิตก็จะค่อยๆสงบ

ความสงบที่เกิดขึ้นมักจะมาพร้อมกับความว่างเพราะจิตพื้นฐานคุ้นเคยว่าถ้าจิตสงบไม่ทำงานมาก ก็จะเข้า สู่การหลับ (เริ่มจากหลับตื้นคือว่างหรือหลับหนักนั่นเอง) ถ้าไม่จัดการก็จะเข้าสู่หลับลึกซึ่งจะแก้ไขยากเพราะไม่รู้ตัว แต่ช่วงหลับตื้นยังพอรู้ตัวบ้างให้จัดการโดยยึดตัวตรง (ทำที่ตื่นตัวที่สุด)หรือหายใจลึกๆครู่หนึ่ง (เพื่อออกซิเจนไปเลี้ยงสมองที่เป็นอวัยวะที่ใช้ออกซิเจนมากที่สุด) หรือนึกภาพเป็นแสงไฟที่สว่างมากๆ (internal stimuli) ก็จะกลับมาตื่นตัวป้รู้ลมหายใจใหม่ ทำแบบนี้ทุกครั้งก็จะสะสมความสงบมากขึ้นเรื่อยๆ จะเห็นได้ว่าเป็น การฝึกด้วยความเข้าใจและ ฝึกเป็นขั้นเป็นตอนทำให้เรียนรู้ได้ง่าย

การฝึกสติในแนวจิตวิทศาสตร์

การฝึกสติ ที่เป็นจิตขั้นสูงกว่าแบบทำงาน ทำได้ด้วยความเข้าใจก่อนว่าจิตพื้นฐานแม้จะจดจ่อได้แต่ก็จะวอกแวก และถูกสอดแทรกด้วยอารมณ์ได้ง่าย เช่น ขณะขับรถเห็นป้ายโฆษณาที่แวบไป ดู มีคนขับรถตัดหน้าก็โกรธเป็นต้น แต่สติเป็นจิตที่อยู่กับปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง จึงไม่วอกแวกง่าย และควบคุมอารมณ์/ความคิดได้ดีขึ้นจึงตรงข้ามกับจิตพื้นฐานกลไกจิตพื้นฐาน จดจ่อได้บ้าง วอกแวก ถูกสอดแทรกด้วยอารมณ์กลไกสติ อยู่กับกิจที่ทำ ไม่วอกแวก ควบคุมอารมณ์/ความคิดวิธีการฝึกให้จิตอยู่กับกิจที่ทำในปัจจุบันทำได้โดยการรู้ลมหายใจไว้บางส่วน การรู้ลมหายใจซึ่งเป็นปัจจุบันไว้บางส่วนจะช่วยให้รู้ในกิจที่ทำได้ดีขึ้น ในตอนเริ่มต้นจะฝึกโดยให้ทำสมาธิหลับตาครู่หนึ่ง แล้วทำสมาธิลืมตา(ยังรู้ลมหายใจอย่างเดียวแบบสมาธิสัก1 นาที) เมื่อจิตรู้ลมหายใจในขณะที่ลืมตาได้การปรับไปสู่การรู้ลมหายใจ รู้ในกิจที่ทำ(หยิบจับ ต้ม/กิน ยืน เดิน) ก็ทำได้โดยไม่ยาก และมีประสบการณ์จริงว่าการ“รู้ลมหายใจ รู้ในกิจที่ทำ”ช่วยให้ไม่วอกแวก ไม่ถูกสอดแทรกด้วยอารมณ์ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการฝึกสติขั้นสูงๆต่อไป

เมื่อฝึกสติพื้นฐานเป็น ก็จะนำไปสู่การฝึกสติตามการใช้งาน 2 ชนิด คือสติตามงานภายนอก (เมื่อต้องใส่ใจสิ่งใดก็ให้รู้ลมหายใจเล็กน้อย รู้ในกิจนั้นมากๆ) ก็จะช่วยให้ทำกิจที่ต้องใส่ใจได้ดี โดยไม่สะสมความเครียดกับสติตามสภาวะภายใน (เมื่อมีความวุ่นขณะทำกิจใด ก็ให้รู้ลมหายใจหลายๆขณะทำกิจ) ก็จะช่วยให้ทำกิจนั้นโดยไม่ว่าวุ่นใจ

ความต่างระหว่างสมาธิและสติในฐานะที่เป็นจิตขั้นสูงกว่าจะได้รับการทำให้กระจ่าง เพราะภาษาพูดของไทยมักจะใช้คำว่าสมาธิและสติปะปนกัน(ใช้แทนกันได้) ในความหมายว่าจดจ่อโดยไม่เกี่ยวกับจิตขั้นสูงกว่า เช่น ขับรถอย่างมีสมาธิ (หรือมีสติ) หมายถึงแค่การจดจ่อกับการขับรถ ซึ่งยังเป็นจิตพื้นฐาน ไม่ใช่สภาวะสติในการขับรถที่เป็นจิตขั้นสูงกว่า รูปข้างต้นจึงอธิบายความแตกต่างของสมาธิและสติทั้งในด้านสภาวะจิต กระบวนการฝึกและวิธีการใช้ลมหายใจ

2.2.3.2.4 การนอนหลับที่เพียงพอ

สุขบัญญัติเกี่ยวกับการนอนหลับที่ดี ประกอบด้วย 1.) ใช้ชีวิตในจังหวะสม่ำเสมอสอดคล้องกับดวงอาทิตย์ ออกไปถูกแสงแดดตอนเช้าเที่ยงเย็น นอนเป็นเวลาตื่นเป็นเวลา 2) ออกกำลังกายให้หนักทุกวัน 3) ก่อนนอนผ่อนคลายใส่ชุดนอนหรือไฟเปิดแสงเพลงเบาๆ ไม่ทำเรื่องตื่นเต้นไม่กินอาหารก่อนนอน 3 ชั่วโมง 4) อาบน้ำเย็นเพื่อลดอุณหภูมิของร่างกาย หากหนาวมากอาบน้ำอุ่นนิดๆ ไม่ต้องอาบน้ำร้อน 5) จัดห้องนอนให้มืด เงียบ เย็น และไม่ร้อน 6) ห้องนอนสำหรับนอน

อย่างเดียว ไม่ทำงาน 7) ทำสมาธิผ่อนคลายร่างกายไปด้วย วางความคิดทั้งหมด ก่อนนอน 8) ไม่ชมตาหลับ ถ้า 30 นาทีไม่หลับ ให้ลุกไปห้องอื่น ง่วงแล้วค่อยมานอนใหม่ 9) เลิกสารกระตุ้น ชา กาแฟ โกลีเวลานอน 10) เลิกน่านอนหลับ กัญชา แอลกอฮอล์ เพราะลด REM sleep (สันต์ ใจยอดศิลป์, และพิชิตา วัชรวิชาติ, 2566)

2.2.3.2.5 การหลีกเลี่ยงยาสูบและแอลกอฮอล์ โดยการใช้ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ ที่จะสามารถใช้ในการโค้ช มีหลายทฤษฎี แต่ทฤษฎีที่ใช้มากในผู้สหายเสพติดคือ Stage of Change หรือ Transtheoretical Model of Change (TTM) ดังนี้ (พิบูล ศรีบุตรดี, และภูติ เทชาดิวัฒน์, 2567)

1) Precontemplation (ระยะเมินเฉย) เป็นระยะแรก ที่คนยังมองไม่เห็นปัญหาของตัวเอง ไม่คิดจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเอง รูปแบบการจัดการ 1) การกระตุ้นให้ผู้ป่วยเกิดความสงสัยในตนเอง 2) การให้ข้อมูลสะท้อนกลับ และการให้ความรู้ 3) แจ้งความเข้าใจที่ถูกต้อง 4) การให้ข้อมูลที่ได้จากการประเมิน ผู้ป่วยอย่างตรงไปตรงมา เน้นข้อเท็จจริง เป็นเหตุเป็นผล เป็นกลาง ไม่ชี้นำหรือครอบงำ หรือ ขู่ให้กลัว

2) Contemplation (ระยะลังเล) เป็นระยะที่คนเริ่มมองเห็นปัญหาและมองถึงผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตแต่ก็ไม่ได้คิดแต่ยังไม่ลงมือกระทำ หรือวางแผนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รูปแบบการจัดการพูดคุยถึงข้อดีข้อเสียของการใช้แอลกอฮอล์หรือ สารเสพติด การเลิกแอลกอฮอล์หรือสารเสพติด การพูดคุยถึงข้อดีข้อเสีย

3) Preparation (ระยะเตรียมการ) เป็นระยะที่คนริเริ่มวางแผน เริ่มคิดกลยุทธ์ที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันเป็นปัญหา รูปแบบการจัดการ: ให้ทางเลือกในการเลิกแอลกอฮอล์และสารเสพติด (Menu) เปิดโอกาสให้ผู้ป่วยเลือกได้อย่างอิสระ เน้นความรับผิดชอบในการเลือกของผู้ป่วยเอง (Responsibility) และส่งเสริมศักยภาพในการกระทำได้ (Self-efficacy)

4) Action (ระยะลงมือ) เป็นระยะที่คนเริ่มลงมือปฏิบัติเริ่มลองทดลองดูที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รูปแบบการจัดการ: ส่งเสริมให้ผู้ป่วยกระทำตามวิธีการที่ตนเองเลือกอย่างต่อเนื่อง ขจัดอุปสรรคที่อาจทำให้ไม่สามารถทำได้ ไม่ต่อเนื่อง

5) Maintenance (ระยะคงที่) เป็นระยะที่ปฏิบัติจนเป็นนิสัย และมีการทำพฤติกรรมใหม่ไม่หันกลับไปทำแบบเดิมๆ จนกระทั่งพฤติกรรมที่เกิดขึ้นใหม่กลายเป็นนิสัยถาวร รูปแบบการจัดการ: การป้องกันการกลับไปใช้แอลกอฮอล์และสารเสพติดซ้ำ การมีวิถีชีวิต ที่สมดุล ชีวิตที่มีคุณค่า การออกกำลังกาย การบริหารเวลา การผ่อนคลาย ความเครียด

6) ขั้นเสพยา Relapse การนำพาตัวเองเข้าไปสู่สถานการณ์ที่เสี่ยงปล่อยให้ตนเองมีความประมาททางอารมณ์จิตใจ จนไม่สามารถจัดการกับอาการอยากยา ความประมาทเลินเล่อ ผลเอจกลับไปที่แอลกอฮอล์และสารเสพติดซ้ำ รูปแบบการจัดการ: การดึงผู้ป่วยให้กลับไปสู่หนทางแห่งการหยุดแอลกอฮอล์และสารเสพติดให้เร็วที่สุด

2.2.3.2.6 ความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงบวก จากงานวิจัยพบว่า บุคคลที่มีอายุยืน ประกอบด้วยปัจจัยร่วม 9 ประการคือ 1) การเคลื่อนไหวแบบเป็นธรรมชาติ ไม่ขี้ขลาดยานพาหนะใดๆ ไม่วิ่งมาราธอน หรือเข้า Fitness แต่อย่างใด พวกเขาจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ให้เคลื่อนไหวไปมา ตามรูปแบบธรรมชาติ ทำเกษตรด้วยแรงตัวเอง อยู่บ้านโดยไม่ใช้เครื่องอำนวยความสะดวก 2) ใช้ชีวิตแบบมีเป้าหมายในชีวิต 3) มีวิถีคลายเครียดของตนเองอย่างเป็นกิจวัตรประจำวัน ทำกิจกรรมแต่ละวันอย่างสนุกสนาน 4) ภู 80% ก่อนกินอาหารให้ตั้งใจว่า จะหยุดกินเมื่อกระเพาะเต็ม 80% ไม่รอให้อิ่ม 100% ช่องว่างระหว่างความรู้สึกที่กำหนดความหิว, อิ่ม เป็นตัวกำหนดว่า น้ำหนักจะขึ้น หรือน้ำหนักจะลด 5) กินพืชเป็นหลัก ถึงทุกชนิด ทุกสี เป็นอาหารหลัก กินธัญพืชไม่ขัดสีหรือไม่ก็กินมันเทศ กินเนื้อสัตว์น้อยมาก ไม่เกิน 90 – 120 กรัมต่อวัน 6) ต้มไวน์ ต้มวันละ 2 ครั้ง แต่ 1-2 แก้วเกือบทุกวัน 7) มีศรัทธาในพระเจ้า 8) อยู่ในครอบครัวที่รัก 9) อยู่ในชุมชนที่อบอุ่น และมีเพื่อน

2.2.3.3 การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) เป็นการสร้างเสริมพลังให้กับบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน สามารถมองตัวและสังคมอย่างวิเคราะห์ วิจัย และเกิดทางเลือกต่างๆที่เหมาะสม เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมส่วนรวม การเสริมพลังเพื่อให้ตนเองเกิดความรู้สึกว่ามี “อำนาจ”(Power) เป็นความสามารถในการควบคุม ลด และเพิ่มวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งอาจจะเรียกว่า เป็นพลังอำนาจทางจิตวิทยา เพราะเกิดจากภายในบุคคล (Rissel, C., 1941) ซึ่งพลังอำนาจนี้จะเกิดจากการจัดให้บุคคลได้รับแหล่งทรัพยากร มีทักษะ มีความรู้ และได้ปฏิบัติจนเกิดความมั่นใจ กระบวนการของการโค้ช จะช่วยให้ผู้ป่วยเกิดพลังอำนาจดังกล่าวได้ พร้อมทั้งช่วยให้ผู้ป่วยสามารถตัดสินใจ และปฏิบัติตามพฤติกรรมเพื่อป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานได้

อภิปราย

เมื่อพิจารณาการเกิดโรคเรื้อรังต่างๆ รวมถึงโรคเบาหวานชนิดที่ 2 เบาหวานเบื้องต้น จะพบว่าโรคเหล่านี้ ล้วนมีสาเหตุร่วมกัน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต (Lifestyles) ของตนเอง ดังนั้นการป้องกันโรคเรื้อรังหรือขณะที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรังแล้ว ก็อาจจะมีโอกาสหาย หรือทุเลาจากโรคได้ รวมถึงการป้องกันภาวะแทรกซ้อนของโรคนั้นได้ โดยการเปลี่ยน หรือพลิกผัน (Reverse) พฤติกรรมวิถีชีวิต (Lifestyle Behaviors) หรือพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นวิธีการเดียวที่บุคคลจะต้องปฏิบัติด้วยตนเอง หากไม่ปฏิบัติเองจะต้องอยู่กับโรคเรื้อรังนั้นๆตลอดชีวิต และอาจจะมีโรคแทรกอื่นๆตามมา ซึ่งจะต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง อนึ่ง ปัจจัยเสี่ยงโรคเรื้อรัง จะประกอบด้วย 2 ประเภทคือ 1) ปัจจัยเสี่ยงหลักเชิงพฤติกรรม (Major Behavioral Risk Factors) ได้แก่ การบริโภคอาหารที่ไม่ส่งเสริมสุขภาพ (เช่นการรับประทานผัก ผลไม้ในปริมาณน้อย รับประทานอาหารไขมันสูง น้ำตาลและเกลือปริมาณมาก การดื่มแอลกอฮอล์ และขาดการออกกำลังกาย) 2) ปัจจัยเสี่ยงหลักเชิงชีวภาพ (Biological Risk Factors) ได้แก่ ภาวะน้ำหนักเกิน และภาวะอ้วน ความดันโลหิตสูง ภาวะน้ำตาลในเลือดสูง ไขมันในเลือดผิดปกติ ปัจจัยเสี่ยงหลักดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวกับพฤติกรรมวิถีชีวิต หรือการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตซึ่งหากบุคคลปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ก็จะสามารถลดปัจจัยเสี่ยงดังกล่าวข้างบน

ดังนั้นการโค้ชวิถีชีวิต เป็นกระบวนการที่สามารถดึงศักยภาพของผู้ป่วยออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ และสามารถปรับเปลี่ยนการปฏิบัติตัวเดิมที่ยังไม่ถูกต้องให้ถูกต้อง โค้ชเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้ป่วยเกิดแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง นอกจากนี้พบว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต้องอาศัยปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ป่วยให้กลมกลืนกับพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ ซึ่งกระบวนการนี้ต้องการเวลา ทรัพยากร แหล่งประโยชน์ และบุคลากรทางสาธารณสุขในพื้นที่เป็นพื้นที่สำคัญที่สุด เพื่อให้การโค้ชวิถีชีวิตประสบความสำเร็จ และต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการโค้ชวิถีชีวิต เป็นกระบวนการที่จะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการจัดกระบวนการ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งพบว่าพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อสุขภาพเป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนยากที่สุด เพราะ และเป็นสิ่งที่สะสมการกระทำเป็นเวลานาน จนเกิดเป็นความเคยชิน ผู้สูงอายุโรคเรื้อรังที่ไม่ติดต่อ อยู่กับโรคเป็นเวลานาน ผ่านกระบวนการได้รับความรู้ สุขศึกษา มาหลายรูปแบบ แต่กระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจำเป็นต้องใช้แรงจูงใจภายใน และกระบวนการโค้ชที่เป็นการเสริมแรงผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดกระบวนการโค้ชวิถีชีวิตสำเร็จ และผู้สูงอายุสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสำเร็จ จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ด้านผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุต้องตระหนักและเห็นความสำคัญของปัญหา มีการเตรียมตัวเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งประเมินระดับใน Stage of Change ผู้สูงอายุควรอยู่ในระดับ Preparation (ระยะเตรียมการ) หรือระดับ Action (ระยะลงมือ) ขึ้นไป ซึ่งการให้ความรู้เพื่อการความตระหนัก ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญเช่นกัน
2. ครอบครัวและสังคม ผู้สูงอายุจะอยู่ร่วมกันกับครอบครัว โดยส่วนใหญ่บุตรเป็นผู้เตรียมอาหาร ดังนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ควรประเมิน 360 องศา เป็นการประเมินสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้ป่วยได้แก่ ครอบครัว ผู้ดูแล สังคมของผู้สูงอายุ เพราะเป็นแหล่งสนับสนุนที่บทบาทสำคัญ
3. การสนับสนุนของทีมสุขภาพ เนื่องจากเวชศาสตร์วิถีชีวิตเป็นการปรับเปลี่ยนในหลายพฤติกรรม ซึ่งแต่ละพฤติกรรม จำเป็นที่จะมีผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาในการให้คำแนะนำดังเช่น ด้านโภชนาการควรมีโภชนาการในทีม ด้านการออกกำลังกาย ควรมีทีมวิทยาศาสตร์การกีฬา หรือนักกายภาพในทีมเป็นต้น แต่สำหรับท้องถิ่น ควรฝึกทักษะเบื้องต้นแก่เจ้าหน้าที่ในชุมชน เพื่อให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
4. ความรู้และทักษะของโค้ช เนื่องจากโค้ชวิถีชีวิตต้องหลักความรู้ในเรื่องการโค้ช ความรู้การสนทนาเชิงจิตวิทยา และหลักเวชศาสตร์วิถีชีวิต ดังนั้นตัวโค้ชจึงต้องได้รับการฝึกให้เกิดทักษะการสื่อสาร และองค์ความรู้ที่เป็นมาตรฐาน เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้รับการโค้ช เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ และร่วมมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองของผู้รับการโค้ช

กิตติกรรมประกาศ

ความสมบูรณ์ของเอกสารเรื่อง “โค้ชวิถีชีวิต: ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อน ในผู้สูงอายุโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2” ได้สำเร็จลุล่วง ด้วยความเมตตากรุณาอย่างสูงจากรองศาสตราจารย์ ดร.ประภาเพ็ญ สุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาคุณนิพนธ์ ที่กรุณาตรวจผลงาน ทำให้บทความนี้มีความสมบูรณ์ ซึ่งผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กองไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2566, 13 พฤศจิกายน). *กรมควบคุมโรค รมรณรงค์วันเบาหวานโลก 2566 มุ่งเน้นให้ความรู้ประชาชนถึงความเสี่ยงโรคเบาหวาน และหากตรวจพบก่อนจะลดภาวะแทรกซ้อนที่รุนแรงได้*. กรมควบคุมโรค. https://ddc.moph.go.th/brc/news.php?news=38403&deptcode=brc&news_views=2606
- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน. สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. (2560). *Health at a Glance Thailand 2017* (หน้า 10). นนทบุรี: บริษัทศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด.
- พิบูล ศรีบุตรดี, และ ภูติ เทชาติวัฒน์. (2567, April 30 – May 2). Fundamental of Lifestyle Medicine. ใน ภูติ เทชาติวัฒน์ (บ.ก.). *Lifestyle Medicine Non MD*. (น. 1-78). มูลนิธิศาสตราจารย์ นายแพทย์ สมบูรณ์ วัชรโรทัย.
- ภูติ เทชาติวัฒน์.. (2024, March 27-29). Fundamental of Lifestyle Medicine. ใน ภูติ เทชาติวัฒน์ (บ.ก.). *Lifestyle Medicine*. (น. 1-20). มูลนิธิศาสตราจารย์ นายแพทย์ สมบูรณ์ วัชรโรทัย.
- ยงยุทธ. วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2560). *สร้างสุขด้วยสติในองค์กร* (พิมพ์ครั้งที่ 4). บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิง จำกัด.
- ศศิมา สุขสว่าง. (2565). *29 Creative & Innovation Toolkits*. บริษัทเอชซีดี อินโนเวชั่น จำกัด
- Hyman M. A, Ornish D, Roizen M. (2009, November- December 15). *Lifestyle medicine: treating the causes of disease*. National Library of Medicine. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19943572/>.

- Max Roser (2021, December 7). "Causes of death globally: what do people die from?". Our World In Data. <https://ourworldindata.org/causes-of-death-treemap>.
- Mengjie Chen, Lihui Pu, Yuqin Gan, Xiaoxia Wang, Laixi Kong, และ Maoting, Guo. Huiqi Yang. Zhe Li, Zhenzhen Xiong. (2024, May 16). *The association between variability of risk factors and complications in type 2 diabetes mellitus: a retrospective study*. National Library of Medicine. <https://www.nature.com/articles>.
- Peter. H. (2008). *Coaching: An International Journal of Theory, Research and Practice*. : Routledge. <http://dx.doi.org/10.1080/17521880701878174>
- Rissel, C. (1944). "Empowerment: the holy grail. health promotion International; 91, 39-47
- Sagner M, Katz D, Egger G, Lianov L, Schulz KH, Braman M, Behbod B, Phillips E, Dysinger W, Ornish D. (2014, November). Lifestyle medicine potential for reversing a world of Chronic disease epidemics: : from cell to community. *international Journal of Clinical Practice*, 2014 Nov;68(11):1289-92. doi: 10.1111/ijcp.12509. PMID: 25348380.
- World Health Organization, WHO. (2023, May 18). *Health service delivery framework for prevention and management of obesity*. World Health Organization. <https://iris.who.int/bitstream/handle/>
- Young, S. (2009). *How to Be a successful lifecoach*. Begbroke, United kingdom: Baseline Arts Ltd, Oxford.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสุรีพร ศิริยะพันธุ์
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 5 เดือน มิถุนายน พุทธศักราช 2518
ที่อยู่ปัจจุบัน	16/1 ถนนภูมิศาสตร์ ซอย 2 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000
หน้าที่การงานปัจจุบัน	พยาบาลวิชาชีพ ระดับชำนาญการ
ประสบการณ์การทำงาน	28 ปี
ที่อยู่ทำงาน	โรงพยาบาลยะลา เลขที่ 152 ถนนสิโรธร ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000
ประวัติการศึกษา	2546 พยาบาลศาสตร์ วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี 2550 พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2559 อบรมเฉพาะทาง การดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลงานวิจัยหรือผลงานสร้างสรรค์ที่ได้รับรางวัลระดับชาติ

1. การพัฒนารูปแบบการดูแลแบบประคับประคองสำหรับผู้ป่วยโรคไตเรื้อรัง ระยะสุดท้ายที่ไม่ได้รับการบำบัดทดแทนไต ในโรงพยาบาลยะลา วารสารสาธารณสุขและวิทยาศาสตร์สุขภาพ พุทธศักราช 2564
2. การพัฒนารูปแบบการจัดการทีมการช่วยฟื้นคืนชีพขั้นสูง ในหอผู้ป่วยสามัญ โรงพยาบาลยะลา วารสารเครือข่าย วิทยาลัยพยาบาล และการสาธารณสุขภาคใต้ พุทธศักราช 2563

การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ในการสร้างกลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิภาพ

Using Big Data Analytics to create effective marketing strategies

ผู้เขียน

จิตาภา ลาภปรณกุล
ดร.จิรัชยุตม์ วิโรจน์ชีวัน

บทคัดย่อ

การขยายตัวของเศรษฐกิจสูงและประเทศไทยยังเป็นศูนย์กลางด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ของภูมิภาคสู่ความเป็นชาติการค้าและบริการเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัย แหล่งอุตสาหกรรมสร้าง สรรค์และ มีนวัตกรรมสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผู้ประกอบการแข่งขันด้วยการยกระดับประสิทธิภาพและมาตรฐาน การให้บริการ โลจิสติกส์เทียบเคียงคู่แข่งชั้น ยกระดับมาตรฐานระบบการบริหารจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน ให้ได้มาตรฐานสากล สนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่ม และสามารถบริหารจัดการตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทานจนถึงจุดจำหน่าย สินค้าสู่ผู้บริโภคได้มากยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2562) ตัวอย่างธุรกิจ 4 ชนิด ที่ใช้การ วิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ในการสร้างกลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิภาพ มีดังนี้ คือ 1. McDonald's ร้านฟาสต์ฟู้ดที่โด่งดัง ระดับโลกที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในหลายๆด้านของการทำธุรกิจ รวมถึงการใช้ข้อมูลในการดูแลลูกค้าผ่าน แอปพลิเคชัน มือถือ ที่ช่วยให้ลูกค้าสามารถสั่งซื้อและชำระเงินเกือบทุกขั้นตอนผ่านอุปกรณ์มือถือ นำเสนอสินค้าที่ตรงตามความต้องการ ของลูกค้าก่อนที่จะพวกเขาพร้อมที่จะสั่งอาหาร 2. PepsiCo เป็นบริษัทบรรจุน้ำอัดลมระดับโลก ที่ต้องใช้ข้อมูลจำนวนมาก เพื่อการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่มีประสิทธิภาพ บริษัทมุ่งมั่นที่จะสร้างความมั่นใจว่าพวกเขาสามารถเติมเต็มชั้นวางของ ร้านค้าปลีกด้วยปริมาณและประเภทของผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม 3. Starbucks ในฐานะบริษัทกาแฟชั้นนำของโลก Starbucks สามารถเปิดสาขาใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกับร้านค้านั้นๆ ในขณะที่ยังรับประกันถึงอัตราการประสบความสำเร็จที่สูง การ วิเคราะห์ข้อมูลนั้นทำให้ Starbucks สามารถคำนวณ ถึงข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของแต่ละสาขาที่ต้องการเปิดใหม่ได้ เพื่อให้ พวกเขาสามารถเลือกสถานที่ตั้งตามแนวโน้มการเติบโตของรายได้ และสามารถลดความเสี่ยงในการลงทุนจำนวนมากของ แต่ละสาขา 4. Netflix เป็นตัวอย่างที่ดีของ แบรินต์ใหญ่ที่ใช้ Big Data ในการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายในการนำเสนอ ด้วยสมาชิกมากกว่า 100 ล้านราย บริษัทได้รวบรวมข้อมูลจำนวนมากซึ่งเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้ Netflix ประสบ ความสำเร็จ บอกได้ถึงจำนวน % ของภาพยนตร์ว่าตรงต่อความชื่นชอบของคุณแค่ไหน และข้อมูลนี้ทำให้ Netflix สามารถ ใช้ข้อมูลเชิงลึกได้อย่างเป็น ประโยชน์และนำเสนอได้ตรงใจกับลูกค้า

เครื่องมือและเทคโนโลยีที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลใหญ่เพื่อให้เข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับ ลูกค้า การใช้ข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาผู้โฆษณาและเสนอข้อมูลเชิงลึกทางการตลาด การวิเคราะห์ Big Data สามารถ ช่วยจับคู่ ระหว่างความคาดหวังของลูกค้ากับธุรกิจได้ รวมถึงการเปลี่ยนสายผลิตภัณฑ์ของธุรกิจให้ตอบโจทย์ความต้องการลูกค้ามากขึ้น และมั่นใจได้ว่าการทำแคมเปญการตลาดและโฆษณานั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขั้นตอนการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพื่อ ค้นพบแนวโน้มและรูปแบบที่สำคัญในพฤติกรรมของลูกค้า Supply Chain Management (SCM) หรือการจัดการห่วงโซ่ อุปทาน คือ กระบวนการดำเนินงานของวัสดุ สินค้า ตลอดจนการผลิต ข้อมูล และ ธุรกิจต่างๆ ผ่านองค์กร ที่เป็นผู้ส่งมอบ ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ไปจนถึงลูกค้าหรือผู้บริโภค Big data ช่วยให้ ซัพพลายเออร์ หรือคนที่ทำหน้าที่จัดหาวัตถุดิบต่างๆให้แก่ โรงงานนำไปผลิตสินค้าเพื่อขายนั้นสามารถทำงานได้อย่างแม่นยำและชัดเจนมากขึ้น การนำ Big Data และ AI มาปรับใช้ กับธุรกิจไม่ได้เป็นแค่เรื่องที่สำคัญ แต่เป็นเรื่อง ที่จำเป็นอย่างมาก ซึ่งหัวใจสำคัญคือกลยุทธ์การปรับใช้ AI ที่มีประสิทธิภาพ 7 กลยุทธ์แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดในการ นำ Big Data และ AI มาปรับใช้กับองค์กร มีกระบวนการขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ทางธุรกิจให้ชัดเจน
2. ประเมินแหล่งข้อมูลและกำหนดกลยุทธ์
3. มุ่งเน้นไปที่เป้าหมายที่คาดว่าจะทำได้เร็วที่สุด (Quick Win)
4. สร้างทีมที่เชี่ยวชาญด้านข้อมูล
5. สร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูลที่แข็งแกร่ง
6. ส่งเสริมวัฒนธรรมการตัดสินใจที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล
7. กำหนดกฎระเบียบและจัดการกับจริยธรรมทางข้อมูลและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลอย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ : การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่,เชี่ยวชาญ,ประสิทธิภาพ

Abstract

The expansion of the economy is high and Thailand is also the transportation and logistics center of the region towards becoming a trade and service nation, a source of production of organic and safe agricultural products. A source of creative and highly innovative industries that are environmentally friendly Competitive operators by raising the efficiency and standards of logistics services to be comparable to competitors. Raise the standard of logistics and supply chain management systems to meet international standards, supporting the creation of added value, and can manage the entire supply chain to the point of selling more products to consumers (Office National Economic and Social Development Board 2019) Examples of 4 types of businesses that use Big Data Analytics to create effective marketing strategies are as follows: 1.1. McDonald's is a world-renowned fast food restaurant that uses modern technology in many areas of business. Including the use of information to take care of customers through Mobile application That allows customers to order and pay almost every step of the way through their mobile devices. Offer products that meet customer needs before they are ready to Order food 2.2.a. PepsiCo is a consumer product packaging company. That requires a lot of data for effective supply chain management. The company is committed to ensuring they can fill retail shelves with the right amount and type of product. 3.2. Starbucks As the world's leading coffee company, Starbucks has been able to open new branches in the vicinity of other stores, while also guaranteeing a high success rate. Data analysis allows Starbucks to calculate the general fundamentals of each branch it wants to reopen. So that they can choose their location according to the trend income growth and can reduce the risk of investing a large amount in each branch 4.2. Netflix is a great example of a big brand that uses Big Data to analyze its target audience for delivering ads. With more than 100 million subscribers, the company has gathered a lot of data, which is the key to Netflix's success. Can tell the amount % of the movie to see how relevant it is to your preferences And this information allows Netflix to use the insights in a useful way and present them to your customers.

Tools and technology used to collect and analyze big data to gain a deeper understanding of customers. Using data to solve advertiser problems and offer marketing insights, Big Data analysis can help match customer and business expectations. Including changing the product line of the business to meet the needs of many customers and be confident that marketing and advertising campaigns will be more effective The in-depth analysis process to discover important trends and patterns in customer behavior Supply Chain Management (SCM) or supply chain management is the process of operating materials, products, as well as producing information and various transactions through organizations that are Deliverors,

manufacturers, distributors to customers or consumers Big data helps suppliers Or people who are responsible for procuring various raw materials for factories to produce products for sale can work more accurately and clearly. Applying Big Data and AI to businesses is not just an important matter. But it is necessary ,The key is an effective AI deployment strategy. 7 best practices strategies for applying Big Data and AI to organizations. There is a process of steps as follows.

1. Set clear business objectives
2. Evaluate data sources and formulate strategies
3. FOCUS on goals that are expected to be achieved as quickly as possible (Quick Win)
4. Build a team specialized in information
5. Build a strong data infrastructure
6. Promoting a data-driven decision-making culture
7. Establish regulations and deal strictly with data ethics and data privacy

Keywords : Big Data analysis, expertise, efficiency.

บทนำ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยมีแนวโน้มการขยายตัวของเศรษฐกิจสูงและประเทศไทยยังเป็นศูนย์กลาง ด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ของภูมิภาคสู่ความเป็นชาติการค้าและบริการเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และ เกษตรปลอดภัย แหล่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และมีนวัตกรรมสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลให้มีการสนับสนุน ให้พัฒนาการขนส่ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าและเครือข่ายโลจิสติกส์ให้เชื่อมโยงตลอดทั้งต้นทางและปลาย ทางพร้อมส่งเสริมและพัฒนาาระบบห่วงโซ่อุปทานเส้นทางการค้าที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้ประกอบการสามารถ แข่งขันด้วยการยกระดับประสิทธิภาพและมาตรฐานการให้บริการโลจิสติกส์เทียบเคียงคู่แข่งกัน เพื่อพัฒนาและยกระดับมาตรฐานระบบการบริหารจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานให้ได้มาตรฐานสากลสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่ม และสามารถบริหารจัดการตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทานจนถึงจุดจำหน่ายสินค้าสู่ผู้บริโภคบริโภคได้มากยิ่งขึ้น(สำนักงานค ณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2562) ตัวอย่างธุรกิจ 4 ชนิด ที่ใช้ Big Data Analytics ในการสร้างกลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิภาพ มีดังนี้ คือ

1. ธุรกิจที่ใช้ข้อมูลในการดูแลและดึงดูดลูกค้า McDonald's ร้านฟาสต์ฟู้ดที่โด่งดังระดับโลกที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ในหลายๆด้านของการทำธุรกิจ รวมถึงการใช้ข้อมูลในการดูแลลูกค้าผ่านแอปพลิเคชันมือถือ ที่ช่วยให้ลูกค้าสามารถสั่งซื้อและชำระเงินเกือบทุกขั้นตอนผ่านอุปกรณ์มือถือ และเพื่อให้ประสบการณ์ของลูกค้าที่ดียิ่งขึ้น McDonald's เองก็สามารถเข้าถึงข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับผู้ใช้บริการของพวกเขาเช่น การสั่งอาหาร การใช้บริการ ความถี่ที่ใช้ ใช้ผ่าน เครื่องมือใด ข้อมูลทั้งหมดนี้ช่วยให้ McDonald's สามารถออกแบบโปรโมชั่นและข้อเสนอที่ตรงเป้าหมายมากยิ่งขึ้น ซึ่งในความเป็นจริงลูกค้าชาวญี่ปุ่นที่ใช้แอปพลิเคชันมือถือของ McDonald's ได้มียอดการซื้อที่มากขึ้นถึง 35% เนื่อง จากการนำเสนอสินค้าที่ตรงตามความต้องการของลูกค้าก่อนที่จะพวกเขาพร้อมที่จะสั่งอาหาร

2. PepsiCo เป็นบริษัทบรรจุน้ำอัดลมระดับโลก ที่ต้องใช้ข้อมูลจำนวนมากเพื่อการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่มีประสิทธิภาพ บริษัทมุ่งมั่นที่จะสร้างความมั่นใจว่าพวกเขาสามารถเติมเต็มชั้นวางของร้านค้า ปลีกด้วยปริมาณและประเภทของผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม ลูกค้าของบริษัทจัดทำรายงานซึ่งรวมถึง สินค้าคงคลัง รายการ สินค้า และ POS(Point Of Sale) เก็บข้อมูลการขายหน้าร้านให้กับบริษัทและข้อมูลนี้จะใช้ในการวางแผนพยากรณ์ การผลิตและการจัดส่ง ด้วยวิธีนี้บริษัทมั่นใจว่าผู้ค้าปลีกจะมีผลิตภัณฑ์เหมาะสม ในปริมาณที่พอต่อความต้องการ และเวลาที่เหมาะสม

3. Starbucks ในฐานะบริษัทกาแฟชั้นนำของโลก Starbucks สามารถเปิดสาขาใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกับร้านค้าอื่น ๆ ในขณะที่ยังรับประกันถึงอัตราการประสบความสำเร็จที่สูง เพราะโดยปกติแล้วในการตัดสินใจเปิดสาขาใหม่ขึ้นมา นั้นเป็นความเสี่ยงโดยไม่จำเป็น แต่ Starbucks ได้ใช้ฐานข้อมูลในวิเคราะห์คำนวณถึงอัตราความสำเร็จของทุกตำแหน่งที่ตั้งใหม่ก่อนจะลงมือปฏิบัติ ด้วยข้อมูลตามพื้นที่นั้นๆว่ามีจำนวนประชากร การจราจร มีผู้คนจำนวนเท่าไร และจากการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นทำให้ Starbucks สามารถคำนวณถึงข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของแต่ละสาขาที่ต้องการเปิดใหม่ได้ เพื่อให้พวกเขาสามารถเลือกสถานที่ที่ตั้งตามแนวโน้มการเติบโตของรายได้ และสามารถลดความเสี่ยงในการลงทุนจำนวนมากของแต่ละสาขา

<https://ahaslides.com/th/blog/starbucks-marketing-strategy/>

4. แปรนติที่ใช้ข้อมูลสำหรับกำหนดเป้าหมายในการทำโฆษณา Netflix เป็นตัวอย่างที่ดีของแบรนด์ใหญ่ที่ใช้ Big Data ในการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายในการนำเสนอ ด้วยสมาชิกมากกว่า 100 ล้านราย บริษัทได้รวบรวมข้อมูล จำนวนมากซึ่งเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้ Netflix ประสบความสำเร็จ หากคุณเป็นสมาชิกของ Netflix เราจะคุ้นเคย ติกับวิธีที่ Netflix ส่งคำแนะนำของภาพยนตร์เรื่องต่อไปที่คุณควรดู ขั้นตอนนี้ได้ใช้ข้อมูลจากการค้นหาย้อนหลัง ของคุณในการประกอบคำแนะนำได้อย่างแม่นยำ ซึ่งบอกได้ถึงจำนวน % ของภาพยนตร์ว่าตรงต่อความชื่นชอบ ของคุณแค่ไหน และข้อมูลนี้ทำให้ Netflix สามารถใช้ข้อมูลเชิงลึกได้อย่างเป็นประโยชน์และนำเสนอได้ตรงใจกับลูกค้า

เครื่องมือและเทคโนโลยีที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลใหญ่ เพื่อให้เข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับลูกค้า

การใช้ข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาผู้โฆษณาและเสนอข้อมูลเชิงลึกทางการตลาด การวิเคราะห์ Big Data สามารถช่วยจับคู่ระหว่างความคาดหวังของลูกค้ากับธุรกิจได้ รวมถึงการเปลี่ยนสายผลิตภัณฑ์ของธุรกิจให้ตอบโจทย์ความต้องการลูกค้ามากขึ้น และมั่นใจได้ว่าการทำแคมเปญการตลาดและโฆษณานั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในความเป็นจริงนั้นหลายธุรกิจได้สูญเสียเงินไปจำนวนมากในการทำแคมเปญโฆษณาที่ผลลัพธ์ ไม่เป็นไปตามความต้องการ อาจเป็นเพราะพวกเขาได้ข้ามขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลก่อนลงมือทำโฆษณา ในการทำการตลาดและการทำโฆษณาสามารถทำการวิเคราะห์ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่น การสังเกตความเคลื่อนไหว บนโลกออนไลน์ ตรวจสอบ ณ จุดขาย รวมไปถึง การวิเคราะห์พฤติกรรมของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สิ่งเหล่านี้เป็นวิธีที่นักการตลาด และนักโฆษณาใช้ในการทำงานเพื่อให้ข้อมูลเชิงลึกถึงสิ่งที่ลูกค้า

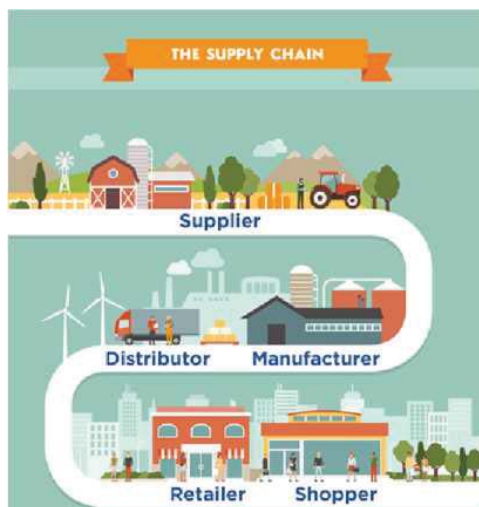
ต้องการมากยิ่งขึ้น โดยนำมาซึ่งเป้าหมายในการทำแคมเปญการตลาดที่ตอบโจทย์ลูกค้า แคมเปญที่ตรงกลุ่มเป้าหมายและมีความเฉพาะบุคคลหมายความว่า ธุรกิจสามารถประหยัดเงิน สามารถมั่นใจในประสิทธิภาพของแคมเปญได้ เนื่องจากพวกเขาได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่มีศักยภาพสูงบวกกับสินค้าที่เหมาะสม ดังนั้นธุรกิจสามารถเข้าถึงข้อ มูลได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการเสียค่าใช้จ่ายในการโฆษณาไปจำนวนมากแต่ไม่ได้ผลลัพธ์ที่ดี

แผนการจัดการความเสี่ยงเป็นการลงทุนที่สำคัญสำหรับหลายธุรกิจเพราะปัจจุบัน หลายๆอย่างต่างเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความสามารถในการมองเห็นถึงความเสี่ยง ที่อาจเกิดขึ้นและสามารถลดความเสี่ยงนั้นก่อนที่จะเกิดขึ้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากสำหรับการทำธุรกิจ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในการวางแผน ประเมินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น โดยสามารถวัดและจำลอง ถึงความเสี่ยงที่ต้องเผชิญหน้า หรืออีกนัยหนึ่งการ ลดความเสี่ยงทำให้ธุรกิจสามารถทำอะไรได้มากขึ้น การวิเคราะห์ Big Data มีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนา ทางเลือกให้แก่การบริหารจัดการความเสี่ยง เมื่อพิจารณาถึงความพร้อมของข้อมูลที่เพิ่มขึ้นและความหลากหลาย ของสถิติการวิเคราะห์ข้อมูล ขนาดใหญ่ที่มีศักยภาพมหาศาล ดังนั้นธุรกิจสามารถบรรลุเป้าหมายและตัดสินใจ เชิงกลยุทธ์ได้ดี มากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพื่อค้นพบแนวโน้มและรูปแบบที่สำคัญ

ในพฤติกรรมของลูกค้า

Supply Chain Management (SCM) หรือการจัดการห่วงโซ่อุปทานคือ กระบวนการดำเนินงานของ วัสดุ สินค้า ตลอดจนการผลิต ข้อมูล และธุรกรรมต่างๆ ผ่านองค์กรที่เป็นผู้ส่งมอบ ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ไปจนถึง ลูกค้าหรือผู้บริโภค Big data ช่วยให้ซัพพลายเออร์หรือคนที่ทำหน้าที่ จัดหาวัตถุดิบต่างๆ ให้แก่โรงงานนำไปผลิต สินค้าเพื่อขายนั้นสามารถทำงานได้อย่างแม่นยำและชัดเจนมากขึ้น ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากปลายทางเช่น ลูกค้าขึ้นชอบสินค้ารูปแบบไหน สีไหนเป็นพิเศษ ทำให้ซัพพลายเออร์สามารถคำนวณได้ว่าควรจัดหาวัตถุดิบ แบบไหนเป็นจำนวนเท่าไร เพื่อให้สามารถผลิตสินค้าได้เหมาะสมกับจำนวนที่ลูกค้าต้องการซื้อ ด้วยวิธีการที่ทันสมัยจะช่วยให้ระบบการทำงานในขั้นตอนของการสั่ง ผลิต และการขนส่งสินค้าสามารถทำได้อย่างเป็นระบบมากขึ้นและสามารถลดความผิดพลาดสินค้าขาดหรือเกินสต็อกอีกด้วย ซึ่งทำได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่ในระบบ การผลิตในแต่ละส่วนมาทำการรวบรวมและวิเคราะห์ อีกส่วนมาจากการแบ่งปันความรู้และการทำงานร่วมกันของ แต่ละฝ่ายมันจะเป็นรากฐานสำหรับการจัดการห่วงโซ่อุปทานทำให้ซัพพลายเออร์สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูล ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การนำ Big Data และ AI มาปรับใช้กับธุรกิจไม่ได้เป็นแค่เรื่องที่สำคัญ แต่เป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างมาก ซึ่งหัวใจสำคัญคือกลยุทธ์การปรับใช้ AI ที่มีประสิทธิภาพ เพราะหากขาดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมหรือตกหล่นในบางกระบวนการไป อาจทำให้การทำ AI นั้นไร้ประสิทธิภาพและสูญทรัพยากรไปอย่างเปล่าประโยชน์

7 กลยุทธ์แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดในการนำ Big Data และ AI มาปรับใช้ขององค์กร

มีกระบวนการขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ทางธุรกิจให้ชัดเจน การกำหนดวัตถุประสงค์ของธุรกิจที่องค์กรคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์จากข้อมูลขนาดใหญ่และการประยุกต์ใช้ AI ให้ชัดเจน แล้วจัดวัตถุประสงค์เหล่านั้นให้สอดคล้องกับเป้าหมายและกลยุทธ์โดยรวมของบริษัทนั้น ยังคงเป็น Strategy หลักที่เป็นสิ่งที่ควรทำเป็นอย่างแรกตลอดมา เพื่อป้องกันการลงทุนผิดที่จนได้ผลลัพธ์ที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร
2. ประเมินแหล่งข้อมูลและกำหนดกลยุทธ์ ในปีที่มีการควบคุมการใช้ข้อมูล แหล่งที่มา ภายนอกต่างๆ ถูกจำกัดการเข้าถึงมากขึ้น (อาทิเช่น 3rd parties data) แต่ขณะเดียวกันการประยุกต์ใช้ Digital (Digitalize) ในองค์กรก็มีสูงขึ้นทำให้ 1st party data ก็มีเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน การระบุ และประเมินแหล่งที่มาของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยตรวจสอบความพร้อมและเชื่อถือได้ของข้อมูลจะทำให้เราวางกลยุทธ์ถึงการนำไปใช้ได้อย่างแม่นยำ
3. มุ่งเน้นไปที่เป้าหมายที่คาดว่าจะทำได้เร็วที่สุด (Quick Win) หลังจากตรวจสอบ และวางแผน การประยุกต์ใช้การใช้งานที่เป็นไปได้ทั้งหมดแล้ว (Applicable use-cases) การจัดลำดับความสำคัญและดำเนินการ ทำตามเป้าหมายหรือแก้ปัญหาที่สามารถแก้ไขได้อย่างรวดเร็วและได้ผลทันที (Quick win) เพื่อวัดผล และตอบ สมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์ที่จับต้องได้อย่างรวดเร็วจะทำให้องค์กรสามารถนำผลลัพธ์ไปใช้พร้อมกับมีความ ยืดหยุ่นรองรับต่อเทคโนโลยี เทรนด์ พฤติกรรมลูกค้าเปลี่ยนไปได้ภายในระยะอันสั้นในยุคสมัยปัจจุบัน
4. สร้างทีมที่เชี่ยวชาญด้านข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ข้อมูล วิศวกรข้อมูล นักวิเคราะห์ข้อมูลที่มีศักยภาพ ผู้เชี่ยวชาญด้าน AI (หากจำเป็น) และทีมที่มีความเชี่ยวชาญใน Domain นั้นๆ (Domain expert) ซึ่ง สามารถที่จะนำพนักงานเดิม หรือจ้างบุคลากรใหม่มารวมทีมกันได้ทั้งในรูปแบบ Logical หรือ Physical ตามความ เหมาะสมขององค์กรอีกด้วย
5. สร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูลที่แข็งแกร่ง โดยการวางรากฐานที่มีประสิทธิภาพ ทั้งการจัดหาฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ด้านข้อมูลขนาดใหญ่ AI/ML และมาตรการรักษาความปลอดภัยที่จำเป็นและเหมาะสม ซึ่งโครงสร้าง พื้นฐานที่แข็งแกร่งช่วยให้สามารถจัดการข้อมูล ผสานรวม วิเคราะห์ ประมวลผล และปรับขนาดให้รองรับการเติบโตของข้อมูลในอนาคต
6. ส่งเสริมวัฒนธรรมการตัดสินใจที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล การทำ Big Data & Analytics ไม่ใช่การนำ Spreadsheet มาสร้างกราฟที่สวยงาม แต่หากใช้เทคโนโลยีมาหา Insight หรือ Foresight เพื่อประโยชน์ในธุรกิจ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมวัฒนธรรมการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ (Informed/Data-driven decision) รวมถึงจัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะในการคิด วิเคราะห์และใช้ข้อมูลให้กับพนักงานอย่างต่อเนื่องอีกด้วย
7. กำหนดกฎระเบียบและจัดการกับจริยธรรมทางข้อมูลและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลอย่างเคร่งครัด พัฒนานโยบายและแนวทางปฏิบัติที่ให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัวของข้อมูลทั้งของลูกค้าและพนักงาน ความปลอดภัยของข้อมูล และการพิจารณาจริยธรรมการใช้ข้อมูล รวมถึงการปฏิบัติตามกฎหมายและมาตรฐานอุตสาหกรรมเพื่อปกป้องข้อมูลและรักษาความเชื่อมั่นของลูกค้า รวมไปถึงสอดคล้องต่อนโยบายด้านความยั่งยืนในองค์กรอีกด้วย

การปรับกลยุทธ์

กลยุทธ์การตลาด 4 วิธี เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับธุรกิจของท่าน

กลยุทธ์การตลาด ในเรื่องความน่าเชื่อถือในทางธุรกิจนั้น นับเป็นหนึ่งในหัวข้อสำคัญที่สามารถเปลี่ยนผู้ที่ สนใจสินค้าและบริการให้กลายเป็นลูกค้าของเราได้ ทุกธุรกิจจำเป็นต้องสร้างความน่าเชื่อถือเพื่อให้ลูกค้าในปัจจุบัน และในอนาคตสามารถมั่นใจได้ในสิ่งที่ แบนด์ ตั้งใจจะสื่อสารออกไป กลยุทธ์การตลาด ความน่าเชื่อถือ

1. สามารถติดต่อ และเข้าถึงได้โดยง่าย

ธุรกิจนั้น จะต้องมียช่องทาง ในการติดต่อ ที่ลูกค้าสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย โดยแต่ละช่องทาง จะมีพนักงาน ที่สามารถตอบข้อสงสัยต่างๆ ให้กับลูกค้าได้ รวมทั้งสามารถช่วยลูกค้าในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากตัวสินค้า ในหลายๆ ช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นทางโทรศัพท์ หรือ โซเชียลมีเดีย ต่างๆ เช่น Line เป็นต้น การบริการที่ดีและมี ความรวดเร็วในการตอบคำถาม หรือ การจัดการกิจกรรมให้ลูกค้าได้มีส่วนร่วม จะทำให้ลูกค้าเกิดความประทับใจและ เป็นการสร้างภาพลักษณ์ในทางบวกให้กับธุรกิจ

2. สินค้าดี มีคุณภาพ

สินค้านั้นนับว่าเป็น ปัจจัยหลักของธุรกิจ การมีสินค้าที่ดี มีคุณภาพ และสามารถตอบสนองความต้องการ ของลูกค้าได้นั้น ถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำให้อธุรกิจประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ สินค้าที่ดีมีคุณภาพนั้น นอกจากจะสามารถเพิ่มความมั่นใจให้กับลูกค้าแล้ว ยังช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองการใช้งานให้กับลูกค้าได้อีกด้วย

3. ซื่อสัตย์ต่อลูกค้า

ความซื่อสัตย์ความโปร่งใส คือการที่แจ้งข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงไปตรงมา ให้ลูกค้าทราบถึง จุดเด่น- จุดด้อย ของสินค้าและบริการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่า แบนด์มีความจริงใจและตรงไปตรงมา ในการช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหา ที่ลูกค้ากำลังเผชิญอยู่

4. สร้างเอกลักษณ์ให้กับแบรนด์ของท่าน

ภาพลักษณ์ที่ดี ของแบรนด์ นั้น ควรมีความสอดคล้องต้องกันในทุกส่วน ต้องสามารถเพิ่มคุณค่าและ ความน่าเชื่อถือ ให้แก่ธุรกิจของท่านได้ การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ให้กับแบรนด์ ควรประกอบไปด้วย

- ด้านการออกแบบ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนออนไลน์ หรือในส่วนออฟไลน์ โดยเฉพาะส่วนประกอบต่างๆ ภายในเว็บไซต์ ไม่ว่าจะเป็น โลโก้โทนสี ควรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
- ด้านการจัดส่งสินค้า ควรเปิดการสื่อสารกับลูกค้าไว้ในหลายๆ ช่องทางเพื่อให้ลูกค้าสามารถติดต่อใน ระหว่างการจัดส่งกลยุทธ์การตลาด การสร้างความเชื่อหากธุรกิจมีสินค้าและบริการที่ดี ก็จะได้รับ ความเชื่อถือ และความเชื่อมั่นจากลูกค้า ความเชื่อมั่นนี้จะส่งผลต่อแบรนด์และธุรกิจของคุณ เป็นที่รู้กันว่า กลยุทธ์ทางการ ตลาด มีความสำคัญต่อธุรกิจ กลยุทธ์การตลาดที่ดีจะช่วยให้ธุรกิจของท่าน ก้าวหน้าหน้าคู่แข่ง

การวัดผลและการประเมิน

วางแผนและตัดสินใจกิจกรรมทางธุรกิจได้ดีขึ้นจากข้อเท็จจริงที่เห็นผ่านการวิเคราะห์ข้อมูล ยกตัวอย่าง

การลดต้นทุน (Cost reduction): สามารถหาโซลูชั่นที่ดีขึ้นขึ้นในการลดกระบวนการทำงานและเพิ่มประสิทธิภาพ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product development): ทำให้องค์กรเริ่มมองเห็นถึงตลาดใหม่ เช่น การทำตลาดแบบเฉพาะกลุ่มมากขึ้น (Niche Marketing) อาจจะเป็นผลิตภัณฑ์ตัวใหม่ที่แนวโน้มมีความต้องการสูงใน อนาคต มีคุณสมบัติใหม่ หรือพัฒนาตลาดเดิมให้ดีขึ้น

การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ (Strategic business decisions): องค์กรมองเห็นภาพรวมจากการวิเคราะห์ ข้อมูล ทำให้สามารถตัดสินใจแนวทางการบริหารจัดการได้ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมขององค์กรในขณะนั้น

การบริหารประสบการณ์ของลูกค้า (Customer experience): หรือ Data-driven สามารถช่วยให้นักการตลาด สามารถสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น นำไปสู่การสร้างประสบการณ์ และภาพลักษณ์ที่มีต่อองค์กรในเชิงบวก

การบริหารความเสี่ยง (Risk management): ที่อาจเกิดขึ้นโดยการวิเคราะห์ ประเมิน จัดการ และติดตาม กระบวนการที่เกิดขึ้นภายในองค์กร

การสรุปและข้อเสนอ

<https://www.smethailandclub.co.th/marketing/8724.html>

4 กลยุทธ์การตลาดที่ทำให้ McDonald's แตกต่างจากคู่แข่ง

1. การทำแฟรนไชส์เข้าถึงผู้บริโภค

ถึงแม้ว่ารูปแบบแฟรนไชส์ของแมคโดนัลด์จะค่อนข้างเป็นเรื่องธรรมดาในทุกวันนี้ แต่รูปแบบ แฟรนไชส์ ของแมคโดนัลด์ ก็เป็นหนึ่งในรูปแบบแรกๆ และเป็นรูปแบบที่หลากหลาย บริษัทพยายามลอกเลียนแบบ

ข้อเสนอกลยุทธ์ที่ใช้แล้วได้ผล

1. McDonald's ลงทุนเงินจำนวนมาก เพื่อสร้างแฟรนไชส์มีคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ
2. บริษัทลงทุนในการจัดหาผลิตภัณฑ์จากแต่ละภูมิภาคเพื่อปรับแต่งเมนูให้เข้ากับรสนิยมของผู้บริโภค แต่ละภูมิภาค และด้วยการยึดมั่นในคุณภาพ บริการ ความสะอาด ทำให้แมคโดนัลด์จึงสามารถเติบโตไปพร้อม กับตลาดที่ขยายตัวและรับประกันว่าแฟรนไชส์ของบริษัทจะประสบความสำเร็จในทุกท้องถิ่นทั่วโลก

2. เจาะตลาดเข้าถึงทุกเพศทุกวัย

ในฐานะที่เป็นร้านอาหารฟาสต์ฟู้ด อาจเป็นเรื่องยากที่จะระบุกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง นั่นเป็น เหตุผลที่ McDonald's มองหาวิธีที่จะทำการตลาดที่เข้าถึงทุกคน

ข้อเสนอกลยุทธ์ที่ใช้แล้วได้ผล

ตัวอย่างเช่น ชุด Happy Meal ที่ควบคู่ไปกับแพ็คเกจที่ใหญ่ขึ้นทำให้ใครก็ตามที่หิวโหยหันไปหา McDonald's เป็นทางออกไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่

หรืออย่างในไทยเองก็มีเช่นกัน เป็นชุดเซตจับคู่ที่ราคาดีสบายกระเป๋า ซึ่งเหมาะสำหรับลูกค้าที่เป็นกลุ่ม นักเรียน นักศึกษาเป็นอย่างมาก เวลาที่ไปทาน McDonald's บางสาขาที่ใกล้กับโรงเรียน จะเห็นว่านักเรียนนั่งเกือบเต็มทุกโต๊ะ

3. เมนูเยอะไปใช้ว่าจะดี

อีกหนึ่งปัจจัยที่ขับเคลื่อนความสำเร็จอย่างต่อเนื่องของ McDonald คือให้บริการลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว มาจากการที่มีเมนูให้เลือกไม่เยอะ แต่เมนูเหล่านั้นล้วนเป็นเมนูที่ผู้บริโภคชอบทั้งสิ้น ซึ่งการมีเมนูที่ไม่เยอะ ยังช่วยทำให้ลดความผิดพลาดต่างๆ ของพนักงานได้ และไม่ต้องเสียเวลาในการฝึกอบรมพนักงานเพิ่มอีกด้วย

ข้อเสนอกลยุทธ์ที่ใช้แล้วได้ผล

เมนูไม่ต้องเยอะ เมนูที่มีควรเป็นเมนูที่ลูกค้าชอบ

เน้นกระบวนการผลิตมีคุณภาพและการบริการรวดเร็วทันใจ

4. ปรับตัวให้ทันโลกและลูกค้า

จุดเปลี่ยนสำคัญอีกครั้งของ McDonald's คือในปี ค.ศ. 2004 มีภาพยนตร์เรื่อง Super Size Me เป็น ภาพยนตร์แนวเรียลลิตี้ ที่ผู้แสดง มอร์แกน สเปอร์ลอค ทดลองทานอาหารของ McDonald's ทั้งสามมื้อ ตลอด เวลา 30 วัน

ผลปรากฏว่า มอร์แกน ที่อายุ 31 ปี ได้ทานอาหารของ McDonald's ไปเฉลี่ยวันละ 5,000 กิโลแคลอรีต่อวัน (ในขณะที่คนทั่วไป ในวัยและในน้ำหนักของเขาควรบริโภคประมาณ 2,500 กิโลแคลอรี/วัน) ส่งผลให้น้ำหนักของเขาขึ้นไป 11.1 กิโลกรัม ดัชนีมวลกายเพิ่มขึ้น 13% และค่าคอเลสเตอรอลขึ้นไปเป็น 230 มิลลิกรัม ต่อเดซิลิตร และเริ่มมีไขมันพอกตับ และมีปัญหาอารมณ์หงุดหงิด

ซึ่งจากภาพยนตร์เรื่องนี้ทำให้หลายๆ คนได้เห็นถึงผลเสียของการรับประทานอาหารที่แปรรูปเช่น McDonald's และเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น McDonald's ได้ขยายเมนูเพื่อให้มีตัวเลือกที่คำนึงถึงสุขภาพมากขึ้น และ McDonald's จึงใช้สโลแกน "i'm lovin' it" ทำให้ลูกค้ารู้สึกได้ว่าไม่ว่าจะอยู่ในช่วงวัยใด ก็จะมี McDonald's เป็นส่วนเล็กๆ ของความสุขในชีวิตแต่ละวันเสมอ

ข้อเสนอกลยุทธ์ที่ใช้แล้วได้ผล

ตัวอย่างเช่น McDonald's ที่ประเทศญี่ปุ่นได้ปรับภาพลักษณ์ใหม่ให้ Happy Meal โดยเพิ่มเมนูสีเขียว และอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการมากขึ้นเพื่อสุขภาพของเด็กๆ

ชุด Happy Meal ในสหรัฐอเมริกาได้ปรับคุณค่าทางโภชนาการให้มีพลังงานต่ำกว่า 650 แคลอรี และตัดชีสเบอร์เกอร์ออกจากเมนูด้วย

ส่อง 4Ps ของ McDonald

Product : McDonald's มีตัวเลือกอาหารจานด่วนที่ผู้บริโภคชื่นชอบ รวมถึงอาหารหลักแบบอเมริกัน คลาสสิก (เบอร์เกอร์และมันฝรั่งทอด) ขนมหวานและเครื่องดื่มที่มีให้เลือกมากมาย McCafe) และเมนูโปรด เฉพาะของ McDonald (Big Mac, Quarter Pounder)

Price : McDonald's ใช้กลยุทธ์การตั้งราคาของลูกค้ายอมจ่าย (value-based pricing strategy) เป้าหมายคือ การรักษา ราคาให้ต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

Place : ภายใต้รูปแบบแฟรนไชส์ของ McDonald ลูกค้าสามารถค้นหาร้านอาหารที่อยู่ใกล้คุณได้เกือบ ทุกที่ นอกจากนี้ บริษัทกำลังลงทุนเพิ่มตัวเลือกการจัดส่งทั้ง Uber Eats, Doordash และบริการจัดส่งอื่นๆ

Promotion : McDonald's ลงทุนเงินจำนวนมากในการโฆษณา ตั้งแต่ทีวีและวิทยุแบบดั้งเดิมไปจนถึงโซเชียลมีเดีย รวมถึงการตลาดแบบกองโจร ซึ่งโปรโมชันเหล่านี้มุ่งเน้นไปที่ การเป็นร้านอาหารทางเลือกที่ยอดเยี่ยมสำหรับทั้งครอบครัว 4Ps ของ McDonald เป็นกลยุทธ์ทั้งหมดที่ McDonald's ใช้แล้วทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จในระดับโลกได้

<https://www.brandage.com/article/17256/Pepsi>

3 คีย์กลยุทธ์สำคัญของเป๊ปซี่ ที่ถูกนำมาใช้เพื่อแผ้วทางกลับคืนสู่ตำแหน่งแชมป์ตลาดน้ำดำของบ้านเราแล้ว เป๊ปซี่ให้ความสำคัญกับ 3 กลยุทธ์ที่ถือเป็นหัวใจสำคัญของการทำตลาดน้ำดำ

1. Marketing Activation ที่สดใหม่ และแตกต่างจากคู่แข่ง ซึ่งถือเป็นกลยุทธ์หลักที่เป๊ปซี่ใช้มา ตลอด โดยนำเรื่องของไลฟ์สไตล์เข้ามาเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน ซึ่งแคมเปญแต่ละแคมเปญที่ยิงออกมา นั้น สามารถเข้าไปอยู่ในกระแสของผู้บริโภคที่เป็นคนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี

ยิ่งสินค้าประเภทนี้ เป็นไลฟ์สไตล์ โปรดักต์ ก็ยิ่งที่จะต้องหาผู้เล่นต่างๆ นานา เพื่อทำให้แบรนด์เข้าไปอยู่ในกระแสหรือเป็นส่วนหนึ่งในไลฟ์สไตล์ของผู้บริโภคที่จะมี Core Target เป็นคนรุ่นใหม่ จึงต้องทำแบรนด์ให้กลายเป็นแบรนด์ของพวกเขาให้ได้ แน่นอนว่า การนำเรื่องของไลฟ์สไตล์ เข้ามาเป็นตัว Approach จึงต้องมีความแปลกใหม่ และสร้างประสบการณ์หรือเรียกเสียง Wow ให้เกิดขึ้น ที่สำคัญจะต้องมี Entertainment Value ที่จับต้องได้

ที่สำคัญ ยังสามารถสร้าง Engagement ระหว่างแบรนด์กับลูกค้าได้อย่างแนบแน่น ตัวอย่างในเรื่อง นี้ก็คือ การทำมิวสิก มาร์เก็ตติ้ง ที่มีการใช้ดนตรีแนว EDM ซึ่งเป็นแนวดนตรีของคนรุ่นใหม่เข้ามาใช้ในการทำ มิวสิก มาร์เก็ตติ้ง ซึ่งเป๊ปซี่มีการช่วงชิงภาพของการเป็นแบรนด์น้ำดำที่ใช้นี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งใน การทำแคมเปญ

ไม่เพียงเท่านั้น เป๊ปซี่ ยัง Engage แฟนของแบรนด์เป๊ปซี่ ผ่านมิวสิก อีเวนท์ของ EDM อย่าง S2O ซึ่งในช่วงสงกรานต์นี้ ยังคงเดินทางเป็นผู้นำสนับสนุนหลักในเทศกาลดนตรีสุดยิ่งใหญ่อย่างต่อเนื่อง 4 งานซึ่งถือเป็นแลนด์มาร์คสำคัญทั้ง Pepsi Presents S2O Songkran Music Festival กรุงเทพฯ เทศกาลดนตรีแนว EDM ที่ผู้คนรอคอยมากที่สุดในช่วงหน้าร้อนโดยในปีที่ผ่านมาผู้เข้าร่วมงานกว่า 60,000 คน สนับสนุนต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 6 แล้ว, UD Town Songkran Festival จ.อุดรธานี หนึ่งในเทศกาลดนตรีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่มีผู้ เข้าร่วมงานกว่า 1.2 แสนคน สนับสนุนต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 4 , Pepsi Music Presents Songkran Kora ธานี สุดมาก ณ เซ็นทรัลพลาซ่า จ.นครราชสีมา สนับสนุนต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 6 และ Volo Festival เทศกาลดนตรี Hip Hop กลางสวนน้ำวานา นาวา วอเตอร์ จังเกิ้ล หัวหิน สวนน้ำ วอเตอร์ จังเกิ้ลแห่งแรกในเอเชียโดยปีนี้ เป็นปีแรกที่ซันไทร์ เป๊ปซี่โค เข้าสนับสนุน

2. รุกด้วยกลยุทธ์ แปรนดฟอร์ตโฟลิโอ โดยหยิบเอาเทรนด์ของผู้บริโภคเข้ามาเป็นตัวกำหนดแนวทาง ในการเลือกแบรนด์ที่จะมาแข่งขันเข้าไปกับความ ต้องการของผู้บริโภคในแต่ละช่วงเวลา ซึ่ง คิเรมอร์ คุญจรรยา ประธานเจ้าหน้าที่ฝ่ายการตลาด บริษัท ชันโฮรี เป็ปซี่โค เบเวอเรจ (ประเทศไทย) จำกัด หรือ SPBT ผู้ผลิตและ จัดจำหน่ายเครื่องดื่มภายใต้แบรนด์ชันโฮรีและเป็ปซี่โค บอกกับเราว่า ต้องเข้าใจสิ่งที่เปลี่ยนไปของผู้บริโภคให้ทัน และนำมาเป็นแนวทางในการทำตลาด โดยเฉพาะกลุ่มผู้บริโภคที่อยู่ใน Gen Z ที่ถือเป็นฐานลูกค้าสำคัญของตลาดน้ำอ้อดล

จากผลวิจัยทางการตลาดที่เกี่ยวกับเทรนด์ของผู้บริโภคและพฤติกรรมผู้บริโภคเครื่องดื่มพบว่า ผู้บริโภคกลุ่มเจนเนอเรชั่น z (gen Z) ในช่วงอายุระหว่าง 10-21 ปี นับเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่พร้อมเปิดรับกับสิ่ง แปลกใหม่ตลอดเวลา โดยมีจำนวนถึงร้อยละ 19 ของกลุ่มประชากรในประเทศไทย ซึ่งผู้ประกอบการต่างก็ให้ ความสำคัญและนำเสนอนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ออกมาเพื่อตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์ของผู้บริโภคกลุ่มนี้

“ผู้บริโภคในทุกกลุ่มวัยให้ความสำคัญกับกระแสสุขภาพอย่างต่อเนื่อง โดยผู้บริโภคเองยังมองหา ผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์และมีรสชาติดี ช่วยเติมเต็มความสดชื่น นอกเหนือไปจากการบริโภค น้ำตาลให้น้อยลง แล้วยังต้องการผลิตภัณฑ์ที่เสริมในเรื่องของสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มวิตามินต่างๆ หรือส่วนผสมที่ช่วยเรื่อง ความสวยความงามและชะลอวัย”

3. ระบบจัดจำหน่าย เรื่องของดิสทริบิวชัน ถือเป็นอีกหนึ่งหัวใจสำคัญของความสำเร็จในการทำตลาด น้ำอ้อดลมาจากผลพวงมาจากการเปลี่ยนระบบการขายจากเดิมที่มีพันธมิตรอย่างเสริมสุขเป็นผู้ผลิตและจัดจำหน่ายให้ แต่หลังจากที่สิ้นสุดสัญญากับเสริมสุขเมื่อเดือนตุลาคม 2555 เป็ปซี่ก็หันมาสร้างระบบจัดจำหน่าย ด้วยการใช้ดิสทริบิวเตอร์หลายรายในการจัดจำหน่ายให้ พร้อมกับยกเลิกการทำตลาดน้ำอ้อดลขวดแก้วแบบคิน ขวดแล้วหันมาเน้นแพ็คเกจจิ้งแบบวันเวย์ทั้งขวด PET และแบบแคน

เป็ปซี่ เลือกที่จะใช้การตั้งดิสทริบิวเตอร์เข้ามาเป็นตัวช่วยกระจายสินค้า โดยเป็ปซี่มีดิสทริบิวเตอร์อยู่ ประมาณ 26 ราย รับผิดชอบการกระจายสินค้าเข้าร้านค้าย่อยทั้งที่เป็นโชวห่วยและร้านอาหารสตรีทฟู้ดต่างๆ ขณะที่ช่องทางโมเดิร์นเทรดจะเป็นเรื่องของคีย์แอคเคาท์ของเป็ปซี่ที่ดูแลในเรื่องของการจัดจำหน่าย ซึ่งเป็ปซี่ จะทำงานร่วมกับดิสทริบิวเตอร์ของตัวเอง โดยจะมีเซลล์จากเป็ปซี่เข้าไปช่วยในการขาย และดิสทริบิวเตอร์จะ เป็นคนกระจายสินค้าให้ ซึ่งจะมีการวางแผนการขายในทุกเซ็กที่จะเข้าไปรีเอร์เตอร์ร้านค้าในแต่ละโซน หรือ แต่ละพื้นที่ การทำงานร่วมกันนี้ เข้ามาช่วยทำให้การผลักดันสินค้าเข้าสู่ร้านค้าของเป็ปซี่ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพค่อนข้างดี

สิ่งที่เป็ปซี่ให้ความสำคัญ นอกจากเรื่องของการวางแผนการขายร่วมกันแล้ว เป็ปซี่ ยังเข้ามาควบคุม ราคาขายไม่ให้มีการตัดราคากันเองระหว่างดิสทริบิวเตอร์กับร้านอีโม่โมเดิร์นเทรดอย่างแม้ใครที่มีกลุ่มเป้า หมายเดียวกันคือร้านค้าย่อยทั้งโชวห่วยและร้านอาหาร

ในการสนับสนุนการขายนั่น เมื่อผลักดันสินค้าเข้าสู่ร้านค้าแล้ว ก็ต้องมีการทำแคมเปญต่างๆ เพื่อช่วย ให้เกิดการดึงสินค้าออกจากร้านค้า ทำให้เป็ปซี่ มีการยิงแคมเปญต่างๆ ออกมาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงแคมเปญ โปรโมชันที่ล่าสุดในซัมเมอร์นี้ เป็ปซี่มีการจัดแคมเปญ เป็ปซี่ ซัมเมอร์ซ่า ชันโฮรี เป็ปซี่โค พุ่มงาจัดหนัก แจก เน้นๆ ทองคำมูลค่า 10 ล้านบาทจำนวน 1 รางวัล, รถยนต์ BMW XI มูลค่า 1.99 ล้านบาท จำนวน 8 รางวัล, โทรศัพท์มือถือ Samsung S series รุ่นใหม่ล่าสุด มูลค่า 31,900 บาท 270 รางวัล และบัตรกำนัล KFC มูลค่า 500 บาท จำนวน 20,000 รางวัล โดยมีเดอะทอยล์ นักร้องขวัญใจวัยทีนที่สามารถสร้างกระแสมาเป็นฟรีเซ็นเตอร์พร้อมสื่อสนับสนุนที่หลากหลายเพื่อสร้างการรับรู้ของแคมเปญ ครอบคลุมทั้งออฟไลน์และออนไลน์ ทั้ง ภาพยนตร์โฆษณา สื่อกลางแจ้งทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด สื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดีย สื่อในร้านค้า และ ณ จุดขายควบคู่ไปกับกิจกรรมส่งเสริมการขายที่จัดเต็มแบบ 360 องศา ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ ถึง 24 เมษายน 2563

การทำตลาดเครื่องดื่มนั้น คีย์ซัดเซลสำคัญ นอกจากเรื่องของแบรนด์การตลาดที่เข้มข้นเพื่อสร้างการ Pull Out สินค้าออกจากคู่แข่งทั้งการทำแคมเปญการตลาด กลยุทธ์ราคาในช่วงเวลา และการทำโปรโมชั่น รวมถึงการมีแฟกซ์ไลน์ที่หลากหลายแล้ว ระบบจัดจำหน่ายที่แข็งแกร่งก็ถือเป็นหัวใจสำคัญอีกอย่างหนึ่ง

<https://ahaslides.com/th/blog/starbucks-marketing-strategy/>

Starbucks มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในโลกกาแฟเพราะไม่เพียงแค่แข่งขันด้านราคาเท่านั้น แต่กลับโดดเด่นด้วยการสร้างผลิตภัณฑ์พิเศษและมีคุณภาพสูง พวกเขามุ่งเป้าไปที่สิ่งใหม่ๆ และนวัตกรรมอยู่เสมอ ซึ่งทำให้แตกต่างจากคนอื่น ๆ

กลยุทธ์การขยายธุรกิจทั่วโลกของสตาร์บัคส์

เนื่องจาก Starbucks เติบโตไปทั่วโลก บริษัทจึงไม่ได้ใช้วิธีการแบบเดียวสำหรับทุกคนในสถานที่เช่น อินเดีย จีน หรือเวียดนาม พวกเขาเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ให้เหมาะกับสิ่งที่ผู้คนในพื้นที่นั้นชอบโดยยังคงรักษาสไตล์ ของสตาร์บัคส์ไว้

4 Ps ของส่วนประสมการตลาดของ Starbucks

กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์

Starbucks มีผลิตภัณฑ์มากมาย ไม่ใช่แค่กาแฟเท่านั้น ตั้งแต่เครื่องดื่มพิเศษไปจนถึงของว่าง รวมถึง เครื่องดื่มพิเศษ (เช่น คาราเมลคิกิอิตาลี แพลตไวท์) ขนมอบ แซนดวิช และแม้แต่สินค้าแบรนด์เนม (แก้ว แก้วน้ำ และเมล็ดกาแฟ) Starbucks ให้ความสำคัญกับความต้องการของลูกค้าที่หลากหลาย บริษัทสร้างสรรค์นวัตกรรมและปรับแต่งการนำเสนอผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขัน

กลยุทธ์ราคา

Starbucks วางตำแหน่งตัวเองเป็นแบรนด์กาแฟระดับพรีเมียม กลยุทธ์การกำหนดราคาของพวกเขา สะท้อนให้เห็นถึงตำแหน่งนี้โดยเรียกเก็บราคาที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับคู่แข่งหลายราย อย่างไรก็ตาม พวกเขายัง เสนอคุณค่าผ่านโปรแกรมสะสมคะแนน ซึ่งให้รางวัลแก่ลูกค้าด้วยเครื่องดื่มและส่วนลดฟรี ส่งเสริมการรักษา ลูกค้า และดึงดูดผู้บริโภคที่คำนึงถึงราคา

กลยุทธ์สถานที่ (การกระจาย)

เครือข่ายร้านกาแฟทั่วโลกของ Starbucks และความร่วมมือกับซูเปอร์มาร์เก็ตและธุรกิจต่างๆ ทำให้มั่นใจได้ว่าแบรนด์จะเข้าถึงได้และสะดวกสบายสำหรับลูกค้า ไม่ใช่แค่ร้านกาแฟเท่านั้น มันเป็นทางเลือกไลฟ์สไตล์

ภาพ: Starbucks <https://ahaslides.com/th/blog/starbucks-marketing-strategy/>

กลยุทธ์การส่งเสริม

Starbucks เป็นเลิศในการส่งเสริมการขายผ่านวิธีการต่างๆ รวมถึงแคมเปญโฆษณาตามฤดูกาล การมีส่วนร่วมบนโซเชียลมีเดีย และข้อเสนอที่มีระยะเวลาจำกัด โปรโมชันวันหยุดของพวกเขาเช่น “ถ้วยแดง” แคมเปญ สร้างความคาดหวังและความตื่นเต้นให้กับลูกค้า เพิ่มจำนวนก้าวและยอดขาย

เรื่องราวความสำเร็จทางการตลาดของ Starbucks

1/ แอปมือถือ Starbucks

แอปมือถือของ Starbucks เป็นผู้เปลี่ยนเกมในอุตสาหกรรมกาแฟ แอปนี้ผสมรวมเข้ากับประสบการณ์ของลูกค้าได้อย่างราบรื่น ช่วยให้ผู้ใช้สามารถสั่งซื้อ ชำระเงิน และรับรางวัลได้ภายในไม่กี่แตะ ความสะดวกสบาย ที่นำเสนอโดยแอปช่วยให้ลูกค้ามีส่วนร่วมและกระตุ้นให้มีการเยี่ยม ชมซ้ำ นอกจากนี้ แอปนี้ยังเป็นชุมชนของ ข้อมูลที่ช่วยให้ Starbucks ได้รับข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความชอบและพฤติกรรมของลูกค้า ช่วยให้ทำการตลาด ที่เป็นส่วนตัวมากขึ้น

2/ ข้อเสนอตามฤดูกาลและเวลาจำกัด

Starbucks เชี่ยวชาญศิลปะในการสร้างความคาดหวังและความตื่นเต้นด้วยข้อเสนอตามฤดูกาล และเวลาจำกัด ตัวอย่างเช่น Pumpkin Spice Latte (PSD และ Unicorn Frappuccino ได้กลายเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม การเปิดตัวเครื่องดื่มที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและจำกัดเวลาเหล่านี้ สร้างความฮือฮาที่นอกเหนือไปจากผู้ชื่นชอบกาแฟไปยังผู้ชมในวงกว้าง ลูกค้าต่างรอคอยการกลับมาของข้อเสนอ เหล่านี้ยังใส่ใจใจจูงใจ โดยเปลี่ยนการตลาดตามฤดูกาลให้เป็นแรงผลักดันอันทรงพลังในการรักษาลูกค้า และการได้มาซึ่งลูกค้า

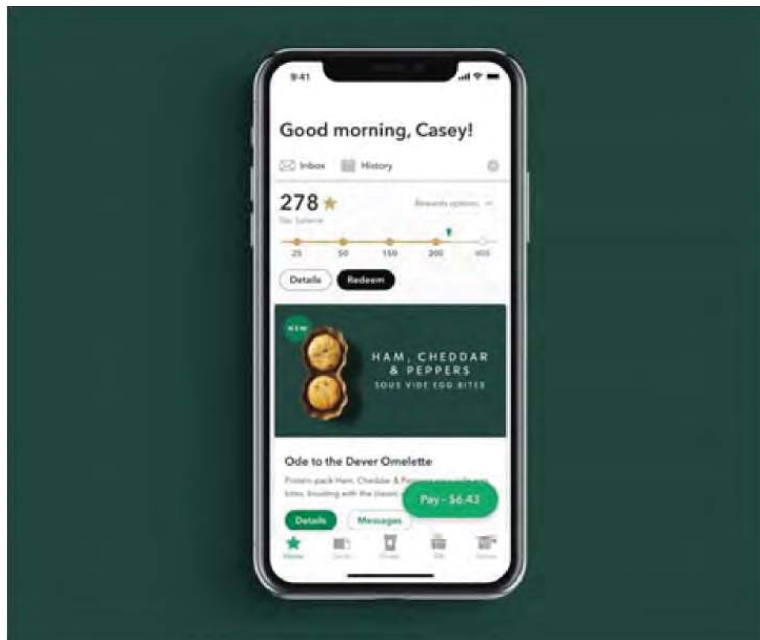
3/ รางวัลสตาร์บัคส์ของฉัน

โปรแกรม My Starbucks Rewards ของ Starbucks เป็นตัวอย่างหนึ่งของความสำเร็จของโปรแกรม สะสมคะแนน ทำให้ลูกค้าเป็นศูนย์กลางของประสบการณ์ Starbucks มีระบบแบ่งระดับที่ลูกค้าสามารถรับดาวสำหรับการซื้อแต่ละครั้ง ดาวเด่นเหล่านี้แปลเป็นรางวัลต่างๆ ตั้งแต่เครื่องดื่มฟรีไปจนถึงข้อเสนอเฉพาะ บุคคล ซึ่งสร้างความรู้สึกมีคุณค่าให้กับลูกค้าขาประจำ ช่วยเพิ่มการรักษาลูกค้า ยกระดับยอดขาย และปลูก สงความภักดีต่อแบรนด์

นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างแบรนด์กับลูกค้าอีกด้วย ด้วยข้อเสนอส่วนบุคคลและรางวัลวันเกิด Starbucks ทำให้ลูกค้ารู้สึกมีคุณค่าและได้รับการชื่นชม ความผูกพันทางอารมณ์นี้ ไม่เพียงส่งเสริมการทำธุรกิจซ้ำ แต่ยังส่งเสริมการตลาดแบบปากต่อปากในเชิงบวกอีกด้วย

ประเด็นที่สำคัญ

กลยุทธ์การตลาดของสตาร์บัคส์เป็นข้อพิสูจน์ถึงพลังของการสร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำแก่ลูกค้า ด้วยการเน้นย้ำถึงความเป็นเอกลักษณ์ ความยั่งยืน ความเป็นส่วนตัว และการเปิดรับนวัตกรรมดิจิทัล Starbucks ได้เสริมความแข็งแกร่งให้กับตำแหน่งในฐานะแบรนด์ระดับโลกที่ขยายไปไกลกว่ากาแฟเพื่อปรับปรุงกลยุทธ์การตลาดของธุรกิจ และสร้างความภักดีของลูกค้าให้แข็งแกร่งขึ้น

<https://ahaslides.com/th/blog/starbucks-marketing-strategy/>

ตั้งแต่ปี 2016 เป็นต้นมา Netflix ยุติการแบ่งส่วนตลาดตามภูมิศาสตร์ (Geography) โดยเปลี่ยน ตลาดสำหรับสมาชิกระดับโลกที่มีมากกว่า 93 ล้านสมาชิกเลยทีเดียว ที่มีความชื่นชอบ ในรายการทีวี หนังสือ และภาพยนตร์ ซึ่งแบรนด์ Netflix เปรียบเสมือนกับชุมชนของคนที่มีรสนิยมประเภทเดียวกัน

Netflix เองใช้กลยุทธ์การเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ต่างกัน เพื่อเพิ่มความภักดีและลูกค้าให้เกิดการซื้อซ้ำ ผ่านระบบการสมัครสมาชิก การที่ Netflix วางตำแหน่งเรื่องการสมัครสมาชิกเพื่อดูวิดีโอตามความต้องการ ที่สามารถดูได้จากทุกที่ทุกเวลา ไม่ว่าจะเป็นบนมือถือ คอมพิวเตอร์ สมาร์ททีวี หรือแท็บเล็ต กลายเป็นการ สร้างประสบการณ์รูปแบบใหม่ด้วยคุณภาพที่คมชัดขั้นสุดแบบที่ไม่เคยมีมาก่อน ทำให้ผู้ชมเรียกได้ว่าฟินกัน ไปตามๆกันเลยทีเดียว

BCG Matrix สำหรับกลยุทธ์การตลาด

หากพูดถึงตลาด Streaming ระดับโลกนับว่า Netflix นั้นอยู่ในประเภท STARS ที่มีส่วนแบ่งทาง การตลาดสูงที่สุด คอนเทนต์ที่กระตุ้นให้เกิดคนสมัครสมาชิกอย่างมหาศาลนั้นก็คือหนังเรื่อง Stranger things, House of cards, The Crown, Orange is the new black และ 13 reasons why Glow and last but not the least Sacred Games ซึ่งได้มีการทำการตลาดอย่างหนักในหลายๆประเทศในช่วงที่ผ่านมา ก็นับว่าไม่น่าแปลกใจหาก Netflix จะเป็น STARS หรือดาวเด่นในตลาด streaming ระดับโลก

แต่หากมองตลาด Streaming ในอเมริกาแล้วนั้นถือว่าอยู่ในประเภท Cash Cows ส่วนธุรกิจพวก DVD ก็ได้หายไปจากตลาดเรียบร้อยแล้วกลายเป็น Question Marks ด้วยการเข้ามาของรูปแบบการสมัคร สมาชิกนั่นเอง

คุณค่าของแบรนด์ Netflix

จากการจัดอันดับ Best Global Brands 2019 โดย Interbrand นั้น Netflix อยู่อันดับที่ 65 เติบ โตจากปีก่อน 10% มูลค่ารวมอยู่ที่ 8,963 ล้านเหรียญ นับเป็นมิติหนึ่งของคุณค่าแบรนด์ที่วัดผลด้านการเงิน ในอีกด้านที่เป็นด้านของผู้บริโภคนั้น Netflix ได้ประกาศว่าแบรนด์ของตนเอง คือ ผู้สร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovator) ในอุตสาหกรรมด้านความบันเทิงที่มีสมาชิกทั่วโลกเพิ่มขึ้นทุกปี นอกจากนั้น Netflix ยังขยาย แบรนด์ตนเองด้วยการสร้างแอปพลิเคชันที่ชื่อว่า Flixchat ที่สามารถโฆษณาเนื้อหาที่สำคัญๆ โลโก้ ชื่อแบรนด์ และบรรจุภัณฑ์สินค้า

ข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน Competitive Advantage

<https://www.popticles.com/case-study/case-study-netflix-marketing-strategy/>

- ความเรียบง่ายในการใช้งาน

การออกแบบประสบการณ์ของผู้ใช้ (User Experience) ของแพลตฟอร์มที่สมบูรณ์แบบ และการ ออกแบบหน้าต่างที่เรียบง่ายแต่ตอบโจทย์การใช้งานในทุกๆแพลตฟอร์ม ไม่ว่าจะเป็น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต แลปท็อป ทีวี รวมถึงการสมัครสมาชิกและการชำระเงินที่ง่าย ซึ่งกลายเป็นจุดแข็งและข้อได้เปรียบของ Netflix

- คอนเทนต์คือพระเอก

Netflix ใช้เงินหลายพันล้านเหรียญในการทำคอนเทนต์ต่างทั้งงานโปรดักชั่น การเลือกนักแสดง ผู้กำกับและนักแสดงชั้นนำมาร่วมงานเพื่อให้ได้ผลงานที่ดีที่สุด จนทำให้ Netflix กลายเป็นแพลตฟอร์มความ บันเทิงที่มีคุณภาพเทียบเท่ากับช่องดังอย่าง HBO เลยทีเดียว ถือว่าเป็นการลงทุนมหาศาลและนับว่าคุ้มค่าจริงๆ

วิเคราะห์คู่แข่งของ Netflix

การเป็นผู้ริเริ่มในตลาดในช่วงปีแรกๆนั้นแทบไม่ต้องเผชิญหน้ากับคู่แข่งใดๆเลย แต่เมื่อเวลาผ่านไป เลยไปประกอบกับการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึงทั่วทุกมุมโลก ทำให้เกิดการแข่งขันอย่างสูง เกิดผู้เล่น ในท้องถิ่นรวมถึงระดับภูมิภาคที่พยายามสร้างคอนเทนต์ต้นฉบับที่เป็นของตัวเอง โดยคู่แข่งของ Netflix มีดังนี้

1. Amazon Prime
2. Hulu
3. YouTube

4. Direct TV
5. Sony PlayStation Vue
6. HBO Now
7. Sling TV
8. Hotstar
9. TV Channels
10. Cinemas
11. Piracy

คู่แข่งที่กล่าวถึงส่วนใหญ่ลงมาเล่นตลาดที่เฉพาะเจาะจง ด้วยการถ่ายทอดคอนเทนต์ต้นฉบับผ่านแพลตฟอร์มของตัวเอง การผลิตรายการร่วมกับโปรดักชั่น เฮาส์หลายแห่ง รวมถึงการนำลิขสิทธิ์หนังมาเผยแพร่อย่างจริงจัง

วิเคราะห์ตลาด

สืบเนื่องจากการขยายตัวของอินเทอร์เน็ตและการเติบโตของสมาร์ทโฟน ที่เพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณถือเป็นโอกาส อันดี และคู่มืออนาคตที่สดใสรออยู่ เนื่องจากยังมีตลาดและประเทศที่กำลังพัฒนา รวมไปถึงตลาดที่ยังไม่ได้ เข้าไปอีกมาก ซึ่งโอกาสในการสร้างคอนเทนต์ต้นฉบับร่วมกับผู้กำกับและโปรดักชั่น เฮาส์ของประเทศต่างๆ การสร้างหุ้นส่วนทางธุรกิจ ในหลายๆรูปแบบ รวมไปถึงการแปลงคอนเทนต์ให้เป็นภาษาท้องถิ่นของแต่ละ ประเทศ ก็ถือเป็นการสร้างความได้เปรียบ ให้กับ Netflix เองได้เป็นอย่างดี

วิเคราะห์กลุ่มลูกค้า

ด้วยความเป็นแพลตฟอร์มวิดีโอออนไลน์ ที่กลายเป็นเทรนด์ในหมู่วัยรุ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนนักศึกษา และ กลุ่มที่เพิ่งเริ่มทำงานใหม่ๆ ยิ่งทำให้ Netflix เป็นที่นิยมเพราะสามารถใช้งานได้ทุกที่ทุกเวลา กลุ่มลูกค้า ของ Netflix นั้นคือ กลุ่มผู้บริโภคที่ชื่นชอบและเปิดรับเทคโนโลยีโดยมีช่วงอายุตั้งแต่ 15-40 ปี และกลุ่มที่ชื่นชอบการดูหนังดูรายการทีวีผ่าน อินเทอร์เน็ตมากกว่าการดูผ่านทีวี ที่ไม่ชอบโฆษณาภาคกลางระหว่างรายการ

วิเคราะห์ 4Ps ของ Netflix

• Product

Netflix เป็นหนึ่งในผู้นำตลาดออนไลน์ Streaming และธุรกิจบันเทิงระดับโลก ซึ่งเริ่มต้นจากการ ทำธุรกิจปล่อยเช่า DVD และตอนนี้ได้เปลี่ยนมาเป็นการสมัครสมาชิกผ่านเว็บไซต์และชำระค่าบริการเพื่อรับ ชมรายการทีวี หนังสือ สารคดี ต่างๆ สิ่งที่น่าทึ่งที่สุดคือเราจะได้เห็นการโฆษณาใดๆมาคั่นระหว่างการรับชม เลย และยังมีการอัปเดตเนื้อหาให้ทันสมัย อยู่ตลอดเวลา ซึ่งการสมัครใช้งานครั้งแรกก็ฟรี 1 เดือน หากต้อง การดูต่อก็ต้องชำระเงินเป็นรายเดือน และไม่มีการผูกมัด ด้วยสัญญาใดๆเลยโดยหากไม่ต้องการรับชมต่อก็ยก เลิกได้ตลอดเวลา นอกจากนั้นก็ยังมีการสร้างหนังและรายการทีวีเป็น ของตัวเอง เช่น Narcos, Orange is the New Black, Thirteen Reasons Why และเรื่องอื่นๆอีกมากมาย โดยฉายผ่าน ออนไลน์และยังทำเป็น DVD แบบให้เช่าอีกด้วย และหากใครต้องการสมัครสมาชิกก็มีอยู่ด้วยกัน 4 แบบ คือ

- **Mobile Plan** ที่รับชมได้ผ่านมือถือหรือแท็บเล็ต 1 เครื่อง ด้วยความคมชัดแบบมาตรฐานเท่านั้น
- **Basic Plan** ที่รับชมได้ 1 หน้าจอ ด้วยความคมชัดแบบมาตรฐาน
- **Standard Plan** ที่รับชมได้พร้อมกัน 2 หน้าจอ ด้วยความคมชัดแบบ Full HD
- **Premium Plan** ที่รับชมได้พร้อมกัน 4 หน้าจอ ด้วยความคมชัดแบบ Full HD และ 4K
- **Price**

ราคาที่ Netflix ตั้งไว้นั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าในการสมัครสมาชิก ซึ่งครั้งแรกของการสมัครนั้นจะได้ทดลองใช้ฟรี 1 เดือน เพื่อดึงดูดให้คนมาใช้งานและเปลี่ยนเป็นลูกค้าที่ใช้งานอย่างต่อเนื่อง โดยราคาค่าสมาชิกหลังจากทดลองใช้ฟรี 1 เดือนแล้วก็จะขึ้นอยู่กับแผนที่ Netflix มี นั่นคือ Mobile Plan, Basic Plan, standard Plan และ Premium Plan โดยราคาอยู่ที่ราว 3-13 เหรียญ หรือประมาณ 99-419 บาท นับว่าเป็นราคาที่เหมาะสมในเชิงจิตวิทยา

<https://www.popticles.com/case-study/case-study-netflix-marketing-strategy/>

- Place

ด้วยความที่เป็นธุรกิจออนไลน์ Streaming ที่มีอยู่ทุกที่ทั่วโลก ช่องทางการจัดจำหน่ายนั้นก็คือทาง ออนไลน์เป็นหลัก ที่ให้บริการได้ทั้งสมาร์ททีวี แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ และ ด้วยความที่โลกออนไลน์ได้ขยายตัวไปทั่วทุกแห่ง ทำให้ลูกค้าสามารถใช้บริการได้ทุกที่ทุกเวลา และมันช่วย ส่งเสริมให้ธุรกิจการเช่ายืม DVD ไปได้ดีในบางสาขาอีกด้วย

- Promotion

เรียกได้ว่าการเปิดตัวของ Netflix ได้ทุ่มงบประมาณในการโปรโมทแทบจะทุกช่องทาง เพื่อนำเสนอ คอนเทนต์หนังดัง ซีรีส์ รายการทีวี สารคดี และอื่นๆ โดยกลยุทธ์ในช่วงเดือนแรกคือการสร้างภาพลักษณ์ แปรนติให้เป็นที่ยอมรับ (Brand Awareness) ซึ่งนับเป็นขั้นตอนแรกของการสร้างแบรนด์ และหลังจากการ สร้างแบรนด์ได้ระยะหนึ่งก็พยายามรักษาให้คนมาสมัครสมาชิกให้มากยิ่งขึ้นหลังจากผ่านการใช้ฟรี 1 เดือน ไปแล้ว ด้วยการให้ช่องทางโซเชียลและออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก เว็บไซต์ ทวิตเตอร์ แอปเปิ้ล นอกจากนี้ยังมี สื่อดั้งเดิมพวกบิลบอร์ด โฆษณาทางทีวี โฆษณาในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร

<https://www.popticles.com/case-study/case-study-netflix-marketing-strategy/>

บรรณานุกรม

กลยุทธ์การตลาดของสตาร์บัคส์ สืบค้นจาก <https://ahaslides.com/th/blog/starbucks-marketing-strategy/#>

เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2567

กลยุทธ์การตลาดของ Netflix สืบค้นจาก <https://www.popticles.com/case-study/case-study-netflix-marketing-strategy/> เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2567

กรณีศึกษา McDonald's ใช้กลยุทธ์แบบไหน ธุรกิจถึงโตและแตกต่างจากคู่แข่ง สืบค้นจาก <https://www.smethailandclub.com/marketing/8724.html> เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2567

เปิด 3 กลยุทธ์สำคัญ คั้น “เบ๊ปซี่” หวนคืนสู่เส้นทางแชมป์ สืบค้นจาก <https://www.brandage.com/article/17256/> Pepsi เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2567

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการ ยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวจิตาภา ลาภปรณกุล
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี บริหารธุรกิจ สาขาการจัดการอุตสาหกรรม ความเสี่ยง มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขานวัตกรรมธุรกิจ สำหรับผู้บริหาร มหาวิทยาลัยสแตมฟอร์ด
การทำงานปัจจุบัน	ตำแหน่ง GM บริษัท Northshore Drilling Ltd.,Singapore

ส่วนผสมทางการตลาด 4Ps 4Cs 4Es สำหรับธุรกิจโรงแรมในยุคดิจิทัล

Marketing Mix 4Ps 4Cs 4Es for Hotel Business in the Digital Age

ผู้เขียน

เจตน์วงศ์ เกตุนิมะ

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น หลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอส่วนผสมทางการตลาด 4Ps 4Cs และ 4Es สำหรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยเฉพาะในภาคธุรกิจด้านโรงแรม ส่วนผสมของการตลาดโดยพื้นฐานนักการตลาดนิยมที่จะนำมาใช้คือ 4Ps ที่ประกอบไปด้วย Product, Price, Place และ Promotion ของนักการตลาดชาวอเมริกาที่ชื่อ E. Jerome McCarthy (ปี ค.ศ.1940) ซึ่งเป็นที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นหลักพื้นฐานของการตลาดของนักการตลาด และในช่วงเวลาต่อมาได้มีการนำแนวคิดดังกล่าวไปต่อยอด และได้เกิดรูปแบบ 4Cs ที่เป็นส่วนผสมทางการตลาดที่ได้แนวคิดจากมุมมองในฝั่งของผู้บริโภค สำหรับจุดประสงค์ที่ต้องการนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภค ที่จะทำให้ผู้ประกอบการสามารถนำไปพัฒนาการตลาดได้ โดย 4Cs จะประกอบไปด้วย Consumer, Cost, Convenience และ Communication ซึ่งในปัจจุบันดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการทำการตลาด หรือสามารถเรียกได้ว่าเป็นยุคดิจิทัล หรือยุคที่ใช้เทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการตลาด จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อธุรกิจหลายๆ ธุรกิจในยุคนี้ ซึ่งหมายรวมถึงธุรกิจเกี่ยวกับโรงแรมด้วย ดังนั้นผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมต้องให้ความสำคัญกับเทคโนโลยี เพิ่มการรับรู้ของผู้บริโภคผ่านทางเทคโนโลยี หรือให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ หรือการบริการต่างๆ ของโรงแรมได้ง่ายมากขึ้น โดยการใช้เทคโนโลยี ฉะนั้นส่วนผสมทางการตลาดที่สามารถนำมาใช้เพื่อให้เกิดกลยุทธ์ทางการตลาดที่เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้มากขึ้น ซึ่งก็คือ ส่วนผสมทางการตลาด 4Es ที่เป็นอีกหนึ่งส่วนผสมทางการตลาดที่สามารถนำมาใช้ประกอบได้ เพราะเป็นส่วนผสมทางการตลาดที่เน้นในเรื่องการสร้างประสบการณ์ที่พิเศษๆ หรือน่าจดจำให้กับผู้บริโภคที่ได้มาใช้บริการ ซึ่งส่วนผสมทางการตลาด 4Es นั้นเป็นการต่อยอดมาจากส่วนผสมทางการตลาด 4Ps และ 4Cs โดยส่วนประสมการตลาดแบบ 4Es จะประกอบด้วย Experience, Exchange, Everywhere และ Evangelism.

จากรูปแบบส่วนผสมทางการตลาดที่เหมาะสมกับยุคดิจิทัล ถ้าผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมมีการนำไปใช้ นำไปปรับและเพื่อหากกลยุทธ์ใหม่ๆ ให้เข้ากับยุคปัจจุบัน หรือเข้าถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคมากขึ้น จะทำให้ธุรกิจโรงแรมเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นต่อเนื่องในระยะยาว และยังทำให้มองเห็นภาพของธุรกิจ และวิเคราะห์ธุรกิจโรงแรมได้ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนาด้านการให้บริการผ่านรูปแบบ หรือแนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่จากการนำส่วนผสมทางการตลาดมาใช้วิเคราะห์ตลาด ตัวอย่างเช่น การจัดกลุ่มผู้บริโภคตามพฤติกรรม ซึ่งจะทำให้โรงแรมได้รู้ถึงฐานข้อมูลจากผู้บริโภคที่ได้มาใช้บริการ เป็นต้น ซึ่งจะนำไปสู่การเตรียมตัว การพัฒนา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งนอกจากจะลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากการมาใช้บริการ โรงแรมยังได้รับโอกาสทางธุรกิจเพิ่มมากขึ้น.

คำสำคัญ : ส่วนผสมทางการตลาด 4Ps; ส่วนผสมทางการตลาด 4Cs; ส่วนผสมทางการตลาด 4Es; ธุรกิจโรงแรม; ยุคดิจิทัล

Abstract

This article aims to present the 4Ps, 4Cs and 4Es marketing mix for the tourism industry, specifically the hotel sector. The basic marketing mix that marketers like to use is the 4Ps consisting of Product, Price, Place, and Promotion from the American marketer named E. Jerome McCarthy (1940), which is It is regarded as the basic principle of marketing by marketers. And in the following period, the said idea was further developed. And the 4Cs model was born, which is a marketing mix that is conceptualized from the perspective of the consumer. For the purpose of using it to analyze consumer needs. that will enable entrepreneurs to develop their marketing. The 4Cs consist of Consumer, Cost, Convenience and Communication. Nowadays, digital plays an important role in marketing. Or it can be called the digital age. or the era that uses various technologies to use in marketing That's why technology plays an important role in many businesses. Business in this era This includes hotel business as well. Therefore, hotel business operators must pay attention to technology. Increase consumer awareness through technology or allow consumers to access various information or various services of the hotel more easily By using technology Therefore, the marketing mix that can be used to create a marketing strategy that reaches more consumers is the 4Es marketing mix that is another marketing mix that can be used. Because it is a marketing mix that focuses on creating special experiences. or memorable to consumers who come to use the service The 4Es marketing mix is an extension of the 4Ps and 4Cs marketing mix. The 4Es marketing mix consists of Experience, Exchange, Everywhere, and Evangelism.

From a marketing mix model that is appropriate for the digital age If hotel business operators use Use it to adjust and find new strategies. to suit the present era or gain greater access to consumer behavior It will make the hotel business grow efficiently. It also creates income that continues to increase in the long term. It also gives a clear picture of the business. and analyze the hotel business according to the changing times or development of services through formats or new concepts that arise from the use of the marketing mix to analyze the market, for example, grouping consumers according to behavior This will allow the hotel to know the database from consumers who have used the service, etc., which will lead to preparation and development to meet the needs of consumers. In addition to reducing problems that may occur from using the service Hotels also receive more business opportunities.

Keywords : 4Ps Marketing Mix; Marketing Mix 4Cs; 4Es Marketing Mix; Hotel business; Digital Age

บทนำ

ในช่วงที่เกิดโควิด -19 ในปี ค.ศ.2019 (พ.ศ.2562) ได้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจทุกๆ ด้านทั่วโลก รวมทั้งธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างมากในทั่วโลก เพราะมีการประกาศงดการเดินทางข้ามประเทศของรัฐบาลหลายๆ ประเทศ ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบดังกล่าวด้วยเช่นกัน จึงทำให้ธุรกิจที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวหยุดชะงักลง ซึ่งเมื่อดูสถิติจำนวนนักท่องเที่ยว ที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นลดลงอย่างมากในช่วงดังกล่าว และเมื่อมีการประกาศเปิดประเทศของประเทศไทยที่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางจากต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยได้หลังจากปิดประเทศในช่วงปี ค.ศ.2019 – 2021 จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมดที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยในปี ค.ศ.2022 – 2023 (พ.ศ.2564 – 2566)นั้น จะพบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้นอุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยเริ่มกลับมามีบทบาทมากขึ้น เพราะนั่นหมายถึงประเทศไทยจะได้รับผลดีในด้านเศรษฐกิจและรายได้ที่เพิ่มขึ้นของประเทศไทยที่เกิดจากการเดินทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ดังนั้นธุรกิจภาคการ

ท่องเที่ยวเริ่มกลับมาให้บริการอีกครั้ง โดยเฉพาะธุรกิจโรงแรม และเมื่อวิเคราะห์จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยยังมีจำนวนไม่เท่ากับก่อนหน้าที่เกิดโรคโควิด-19 แต่ก็ทำให้ธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเกิดการตื่นตัวมากขึ้น หลายๆ ธุรกิจกลับมาเปิดบริการหลังจากปิดกิจการไปในช่วงดังกล่าว ซึ่งในช่วงดังกล่าวนี้โลกออนไลน์ หรือดิจิทัล หรือเทคโนโลยี ต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาท และมีอิทธิพลอย่างมากในการให้บริการของผู้บริโภคมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชัน การสั่งซื้อสินค้าหรือส่งอำนวยความสะดวกผ่านทางออนไลน์ การบริโภคข่าวสารหรือสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวผ่านรูปแบบออนไลน์มากขึ้น เป็นต้น ดังนั้นในช่วงดังกล่าวนี้ หลายธุรกิจต้องปรับเปลี่ยนตัวเองไปตามพฤติกรรมใหม่ๆ ของผู้บริโภค เพื่อให้ธุรกิจสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้ง่ายมากขึ้น เพื่อที่จะให้ผู้บริโภคตัดสินใจเลือกใช้บริการ ฉะนั้นธุรกิจเกี่ยวกับทางท่องเที่ยว โดยเฉพาะธุรกิจโรงแรมจะต้องเปลี่ยนแปลง และพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ และที่สำคัญคือการเปลี่ยนไปของพฤติกรรมผู้บริโภค เพื่อให้ธุรกิจมีความสามารถที่เข้าไปถึงตัวผู้บริโภคได้อย่างง่าย และตรงตามความต้องการ และเมื่อตรงตามความต้องการของผู้บริโภคก็จะทำให้เกิดการตัดสินใจเลือกบริการนั่นเอง

เปรียบเทียบจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดปี 2021 - 2023 (พ.ศ.2564 - 2566)			
Country of ประเทศ	Number จำนวน		
All Nationality	2023P (พ.ศ.2566)	2022P (พ.ศ.2565)	2021P (พ.ศ.2564)
ทุกประเทศ	มกราคม - ธันวาคม	มกราคม - ธันวาคม	มกราคม - ธันวาคม
Grand Total	12,914,691	11,153,026	427,869

ที่มา : กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

*P หมายถึง ข้อมูลเบื้องต้น (จำนวนผู้เยี่ยมชมและรายได้ใช้โครงสร้าง ปี 2563)

ภาพที่ 1 สถิตินักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทั้งหมดที่เดินทางเข้าประเทศไทย ปี พ.ศ. 2564 - 2566

เมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ธุรกิจท่องเที่ยว โดยเฉพาะธุรกิจโรงแรมก็ต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อที่จะเพิ่มช่องทางการรับรู้ให้ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวเข้าถึงผลิตภัณฑ์หรือการบริการของโรงแรมได้อย่างง่ายตามยุคสมัย และพฤติกรรมในการหาข้อมูลการท่องเที่ยว เช่น โรงแรมให้บริการอะไรบ้าง โรงแรมมีข้อเสนอหรือสิทธิพิเศษอะไรบ้าง โรงแรมนำเสนอการบริการที่แตกต่างจากคู่แข่งอย่างไรและอะไรบ้าง ซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ จะทำให้ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวเห็นว่าตรงตามความต้องการ คำนวณเงินที่จะต้องเสียไปเมื่อผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวคิดได้แบบนี้ ก็จะตัดสินใจมาใช้บริการ และเมื่อผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวมาใช้บริการที่โรงแรมสิ่งสำคัญที่ทางโรงแรมต้องทำให้เกิดขึ้นกับผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว คือสร้างประสบการณ์ดีๆ สร้างความประทับใจ และเมื่อผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ดีๆ เมื่อมาใช้บริการแล้วนั้น ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่เป็นกระบอกเสียงให้โรงแรมโดยการบอกต่อ ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะปากต่อปากโดยตรงจากการเล่า หรืออธิบายผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียต่างๆ และจุดตรงนี้จะทำให้เกิดกลุ่มลูกค้ารายใหม่และกลุ่มลูกค้าที่ซื้อซ้ำ (Royalty Guest) นั่นเอง ซึ่งเมื่อนำทฤษฎีกระบวนการตัดสินใจในการซื้อของผู้บริโภค ของ Philip Kotler และ Kevin Keller (2006) มาประกอบจะพบว่ากระบวนการตัดสินใจซื้อทั้ง 5 ขั้นตอนนั้น การรับรู้ปัญหา (Problem recognition) การค้นหาข้อมูล (Information Search) การประเมินทางเลือก (Evaluation of Alternative) การตัดสินใจซื้อ (Purchase Decision) และความรู้สึกภายหลังการซื้อ (Post Purchase Behavior) โดยจะเริ่มขึ้นจากตระหนักถึงปัญหาหรือความต้องการ ที่ได้รับการกระตุ้น 2 สิ่งได้แก่ สิ่งกระตุ้นจากภายใน เช่น หิว และสิ่งกระตุ้นภายนอก เช่น การเห็น การเสฟสื่อต่างๆ ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ เป็นต้น เพื่อที่จะสนองตอบความต้องการที่ถูกกระตุ้นนั้น ก็จะพยายามค้นคว้าหาข้อมูลโดยวิธีต่างๆ เช่น อ่าน ข้อมูลจากผู้มีประสบการณ์ เช่น

คนครอบครัว เพื่อน อินฟลูเอนเซอร์ KOL เว็บไซต์ บายโฆษณา เป็นต้น จากนั้นก็จะประเมินข้อมูล โดยจะหาประโยชน์ที่จะได้รับ และก็จะทำการเลือกสินค้าหรือบริการที่คุ้มค่าและตรงกับความต้องการของตัวเองมากที่สุดท้ายหลังจากได้ซื้อสินค้าหรือใช้บริการแล้ว ถ้ามีความพึงพอใจก็จะตัดสินใจซื้อซ้ำ

ดังนั้นเพื่อให้ธุรกิจโรงแรมมีความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจ หลังงานจากโรคโควิด-19 ลดลง และนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ธุรกิจโรงแรมต้องมีการทำกลยุทธ์รูปแบบใหม่ๆ ให้เข้ากับยุคดิจิทัล เพื่อสร้างการรับรู้ในธุรกิจของตนเองในตลาดแข่งขัน โดยทั่วไปธุรกิจส่วนใหญ่จะนำเครื่องมือทางการตลาด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการตลาด ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวนี้ คือ 4Ps ซึ่งประกอบไปด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา สถานที่จำหน่าย และการส่งเสริมการขาย (Kotler, 1997, p. 98) โดยจะใช้เริ่มต้นจากการใช้พื้นฐานส่วนผสมทางการตลาด 4Ps สำหรับองค์ประกอบของ 4P Marketing นั้นจะมีอยู่ด้วยกัน 4 ส่วน ดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ สินค้า หรือบริการ (Product) จะต้องทำให้ผู้บริโภคได้รับรู้ถึงคุณค่าที่เหมาะสมกับราคาที่จะต้องจ่าย ด้วยการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภค ตอบสนองความต้องการที่ผู้บริโภคคาดหวัง เพื่อทำให้ตัดสินใจเลือกซื้อ
2. ราคา (Price) เป็นสิ่งสำคัญหลักๆ ของธุรกิจ เพราะมีผลต่อการตัดสินใจซื้อของ จึงทำให้ต้องมีการตั้งราคาให้เหมาะสมก่อนที่จะเสนอออกสู่ตลาด โดยการตั้งราคานี้ต้องใช้ปัจจัยต่างๆ เป็นองค์ประกอบ เช่น ต้นทุน, ราคาในตลาดแข่งขัน, ราคาคู่แข่ง เป็นต้น

3. สถานที่หรือช่องทางในการขาย (Place) ปัจจุบันธุรกิจไม่รอการติดต่อจากผู้บริโภคเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ในปัจจุบันเป็นยุคดิจิทัลที่มีการใช้ช่องทางออนไลน์ และโซเชียลมีเดียต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น Facebook, Line, IG, Website เป็นต้น ซึ่งช่องทางดังกล่าวเป็นช่องทางที่จะช่วยเพิ่มโอกาสให้เข้าถึงผู้บริโภคได้ง่ายขึ้น หรือกลุ่มผู้บริโภคใหม่ๆ มากขึ้น รวมทั้งยังทำให้ได้รับการบริการที่รวดเร็ว

4. การส่งเสริมการขาย หรือการสื่อสารของแบรนด์ (Promotion) เป็นเครื่องมือที่ช่วยทำให้ปิดการขายได้มากขึ้น เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งออนไลน์ และออฟไลน์ การขายโดยพนักงานขาย การขายโดยตรง การนำเสนอโปรโมชั่นต่างๆ เป็นต้น ในยุคดิจิทัลปัจจุบันนี้ยังมีการนำเสนอผ่านช่องทางออนไลน์เพิ่มมากขึ้น เช่น Facebook, Line, IG อินฟลูเอนเซอร์หรือ KOL มาทดลองใช้ และลงข้อมูลหรือประสบการณ์ผ่านทางช่องทางออนไลน์ต่างๆ เพื่อกระตุ้นความต้องการให้แก่ผู้บริโภค

จากส่วนผสมทางการตลาด 4Ps จะพบว่าเป็นการทำการตลาดแบบใช้ผู้ประกอบการเป็นศูนย์กลางในการทำการตลาด จากนั้นได้มีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนมาเป็นส่วนผสมทางการตลาด 4Cs เนื่องด้วยเพื่อต้องการตามเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น การใช้งานเพิ่มขึ้นของอินเทอร์เน็ตที่เข้ามามีบทบาทมากในยุคนี้ โดยหลักการตลาดของ 4Cs นั้นจะเน้นเรื่องเกี่ยวกับผู้บริโภค หรือการมุ่งเน้นที่ลูกค้าเป็นสำคัญ และเมื่อเริ่มให้มีการใช้ผู้บริโภคเป็นศูนย์กลางในการทำการตลาด โดยให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้นหรือเป็นหลัก โดยการตลาดแบบนี้จึงช่วยทำให้ธุรกิจได้รู้ว่าผู้บริโภคต้องการอะไร เมื่อไร และในราคาเท่าใด ทางเลือก 4Cs เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น (Robert F. Lauterborn:1990) จากการตลาดที่เปลี่ยนจาก 4Ps marketing มาเป็น 4Cs marketing นั้น จะมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. จากผลิตภัณฑ์ สินค้า หรือบริการ (Product) —> ความต้องการของผู้บริโภค (Customer) จะเป็นการเปลี่ยนโดยให้ความสำคัญกับความต้องการของลูกค้ามากกว่า โดยจะดูว่าลูกค้ากลุ่มเป้าหมายเป็นใคร จากนั้นจึงสร้างแผนการตลาดเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค

2. เปลี่ยนจากราคา (Price) —> ต้นทุนของผู้บริโภค (Cost) ที่จะเน้นความพอใจของผู้บริโภค ซึ่งจะทำให้การตั้งราคาต้องสอดคล้องกับความต้องการ หรือความพึงพอใจ ดังนั้นราคาที่ผู้บริโภคยินดีที่จะจ่ายนั้น เพื่อต้องการได้รับความคุ้มค่ากับสิ่งที่จะได้คืนมา

3. เปลี่ยนจากสถานที่หรือช่องทางในการขาย (Place) —> ความสะดวกในการซื้อ (Convenience) เมื่อเป็นส่วนประสมทางการตลาด 4Cs จะเป็นการนำเสนอช่องทางขายที่ผู้บริโภคสะดวกมากขึ้นในการที่จะทำการซื้อ โดยทั้งทางออนไลน์ และออฟไลน์

4. เปลี่ยนจากการส่งเสริมการขายหรือการสื่อสารของแบรนด์ (Promotion) —> การสื่อสาร (Communication) โดยจะเน้นการสื่อสารหรือทำการตลาดให้กับผู้บริโภคที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้มั่นใจว่าสินค้าหรือบริการนั้นตอบสนองความต้องการแบบตรงจุด

ต่อมาได้การนำเสนอ ส่วนผสมทางการตลาด 4Es โดย Brian Fetherstonhaugh ซึ่งเป็น Chairman และ CEO ของ Ogilvy One Worldwide ที่เป็นเอเยนซีอันดับต้นๆ ของโลก โดยคิดว่าต้องการมาแทนที่ Marketing Mix แบบ 4Ps ที่ไม่ทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปของส่วนผสมทางการตลาดจาก 4Ps และ 4Cs มาเป็น 4Es ดังนี้

1. เปลี่ยนจากผลิตภัณฑ์ สินค้า หรือบริการ (Product) —> ความต้องการของผู้บริโภค (Consumer) —> การสร้างประสบการณ์ (Experience) ธุรกิจจะต้องทำให้ผู้บริโภคเห็นว่าถ้าหากตัดสินใจซื้อแล้วนั้น สิ่งที่จะได้รับหรือประสบการณ์ดีๆ ที่จะเกิดขึ้นเป็นอย่างไร ซึ่งจะได้อาจมาจากการนำเสนอภาพลักษณ์ของแบรนด์ และการสร้างความรู้สึกร่วมกันกับธุรกิจ

2. เปลี่ยนจากราคา (Price) —> ต้นทุนของผู้บริโภค (Cost) —> ความคุ้มค่า (Exchange) เพื่อทำให้ผู้บริโภคที่ตัดสินใจซื้อมีความรู้สึกถึงความคุ้มค่า (Exchange) หรือเลิกสนใจในเรื่องของราคา เนื่องจากผู้บริโภคยุคดิจิทัลนี้เน้นตามหาความพึงพอใจมากกว่าเรื่องราคา ดังนั้นต้องเน้นสร้างการรับรู้ในด้านคุณค่า เพื่อให้เห็นความคุ้มค่า และลูกค้ายอมที่จะจ่ายเพื่อแลก

3. เปลี่ยนจากสถานที่หรือช่องทางในการขาย (Place) —> ความสะดวกในการซื้อ (Convenience) —> การเข้าถึงผู้บริโภค (Everywhere) การที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงธุรกิจของเราได้จากทุกๆ ที่ (Everywhere) แบบสะดวกสบาย จะทำให้เพิ่มโอกาสในการทางธุรกิจมากขึ้น

4. เปลี่ยนจากการส่งเสริมการขายหรือการสื่อสารของแบรนด์ (Promotion) —> การสื่อสาร (Communication) —> การสร้างความสัมพันธ์ (Evangelism) ปัจจุบันสื่อโซเชียลมีเดียเข้ามามีบทบาท มีอิทธิพล และตัวแปรหลักในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคมากขึ้น ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ (Evangelism) ตามแนวคิดส่วนผสมทางการตลาดแบบ 4Es จึงทำให้เกิด Brand Loyalty หรือความจงรักภักดีในแบรนด์ หรือการซื้อซ้ำเกิดขึ้นจากผู้บริโภค

การใช้การผสมทางการตลาด 4Ps 4Cs และ 4Es สำหรับธุรกิจโรงแรมในยุคดิจิทัลนั้น จะเห็นว่าส่วนผสมทางการตลาดหรือ Marketing Mix ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุค ตามสมัย และสำคัญที่สุดคือตามพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป โดยจะมีจุดเริ่มต้นจากผู้ประกอบการที่มุ่งเน้นความคิดตัวเองเป็นหลัก หรือการผสมทางการตลาด 4Ps เมื่อยุคสมัยเปลี่ยน ทั้งสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ทำให้เกิดความคิดที่มุ่งเน้นความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้นอย่างการผสมทางการตลาด 4Cs และปัจจุบันในยุคดิจิทัล เป็นธุรกิจที่มุ่งเน้นให้เข้าไปอยู่ในใจของผู้บริโภค หรือลูกค้าอย่างยั่งยืนมากขึ้น ตามแนวคิดการผสมทางการตลาด 4Es ซึ่งถ้าธุรกิจใดสามารถที่จะปรับตัว และทำการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ทางการตลาดให้เข้ากับยุคปัจจุบันได้ ก็จะช่วยทำให้ธุรกิจนั้นๆ สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างรวดเร็ว และเติบโตต่อเนื่องในระยะยาวแบบยั่งยืน อีกทั้งแนวคิดการทำตลาดแบบ Marketing Mix ในรูปแบบใหม่ๆ นี้ ยังช่วยทำให้มองเห็นผลิตภัณฑ์หรือบริการของตนจากมุมมอง หรือรูปแบบที่ต่างกันไป โดยจะช่วยให้ธุรกิจรู้จักกลุ่มลูกค้า หรือผู้บริโภคของตัวเองเพิ่มมากขึ้น ทำให้ธุรกิจมีข้อมูล (Data) ต่างๆ ในเชิงลึกมากขึ้น ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้อาจจากผู้บริโภค หรือลูกค้าโดยตรง ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และอาจจะนำไปสู่โอกาสในการขายมากขึ้นได้ด้วยเช่นกัน

สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทยในปัจจุบันเริ่มมีการกลับมาดำเนินธุรกิจกันมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงที่เกิดการระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ธุรกิจโรงแรมที่เป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลับมาเปิดบริการอีกครั้ง ประกอบกับจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นนั้น โรงแรมส่วนใหญ่ต้อง

ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ และพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป รวมทั้งคู่แข่งที่ประกอบธุรกิจเดียวกัน ดังนั้นผู้บริหารหรือนักการตลาดต้องมีแนวคิดซึ่งเป็นทางเลือกที่จะกำหนดโครงสร้างและระบบควบคุมให้องค์การ โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ ของสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานขององค์กร และต้องใช้วิธีการบริหารจัดการที่แตกต่างด้วยเช่นกัน จากการใช้การผสมทางการตลาด 4Ps ไปเป็น 4Cs และไปเป็น 4Es นั้น สำหรับธุรกิจโรงแรมในยุคดิจิทัลนั้นต้องคำนึงถึงผู้บริโภคหรือลูกค้าเป็นจุดศูนย์กลาง คือ

การสร้างประสบการณ์ (Experience) ธุรกิจโรงแรมจะต้องทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมองเห็นว่าการตัดสินใจซื้อแล้วนั้น สิ่งที่จะได้รับหรือประสบการณ์ดีๆ ที่จะเกิดขึ้นเป็นอย่างไร ซึ่งจะได้มาจากการนำเสนอภาพลักษณ์ของโรงแรมหรือแบรนด์ของโรงแรม และการสร้างความรู้สึกให้เกี่ยวข้องกับโรงแรม เช่น จะต้องสร้างประสบการณ์การให้บริการที่น่าประทับใจให้กับลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว แบบชนิดที่เกินความคาดหมาย, การตกแต่งโรงแรมหรือสถานที่ให้สวยงาม โดยเฉพาะจุดสำหรับการถ่ายรูป หรือ check in สำหรับลงโซเชียลมีเดีย เพราะนั่นคือการที่เป็นการบอกต่อจากประสบการณ์จริงจากผู้ใช้บริการ ซึ่งจะทำให้กระตุ้นความต้องการของลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวรายใหม่ที่ได้รับรู้ถึงข้อมูลของโรงแรม

ความคุ้มค่า (Exchange) เพื่อให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่ตัดสินใจเลือกที่จะใช้บริการโรงแรมนั้นโรงแรมต้องทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกถึงความคุ้มค่า จนทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวเลิกสนใจในเรื่องราคาที่ทางโรงแรมนำเสนอ เนื่องจากลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวยุคใหม่จะเน้นตามหาความพึงพอใจ หรือตอบสนองความต้องการมากกว่าเรื่องราคา ดังนั้นต้องเน้นสร้างการรับรู้ในด้านคุณค่า เพื่อให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวยอมที่จะจ่ายเพื่อแลกกับสิ่งที่ตามหาหรือต้องการ ซึ่งถ้าหากธุรกิจโรงแรมสามารถตั้งราคาให้เหมาะสมกับคุณค่าและความคุ้มค่าที่ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวเห็นได้นั้น โรงแรมก็จะเพิ่มโอกาสในการที่จะปิดการขายได้มากขึ้น

การเข้าถึงผู้บริโภค (Everywhere) การที่ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลของโรงแรมได้ง่าย และเข้าได้จากทุกๆ ที่ (Everywhere) แบบสะดวกสบาย เช่น สร้างช่องทางการสำรองห้องพักไว้หลายๆ ช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นแบบออนไลน์ คือ OTAs หรือ Online Travel Agents, Hotel Website, Line@ เป็นต้นและออฟไลน์ คือ ติดต่อโดยตรงกับเจ้าหน้าที่ของโรงแรม, ผ่านทาง agency ต่างๆ เป็นต้น ก็จะทำให้เพิ่มช่องทางการติดต่อและสร้างโอกาสในการทางธุรกิจมากขึ้น นอกจากนี้มีช่องทางการเสนอการขายทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์แล้ว การเพิ่มช่องทางการติดต่อกรณีที่ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวเกิดปัญหาต่างๆ หรือต้องการข้อมูลเพิ่มเติมอื่นๆ เกี่ยวกับโรงแรม ดังนั้นการนำเสนอข้อมูลในส่วนนี้ จึงสำคัญเช่นกันถ้าทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมีความรู้สึกที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายๆ ในทุกช่องทาง ดังนั้นทางโรงแรมจะต้องแบ่งปันข้อมูลไปในแต่ละช่องทางให้เหมือนกัน โดยไม่แบ่งแยกว่าช่องทางไหน อย่างไร

การสร้างความสัมพันธ์ (Evangelism) ปัจจุบันโซเชียลมีเดียเข้ามามีบทบาท มีอิทธิพล และตัวแปรหลักในชีวิตประจำวันของลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมากขึ้น ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโรงแรมของเราแล้วนั้น จะทำให้เกิด Brand Loyalty หรือความจงรักภักดีในแบรนด์ หรือการซื้อซ้ำเกิดขึ้นจากลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวรายนั้น ดังนั้นทางโรงแรมควรที่จะสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการให้ดีที่สุด เพื่อทำให้เกิดการซื้อซ้ำบ่อยมากขึ้น โดยการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดในรูปแบบต่างๆ โดยการใช้ผสมผสานกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวของโรงแรม ให้เกิดความพึงพอใจในการใช้บริการของโรงแรมให้มากที่สุดที่จะทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวรายนั้นกลับมาเป็นกระบอกเสียงที่สำคัญให้กับโรงแรมของเราหรือการบริการของโรงแรมเรา รวมถึงจะเป็นการเพิ่มคุณภาพ และคุณค่าการบริการของโรงแรมเรา จากการที่เราให้การดูแลลูกค้าเป็นอย่างดี

สรุปหลักการและเหตุผล (Main Idea)

หัวใจหลักและสำคัญของส่วนผสมทางการตลาด 4Ps เป็น 4Cs และเป็น 4Es สำหรับธุรกิจโรงแรมในยุคดิจิทัลนั้น คือโรงแรมต้องเข้าถึงลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวแบบเป็นการที่ไม่ไปรบกวนมากเกินไป หรือละเมิดสิทธิพื้นฐาน หรือไปกระทบต่อชีวิตประจำวันของลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนกลายเป็นการรบกวนและนำรำคาญ ซึ่งอาจจะทำให้ไม่อยากจะมาใช้บริการก็เป็นได้ แต่ให้พยายามที่จะศึกษาและเรียนรู้ถึงพฤติกรรมของลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวว่ามีความต้องการอะไร โดยอาจจะนำกระบวนการตัดสินใจซื้อทั้ง 5 ขั้นตอนมาเป็นข้อมูลในการดำเนินการได้ และหาทางเข้าถึงชีวิตประจำวันของลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายให้ได้ โดยทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวกลุ่มนั้นมองว่าหรือรู้สึกว่าโรงแรมเป็นเสมือนเพื่อน หรือสถานที่ที่จะคอยหยิบยื่นหรือนำเสนอสิ่งดีๆ ประสบการณ์ดีๆ หรือบริการดีๆ ให้อยู่เสมอ เพราะฉะนั้นธุรกิจโรงแรมใดที่ยังใช้รูปแบบเดิมๆ อาจจะต้องคิดทบทวน และปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัย หรือพฤติกรรมของลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา

ส่วนผสมทางการตลาด 4Ps 4Cs และ 4Es สำหรับธุรกิจในยุคดิจิทัล มีหลักทฤษฎีทางการตลาด ที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ของ ส่วนผสมทางการตลาด 4Ps 4Cs และ 4Es ว่ามีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกันในรูปแบบใด ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงส่วนผสมทางการตลาด 4Ps 4Cs และ 4Es

การพัฒนาจากส่วนผสมทางการตลาด 4Ps และ 4Cs ไปเป็น 4Es นั้น เป็นการตลาดที่เกิดจากรูปแบบของการทำการตลาดที่ทำการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปตามยุค ตามสมัย และเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดขึ้นไม่ว่าในทางออนไลน์ และออฟไลน์ เช่น การใช้สื่อโซเชียลมีเดียต่างๆ พฤติกรรมผู้บริโภค เช่น การทำธุรกรรมต่างๆ ผ่านทางออนไลน์ ซึ่งทำให้วิธีการ หรือพฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนไป รวมถึงวงจรและเส้นทางการซื้อของ หรือใช้บริการของผู้บริโภค เปลี่ยนไปค่อนข้างมาก ทำให้ตลาดในยุคที่ใช้ส่วนผสมทางการตลาด 4Es เริ่มไม่ใช่ตลาดที่เป็นแบบ Mass Market แบบก่อนหน้านี้ที่มีธุรกิจเป็นจุดศูนย์กลางตามแนวคิดส่วนผสมทางการตลาด 4Ps และไม่ใช้การคิดโดยใช้ลูกค้าเป็นจุดศูนย์กลางตามแนวคิดส่วนผสมทางการตลาด 4Cs เท่านั้น แต่ส่วนประสมการตลาดในยุคใหม่ หรือยุคดิจิทัลนั้นจะต้องเน้นการสร้างประสบการณ์ที่ดี และนำเสนอประทับใจให้ผู้บริโภค หรือลูกค้ามากยิ่งขึ้นในทุกๆ ด้าน ว่าด้านการสื่อสาร ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ และด้านการบริการ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อธุรกิจที่ต้องการจะให้แบรนด์ของตัวเองได้เข้าไปอยู่ในใจของผู้บริโภค หรือลูกค้าแบบยั่งยืนในระยะยาวมากกว่าที่จะมุ่งเน้นแต่การขายสินค้าและบริการเพื่อให้ได้มาเพียงแค่ออขายอย่างเดียวเท่านั้น

สรุป

ผู้เขียนต้องการนำเสนอแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว โดยเฉพาะธุรกิจโรงแรมถึงการนำส่วนผสมทางการตลาด 4Ps 4Cs และ 4Es สำหรับธุรกิจโรงแรมในยุคดิจิทัล เพื่อให้นำไปเป็นข้อมูลเพื่อที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุงกลยุทธ์ทางการตลาด และขับเคลื่อนการเติบโตของธุรกิจโรงแรม โดยใช้ประโยชน์จากการนำส่วนผสมทางการตลาด 4Ps 4Cs และ 4Es ไปใช้สำหรับธุรกิจโรงแรมในยุคดิจิทัล

References (Example)

- สำนักงานพัฒนาบริการท่องเที่ยว. กรมการท่องเที่ยว. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. สถิตินักท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2566, จาก <https://www.dot.go.th>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำนวณที่พักรวม พ.ศ. 2563. สืบค้นเมื่อ 8 มีนาคม 2566, จาก <http://www.nso.go>
- 2Guyz on Marketing website. *Larry Steven Londre's 9 P's of Marketing*. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2566, จาก <http://2guyzonmarketing.com/larry-steven-londres-9-ps-of-marketing/>
- AdAddictTh.com. *ทำความเข้าใจกับกลยุทธ์ 4E Marketing การตลาดแนวใหม่ตอบโจทย์ชีวิตยุคดิจิทัล*. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2566, จาก <https://adaddictth.com/knowledge/4E-Marketing>
- WiseSight.com. *4P 4C 4E คืออะไร ทำความรู้จักกับ Marketing Mix ถึงวิธีคิดและการนำไปใช้*. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2566, จาก <https://wisesight.com/news/blog/4p-4c-4e-marketing-mix/>
- Kotler, P. (2006). *Marketing Management*. 12th ed. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Robert F. Lauterborn ศาสตราจารย์ของการโฆษณาที่มหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนาเสนอทางเลือก 4C's ขึ้นในปี 1990 เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากขึ้น. สืบค้น เมื่อ 17 เมษายน 2566, จาก <http://dekmarketing.blogspot.com/2016/08/marketing-mix-4cs.html>
- The Marketing Mix. *The Marketing Mix 4C's*. สืบค้น เมื่อ 17 เมษายน 2566, จาก <https://marketingmix.co.uk/marketing-mix-4cs/>
- Epuran, G., Ivasciuc, I. S., & Micu, A. (2015) From 4P's to 4 E's – How to Avoid the Risk of Unbalancing the Marketing Mix in Today Hotel Businesses Retrieved from <https://www.semanticscholar.org/paper/From-4P's-to-4-E's-%E2%80%93-How-to-Avoid-the-Risk-of-the-Epuran-Ivasciuc/9990c7ad19d6d020b3c0d24f55f334702470e1c3>
- MaxideaStudio.com. *ทฤษฎีของ 4Ps สมัยนี้ต้อง 4Es แล้ว*. สืบค้น เมื่อ 17 เมษายน 2566, จาก <https://www.maxideastudio.com/blog/%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%94%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%84%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87-4ps-%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B8%B1%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%B5%E0%B9%89%E0%B8%95%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87-4es-%E0%B9%81/>

ระบบบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน”

Healthcare delivery system “Hospital at Home Model”

ผู้เขียน

เจริญพร เลิศกิจคุณานนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภครดา เกิดประทุม

บทคัดย่อ

จากแนวโน้มโครงสร้างประชากร ที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ กับ สถานะการเปลี่ยนแปลงของโลกมีผลกระทบต่อระบบสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะ สถานการณ์การแพร่ระบาด ของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทั่วโลก หรือที่มีชื่อเรียกว่าโควิด-19 รวมทั้งการพัฒนาทางเทคโนโลยีทางด้านสุขภาพและเทคโนโลยีด้านการสื่อสารที่มีความล้ำสมัยมากยิ่งขึ้น ทำให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับระบบบริการสุขภาพมีความตื่นตัวและพยายามที่จะสร้างการปรับเปลี่ยน และศึกษาหารูปแบบในการให้บริการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งการบริการสุขภาพในรูปแบบ โรงพยาบาลที่บ้าน เป็นรูปแบบหนึ่งที่ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในช่วงสถานการณ์ระบาดของโควิด-19 ถึงแม้ว่ารูปแบบนั้นจะยังไม่สมบูรณ์แบบแต่ก็เป็นรูปแบบการบริการสุขภาพที่ทำให้ประชาชน รอดชีวิตและปลอดภัยจากการระบาดครั้งนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริการสุขภาพรูปแบบโรงพยาบาลที่บ้าน ซึ่งพบว่า รูปแบบที่ดีมีประสิทธิภาพ คือการกำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน ที่รวมถึงการรักษาพยาบาลและการเยี่ยมบ้าน โดยได้ความร่วมมือของทีมผู้บริหาร แพทย์ พยาบาลและทีมสหวิชาชีพ และ ชุมชน ซึ่งต้องนำระบบของเทคโนโลยีมาช่วยด้วย อาทิ การแพทย์ทางไกล (Telemedicine) การใช้เซนเซอร์ในการติดตามผู้ป่วยทางไกล (Remote Patient Monitoring sensors) และแพลตฟอร์มที่ใช้ในการติดตามผู้ป่วยทางไกล (Remote Patient Monitoring platforms) การบริการนี้ทำให้การดูแลผู้ป่วยที่บ้านได้อย่างต่อเนื่อง โดยสามารถลดอัตราการครองเตียง ลดอัตราการนอนโรงพยาบาลซ้ำ ผู้ป่วยมีภาวะแทรกซ้อนน้อยลง เหล่านี้ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยและครอบครัวดีขึ้น

คำสำคัญ ระบบบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” (Hospital at Home, HaH)

Abstract

From the trend of population structure, becoming an aging society, and several changing conditions of the world have an impact on the healthcare delivery system, especially the global pandemic of coronavirus disease 2019 (COVID-19), also known as COVID-19. Furthermore, there have been such great development of healthcare/medical technology as well as communication technology advancement in the past years. Therefore, organizations involved in the health service delivery system are more alert and try to make changes and study to find models best for providing services that are appropriate to the situation, one of which is health services delivery model of “hospital at home.” This “hospital at home” model has been widely used in Thailand during the COVID-19 outbreak. Although the model is not perfect, it is a health service delivery model that makes people survive and stay safe from that outbreak. This academic article therefore aims to study guidelines for developing hospital at home service

delivery model. For the “hospital at home” model to be found effective as well as efficient, hospitals need clear guidelines for practice that includes medical treatment and home visits, the cooperation of the management team, doctors, nurses, interdisciplinary teams and the community involvement, along with medical and communication technology, namely telemedicine. In addition, remote patient monitoring (RPM) sensors and remote patient monitoring platforms are found to be important foundational structures of the successful model. This model of healthcare service delivery ensures continuous care for patients at home. It can reduce the bed occupancy rate, reduce the rate of repeat hospital admissions and reduce patient complications, all of which yield improvement of the quality of life of patients and their families.

Key Word : Hospital at Home (HaH)

บทนำ

จากรายงานโครงสร้างประชากรโลกขององค์การสหประชาชาติสหประชาชาติ ปลายปี 2565 พบว่าประชากรโลกมีมากถึง 8,000 ล้านคน ประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลก 3 อันดับแรกคือ ประเทศอินเดีย จีน และสหรัฐอเมริกา ตามลำดับ และหลายประเทศได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว World Population Prospects 2022 คาดการณ์ว่า จำนวนประชากรบนโลกนี้มีมากถึง 8 พันล้านคน โดยผู้ที่มีอายุมากกว่า 65 ปีมีอยู่ราว 10 เปอร์เซ็นต์ และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 16 เปอร์เซ็นต์ภายในปี 2050 การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ได้ส่งผลกระทบต่อหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลกระทบที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องมีความตื่นตัวมาก เนื่องจากผลกระทบของสังคมผู้สูงอายุ มีผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจ เนื่องจากอัตราผู้ใช้งานแรงงานน้อยลง และมีผู้พึ่งพิงมากขึ้น ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ต้องมีการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่อย่างปลอดภัย ด้านสุขภาพ เนื่องจากผู้สูงอายุจะมีสภาวะสุขภาพที่เสื่อมถอยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งทำให้ต้องได้รับการบริการด้านสุขภาพมากขึ้น ทางระบบสาธารณสุขในทุกประเทศจะมีการพัฒนา ระบบบริการทางสาธารณสุขให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด แต่ก็ต้องใช้งบประมาณอย่างมาก สืบเนื่องระบบบริการสาธารณสุขเป็นความจำเป็นของผู้ใช้บริการทำให้องค์กรที่เกี่ยวข้องพัฒนากันอย่างมากและต้องมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ดังนั้นจากการลงทุนในการพัฒนาดังกล่าวทำให้มีต้นทุนที่สูงจึงส่งผลให้ ค่าใช้จ่ายในการรับบริการทางด้านสุขภาพมีอัตราที่สูงขึ้น ประกอบกับการที่ภาวะเศรษฐกิจโลกมีสภาวะที่เปลี่ยนแปลงมาก และมีผลต่อภาวะเงินเฟ้อที่สูงขึ้น ทำให้ ค่าครองชีพ ค่าสินค้า ค่าบริการต่างๆ สูงขึ้นตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้จากค่าใช้จ่ายที่เข้ารับบริการทางสุขภาพจะมีการปรับขึ้นราคาในทุกๆ ปี เช่น ราคาค่าห้องพักผู้ป่วยใน ค่าบริการ ค่ายาและเวชภัณฑ์ เป็นต้น ดังนั้นจากข้อมูลเบื้องต้นจะเห็นว่า กลุ่มประชากร หรือกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยได้รับผลกระทบอย่างมาก

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2563 ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้มีการใช้มาตรการล็อกดาวน์ เพื่อเป็นการยับยั้งและป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 มาตรการด้านสาธารณสุขโดยเฉพาะการล็อกดาวน์ได้ส่งผลกระทบต่อกระดำเนินชีวิตของประชาชนและธุรกิจในวงกว้าง ความรุนแรงของโรค และ การแพร่กระจายบีบบังคับให้ทุกคนต้องปรับตัวเพื่อหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้อื่น จากการระบาดทำให้ระบบสาธารณสุขต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบการบริการให้เข้ากับสถานการณ์ได้เนื่องจาก จำนวนเตียงไม่เพียงพอต่อการรองรับผู้ป่วยจำนวนมากจึงทำให้ต้องมีมาตรการ โดยผู้ป่วยที่มีอาการน้อยให้ กักตัวที่บ้าน และผู้ที่ได้รับเชื้อโรคจนเจ็บป่วยต้องได้รับการกักตัวในโรงพยาบาล หรือโรงแรม รวมทั้งที่บ้านหรือที่พักอาศัยของผู้ป่วยเอง โดยได้รับการดูแลจากทางแพทย์และพยาบาล เพื่อให้ค่ารักษา และ ติดตามอาการทางออนไลน์ มีการให้บริการทางการแพทย์เสมือน (Virtual Care) ซึ่งเป็นการนำเทคโนโลยี

เข้ามาใช้เพื่อช่วยแก้ปัญหาในช่วงที่มีการระบาดของโรค และได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีกับระบบการบริการสุขภาพวิถีใหม่ ในต่างประเทศที่มีสังคมผู้สูงอายุและได้ใช้ระบบการบริการสุขภาพที่เรียกว่า “โรงพยาบาลที่บ้าน (Hospital at Home)” ซึ่งในสถานการณ์ระบาดของโรคโควิด-19 ระบบการบริการสุขภาพรูปแบบโรงพยาบาลที่บ้านได้เป็นระบบที่ช่วยรองรับการบริการสุขภาพของผู้ป่วยได้เป็นอย่างดี เพราะโรงพยาบาลมีจำนวนเตียงไม่เพียงพอที่จะรองรับผู้ป่วย ถึงแม้ว่าทุกวันนี้สถานการณ์ระบาดได้เบาบางลง แต่ยังคงมีการให้บริการให้คำปรึกษาทางการแพทย์ออนไลน์ ให้บริการอยู่ และในต่างประเทศ การบริการรูปแบบโรงพยาบาลที่บ้านได้มีการพัฒนาและได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น ในประเทศไทยสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ได้ร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุข กรมการแพทย์ ได้พัฒนาการบริการ และกำหนดแนวทางและมาตรฐานการดูแลผู้ป่วยในบ้าน (Home ward) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงบริการสุขภาพ ได้อย่างเป็นธรรม ผู้ป่วยจำนวนไม่น้อยที่ยังเข้าไม่ถึงการรักษา เนื่องจากจำนวนเตียงรองรับผู้ป่วยในโรงพยาบาลมีจำนวนไม่เพียงพอ กรมการแพทย์จึงมีนโยบายสนับสนุนการให้บริการ ทางแพทย์ที่มีผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง (Personal-based Medical Services) เพื่อให้ผู้ป่วยมีสุขภาพที่ดี ลดจำนวนวันนอนในโรงพยาบาล ลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ป่วยและครอบครัวโดยเฉพาะผู้ป่วยที่จำเป็นต้อง ได้รับการดูแลรักษาแบบผู้ป่วยใน (Inpatient) การดำเนินการให้บริการในรูปแบบผู้ป่วยในบ้าน หรือการดูแลเสมือนโรงพยาบาลที่บ้าน (Hospital care at home) เป็นการให้บริการการดูแลรักษาแบบผู้ป่วยใน ที่ใช้บ้านเป็นหอผู้ป่วย ซึ่งมีมาตรฐานการดูแลเทียบเคียงผู้ป่วยในของโรงพยาบาล (IPD) ผู้ป่วยจะได้รับการดูแลรักษาตามมาตรฐานของแต่ละวิชาชีพ รวมถึงได้รับการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ทางการแพทย์ที่จำเป็นสำหรับการดูแลรักษา แนวโน้มทางเทคโนโลยี ที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมในวงกว้าง เพราะ เทคโนโลยีจะถูกนำมาปรับใช้ และสนับสนุนการบริการด้านสุขภาพให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างของการนำเทคโนโลยีที่นำมาใช้ ได้แก่ การให้คำปรึกษาออนไลน์ (E-consultations) การแพทย์ทางไกล (Telemedicine) การวินิจฉัยแบบเรียลไทม์ (Real-time diagnosis) การรักษาแบบดิจิทัล (Digital therapeutics) การวิเคราะห์ทางพันธุกรรม การรวบรวมข้อมูลทางคลินิก และการบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data management) การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence, AI) และระบบอินเทอร์เน็ตในทุกสิ่ง (Internet of Things, IoT) เป็นต้น ซึ่งการนำเทคโนโลยีมาใช้อาจจะเป็นประโยชน์ทั้งผู้ปฏิบัติงาน และผู้รับบริการ ดังนั้น เพื่อการพัฒนาการบริการสุขภาพควรมีการปรับรูปแบบให้เข้ากับสถานการณ์และทั้งผู้ให้บริการ และผู้รับบริการได้รับประโยชน์สูงสุดโดยเฉพาะในการเข้าถึงการรับบริการทางสุขภาพที่เป็นธรรม

เนื้อเรื่อง

วิวัฒนาการของระบบบริการทางสุขภาพไทย

ในอดีตการดูแลสุขภาพของประชากรไทย ยังไม่ได้มีการจัดให้เป็นระบบ และแม้จะมีโรงพยาบาลเกิดขึ้นแล้วแต่ประชาชนยังไม่นิยมเข้าไปใช้บริการในโรงพยาบาล ส่วนหนึ่งยังคง “อาศัยหมอไทยหรือ ‘หมอเชลยศักดิ์’ ที่มีอยู่ทั่วไป รวมทั้งร้านยาจีนของหมอชาวจีนในการบำบัดรักษาโรค” (กระทรวงสาธารณสุข 2561) การดูแลสุขภาพด้วยตนเองที่บ้านจึงถือเป็นสิ่งที่พบได้โดยทั่วไปในสมัยนั้น “เมื่อมิชชันนารีตะวันตกนำการแพทย์สมัยใหม่มาเผยแพร่จึงมีการสร้างโรงพยาบาลขึ้น เช่นโรงพยาบาลของมิชชันนารีที่เพชรบุรี สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๒๓ ในส่วนของรัฐบาลไทย นอกจากจะมีการก่อสร้างศิริราชพยาบาลขึ้นเป็นโรงพยาบาลรัฐแห่งแรก ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ แล้ว ต่อมายังได้สร้างโรงพยาบาลขึ้นอีกหลายแห่ง...” (กระทรวงสาธารณสุข 2561) รูปแบบบริการทางสุขภาพได้เปลี่ยนไปจากการดูแลที่บ้านเป็นการดูแลในโรงพยาบาล การจัดตั้งศูนย์การแพทย์/โรงพยาบาลและ

ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ทำให้บทบาทของโรงพยาบาลเปลี่ยนไปเป็นสถานที่ให้บริการทางสุขภาพสำหรับผู้ป่วยโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามเมื่อโรงพยาบาลต้องรับผิดชอบในการดูแลผู้ป่วยจำนวนมากขึ้น นั้นหมายถึงค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพประชาชนที่สูงขึ้นด้วย และเมื่อพิจารณาผลลัพธ์ของการดูแลผู้ป่วยไม่ได้ตามที่ควรจะเป็นอาทิ เกิดการติดเชื้อในโรงพยาบาล ความผิดพลาด/ภาวะแทรกซ้อนในการดูแลรักษาผู้ป่วย เหล่านี้ทำให้เกิดคำถามที่ว่า “โรงพยาบาลจำเป็นต้องเป็นสถานที่ให้การดูแลรักษาผู้ป่วยที่ไม่ใช่ผู้ป่วยวิกฤติหรือไม่?” (Pandit, Pawelek, Leff, & Topol, 2024)

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้ทดสอบสมมุติฐานนี้ได้ดี เนื่องจากว่าโรงพยาบาลต้องให้การดูแลผู้ป่วยโควิด 19 จำนวนมากในขณะที่ต้องจำกัดการรับผู้ป่วยไว้นอนในโรงพยาบาลได้เฉพาะที่เป็นผู้ป่วยวิกฤติเท่านั้น ในสหรัฐอเมริกามีความพยายามก่อนหน้านี้ที่จะผลักดันให้มีการดูแลรักษาผู้ป่วยในที่บ้านเพื่อลดระยะเวลาการนอนในโรงพยาบาลและลดการที่ต้องรับผู้ป่วยเข้าไว้รักษาในโรงพยาบาลซึ่งแสดงให้เห็นแล้วว่าได้ผลดีทางคลินิกหลายประการ แต่ยังไม่ได้รับการตอบรับที่ดีเนื่องจากขาดแรงจูงใจ ความกังวลเรื่องความปลอดภัย ความท้าทายในการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการดูแลรักษาผู้ป่วย และรูปแบบของการจ่ายเงินค่ารักษาพยาบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทประกันสุขภาพเอกชน ในระดับโลกมีรายงานผลการศึกษาวิจัยระบบบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” พบว่าผลลัพธ์ของการดูแลผู้ป่วยสูงกว่ารูปแบบเดิมที่ต้องนอนในโรงพยาบาลอีกทั้งคุณภาพชีวิตและประสิทธิภาพของการใช้ต้นทุนก็สูงกว่าในกลุ่มผู้ป่วยที่มีอาการตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศออสเตรเลีย และนอร์เวย์ การดูแลผู้ป่วยในที่บ้านได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย และโรงพยาบาลส่วนใหญ่ให้บริการรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” มานานกว่า 15 ปี (American Hospital Association 2020)

ระบบบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” (Hospital at Home, HaH)

บริบทของบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” (Hospital at Home, HaH)

การบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” เริ่มมีการทดลองใช้ ศึกษาและตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษตั้งแต่ปลาย ค.ศ. 1970 และครั้งแรกในสหรัฐอเมริกาที่ได้ทำการศึกษาในโรงพยาบาลหนึ่งถึงความเป็นไปได้ของการใช้ระบบการดูแลรักษาผู้ป่วยในที่บ้านแทนที่จะต้องนอนโรงพยาบาลโดยให้แพทย์เข้าเยี่ยมผู้ป่วยที่บ้านและได้รับการตีพิมพ์ช่วงปลายปี ค.ศ. 1990 ซึ่งการศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นความเป็นไปได้ ความปลอดภัย และประสิทธิภาพของการบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” ในผู้ป่วยที่มีอายุมากกว่า 65 ปีที่มีปัญหาสุขภาพซึ่งในระบบการดูแลสุขภาพแบบเดิมต้องการการดูแลในโรงพยาบาล (โรคปอดอักเสบชุมชน โรคหัวใจล้มเหลวเรื้อรังกำเริบ โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง โรคเซลล์เม็ดเลือดขาว) องค์ประกอบ ที่สำคัญของการบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” คือการเยี่ยมผู้ป่วยที่บ้านและการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัยเพื่อความสำเร็จของโครงการ

การเยี่ยมผู้ป่วยที่บ้าน

ในสหรัฐอเมริกา การรื้อกลับของโครงการบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” (Hospital at Home, HaH) เกิดขึ้นได้ด้วยความเชื่อมั่นว่าจะมีผู้ให้บริการทางการแพทย์ไปเยี่ยมที่บ้านด้วยตนเอง (In-person visit) ในการศึกษาวิจัยโครงการนี้ตอนแรก หลังจากที่ผู้ป่วยเข้ามาพบแพทย์ที่ห้องฉุกเฉิน ได้รับการตรวจวินิจฉัยโดยแพทย์ที่แผนกฉุกเฉิน และทำการประเมินแล้วเห็นความเหมาะสมที่จะได้รับการดูแลรักษาด้วยรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” ผู้ป่วยรับทราบและยินยอมเข้าร่วมโครงการ ทางโรงพยาบาลส่งผู้ป่วยกลับบ้านด้วยรถพยาบาลพร้อมพยาบาลวิชาชีพ 1 คนเพื่อการดูแลผู้ป่วยที่บ้านในช่วง 24

ชั่วโมงแรกและทุกๆ 8 ชั่วโมง ตามด้วยเมื่อผู้ป่วยต้องการ/ร้องขอ โดยแพทย์จะเข้าเยี่ยมผู้ป่วยอย่างน้อยวันละ 1 ครั้งเพื่อประเมินความถี่ในการติดตามเฝ้าระวังอาการของผู้ป่วยตามความเหมาะสม รวมถึงการจำหน่ายผู้ป่วยออกจากโครงการเมื่อพร้อม จากการศึกษาพบว่ารูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” นี้ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจของผู้ป่วยสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบที่ผู้ป่วยต้องนอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาลแบบดั้งเดิม อีกทั้งประสิทธิภาพของการบริการที่ดีขึ้นถึง ร้อยละ 40 เมื่อเทียบกับการดูแลผู้ป่วยแบบเดิมในโรงพยาบาล และเพื่อเป็นการยืนยันผลของการศึกษาในครั้งนี้ว่าไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของโรงพยาบาลหรือตำแหน่งที่ตั้งของโรงพยาบาลแห่งแรกนี้เท่านั้น จึงได้มีการศึกษาเพื่อติดตามผลกับอีก 4 โรงพยาบาลด้วยมาตรการเดียวกันคือผู้ป่วยเมื่อเข้าพบแพทย์ที่ห้องฉุกเฉินและแพทย์วินิจฉัยให้รับไว้ในนอนโรงพยาบาล ผู้ป่วยได้รับการโอกาสเลือกรูปแบบเดิมคือนอนรักษาตัวในโรงพยาบาลหรือด้วยรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” โดยส่วนใหญ่ผู้ป่วยเลือกรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” ผลของการศึกษาพบว่ากลุ่มผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลรักษาในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” ใช้เวลาในการรักษาสั้นกว่า จำนวนเหตุการณ์ที่ต้องทำน้อยกว่า ใช้อุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์น้อยกว่า ภาวะแทรกซ้อนน้อยกว่า ระดับความพึงพอใจสูงกว่าในราคาต้นทุนที่น้อยกว่าด้วยผลลัพธ์ของการดูแลรักษาที่ดีกว่า ต่อมาระหว่างปี ค.ศ. 2005 ถึง 2009 มีการตีพิมพ์รายงานผลความพึงพอใจ ผลลัพธ์ของการดูแลรักษา ความเครียดของผู้ให้การดูแลผู้ป่วย และต้นทุนของโครงการ “โรงพยาบาลที่บ้าน” ซึ่งผลของการศึกษาเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงข้อดีของโครงการอย่างเห็นได้ชัด

สำหรับประเทศไทย สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลให้ความสามารถของโรงพยาบาลในการรับผู้ป่วยไว้ในนอนโรงพยาบาลไม่เพียงพอกับความต้องการใช้บริการโรงพยาบาล กรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข “จึงมีนโยบายสนับสนุนการบริการทางการแพทย์ที่มีผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง (Personal-based Medical Services) เพื่อให้ผู้ป่วยมีสุขภาวะที่ดี ลดจำนวนวันนอนในโรงพยาบาล ลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ป่วยและครอบครัวโดยเฉพาะผู้ป่วยที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลรักษาแบบผู้ป่วยใน (Inpatient)” (กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข 2565) การดำเนินการในรูปแบบผู้ป่วยในที่บ้านหรือการดูแลเสมือนโรงพยาบาลที่บ้าน (Hospital care at home) ของกรมการแพทย์ครั้งนี้เป็นการให้บริการดูแลรักษาแบบผู้ป่วยในที่ใช้บ้านเป็นหอผู้ป่วย (Home ward) โดยเริ่มต้นจาก “การประเมินอาการของผู้ป่วยตามเกณฑ์การดูแลแบบ Home ward” และได้รับการยินยอมจากผู้ป่วยและญาติ รวมถึงการประเมินความพร้อมและศักยภาพของครอบครัวร่วมกับทีมแพทย์ที่จะให้การดูแลที่บ้าน โครงการนี้ได้มีการกำหนดทีมหลักประกอบด้วยแพทย์ที่สามารถให้การดูแลติดตามผู้ป่วยต่อเนื่องระหว่างรักษาตัวที่บ้านได้ เช่นแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวหรือแพทย์สาขาอื่นๆที่มีความสามารถและสมัครใจพร้อมร่วมดูแลผู้ป่วยที่บ้านและทีมบุคลากรสุขภาพในพื้นที่ อาทิ พยาบาลและนักวิชาการสาธารณสุข เป็นต้น โดยความรับผิดชอบหลักของทีมคือการติดตามประเมินอาการผู้ป่วยตลอดระยะเวลาการดูแลในรูปแบบผู้ป่วยในที่บ้าน การเยี่ยมติดตามจากแพทย์และทีมสามารถทำได้หลายรูปแบบอาทิการติดตามไปที่บ้านผู้ป่วยโดยตรงการโทรศัพท์ติดตามอาการหรือการใช้วิดีโอสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต จากรายงานความก้าวหน้า การดูแลผู้ป่วยในที่บ้าน (Home ward) ของกรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุขพบว่าผู้ป่วยสะสมประมาณ 10,000 ราย ร้อยละห้าสิบหายป่วย ร้อยละสี่สิบอาการทุเลา พร้อมกันนี้ได้มีการนำเสนอให้เพิ่มโรคในมาตรฐานการดูแลผู้ป่วยในที่บ้านด้วย (กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2566)

การแพทย์ทางไกล (Telemedicine)

การแพทย์ทางไกลได้รับการยอมรับเพิ่มมากขึ้นในระบบบริการทางสุขภาพ จากการที่ผู้ป่วยต้องเข้าพบแพทย์ด้วยตัวเองไปเป็นการพบแพทย์ทางไกลผ่านโทรศัพท์มือถือ ในสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. 2004 ในขณะที่การใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงได้รับความสนใจและใช้งานเพิ่มมากขึ้น ได้มีการศึกษาความเป็นไปได้ของการให้บริการทางสุขภาพรูปแบบโรงพยาบาลที่บ้านโดยใช้ระบบการแพทย์ทางไกลในกลุ่มผู้ป่วยโรคข้ออักเสบไขข้อ โรคเซลล์ผิวหนังอักเสบ และโรคระบบทางเดินปัสสาวะอักเสบ ผลของการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการให้บริการรูปแบบโรงพยาบาลที่บ้านโดยใช้ระบบการแพทย์ทางไกลโดยแสดงให้เห็นถึงระยะเวลาที่ต้องได้รับการดูแลรักษา การที่ผู้ป่วยต้องเข้ารับการรักษานี้และต้นทุนของการดูแลรักษาต่างต่ำกว่าในกลุ่มผู้ป่วยที่ได้รับการบริการรูปแบบโรงพยาบาลที่บ้านเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุมซึ่งพักรักษาตัวในโรงพยาบาล

การศึกษาทั่วไปในสหรัฐอเมริกา การเตรียมความพร้อมของผู้ป่วยกำหนดให้ต้องมีโทรศัพท์ และทีมแพทย์ทางไกลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของการสื่อสารจากโรงพยาบาลไปยังผู้ป่วยที่บ้าน ผู้ป่วยได้รับการสอนให้วัดสัญญาณชีพของตนเอง วัดค่าออกซิเจนที่ปลายนิ้ว แม้ว่าเทคโนโลยีเหล่านี้จะมีใช้มามากกว่าสิบปีในเวลาที่ทำการศึกษานี้ สิ่งเดียวที่ใหม่ในขณะนั้นคือการสื่อสารแบบเสมือนของข้อมูลทางชีวภาพของผู้ป่วยที่จัดเก็บโดยผู้ให้บริการทางการแพทย์หรือตัวผู้ป่วยเอง เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้จะได้มีการแนะนำการใช้โทรศัพท์มือถืออัจฉริยะ แอปพลิเคชันทางการแพทย์ ระบบบันทึกข้อมูลสุขภาพอิเล็กทรอนิกส์ และตัวรับรู้ที่สวมใส่ได้เพื่อการติดตามข้อมูลทางชีวภาพของผู้ป่วยในสหรัฐอเมริกามาเป็นเวลามากกว่า 20 ปี ก่อนที่จะได้ถูกนำมาใช้เพื่อการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบโรงพยาบาลที่บ้าน

สำหรับประเทศไทย การแพทย์ทางไกลหรือที่เรียกว่า “โทรเวชกรรม” เป็นแนวคิดในการนำเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้ในการบริการสุขภาพตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ถือเป็นการให้ “บริการด้านสาธารณสุขกับประชาชนโดยบุคลากรทางการแพทย์ผ่านทางเทคโนโลยีและการสื่อสารแบบการประชุมทางไกลผ่านจอภาพที่คู่สนทนาสามารถมองเห็นหน้าและสนทนากันได้ทั้งสองฝ่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการให้คำปรึกษาวินิจฉัย การรักษา เฝ้าระวัง ให้ข้อมูลสุขภาพและการป้องกันโรค” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ “เพิ่มอัตราการเข้าถึงบริการด้านการแพทย์ของผู้ป่วยโดยเฉพาะผู้สูงอายุให้สามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพได้เพื่อลดภาระกับคนอื่นที่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันที่ผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพัง” (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2565)

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เปิดโอกาสให้สถานบริการทางสุขภาพได้นำแนวคิดเรื่องการแพทย์ทางไกลมาใช้ในการดูแลสุขภาพของประชาชนในความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านการป้องกันและดูแลรักษาโดยเฉพาะสำหรับผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อ/โรคเรื้อรัง บริการดังกล่าวประกอบด้วยการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารเพื่อการดูแลผู้ป่วยด้วยระบบการแพทย์ทางไกล ให้คำปรึกษาทางการแพทย์ไปจนถึงการติดตามและการดูแลรักษาผู้ป่วยที่บ้านช่วยให้ผู้ป่วยไม่ต้องมาแออัดในโรงพยาบาลและเสี่ยงต่อการติดเชื้อรวมถึงภาวะแทรกซ้อนหากต้องนอนในโรงพยาบาล

จากอนาล็อกไปสู่ดิจิทัล (From analog to digital)

การเคลื่อนไหวของระบบการติดตามผู้ป่วยทางไกลในสหรัฐอเมริกาเริ่มต้นตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. 1970 ซึ่งในเวลานั้นก็ได้มีวิวัฒนาการของเซนเซอร์ใหม่ที่สามารถรวบรวมข้อมูลทางชีวภาพของร่างกายได้อย่างต่อเนื่องติดต่อกันเป็นระยะเวลาที่ยาวขึ้นได้แม่นยำขึ้น เริ่มต้นจากในช่วงต้นคริสต์ทศวรรษ 2000s เซนเซอร์เหล่านี้สามารถติดตามกิจกรรมประจำวันเช่นการเดิน การเต้นของหัวใจ โดยการส่งข้อมูลผ่านเซลล์ลาร์ไปยังคลาวด์หรือ บลูทูธไปสู่แอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้องได้ ตั้งแต่นั้นมาการประยุกต์ใช้

อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์แบบสวมใส่ได้มีการขยายตัวอย่างก้าวกระโดด ครอบคลุมทุกอย่างตั้งแต่ข้อมูลทางกายภาพภายในไปจนถึงการวัดปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ในปีค.ศ. 2015 ได้มีการศึกษาโครงการดูแลสุขภาพรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” เป็นครั้งแรกที่ใช้การเก็บข้อมูลทางชีวภาพของผู้ป่วยแบบไร้สายโดยผลของการศึกษาพบว่า การสื่อสารแบบสองทางด้วยระบบจอภาพและการเยี่ยมผู้ป่วยของการแพทย์ทางไกลสามารถสร้างความปลอดภัย และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการเป็นอย่างสูง นอกจากนี้ข้อมูลผู้ป่วยสามารถเก็บรวบรวมและส่งต่อไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องได้โดยตรงจากอุปกรณ์สวมใส่ของผู้ป่วย และข้อมูลที่ผู้ให้บริการป้อนเข้าไปในระบบ ณ เวลาที่เป็นจริง/ปัจจุบัน ก็ยังสามารถส่งตรงไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องได้โดยไม่ต้องมีคนกลาง ลดภาระงานและความผิดพลาดได้เป็นอย่างดีหากแต่ยังมีประเด็นเรื่องความปลอดภัยของข้อมูลผู้ป่วยที่ต้องพิจารณาหาทางป้องกันอีกต่อไป

เซนเซอร์ที่ใช้ในการติดตามผู้ป่วยทางไกล Remote Patient Monitoring (RPM) sensors

องค์การอาหารและยาของสหรัฐอเมริกา รวมถึงองค์การที่ให้การยอมรับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของสหภาพยุโรป ได้ให้การยอมรับเซนเซอร์สำหรับการติดตามข้อมูลทางชีวภาพของผู้ป่วยอย่างเปิดกว้าง บริษัทผู้ผลิตเซนเซอร์เหล่านี้มีทางเลือกมากขึ้นในการรวมเครื่องมือหลากหลายหรือค้นหาคำเครื่องมือที่มีความสามารถหลากหลายหรือร่วมมือกับบริษัทที่สามารถรวบรวมสัญญาณของข้อมูลทางชีวภาพที่หลากหลายได้เพื่อประโยชน์ในการใช้งานด้านการติดตามผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยส่วนใหญ่ อุปกรณ์สวมใส่เพื่อวัดข้อมูลทางชีวภาพของผู้ป่วยแบ่งออกเป็นเซนเซอร์วัดข้อมูลชีวภาพทางกายภาพและทางเคมี เซนเซอร์ที่วัดข้อมูลชีวภาพทางกายภาพใช้หลักการวัดการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเยื่อหรือเลือดในร่างกาย (Photoplethysmography, PPG) เสียง การเสียตีสี คลื่นไฟฟ้า ความต้านทานไฟฟ้าของร่างกาย อุณหภูมิ และสัญญาณอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลทางชีวภาพอย่างเช่น อัตราการเต้นของหัวใจ ความดันโลหิต อัตราการหายใจ อุณหภูมิ ค่าความเข้มข้นออกซิเจน กิจกรรม การทรงตัว การนอน จังหวะการเดินของหัวใจ ภาวะความชุ่มชื้น การทำงานของสมอง กล้ามเนื้อ และอื่นๆอีกมากมาย ในอีกรูปแบบหนึ่งคือเซนเซอร์ที่ใช้วัดข้อมูลชีวภาพทางเคมีใช้หลักการร่วมกันระหว่างการได้มาซึ่งข้อมูลทางกายภาพแบบไม่รุกรานหรือรุกรานน้อยมาก (noninvasive or minimally invasive) เพื่อการวัดสารเคมีในสารละลายชีวสาร (biofluid chemistry) ของผู้ป่วย อาทิ น้ำตาลในเลือด เกลือแร่ ไวตามิน แอลกอฮอล์ และตัวบ่งชี้ทางชีวภาพอื่นอีกมากมาย เมื่อเวลาผ่านไปทำให้เราได้เห็นรูปแบบของเซนเซอร์ที่มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องจากสายรัดข้อมือ เครื่องชั่งน้ำหนักและอุปกรณ์ติดปลายนิ้วไปเป็นแผ่นติดหน้าอกหรือแขน คอนแทคเลนส์ เฝือกสบฟัน (mouth guard) สร้อยคอ หรือแม้แต่ลายสักบนตัว ก่อนการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) การใช้เซนเซอร์เพื่อติดตามดูแลรักษาผู้ป่วยที่มีเชื้ออยู่ไม่ได้รับความสนใจหรือถูกนำมาใช้ในการวินิจฉัยและดูแลผู้ป่วยมากเท่าที่ควร โดยส่วนใหญ่จะใช้เซนเซอร์วัดคลื่นไฟฟ้าหัวใจ วัดระดับน้ำตาลในเลือดสำหรับการติดตามอาการของผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเท่านั้น

สำหรับประเทศไทย กระทรวงสาธารณสุข ได้ประกาศ “ยุทธศาสตร์สุขภาพดิจิทัล (2564-2568)” มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริการทางสุขภาพ ป้องกันความเสี่ยงและเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน เพื่อสร้างหลักประกันสุขภาพประชาชนผ่านโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและเชื่อว่าสุขภาพดิจิทัลคือกุญแจสำคัญในการทำให้วิสัยทัศน์นี้เป็นจริงได้โดยเน้นการปรับระบบที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น อาทิ บันทึกลงสุขภาพอิเล็กทรอนิกส์และมาตรฐานการบันทึกเพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนข้อมูลสุขภาพจากต่างแหล่งข้อมูล ทำให้สามารถรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆรวมถึงอุปกรณ์เซนเซอร์ อุปกรณ์สวมใส่ แอปพลิเคชันสุขภาพบนโทรศัพท์มือถือ เพื่อการติดตามและป้องกันโรค ระบบแพทย์ทางไกล เครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจทางคลินิก และการใช้ปัญญาประดิษฐ์ เป็นต้น ยุทธศาสตร์นี้ยังได้ระบุหนึ่งในแนวโน้มสุขภาพดิจิทัลคือ “อุปกรณ์สวมใส่อัจฉริยะ - เทคโนโลยีที่สวมใส่ได้ (Wearable) และเซ็นเซอร์ในการดูแลสุขภาพ ช่วยนำการดูแลสุขภาพไปยังที่บ้านของผู้ป่วยและทำให้

การแพทย์ทางไกลและการดูแลป้องกันเป็นไปได้อย่างดียิ่งขึ้น” (กระทรวงสาธารณสุข 2564) ด้านกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดมาตรฐานการเตรียมความพร้อมของสถานพยาบาลสำหรับโครงการบริการผู้ป่วยในที่บ้าน (Home ward) โดยนอกจากจะต้องมีทีมแพทย์ พยาบาล เภสัชกร และ สหวิชาชีพแล้ว ยังต้องมีอุปกรณ์พื้นฐานที่ต้องให้ผู้ป่วยเฝ้าระวังระหว่างทำการรักษา เช่นเครื่องวัดความดันโลหิต โปรวัดไข้ เครื่องวัดออกซิเจนปลายนิ้ว เครื่องตรวจวัดระดับน้ำตาลปลายนิ้ว เป็นต้น ในประเทศไทยการใช้เซนเซอร์ในการติดตามอาการของผู้ป่วยในที่บ้านอาจยังไม่มีหลากหลายมาก ด้วยปัจจัยด้านงบประมาณและราคาของเซนเซอร์อาจยังสูงมากสำหรับประชาชนทั่วไป

แพลตฟอร์มที่ใช้ในการติดตามผู้ป่วยทางไกล (Remote Patient Monitoring platforms)

ในสหรัฐอเมริกาจำนวนของการใช้เซนเซอร์ในการรวบรวมข้อมูลผู้ป่วยมีมากขึ้นเป็นลำดับ จึงมีความจำเป็นอย่างมากสำหรับบริษัท/หน่วยงานที่ทำการติดตามผู้ป่วยทางไกลจะต้องสามารถทำการรวบรวมและวิเคราะห์/ประมวลผลข้อมูลที่รวบรวมได้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ หลายบริษัทที่ผลิตอุปกรณ์สวมใส่อาจสร้างแพลตฟอร์มของตนเองขึ้น และบริษัทขนาดใหญ่ที่ผลิตอุปกรณ์สวมใส่ อาทิ Apple และ Google สร้างแพลตฟอร์มสำหรับวิจัยที่ออกแบบมาเพื่องานวิจัยทางการแพทย์โดยเฉพาะ เป้าหมายหลักคือการทำให้โทรศัพท์มือถืออัจฉริยะกลายเป็นอุปกรณ์ที่สามารถวินิจฉัยอาการของโรคได้ จากการรวบรวมข้อมูลจากเซนเซอร์ต่างๆในโทรศัพท์มือถืออัจฉริยะได้อย่างแม่นยำ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อช่วยในการวินิจฉัยปัญหาและความต้องการการดูแลได้อย่างแม่นยำ โดยผู้ป่วยสามารถเชื่อมต่อแอปพลิเคชันหลากหลายที่รวบรวมข้อมูลการติดตามสภาวะสุขภาพส่วนตัวเข้าไปยังศูนย์ประมวลผลข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการบริการทางสุขภาพได้อย่างไร้ที่ตามแม้ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่นปัจจุบัน การนำไปใช้ในการบริการทางสุขภาพรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” ยังไม่เป็นที่แพร่หลายมาก ส่วนใหญ่เนื่องจากการออกแบบเฉพาะสำหรับการบริการทางสุขภาพรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” และการผนวกรวมเข้ากับระบบบันทึกข้อมูลผู้ป่วยของโรงพยาบาล ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก

สำหรับประเทศไทย กระทรวงสาธารณสุข ตามแนวทาง “ยุทธศาสตร์สุขภาพดิจิทัล (2564-2568)” เชื่อมันว่าภายในอีก 20 ปีข้างหน้าระบบบริการสุขภาพจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากโดยเฉพาะด้าน “การใช้ข้อมูลทำงานร่วมกันระหว่างระบบ (Interoperable Data) ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และแพลตฟอร์มแบบเปิดที่ปลอดภัย” สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ได้พัฒนาแพลตฟอร์มบริการทางการแพทย์ดิจิทัลร่วมกับหน่วยบริการสาธารณสุข สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติและสภาวิชาชีพด้านการแพทย์ โดยมุ่งเน้นด้านการแก้ปัญหาความแออัดของหน่วยบริการสาธารณสุข โดยหนึ่งในแพลตฟอร์มที่พัฒนาขึ้นโดย สวทช. คือแพลตฟอร์มบริการสุขภาพสำหรับผู้ป่วยในที่บ้าน (A-MED Home Ward) แพลตฟอร์มนี้เป็นแพลตฟอร์มกลางที่ใช้ในการให้บริการการแพทย์ทางไกลเพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยที่บ้านสำหรับทีมแพทย์ พยาบาล เภสัชกร และสหวิชาชีพ โดยกำหนดให้หน่วยงานที่ต้องการใช้แพลตฟอร์มนี้จะต้องเป็นหน่วยงานที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ที่ผ่านการประเมินคุณภาพหน่วยบริการเท่านั้น แพลตฟอร์มบริการสุขภาพดิจิทัลนี้จะช่วยให้ระบบการติดตามดูแลรักษาผู้ป่วยทั่วประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพเชื่อมโยงการทำงานระหว่างหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องและสามารถลดความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพของประชาชนได้

Johns Hopkins Medicine หนึ่งในองค์กรที่บุกเบิกพัฒนาและศึกษารูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” ในสหรัฐอเมริกาได้เสนอขั้นตอนของการนำรูปแบบนี้ไปใช้ในทางปฏิบัติกล่าวคือ 1). โรงพยาบาลใช้เกณฑ์การคัดเลือกผู้ป่วยที่เหมาะสมสำหรับโครงการ “โรงพยาบาลที่บ้าน” โดยแพทย์ที่ห้องฉุกเฉินทำการประเมินผู้ป่วยที่ต้องนอนในโรงพยาบาลแต่อาการทั่วไปคงที่

สามารถรับการดูแลรักษาที่บ้านได้ 2). ทีมผู้ดูแลโครงการ “โรงพยาบาลที่บ้าน” เข้าพบผู้ป่วยและญาติเพื่ออธิบายโครงการและประเมินสภาพแวดล้อมที่บ้านของผู้ป่วยว่าเหมาะสมกับโครงการหรือไม่ 3). มอบหมายความรับผิดชอบในการดูแลผู้ป่วยให้แพทย์และทีมบุคลากรทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้องตามความต้องการด้านสุขภาพของผู้ป่วย 4). ทีมดูแลสุขภาพที่ได้รับมอบหมายพบผู้ป่วยที่บ้านและแพทย์พบผู้ป่วยด้วยตนเองหรือผ่านระบบทางไกลเพื่ออธิบายแผนการดูแลรักษา วัสดุและอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็นส่งถึงบ้านผู้ป่วยในเวลาเดียวกัน 5). แพทย์ระบุแผนการรักษา โดยมีทีมบุคลากรทางการแพทย์เข้าเยี่ยมผู้ป่วยและให้การดูแลตามแผนการรักษา สัญญาณชีพของผู้ป่วยได้รับการติดตามด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ 6). บุคลากรทางการแพทย์ที่รับผิดชอบเข้าเยี่ยมผู้ป่วยทุกวัน แพทย์เยี่ยมผู้ป่วยวันละครั้งด้วยตัวเองหรือผ่านระบบการแพทย์ทางไกล 7). เมื่อผู้ป่วยอาการคงที่และดีขึ้น ก็จะถูกจำหน่ายออกจากโครงการได้ (American Hospital Association, 2020) แม้ว่าการบริการทางสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” จะได้พิสูจน์ถึงคุณค่าของโครงการแต่อุปสรรคต่อการประยุกต์ใช้โครงการนี้ยังมีอยู่มาก อาทิ ระบบการจ่ายเงินให้โรงพยาบาล มีบริษัทประกันสุขภาพเอกชนจำนวนมากไม่มีนโยบายจ่ายเงินให้โครงการ “โรงพยาบาลที่บ้าน” อีกทั้งต้นทุนในการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติจริงต้องคำนึงถึงงานด้านโลจิสติกส์และด้านเทคนิคซึ่งต้องมีการลงทุนทั้งเวลา บุคลากร และงบประมาณ ส่วนด้านความต้องการบริการรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” ก่อนสถานการณ์โควิด 19 ยังมีความลังเลไม่ไว้วางใจคุณภาพของการดูแลรักษาที่บ้านว่าจะดีเท่ากับการดูแลในโรงพยาบาลหรือไม่ ซึ่งความรู้สึกนี้ได้เปลี่ยนไปหลังจากที่เกิดการแพร่ระบาดของโควิด 19 ผู้ป่วยไม่ต้องการไปโรงพยาบาลเพราะหวาดกลัวการติดเชื้อและความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้นจนได้รับความไว้วางใจทำให้โครงการนี้ได้รับความไว้วางใจจากทั้งผู้ป่วยและผู้ให้บริการ

สำหรับประเทศไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ได้เริ่มให้การสนับสนุนการให้บริการดูแลรักษาในรูปแบบผู้ป่วยในที่บ้านโดยได้กำหนดนิยามของคำว่า บริการผู้ป่วยในที่บ้าน (Hospital Care at Home) หรือ Home ward ไว้ว่า “เป็นการรักษาพยาบาลผู้ป่วยที่บ้าน ที่มีมาตรฐานการดูแลเทียบเคียงกับผู้ป่วยในโรงพยาบาล (IPD) โดยยึดผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง (patient centered care) และคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ป่วยเป็นสำคัญตามมาตรฐานการรักษาของแต่ละวิชาชีพโดยมีความร่วมมือของญาติหรือผู้ดูแล (care giver) ในการช่วยประเมินอาการผู้ป่วยและสื่อสารกับทีมแพทย์” (กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2565) ด้วยวัตถุประสงค์หลักคือ 1). เป็นทางเลือกให้กับผู้ป่วยในการรับบริการแบบผู้ป่วยใน เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตระหว่างการรักษาให้ผู้ป่วยลดภาวะแทรกซ้อนในการนอนโรงพยาบาลและลดค่าใช้จ่ายในการเฝ้าผู้ป่วยที่โรงพยาบาล 2). ลดอัตราการครองเตียง ลดความแออัด โดยได้กำหนดรูปแบบการให้บริการเป็น 3 รูปแบบคือ

1. Stepdown: เริ่มรักษาแบบผู้ป่วยในโรงพยาบาล (hospital care in hospital) ก่อน แล้วแพทย์ ผู้ป่วย ญาติ หรือผู้ดูแลประเมินร่วมกันว่าส่งกลับไปรักษาที่บ้าน (hospital care at home) โดยโรงพยาบาลเดิมดูแล
2. Refer Back: เริ่มรักษาแบบผู้ป่วยในโรงพยาบาลที่ 1 ส่งต่อไปให้โรงพยาบาลที่ 2 ดูแล แล้วแพทย์ ผู้ป่วย ญาติ หรือผู้ดูแลประเมินร่วมกันว่าสามารถรักษาแบบผู้ป่วยในที่บ้านได้
3. Step up/Start at home: เริ่มรักษาแบบผู้ป่วยในที่บ้านหลังจากได้รับการตรวจรักษาจากแพทย์ในโรงพยาบาล (OPD, ER) แล้วแพทย์ ผู้ป่วย ญาติ หรือผู้ดูแลประเมินร่วมกันว่าสามารถรักษาแบบผู้ป่วยในที่บ้านได้ หรือแพทย์หน่วยบริการปฐมภูมิไปตรวจผู้ป่วยที่บ้าน ในกรณีผู้ป่วยติดบ้าน/ติดเตียง

ในการเตรียมความพร้อมของสถานพยาบาลได้กำหนดให้มี

1. ทีมประกอบด้วยแพทย์ พยาบาลวิชาชีพ เภสัชกร และ สหสาขาวิชาชีพ
2. อุปกรณ์พื้นฐานที่ต้องให้ผู้ป่วยมีระหว่างการรักษา เช่น เครื่องวัดความดันโลหิต โปรทวัดไข้ เครื่องวัดออกซิเจนปลายนิ้ว เครื่องตรวจวัดระดับน้ำตาลปลายนิ้ว และอุปกรณ์อื่นๆตามความเหมาะสมของแต่ละโรค
3. ยาและเวชภัณฑ์ ที่จำเป็นตามมาตรฐานการรักษาแต่ละโรค
4. ระบบการเก็บสิ่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ หรือการเอกซเรย์พื้นฐาน โดยจัดช่องทางบริการพิเศษ
5. วิธีการติดตามอาการ และประเมินอาการตามมาตรฐานผู้ป่วยอย่างน้อย 2 ครั้งต่อวัน
6. ช่องทางสื่อสารระหว่างสถานพยาบาลและผู้ป่วยได้ตลอด 24 ชั่วโมง
7. การจัดระบบการส่งต่อผู้ป่วยกลับมารักษาในโรงพยาบาลเมื่อมีอาการแย่ลง ได้ตลอด 24 ชั่วโมง
8. การบันทึกเวชระเบียนตามมาตรฐานผู้ป่วยใน เช่น แบบฟอร์มซักประวัติ ตรวจร่างกายโดยแพทย์ แบบฟอร์มติดตามสัญญาณชีพ คำสั่งการรักษา การบันทึกทางการพยาบาล เป็นต้น

สำหรับการประเมินความพร้อมของผู้ป่วย ผู้ดูแล และที่พกอาศัยระหว่างการดูแลแบบผู้ป่วยในบ้านประกอบด้วย

1. ผู้ป่วย และผู้ดูแลได้รับข้อมูลแนวทางการรักษาด้วยการดูแลแบบผู้ป่วยในบ้านจากแพทย์อย่างครบถ้วน และยินยอมก่อนรับบริการ
2. ที่พกอาศัยระหว่างการดูแลผู้ป่วยในบ้าน ต้องมีความปลอดภัย
3. ที่พกอาศัยระหว่างการดูแลผู้ป่วยในบ้าน ควรอยู่ห่างจากสถานพยาบาลไม่เกิน 20 กิโลเมตรและเดินทางมาโรงพยาบาลได้สะดวก
4. ที่พกอาศัยระหว่างการดูแลผู้ป่วยในบ้าน สามารถเข้าถึงช่องทางการสื่อสารทางโทรศัพท์หรือ อินเทอร์เน็ตได้
5. ได้รับการประเมินความพร้อมของผู้ป่วย ผู้ดูแล และที่พกอาศัย ตามแนวทางที่ราชวิทยาลัยแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวแห่งประเทศไทยกำหนด

ในการพิจารณาคัดเลือกผู้ป่วยเข้าระบบการดูแลผู้ป่วยในบ้านได้มีการกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้

1. สภาวะ (Conditions) ของผู้ป่วย ต้องเป็นผู้ป่วยที่มีสัญญาณชีพคงที่ และไม่มีความเสี่ยงที่จะเกิดอาการแย่ลง และเป็นผู้ป่วยที่ยังคงต้องการการดูแลแบบผู้ป่วยใน มีทีมแพทย์ พยาบาล และ สหวิชาชีพให้การดูแล
2. มีการตัดสินใจร่วมกันระหว่าง แพทย์ ผู้ป่วย และครอบครัว โดยได้รับข้อมูลแนวทางการรักษาแบบผู้ป่วยในบ้านอย่างครบถ้วน
3. ได้รับการประเมินความพร้อมของผู้ป่วย ผู้ดูแล และที่พกอาศัย

จากการศึกษาวิจัยของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมสมัย รัตนกริชากุล และคณะ เรื่องการพัฒนาระบบการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน:กรณีศึกษาวัณโรคการพยาบาลเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลคลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานวัณโรคการพยาบาลเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ ระบบการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน โรงพยาบาลคลองใหญ่ จังหวัดตราด พบว่า กระบวนการพัฒนาระบบการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน มี 4 ระยะ ได้แก่ 1) ริเริ่มนโยบายกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อลดอัตราการครองเตียง ลดอัตราการนอนโรงพยาบาลซ้ำ และลดค่าใช้จ่าย 2) การสร้างทีมงานการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน สร้างโรงพยาบาล 1 เตียงที่บ้าน พยาบาลสอนฝึกทักษะให้ผู้ดูแลสามารถดูแลผู้ป่วยต่อเนื่องที่บ้านได้เช่นเดียวกับได้รับการดูแลที่โรงพยาบาล โดยมีทีมสหสาขาวิชาชีพร่วมวางแผนการดูแลผู้ป่วย 3) การสร้างเครือข่ายการดูแล ได้แก่ กลุ่ม องค์กร

อาสาสมัคร และ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้งบประมาณสนับสนุนการดูแลผู้ป่วย 4) ได้รูปแบบระบบการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน มีธนาการอุปกรณ์ มีระบบการประเมินสภาพผู้ป่วยให้การดูแลแบบองค์รวม พยาบาลประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เกิดเป็นภาคีเครือข่าย ในการดูแลผู้ป่วยที่บ้านอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมเครือข่ายบริการสุขภาพอำเภอคลองใหญ่ โดยสามารถลดอัตรา ครองเตียง ลดอัตราการนอนโรงพยาบาลซ้ำ ผู้ป่วยมีภาวะแทรกซ้อนต่ำกว่าเกณฑ์ ผลการวิจัยนี้พยาบาลสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลผู้ป่วยที่บ้านในพื้นที่อื่น ๆ ให้สอดคล้องกับบริหารงานเครือข่ายบริการสุขภาพระดับอำเภอตามบริบทพื้นที่”(สมสมัย รัตนกริยากุล,2561)

จากการศึกษาวิจัย ของท่านศาสตราจารย์ ดร.ศิริอร สิ้นธุ และคณะ เรื่อง การสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนารูปแบบบริการปฐมภูมิเพื่อดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง : กรุงเทพมหานคร เป็นการเพื่อศึกษาปัจจัยด้านรูปแบบการบริการ ปัจจัยระดับบุคคล เครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต ทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของรูปแบบการจัดบริการต่อคุณภาพชีวิตและค้นหาปัญหา ความต้องของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนารูปแบบการจัดบริการ ก่อนนำไปทดลองใช้เป็นกรณีศึกษาในกรุงเทพมหานครต่อการลดความพิการและคุณภาพชีวิต “พบการดูแล 4 รูปแบบ รูปแบบ Continuing care from hospital to home by nurse expert มีผลทำให้ลดความพิการและคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยดีที่สุด รองลงมา ได้แก่ Bangkok Metropolitan Administration (BMA) Home ward เป็นบริการปฐมภูมิที่สามารถให้บริการผู้ป่วยกลุ่มใหญ่ได้ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด Continuing care from hospital to home เกิดจากการจัดการดูแลในครอบครัว ได้รับอุปกรณ์จำเป็นสนับสนุนจากโรงพยาบาล ขณะที่ Family care ผู้ป่วยได้รับการดูแล ไม่ถูกทอดทิ้งจากครอบครัว แต่ระดับมีคุณภาพชีวิตน้อยที่สุด แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองได้รับอิทธิพลโดยรวมสูงสุดจากความพิการหลงเหลืออยู่มาก รองลงมาคือ รูปแบบบริการ Continuing care with nurse expert และ Home ward ผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลจากครอบครัว เพียงอย่างเดียวไม่ทำให้ลดความพิการและเพิ่มระดับคุณภาพชีวิตได้ ความต้องการและอุปสรรคของบริการสุขภาพ พบว่า เป้าหมายในการฟื้นตัวจากโรคของผู้ป่วยกับผู้ให้บริการสุขภาพไม่ตรงกัน ผู้ป่วยมองปลายทางและโอกาสรอด ขณะที่ผู้ให้บริการมองกระบวนการระหว่างทางให้ผู้ป่วยสามารถจัดการตนเอง ควบคุมภาวะแทรกซ้อนและโรคร่วมให้คงที่ การจัดการบริการสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในชุมชนจึงเป็นการดูแลแบบผู้ป่วยติดเตียงทั่วไปมากกว่าการดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่มีความบกพร่องทางระบบประสาทหลงเหลืออยู่ให้สามารถกลับคืนสู่สภาพใกล้เคียงก่อนการเจ็บป่วย จำเป็นต้องเพิ่มพูนความรู้และทักษะที่มีอยู่เดิมในการดูแลผู้ป่วย นำไปสู่การพัฒนาแนวปฏิบัติการพยาบาลสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในชุมชนให้แก่พยาบาลเยี่ยมบ้าน นำไปทดลองใช้ร่วมกับโมเดลต้นแบบการสังเคราะห์รูปแบบใหม่ Home ward for stroke care เป็นการนำข้อดีและข้อจำกัดจากรูปแบบทั้ง 4 มาพัฒนาเป็นรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดในการดูแลผู้ป่วยในเมืองใหญ่ ต้องการพยาบาลเยี่ยมบ้านที่มีความชำนาญเฉพาะ (มีความรู้ทักษะประเมินปัญหาเฉพาะผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง) จึงได้พัฒนา 1) แนวปฏิบัติการพยาบาลสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในชุมชน 2) การพยาบาลเพื่อการฟื้นฟูสภาพสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในชุมชน 3) อาการของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนและหลังการเยี่ยมบ้านด้วยรูปแบบใหม่ พบว่าผู้ป่วยมีความพิการลดลงและคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีความพึงพอใจต่อบริการที่ได้รับระดับดีมาก การจัดการปฐมภูมิสำหรับกรุงเทพมหานครในอนาคต ที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ปัจจัยกำหนดทางสังคมที่แตกต่างจากสังคมชนบท บทบาทการดูแลของครอบครัวมีน้อย เครือข่ายทางสังคมไม่แน่นแฟ้น พยาบาล คือ บุคลากรสุขภาพที่สำคัญในการเป็นที่ปรึกษา เข้าไปให้ความช่วยเหลือ ดูแลผู้ป่วยอย่างใกล้ชิดที่บ้าน”(ศิริอร สิ้นธุ,2563)

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) กับ การบริการทางสุขภาพรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน”

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) นับเป็นตัวเร่งให้เกิดการพิจารณาประยุกต์ใช้ระบบบริการทางสุขภาพรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” โดยรูปแบบการบริการนี้เปิดโอกาสให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลรักษาที่บ้าน ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคยลดความเสี่ยงของการติดเชื้อไวรัสในโรงพยาบาลหรือภาวะแทรกซ้อนอื่นๆที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาล และโรงพยาบาลสามารถมีเตียงผู้ป่วยในไว้สำหรับดูแลรักษาผู้ป่วยติดเชื้อรุนแรงได้ แม้ผู้ป่วยจะไม่ได้นอนในโรงพยาบาลแต่ก็ไม่ได้อยู่ห่างไกลจากผู้ให้บริการทางสุขภาพด้วยระบบการติดตามโดยใช้เทคโนโลยีที่หลากหลาย ในสหรัฐอเมริกา มีโรงพยาบาลจำนวนมากที่ประยุกต์ใช้โครงการดูแลรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” อาทิ MetroHealth ใน Cleveland, Ohio ได้จัดระบบการดูแลรูปแบบอย่างรวดเร็วเพื่อวัตถุประสงค์ในการดูแลรักษาผู้ป่วยโควิด 19 ที่อาการไม่รุนแรงมากในบ้านของผู้ป่วยเองโดยมีบุคลากรทางการแพทย์ติดตามอาการของผู้ป่วยแบบทางไกลผ่านเซนเซอร์ที่ใช้วัดข้อมูลชีวภาพของผู้ป่วยและเยี่ยมผู้ป่วยผ่านระบบเสมือนอย่างน้อยวันละสองครั้ง และสำหรับแพทย์จะทำการเยี่ยมผู้ป่วยแบบทางไกลวันละครั้ง ระบบยังสามารถคัดกรองผู้ป่วยที่มีความต้องการด้านสังคมและเชื่อมต่อการที่เกี่ยวเนื่องในชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม การบริหารจัดการดูแลผู้ป่วยที่บ้านด้วยการติดตามอาการผู้ป่วยผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ทำให้ทีมดูแลผู้ป่วยสามารถระบุปัญหา/ความต้องการด้านสุขภาพได้อย่างรวดเร็วป้องกันภาวะวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โรงพยาบาลสามารถให้บริการที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสภาพผู้ป่วย อาทิ การตรวจวินิจฉัยของหัวใจและปอด การรักษาด้วยออกซิเจน การให้สารน้ำหรือยาปฏิชีวนะ ทางหลอดเลือดดำและยาหรือบริการอื่นๆได้ตามความเหมาะสม ความสำคัญของการประเมินสภาวะแวดล้อมของบ้านผู้ป่วยถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญกล่าวคือบ้านผู้ป่วยต้องมีระบบอินเทอร์เน็ตเชื่อมต่อที่ดี ระบบความเย็นความร้อนและระบบสนับสนุนทางด้านสังคม ผู้ให้บริการต้องประเมินสภาพแวดล้อมของบ้านผู้ป่วยและระบุความต้องการเฉพาะได้อาที่ผู้ป่วยอาจต้องการการเข้าถึงอาหาร ผู้ให้บริการต้องติดต่อสังคมสงเคราะห์หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม

สรุป

การบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน” ได้แสดงให้เห็นถึงการบริการสุขภาพที่นำองค์ความรู้ทางสุขภาพจากบุคลากร และนวัตกรรมการใหม่ด้านดิจิทัลเซนเซอร์ โมเดลภาษาขนาดใหญ่ (large language models) เพื่อการประมวลข้อมูลและการเคลื่อนย้ายข้อมูลในระบบเพื่อให้บริการผู้ป่วยที่บ้าน (ระยะไกล) ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นอีกช่วงที่ท้าทาย และสามารถนำรูปแบบการบริการสุขภาพ “โรงพยาบาลที่บ้าน” มาประยุกต์ใช้ ต่อจากนี้คือช่วงเวลาที่สำคัญสำหรับการพัฒนา และ การประเมินความสามารถที่แท้จริงของการบริการสุขภาพในรูปแบบ “โรงพยาบาลที่บ้าน”ว่าจะสามารถนำมาเป็นรูปแบบการให้บริการสุขภาพกับหลากหลายโรคที่ผู้ป่วยเป็น และสามารถช่วยเหลือให้ผู้ป่วยเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยและครอบครัวที่ดีขึ้น ตลอดจนประเทศไทยจะเป็นผู้นำทางด้านการบริการสุขภาพที่เทียบเท่ามาตรฐานโลก

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข (2564). ยุทธศาสตร์สุขภาพดิจิทัล กระทรวงสาธารณสุข (2564-2568). กระทรวงสาธารณสุข.
 กระทรวงสาธารณสุข (2561). ๑๐๐ ปี การสาธารณสุขไทย (พ.ศ. ๒๔๖๑ - ๒๕๖๑) (16 เมษายน 2567). จากเว็บไซต์:
<https://www.moph.go.th/download/เนื้อหาประวัติศาสตร์100ปีการสาธารณสุขไทย.pdf>

- กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข (2565). แนวทางและมาตรฐานการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน (Home ward). (16 เมษายน 2567). จากเว็บไซต์: [https://covid19.dms.go.th/backend/Content/Content_File/Covid_Health/Attach/25650726184646PM_แนวทางและมาตรฐานการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน%20\(Home%20ward\)%20กรมการแพทย์%20กระทรวงสาธารณสุข%20ฉบับที่%201.pdf](https://covid19.dms.go.th/backend/Content/Content_File/Covid_Health/Attach/25650726184646PM_แนวทางและมาตรฐานการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน%20(Home%20ward)%20กรมการแพทย์%20กระทรวงสาธารณสุข%20ฉบับที่%201.pdf)
- กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข (2566). ความก้าวหน้า การดูแลผู้ป่วยใน ที่บ้าน (Home ward). จากเว็บไซต์: <http://secretary.dms.go.th/dataconference/8-2566/content5.3.pdf>
- ประเสริฐศักดิ์ โพธิ์ทอง ผลกระทบของการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด ต่อพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป (16 เมษายน 2567). จากเว็บไซต์: <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/msaru/article/view/264374/175947>
- ศิริอร สิ้นธุ และคณะ (2563)สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข(2563) การสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนารูปแบบบริการปฐมภูมิเพื่อดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง : กรุงเทพมหานคร จากเว็บไซต์: <https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/5180>
- สมสมัย รัตนกริชากุล และ คณะ (2561):การพัฒนาระบบการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน:กรณีศึกษาในวัดกรมการพยาบาลเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลคลองใหญ่ จังหวัดตราด วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา Vol. 26 No. 1, 2561 จากเว็บไซต์: <https://ojs.lib.buu.ac.th/index.php/nursing/article/view/5537>
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2565). ระบบสุขภาพทางไกล (16 เมษายน 2567). จากเว็บไซต์: https://www.thaihealthreport.com/th/articles_detail.php?id=141
- American Hospital Association (2020). Creating Value by Bringing Hospital Care Home. (16 เมษายน 2567). จากเว็บไซต์: https://www.aha.org/system/files/media/file/2020/12/issue-brief-creating-value-by-bringing-hospital-care-home_0.pdf
- Pandit, J.A., Pawelek, J.B., Leff, B. & Topol, E.J. (2024). The Hospital at home in the USA: current status and future prospects (16 เมษายน 2567). จากเว็บไซต์: <https://www.nature.com/articles/s41746-024-01040-9.pdf>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล

นางเจริญพร เลิศกิจคุนนานนท์

Mrs. Charoenporn Lerdkijkhunanon

การศึกษา

ปริญญาตรี : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย อัสสัมชัญ (2536)

Bachelor degree: R.N., BNS, Faculty of Nursing Science, Assumption University

ปริญญาโท : คณะบริหารธุรกิจ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร (2545)

Master degree: MBA, Faculty of Business Administration, Mahanakorn university of Technology

ประวัติการทำงาน

2536-2537 พยาบาลวิชาชีพ ประจำแผนกผู้ป่วยวิกฤต รพ.คามิลเลียน

2538-2539 พยาบาลวิชาชีพ ประจำแผนกห้องผ่าตัด รพ.บำรุงราษฎร์

2540-2549 ผู้จัดการแผนก ห้องเตรียมผู้ป่วยก่อนผ่าตัดและห้องพักฟื้นหลังผ่าตัด รพ.บำรุงราษฎร์

2549-2552 ผู้จัดการฝ่ายผู้ป่วยนอก รพ.บำรุงราษฎร์

2552-2561 ผู้อำนวยการศูนย์ รพ.บำรุงราษฎร์

2561-ปัจจุบัน รองหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล โครงการ CP Medical center เครือเจริญโภคภัณฑ์

Nursing Home กับการดูแลผู้สูงอายุแบบเต็มรูปแบบ

Nursing Home with full care for the elderly

ผู้เขียน

ธงชัย โชคณอมทรัพย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักดา เกิดประทุม

บทคัดย่อ

บทความวิชาการต้องการนำเสนอความสำคัญของการดูแลผู้สูงอายุ ในปัจจุบันประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มรูปแบบ จึงต้องตระหนักถึงการดูแลผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้สูงอายุถือเป็นบุคคลอันเป็นที่เคารพของลูกหลาน เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรในครอบครัว ถึงแม้ว่าในสังคมไทยปัจจุบันจะกลายเป็นสังคมเมืองที่หลายคนต้องใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบ และแข่งขันกับเวลา ทำให้ไม่มีโอกาสได้ดูแลผู้สูงอายุได้อย่างเต็มที่ จึงต้องมีวิธีการรับมือ เพื่อลด ความเสี่ยง หรือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม สภาพร่างกาย และจิตใจของผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ในปัจจุบันจึงมีธุรกิจ เนอสซิ่งโฮมการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลในครอบครัวที่ไม่มีเวลาดูแลผู้สูงอายุ แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งธุรกิจเหล่านี้จำเป็นต้องทราบรายละเอียดเชิงลึกเกี่ยวกับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ เพราะถือเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เน้นสร้างมาตรฐานและความน่าเชื่อถือ เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับกลุ่มลูกค้า และตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ และบุคคลในครอบครัวผู้สูงอายุได้อย่างสมบูรณ์

คำสำคัญ : เนอสซิ่งโฮม, ผู้สูงอายุ, การดูแลผู้สูงอายุ

Abstract

The academic article wants to present the importance of caring for the elderly. At present, Thailand has entered a fully aging society. Therefore, we must be more aware of caring for the elderly. This is because the elderly are considered people who are respected and loved by their children and grandchildren. It is a shade tree in the family. even though Thai society today has become an urban society where many people have to live in a hurry. and compete against time This causes them to not have the opportunity to fully care for the elderly. Therefore, there must be a way to cope in order to reduce the risks or impacts that may occur. Economic, social, physical and mental conditions of the elderly

At present Therefore, there is a nursing home business providing care for the elderly to meet the needs of family members who do not have time to care for the elderly. more widespread These businesses need to know in-depth details about the elderly in various aspects. Because it is considered a delicate matter Focus on creating standards and reliability. To create a good experience for customer groups and respond to the needs of the elderly and elderly family members completely

Keywords : Nursing Home, Elderly, Elderly Care

บทนำ

จากสถิติข้อมูลในปี 2562 จำนวนประชากรโลก 7,713 ล้านคน พบว่า ประชากรในกลุ่มผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนสูงถึง 1,016 ล้านคน ซึ่งองค์การสหประชาชาติยังได้คาดการณ์ว่าอีก 20 ปีข้างหน้า จำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มสัดส่วนขึ้นถึง 1 ใน 5 ของประชากรโลก สำหรับประเทศไทยช่วงปี 2562 มีอัตราจำนวนเกิดลดลงเหลือเพียง 6.1 แสนคน ขณะที่จำนวนผู้สูงอายุวัยปลาย อายุ 80 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็น 1.3 ล้านคนและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น คาดการณ์ว่าในปี 2565 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” โดยจะมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ในอัตราร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และคาดว่าในปี 2576 จะเข้าสู่การเป็น “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” คือมีสัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในอัตราร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2563) รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ปี 2565 ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยประชากรผู้สูงอายุนั้นมีมากถึง 12,116,199 คน คิดเป็น 18.3% ของประชากรทั้งหมด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นี่จึงเป็นเหตุผลที่เราควรหันมาให้ความสำคัญกับกลุ่มคนในวัยนี้ให้มากขึ้น (ระบบสถิติทางทะเบียน, 2565)

โดยปัญหาของผู้สูงอายุมีหลายด้าน เช่น ปัญหาด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ปัญหาทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และปัญหาทางด้านสุขภาพที่เกี่ยวกับความเจ็บป่วยทางร่างกาย ในความเป็นจริงปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุไม่ได้เกิดจากอายุที่มากขึ้นเพียงอย่างเดียวแต่เกิดจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ผ่านมาและสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวผู้สูงอายุด้วย (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564)

ผู้เขียนในฐานะผู้บริหารธุรกิจ การดูแลผู้สูงอายุ Nursing Home ได้เล็งเห็นถึงปัญหาและมีความเข้าใจผู้สูงอายุ จึงประสงค์หาแนวทางในการช่วยแก้ไขปัญหานี้ โดยทำให้ ผู้สูงอายุ เกิดแรงจูงใจในการดูแลตนเอง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไปได้ คุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับผู้สูงอายุนั้นประกอบไปด้วย การมีสุขภาพดี การทำกิจกรรมหรืองานอดิเรกที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม โดยพึ่งตนเองให้มากที่สุด การมีความมั่นคงในชีวิต ซึ่งบ้านพักผู้สูงอายุหรือเนอร์สซิงโฮม (nursing home) จะเต็มไปด้วยเพื่อน ๆ กลุ่มวัยผู้สูงอายุ ถือเป็นสังคมขนาดใหญ่และมีสภาพแวดล้อมที่ดีที่เอื้อประโยชน์ให้ผู้สูงอายุสามารถสร้างมิตรสร้างสังคมในกลุ่มวัยเดียวกันได้ง่าย ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับผลประโยชน์ที่ดีร่วมกัน อีกทั้งภายในบ้านพักผู้สูงอายุยังมีผู้เชี่ยวชาญในการดูแลผู้สูงอายุและทีมพยาบาลคอยให้ความดูแลอย่างใกล้ชิด ถือเป็นตัวเลือกอันเหมาะสมสำหรับครอบครัวที่ลูกหลานไม่ค่อยมีเวลาในการดูแลและไม่มีความรู้ความเข้าใจในการดูแลผู้สูงอายุ ทีมงานผู้เชี่ยวชาญของเนอร์สซิงโฮมจะคอยดูแลคนในครอบครัวของคุณอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ผู้สูงอายุจะได้ไม่รู้สึกเหงาและโดดเดี่ยว ผ่านการทำกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการสร้างสังคมแก่ผู้สูงอายุที่ผู้เชี่ยวชาญได้วางแผนไว้ให้ เพื่อให้ทั้งครอบครัวและผู้สูงอายุจะได้รับความสุขอย่างเต็มที่

ผลกระทบจากการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

เมื่อปัญหาโดยรวมคือคนไทยส่วนใหญ่มองแค่เงินไม่เพียงพอในการเกษียณและ ใช้จ่ายในช่วงบั้นปลายชีวิต นอกจากเศรษฐกิจจะไม่โตแล้ว ปัญหาแรงงานก็จะยิ่งหนักขึ้น มีการประเมินไว้ว่าครอบครัวที่มีแต่ผู้สูงอายุต้องประหยัดจะมีค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าปกติประมาณ 30% ซึ่งจะทำให้กำลังซื้อในอนาคตตกต่ำเป็นอย่างมาก การลงทุนทำธุรกิจในประเทศไทยก็จะยิ่งยากขึ้นและนี่คือเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ตัวเลขการลงทุนต่างประเทศ Outward FDI ของบริษัทยักษ์ใหญ่เมืองไทยสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในประเทศ ASEAN ทำจุดสูงสุดในปี 2016 ประมาณ 200,000 ล้านบาท (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564) ดังนั้น ผู้เขียนจึงสรุปผลกระทบจากการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุได้ดังนี้

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ด้านการผลิต เมื่อโครงสร้างของประชากรเปลี่ยนไปมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากขึ้นขณะที่วัยทำงานเท่าเดิมหรือลดลง จะมีผลกระทบโดยตรงต่อแน่นอน อาจส่งผลทำให้ค่าแรงสูงขึ้นได้หรือเกิดการขาดแคลนแรงงาน จึงเริ่มมีการแก้ไขปัญหาขาดแคลนแรงงานโดยการใช้เครื่องมือเครื่องจักรหรือนำเทคโนโลยีเข้ามาทดแทนแรงงานคน หรือการนำเข้าแรงงานต่างด้าวมากขึ้น **ด้านการลงทุนและการออม** เมื่อวัยสูงอายุหรือวัยเกษียณขาดรายได้หรือมีรายได้น้อยลงทำให้มีการออมลดลง ในขณะที่วัยทำงานต้องรับภาระมากขึ้นทำให้มีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจึงส่งผลให้มีเงินออมน้อยลงและ เงินลงทุนลดลง สำหรับภาครัฐบาลจำเป็นต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายทางด้านสวัสดิการมากขึ้นเพื่อบริการสังคม ทางด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ ทำให้การลงทุนและการออมของประเทศลดลงด้วย ด้านผลผลิตหรือรายได้ประชาชาติ สัดส่วนผู้สูงอายุมากขึ้น ทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติหรือ GNP รายได้ประชาชาติขาลง และรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลลดลง รวมถึงคุณภาพการผลิตลดลง และ **ด้านการคลัง** เมื่องบประมาณรายจ่ายเพิ่มขึ้น ภาครัฐจำเป็นต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายทางด้านสาธารณสุข การแพทย์ บริการสังคมแก่ผู้สูงอายุมากขึ้น และต้องเพิ่มงบประมาณรายจ่ายเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากไร้และการเก็บภาษีรายได้น้อยลงเนื่องจากมีวัยผู้สูงอายุซึ่งไม่มีรายได้มีสัดส่วนที่มากขึ้น (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564)

ผลกระทบทางด้านสังคม

การที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทำให้ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานจะต้องทำงานมากขึ้นและต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น บางครั้งอาจทำให้ผู้สูงอายุขาดความอบอุ่นหรืออาจถูกทอดทิ้งได้ **ปัญหาสุขภาพร่างกาย** ทำให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ลำบาก หากไม่มีการวางแผนสะสมเงินออมเพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายในวัยชราจึงจำเป็นต้องเตรียมสะสมเงินออมหรือวางแผนการลงทุนเพื่อจะได้มีรายได้หรือเงินสะสมไว้ใช้ในวัยสูงอายุหรือสามารถนำเงินออมที่สะสมไว้มากำหนดใช้ในวัยชราได้ ซึ่งปัจจุบันพบว่างานในไทยส่วนใหญ่จะเป็นงานที่ต้องการใช้แรงงานเยอะทำให้เป็นปัญหาต่อผู้สูงอายุ เพราะสุขภาพจะไม่ค่อยดีทำงานหนักๆ ก็ไม่ได้แล้ว ถ้าไทยเปลี่ยนไปมุ่งเน้นงานที่เป็น Service มากขึ้น แทนที่งานแบบโรงงานหรือเกษตรกรรม อาจจะทำให้ผู้สูงอายุเหล่านี้สามารถกลับมาเข้าสู่ระบบแรงงานและช่วยแก้ปัญหาเรื่องการเกษียณ เช่น SE-ED บัค มีโครงการจ้างผู้สูงอายุมาทำงานในร้านหนังสือ ปรับปรุงกฎเกณฑ์และนโยบายแรงงานต่างชาติให้ชัดเจนเพื่อจูงใจให้แรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานในไทยมากขึ้น ในเรื่องหนี้สาธารณะของไทยถือว่าไม่สูง มักจะอยู่ที่ประมาณ 42% ของ GDP และถ้าไม่เอาหนี้ของหน่วยงานราชการมารวมก็จะเหลือแค่ 31% ของ GDP ซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่หนี้ต่ำที่สุดใน Asia หากรัฐบาลยังการใช้การลงทุนภาครัฐเพื่อสร้างและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทั่วประเทศกระตุ้นเศรษฐกิจได้อีกมากพอสมควรและส่งผลต่อ **ปัญหาทางด้านสภาพจิตใจ** เมื่อไม่ได้ทำงานทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเหงา ไม่ภาคภูมิใจเหมือนเป็นภาระกับลูกหลาน อาจรู้สึกน้อยใจ ซึมเศร้า จึงจำเป็นต้องมีคนดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือกันมากขึ้น (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564)

ในอีกด้านหนึ่งปัจจุบัน ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะ “empty nest syndrome” หรือภาวะรังที่ว่างเปล่า ซึ่งผู้สูงอายุจะเกิดความรู้สึกเหงา ซึมเศร้า อันเนื่องมาจากการอยู่คนเดียว โดยมีสาเหตุมาจากการย้ายถิ่นของลูกหลานการอยู่เป็นโสดหรือการเสียชีวิตของคู่สมรส ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังคนเดียว ในวันที่มีอายุสูงขึ้น และไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ จะมีความต้องการการดูแลในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านจิตใจ รวมถึงต้องการผู้ดูแล ซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกทางจิตใจที่จะอยู่ต่อไปอย่างมีเป้าหมาย

สัดส่วนของผู้สูงอายุไทยที่อยู่ตามลำพังคนเดียวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และเริ่มส่งสัญญาณที่ชัดเจนมากขึ้นในเรื่องการไม่มีผู้ดูแลในบั้นปลายชีวิต จากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในอดีตเมื่อประมาณ 30 ปีก่อน ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวมีอยู่ไม่ถึง 5% แต่ในปี 2564 ได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องไปจนถึง 12% แน่แน่นอนว่า ในอนาคตแนวโน้มการอยู่คนเดียวของผู้สูงอายุจะเพิ่มสูงขึ้นไปอีก หากประเทศไทยยังไม่มีระบบรองรับภาวะสูงวัยโดดเดี่ยว ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังคนเดียว โดยเฉพาะอยู่คนเดียวแบบไร้ญาติขาดมิตร หรือเรียกว่า อยู่คนเดียวอย่างแท้จริง โดย

ไม่มีครอบครัว ญาติพี่น้อง ก็อาจจะต้องปรับเปลี่ยนจาก “กลุ่มเสี่ยง” เพราะไม่มีคนดูแล กลายเป็น “กลุ่มเปราะบาง” โดยทันที ไม่ว่าจะเป็นเปราะบางทางด้านสุขภาพกายใจ ความมั่นคงในชีวิต ที่อยู่อาศัย และการมีผู้ดูแล จนกลายเป็นวิกฤตประชากร และเป็นปัญหาสังคมที่ต้องได้รับการแก้ไขเป็นอันดับแรกๆ รูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ควรถูกนิยามไว้เพื่อให้เกิดการเฝ้าระวัง (ศุทธิดา ขวณวัน, 2566)

สุขภาพจิตผู้สูงอายุ

เชื่อว่าในหลายครอบครัวที่มีผู้สูงวัยอยู่ด้วย ต่างต้องเคยสัมผัสปัญหาคนแก่ขี้บ่นขี้ใจ หรือการแสดงอารมณ์ไม่พอใจกับบางสิ่ง โดยไม่เคยล่วงรู้เลยว่านั่นอาจเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาสุขภาพจิตในผู้สูงอายุที่เกิดจากความเครียด ความวิตกกังวล ความเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมน และความเสื่อมโทรมถดถอยลงไปทุกด้าน ในฐานะลูกหลานรวมไปถึงคนใกล้ชิดจำเป็นต้องเข้าถึงโลกของผู้สูงอายุอย่างเข้าใจ เอาใจใส่มากเป็นพิเศษ เพื่อให้พวกเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีสมวัย และอยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้ลูกหลานได้อย่างมีความสุขที่สุด โดยสาเหตุที่มีผลกระทบต่อสุขภาพจิตผู้สูงอายุ (โรงพยาบาลวิมุต, 2565)

1. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย มีความเสื่อมของอวัยวะต่างๆ เช่น ความจำแย่ลง การได้ยินลดลง สายตาแย่ลง มีข้อจำกัด ในการเคลื่อนไหวร่างกายทำให้ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ต้องพึ่งพาคนอื่น
2. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์และจิตใจ ผู้สูงอายุจะมีอาการซึมเศร้า หงุดหงิด ขี้ระแวง วิตกกังวล โกรธง่าย เอาแต่ใจ เกิดขึ้นจากความเสื่อมของสมองและระดับฮอร์โมนในร่างกายไม่สมดุลเหมือนเดิม การเผชิญกับความสูญเสียและการพลัดพรากของคู่ชีวิต ญาติสนิทหรือเพื่อนฝูง เกิดความเหงา ขาดที่พึ่งทางใจ
3. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การมีบทบาททางสังคมลดลงทำให้ผู้สูงอายุสูญเสียความมั่นคงในชีวิต รู้สึกว่าหมดความสำคัญในสังคม อยู่ในสภาวะที่ไร้คุณค่า สูญเสียความภาคภูมิใจในตนเอง และรู้สึกว่าตนเองกำลังเริ่มเป็นภาระของครอบครัว รวมถึงการสูญเสียการสมาคมกับเพื่อนฝูง เมื่อเกษียณอายุ หรือไม่สะดวกเดินทางเพราะปัญหาทางสุขภาพ
4. ภาวะความเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง หรือโรคที่รักษาไม่หาย เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง มะเร็ง โรคสมองเสื่อม เป็นต้น ทำให้ผู้สูงอายุเกิดปัญหาทางด้านจิตใจตามมา รู้สึกเบื่อหน่ายในการรักษาที่ยืดเยื้อ ยุ่งยาก เจ็บตัว มีค่าใช้จ่ายที่สูง โดยที่มีผลการรักษาไม่หายขาด ผู้สูงอายุจึงไม่ยอมรับร่วมมือในการรักษา ทำให้อาการทรุดหนักอย่างรวดเร็ว ทนทุกข์ทรมาน มีคุณภาพชีวิตแย่ลง

ภาวะสุขภาพจิตที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพจิต มักเป็นคนที่มียารมณ์ขึ้นลง หงุดหงิดได้ง่าย ขี้บ่นขี้ใจ ผู้สูงอายุมีฮอร์โมนที่ค่อยๆ ทำงานลดลง ยิ่งสูงอายุ ยิ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ได้ง่ายกว่าวัยอื่นๆ และสามารถควบคุมได้ยาก คิดอย่างไรก็มักจะโผงโผมาพูดออกมาโดยไม่ทันคิด หรือไม่พูดเลยจนเก็บสะสมเป็นอารมณ์ทางใจ และเป็นสาเหตุของโรคซึมเศร้าในผู้สูงอายุเป็นลำดับต้นๆ อาการซึมเศร้าจากผู้สูงอายุ มักจะมาจากการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ขาดแรงจูงใจในการใช้ชีวิต ความเหงา ทำให้ผู้สูงอายุนั้นเกิดอาการเบื่อหน่ายกับสิ่งรอบตัว ซึ่งเกิดภาวะความเครียดส่งผลต่อจิตใจทำให้นอนไม่หลับ นอนมากเกินไป เบื่ออาหาร และซึมเศร้า ชอบพูดเรื่องเดิม ถมซ้ำ นึกคำที่จะพูดไม่ออกมาจากเซลล์ทางสมองที่ทำงานช้าลง สาเหตุหนึ่งของโรคสมองเสื่อม และโรคอัมพาต เรามักจะสังเกตได้จากการที่ผู้สูงอายุมักจะถามคำถามเดิมซ้ำๆ อันเนื่องมาจากเซลล์สมองไม่ได้เกิดการประมวลผลความจำใหม่ๆ เข้าไปทำให้จำเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่ค่อยได้ แต่ก็มักจะทำงานได้ดีกับความจำในอดีตเป็นเพียงเพราะเซลล์สมองเดิมยังคงจดจำเรื่องเก่าๆ ได้ จนอาการเครียด และวิตกกังวล ซึ่งผู้สูงอายุจะมีความเครียดที่เกิดขึ้นได้ง่าย เนื่องจากความสามารถ และประสิทธิภาพในการใช้ชีวิตที่ลดลงจากที่เคยทำได้ กลายเป็นทำไม่ได้ จนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มักจะชอบย้ำคิดย้ำทำอยู่เสมอ จนกลายเป็นจู้จี้และขี้บ่น บางครั้งอาจจะแสดงออกมาทางพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ความก้าวร้าว การตะคอก และโวยวาย (ไทยรัฐออนไลน์, 2566)

จากข้อมูลข้างต้น เห็นได้ว่าสุขภาพจิตใจของผู้สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญที่ควรใส่ใจดูแล หากละเลยอาจส่งผลให้สภาพจิตใจของผู้สูงอายุแย่ลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อไปถึงด้านสุขภาพ อาจเกิดการเจ็บป่วยได้ง่าย หรือเกิดอุบัติเหตุต่างๆ อันนำไปสู่ภาระของลูกหลานที่ต้องเป็นผู้ดูแลต่อไป บุคคลในครอบครัวจึงจำเป็นต้องมีแนวทางในการดูแลสุขภาพจิตใจของผู้สูงอายุ โดยความสุขของผู้สูงวัยเกิดขึ้นได้ด้วยความรัก ความเข้าใจของผู้ดูแลและคนใกล้ชิด ลูกหลานจึงควรมองการแสดงออกของผู้สูงอายุหรือปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยทัศนคติเชิงบวก จะช่วยให้เรารู้สาเหตุและค้นพบทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม สำหรับตัวผู้สูงอายุเอง ควรทำความเข้าใจกับธรรมชาติยอมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และความรู้สึกของตัวเองอย่างเท่าทัน และปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงนั้นเพื่อให้ชีวิตมีความสุข ซึ่งแนวทางการดูแลสุขภาพจิตใจของผู้สูงอายุ มีดังนี้ (ไทยรัฐออนไลน์, 2566)

1. การให้เกียรติ ยอมรับในการตัดสินใจ ยอมรับบทบาท และให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ เช่น คอยซักถามเรื่องสุขภาพและความเป็นอยู่ ชวนคุย เล่าเรื่องสนุกๆ ให้ท่านฟัง
2. หากิจกรรมให้ผู้สูงอายุทำ เป็นสิ่งที่ทำแล้วเพลิดเพลิน สิ่งที่ท่านชอบและสนใจที่จะทำ หมั่นทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว กระตุ้นให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณเองเป็นที่ปรึกษาของบุคคลในครอบครัวได้
3. อย่าทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าท่านเป็นผู้ที่ทำให้คุณต้องแบกภาระเหนื่อยยากในการดูแล
4. หมั่นสังเกตความผิดปกติ และควรสอบถามสาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความวิตกกังวล พุดคุย และรับฟัง แลกเปลี่ยนวิธีแก้ไขปัญหาร่วมกัน ไม่ควรให้ผู้สูงอายุเก็บปัญหา หรือความไม่สบายใจไว้เพียงลำพัง
5. ให้ผู้สูงอายุพบปะกับบุคคลที่ชอบหรือคุ้นเคย เช่น ลูกหลาน เพื่อน หรือเพื่อนบ้าน
6. ชวนสวดมนต์ ปฏิบัติธรรม ฟังสมาธิ ปรับเปลี่ยนบรรยากาศให้ผู้สูงอายุรู้สึกสดชื่น หลีกเลียงเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความกระทบกระเทือนใจ

ทำไมการอยู่คนเดียวจึงอันตราย

การศึกษาในสิงคโปร์และญี่ปุ่น พบว่า ผู้สูงอายุที่รู้สึกโดดเดี่ยวมีแนวโน้มจะมีอายุสั้นกว่าผู้สูงอายุวัยเดียวกัน และมีแนวโน้มใช้ชีวิตสั้นลงอย่างกระฉับกระเฉง สุขภาพดี ทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้อย่างไม่ติดขัดน้อยลงไปด้วย ทีมนักวิจัยจาก Duke-NUS Medical School จากสิงคโปร์ และ Nihon University จากญี่ปุ่น ได้ทำการศึกษาผลกระทบของความเหงาในวัยชราที่มีต่อชีวิตและอายุขัยทางสุขภาพอย่างเป็นหมวดหมู่เป็นครั้งแรก โดยทำการสำรวจพลเมืองสิงคโปร์สูงวัยกว่า 3,000 คน ผลการศึกษาพบว่า คนอายุ 60 ปี ที่มองว่าตนเองรู้สึกเหงาเป็นบางครั้งหรือเป็นส่วนใหญ่ คาดว่าจะมีชีวิตรอดอยู่อีกโดยเฉลี่ย 3-5 ปี เมื่อเทียบกับคนวัยเดียวกันที่คิดว่าตนเองไม่เคยรู้สึกเหงา เช่นเดียวกับกลุ่มที่มีอายุมากกว่า โดยคนอายุ 70-80 ปี ที่รู้สึกโดดเดี่ยว คาดว่าจะมีชีวิตรอดอยู่อีก 3-4 ปี และ 2-3 ปี ตามลำดับ เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุวัยเดียวกันที่ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว นักวิจัยยังพบอีกว่า การรับรู้ถึงความโดดเดี่ยวมีผลกระทบต่ออายุขัยทางสุขภาพสองประเภท คือ การมีอายุที่เหลืออยู่ในสถานะสุขภาพที่ดีด้วยตนเอง เช่นเดียวกับ ปีที่เหลือของชีวิตโดยไม่ถูกจำกัด “กิจกรรมการใช้ชีวิตประจำวัน” เช่น การอาบน้ำและแต่งตัว การลุกจากเตียงหรือเก้าอี้ และการเตรียมอาหาร โดยผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ที่รู้สึกโดดเดี่ยวเป็นบางครั้งหรือเป็นส่วนใหญ่ จะสามารถใช้ชีวิตที่เหลือโดยไม่ข้อจำกัดด้านสุขภาพในการทำกิจกรรมการใช้ชีวิตประจำวันได้อีกโดยเฉลี่ยน้อยกว่า 3-5 ปี เมื่อผู้สูงอายุที่ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ในกลุ่มผู้สูงอายุวัย 70 ปี จะมีอายุขัยเฉลี่ยที่มีสุขภาพดีลดลงอีก 2-4 ปี และ 1-3 ปี ในกลุ่มผู้สูงอายุวัย 80 ปี

ซึ่งก่อนหน้านี้เมื่อปี 2016 นักวิจัยของ Centre for Aging Research and Education (CARE) ได้ทำการศึกษาวิจัยที่เรียกว่า Transitions in Health, Employment, Social Engagement, and Intergenerational Transfers in Singapore (THE SIGNS) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับสุขภาพ ความเป็นอยู่ที่ดี การมีกิจกรรม และผลิตภาพในผู้สูงอายุชาวสิงคโปร์ งานวิจัยในขณะนั้นได้เก็บข้อมูลจากพลเมืองสูงวัยในสิงคโปร์มากกว่า 2,000 คน พบว่า ประชากรในการศึกษาหนึ่งในสาม

(34%) รู้สึกว่าตนเองโดดเดี่ยว โดยสัดส่วนนี้เพิ่มขึ้นตามอายุ ในผู้ที่มีอายุ 60-69 ปี คิดเป็น 32% และในกลุ่มผู้ที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป คิดเป็น 40% เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ผู้สูงอายุเพศชาย (37%) รู้สึกโดดเดี่ยวมากกว่าเพศหญิง (31%) สัดส่วนของผู้สูงอายุที่โดดเดี่ยวในสิงคโปร์ต่ำที่สุด (33%) ในกลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ และสูงที่สุด (38%) ในกลุ่มผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับอุดมศึกษา สัดส่วนผู้สูงอายุที่รู้สึกโดดเดี่ยวนี้เพิ่มขึ้นเกือบ 10% ในหมู่ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว (43%) เมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ได้อยู่คนเดียว (33%) ซึ่งประเทศสิงคโปร์เป็นหนึ่งในประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างรวดเร็ว และมีวัฒนธรรมทางสังคมแบบ “คตริวมหมู่” (collectivistic) คือ มีความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างระหว่างกันในสังคมเป็นศูนย์กลาง ตรงข้ามกับ “ปัจเจกนิยม” (individualism) ที่มีเป้าหมายและความต้องการของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ การศึกษาก่อนหน้านี้ พบว่า ระดับของความโดดเดี่ยวสูงกว่าในสังคมแบบคตริวมหมู่ ซึ่งสามารถบ่งชี้ได้ว่า ผลกระทบด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีที่เกิดจากความโดดเดี่ยวจะเกิดขึ้นมากกว่าในสังคมสิงคโปร์ ด้วยเหตุนี้ ความเหงาในหมู่ผู้สูงอายุจึงกลายเป็นปัญหาทางสังคมและสาธารณสุขและอันตราย (Natetida Bunnag, 2564)

ข้อมูลจากงานวิจัยในปี 2564 สะท้อนว่า หนึ่งในสี่ของผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังคนเดียว มีความรู้สึก “กังวลกับการอยู่คนเดียว และกลัวตายคนเดียว” ดังนั้นการอยู่คนเดียวย่อมส่งผลกระทบต่อด้านสุขภาพทางจิตใจของผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกเหงา กังวล ซึมเศร้า สิ้นหวัง และไร้คุณค่า

การเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ

การเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุเป็น การประเมินตนเองในเรื่องของขีดความสามารถและ การรับรู้จากการประเมินของบุคคลอื่นโดยผ่านการกระทำหรือพฤติกรรมที่บุคคลอื่นแสดงต่อตนเอง ซึ่งหากบุคคลปฏิบัติต่อตนเองในลักษณะที่ดีก็จะทำให้ตนเองรู้สึกดี รู้สึกว่าตนมีคุณค่าและได้รับการยอมรับ อีกทั้งการเห็นคุณค่าในตนเองยังส่งผลต่อ พฤติกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุอีกด้วย ดังการศึกษาของเชษฐา แก้วพรม, สายฝน อินศรีชื่น และลักขณา พงษ์ภุมมา (2563) ได้กล่าวว่า ความรู้สึกมีคุณค่าของผู้สูงอายุมีความหลากหลายและแตกต่างกันขึ้นกับประสบการณ์ส่วนบุคคล ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุส่วนหนึ่งเกิดจากความรู้สึกที่เกิดจากทักษะในการยอมรับนับถือตนเองหรือการมองเห็นตนเองในทางบวก คือการมีสุขภาพดี ผู้สูงอายุให้ความคิดเห็นว่ารู้สึกมีคุณค่าเมื่อตนเองมีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคเรื้อรังทำให้ต้องกังวลใจ แม้ว่าในวัยสูงอายุจะเป็นวัยที่สภาพร่างกายมีการเสื่อมถอยแต่การที่ผู้สูงอายุมีการดูแลตนเองให้มีสุขภาพดี แม้ว่าจะมีโรคประจำตัวแต่ก็ยังสามารถจัดการหรือควบคุมไม่ให้อาการของโรคปรากฏจนมีผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตเพียงเท่านั้นก็ช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง การมีความสามารถ การรับรู้ถึงความสามารถของตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงการมีคุณค่าในตนเอง การเข้าสู่วัยสูงอายุทำให้มีข้อจำกัดด้านร่างกายที่ทำให้ความสามารถในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ลดลงอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตามการที่ผู้สูงอายุเห็นว่าตนเองยังสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้เองโดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่นก็ช่วยให้ตนเองรู้สึกดี มีคุณค่าในตนเอง การมีรายได้ การมีรายได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง รายได้ของผู้สูงอายุอาจจะมาจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การรับจ้างทั่วไป หรือการขายของเล็กน้อย รายได้ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกไม่เดือดร้อน ไม่ต้องรบกวนลูกหลาน มีเงินเหลือเก็บไว้ส่งต่อให้ลูกหลานจะช่วยให้เขา รู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

ปัจจุบัน ผู้คนดำเนินชีวิตไปด้วยความเร่งรีบ ทั้งต้องเดินทางหลายต่อ ทำงานหนัก ทำให้บางครั้งหลายคนอาจจะไม่มีเวลาดูแลผู้สูงอายุที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านเพียงลำพัง ซึ่งข้อมูลจากไทยรัฐ ออนไลน์ พบว่ามีครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุทั้งที่อยู่คนเดียวและอยู่กันเป็นคู่สามีภรรยาตามลำพัง มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2533 เมื่ออายุเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุก็มักจะต้องการดูแลที่มากขึ้นตาม โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ใช้ชีวิตอยู่บ้านเพียงลำพัง เพราะนอกจากจะมีความเสี่ยงด้านสุขภาพแล้ว ยังมีความเสี่ยงด้านความปลอดภัยเพิ่มเข้ามาด้วย ดังนั้น การวางแผนดูแลผู้สูงอายุในบ้าน หรือผู้ป่วยสูงอายุ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนควรจำเป็นต้องรู้และเตรียมตัวตั้งแต่เนิ่น ๆ เพื่อให้พวกเขาสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยในปัจจุบันมีทางเลือกในการดูแลผู้สูงอายุ หรือผู้ป่วยสูงอายุค่อนข้างหลากหลาย เมื่อบุคคลในครอบครัวไม่สามารถดูแลได้ด้วยตนเอง เช่น โรงพยาบาลผู้สูงอายุ บ้านพักคนชรา หรือ Nursing Home เป็นต้น (SECOM Smart Security Care, 2567)

โรงพยาบาลผู้สูงอายุ บ้านพักคนชรา เนอร์สซิงโฮม เหมือนและต่างกันอย่างไร

โรงพยาบาลผู้สูงอายุ (Elderly Care Hospital) เป็นสถานที่บริการทางการแพทย์ เช่นเดียวกับโรงพยาบาลทั่ว ๆ ไป แต่โรงพยาบาลผู้สูงอายุจะมีทีมงานที่มีเชี่ยวชาญด้านสุขภาพผู้สูงอายุเฉพาะเจาะจง เช่น แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ พยาบาลผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ เป็นต้น โรงพยาบาลผู้สูงอายุจะมีอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่เฉพาะเจาะจงสำหรับการรักษาและดูแลผู้สูงอายุ เช่น เครื่องมือวิเคราะห์การทรงตัว อุปกรณ์การกายภาพบำบัด และเครื่องมือการตรวจวินิจฉัยอื่น ๆ ที่ช่วยให้การวินิจฉัยและรักษาของผู้สูงอายุมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น **บ้านพักคนชรา** (Nursing Home) คือสถานที่ที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่มีปัญหาเฉพาะเจาะจงในเรื่องของสุขภาพ แต่ไม่ต้องการการรักษาและการดูแลทางการแพทย์ในระดับที่จำเป็นเหมือนในโรงพยาบาลผู้สูงอายุ บ้านพักคนชราจะมีบุคลากรที่รับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุในเรื่องของการช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน เช่น การอาบน้ำ เปลี่ยนผ้าขาว การอาบน้ำ และการให้การดูแลพื้นฐานอื่น ๆ ส่วนใหญ่บ้านพักคนชราให้บริการการดูแลและอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความเป็นส่วนดีและความสุขให้กับผู้สูงอายุ และ **เนอร์สซิงโฮม** (Nursing Home) เป็นสถานที่ที่เป็นบ้านพักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลทางการแพทย์และการช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน ในเนอร์สซิงโฮมจะมีบุคลากรทางการแพทย์และพยาบาลที่เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุเพื่อให้การดูแลทางการแพทย์ที่เฉพาะเจาะจง นอกจากนี้ยังมีบุคลากรที่รับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุในเรื่องของกิจวัตรประจำวันเช่นเดียวกับบ้านพักคนชรา และเนอร์สซิงโฮมมักจะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพิ่มขึ้นเพื่อสร้างความสะดวกสบายในการดูแลผู้สูงอายุ เช่น บริการอาหารที่คัดสรรให้เหมาะกับผู้สูงอายุ กิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสำหรับผู้สูงอายุ ดังนั้น โรงพยาบาลผู้สูงอายุ บ้านพักคนชรา และเนอร์สซิงโฮม จะมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของการดูแลผู้สูงอายุ แต่ต่างกันตรงที่บริการและระดับการดูแลทางการแพทย์ที่มีอยู่ในแต่ละประเภทของธุรกิจบริการเพื่อสูงอายุเหล่านี้ แต่ถ้าลองพิจารณาแล้วจะเห็นได้เลยว่าเนอร์สซิงโฮม (Nursing Home) จะมีการควบคุมการบริการของโรงพยาบาลผู้สูงอายุกับความเป็นบ้านพักคนชราไว้ด้วยกัน เพราะจะมีทั้งทีมแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในการดูแลรักษาผู้สูงอายุและจะมีบริการที่พักและที่พักพยาบาลหรือทีมผู้ดูแลผู้สูงอายุด้วย (The Senior Health Care, 2023)

การฝากดูแลผู้สูงอายุที่เนอร์สซิงโฮม

เนอร์สซิงโฮมหรือบ้านพักผู้สูงอายุเป็นสถานที่ดูแล พักพิทักษ์ และให้การช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวันแก่ผู้สูงอายุ ผู้ทุพพลภาพ ผู้ป่วยหลังผ่าตัด ผู้ป่วยที่ต้องการพักฟื้นระยะสั้น และผู้ป่วยที่ต้องการพักฟื้นระยะยาว เช่น ผู้ป่วยระยะสุดท้าย ผู้ที่เป็นโรคอัลไซเมอร์ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต เป็นต้น ซึ่งอาจจำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษหรือการกายภาพบำบัดร่วมด้วย โดยผู้สูงอายุจะได้รับการดูแลโดยทีมแพทย์ พยาบาล และผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะภายใต้การจัดการที่เป็นระบบ ร่วมกับการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่ออำนวยความสะดวกและสอดส่องดูแลด้านความปลอดภัย เนอร์สซิงโฮมหรือบ้านพักผู้สูงอายุยังดูแลเรื่องอาหารการกินให้กับผู้สูงอายุด้วย โดยจะมีนักโภชนาการคอยควบคุมด้านสุขลักษณะและจัดเตรียมอาหารให้เหมาะสมกับผู้ใช้บริการแต่ละราย ตลอดจนมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้สูงอายุ ส่งเสริมการพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ อาทิ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมนันทนาการ เช่น การวาดรูป เกมกระดาน การเล่นโยคะ เป็นต้น

โดยส่วนมากแล้วบ้านพักผู้สูงอายุที่ให้บริการในลักษณะ nursing home จะอยู่ในรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างศูนย์พยาบาลและสถานดูแลพักพิง โดยอาจปรับปรุงจากบ้านพักหรือที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ มีการติดตั้งอุปกรณ์และเครื่องมือในการดูแลและอำนวยความสะดวกที่ครบครัน อย่างเช่น รถเข็น เครื่องปรับอากาศ กริ่งขอความช่วยเหลือ กล้องวงจรปิด ราวช่วยพยุงตามจุดต่าง ๆ ของบ้าน เนอร์สซิงโฮมจึงเป็นสถานที่ที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ป่วยและผู้สูงอายุสามารถอยู่อาศัยได้อย่างสะดวกสบายท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ดี โดยมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญที่ผ่านการอบรมคอยดูแลเอาใจใส่และอำนวยความสะดวกสบายให้กับผู้ป่วยอย่างใกล้ชิดตลอด 24 ชั่วโมง โดยเฉพาะการให้

ความช่วยเหลือในการทำกิจกรรมประจำวัน เช่น การเดิน อาบน้ำ การกิน การขับถ่าย การแต่งตัว และเตรียมอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการรักษา ให้การพยาบาล โภชนาบำบัด กายภาพบำบัด เป็นต้น ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อคลายความเหงาเพื่อรักษาสุขภาพของผู้ป่วยให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุดทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม

เนอสซิ่งโฮมหรือบ้านพักคนชราเป็นสถานบริการที่สามารถดูแลและช่วยเหลือบุคคลที่เรารักในช่วงเวลาที่เราต้องทำงาน มีภาระหน้าที่รับผิดชอบมาก ไม่มีเวลาดูแลคนที่เรารัก หรือมีความต้องการให้แพทย์ พยาบาลผู้เชี่ยวชาญดูแลอย่างใกล้ชิด เนื่องจาก nursing home มีความพร้อมทั้งด้านสถานที่ บุคลากร สิ่งอำนวยความสะดวก มีเพื่อน ๆ สูงวัยที่สามารถคุยแลกเปลี่ยนกันได้ และยังมีกิจกรรมนันทนาการสันทนาการที่หลากหลาย ซึ่งมีให้เลือกทั้งบริการเนอสซิ่งโฮมแบบกลางวัน ค้างคืน และอยู่ประจำ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นวัยที่ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม จึงจำเป็นต้องมีผู้ดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อคอยให้ความช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวันตั้งแต่การเคลื่อนไหวร่างกาย การจัดเตรียมยา โภชนาการ และการดูแลในด้านจิตใจ รวมไปถึงการทำกายภาพบำบัดในบางราย ซึ่ง nursing home ก็สามารถตอบโจทย์เหล่านี้ได้เป็นอย่างดี จึงทำให้บริการ nursing home เป็นที่นิยมในปัจจุบัน (อายุวัฒน์เนอสซิ่งโฮม, 2563)

ส่วนสรุป

จากสถิติประชากรผู้สูงอายุ ที่ในปัจจุบันประเทศไทยถือเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด และมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกๆปี ซึ่งปัญหาของผู้สูงอายุมีหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสังคม ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านจิตใจ และปัญหาด้านสุขภาพ ซึ่งการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุทำให้ได้รับผลกระทบในหลายด้าน โดยเฉพาะปัญหาด้านทางจิตใจและสุขภาพ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องหลักก็คือสถาบันครอบครัว ซึ่งอาจเป็นเหตุผลที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและสุขภาพของผู้สูงอายุในครอบครัว เช่น ลูกหลานไม่มีเวลาดูแล ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความเหงาและความเหงา และอาจเกิดอุบัติเหตุได้ จึงต้องมีการเตรียมตัวเพื่อรองรับกับสังคมผู้สูงอายุ และเตรียมพร้อมในการรับมือกับปัญหาดังกล่าว เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่ดี โดยในปัจจุบันสถานประกอบการเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุเกิดขึ้นค่อนข้างมาก หรือที่เรียกว่าเนอสซิ่งโฮม ซึ่งจะให้ช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน ดูแลและพักผ่อนร่างกาย มีกิจกรรมต่างๆในระหว่างวันเพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุ มีการจัดกิจกรรมเข้าสังคมดูแลด้านจิตใจ และดูแลเชิงสวัสดิการด้านความปลอดภัย ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยสถาบันครอบครัวที่เกิดปัญหาเพื่อปิดช่องว่าง ลดปัญหาทางด้านจิตใจ ป้องกันการเกิดอุบัติเหตุร้ายแรงสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถช่วยแก้ปัญหาทางด้านสังคมของผู้สูงอายุในทางอ้อมอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. สถานประกอบการสามารถนำข้อมูลจากบทความนี้ไปใช้เพื่อปรับปรุงพัฒนาในการดูแลผู้สูงอายุ โดยเน้นในด้านการ Support จิตใจ การได้ทำกิจกรรมต่างๆ และเน้นด้านความปลอดภัย เพื่อทำให้ผู้รับบริการเกิดความเชื่อมั่น และมั่นใจในการใช้บริการ

2. เนื่องจากในปัจจุบันศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ ยังไม่ค่อยเป็นที่นิยมสำหรับผู้คนในสังคมเท่าไรนัก เนื่องจากสังคมไทยมองว่า การเอาผู้สูงอายุไปไว้ยังศูนย์ดูแล เป็นการทรมาณทรมาน หรือเป็นความอกตัญญูของลูกหลานที่ไม่ดูแลเอง สถานประกอบการควรมีการเผยแพร่ผ่านทางช่องทางต่างๆ ไม่ควรจะเป็นการทำกิจกรรมทางการตลาด การทำคอนเทนต์ผ่านโซเชียลมีเดีย เพื่อปรับทัศนคติและค่านิยมของคนไทยใหม่ ให้ทราบถึงถึงคุณประโยชน์ และเปรียบเทียบความแตกต่างเพื่อสะท้อนถึงข้อดีที่ควรนำผู้สูงอายุมาฝากไว้ที่เนอสซิ่งโฮม ในกรณีที่บุคคลในครอบครัวไม่มีความพร้อมในการดูแล

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัครดา เกิดประทุม และบุคลากรประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รวมถึงการตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ทำให้การศึกษาในครั้งนี้มีประโยชน์และมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น และสุดท้ายนี้ขอขอบคุณครอบครัว และพนักงานของข้าพเจ้าที่คอยสนับสนุน ช่วยเหลือ และให้กำลังใจอย่างดีเสมอมา รวมถึงขอขอบคุณทุกท่านที่คอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่มีได้กล่าวมาแล้ว ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). ปัญหาของผู้สูงอายุมีอะไรบ้าง. <https://www.dop.go.th/th/know/15/461>
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและเศรษฐกิจในประเทศไทย. <https://www.dop.go.th/th/know/15/926>
- ภาณุวัฒน์ ว่องตระกูลเรือง. (2566). สุขภาพจิตผู้สูงอายุ เรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม. <https://www.nakornthon.com/article/detail/สุขภาพจิตผู้สูงอายุ-เรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม>
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). (2563). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2562. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562). เติบโตเตรียมพร้อมก่อนสูงวัย. https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1568708302-257_0.pdf
- เชษฐา แก้วพรม, สายฝน อินศรีชื่น และลักขณา พงษ์ภุมมา (2563). ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ. วารสารวิชาการสุขภาพภาคเหนือ, 7(1), 81.
- อายุวัฒน์เนอส์ซิงโฮม. (2563). Nursing home คืออะไร ทำไมผู้คนถึงนิยมในปัจจุบัน. <https://www.aryuwatnursinghome.com/healthy-tips/nursing-home-คืออะไร-ทำไมผู้คนถึงนิยม/my-home-nursing-care>. (มปป). อันตรายของการที่ผู้สูงอายุอยู่บ้านคนเดียว. <https://www.myhomenursing.com/อันตรายของการที่ผู้สูง.html>
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและเศรษฐกิจในประเทศไทย. <https://www.dop.go.th/th/know/15/926#:~:text=ผลกระทบทางด้านสังคม,หรืออาจถูกทอดทิ้งได้>
- ศุทธิดา ขวนวัน. (2566). สูงวัยอยู่คนเดียว ตายคนเดียวอย่างเดียวยาก. <https://www.theprachakom.com/newsDetail.php?id=809#:~:text=การอยู่คนเดียวยอม,และกลัวตายคนเดียว>
- Natetida Bunnag. (2564). SDG New. ผู้สูงวัยที่รู้สึกโดดเดี่ยวบ่อยครั้งมีแนวโน้มมีอายุที่เหลือ และมีช่วงชีวิตที่สุขภาพดีในบั้นปลายสั้นลง. <https://www.sdgmove.com/2021/09/10/lonely-senior-adults-shorter-life-expectancy/>
- โรงพยาบาลวิมุต. (2565). เข้าถึงโลกของผู้สูงอายุด้วยหัวใจ สร้างสุขภาพจิตอย่างไรให้เวิร์ก. <https://www.vimut.com/article/older-adults-mental-health>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2566). ขวนสังเกต "ปัญหาสุขภาพจิต" ที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ. <https://www.thairath.co.th/lifestyle/lifestyle45plus/2677618>
- The Senior Health Care. (2566). โรงพยาบาลผู้สูงอายุ VS บ้านพักคนชรา VS เนอส์ซิงโฮม เหมือนและต่างกันอย่างไร. <https://www.senior.co.th/blogrp/เนอส์ซิงโฮม/>
- SECOM Smart Security Care. (2567). ลุงงานจนไม่มีเวลากลับบ้าน? วางแผนดูแลผู้สูงอายุอย่างไร ให้เหมือนอยู่ใกล้กัน. <https://www.secom.co.th/articles/take-care-of-elderly>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล	นายธงชัย โชคณอมทรัพย์
ประวัติการศึกษา	ระดับปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต ภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระดับปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
การทำงานปัจจุบัน	ตำแหน่ง ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ทีทีรี สโตรกเนอซิงโฮม จำกัด และ บริษัท คินอริจินเฮลแคร์ จำกัด
ผลงานทางวิชาการ	นายกสมาคมการค้าธุรกิจผู้สูงอายุและเวลเนสเพื่อการมีสุขภาวะที่ยั่งยืน พฤติกรรมในการเลือกซื้ออาหารสุนัขสำเร็จรูปในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2544

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ : โอกาสใหม่ทางธุรกิจแห่งโลกอนาคตของประเทศไทย

Health Tourism/Wellness Tourism: new business opportunities in the future world in Thailand

ผู้เขียน

นิอร ภักดิ์รัตน์

สาขาวิชา บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ดร.ปวิตพล ไพบูลย์

สาขาวิชา บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นโอกาสใหม่ทางธุรกิจที่กำลังเติบโต ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในทศวรรษนี้หลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 และเป็นแนวโน้มสำคัญสำหรับอุตสาหกรรมเศรษฐกิจด้านสุขภาพทั่วโลกที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็วในอนาคต โดยขนาดของตลาดสุขภาพทั่วโลกมีมูลค่าโดยรวมอยู่ที่ 5.61 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐในปี พ.ศ. 2565 ตัวเลขนี้คาดว่าจะเติบโตที่อัตราการเติบโตปีที่ร้อยละ 8.6 หรือมีมูลค่าประมาณ 8.47 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายในปี พ.ศ. 2570 การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพในประเทศไทยมีการเพิ่มขึ้นอย่างมากและมีศักยภาพสูงที่จะเป็นศูนย์กลางด้านสุขภาพ ซึ่งขับเคลื่อนโดยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอันเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ ในปี พ.ศ. 2564 มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพในประเทศไทยมีมูลค่าประมาณ 5.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งอยู่ในอันดับที่ 15 ของโลก โดยคาดว่าจะมูลค่าดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า อุตสาหกรรมด้านสุขภาพกำลังกลายเป็นเสาหลักสำคัญของโครงสร้างพื้นฐานด้านการแพทย์และสุขภาพ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจไทยแข็งแกร่งในระยะยาว โดยมีศักยภาพและความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งส่วนแบ่งการตลาดในระดับสากล การสนับสนุนและพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในด้านนี้ จึงมีความสำคัญ

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ธุรกิจใหม่ โลกอนาคต ประเทศไทย

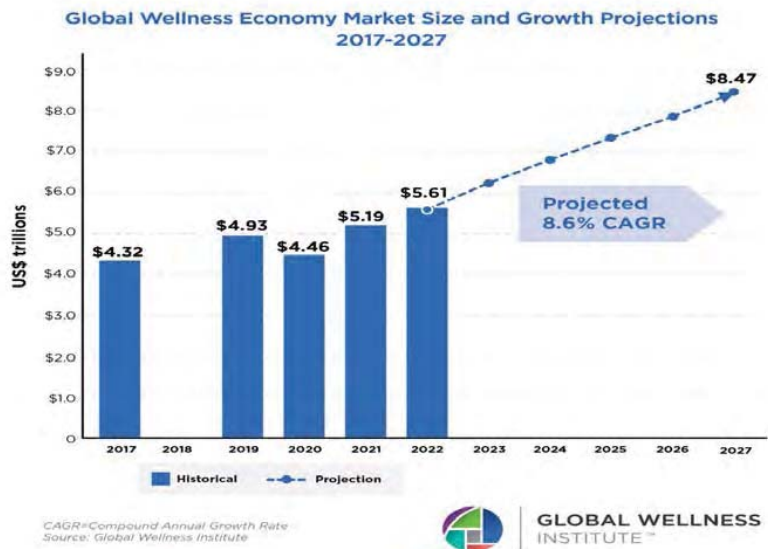
Abstract

Health tourism or Wellness Tourism is a new rising business opportunity that has become extremely popular this decade after the COVID-19 pandemic and is a mega trend of the future global health economy industry that is growing rapidly. The size of the wellness market worldwide stood at 5.61 trillion U.S. dollars in 2022. This figure was projected to grow at a compound annual growth rate of 8.6 percent, reaching an estimated 8.47 trillion U.S. dollars by 2027. Wellness tourism in Thailand has seen a significant increase and has high potential to be a wellness Hub, which driven by the country's unique offerings and natural attractions. In 2021, the consumption value of health and wellness products in Thailand amounted to around 5.7 billion U.S. dollars, ranking 15th in the world, with such value was forecast to increase in the next few years. The wellness industry is being transformed into a key pillar of medical and health infrastructure that will strengthen the Thai economy in the long term. It has the potential and high capabilities to compete for market share internationally. Supporting and developing Wellness tourism business in this area is therefore important.

Key Word (S) : Health Tourism/Wellness Tourism, new business, future world, Thailand

บทนำ

ในช่วงระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมาที่มีการระบาดของ SARS-COV-2 หรือ โควิด-19 (COVID-19) การติดเชื้อก่อให้เกิดการระบาดไปทั่วโลก เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ทั้งในแง่สุขภาพ การสาธารณสุข เศรษฐกิจ และสังคม และ ในปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุซึ่งมีจำนวนเข้าใกล้ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (รวิวรรณ สุระศรีวงศ์, 2567) รวมทั้งวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ที่ได้ใส่ใจสุขภาพมากขึ้น เป็นปัจจัยกระตุ้นทำให้กระบวนทัศน์ด้านสุขภาพของโลกกำลังเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นการรักษาโรคและความเจ็บป่วย ไปสู่การป้องกันการเป็นโรคและการส่งเสริมการดูแลสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมและบูรณาการ (Yotkaew, P. , 2021, Global Wellness Institute, 2023) โดย Global Wellness Institute ประเมินว่าขนาดของตลาดการดูแลสุขภาพทั่วโลกอยู่ที่ 5.61 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐในปี พ.ศ. 2565 ตัวเลขนี้คาดว่าจะเติบโตที่อัตราการเติบโตต่อปีที่ร้อยละ 8.6 แต่ที่ประมาณ 8.47 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐภายในปี พ.ศ.2570 (Global Wellness Institute, 2023) (รูปภาพที่1)

**รูปภาพที่ 1 แสดงขนาดตลาดเศรษฐกิจด้านสุขภาพทั่วโลกและการคาดการณ์การเติบโต
ปี 2560-2570 (Global Wellness Institute : GWI,2023**

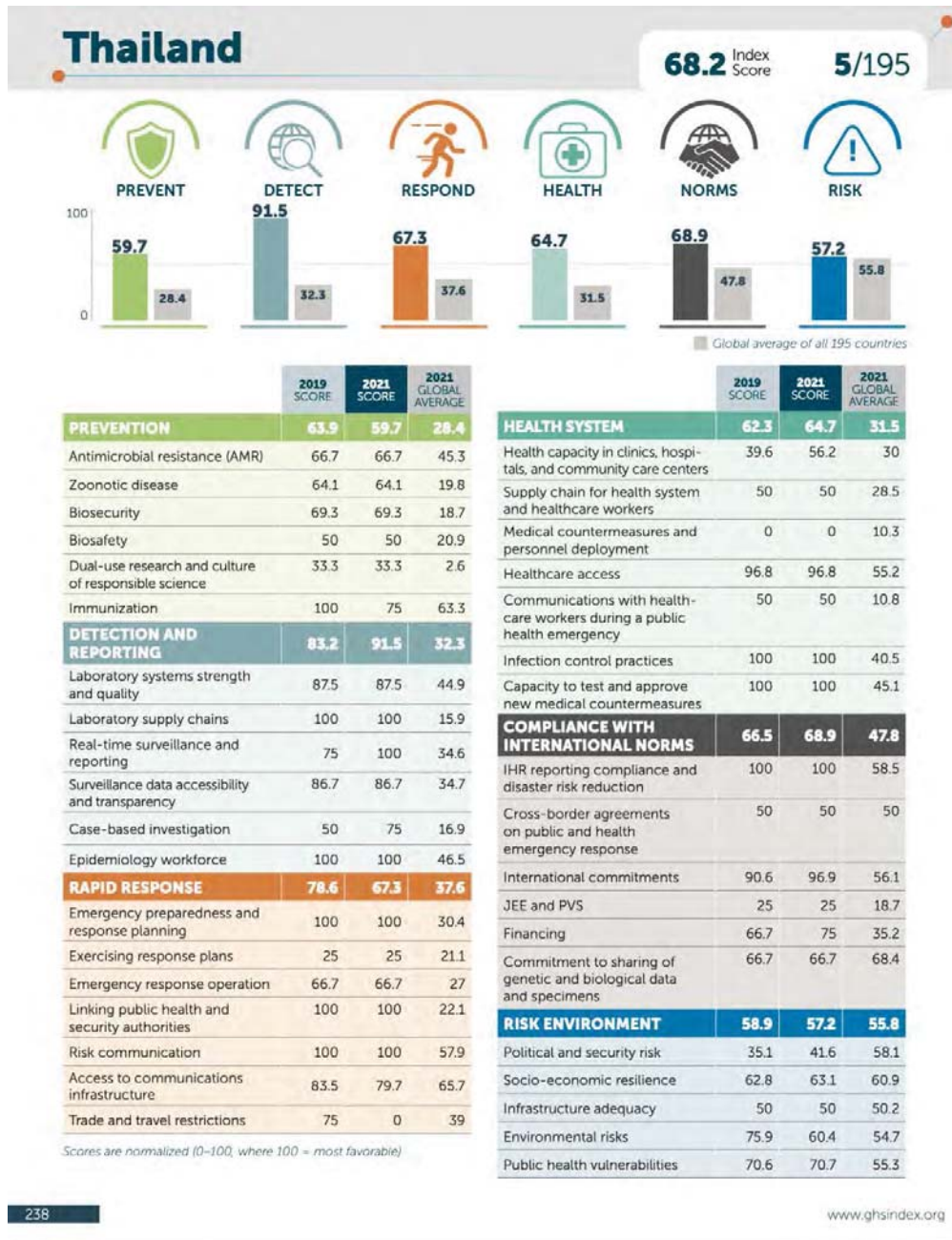
ซึ่งมีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้น ไม่เพียงเป็นโอกาสในการเติบโตของเศรษฐกิจโลกเท่านั้นยังเป็นโอกาสในการเติบโตและพลิกโฉมเศรษฐกิจไทยในอนาคต ซึ่งการ “ดูแลสุขภาพและป้องกันดีกว่าเจ็บป่วย” (รูปภาพที่2) ผู้คนให้ความสนใจในการดูแลสุขภาพมากขึ้น และทำให้ความต้องการสินค้าและบริการด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจสุขภาพ (Wellness Economy) จึงเป็นโอกาสใหม่ทางธุรกิจดาวรุ่งที่เกิดขึ้นมาแรงอย่างมากในทศวรรษนี้ และเป็นอีกหนึ่งเมกะเทรนด์ (Mega Trend) ในอุตสาหกรรมเศรษฐกิจสุขภาพที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วต่อเนื่อง

รูปภาพที่ 2 กระบวนทัศน์ด้านสุขภาพของโลกเปลี่ยน

“ดูแลสุขภาพและป้องกันดีกว่าเจ็บป่วย” (Global Wellness Institute : GWI,2023)

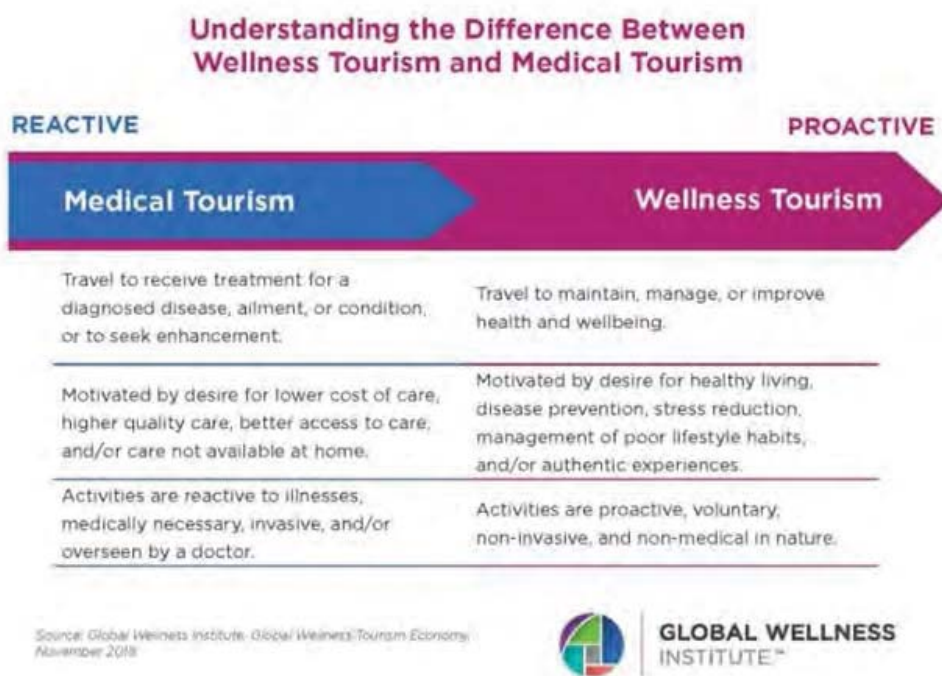
ประเทศไทยได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศที่มีการดูแลด้านสุขภาพที่ดี หรือมีความมั่นคงทางสุขภาพสะท้อนจาก Global Health Security (GHS) Index 2021 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2565) ซึ่งเป็นช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยจัดอันดับให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางสุขภาพสูงที่สุดเป็นลำดับที่ 5 ของโลกจากการประเมินทั้งหมด 195 ประเทศในการเตรียมพร้อมรับมือกับการเกิดโรคระบาด (epidemics) และการระบาดใหญ่ (pandemics) ผ่านทั้งหมด 37 ตัวชี้วัด ที่อยู่ใน 6 หมวดหมู่ของการมีความมั่นคงทางสุขภาพ (รูปภาพที่ 3) ด้วยความพร้อมในการรับมือการแพร่ระบาดรวมทั้งระบบสาธารณสุขและการปฏิบัติตามมาตรฐานสากลในภาพรวมอยู่ในระดับดี อีกทั้งในมุมมองของคณาจารย์พยาบาล พบว่าไทยยังมีค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ต่อประชากรต่ำที่สุดใน 10 ประเทศ โดยเฉลี่ยรายละ 296 ดอลลาร์สหรัฐต่อปี (Tourism Authority of Thailand, 2020a, 2020b). ดังนั้น ประเทศไทยจะต้องไขว่คว้าโอกาสนี้ไว้ให้ได้ เนื่องจากประเทศไทยมีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็น “เมืองหลวงสุขภาพโลก” หรือ “Wellness Hub” หากได้รับการส่งเสริม ผลักดันอย่างถูกต้อง

รูปภาพที่ 3 ไทยรั้งอันดับ 5 ของโลก ประเทศที่มีความมั่นคงทางสุขภาพ จากดัชนี Global Health Security Index (GHS) ปี 2021 www.ghsindex.org และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565

ความแตกต่างของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism/Wellness Tourism) ไม่ได้มีคำนิยามที่เป็นสากล แต่ประเด็นหลักคือ เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ป่วย แต่มีการแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวมาทำกิจกรรมส่งเสริมหรือฟื้นฟูความสมบูรณ์แข็งแรงของสุขภาพร่างกายและจิตใจ เช่น การตรวจสุขภาพแบบครบวงจร โปรแกรมฟื้นฟูผิวพรรณและศัลยกรรมความงาม การนวดสปา เพื่อสุขภาพและกายภาพบำบัด การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ การออกกำลังกาย และการนั่งสมาธิ ซึ่งอาจจะแตกต่างจาก การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism) ที่ให้น้ำหนักกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาใช้บริการทางการแพทย์เพื่อรักษาปัญหาสุขภาพ แต่นักท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภทนี้มีเป้าหมายเดียวกัน คือ เป้าหมายของสุขภาพที่ดี (Global Wellness Institute, 2023) (รูปภาพที่4)

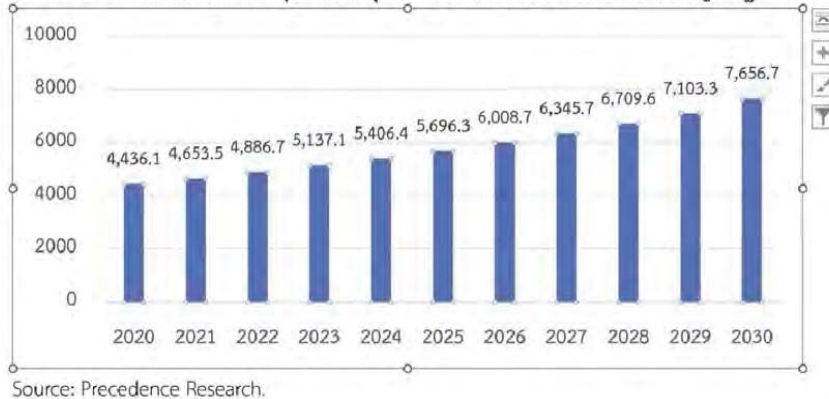

รูปภาพที่ 4 ความแตกต่างระหว่าง Wellness Tourism และ Medical Tourism
(Global Wellness Institute: GWI, 2023)

การคาดการณ์ของโลก

มูลค่าเศรษฐกิจ Wellness ทั่วโลกในปี ค.ศ. 2024 ตามการวิเคราะห์ข้อมูลจากปี ค.ศ. 2023 มูลค่าเศรษฐกิจ Wellness ทั่วโลกพบว่า เศรษฐกิจ Wellness ลดลง 11% ทำให้มูลค่าลดลงจาก 4.8 ล้านล้านเหรียญสหรัฐไปเหลือ 4.4 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564) แต่การคาดการณ์ในปี ค.ศ. 2024 ระบุว่าเศรษฐกิจ Wellness กลับมาเติบโตได้สูงสุดถึง 7 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งมีอัตราเติบโตเฉลี่ยที่สูงมากถึง 9.9% ต่อปี (กรุงเทพมหานคร, 2565, GWI, 2023) (รูปภาพที่5)

ภาพที่ 1 การคาดการณ์ขนาดตลาดสุขภาพและสุขภาพ ปี พ.ศ.2563-2573 (พันล้านเหรียญสหรัฐ)

รูปภาพที่ 5 การคาดการณ์ขนาดตลาดสุขภาพ ปี พ.ศ.2563-2573 (พันล้านเหรียญสหรัฐ)

(กรุงเทพธุรกิจ., 2565, Global Wellness Institute: GWI,2023)

Global Wellness Institute (GWI) คาดมูลค่า เศรษฐกิจทั่วโลกด้าน Wellness (Global Wellness Economy)

พบว่าเพิ่มขึ้นจาก 4.3 ล้านล้าน เหรียญสหรัฐในปี 2020 คาดว่าราว 7.0 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในปี 2025 หรือเติบโตเฉลี่ยที่ 10% ต่อปี (Global Wellness Institute,2023, กรุงเทพธุรกิจ., 2565) (รูปภาพที่6) กลุ่มธุรกิจเชิงสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจะมีการเติบโตสูงกว่าธุรกิจอื่นๆ โดยธุรกิจที่มีแนวโน้มการเติบโตมากที่สุดคือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) ที่คาดว่าจะมีการเติบโตเฉลี่ยในช่วงปี 2020-25 ที่ 21% ต่อปี ตามมาด้วย ธุรกิจน้ำพุร้อน (Thermal/mineral springs industry) ที่ 18% ต่อปี และ ธุรกิจสปา (Spas) ที่ 17% ต่อปี เศรษฐกิจด้านสุขภาพทั่วโลกแยกตามประเภทกลุ่มธุรกิจปี 2019-2022 และ เศรษฐกิจด้านสุขภาพทั่วโลกแยกตามภูมิภาคปี 2019-2022 (รูปภาพที่ 7 และรูปภาพที่ 8) ประเด็นสนับสนุนคือ พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป โดยแนวโน้มการรักสุขภาพมีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้นหลังจากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 (Yotkaew, P. , 2021, Phunboonmee, S.,2020, มิ่งสรรพ ขาวสะอาดและคณะ, 2564)

มูลค่าเศรษฐกิจทั่วโลกด้าน Wellness (Global Wellness Economy)

รูปภาพที่ 6 มูลค่าเศรษฐกิจทั่วโลกด้าน Wellness (Global Wellness Economy) (Global Wellness Institute : GWI,2023)

Wellness Economy by Sector 2019-2022

	Market Size (US\$ billions)				Average Annual Growth Rate	
	2019*	2020*	2021	2022	2019- 2020	2020- 2022
Personal Care & Beauty	\$1,066.3	\$924.2	\$1,048.2	\$1,088.7	-13.3%	8.5%
Healthy Eating, Nutrition, & Weight Loss	\$911.3	\$948.7	\$1,046.2	\$1,079.3	4.1%	6.7%
Physical Activity	\$875.9	\$746.8	\$927.1	\$976.3	-14.7%	14.3%
Wellness Tourism	\$720.4	\$350.6	\$466.8	\$650.7	-51.3%	36.2%
Public Health, Prevention, & Personalized Medicine	\$358.2	\$537.2	\$600.9	\$610.9	50.0%	6.6%
Traditional & Complementary Medicine	\$486.6	\$449.6	\$502.4	\$518.6	-7.6%	7.4%
Wellness Real Estate	\$225.2	\$274.0	\$341.2	\$397.7	21.6%	20.5%
Mental Wellness	\$130.2	\$142.6	\$165.5	\$180.5	9.5%	12.5%
Spas	\$113.8	\$69.9	\$82.1	\$104.5	-38.6%	22.3%
Workplace Wellness	\$52.2	\$47.9	\$49.6	\$50.6	-8.2%	2.8%
Thermal/Mineral Springs	\$65.7	\$39.9	\$45.4	\$46.3	-39.2%	2.7%
Wellness Economy	\$4,931.7	\$4,463.5	\$5,193.3	\$5,611.6	-9.5%	12.1%

* 2019 and 2020 figures for most sectors have been revised since GWI released the previous version of the Wellness Economy Monitor (see box on Page 10 for more details).
Note: Figures do not sum to total due to overlap in segments.
Source: Global Wellness Institute, based on extensive primary research and secondary data sources.

GLOBAL WELLNESS
INSTITUTE™

รูปภาพที่ 7 เศรษฐกิจด้านสุขภาพทั่วโลกแยกตามประเภททางธุรกิจปี 2019-2022
(Global Wellness Institute : GWI,2023)

Wellness Economy by Region 2019-2022

	Wellness Economy					Average Annual Growth Rate	
	(US\$ billions)				Per Capita 2022	2019- 2020	2020- 2022
	2019*	2020*	2021	2022			
North America	\$1,301.1	\$1,463.1	\$1,692.3	\$1,901.4	\$5,108	-5.7%	14.0%
Asia-Pacific	\$1,089.8	\$1,468.5	\$1,633.7	\$1,698.1	\$399	-7.6%	7.0%
Europe	\$1,293.9	\$1,133.4	\$1,383.7	\$1,469.7	\$1,596	-12.4%	13.9%
Latin America- Caribbean	\$297.3	\$219.0	\$263.7	\$314.4	\$476	-26.3%	19.6%
Middle East North Africa	\$122.2	\$110.5	\$126.0	\$145.4	\$273	-9.0%	14.7%
Sub-Saharan Africa	\$77.6	\$69.0	\$73.9	\$82.6	\$68	-11.0%	9.4%
WORLD	\$4,931.7	\$4,463.5	\$5,193.3	\$5,611.6	\$706	-9.5%	12.1%

* 2019 and 2020 figures for most regions have been revised since GWI released the previous version of the Wellness Economy Monitor (see box on Page 10 for more details).
Note: Figures do not sum to total due to overlap in segments.
Source: Global Wellness Institute, based on extensive primary research and secondary data sources.

GLOBAL WELLNESS
INSTITUTE™

รูปภาพที่ 8 เศรษฐกิจด้านสุขภาพทั่วโลกแยกตามประเภททางธุรกิจปี 2019-2022
(Global Wellness Institute : GWI,2023)

การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย

การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยในอนาคต โดยจะยึดตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570) ซึ่งมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาและขับเคลื่อน การท่องเที่ยวอย่างครอบคลุมและทั่วถึง ภายในระยะเวลา 5 ปี (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564, สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) คือ “การท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นคุณค่า มีความสามารถในการปรับตัว เติบโตอย่างยั่งยืนและมีส่วนร่วม (Rebuilding High Value Tourism Industry with Resilience, Sustainability and Inclusive Growth)” โดยการพัฒนาจากนี้ จะมุ่งเน้นไปที่การดำเนินการ เพื่อพัฒนาและยกระดับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีความเข้มแข็ง ต่อยอด การพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส ในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับภาวะความปกติถัดไป (Next Normal) เพื่อการเติบโตอย่างครอบคลุม (Inclusive Growth) ด้วยการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Approach) โดยจะเป็นการพลิกโฉมการท่องเที่ยวของไทยไปอย่างสิ้นเชิง ถึงความสำคัญแก่การพลิกฟื้นการท่องเที่ยวไทย เพื่ออนาคตที่ดีกว่าสำหรับทุกคน (Building Forward a Better Tourism for All) ทั้งนี้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570) ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญแก่การพลิกฟื้นการท่องเที่ยวไทย เพื่ออนาคตที่ดีกว่าสำหรับทุกคน (Building Forward a Better Tourism for All) โดยคำนึงถึงประโยชน์ของ 3 กลุ่มหลัก สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565) ดังรูปภาพที่ 9 และรายละเอียด ต่อไปนี้

พลิกฟื้นการท่องเที่ยวไทย เพื่ออนาคตที่ดีกว่าสำหรับทุกคน (Building Forward a Better Tourism for All)

รูปภาพที่ 9 กรอบการฟื้นฟูอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยเพื่ออนาคตที่ดีกว่า (Build Back Better Future Tourism) (สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

1) ประชาชน (People): การท่องเที่ยวไทยจะมุ่งเน้นไปที่ผลกระทบเชิงบวก ต่อสังคม (Social Impact) ที่ประชาชนไทย และนักท่องเที่ยวจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน คือ เรื่องความสะอาด ปลอดภัย และการได้รับมาตรฐาน การท่องเที่ยว การพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานคมนาคมให้มีความเชื่อมโยงและยกระดับสาธารณูปโภคให้มีคุณภาพตลอดเส้นทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยรวมไปถึงการใช้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจากศูนย์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว (One – Stop Tourism Database) เพื่อนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

2) รายได้ (Profits) : การท่องเที่ยวไทยยังคงมุ่งเน้นไปที่ผลกระทบทาง เศรษฐกิจ (Economic Impact) มุ่งเน้นไปที่การดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพสูงจากหลากหลายประเทศอย่างสมดุลโดยพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวไทย ให้มีความล้ำสมัย ส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีศักยภาพ และสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวให้ น่าประทับใจคุณค่า อีกทั้งมุ่งเน้นไปที่การลดการรั่วไหลของรายได้จากการท่องเที่ยวและการกระจายความเจริญจากการท่องเที่ยวไปยังทุกพื้นที่ทั่วประเทศไทย รวมไปถึงการให้ความสำคัญแก่การฟื้นฟูและส่งเสริมภาคการผลิตในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวให้กลับมามีขีดความสามารถในการแข่งขันระดับโลก

3) ความยั่งยืน (Planet): การท่องเที่ยวไทยจะมีส่วนช่วยในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (Environmental and Cultural Impact) โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและต่อยอดทรัพย์สินทางวัฒนธรรมไทยและเอกลักษณ์ไทยให้เข้ากับยุคสมัยอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

ททท.มีแผนที่จะพัฒนาและส่งเสริมสินค้าท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หรือ Wellness Tourism อย่างเข้มข้นเพื่อนำเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หรือ Wellness Tourist ทั่วโลก ซึ่งเป็นตลาดที่มีการขยายตัวอย่างสูง ผู้ประกอบการไทยจะประสบความสำเร็จได้ในโอกาสนี้จะต้องทำการบ้านให้ดี เพราะนักท่องเที่ยวในกลุ่มนี้มีความต้องการที่หลากหลายมากขึ้น จากข้อมูลล่าสุดของสถาบันสุขภาพโลก (GWI) ระบุว่า ตลาดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพจะมียอดขาย 817,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2566 และขยายตัวเป็น 1.3 ล้านล้านเหรียญสหรัฐภายในปี พ.ศ. 2568 เป็นผลมาจากที่ผู้คนทั่วโลกให้ความสำคัญต่อการดูแลสุขภาพก่อนป่วย รวมทั้งการรักษาเชิงป้องกัน (Preventive Care) ตลอดจนการเสริมภูมิคุ้มกัน ซึ่งในภาพรวมธุรกิจกลุ่มนี้มีอัตราเติบโตเฉลี่ยสูงถึง 8.1% ต่อปี (ผู้จัดการออนไลน์, 2566).

ประเทศไทยมีศักยภาพสูงเป็นเมืองหลวงสุขภาพโลก (Wellness Hub)

ปัจจุบันประเทศไทยถือเป็นศูนย์กลางด้านบริการทางการแพทย์ในภูมิภาค (Regional Medical Hub) ที่ได้รับการยอมรับอยู่แล้ว เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามารับบริการทางการแพทย์และศัลยกรรมอันดับต้นๆของโลก เพราะมีบุคลากรทางการแพทย์ที่มีคุณภาพสูงและคนไทยมีใจแห่งการบริการ เทคโนโลยีในการให้บริการที่ทันสมัย โรงพยาบาลที่ได้มาตรฐานสากล โดยมีจำนวนโรงพยาบาลที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐาน JCI มากเป็นอันดับ 4 ของโลกในปี พ.ศ.2562 และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสมเหตุสมผลและต่ำกว่าค่าบริการในประเทศพัฒนาแล้ว นอกจากนี้มหาวิทยาลัยจอห์น ฮอปกินส์ (John Hopkins University) จัดอันดับโดยใช้ดัชนีความมั่นคงทางสุขภาพโลก โดยประเทศไทยถูกจัดเป็นอันดับ 5 ของโลกและอันดับ 1 ของเอเชียในปี พ.ศ.2564 (Global Wellness Institute, 2023, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564, กรุงเทพธุรกิจ, 2565).

ประเทศไทยเป็นจุดหมายที่คนต่างชาติต้องการเข้ามาใช้บริการด้านสุขภาพ โดย Wellness Tourism Initiative ค.ศ. 2020 ได้ระบุว่า ประเทศไทยได้รับการโหวตให้เป็นประเทศที่ผู้คนอยากมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอันดับที่ 2 ของโลก ขณะที่นิตยสาร International Living ได้จัดทำ 2022 Global Retirement Index โดยจัดให้ประเทศไทยเป็นอันดับ 9 ของโลก และอันดับ 1 ของเอเชีย ในแง่ประเทศที่คนอยากมาใช้ชีวิตยามเกษียณอายุมากที่สุดในโลก (Tourism Authority of Thailand.,2020a-2020b, สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565).

ศักยภาพของประเทศไทย

ประเทศไทยมีโอกาสได้รับประโยชน์จากแนวโน้มของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism/ Wellness Tourism) ของโลกที่มีแนวโน้มเติบโตโดดเด่น จากศักยภาพในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการทางการแพทย์ อีกทั้งยังเป็น 1 ใน 12 กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายที่รัฐบาลให้การสนับสนุนเพื่อเป็นกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในอนาคต (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564, กรุงเทพฯธุรกิจ, 2565) ในปี ค.ศ.2019 ประเทศไทยเป็นอันดับที่ 8 ของโลกที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติได้เกือบ 40 ล้านคน และเป็นอันดับ 4 ของโลกในด้านรายได้จากการท่องเที่ยว สะท้อนถึงความแข็งแกร่งของการท่องเที่ยวของประเทศไทย (รูปภาพที่ 10) จากการจัดอันดับโดย GWI ในปี ค.ศ. 2020 ประเทศไทยมีมูลค่าตลาดในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism/Wellness Tourism) ที่ 4.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ เป็นอันดับ 15 ของโลก โดยประเทศไทยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาให้อยู่ 1 ใน 5 อันดับแรกภายในปี ค.ศ.2027 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา,2564, กรุงเทพฯธุรกิจ,2565, สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) (รูปภาพที่ 10).

รูปภาพที่ 10 แสดง 10 ประเทศที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดในโลก 2567

(กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564,

กรุงเทพธุรกิจ, 2565

รูปภาพที่ 11 ประเทศที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากที่สุดในโลก (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564, กรุงเทพธุรกิจ, 2565, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

จากการจัดลำดับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของ www.medicaltourism.com ซึ่งเป็นเว็บไซต์ให้ข้อมูลด้านการแพทย์ระหว่างประเทศและการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ระดับนานาชาติในปี 2020-21 ได้จัดลำดับให้ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 17 ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโลก โดยปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการจัดอันดับ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ หรือ Medical Tourism (ประเทศไทยเป็นลำดับที่ 5 ของโลก) คุณภาพของการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก (ลำดับที่ 15) และสภาพแวดล้อมของประเทศ (ลำดับที่ 36) และในปี ค.ศ. 2020 ประเทศไทยมีมูลค่าตลาดในกลุ่มธุรกิจ Wellness Tourism เป็นอันดับ 15 ของโลกจากจัดอันดับโดย GWI และมีเป้าหมายที่จะพัฒนาให้อยู่ 1 ใน 5 อันดับแรกภายในปี 2027 (Global Wellness Institute, 2023, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564, กรุงเทพธุรกิจ, 2565),

โอกาสของ Heath Tourism/Wellness Tourism

ปัจจุบันการทำการตลาดของบริการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพ และ Heath Tourism/ Wellness Tourism นั้น จะเน้นฐานผู้ป่วยเดิมก่อนเพื่อสร้างกลยุทธ์การตลาดแบบบอกปากต่อปาก ไม่มีความชัดเจนของความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทาน Heath Tourism/Wellness Tourism (เช่น โรงพยาบาล โรงแรม ตัวแทนท่องเที่ยว ผู้ให้บริการเดินทางและขนส่ง) การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการเกิดห่วงโซ่อุปทานและกระตุ้นให้เกิดความต้องการใช้จ่ายเพื่อการส่งเสริมสุขภาพให้มากขึ้นได้ ปัจจุบันการใช้จ่ายเพื่อการส่งเสริมสุขภาพตลอดจนถึง Heath Tourism/ Wellness Tourism นั้น เป็นทางเลือกที่เกิดจากพฤติกรรมและความต้องการผู้บริโภคเป็นหลัก ไม่ใช่สิ่งจำเป็น เช่นการรักษาพยาบาล มองว่าแนวโน้มเทรนด์ส่งเสริมสุขภาพและ Heath Tourism/Wellness Tourism จะเติบโตในระยะยาวและจะมีการแข่งขันด้านการตลาดมากขึ้นทั่วโลก

การดูแลสุขภาพมีหลายมิติครอบคลุมในหลายกลุ่มธุรกิจ

การดูแลสุขภาพ (Wellness) มีหลายมิติครอบคลุมในหลายกลุ่มธุรกิจ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามลักษณะการให้บริการ คือบริการที่ดูแลสุขภาพจากภายในและภายนอก (Global Wellness Institute, 2023, กรุงเทพฯ, 2565) เช่น การท่องเที่ยวสุขภาพ เวชศาสตร์ป้องกัน โภชนาการเพื่อสุขภาพ สปา การออกกำลังกายและจิตใจ การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ โภชนาการและการลดน้ำหนัก การดูแลส่วนบุคคล ความงาม การชะลอวัย รวมทั้งการแพทย์แผนดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือก และอสังหาริมทรัพย์เพื่อสุขภาพ เป็นต้น จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่าอุตสาหกรรมดูแลสุขภาพ มีอัตราการเติบโตสูงมาก โดยเฉพาะในประเทศไทยที่ถือว่ามีความพร้อมในหลายๆมิติ ไม่ใช่เพียงมิติของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเท่านั้น องค์รวมของ การดูแลสุขภาพจะมี 6 มิติ (รูปภาพที่9) (Global Wellness Institute, 2023, กรุงเทพฯ, 2565) ประกอบด้วย:

- Physical Health ความสุขสมบูรณ์ด้านร่างกายและสุขภาพ
- Emotional Health ความสุขสมบูรณ์ด้านอารมณ์
- Mental Health ความสุขสมบูรณ์ด้านสติปัญญา
- Spiritual Health ความสุขสมบูรณ์ด้านจิตใจ
- Social Health ความสุขสมบูรณ์ด้านสังคม
- Environmental Health ความสุขสมบูรณ์ด้านสิ่งแวดล้อม

รูปภาพที่ 12 Wellness มีหลายมิติครอบคลุมในหลายกลุ่มธุรกิจ (Global Wellness Institute : GWI,2023)

สถานการณ์เศรษฐกิจของธุรกิจดูแลสุขภาพในประเทศไทย

สถานการณ์ของเศรษฐกิจของธุรกิจดูแลสุขภาพในประเทศไทย การวิเคราะห์ข้อมูลจาก GWI ระบุว่า เศรษฐกิจธุรกิจดูแลสุขภาพในประเทศไทยได้รับผลกระทบอย่างมากจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้มีการชะลอตัวของอัตราการเติบโต จาก 29% ในช่วงปี พ.ศ.2560-2562 ลดลงมาที่มีการเติบโตเพียง 11% ในปี พ.ศ. 2563 (Global Wellness Institute,2023, กรุงเทพฯ, 2565). ทั้งนี้เนื่องจากเศรษฐกิจธุรกิจดูแลสุขภาพของประเทศไทยมีการเติบโตที่ลดลงจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สร้างทิศทางการพัฒนาของเศรษฐกิจธุรกิจดูแลสุขภาพ ในปี ค.ศ. 2024 เนื่องจากเศรษฐกิจธุรกิจดูแลสุขภาพทั่วโลกมีแนวโน้มที่ดีขึ้นในปี ค.ศ. 2024 ทำให้ประเทศไทยมีโอกาสที่จะกลับมาเติบโตมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มธุรกิจอาหารและสุขภาพที่ถือว่าเป็นแนวโน้มที่ได้รับความนิยมอย่างมาก (Tourism Authority of Thailand., 2020a-2020b, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) การสนับสนุนและพัฒนาธุรกิจในด้านนี้จึงสำคัญ

สรุป

สรุปการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ : โอกาสใหม่ทางธุรกิจแห่งโลกอนาคตของประเทศไทย รวมทั้งด้านความแตกต่างของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ การคาดการณ์ของโลก การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ประเทศไทยมีศักยภาพสูงเป็นเมืองหลวงสุขภาพโลก (Wellness Hub) ศักยภาพของประเทศไทย โอกาสของ Wellness Tourism การดูแลสุขภาพมีหลายมิติครอบคลุมในหลายกลุ่มธุรกิจ และสถานการณ์เศรษฐกิจสุขภาพของประเทศไทยพบว่า เศรษฐกิจสุขภาพ หรือ “Wellness Economy” มีแนวโน้มเติบโตตามการดูแลสุขภาพ และสังคมสูงอายุ มูลค่าการตลาดของเศรษฐกิจสุขภาพปัจจุบันอยู่ที่ 5 ล้านดอลลาร์ เติบโตปีละ 5-6% ประเทศไทยมีความพร้อมและศักยภาพในการเป็น “เมืองหลวงสุขภาพโลก”

ความแตกต่างของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจัดอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ป่วย แต่แบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวมาทำกิจกรรมส่งเสริมหรือฟื้นฟูความสมบูรณ์แข็งแรงของสุขภาพร่างกายและจิตใจ ซึ่งแตกต่างจาก การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ให้น้ำหนักกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาใช้บริการทางการแพทย์เพื่อรักษาปัญหาสุขภาพ แต่นักท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภทนี้มีเป้าหมายเดียวกัน คือ เป้าหมายของสุขภาพที่ดี

การคาดการณ์ของโลก Global Wellness Institute (GWI) พบว่า มูลค่าเศรษฐกิจทั่วโลกด้าน Wellness (Global Wellness Economy) จะเพิ่มขึ้นจาก 4.3 ล้านล้าน เหรียญสหรัฐในปี 2020 เป็นราว 7.0 ล้านล้าน เหรียญสหรัฐ ในปี ค.ศ.2025 หรือเติบโตเฉลี่ยที่ 10% ต่อปี ประเด็นสนับสนุนคือ พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเทรนด์การรักสุขภาพมีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้น หลังจากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 และการดูแลสุขภาพเชิงป้องกันสามารถลดโอกาสการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกต คือ กลุ่มธุรกิจสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวจะมีการเติบโตสูงกว่าธุรกิจอื่นๆ โดย ธุรกิจที่มีแนวโน้มการเติบโตมากที่สุดคือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) ที่คาดว่าจะมี การเติบโตเฉลี่ยที่ 21% ต่อปี นักท่องเที่ยวประเภท Wellness Tourism มี ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่สูงกว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของ นักท่องเที่ยวทั่วไปราว 35%

การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยในอนาคต โดยจะยึดตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีแผนที่จะพัฒนาและส่งเสริมสินค้าท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หรือ Wellness Tourism อย่างเข้มข้นเพื่อนำเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หรือ Wellness Tourist ทั่วโลก ซึ่งเป็นตลาดที่มีการขยายตัวอย่างสูง ผู้ประกอบการไทยจะประสบความสำเร็จได้ในโอกาสนี้จะต้องทำการบ้านให้ดี เพราะนักท่องเที่ยวในกลุ่มนี้มีความต้องการที่หลากหลายมากขึ้น จากข้อมูลล่าสุดของสถาบันสุขภาพโลก (GWI) ระบุว่า ตลาดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพจะมียอดเงินหมุนเวียน 817,000 ล้านเหรียญสหรัฐ ในปี พ.ศ. 2566 และขยายตัวเป็น 1.3 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ภายในปี พ.ศ. 2568 เป็นผลมาจากที่ผู้คนทั่วโลกให้ความสำคัญต่อการดูแลสุขภาพก่อนป่วย รวมทั้งการรักษาเชิงป้องกัน (Preventive Care) ตลอดจนการเสริมภูมิคุ้มกัน ซึ่งในภาพรวมธุรกิจกลุ่มนี้มีอัตราเติบโตเฉลี่ยสูงถึง 8.1% ต่อปี

ประเทศไทยมีศักยภาพสูงเป็นเมืองหลวงสุขภาพโลก (Wellness Hub) เป็นศูนย์กลางด้านบริการทางการแพทย์ ในภูมิภาค (Regional Medical Hub) ที่ได้รับการยอมรับ มีโรงพยาบาลที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐาน JCI มากเป็นอันดับ 4 ของโลกในปี พ.ศ.2562 นอกจากนี้มหาวิทยาลัยจอห์น ฮอปกินส์ (John Hopkins University) จัดอันดับโดยใช้ดัชนีความมั่นคงทางสุขภาพโลก โดยประเทศไทยถูกจัดเป็นอันดับ 5 ของโลกและอันดับ 1 ของเอเชียในปี พ.ศ.2564 ทั้งนี้ประเทศไทยเป็นจุดหมายที่คนต่างชาติต้องการเข้ามาใช้บริการด้านสุขภาพ โดย Wellness Tourism Initiative ค.ศ. 2020 ได้ระบุว่า ประเทศไทยได้รับการโหวตให้เป็นประเทศที่ผู้คนอยากมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอันดับที่ 2 ของโลก ขณะที่นิตยสาร International Living ได้จัดทำ 2022 Global Retirement Index โดยจัดให้ประเทศไทยเป็นอันดับ 9 ของโลก และอันดับ 1 ของเอเชีย ในแง่ประเทศที่คนอยากมาใช้ชีวิตยามเกษียณอายุมากที่สุดในโลก

ศักยภาพของประเทศไทย เป็น 1 ใน 12 กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายที่รัฐบาลให้การสนับสนุนเพื่อเป็นกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในอนาคต ปี ค.ศ.2019 ประเทศไทยเป็นอันดับที่ 8 ของโลกที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติได้เกือบ 40 ล้านคน และเป็นอันดับ 4 ของโลกในด้านรายได้จากการท่องเที่ยว สะท้อนถึงความแข็งแกร่งของการท่องเที่ยวของประเทศไทยจากการจัดอันดับโดย GWI ในปี ค.ศ. 2020 ประเทศไทยมีมูลค่าตลาดในธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ที่ 4.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ เป็นอันดับ 15 ของโลก โดยประเทศไทยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาให้อยู่ 1 ใน 5 อันดับแรกภายในปี ค.ศ.2027

โอกาสของ Wellness Tourism เน้นฐานผู้ป่วยเดิมก่อนเพื่อสร้างกลยุทธ์การตลาดแบบบอกปากต่อปาก แต่ไม่ชัดเจนด้านความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทาน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการเกิดห่วงโซ่อุปทานจะกระตุ้นให้เกิดความต้องการใช้จ่ายเพื่อการส่งเสริมสุขภาพให้มากขึ้นได้ ปัจจุบันการใช้จ่ายเพื่อการส่งเสริมสุขภาพตลอดจนถึง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นั้น เป็นทางเลือกที่เกิดจากพฤติกรรมและความต้องการผู้บริโภคเป็นหลัก ไม่ใช่สิ่งจำ เช่น การรักษาพยาบาล แนวโน้มเทรนด์ส่งเสริมสุขภาพและ Wellness Tourism จะเติบโตในระยะยาวและจะมีการแข่งขันด้านการตลาดมากขึ้นทั่วโลก

การดูแลสุขภาพมีหลายมิติครอบคลุมในหลายกลุ่มธุรกิจ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามลักษณะการให้บริการ คือ บริการที่ดูแลสุขภาพจากภายในและภายนอก จะเห็นว่าอุตสาหกรรมการดูแลสุขภาพ มีอัตราการเติบโตสูงมาก ประเทศไทยมีความพร้อมในหลายมิติ ไม่ใช่เพียงมิติของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเท่านั้น องค์รวมของ การดูแลสุขภาพจะมี 6 มิติ : Physical Health ความสุขสมบูรณ์ด้านร่างกายและสุขภาพ, Emotional Health ความสุขสมบูรณ์ด้านอารมณ์, Mental Health ความสุขสมบูรณ์ด้านสติปัญญา, Spiritual Health ความสุขสมบูรณ์ด้านจิตใจ, Social Health ความสุขสมบูรณ์ด้านสังคม และ Environmental Health ความสุขสมบูรณ์ด้านสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์เศรษฐกิจของธุรกิจดูแลสุขภาพของประเทศไทย โดย GWI ระบุว่า เศรษฐกิจธุรกิจดูแลสุขภาพของประเทศไทยได้รับผลกระทบอย่างมากจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้มีการชะลอตัวของอัตราเติบโต จาก 29% ในช่วงปี พ.ศ.2560-2562 ลดลงมาที่มีการเติบโตเพียง 11% ในปี พ.ศ. 2563 เนื่องจากเศรษฐกิจธุรกิจดูแลสุขภาพของประเทศไทยมีการเติบโตที่ลดลง ได้สร้างทิศทางการพัฒนาของเศรษฐกิจธุรกิจดูแลสุขภาพ ในปี ค.ศ. 2024 เนื่องจากเศรษฐกิจธุรกิจดูแลสุขภาพทั่วโลกมีแนวโน้มที่ดีขึ้นในปี ค.ศ. 2024 ทำให้ประเทศไทยมีโอกาสที่จะกลับมาเติบโตมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการนี้สำเร็จได้ด้วยดีจากความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอาจารย์ ดร.วิฑูรย์ ไพฑูรย์และรองศาสตราจารย์ดร.มยุรา ศรีสุภานันท์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ตลอดจนข้อชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องในการเขียนบทความด้วยดีเสมอมา ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่งในความกรุณาของท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2564). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570). กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กระทรวงสาธารณสุข (2559). แผนยุทธศาสตร์ระยะ 20 ปี (ด้านสุขภาพ) พ.ศ.2560- 2579. นนทบุรี: สำนักนโยบายและแผน กระทรวงสาธารณสุข;
- กรุงเทพธุรกิจ. (2565). ปี2573ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโตเท่า โอกาสทางธุรกิจของ“ประชาชนไทย” สืบค้น 20 พฤษภาคม 2567, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/health/well-being/1033882>
- ผู้จัดการออนไลน์.(2566). ท่องเที่ยวสุขภาพบูมหลังโควิด ทพท.เผยเทรนด์ท่องเที่ยวवलเนสจากทั่วโลก โอกาสและความท้าทายใหม่ของผู้ประกอบการไทยสืบค้น 29 มิถุนายน 2567, จาก <https://mgronline.com/online/section/detail/9660000045639>

- มิ่งสรรพ ขาวสะอาดและคณะ (2564). ยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนาสำหรับการท่องเที่ยวไทยหลังโควิด-19 ภายใต้มูลนิธิสถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ แผนงานคนไทย 4.0 ได้รับการสนับสนุนโดย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สืบค้น 25 พฤษภาคม 2567, จาก https://khonthai4-0.net/content_detail.php?id=77
- รวิวรรณ สุระณีนวงศ์. (ปีที่20 ฉบับที่1(2567):มกราคม-มิถุนายน2567). ผลกระทบของภาวะ COVID-19 ต่อผู้สูงอายุในระยะยาวและการดูแลรักษาป้องกัน.วารสารโรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์,. สืบค้น 29 มิถุนายน 2567, จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/JCP/article/view/263699>
- สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565).แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี;
- Global Wellness Institute. (2023). The 2023 Global Wellness Economy Monitor <https://globalwellnessinstitute.org/the-2023-global-wellness-economy-monitor/>
- Phunboonmee, S. (2020). *Digital Transformation form New Normal to Next Normal*. Digital Economy Promotion Agency (DEPA). <https://www.depa.or.th/th/article-view/digital-transformation-new-normal-next-normal>
- Tourism Authority of Thailand. (2020a). *Forecasting Trends in Tourism Situations*. Tourism Market Research Center (TAT Review). <https://www.tatreviewmagazine.com/article/>
- Tourism Authority of Thailand. (2020b). *The Amazing Thailand Safety and Health Administration (SHA)*. https://www.thailandsha.com/about_us
- Yotkaew, P. (2021). Digital Marketing and Lifestyle Changes in Thai Society. *Journal of Multidisciplinary Academic Research and Development (JMARD)*, 3(1), 11-22. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/JMARD/article/view/250125>

ประวัติผู้เขียน

ประวัติส่วนบุคคล

ชื่อ	นางสาวนิอร ภักดีรัตน์
ตำแหน่ง	หัวหน้าพยาบาลเวรตึก ที่ทำงาน Nursing Home Engskranten Kirkesvinget 52610 Rodovre Denmark
ประวัติการศึกษา	Associate Degree High Vocational Certificate Program in Business Computer Bachelor Degree Sukhothai Thammathirat Open University, B.B.A. (Faculty of Tourism), Thailand. University College Capital, B.N.S., CPH, Denmark Master Degree Master of Public Health (MPH) Western University Thailand

ผลงานวิชาการที่เผยแพร่

- มยุรา ศรีสุภานันต์ และนางนิอร ภักดีรัตน์ ฮาร์เบิร์ก. Medical tourism on perceptions of risk and travel return intentions to Thailand. นำเสนอ Oral presentation ในงานมหกรรมวิจัยแห่งชาติ 2563 (Thailand Research Expo 2020) เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2563 ณ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพฯ

นวัตกรรมทางการตลาด : การปรับตัวของผู้ประกอบการไทยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

Market Innovation of Thai Entrepreneurs for Sustainable Development

ผู้เขียน

เบญญา หวังปัญญา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภครดา เกิดประทุม

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ต้องการนำเสนอแนวคิดนวัตกรรมทางการตลาดของผู้ประกอบการไทยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยกล่าวถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในโลกธุรกิจ ด้วยการสร้างนวัตกรรมที่จะทำให้ธุรกิจอยู่รอดได้อย่างยั่งยืน ซึ่งหากธุรกิจไม่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงด้วยการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ อาจเกิดผลกระทบต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ การแย่งชิงส่วนแบ่งทางการตลาดจากคู่แข่ง การลดลงของปริมาณผู้บริโภค หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคและอีกมากมาย ซึ่งนวัตกรรมทางการตลาด ถือเป็นหนึ่งตัวแปรสำคัญสำหรับการประกอบธุรกิจให้เกิดความยั่งยืน เนื่องจากการดำเนินธุรกิจในปัจจุบันอยู่ท่ามกลางบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง รวมถึงสภาพแวดล้อมด้านการแข่งขันที่สูงขึ้น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีดิจิทัลที่รวดเร็ว การพัฒนาขีดความสามารถหรือศักยภาพของผู้ประกอบการ หรือบุคลากรในธุรกิจนับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง นอกจากนี้ ศักยภาพในตัวพนักงานเองแล้ว คำถามที่ตามมาคือ ผู้ประกอบการหรือองค์กรจะมีการวางแผน ปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสมอย่างไร และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเอื้อให้พนักงานสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเสริมสร้างให้มีความผูกพันต่อองค์กร อันจะนำไปสู่การยกระดับขีดความสามารถขององค์กรอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต

ทั้งนี้ การตลาดในยุคที่การแข่งขันที่รุนแรง ธุรกิจจำเป็นต้องใช้นวัตกรรมทางการตลาด เพื่อพัฒนาธุรกิจให้ยั่งยืน การใช้นวัตกรรมทางการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถ เข้าถึงลูกค้าใหม่ ๆ ได้หลายช่องทาง สร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง และดึงดูดความสนใจของลูกค้า เพิ่มยอดขายและผลกำไร รักษาฐานลูกค้าปัจจุบันไว้ และเพิ่มการซื้อซ้ำ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า เป็นการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับลูกค้า การใช้นวัตกรรมทางการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพควรกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดที่ชัดเจน ผู้บริโภคมีความต้องการหลากหลาย และเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ผู้ประกอบการไทยจำเป็นต้องใช้นวัตกรรมทางการตลาด เพื่อสร้างความโดดเด่น และบรรลุความสำเร็จอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ผู้ประกอบการไทยจะต้องสามารถสร้างความแตกต่างเพื่อดึงดูดลูกค้า และตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างสมบูรณ์และจะทำให้เกิดการบรรลุความสำเร็จอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : นวัตกรรมทางการตลาด , การปรับตัวของผู้ประกอบการ, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

The academic paper wants to present the marketing innovations of Thai entrepreneurs for sustainable development. Creating something new in the business world by creating innovations that will enable the business to survive sustainably. If businesses do not adapt to changes by creating new innovations, there may be many consequences, including competing for market share from competitors. Marketing innovation is one of the key parameters for sustainable business operations as the current business operations are in the midst of an economic context. This includes an increasingly competitive environment as

well as rapid changes in digital technology. Developing the capability or potential of entrepreneurs or personnel in the business is a very important factor. In addition to the potential of the employees themselves. The question that follows is whether the entrepreneur or organization will have a plan. This is to enable employees to work efficiently and strengthen organizational engagement, which will lead to sustainable enhancement of the organization's capabilities in the future.

Everything. Marketing in an era of fierce competition Businesses need to use marketing innovation to develop their business sustainably. Effective use of marketing innovations allows entrepreneurs to reach new customers through multiple channels. Differentiate yourself from competitors and attract customers' attention. Increase sales and profits, retain existing customers, and increase repeat purchases. Build good customer relationships. Create a good customer experience. Effective use of marketing innovation should define a clear marketing strategy. Consumers have a variety of needs, and technology is changing rapidly. Thai entrepreneurs need to use marketing innovation to stand out and achieve sustainable success. In addition, Thai entrepreneurs must be able to differentiate themselves in order to attract customers and fully meet the needs of consumers, thereby achieving sustainable success.

Keywords : Innovation Marketing , Adaptation of Thai entrepreneurs, Sustainable Development

บทนำ

ท่ามกลางบริบททางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพแวดล้อมการแข่งขันธุรกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนานวัตกรรมทางการตลาดจึงทำได้หลายรูปแบบ ทั้งการคิดค้นด้วยผู้ประกอบการเองหรือการปรับเปลี่ยนจากสิ่งที่เป็นหรือมีอยู่เพื่อให้ผลการดำเนินงานที่ดีมากยิ่งขึ้น หรือมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตัวอย่างโรงงานอุตสาหกรรมที่มีการจัดวางตำแหน่งหรืออุปกรณ์ใหม่ เพื่อลดกระบวนการทำงานหรือลดการจราจรภายในโรงงานหรือสำนักงาน การปรับลดขั้นตอนการทำงานเพื่อให้การดำเนินงานนั้นเกิดความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เพราะนวัตกรรมนั้น เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่รอบตัวให้เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจหรือกิจการและสังคม ทั้งนี้ ผู้ประกอบการไทยที่ต้องมีการแข่งขันในเวทีการค้าโลกตกอยู่ในสถานะที่เรียกว่า กลืนไม่เข้าคายไม่ออก กล่าวคือ ผู้ประกอบการในประเทศไทยไม่มีความคิดสร้างสรรค์มากพอที่จะสามารถใช้ในการแข่งขัน หรือยังคงต้องใช้งบประมาณจำนวนมากที่จะทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทัดเทียมกับบางประเทศ ขณะเดียวกันผู้ประกอบการไทยก็ไม่สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากประเทศที่เน้นเงินทุนเป็นปัจจัยการผลิตหลัก (Capital Intensive Countries) ประเทศในกลุ่มดังกล่าว เช่น สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา เป็นต้น จะมีสมรรถนะหรือศักยภาพในด้านความรู้ใหม่ ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยทำให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ของตนเองได้เป็นอย่างมาก

แนวทางหนึ่งในการที่จะประกอบการธุรกิจจะสามารถดำเนินธุรกิจไปสู่ตลาดการค้าโลกด้วยนวัตกรรมอย่างยั่งยืนได้นั้น ก็คือ ผู้ประกอบการไทยจำเป็นต้องสร้างนวัตกรรมทางการตลาดให้เกิดขึ้นภายในองค์กร มิฉะนั้นอาจถูกครอบครองหรือแย่งส่วนแบ่งทางการตลาดในการแข่งขันไป (สำนักส่งเสริมวัฒนธรรมและสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อการค้า กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ (DITP, 2567) จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ประกอบการต้องปรับตัวเพื่อช่วยยกระดับสินค้าให้มีความนวัตกรรมและคุณภาพสูงขึ้น พร้อมขยายออกสู่ตลาดสากล ในขณะเดียวกันก็ตอบโจทย์ความต้องการจริงของผู้บริโภค และช่วยเพิ่มยอดขายให้กับผู้ผลิตมากขึ้น ซึ่งนับเป็นการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันให้กับผู้ประกอบการไทยได้อย่างยั่งยืน รวมถึงสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อรับมือกับอนาคต แม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วแค่ไหนก็ตาม

นวัตกรรมทางการตลาด (Marketing Innovation)

ในโลกของธุรกิจการแข่งขัน การให้ความสำคัญกับผู้บริโภคเป็นยุทธศาสตร์ในการบ่งบอกถึงความสำเร็จถึงเป้าหมายจากผู้บริโภคที่มีทางเลือกหลายทาง การตัดสินใจการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการ ดังนั้นการที่ธุรกิจจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีนวัตกรรมใหม่ ๆ สร้างความแตกต่างในตัวสินค้าและบริการ เพื่อนำมาใช้สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การนำเสนอแนวคิดนวัตกรรมการตลาดเป็นสิ่งใหม่ ๆ ที่ในตลาดไม่เคยมีคู่แข่งกันมาก่อน คำว่า นวัตกรรม ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Innovation มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินคือ Innovare หมายถึง การทำสิ่งใหม่ขึ้นมาที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อธุรกิจ เศรษฐกิจและสังคม ยังรวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสามารถที่ได้จากการใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยี หรือบริการใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า และตรงกับความต้องการของตลาด ตลอดจนการปรับปรุงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การกระจายของเทคโนโลยี การออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าหรือบริการ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์เพื่อสาธารณะในรูปแบบของการเกิดธุรกิจจากการลงทุนหรือรายได้จากแหล่งใหม่ รวมถึงการเกิดการจ้างงานใหม่ด้วย (มนชนก ยะโส, 2567)

Kotler & Kaller (2012, p.69) นิยามคำว่า นวัตกรรมทางการตลาด ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Innovative Marketing ว่าหมายถึง ความคิดหรือจินตนาการใหม่เกี่ยวกับกลยุทธ์ของบริษัทผู้บริหารทุกระดับควรส่งเสริมแนวความคิดใหม่ โดยความหมายทั่วไปของคำว่านวัตกรรมทางการตลาดเป็นการปฏิบัติการตลาดที่เป็นวิธีการใหม่ ๆ แนวคิดใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็น การออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ใหม่ หรือวิธีการจัดการผลิตภัณฑ์แบบใหม่หรือส่งเสริมการตลาดแบบใหม่ หรือกระทั่งคิดราคาแบบใหม่ ทุกอย่างเป็นนวัตกรรมการตลาดได้หมด อยู่ในส่วนไหนของการค้าขายก็ทำ นวัตกรรมการตลาดได้ เพื่อให้ได้ใช้การเข้าถึงลูกค้าและสร้างมูลค่า เป็นนวัตกรรมที่วาดด้วยเรื่อง การพัฒนาวิธีการการตลาดในแบบใหม่ เพื่อที่จะแข่งกับคู่แข่งกลุ่มเดิมในตลาด และการขยายตลาดสู่กลุ่มลูกค้าใหม่ด้วยการเห็นถึงความสำคัญกับช่องทางการจัดจำหน่าย บรรจุภัณฑ์การสื่อสารการตลาด การส่งมอบสินค้าหรือผลิตภัณฑ์

Lisa Caprelli (2018) อธิบายความหมายและความสำคัญของนวัตกรรมทางการตลาดว่า ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงลักษณะพลวัตของสังคมโลก (World society) ส่งผลให้ทุกส่วนของโลกได้รับผลกระทบและจำเป็นต้องปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง นวัตกรรม จึงเป็นคำตอบของการปรับตัวเพื่อให้ก้าวหน้าและนำการเปลี่ยนแปลงได้ บริษัทส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมเป็นอันดับแรก และเนื่องจากเชื่อว่า นวัตกรรมเป็นสิ่งที่จะสร้างความสำเร็จให้กับบริษัทได้ โดยส่งเสริมกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ความสำคัญเป็นพื้นฐานการดำเนินงานของหน่วยงาน เสริมภาพลักษณ์ให้กับผลผลิต เพิ่มคุณค่าและช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ช่วยสร้างความแตกต่างให้กับธุรกิจ โดยผู้บริโภคมองเห็นนวัตกรรมเป็นสิ่งที่เพิ่มคุณค่าให้กับธุรกิจได้เปรียบเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตลาดที่อิ่มตัวหรือเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพิ่มประสิทธิภาพมีแนวคิดใหม่ ๆ ในการสร้างและพัฒนาสำหรับธุรกิจ สามารถใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อสังเกตพฤติกรรมของลูกค้าในการตอบสนองต่อสินค้าหรือบริการของบริษัท

ดังนั้น นวัตกรรมเป็นสิ่งที่จะสร้างความสำเร็จให้กับบริษัทได้ โดยความสำคัญของนวัตกรรมมี 7 ประการ ดังต่อไปนี้ (อโณทัย งามวิชัยกิจ, 2567)

1. ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับธุรกิจใหม่ที่สามารถเติบโตได้จากความคิดสร้างสรรค์ ช่วยเพิ่มส่วนแบ่งการตลาด และทันต่อการเปลี่ยนแปลง
2. ช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การสร้างความยั่งยืนจะเกิดโดยการคิดค้นพัฒนาอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมตลอดเวลา
3. ช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้กับผลผลิต นวัตกรรมช่วยให้เกิดการสร้างแบรนด์ รวมถึงการปรับปรุงพัฒนาและรักษาภาพลักษณ์

4. ช่วยเพิ่มคุณค่าจากสิ่งที่มีอยู่ นอกเหนือจากการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ การปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานที่ดำเนินอยู่ก็เป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานให้ดีขึ้น ขยายฐานลูกค้าใหม่ ๆ เสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ในองค์กร รักษาพนักงานที่มีความสามารถ

5. ช่วยให้การตอบสนองต่อการแข่งขันและแนวโน้มดีขึ้น นวัตกรรมช่วยให้เห็นถึงโอกาสในการประสบความสำเร็จโดยไม่มองเฉพาะลูกค้าปัจจุบัน แต่คาดการณ์ในอนาคตด้วย เพื่อแสวงหาผลิตภัณฑ์หรือบริการที่จะมาตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว ในอนาคต

6. สร้างความแตกต่าง มองเห็นว่านวัตกรรมเป็นสิ่งที่สามารถเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ได้ เมื่อมีการใช้วิธีการที่ถูกต้อง จะทำให้ได้เปรียบเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะในช่วงที่ตลาดเกิดความอึมครึมหรือเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

7. เพิ่มประสิทธิภาพของโซเชี่ยลมีเดียในการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ในการพัฒนาธุรกิจ โดยใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ สังเกตความต้องการของลูกค้า

นอกจากนั้น Startup Hong Kong Limited (2018) ยังได้อธิบายถึงความสำคัญของนวัตกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ธุรกิจประสบความสำเร็จว่า นวัตกรรมช่วยแก้ปัญหาในธุรกิจ โดยการคิดนอกกรอบ คิดเชิงสร้างสรรค์แตกต่างจากเดิม ทำให้ธุรกิจสามารถสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองต่อลูกค้า ช่วยเพิ่มผลผลิต ช่วยทำงานสำเร็จตามเวลาที่กำหนด รวมทั้งค้นหาระบบการใหม่ที่สร้างสรรค์ในการพัฒนาการดำเนินธุรกิจ ทำให้ธุรกิจโดดเด่น เป็นการสร้างความได้เปรียบทางธุรกิจ ช่วยเพิ่มทางเลือกให้กับลูกค้าในการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการ

นวัตกรรมการตลาด (Marketing Innovation) เป็นกระบวนการทางการตลาดที่กำหนดขึ้น เพื่อทำการปรับปรุงส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ช่วยให้ธุรกิจสามารถแข่งขันและอยู่รอดได้ภายใต้การความท้าทายทางเศรษฐกิจ ปัจจุบันโดยนวัตกรรมการตลาด จะเป็นรูปแบบของนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing mix strategy) เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า ซึ่งต้องมีคุณสมบัติดังนี้ 1) เป็นที่ต้องการของลูกค้า 2) สามารถใช้เทคโนโลยีที่เป็นไปได้ 3) สามารถปฏิบัติได้จริงในตลาด (Adam Barone, 2022) นอกจากนี้ นวัตกรรมการตลาดอาจเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่ ความคิดใหม่ หรือการปฏิบัติการใหม่ ซึ่งเกิดจากความคิดสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลงความคิดนั้นเป็นผลิตภัณฑ์ บริการและวิธีการดำเนินงาน ไม่ว่าการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงบนรากถอนโคนหรือการพัฒนาต่อยอด ผู้ประกอบการสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางการตลาดก็จะสามารถเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและส่งผลกระทบต่อเรื่องถึงความอยู่รอดของธุรกิจ โดย โอโณทัย งามวิชัยกิจ (2567) ได้ระบุความสำคัญของนวัตกรรมทางการตลาดไว้ดังนี้

1. ตอบสนองความต้องการของลูกค้า การเข้าใจความต้องการของลูกค้า และปฏิบัติต่อลูกค้าในลักษณะที่ทำให้ลูกค้ารู้สึกพึงพอใจ โดยทั่วไปแล้ว การตอบสนองความต้องการของลูกค้ามีสามองค์ประกอบหลัก ๆ ก็คือ การเข้าใจความต้องการ ตอบสนองความต้องการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า เมื่อก่อนโทรศัพท์มือถือมีไว้เพียงเรียกสายโทรเข้าและโทรออกเท่านั้น ปัจจุบันโทรศัพท์ยังต้องพัฒนา ให้สามารถรับส่งข้อความได้ ใช้อินเทอร์เน็ตได้ ต้องมีความเร็วในการใช้งาน สามารถใช้งานออนไลน์ได้ทุกที่ทุกเวลา

2. ลดต้นทุนขององค์กรและลูกค้า จากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้ธุรกิจอยู่รอดได้ด้วยการลดต้นทุนถือเป็นแนวทางหนึ่งที่เข้ามาช่วยเพิ่มกำไรให้กับองค์กร และยังช่วยในการสร้างความยั่งยืนสำหรับผู้ประกอบการองค์กรธุรกิจได้อย่างมั่นคง การวางแผนลดต้นทุนจึงเป็นหัวใจสำคัญในการควบคุมค่าใช้จ่ายสำหรับผู้ประกอบการ อันจะส่งผลโดยตรงต่อการสร้างกำไรได้ และยังสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายไปพร้อมกับการรักษามาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่ดี มีประสิทธิภาพตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคหรือลูกค้า เป็นประโยชน์ในระยะยาวการวางแผนเชิงกลยุทธ์และสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่งได้

3. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืน องค์กรในระดับโลกมีการกำหนดเป้าหมายที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติบนพื้นฐาน ได้แก่ การต่อยอดอดีต โดยมองกลับไปพื้นฐานทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางธรรมชาติที่มีความหลากหลาย นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจยุคใหม่ สามารถสร้างรายได้และขยายโอกาสทางการค้า การลงทุนในเวทีโลกควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี

ดังนั้น การนำนวัตกรรมเข้ามาใช้ในธุรกิจ ไม่ได้นำมาเป็นแค่เครื่องมือที่ทำให้สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการเท่านั้น แต่เป็นมากกว่านั้น เพราะการที่จะเกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมได้ ทุกคนในองค์กรธุรกิจต้องมีความเข้าใจ และรับรู้ไปในทิศทางเดียวกัน มีการพัฒนาบุคลากรและทักษะไม่ว่าจะเป็น Mindset, Skill, Thinking รวมถึงการทบทวนตัวแปรสำคัญ หรือ Drivers ต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรมีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงและเติบโตด้านนวัตกรรม ซึ่งการสร้างโอกาสและนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลง และเกิดทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มี 5 ประการ ดังต่อไปนี้ (ต่อเกียรติ น้อยสำลี, 2565)

1. ความเชื่อมั่นอย่างสร้างสรรค์ (Creative Confidence) การเอาชนะความกลัวและความกังวลด้วยการคิด มุมมองเชิงบวกในภาพสุดท้าย เช่น ความสุขหรือประโยชน์ที่ได้รับจากสิ่งที่เราสร้างขึ้น การไม่ตั้งเงื่อนไข และทำต่อไปอย่างที่ต้องการ อย่างกังวลมากเกินไป
2. การเปลี่ยนมุมมอง (Reframing) การปรับมุมมองจากที่องค์กรเจอ มาเป็นปัญหาที่ลูกค้าเจอ ก็จะทำให้เราควรจะปรับหรือเพิ่มอะไรเพื่อปรับปรุงธุรกิจ
3. การมองเห็นความสามารถ (Stretching) มองหาศักยภาพ หาโอกาสใหม่ในการเปลี่ยนแปลง
4. การเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ (Connecting) การลองนำผลิตภัณฑ์หรือบริการหรือสินค้าไปเชื่อมโยงกับจุดอื่น ๆ เพื่อสร้างความแตกต่างให้ธุรกิจดูน่าสนใจมากขึ้น
5. คิดไปสร้างไป (Build to Think) อย่ามองเป้าหมายสุดท้ายเป็นตัวตั้ง แต่ให้มองระหว่างทางว่าธุรกิจของเราควรจะปรับเปลี่ยนหรือทำอะไรให้แตกต่างอย่างไร คือการอยู่กับปัจจุบันให้มากที่สุดและเป้าหมายสุดท้ายมักจะดีกว่าเดิมเสมอ

การปรับตัวของผู้ประกอบการไทย

ผู้ประกอบการไทยเผชิญกับความท้าทายมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย และการแข่งขันทางการค้าที่รุนแรง เพื่อเป็นการรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ ผู้ประกอบการจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดใหม่ ๆ เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของธุรกิจ การปรับตัวนั้น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงาน การเปลี่ยนกลยุทธ์ และกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อรับมือกับความท้าทายในปัจจุบัน การสร้างนวัตกรรมทางการตลาดเป็นตัวช่วยที่สามารถช่วยให้ผู้ประกอบการสร้างมูลค่า เพิ่มยอดขาย และสร้างความยั่งยืน โดย แจ็ค หม่า (2565) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญในการปรับตัวของผู้ประกอบการยุคใหม่ที่จะขับเคลื่อนความสำเร็จของธุรกิจให้เติบโตอย่างยั่งยืน 8 ประการดังต่อไปนี้

1. มุ่งเน้นลูกค้าเป็นศูนย์กลาง ต้องให้ความสำคัญกับลูกค้าเป็นอันดับแรก เข้าใจความต้องการของลูกค้าอย่างลึกซึ้ง มุ่งมั่นมอบประสบการณ์ที่ดีที่สุด สินค้าที่มีคุณภาพ บริการที่รวดเร็ว และราคาที่เหมาะสม สร้างความพึงพอใจและความภักดีให้กับลูกค้า
2. คิดใหญ่ ทำใหญ่ ไม่ได้จำกัดตัวเองอยู่แค่ธุรกิจอีคอมเมิร์ซ หรือธุรกิจที่ทำอยู่อย่างเดียว แต่ต้องเปิดตัวและขยายธุรกิจไปหลายสาขา กลยุทธ์นี้ช่วยให้เติบโตอย่างมั่นคง เข้าถึงกลุ่มลูกค้าใหม่ ๆ และเป็นการสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่ ๆ

3. มุ่งเน้นนวัตกรรม การให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนา มุ่งมั่นสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า พัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงาน และสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ตัวอย่างการลงทุนของอาลีบาบาที่ลงทุนมหาศาลในเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และบิ๊กดาต้า (Big Data) เพื่อพัฒนาสินค้า และบริการ รวมถึงแพลตฟอร์มต่าง ๆ

4. สร้างระบบนิเวศ เป็นการสร้างธุรกิจที่ครบวงจร ประกอบด้วย ผู้ขาย ผู้ซื้อ ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ ผู้ให้บริการชำระเงิน และพันธมิตรทางธุรกิจอื่น ๆ ระบบนิเวศนี้จะช่วยผู้ประกอบการให้มีพลังอำนาจมหาศาล เข้าถึงกลุ่มลูกค้าขนาดใหญ่ และสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่ ๆ ได้

5. มุ่งมั่นพัฒนาองค์กร เน้นพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบบริหารจัดการ สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมให้เกิดการทำงานเป็นทีม และดึงดูดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ กลยุทธ์นี้ช่วยให้มีประสิทธิภาพ ความยืดหยุ่น และสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว

6. มองการณ์ไกล วิเคราะห์เทรนด์และโอกาสทางธุรกิจในอนาคต จะช่วยให้นาหน้าคู่แข่ง สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืน

7. กล้าเสี่ยง กล้าที่จะคิดนอกกรอบ กล้าที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ กลยุทธ์นี้จะช่วยสร้างนวัตกรรมใหม่ และสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่ ๆ

8. เรียนรู้และปรับตัว ต้องเรียนรู้และปรับตัวอยู่เสมอ ติดตามเทรนด์ใหม่ ๆ วิเคราะห์ข้อมูล การปรับกลยุทธ์และพัฒนาสินค้าบริการและแพลตฟอร์มต่าง ๆ กลยุทธ์นี้จะช่วยให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ซึ่งหลักคิดของแจ็ค หม่า เป็นบทเรียนสำคัญสำหรับผู้ประกอบการยุคใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อปรับตัวเติบโต และประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังให้ปรัชญาที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ประกอบการอย่างคำที่กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงคือโอกาส”

วรารุณ ศิลปอาษา (2565) ให้แนวทางปรับตัวของผู้ประกอบการไทยเพื่อนำพาธุรกิจสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนไว้ว่า แนวคิด BCG Model เป็นรูปแบบเศรษฐกิจที่มองไกลกว่าผลกำไร และย้ำว่า เป็นรูปแบบสำคัญกับการทำธุรกิจที่สมดุล ครอบคลุม และยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังและยังจะเป็นทางรอดในการสร้างความร่วมมือ เพื่อไปสู่เป้าหมายของการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่ไม่ใช่ทางเลือกอีกต่อไป ดังนั้น ภาคธุรกิจผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีการสร้างมาตรฐานใหม่ ที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมในการทำธุรกิจมากขึ้น เพื่อเป็นทางรอดที่จะรักษาและส่งต่อโลกใบนี้สู่คนรุ่นต่อไปได้ในอนาคต ดังนั้น ทางรอดของผู้ประกอบการ ภาคธุรกิจต้องเร่งสร้างมาตรฐานทางธุรกิจ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ขยายการเติบโตทางธุรกิจ โดยมุ่งสู่เส้นทางความยั่งยืน ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วย BCG รองรับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลกที่จะมาถึง ต้นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก มุ่งสู่สังคมคาร์บอนต่ำที่ทุกประเทศให้ความสำคัญ

โดยการเสริมสร้างความแข็งแกร่งด้านนวัตกรรมของผู้ประกอบการไทยนั้น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต้องร่วมมือกันให้เกิดการสร้างสังคมผู้ประกอบการ (Smart Entrepreneur Society) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในกระบวนการธุรกิจ แนวทางในการสร้างนวัตกรรมของผู้ประกอบการไทยนั้น มีปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ความต้องการในการสร้างนวัตกรรม (Propensity to Innovation) และศักยภาพในการสร้างนวัตกรรม (Capability to Innovation)

1. ความต้องการในการสร้างนวัตกรรม ภาครัฐและภาคเอกชนต้องร่วมมือกันหาแนวทาง เพื่อให้ผู้ประกอบการมีความต้องการที่จะสร้างนวัตกรรมด้วย การต่อยอดสู่เส้นทางการทำนวัตกรรม การที่ผู้ประกอบการจะลงทุนด้านวิจัยและพัฒนา เพื่อการผลิตและบริการใหม่ ๆ จำเป็นต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมากในการดำเนินการวิจัย และใช้เวลา การต่อยอดทางนวัตกรรมจึงมีความสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ ทำให้ธุรกิจลดค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านวิจัยและพัฒนา ขณะเดียวกันทำให้ธุรกิจสามารถประหยัดเวลาหรือลดระยะเวลาในการวิจัยและพัฒนา ดังนั้นเพื่อลดระยะเวลาในการวิจัยและพัฒนาเป็น การต่อยอดทางนวัตกรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ ได้แก่ การต่อยอดนวัตกรรมทางต้นน้ำ และการต่อยอดนวัตกรรมทางปลายน้ำ

1.1 การต่อยอดนวัตกรรมทางต้นน้ำ เป็นกระบวนการทางธุรกิจ โดยการนำเอาเทคโนโลยีที่มีตั้งแต่ 2 ประเภทย่อยขึ้นไป มาประกอบรวมกันแล้วผลิตออกมาเป็นสินค้าหรือบริการใหม่ ที่มีเอกลักษณ์ การใช้งานที่แตกต่างไปจากแบบเดิม ตัวอย่างเช่น การปรับเลนส์อัตโนมัติ โดยใช้เทคโนโลยีด้านออปติคส์ กลศาสตร์ และอิเล็กทรอนิกส์ควบคุมการทำงานเป็นเทคโนโลยีใหม่ ที่เรียกว่า เทคโนโลยี Optomechatronic มีศักยภาพสูงที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นทางการแพทย์ วิศวกรรม วิทยาศาสตร์ และการผลิต เทคโนโลยีนี้ช่วยให้สามารถพัฒนาอุปกรณ์ที่มีความแม่นยำ ความละเอียด และประสิทธิภาพสูงขึ้น ซึ่งไม่ใช่เทคโนโลยีใหม่ แต่เป็นการบูรณาการของ 3 เทคโนโลยีไว้ด้วยกัน

1.2 การต่อยอดนวัตกรรมทางปลายน้ำ เป็นกระบวนการทางธุรกิจที่จะนำสินค้าสำเร็จรูปหรือบริการตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปมารวมกัน ทำให้เกิดเป็นสินค้าที่มีสรรพประโยชน์เพิ่มมากขึ้นหรือต่างไปจากเดิม ตัวอย่างเช่น การผลิตแชมพูสระผมแบบทูอินวัน หรือกาแฟแบบฉีกซองแคะขงดื่มแบบสำเร็จรูปต่อยอดเป็นแบบพร้อมขงดื่ม

2. ศักยภาพในการสร้างนวัตกรรม ที่ร่วมกันเป็นการทำงานร่วมกันกับผู้บริโภค หรือเรียกว่า Co-Creation ซึ่งเป็นแผนการสื่อสารที่ถูกคิดขึ้นมาจากความชอบใจของผู้บริโภค โดยแบรนด์จะสร้างพื้นที่ไปจนถึงต่อยอดการแจ่มของผู้บริโภค เพื่อนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการทำแคมเปญ ความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ร่วมกัน โดยอาศัยการทำงานเป็นทีม ผสมผสานมุมมอง ประสบการณ์และความรู้จากบุคคลที่หลากหลาย เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน แนวทางการพัฒนาศักยภาพในการสร้างนวัตกรรม ร่วมเป็น Co-creation นั้น องค์กรควรสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัย เปิดกว้าง ให้นักงนกล้าคิด กล้าเสนอแนะ โดยไม่กลัวความผิดพลาด สนับสนุนการทำงานเป็นทีม ส่งเสริมให้พนักงานจากแผนกต่าง ๆ ทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีมาช่วยในการระดมความคิด การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน พัฒนาศักยภาพของบุคคล ฝึกอบรมพนักงานให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร สร้างแรงจูงใจ ให้รางวัล ยกย่อง ให้การสนับสนุนแก่พนักงานที่มีส่วนร่วมในการสร้างนวัตกรรม ตัวอย่างเช่น การเชิญลูกค้ามาร่วมทดสอบสินค้าใหม่ เสนอแนะความคิดเห็น การแก้ปัญหาโดยการระดมความคิด เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหากจากพนักงานทุกคน เพื่อนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลาย เพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จ นวัตกรรมที่เกิดจาก Co-Creation มักได้รับการยอมรับจากผู้ใช้งาน เพราะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างองค์กรกับลูกค้า หรือกับชุมชน

ความยั่งยืน (Sustainability)

ความหมายของคำว่า ความยั่งยืน (สวิตรี หวังเจริญ แลนนี่, 2565) ภาษาอังกฤษ เรียกว่า Sustainability เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นไปที่การใช้ทรัพยากรอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ แนวคิดนี้มุ่งเน้นไปที่การตอบสนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่สร้างภาระให้กับคนรุ่นหลัง การกำหนดแนวคิดความยั่งยืนไม่ได้เกิดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่พัฒนาขึ้นจากความคิดและการทำงานของบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ตลอดช่วงเวลา เป็นการคิดเพื่อพัฒนาความยั่งยืน เพื่อลดผลกระทบกับทุกคนในสังคมได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สิ่งแวดล้อมดีน่าอยู่ แบบระยะยาวไปจนถึงคนรุ่นต่อไปในอนาคต สิ่งที่ทำให้เกิดคำว่าความยั่งยืน (Sustainability) การเติบโตของจำนวนประชากรต่อเนื่อง ประชากรโลกไร้ที่อยู่อาศัย ปริมาณการอุปโภคบริโภคสูงขึ้นทั้งที่ทรัพยากรมีจำกัด ปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลกรุนแรง อากาศเปลี่ยนอย่างกะทันหัน ฝุ่น PM 2.5 บุก โลกร้อนขึ้น ผลกระทบจากธุรกิจ อย่างเช่น โรงงาน องค์กร ต่าง ๆ มีการใช้พลังงานล้วนส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของทุกคนในสังคมโลก ด้วยเหตุผลทำให้เกิดคำว่า ความยั่งยืน องค์กรสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน รมรงค์ให้ องค์กรทั่วโลกนำความยั่งยืนมาใช้เป็นนโยบายในการพัฒนาความยั่งยืน แนวทางที่องค์กรต่าง ๆ ต้องทำการลดปัญหาด้านพลังงาน การลดการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล เพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และเปลี่ยนมาใช้พลังงานสะอาด การเพิ่มความสามารถของตัวเอง

รูปที่ 1 แสดงมุมมองต่อการดำเนินธุรกิจบนแนวคิดความยั่งยืน (สมาคมการจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย, 2024)

จากรูปที่ 1 บทสรุปของการดำเนินธุรกิจบนแนวคิดความยั่งยืนดังต่อไปนี้ โลกอนาคตของธุรกิจเต็มไปด้วยความท้าทายด้านชุมชนและสังคม ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางสังคม การตระหนักถึงความยั่งยืนเท่ากับการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และสร้างการยอมรับในตลาดภายใต้สถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นวาระระดับโลก ที่ต้องการให้ธุรกิจให้ความสนใจ ความยั่งยืน ESG เป็นหนึ่งในเกณฑ์การพิจารณาที่นักลงทุนให้ความสำคัญ ดังนั้นองค์กรต่าง ๆ ควรเริ่มทำ ESG Report เพื่อสร้างความได้เปรียบและดึงดูดความสนใจจากนักลงทุน สื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องแสดงวิสัยทัศน์และขับเคลื่อนแนวคิดด้านความยั่งยืนให้ชัดเจน แม้แต่บุคคลทั่วไปก็สามารถเข้าใจและตระหนักถึงความจำเป็น การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนเป็นส่วนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม ทำให้สร้างผลลัพธ์เชิงบวกเป็นวงกว้าง เป็นการผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชนได้อีกด้วย

ส่วนสรุป

นวัตกรรมทางการตลาดของผู้ประกอบการไทยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย 1) นวัตกรรมทางการตลาดที่หมายถึงกลยุทธ์ วิธีการหรือแนวคิดใหม่ ๆ ที่ผู้ประกอบการไทยนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลง พร้อมไปกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ และสภาพแวดล้อมทางการตลาดที่มีการแข่งขันที่สูง นวัตกรรมทางการตลาดสามารถช่วยให้ผู้ประกอบการไทยเข้าถึงลูกค้าใหม่ ๆ เพิ่มส่วนแบ่งการตลาด เพิ่มยอดขาย สร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแบรนด์ 2) การปรับตัวของผู้ประกอบการไทย ก็หมายถึง ความสามารถของผู้ประกอบการไทยในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ วิธีการ และแนวคิดทางธุรกิจเพื่อรับมือกับความท้าทายและโอกาสใหม่ ๆ การปรับตัวของผู้ประกอบการไทย มีความสำคัญต่อความยั่งยืนของธุรกิจในระยะยาว ตัวอย่างของการปรับตัว ได้แก่ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ การขยายธุรกิจไปยังต่างประเทศ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ การปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน การบริหารจัดการความเสี่ยง 3) ความยั่งยืน นั้นก็หมายถึง การดำเนินธุรกิจที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจในระยะยาว ผู้ประกอบการไทยที่มุ่งเน้นความยั่งยืนจะดำเนินธุรกิจในลักษณะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนชุมชน มีจริยธรรมทางธุรกิจ โปร่งใสและรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้เสีย ดังนั้นนวัตกรรมทางการตลาด การปรับตัวของผู้ประกอบการเพื่อความยั่งยืน ต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด นวัตกรรมทางการตลาดสามารถช่วยให้ผู้ประกอบการไทยปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางการตลาดที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างยืดหยุ่น และความยั่งยืนสามารถเป็นแหล่งที่มาของโอกาสทางการตลาดใหม่ ๆ ผู้ประกอบการไทยที่ประสบความสำเร็จในอนาคตจะต้องสามารถนำนวัตกรรมทางการตลาดมาใช้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ และดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน ซึ่งจะนำไปศึกษาวิจัยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภครดา เกิดประทุม และบุคลากรประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รวมถึงการตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ทำให้การศึกษาในครั้งนี้มีประโยชน์และมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น และสุดท้ายนี้ขอขอบคุณครอบครัวของข้าพเจ้าที่คอยสนับสนุน และให้กำลังใจอย่างดีเสมอมา รวมถึงขอขอบคุณทุกท่านที่คอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่มีได้กล่าวมาแล้ว ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ .(2567) โครงการส่งเสริมนวัตกรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่ม ปี 2567 สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2567.
- ต่อเกียรติ น้อยสำลี. *ส่วนการสื่อสารองค์กร สำนักงานเพิ่มผลผลิต*. สืบค้น 23 กันยายน 2565. จาก <https://www.ftpi.or.th/2022/105271>
- สำนักส่งเสริมนวัตกรรมและสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อการค้า กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ.(2567). นวัตกรรมทางการตลาด. ฟินโนมีนา. การปรับตัวของผู้ประกอบการ หลังการมาของอาลีบาบา., (2565). จาก <https://www.finnomena.com/mr-messenger/sme-alibaba/>.
- นวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน-บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด (มหาชน) /IRPC
- มนชนก ยะโส. (2567). การจัดการความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา. จาก <http://ceit.sut.ac.th/km/wordpress/p138>
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *การเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมรูปแบบ APA*, (2564). จาก <https://fph.tu.ac.th/uploads/fph/pdf/master-form/TULIBS-APA.pdf>
- วรารุณ ศิลปอาษา., (2565) จาก <https://mgronline.com/greeninnovation/detail/9650000113502>
- สมเด็จ สุสมบูรณ์. จาก https://www.thairath.co.th/money/business_marketing/marketing/2145297
- สมาคมการจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย (Thailand Management Association) sustainability-forum-กับ-5-มุมมองต่อการดำเนินธุรกิจบนแนวคิดความยั่งยืน-2024.
- หม่า, แจ็ค. (2565). 8 หลักการสำคัญสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการยุคใหม่. จาก <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2019/05/new-sdg-advocates/> จาก https://en.wikipedia.org/wiki/Jack_Mae
- Adam Barone. (2022). Marketing Strategy. [Online]. Retrive from <https://www.investopedia.com/terms/m/marketing-strategy.asp>

www.ers.or.th/announcement2010328

Lisa Caprelli. (2018). Design a site like this with WordPress.com.

Startupr Hong Kong Limited. (2018). Design a site like this with WorldPress.com.

<http://lbusiness.co/detail/96300000024871>

<http://www.bbc.com/thai/international-51275277>

<https://www.blockdit.com/posts/5e80426865634e0cacef33c3>

<https://www.ceochannels.com/jack-ma-of-alibaba-defeat-sars-two-decades-ago/>

Kotler, P., & Keller, K. (2012). *Marketing management (14th ed.)* New York: Pearson Education limited
Prentice-Hall.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวเบญจา หวังปัญญา
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
การทำงานปัจจุบัน	ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บธ.ม.) สาขาการตลาด มหาวิทยาลัยศรีปทุม บุคลากร 6 กองบริหารผลตอบแทน ฝ่ายทรัพยากรบุคคล การยาสูบแห่งประเทศไทย - วิทยากรบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลการปฏิบัติงาน KPI และ Competency - ผู้ให้ข้อมูลการประเมินผลการดำเนินงาน Core Business Enablers
ผลงานทางวิชาการ	การรับรู้การเปลี่ยนแปลงราคาที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการณ์ตั้งใจซื้อของผู้สูบบุหรี่ ในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2547

การสังเคราะห์แนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์กับการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความสำเร็จผลในการดำเนินงานธุรกิจ

SYNTHESIZING THE CONCEPTS OF STRATEGIC MANAGEMENT WITH COMPETITIVE ADVANTAGE AND SUCCESS IN THE BUSINESS PERFORMANCE

ผู้เขียน

ปรินทร ศิริเอี้ยวพิกุล

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสังเคราะห์การจัดการเชิงกลยุทธ์กับการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความสำเร็จในการดำเนินงานธุรกิจ ด้วยวิธีการการศึกษาจากเอกสารวิชาการ บทความ ตำรา และวารสารวิชาการต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย พันธกิจและวิสัยทัศน์ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ การควบคุมและติดตามกลยุทธ์ และการประเมินกลยุทธ์ องค์ประกอบด้านการความได้เปรียบในการแข่งขัน ประกอบด้วย การสร้างความแตกต่าง การตอบสนองอย่างรวดเร็ว ความได้เปรียบทางต้นทุน และการเพิ่มมูลค่าตลาดเฉพาะกลุ่ม และองค์ประกอบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ ประกอบด้วย การเพิ่มขึ้นของลูกค้า ประสิทธิภาพการเงิน ความสามารถในการทำกำไร พัฒนาระบบการภายใน และการเติบโตและเรียนรู้ขององค์กร ผลวิเคราะห์พบความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเชิงกลยุทธ์กับความได้เปรียบในการแข่งขันกล่าวได้ว่าการตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างทันท่วงทีกลายเป็นแรงผลักดันให้บริษัทหรือองค์กรต่างให้ความสำคัญในการพยายามหาแนวทางในการตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้าเพื่อให้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งทางธุรกิจและเพื่อให้ธุรกิจสามารถอยู่รอดส่งผลให้ธุรกิจมีการปรับตัวและพัฒนาขีดความสามารถของตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้เหนือกว่าคู่แข่งและความสัมพันธ์ระหว่างเส้นทางด้านความได้เปรียบในการแข่งขันมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจโดยผลการดำเนินธุรกิจขององค์กรจะส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันช่วยให้ธุรกิจมีความสามารถที่แตกต่างจากคู่แข่งเพื่อหากลยุทธ์ทางการแข่งขันที่เหมาะสมแก่ธุรกิจและสนับสนุนให้มีผลการดำเนินงานที่เหนือกว่าคู่แข่งเพื่อนำไปสู่การเป็นผู้นำการตลาดการใช้กลยุทธ์เพื่อสร้างความพึงพอใจที่เหนือกว่าคู่แข่งโดยการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

คำสำคัญ : การจัดการเชิงกลยุทธ์, ความได้เปรียบในการแข่งขัน, ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ

Abstract

A study of Strategic management to competitive advantage and success in the business performance. The objective is to study strategic management for competitive advantage and success in the business performance. To synthesize strategic management elements, competitive advantage, and success in the business performance and to synthesize strategic management relationships that affect competitive advantage. And the success of the business performance. The research uses a qualitative study method using a document research method, using a process of selecting secondary documents consisting of academic articles and research articles that are consistent with the research objectives, using a method of interpreting document data,

concepts, theories, academic articles, and related research. The results of the synthesis found the components of Mission and vision, Environmental analysis, Strategies into practice, learning organization, and operational technology. The components of competitive advantage include cost leadership strategy, differentiation strategy, market niche strategy, and quick response. And the components of business success, include customers, financial performance, ability to make a profit, internal process development, and growth and learning. The analysis found a relationship between strategic management and competitive advantage. It can be said that responding to customer needs promptly has become a driving force for companies or organizations to focus on trying to find solutions. Responding to customer satisfaction to be able to compete with business competitors and for the business to survive results in the business constantly adapting and developing its capabilities to gain a competitive advantage over competitors and the relationship between the paths of competitive advantage influences business success. The organization's business performance will affect to competitive advantage, helping the business to have different abilities. From competitors to find competitive strategies that are appropriate for the business and support better performance than competitors to lead to market leadership. Using strategies to create satisfaction that is superior to competitors by creating Gain a competitive advantage

Keywords : strategic management, competitive advantage, business performance

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการค้าเสรีขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางธุรกิจอย่างรวดเร็ว องค์กรต่าง ๆ ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับโอกาสและความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น การขยายตัวของการค้า การลงทุน และการพึ่งพาเทคโนโลยีระหว่างประเทศ ทำให้เกิดโอกาสทางธุรกิจมากมาย แต่ในขณะเดียวกันก็สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้กับธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรและความพร้อมมากกว่า ธุรกิจขนาดใหญ่ เช่น บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์หรือธุรกิจข้ามชาติ มักมีข้อได้เปรียบจากการเข้าถึงแหล่งเงินทุน เทคโนโลยี และความรู้ที่เหนือกว่า ทำให้สามารถขยายตลาดและลดต้นทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ธุรกิจขนาดเล็กและธุรกิจที่มีแหล่งเงินทุนภายในประเทศอาจต้องเผชิญกับความยากลำบากในการแข่งขัน อย่างไรก็ตาม โลกาภิวัตน์ยังเปิดโอกาสใหม่ ๆ ให้กับผู้ประกอบการทุกขนาด การลดต้นทุนในการติดต่อและทำธุรกรรมข้ามพรมแดน รวมถึงการเกิดขึ้นของธุรกิจรูปแบบใหม่ ๆ ทำให้ผู้ประกอบการรายย่อยสามารถเข้าถึงตลาดโลกและสร้างนวัตกรรมได้มากขึ้น ดังนั้น เพื่อความอยู่รอดและเติบโตในยุคโลกาภิวัตน์ องค์กรทุกขนาดจำเป็นต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง พัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ ๆ และแสวงหาโอกาสทางธุรกิจที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของโลก (ธัญญ์นิธิ จิรพัฒนาพรสิน, 2563)

การแข่งขันทางธุรกิจที่ทวีความรุนแรงขึ้น ทำให้องค์กรต้องปรับตัวและแสวงหากลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อความอยู่รอดและความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง การกำหนดแผนงานที่ชัดเจนและการเลือกใช้กลยุทธ์ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรที่ประสบความสำเร็จมักปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีการกำหนดรูปแบบการบริหารงานที่รัดกุมและมุ่งเน้นเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนงานที่เป็นรูปธรรมและนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของความสำเร็จ เมื่อผนวกกับกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรและสถานการณ์ปัจจุบัน จะช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การนำเทคนิคและกลยุทธ์ที่ทันสมัยมาใช้ในการกระบวนการผลิตยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุน และเพิ่มผลกำไรสูงสุด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร (Mumbe, 2019)

เศรษฐกิจไทยปี พ.ศ. 2567 คาดว่าจะเติบโตขึ้นเป็นร้อยละ 2.7 จากแรงขับเคลื่อนภายในประเทศ โดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยว การบริโภค และการใช้จ่ายภาครัฐ อย่างไรก็ตาม การส่งออกยังคงเติบโตต่ำเนื่องจากเศรษฐกิจโลกที่อ่อนแอ แม้เศรษฐกิจจะฟื้นตัว แต่อัตราการเติบโตยังต่ำกว่าร้อยละ 3 และอัตราเงินเฟ้อก็อยู่ในระดับต่ำ ซึ่งอาจนำไปสู่การลดอัตราดอกเบี้ยเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ แม้จะมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้น แต่เศรษฐกิจไทยยังคงเผชิญความเสี่ยงจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมถึงเศรษฐกิจโลกปี พ.ศ. 2567 มีแนวโน้มเติบโตใกล้เคียงปี พ.ศ. 2566 ที่ร้อยละ 3.1 ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ย 10 ปีก่อนโควิด-19 ปัจจัยหนุนจากการเปิดประเทศและมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจช่วงโควิด-19 หดลง ขณะที่ปัจจัยเสี่ยงหลายด้านเข้ามากดดัน ทั้งเศรษฐกิจจีนชะลอตัว ความเสี่ยงเศรษฐกิจยุโรป ภัยแล้ง สงคราม ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ และนโยบายดอกเบี้ยสูง แม้เศรษฐกิจโลกมีความเสี่ยงซบเซา แต่แรงกดดันเงินเฟ้อที่ลดลงอาจเปิดโอกาสให้หลายประเทศลดดอกเบี้ยเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ (พิมพ์นารา หิรัญกลี, 2567)

จากความสำเร็จในช่วงต้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทของการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อนำไปสู่ประสิทธิภาพในการดำเนินงานธุรกิจ เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาเชิงกลยุทธ์ของวิสาหกิจด้านนวัตกรรมและเพื่อการปฏิรูปโครงสร้างทางธุรกิจไปสู่ประเทศที่แข่งขันด้วยเทคโนโลยีและองค์ความรู้รวมถึงเกิดการสร้างธุรกิจใหม่ที่ตอบสนองความเปลี่ยนแปลงของห่วงโซ่มูลค่าและเป็นการสร้างตลาดแรงงานทักษะสูงที่ใช้ความรู้เข้มข้นเพื่อดึงดูดบุคลากรที่มีศักยภาพมาสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กับธุรกิจโดยส่งเสริมศักยภาพทางการตลาดตลอดจนความสามารถทางนวัตกรรมและผลของความสามารถทางนวัตกรรมที่มีต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันนำไปสู่ประสิทธิภาพในการดำเนินงานธุรกิจ ดังนั้นจึงทำการศึกษารจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในผลการดำเนินงานธุรกิจ เพื่อผลการศึกษจะเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการและใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและพัฒนากิจกรรมการตลาดและวางแผนเชิงกลยุทธ์ในการธุรกิจให้มีศักยภาพและมีประสิทธิผลเพื่อนำไปใช้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาบริหารการจัดการการวางแผนเชิงกลยุทธ์ในธุรกิจเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันต่อไป

การจัดการเชิงกลยุทธ์

การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการของผู้บริหารที่ใช้ในการตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่ประสมอยู่ในขณะนั้นโดยการพิจารณากลยุทธ์นั้นสามารถทำให้องค์กรบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกิจการได้ (William et al., 1984) การจัดการเชิงกลยุทธ์ยังหมายถึงการตัดสินใจและการปฏิบัติกรอย่างมีระบบและแบบแผนเพื่อให้้องค์กรสามารถปฏิบัติตามแผนได้บรรลุผลและประสบความสำเร็จในการดำเนินงานระยะยาว (Wheelen and Hunger, 1999) การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและข้อมูลสำคัญของธุรกิจที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจ การวางแผนทางการดำเนินงานและควบคุมการปฏิบัติงานเชิงกลยุทธ์ขององค์กรเพื่อที่จะสร้างความ มั่นใจว่าองค์กรสามารถที่จะดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนสามารถมีพัฒนาการและสามารถแข่งขันในอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ณัฐพันธ์ เขจรนันท์, 2553) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ หมายถึงการบริหารเชิงรุกโดยมุ่งสร้างความพร้อมให้กับองค์กรโดยมีการกำหนดทิศทางการทำงานสร้างความสอดคล้องของการปฏิบัติงานให้มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงมีการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมสามารถพัฒนาศักยภาพขีดความสามารถและเพิ่มประสิทธิภาพในการแข่งขันนำไปสู่การเพิ่มโอกาสความสำเร็จบรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์กรโดยกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญได้แก่ 1) ด้านกำหนดพันธกิจและวิสัยทัศน์ หมายถึง การกำหนดภาพอนาคตร่วมกันขององค์กรและบุคลากรทุกฝ่ายใน

องค์กรโดยกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับพันธกิจภารกิจค่านิยมและความเชื่อเข้าด้วยกันเพื่อบ่งชี้จุดหมายปลายทางสู่การปฏิบัติได้จริง 2) ด้านวิเคราะห์สภาพแวดล้อม หมายถึง การพิจารณาวิเคราะห์ถึงสภาพแวดล้อมภายในองค์กรเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งจัดเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้อย่างรวดเร็วสามารถจำแนกได้เป็นสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก 3) ด้านการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการออกแบบและเลือกกลยุทธ์นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติเป็นการกำหนดการดำเนินงาน การวางแผนปฏิบัติการผ่านการจัดโครงสร้างบุคลากรและการประสานงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ 4) ด้านการควบคุมและติดตามกลยุทธ์ หมายถึง การติดตามตรวจสอบปัญหาและหาทางปรับปรุงและพัฒนาให้กลยุทธ์ที่กำหนดอยู่เกิดความสอดคล้องกับสถานการณ์จริงเพื่อให้กลยุทธ์ที่ตั้งไว้ประสบผลสำเร็จ 5) ด้านการประเมินผล กลยุทธ์ หมายถึง การตรวจสอบควบคุมและประเมินกลยุทธ์สร้างความมีประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของการเป็นไปเกณฑ์ทางองค์กรไปกำหนดไว้และวิเคราะห์ประเมินผลของกลยุทธ์ให้มีกระบวนการทั้งหมดในการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม

ความได้เปรียบการแข่งขันเป็นการสร้างคุณค่าที่เหนือกว่าคู่แข่งให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจต้องอาศัยกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และต้องคำนึงถึงต้นทุนที่ต่ำและการสร้างความแตกต่างของสินค้าหรือบริการที่เหนือกว่าคู่แข่งและการตอบสนองที่รวดเร็ว เพื่อให้บรรลุความสำเร็จ ในการมีตำแหน่งที่ดีเมื่อเทียบกับคู่แข่ง การบรรลุความได้เปรียบในการแข่งขันนี้จึงเกี่ยวข้องกับการนำกลยุทธ์ไปใช้และมีผลการดำเนินงานที่เหนือกว่าและส่งผลให้ธุรกิจได้รับความได้เปรียบในการแข่งขันโดยอัตโนมัติเพื่อความสำเร็จของธุรกิจ ดังนั้นจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของความได้เปรียบการแข่งขันต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ ซึ่ง Barney (1991) ได้ให้ความหมาย ความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นการวางตำแหน่งที่บริษัทสามารถรักษาความได้เปรียบในการแข่งขันก่อให้เกิดผลการดำเนินงานที่เหนือกว่าคู่แข่งด้วยความสามารถและทรัพยากรที่แต่ละบริษัทมีอยู่ การสร้างความสามารถในการแข่งขันจึงแตกต่างกัน นอกจากนี้ความสามารถของแต่ละบริษัทยังช่วยให้บริษัทสามารถใช้ประโยชน์จากสินทรัพย์ เพื่อสร้างโอกาสหรือป้องกันภัยคุกคามจากสภาพแวดล้อมของธุรกิจได้ โดยมีส่วนทำให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ อนิวัช แก้วจักษ์ (2555) กล่าวว่า การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นการดำเนินงานขององค์กรที่มุ่งสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์สินค้าหรือบริการให้โดดเด่นมีความพิเศษสามารถสร้างความพิเศษให้กับลูกค้าเหนือกว่าคู่แข่ง โดยองค์กรสามารถสร้างความแตกต่างเพื่อสร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน สอดคล้องกับ สมยศ นาวิการ (2550) กล่าวว่า ความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การเป็นผู้นำตลาดหรือการได้กำไรที่มากกว่าคู่แข่งรายอื่นทำได้ตามปกติ การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันมีเป้าหมายที่จะทำให้ธุรกิจสามารถทำกำไรได้อย่างยั่งยืนและเหนือกว่าคู่แข่งจึงเป็นภารกิจสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจ จึงสรุปได้ว่าความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นความสามารถในการสร้างความสามารถที่แตกต่างเหนือกว่าคู่แข่งและส่งผลให้องค์กรมีข้อได้เปรียบทางการแข่งขันเหนือคู่แข่งอื่นในตลาดโดยการนำเสนอสิ่งที่มีคุณค่าแก่ลูกค้าอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งที่คู่แข่งไม่สามารถทำได้ดี ตลอดจนกระบวนการที่นำไปสู่การเป็นผู้นำตลาดหรือการได้กำไรที่มากกว่าคู่แข่งรายอื่นทำได้ตามปกติ Porter (2005) กล่าวถึงกลยุทธ์ในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันเพื่อให้ธุรกิจอยู่ในตำแหน่งที่เหนือกว่าคู่แข่งซึ่งต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ได้แก่ การเป็นผู้นำด้านต้นทุน (Cost Leadership) การสร้างความแตกต่าง (Differentiate) และการมุ่งเน้นตลาดเฉพาะส่วน (Market Focus) สอดคล้องกับแนวคิด ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2550) การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันว่าองค์กรจะสามารถอยู่รอดในตลาดและสามารถรักษาตำแหน่งทางการตลาดหรืออยู่ในตำแหน่งที่เหนือกว่าคู่แข่งในตลาดได้จะต้องมีความได้เปรียบทางการแข่งขันโดยการตอบสนองความต้องการของลูกค้าซึ่งประกอบด้วย การสร้างความแตกต่าง (Differentiation) การเป็นผู้นำด้าน

ต้นทุน (Cost Leadership) การตอบสนองอย่างรวดเร็ว (Quick Response) การมุ่งตลาดเฉพาะส่วน (Market Focus) จากการสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหมายความว่าเปรียบเทียบการแข่งขันถือว่าเป็นหัวใจหลักของธุรกิจที่บทบาทในการเอาชนะคู่แข่งและนำไปสู่การสร้างผลตอบแทนที่ดีในการทำธุรกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำพาธุรกิจให้ประสบความสำเร็จโดยธุรกิจที่มีความได้เปรียบในการแข่งขันสูงย่อมนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร ซึ่งองค์ประกอบด้วย 1) ด้านการสร้างความแตกต่างเป็นกระบวนการผลิตออกแบบและนำเสนอสินค้าและบริการที่มุ่งเน้นให้ผู้บริโภครู้สึกถึงคุณค่าและความแตกต่างในการสร้างความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่มีผู้ประกอบการรายอื่นในอุตสาหกรรมเดียวกันสร้างความภักดีในตราสินค้าให้เกิดขึ้นได้ ด้านการตอบสนองอย่างรวดเร็วเป็นการมีความคล่องตัวในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าด้วยการนำเสนอสินค้าหรือบริการในรูปแบบใหม่ การปรับปรุงรวมถึงขั้นตอนการตัดสินใจในการบริหารบริษัท ด้านความได้เปรียบทางต้นทุนเป็นกระบวนการหรือวิธีการผลิตสินค้าหรือบริการที่มีต้นทุนต่ำกว่าคู่แข่ง ในขณะที่คุณภาพหรือคุณสมบัติมีความทัดเทียมหรือไม่ต่างจากคู่แข่งทำให้สามารถตั้งราคาได้ต่ำกว่าคู่แข่งธุรกิจจึงสามารถสร้างส่วนแบ่งทางการตลาดและกำไรเพิ่มมากขึ้น ด้านเพิ่มมูลค่าตลาดเฉพาะกลุ่มเป็นความสามารถในการออกแบบสินค้าและบริการ เพื่อกลุ่มตลาดลูกค้าที่มีความต้องการพิเศษโดยมุ่งไปที่กลุ่มลูกค้าเฉพาะกลุ่ม และเจาะกลุ่มตลาดเฉพาะส่วนซึ่งจะช่วยให้สามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันได้

ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ความสำเร็จซึ่งจำเป็นต้องมีการวัดและประเมินผลเพื่อให้ทราบถึงขีดความสามารถของการดำเนินงานและกลยุทธ์ขององค์กร การประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ดังนั้นจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจซึ่งจากการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจกล่าวได้ว่า ผลการดำเนินธุรกิจขององค์กรเป็นการประเมินค่าของแต่ละบุคคลสำหรับองค์กรซึ่งมีการดำเนินการ โดยผู้บังคับบัญชา หรือโดยบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งที่สามารถสังเกตการปฏิบัติงาน ของผู้ถูกประเมินได้โดยมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (Bellows, 1981) โดยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจบ่งบอกถึงวิธีการในการวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานโดยการใช้เครื่องมือช่วยในการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมถึงศักยภาพในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ในองค์กร (Singer and Edmondson, 2008) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ผลดำเนินธุรกิจขององค์กรเป็นความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจขององค์กรทำให้ทราบถึงการดำเนินงานทั้งหมดของกิจการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังช่วยเกิดการปรับปรุงผลการดำเนินงานทางธุรกิจและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ สอดคล้องกับ Gekonge (2005) อธิบายถึงมุมมองในการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจประกอบด้วย 1) มุมมองทางด้านการเงินเป็นการวัดผลการดำเนินงานโดยวัดจากผลประกอบการผลกำไร ยอดขายจากการดำเนินงานรวมถึงผลตอบแทนจากการลงทุนในระยะสั้นและระยะยาว 2) มุมมองด้านที่มุ่งเน้นลูกค้าการแสดงถึงความสามารถขององค์กรในการจัดหาสินค้าและบริการที่มีคุณภาพการส่งมอบประสิทธิภาพ การบริการลูกค้าโดยภาพรวม และความพึงพอใจ สิ่งนี้จะเป็นผลมาจากราคา คุณภาพ ความพร้อมใช้งาน การตัดสินใจใช้ฟังก์ชันการทำงานการบริการความร่วมมือ และมูลค่าของตราสินค้าซึ่งจะนำไปสู่การได้มาซึ่งลูกค้าและการรักษาลูกค้าเพิ่มขึ้น 3) มุมมองของกระบวนการภายในมุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ทางธุรกิจภายในที่นำไปสู่ความสำเร็จทางการเงินและ ลูกค้าพึงพอใจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร และความคาดหวังของลูกค้า องค์กรต้องระบุกระบวนการทางธุรกิจที่สำคัญซึ่งพวกเขาจะต้องเป็นหนึ่ง และ 4) มุมมองการเรียนรู้และการเติบโตจะต้องตรวจสอบความสามารถของพนักงานทักษะความสามารถ ความรู้และการฝึกอบรมคุณภาพของระบบสารสนเทศระบบฐานข้อมูล และเครือข่ายและผลของการจัดตำแหน่งองค์กรวัฒนธรรมความเป็นผู้นำการจัดตำแหน่ง และการทำงานเป็นทีมในการสนับสนุนการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร และ Jusoh (2006) อธิบายถึงมุมมองในการประเมินประสิทธิภาพ

ดำเนินธุรกิจประกอบด้วย 1) ด้านการเงินเป็นการวัดผลการดำเนินงานและความสำเร็จจากทางการเงิน 2) ด้านที่มุ่งเน้นลูกค้าเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์พันธกิจของธุรกิจด้วยภาพลักษณ์ ความพึงพอใจ การตัดสินใจซื้อสินค้าบริการ การจูงใจที่ดีต่อธุรกิจ ของลูกค้าที่มีต่อธุรกิจ 3) ด้านการเรียนรู้และการเติบโตเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ของธุรกิจ ธุรกิจจะต้องรักษาพัฒนา ปรับปรุงความสามารถของธุรกิจอยู่เสมอ และ 4) ด้านกระบวนการภายในของธุรกิจ เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ถือหุ้นและลูกค้าของธุรกิจ จากการสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ ประกอบด้วย ด้านเพิ่มขึ้นของลูกค้า หมายถึง การแสดงถึงความสามารถขององค์กรในการจัดหาสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ การส่งมอบประสิทธิผล การบริการลูกค้าโดยภาพรวม และความพึงพอใจที่เพิ่มขึ้นของลูกค้า ด้านประสิทธิภาพการเงิน หมายถึง การวัดผลการดำเนินงานโดยวัดจากผลประกอบการ ผลกำไร ยอดขายจากการดำเนินงานรวมถึงผลตอบแทนจากการลงทุน ด้านความสามารถในการทำกำไร หมายถึง ความสามารถการบริหารจัดการขององค์กรในการสร้างผลกำไรและความสามารถในการทำกำไรจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อรายได้รวมเกินค่าใช้จ่ายทั้งหมด ด้านพัฒนากระบวนการภายใน หมายถึง กระบวนการความสามารถในการทำกับควบคุมดูแลกระบวนการและวิธีการปฏิบัติงานภายในขององค์กรได้อย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการเติบโตและเรียนรู้ขององค์กร หมายถึง การเติบโตและความสามารถของพนักงานทักษะความสามารถ ความรู้และความสามารถของพนักงานความพร้อมของระบบข้อมูล แรงจูงใจและการเพิ่มขีดความสามารถ

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง Zheng Shao (2019) ศึกษาพบว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์มีผลต่อการวางแผนทางยุทธศาสตร์เชิงกลยุทธ์นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจองค์กร ทางด้าน Morash, Droge, and Vickery (1996) ศึกษาพบว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความสำเร็จขององค์กรได้ สอดคล้องกับงานวิจัยวันวิสาข์ โชคพรหมนันต์ (2557) ศึกษาพบว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์คุณลักษณะของผู้ประกอบการที่แตกต่างกันคุณลักษณะของผู้ประกอบการด้านความก้าวร้าวในการแข่งขันและค่านความไม่ใฝ่ใจในความสำเร็จมีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการประกอบการ และ วีรภัทร นรเศรษฐกุล (2561) ปัจจัยคุณสมบัติส่วนบุคคลมีอิทธิพลต่อระดับความสามารถทางธุรกิจและการจัดการเชิงกลยุทธ์การวัดผลเชิงคุณภาพมุมมองด้านงบประมาณและทรัพยากร มุมมองด้านความคุ้มค่าและมุมมองด้านการเรียนรู้และพัฒนาที่มีอิทธิพลต่อความสามารถทางธุรกิจและ กานติมา สุริยจามร (2562) ความสามารถในการจัดการเชิงกลยุทธ์ในการใช้เทคโนโลยีมีผลต่อความสำเร็จในการเป็นผู้ประกอบการ และงานวิจัย ไรจลักษณะ จักรไพวงศ์ และบรรพต วิรุณราช (2563) ศึกษาพบว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์ส่งผลต่อความยั่งยืนประกอบด้วยการถ่ายทอดวิธีการทำธุรกิจความสามารถในการสร้างนวัตกรรมใหม่การใช้ที่ปรึกษาด้านธุรกิจความสามารถในการจัดการภาวะวิกฤต

ผลการสังเคราะห์ตัวแปรการจัดการเชิงกลยุทธ์

จากการสังเคราะห์เอกสารงานกล่าวได้ว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงและการกำหนดทิศทางที่เกี่ยวกับการตัดสินใจการปฏิบัติการในระยะยาวมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในตามบริบทขององค์กรการวางแผนคิดจากการพิจารณาถึงจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรตลอดจนได้ทราบถึงทิศทางการดำเนินงานโดยทั่วกันอีกทั้งยังอาจช่วยเปิดโอกาสให้มีการบูรณาการความคิด การใช้ทรัพยากรและการดำเนินงานในองค์กรเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเป็นทิศทางที่สอดคล้องเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกรอบในการวางแผนการกำหนดกลยุทธ์ส่งผลต่อการดำเนินงานส่งเสริมทักษะกิจกรรมอันเป็นประโยชน์รอบด้านและมีการประเมินติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่องแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของการจัดการเชิงกลยุทธ์ต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจสอดคล้องกับแนวคิด เบญจมาศ ต้นสูงเนิน (2561, 319) ที่กล่าวว่าการ

จัดการเชิงกลยุทธ์สู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเป็นนวัตกรรมขบวนการทางองค์กรทางการบริหารเป็นขบวนการที่เพิ่มประสิทธิภาพและขีดความสามารถของการจัดการองค์กรให้สูงขึ้น เพื่อให้องค์กรเกิดการพัฒนา ภายใต้แนวคิดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ โดยเฉพาะในองค์กรซึ่งเป็นองค์กรไม่หวังผลกำไรก็สามารถบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ได้เพื่อให้การดำเนินการเชิงกลยุทธ์ประสบผลสำเร็จสอดคล้องกันทั้งกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกซึ่งเน้นการนำกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่มีอยู่ไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริงให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลบรรลุตามเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ขององค์กรซึ่งสรุปได้ดังนี้การวางแผนแม่แบบในการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการประเมินสถานการณ์ขององค์กรเพื่อให้เห็นช่องว่างของความแตกต่างระหว่างองค์กรในปัจจุบันกับองค์กรที่ควรจะเป็นในอนาคตหลังจากนั้นจะต้องมีการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสและอุปสรรคขององค์กรเพื่อที่จะนำจุดแข็งขององค์กรมาผลักดันการพัฒนาองค์กรโดยมีกลไกการควบคุมทิศทางที่แน่นอนโดยเน้นที่เป้าหมายขององค์กรเป็นหลักสาเหตุที่องค์กรจะต้องมีการพัฒนาเพื่อช่วยให้หน่วยงานมีกฎระเบียบน้อยลงและให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาจัดอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารมุ่งเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรและสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของสนับสนุนให้ทำงานร่วมกันระหว่างแผนกเพื่อเป้าหมายขององค์กรที่สูงขึ้น นอกจากนี้การจัดการเชิงกลยุทธ์ว่าภายใต้ความพยายามในการจัดการปัจจุบันที่มีความยุ่งยากและสลับซับซ้อนความสำเร็จอาจไม่สามารถนำไปใช้ได้ในอนาคตหรือการดำเนินงานที่เคยล้มเหลวในอดีตอาจนำกลับมาใช้ได้อีกครั้งในอนาคตก็ได้ความไม่แน่นอนดังกล่าวทำให้ผู้บริหารไม่สามารถนิ่งเฉยได้จำเป็นต้องนำกลยุทธ์มาใช้ในการจัดการเพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่และแข่งขันได้โดยพบว่ากลยุทธ์อยู่ในลักษณะที่มีการเตรียมพร้อมโดยมีการวางแผนไว้แล้วหรืออยู่ในลักษณะอื่นเช่น อาจแฝงอยู่ในแผนนโยบายธุรกิจหรือทิศทางองค์กรซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินงานในองค์กร ดังนั้นสามารถสังเคราะห์มาตรวัดองค์กรประกอบ ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย ด้านกำหนดพันธกิจและวิสัยทัศน์ ด้านวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ด้านการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ด้านการควบคุมและติดตามกลยุทธ์ และด้านการประเมินผลกลยุทธ์

สรุปผลสังเคราะห์ได้ตารางที่ 1

ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์	จิราพร ไชยสร และบุญพวพรรณ วิงวอน (2562)	ศิริวรรณ สวัสดิ์แดง และ มณีกัญญา นากามัทสี (2564)	พรชัย เจดามาน และ สัญญา เคนาภูมิ (2565)	บุญทิพย์ ใหญ่เลิศ (2565)	ศุภณัฐ หงษ์วัฒนาใจงาม (2565)
กำหนดพันธกิจและวิสัยทัศน์		✓	✓	✓	✓
วิเคราะห์สภาพแวดล้อม	✓	✓	✓	✓	✓
การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ	✓	✓	✓	✓	✓
การควบคุมและติดตามกลยุทธ์	✓	✓	✓	✓	✓
การประเมินผลกลยุทธ์		✓	✓	✓	✓

ผลการสังเคราะห์ตัวแปรการความได้เปรียบในการแข่งขัน

นอกจากนี้ผลวิจัยยังกล่าวได้ว่าความได้เปรียบการแข่งขันเป็นการสร้างคุณค่าที่เหนือกว่าคู่แข่งให้ลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจต้องอาศัยกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และต้องคำนึงถึงต้นทุนที่ต่ำและการสร้างความแตกต่างของสินค้าหรือบริการที่เหนือกว่าคู่แข่งและการตอบสนองที่รวดเร็ว เพื่อให้บรรลุความสำเร็จ ในการมีตำแหน่งที่ดีเมื่อเทียบกับคู่แข่ง การบรรลุความได้เปรียบในการแข่งขันนี้จึงเกี่ยวข้องกับการนำกลยุทธ์ไปใช้และมีผลการดำเนินงานที่เหนือกว่าและส่งผลให้ธุรกิจได้รับความได้เปรียบในการแข่งขันโดยอัตโนมัติเพื่อความสำเร็จของธุรกิจ สอดคล้องกับแนวคิด Bontis et al., (2010) ที่กล่าวว่า

การรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขันและประสิทธิภาพที่เหนือกว่าถือเป็นหน้าที่ของทรัพยากรและความสามารถในการแข่งขันขององค์กรนอกจากนั้นความได้เปรียบทางการแข่งขันยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผลการดำเนินงานของกิจการดีขึ้น ด้าน Feinberg (2007) ได้กล่าวว่าความได้เปรียบทางการแข่งขันที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จจะต้องเกิดจาก ความแตกต่างของทรัพยากรขององค์กร รวมไปถึงความสามารถในการแข่งขันมีบทบาทสำคัญเป็นความยั่งยืนของผลตอบแทนเหนือปกติ และความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นหัวใจหลักที่ส่งผลต่อผลการดำเนินการผู้ประกอบการจะมีวิธีการอย่างไรที่สามารถสร้างความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน และจะอย่างไรให้บริษัทสามารถดำเนินการตามกลยุทธ์ในวงกว้าง (Petaraf , 1993) ดังนั้นความสามารถในการแข่งขันคือการมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า ความสามารถสร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้นในสินค้าหรือบริการ ตลอดจนกลยุทธ์ธุรกิจเปรียบได้กับเครื่องมือที่สามารถจัดการทรัพยากรและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันได้ ดังนั้นกลยุทธ์ทางธุรกิจที่มีประสิทธิภาพอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ ต้องใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพด้วย จึงสามารถสร้างสินค้าที่มีคุณภาพและมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเหนือกว่าบริษัทคู่แข่ง (Powell, 2001) ดังนั้นกล่าวได้ว่ากลยุทธ์ทางธุรกิจที่อยู่บนพื้นฐานความได้เปรียบทางการแข่งขัน ธุรกิจที่ความได้เปรียบทางการแข่งขันเมื่อไรก็ตามจะสามารถแข่งขันกับคู่แข่งและรักษาฐานลูกค้าได้มีหลากหลายวิธีในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน เช่น การสร้างสินค้าและบริการที่มีคุณภาพสูงสุด การจัดการบริการให้แก่ลูกค้าที่เป็นเลิศ การบรรลุถึงต้นทุนต่ำกว่าคู่แข่ง การจัดหาทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมกว่า การออกแบบสินค้าและบริการที่มีตราสินค้าที่ดีกว่าในที่นี้เพื่อความคุ้มค่าการเงินที่ผู้ซื้อต้องจ่ายออกไปความสำเร็จในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน องค์กรต้องพยายามจัดหาสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับลูกค้าในมุมมองของลูกค้ามองว่าเป็นของที่คุ้มค่าและพร้อมยินดีที่จ่ายไม่ว่าจะด้านคุณภาพสินค้านั้นดีกว่าสามารถสังเคราะห์มาตรวัดองค์ประกอบด้านการความได้เปรียบในการแข่งขัน ประกอบด้วย การสร้างความแตกต่าง การตอบสนองอย่างรวดเร็ว ความได้เปรียบทางต้นทุน และเพิ่มมูลค่าตลาดเฉพาะกลุ่ม

สรุปผลการสังเคราะห์ที่ได้ตารางที่ 2

ด้านการความได้เปรียบในการแข่งขัน	รวีพรรณ อุตรินทร์ (2565)	ประภัสสร กิตติมนธรม (2566)	ชิงชัย ไช และ ศิรชญาณ์ การะเวก (2566)	วีระกิตติ์ เอกอัคร วิจิตร (2566)	จิรัง จิรังคานนท์ (2566)
การสร้างความแตกต่าง	✓	✓	✓	✓	✓
การตอบสนองอย่างรวดเร็ว	✓		✓	✓	
ความได้เปรียบทางต้นทุน	✓	✓	✓	✓	✓
เพิ่มมูลค่าตลาดเฉพาะกลุ่ม		✓		✓	

ผลการสังเคราะห์ตัวแปรความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ

จากการสังเคราะห์เอกสาร Kaplan and Norton (2007) อธิบายถึงมุมมองในการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจประกอบด้วย 1) มุมมองทางการเงินเป็นเครื่องมือเดียวใช้เพื่อนำทางบริษัทการวัดผลทางการเงินแม้ว่าให้ข้อมูลที่ดีเกี่ยวกับรายงานตามไตรมาส การรายงานทางการเงินจะติดอยู่ในรูปแบบการบัญชีที่พัฒนาขึ้นมาหลายศตวรรษ ดัชนีชี้วัดสำหรับมุมมองทางการเงิน ได้แก่ รายได้จากการดำเนินงานมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มและผลตอบแทนจากการลงทุน 2) มุมมองด้านลูกค้าเป็นความต้องการให้มีการจัดการถ่ายทอดพันธกิจที่เกี่ยวกับลูกค้าโดยมีมาตรวัดเฉพาะเพื่อสะท้อนถึงปัจจัยที่มีความสำคัญต่อลูกค้าได้อย่างแท้จริง 3) มุมมองทางด้านการกระบวนการภายในทางธุรกิจที่สำคัญเหล่านี้ได้รับการตรวจสอบเพื่อให้แน่ใจว่าผลลัพธ์จะเป็นที่น่าพอใจเสมอ มุมมองของกระบวนการภายในรายงานเกี่ยวกับประสิทธิภาพของกระบวนการและขั้นตอนภายใน สมมติฐานที่อยู่เบื้องหลังการรับรู้คือการวัดผลจากลูกค้ามีความสำคัญ แต่ต้องเชื่อมโยงจากสิ่งที่จะต้องกระทำภายในเพื่อตอบสนองความ

คาดหวังของลูกค้า 4) มุมมองการเรียนรู้และการเติบโต เน้นความสามารถของพนักงานความพร้อมของระบบข้อมูล แรงจูงใจ และการเพิ่มขีดความสามารถ มุมมองนี้รวมถึงการฝึกอบรมพนักงานและทัศนคติทางวัฒนธรรมขององค์กรที่เกี่ยวข้อง การปรับปรุงตนเองของแต่ละบุคคลและองค์กรในองค์กรที่มีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญนี้คือทรัพยากรหลัก แต่จำเป็นต้องให้เรียนรู้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องทั้งจากการอบรม รวมถึงการให้คำปรึกษา การสื่อสารระหว่างบุคลากรและการใช้เทคโนโลยี ผลสังเคราะห์มาตรวัดองค์ประกอบด้านความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจนำเสนอมาตรวัดตัวแปรได้ ประกอบด้วย เพิ่มขึ้นของลูกค้า ประสิทธิภาพการเงิน ความสามารถในการทำกำไร พัฒนาระบบการภายใน และการเติบโตและเรียนรู้ขององค์กร

สรุปผลการสังเคราะห์ได้ตารางที่ 3

ด้านความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ	ศิริส เคนพะนาน (2565)	กุสุมา สร้อยทอง (2565)	สิริกร หน่อทิม (2565)	ปาริชาติ ดวงสงค์ (2565)	อภิชาติ การะเวก (2565)	ศิริส เคนพะนาน (2565)
การเพิ่มขึ้นของลูกค้า	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ประสิทธิภาพการเงิน	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ความสามารถในการทำกำไร			✓	✓		✓
พัฒนาระบบการภายใน	✓	✓	✓	✓	✓	
การเติบโตและเรียนรู้ขององค์กร	✓	✓	✓	✓	✓	

สรุป

การสังเคราะห์เอกสารเพื่อวิเคราะห์การจัดการเชิงกลยุทธ์กับการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความสำเร็จผลการดำเนินงานธุรกิจ กล่าวได้ว่าพบความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเชิงกลยุทธ์กับความได้เปรียบในการแข่งขันกล่าวได้ว่าการตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างทันทั่วทั้งกลายเป็นแรงผลักดันให้บริษัทหรือองค์กรต่างให้ความสำคัญในการพยายามหาแนวทางในการตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้าเพื่อให้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งทางธุรกิจและเพื่อให้ธุรกิจสามารถอยู่รอดส่งผลให้ธุรกิจมีการปรับตัวและพัฒนาขีดความสามารถของตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้เหนือกว่าคู่แข่ง (ธนิศ ไสรัตน์, 2548) การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การเป็นผู้นำตลาดหรือการได้กำไรที่มากกว่าคู่แข่งรายอื่นทำได้ตามปกติ การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันมีเป้าหมายที่จะทำให้ธุรกิจสามารถได้กำไรได้อย่างยั่งยืนและเหนือกว่าคู่แข่งจึงเป็นภารกิจสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจ (สมยศ นาวิการ, 2548) ความได้เปรียบทางการแข่งขันจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการดำเนินธุรกิจในยุคที่การแข่งขันมีความรุนแรง การกำหนดนโยบายกลยุทธ์และนโยบายการแข่งขันที่ชัดเจนเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการจะช่วยสร้างขีดความสามารถและความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจให้เหนือกว่าคู่แข่งเนื่องจากการกำหนดนโยบายและทิศทางการทำงานในอนาคตที่ชัดเจนทำให้ธุรกิจสามารถดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายและสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (รัฐนันท์ พงศ์วิรุทธิ์ธร และสุรัชย์ อุตมอ่าง, 2554) อีกทั้งการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและข้อมูลสำคัญของธุรกิจที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจ การวางแผนงานดำเนินงานและควบคุมการปฏิบัติงานเชิงกลยุทธ์ขององค์กรเพื่อที่จะสร้างความมั่นใจว่าองค์กรสามารถที่จะดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ (ณัฐพันธ์ เชนนันท์, 2553)

นอกจากนี้การสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความได้เปรียบในการแข่งขันกับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจอ้างอิงจากงานวิจัย Healy, Serafeim, Srinivasan, and Yu (2014) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเส้นทางด้านความได้เปรียบในการแข่งขันมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจโดยผลการดำเนินธุรกิจขององค์กรจะส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันช่วยให้ธุรกิจมีความสามารถที่แตกต่างจากคู่แข่งเพื่อหากลยุทธ์ทางการแข่งขันที่เหมาะสมแก่ธุรกิจและสนับสนุนให้มีผลการดำเนินงานที่เหนือกว่าคู่แข่งเพื่อนำไปสู่การเป็นผู้นำการตลาดการใช้กลยุทธ์เพื่อสร้างความพึงพอใจที่เหนือกว่าคู่แข่งโดยการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และการสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเชิงกลยุทธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจโดยส่งผ่านจากความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งกล่าวได้ว่า ผลการดำเนินธุรกิจขององค์กรเป็นตัวชี้วัดผลการดำเนินงานจากผลตอบแทนของสินทรัพย์การเติบโตของยอดขายความสำเร็จของผลิตภัณฑ์ใหม่ส่วนแบ่งทางการตลาด (Cameron & Green, 2019) นอกจากนี้การดำเนินงานธุรกิจทำให้ทราบถึงสถานะภาพดำเนินงานทั้งหมดของกิจการความสามารถการจัดการระบบบริหารคุณภาพขององค์กรที่จะทำให้เกิดการเกิดการตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังช่วยเกิดการปรับปรุงผลการดำเนินงานทางธุรกิจและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ (Flynn, Huo & Zhao, 2010) ซึ่งผลการดำเนินธุรกิจขององค์กรจะส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันช่วยให้ธุรกิจมีความสามารถที่แตกต่างจากคู่แข่งเพื่อหากลยุทธ์ทางการแข่งขันที่เหมาะสมแก่ธุรกิจและสนับสนุนให้มีผลการดำเนินงานที่เหนือกว่าคู่แข่งเพื่อนำไปสู่การเป็นผู้นำการตลาดการใช้กลยุทธ์เพื่อสร้างความพึงพอใจที่เหนือกว่าคู่แข่งโดยการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและมุมมองตามทรัพยากรเป็นกรอบการบริหารจัดการที่ใช้ในการกำหนดทรัพยากรเชิงกลยุทธ์ที่บริษัทสามารถใช้ประโยชน์ได้เพื่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กานติมา สุริยจามร. (2564). คุณสมบัติผู้ประกอบการ ภาวะผู้นำ ความพร้อมการเป็นผู้ประกอบการและความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่มีผลต่อความสำเร็จในการเป็นผู้ประกอบการ : กรณีศึกษาผู้ประกอบการธุรกิจวัสดุก่อสร้างแห่งหนึ่ง.การค้นคว้าอิสระ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- กุสุมา สร้อยทอง. (2565). อิทธิพลของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการและความได้เปรียบในการแข่งขันต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดนครพนม. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 5(3), p.61-76.
- จิราพร ไชยศรม และบุญทวรรณ วิงวอน. (2562). บริบทของสภาพแวดล้อมและการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่มีผลต่อการเติบโตของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดลำปาง. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 12(2), p.290-301.
- จิรัช จิรัชคานนท์ และปรีชา วรารัตน์ไชย. (2566). ปัจจัยด้านทรัพยากรและคุณภาพบริการที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กรคลังสินค้าห้องเย็นสาธารณะ. วารสารวิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน, 9(1), p.35-46.
- ชิงฮุย ไช, ศิรชญาณ์ การะเวก, บุรพร กำบุญ และสุชาติ ปรีกษยานนท์. (2566). รูปแบบของปัจจัยที่มีผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของผู้ประกอบการธุรกิจอาหารริมทรัพย์ในประเทศไทย. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 6(2), p.520-539.
- ธนิต โสรัตน์. (2548). การจัดการห่วงโซ่อุปทานในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ, แม่น้ำโขง.

- ธัญญ์นิธิ จิรพัฒนาพรสิน. (2563). แนวทางการจัดการเชิงกลยุทธ์และความสามารถในการแข่งขันขององค์กร หลักฐานเชิงประจักษ์กิจการในภาคธุรกิจอุตสาหกรรมไทย. วารสารนักบริหาร. p.64.
- ณัฐวัฒน์ พระงาม. (2555). การติดต่อสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ในองค์กร. พิมพ์ครั้งที่1.พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์. (2553). การจัดการทรัพยากรมนุษย์.กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- บุญทิพย์ ไชยเลิศ. (2565). การพัฒนาแนวทางการจัดการเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 32. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 10(39), p.122-131.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราข. (2552). ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์.พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ทริปปี้ล กรุ๊ป.
- เบญจมาศ ต้นสูงเนิน. (2561). การบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. 2(1), p.319.
- ประภัตร สิตติมนโรม. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างความได้เปรียบในการแข่งขันกับความสามารถในการทำกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มเกษตรอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 25(1), p.137-151.
- ปาริชาติ ดั่งสงค์ และพรทิพย์ รอดพัน. (2565). คุณลักษณะของผู้ประกอบการที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจสตาร์ทอัพในเขตจังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิทยานนครราชสีมา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 16(1), p.103-117.
- พรชัย เจดามาน, สัญญา เคนาภูมิ และอังคณา อุดมพันธ์. (2565). ภาวะผู้นำแบบเหนือชั้นในการจัดการเชิงกลยุทธ์ของผู้นำภายใต้ยุคพลวัตแห่งศตวรรษที่ 21. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2(3), p.27-44.
- พิบูล ทีปะปาล. (2559). การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์.
- พิมพ์นารา หิรัญกลี. (2567). วิจัยกรุงศรีชี้แนวโน้มเศรษฐกิจโลกของและไทยในปี 2567 พื้นตัวท่ามกลางความไม่แน่นอน.
- พสุ เดชะรินทร์. (2550). องค์การแห่งการเรียนรู้ วัฒนธรรมองค์การ. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- รวีวรรณ อุดรินทร์, ภณิดา สุนทรไชย และไอลัดดา ोंกลาง. (2565). อิทธิพลของนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจสถานดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(2), p.27-41.
- โรจลักษณ์ จักรไพวงศ์ และบรรพต วิรุณราช. (2563). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางธุรกิจแปรรูปการเกษตรไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0. วารสารวิชาการนวัตกรรมจัดการเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 7(1), p.118-127.
- รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และ สุรัชย์ อุดมอ่าง. (2554). การบริหารความได้เปรียบทางการแข่งขันเพื่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจ SMEs ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย. วารสารสงขลานครินทร์วิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 28(1), p.49-63.
- วันวิสาข์ โชคพรหมอนันต์. (2557). คุณลักษณะของผู้ประกอบการที่มีต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดนัดดอนหวาย จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วีรภัทร นรเศรษฐกุล. (2561). การศึกษาคุณสมบัติของผู้ประกอบการ การวัดผลเชิงคุณภาพและเครือข่ายของธุรกิจที่มีผลต่อความสามารถทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทย: กรณีศึกษาผู้ประกอบการรายใหม่ (Start-up) ในเขตกรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระ, บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

- วีระกิตต์ เอกอัครวิจิตร. (2566). วิธีสิ่งแวดล้อมและการตลาดสีเขียวแบบผสมเพื่อการสร้างรายได้เปรียบเทียบในการแข่งขันและผลประกอบการทางการเงินในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 20(1), p.200-217.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2550). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร.
- ศิริวรรณ สวัสดิ์แดง และมณีกัญญา นากามัทสี. (2564). การจัดการเชิงกลยุทธ์ธุรกิจฟาร์มเลี้ยงปลาหม่ออย่างมีประสิทธิภาพ กรณีศึกษา : ปลาหมอพันธุ์ไทยชุมพร. วารสารการบริหารนิเทศบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 8(8), p. 25-36.
- ศุภณัฐ หงส์วัฒนาใจงาม และสมจิตร ล้วนจำเริญ. (2565). แนวทางการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อสร้างรายได้เปรียบเทียบทางการแข่งขันในยุค Thailand 4.0 ของ SMEs ธุรกิจให้บริการด้านระบบอัตโนมัติในประเทศไทย. วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 12(3), p.561-574.
- ศิรส เคนพะนาน. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมก่อสร้างในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19). วารสารวิชาการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(2), p.341-349.
- ศิรส เคนพะนาน. (2565). รูปแบบการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จของกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมก่อสร้างสำหรับโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7(4), p.456-457.
- สมยศ นาวิการ. (2550). การบริหารและพฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ.
- สิริกร หน่อทิม, ชัชวาล แสงทองล้วน และวรสิทธิ์ เจริญพุด. (2565). รูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจรีสอร์ทขนาดกลางในภาคตะวันตกของประเทศไทยในสภาวะการแพร่ระบาดของโรคโคโรนาไวรัส 19. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, 11(2), p.123-141.
- อนิวัช แก้วจันทง. (2555). การจัดการเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา: ภาควิชาบริหารธุรกิจคณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อภิชาติ การะเวก. (2565). คุณภาพการตรวจสอบบัญชีที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 24(1), p.147-155.
- Abu Bakar, E., Masud, J. & Jusoh M.Z. (2006). Knowledge, attitude and perceptions of university students towards educational loans in Malaysia. Journal of family and economic issues. 27(4), 692-701.
- Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of management, 17(1), p. 99-120.
- Bellows, T. S. (1981). The descriptive properties of some models for density dependence. The Journal of Animal Ecology, p.139-156.
- Cameron, E., & Green, M. (2019). Making sense of change management: A complete guide to the models, tools and techniques of organizational change. Kogan Page Publishers.
- Certo, S. C., & Peter, J. P. (1991). Strategic management: concepts and applications.
- Feinberg, A. P. (2007). Phenotypic plasticity and the epigenetics of human disease. Nature, 447(7143), p.433-440.
- Flynn, B. B., Huo, B., & Zhao, X. (2010). The impact of supply chain integration on performance: A contingency and configuration approach. Journal of operations management, 28(1), p.58-71.
- Gekonge, C. O. (2005). What a System!. The Professional Journal of KASNEB, p.4.

- Gustilo, R. B., Mendoza, R. M., & Williams, D. N. (1984). Problems in the management of type III (severe) open fractures: a new classification of type III open fractures. *Journal of Trauma and Acute Care Surgery*, 24(8), p.742-746.
- Healey, M., Flint, A., & Harrington, K. (2014). *Engagement through partnership: Students as partners in learning and teaching in higher education*. York: HE Academy.
- Ireland, D.H., Wirsing, A.J., and Murray, D.L. 2007. Phenotypically plastic responses of green frog embryos to conflicting predation risk. *Oecologia* 152, p.162-168.
- Kaplan, R. S., & Norton, D.P. (2007). Using the balanced scorecard as a strategic management system. *Harvard business review*, 85(7-8), p.150.
- Morash, E. A., Droge, C. L., & Vickery, S. K. (1996). Strategic logistics capabilities for competitive advantage and firm success. *Journal of business Logistics*, 17(1), p.1.
- Mumbe, J. R., & Njuguna, R. (2019). Strategic management practices and performance of small and medium-sized enterprises in Kitui County, Kenya. *Journal of Strategic Management*, 3(2), p.30-45.
- Petaraf, M. A. (1993). The Cornerstone of Competitive Advantage: A Resourced-Based View. *Strategic Management Journal*, 14(3), p.179-192.
- Porter, C. O. (2005). Goal orientation: effects on backing up behavior, performance, efficacy, and commitment in teams. *Journal of Applied Psychology*, 90(4), p.811.
- Porter, M.E. (1998). *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, New York.
- Powell, W. W. (2001). The capitalist firm in the 21st century: emerging patterns. *The 21st Century Firm: Changing Economic Organization in International Perspective*, p.33-68.
- Robert S. Kaplan & David P. Norton. (2007). Using the balanced scorecard as a strategic management system. *Harvard business review* : HBR.Vol.85., p.150-161.
- Serenko, A., Bontis, N., Booker, L., Sadeddin, K., & Hardie, T. (2010). A scientometric analysis of knowledge management and intellectual capital academic literature (1994-2008). *Journal of knowledge management*, 14(1), p.3-23.
- Shao, Z. (2019). Interaction effect of strategic leadership behaviors and organizational culture on IS-Business strategic alignment and Enterprise Systems assimilation. *International journal of information management*, 44,p.96-108.
- Singer, S. J., & Edmondson, A. (2008). When learning and performance are at odds: Confronting the tension chapter. *Learning and performance matter*, p.33.
- Wheelen, T. L., & Hunger, J. D. (1999). Major hurdles to the success of the European Economic and Monetary Union : The future of the euro. *SAM Advanced Management Journal*, 64(4), p.11.
- Williams, J. A. (2005). *Engineering tribology*. Cambridge University Press.

ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจรับสร้างบ้านของไทย

Success in operating a Home Builder Business

ผู้เขียน

พศศิษฐ์ อิศระชานน

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัครดา เกิดประทุม

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและนำเสนอปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจรับสร้างบ้านของไทย ธุรกิจรับสร้างบ้านครบวงจร ควรกำหนดกลยุทธ์จากความต้องการของผู้บริโภค (customer centric) ประกอบด้วย “ความน่าเชื่อถือและคุณภาพงาน” “จำนวนแบบบ้าน” และ “บริการหลังการขาย” ซึ่งเป็น 3 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกบริษัทรับสร้างบ้านมากที่สุด คือ 1) สร้างความน่าเชื่อถือพร้อมนำเสนอคุณภาพของงานก่อสร้างด้วยการรายงานความคืบหน้าผ่านช่องทางออนไลน์ ทั้งนี้ บริษัท Marshall Home Builders ซึ่งเป็นบริษัทรับสร้างบ้านในสหรัฐฯ เป็นตัวอย่างความสำเร็จของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารและรายงานความคืบหน้าของการก่อสร้างผ่านช่องทาง Facebook, YouTube และ Twitter เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือแก่ผู้บริโภค 2) เพิ่มแบบบ้านรองรับความต้องการที่หลากหลายของผู้บริโภค นอกจากนี้ บริษัทรับสร้างบ้านครบวงจรควรมองหาความต้องการเฉพาะของผู้บริโภค (niche market) เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบ เช่น บ้านประหยัดพลังงาน และบ้านผู้สูงอายุ เป็นต้น 3) สื่อสารให้ผู้บริโภครับรู้ถึงการรับประกันรวมถึงการบริการหลังการขายที่บริษัทรับสร้างบ้านครบวงจรมีเหนือกว่าผู้รับเหมาก่อสร้างบ้านทั่วไป เพื่อลบข้อสงสัยด้านราคาการก่อสร้างที่สูงกว่าผู้รับเหมาก่อสร้างบ้านทั่วไปอยู่ราว 10-20%

นอกจากนี้ ควรพิจารณาถึงการใช้เทคโนโลยีในการก่อสร้างเพื่อลดค่าใช้จ่าย แม้การปรับลดราคาในการสร้างบ้านจะเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้ธุรกิจสามารถแข่งขันในตลาดได้ แต่ในระยะยาวอาจทำให้ธุรกิจมีกำไรน้อยลงและสูญเสียภาพลักษณ์รวมถึงความเชื่อใจจากผู้บริโภค ผู้ประกอบการธุรกิจรับสร้างบ้านจึงควรเลือกแนวทางที่สามารถเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในระยะยาวโดยใช้เทคโนโลยีการก่อสร้างใหม่ๆ เช่น การใช้ระบบผนังสำเร็จรูป (prefabricated wall) เหล็กที่มีน้ำหนักเบาขึ้นทำให้บริษัทสามารถประหยัดต้นทุนในการขนส่งได้มากถึง 70-80% เมื่อเทียบกับการก่อสร้างบ้านคอนกรีต ส่งผลให้บริษัทมีต้นทุนการก่อสร้างลดลงราว 2%

คำสำคัญ : ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ, ธุรกิจรับสร้างบ้านของไทย

Abstract

This academic article aims to study factors affecting success in operating a Thai home building business. Complete home construction business Strategies should be determined from consumer needs (customer centric), consisting of “reliability and quality of work,” “number of house designs,” and “after-sale service,” which are 3 important factors that affect the decision to choose a home construction company. The most is 1) building credibility and presenting the quality of construction work by reporting progress through online channels. Marshall Home Builders, a home building company in the United States. It is an example of

success in using social media to communicate and report on construction progress through Facebook, YouTube and Twitter to build trust with consumers. 2) Add house designs to accommodate the diverse needs of consumers. In addition, integrated home construction companies should look for specific needs of consumers (niche market) to use in designing, such as energy-saving homes, and homes for the elderly, etc. 3) Communicate to consumers the guarantees and after-sales services that integrated home construction companies have superior to general home construction contractors. To remove doubts about construction prices, which are approximately 10-20% higher than general home construction contractors.

Additionally, the use of technology in construction should be considered to reduce costs. Although reducing the price of building houses is one way to help businesses compete in the market. But in the long run, it may make the business less profitable and lose its image and trust from consumers. Home building business operators should therefore choose an approach that can increase their competitiveness in the long run by using new construction technologies, such as using prefabricated wall systems. (prefabricated wall) The lightweight steel allows the company to save 70-80% in transportation costs compared to building a concrete house. As a result, the company's construction costs decreased by approximately 2%.

Key Word : business success, home building business

บทนำ

อุตสาหกรรมการรับสร้างบ้านของไทยจัดเป็นอุตสาหกรรมพื้นฐานที่สำคัญของประเทศ โดยเกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการและการจ้างงานจำนวนมากในแต่ละปีที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ซึ่งผลผลิตที่ได้ประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย โรงงาน สถาบันการศึกษา สถานสาธารณสุข เป็นต้น ธุรกิจก่อสร้างเป็นธุรกิจที่แตกต่างจากธุรกิจอื่น ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือเป็นงานที่ทำในที่โล่งแจ้งภายใต้สภาพดินฟ้าอากาศที่แปรปรวนตลอดเวลาใช้บุคลากรร่วมงาน จำนวนมากหลากหลายอาชีพหลายระดับความรู้ความสามารถมีการเปลี่ยนแปลงนายจ้างได้ง่ายและรวดเร็ว มีแผนการปฏิบัติงานได้ตลอดเวลาเพราะมีตัวแปรที่กำหนดการเปลี่ยนแปลงนั้น เช่น ฝนตกหนัก วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างขาดตลาดและความขัดแย้งในการทำงาน เป็นต้น สถานที่ทำงานจะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ เมื่อเสร็จโครงการหนึ่งก็ย้ายไปอีกโครงการหนึ่ง ทั้งที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกันและอยู่ต่างท้องถิ่น จึงต้องมีการขนย้ายปัจจัยต่างๆ และบุคลากรไปด้วยเสมอ งานก่อสร้างเป็นงานซึ่งอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินสูงมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูงมีการขัดแย้งกันระหว่างผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้องค่อนข้างสูง และตลอดเวลาดำเนินการเมื่อเกิดการผิดพลาดของงานการแก้ไขจะยุ่งยากมากต้องเสียเวลาค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง (กนกวรรณ โกศล;2565)

ธุรกิจรับสร้างบ้านของไทยถือเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจไทยเนื่องจากมีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่หลากหลาย อาทิ กลุ่มธุรกิจวัสดุก่อสร้างและกลุ่มธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ นอกจากนี้มูลค่าการลงทุนในภาคก่อสร้างมีส่วนโดยเฉลี่ยต่อปีประมาณร้อยละ 8.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) (นิรติศัย ทุมวงษา; 2562) ปัจจุบันมีธุรกิจรับสร้างบ้านของไทยที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลจำนวนมากกว่า 80,000 ราย โดยในจำนวนนี้มีสัดส่วนของผู้ประกอบการรายใหญ่อยู่เพียงร้อยละ 1 แต่กลุ่มผู้ประกอบการรายใหญ่จะมีส่วนแบ่งตลาดสูงราวร้อยละ 25 ของมูลค่าก่อสร้างทั้งหมด โครงสร้างต้นทุนของธุรกิจรับสร้างบ้านของไทยประกอบด้วยค่าวัสดุก่อสร้าง อาทิ เหล็ก คอนกรีต และซีเมนต์ประมาณร้อยละ 60 ของต้นทุนรวม ค่าจ้างแรงงานร้อยละ 20 และค่าใช้จ่ายอื่นๆอีกร้อยละ 20 ทั้งนี้ โดยปกติราคาของวัสดุก่อสร้างจะแปรผันตามอัตราแลกเปลี่ยนราคาสินค้าโภคภัณฑ์ (โดยเฉพาะกลุ่มโลหะ) และราคาน้ำมันเชื้อเพลิงในส่วนของปัจจัยเสี่ยงของผู้รับเหมาก่อสร้างขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย อาทิ ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจการเมือง

ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นและกฎระเบียบของประเทศที่เข้าไปรับงานก่อสร้างการเปลี่ยนแปลงของราคาวัสดุ ก่อสร้างโดยเฉพาะราคาในกลุ่มเหล็กก่อสร้างซึ่งค่อนข้างผันผวนมากกว่าวัสดุก่อสร้างประเภทอื่น และปัญหาแรงงานทั้งด้าน ปริมาณและคุณภาพที่ยังมีทักษะไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งสถานการณ์ที่ผ่านมามูลค่าการลงทุนในภาค ก่อสร้างของไทย ในช่วงปีพุทธศักราช 2565-2566 ขยายตัวเฉลี่ยต่อปีในอัตราต่ำที่ร้อยละ 0.1 เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ได้รับ ผลกระทบจากปัญหาทางการเมืองในประเทศและภาวะเศรษฐกิจไทยชะลอตัวแต่ในปีพุทธศักราช 2567 การลงทุนในภาค ก่อสร้างกลับมาฟื้นตัวดีโดยมีอัตราการเติบโตสูงถึงร้อยละ 11.9 มีมูลค่า 1,161.9 พันล้านบาทสำหรับการดำเนินการ ก่อสร้างของภาครัฐและเอกชนในปีพุทธศักราช 2567 พบว่า มูลค่าการลงทุนในงานก่อสร้างภาครัฐมีอัตราการขยายตัวสูงถึง ร้อยละ 27.2 มีมูลค่า 629.1 พันล้านบาท อันสืบเนื่องจากการที่ภาครัฐพยายามเร่งรัดการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะ โครงการก่อสร้างซ่อมแซมถนนขนาดเล็กและโครงการปรับปรุงอาคารของหน่วยงานราชการต่างๆ ขณะที่มูลค่าการลงทุนใน งานก่อสร้างภาคเอกชนหดตัวลงร้อยละ 2.1 มีมูลค่า 532.7 พันล้านบาท เนื่องจากนักลงทุนยังคงชะลอการลงทุนใหม่เพื่อรอ ดูสัญญาณเศรษฐกิจและการเมืองจากการวิเคราะห์สถานการณ์แนวโน้มธุรกิจรับเหมาก่อที่ผ่านมา โดยจากการศึกษาผู้เขียน พบว่า การดำเนินธุรกิจรับสร้างบ้านของไทย ผู้ประกอบการจะต้องคำนึงถึงปัจจุบันที่จะส่งผลให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการแข่งขันในอุตสาหกรรม ปัจจัยเสี่ยงต่อการดำเนินธุรกิจรับสร้างบ้าน ลักษณะและพฤติกรรมของผู้บริโภค และสุดท้ายคือการปรับตัวของธุรกิจรับสร้างบ้านของไทย (กนกวรรณ โกศล;2566)

สภาพแวดล้อมด้านการแข่งขันในธุรกิจรับสร้างบ้าน

พัคตร์พจ วัฒนสินธุ์ และพสุ เดชะรินทร์, (2562) ได้อธิบายไว้ว่า การวิเคราะห์วิเคราะห์ปัจจัยหรือสภาวะการ แข่งขันในแต่ละอุตสาหกรรมจะทำให้ทราบถึงที่มาของความเสี่ยงในการแข่งขันและอิทธิพลอันเกิดจากสภาวะการแข่งขัน เหล่านี้ การวิเคราะห์นี้มีความจำเป็นสำหรับการจัดทำกลยุทธ์ขององค์กร เนื่องจากผู้บริหารไม่สามารถที่จะจัดทำกลยุทธ์ที่ ประสบความสำเร็จ โดยไม่มีความเข้าใจถึงลักษณะที่สำคัญของการแข่งขันได้เลยในการวิเคราะห์สภาวะการแข่งขันใน อุตสาหกรรมนั้น Michael E. Porter ได้เสนอแนวคิดว่ามีปัจจัยสำคัญห้าประการที่ส่งผลต่อสภาวะในการแข่งขันของแต่ละ อุตสาหกรรม หรือที่เราเรียกกันว่า Five-Forces Model ซึ่งได้กลายเป็นแนวคิดที่มีประโยชน์อย่างมากในการวิเคราะห์ สภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรม รวมทั้งความเสี่ยงของปัจจัยแต่ละประการตามแนวคิดนี้ อุตสาหกรรมคือกลุ่มของ องค์กรธุรกิจที่ทำการผลิตสินค้าหรือบริการที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายกันหรือสินค้าและบริการที่สามารถทดแทนกันได้ ใน ลักษณะการทดแทนความต้องการของลูกค้า เช่น เหล็กและพลาสติกที่ใช้ในการประกอบรถยนต์สามารถทดแทนซึ่งกันและ กันได้ ถึงแม้ว่าจะใช้เทคโนโลยีในการผลิตที่แตกต่างกันแต่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้เหมือนกัน การวิเคราะห์ สภาวะอุตสาหกรรมจะช่วยให้การบ่งชี้ถึงโอกาสและข้อจำกัดที่องค์กร Michael E. Porter เสนอว่า สภาวะการดำเนินงาน ขององค์กรธุรกิจขึ้นอยู่กับสภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรม

ท้องถื่นธุรกิจนั้นอยู่ และสภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 5 ประการ ความเข้มแข็งของปัจจัยทั้ง 5 ประการ นี้บ่งบอกถึงโอกาสในการได้กำไรของธุรกิจใดอุตสาหกรรมนั้นๆ ยิ่งปัจจัยเหล่านี้มี ความเข้มแข็งมากเท่าใดย่อมส่งผลเสียต่อการขึ้นราคาซึ่งนำไปสู่การได้กำไรของธุรกิจในอุตสาหกรรมนั้นๆ ซึ่งถือเป็น ข้อจำกัดของธุรกิจ ในขณะที่เดียวกันถ้าปัจจัยนั้นๆ มีความอ่อนแอย่อมเป็นโอกาสอันดีต่อธุรกิจในอุตสาหกรรมนั้นๆ เนื่องจาก ธุรกิจสามารถได้กำไรได้มากขึ้น แต่เนื่องจากสภาวะอุตสาหกรรมมีการพัฒนาอยู่เสมอ ดังนั้นความเข้มแข็งหรือผลของปัจจัย ทั้ง 5 ประการนี้สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้เสมอปัจจัยสำคัญที่ธุรกิจจะต้องทำเพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงที่สุด ได้แก่การหา ตำแหน่งในอุตสาหกรรมที่จะสามารถมีอิทธิพลเหนือปัจจัยทั้ง 5 ประการเพื่อที่จะหาความได้เปรียบออกมาหรือป้องกัน ตนเอง ซึ่งลักษณะที่สำคัญของปัจจัยทั้ง 5 ประการ ประกอบด้วย ดังนี้ (นิรติศัย พุมวงษา; 2562).

1. ข้อจำกัดในการเข้าสู่ธุรกิจรับสร้างบ้านของคู่แข่งใหม่ (Threat of New Entrance) คู่แข่งขันใหม่ๆ ได้แก่ องค์กรธุรกิจอื่นที่ในขณะนั้นอยู่ภายนอกธุรกิจรับสร้างบ้านแต่มีความสามารถและแนวโน้มที่จะเข้ามาในธุรกิจรับสร้างบ้าน โดยปรกติแล้วองค์กรธุรกิจเดิมที่อยู่ภายในธุรกิจรับสร้างบ้านจะพยายามป้องกันไม่ให้องค์กรใหม่ๆ เข้ามาในธุรกิจรับสร้างบ้าน เนื่องจากองค์กรใหม่ๆ ที่จะเข้ามาในธุรกิจรับสร้างบ้านจะส่งผลกระทบต่อสถานะในการแข่งขันในธุรกิจรับสร้างบ้านอันเป็นปัจจัยข้อจำกัดที่สำคัญต่อการดำเนินงานและการแข่งขันขององค์กรธุรกิจเดิมในธุรกิจรับสร้างบ้านเนื่องจากองค์กรใหม่ที่จะเข้ามาย่อมต้องการส่วนแบ่งตลาด ซึ่งเป็นผลเสียต่อองค์กรเดิมที่มีอยู่แล้วยกเว้นในกรณีที่ตลาดมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การเข้ามาของธุรกิจใหม่ๆ ก่อให้เกิดการแข่งขันที่รุนแรงยิ่งขึ้น อาจมีการลดราคาสินค้าและบริการลง โดยในการตัดสินใจเข้าสู่ธุรกิจรับสร้างบ้านขององค์กรธุรกิจใหม่จะขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญสองประการได้แก่ ต้นทุนในการเข้าสู่ธุรกิจรับสร้างบ้าน และการโต้ตอบจากองค์กรธุรกิจเดิม (พัคตร์พวง วัฒนสินธุ์และพสุ เดชะรินทร์, 2562)

2. ความรุนแรงของสถานะการแข่งขันระหว่างองค์กรธุรกิจที่อยู่ในธุรกิจรับสร้างบ้าน (Industry Rivalry) สถานะการแข่งขันของระหว่างธุรกิจต่างๆ จะทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อองค์กรธุรกิจหนึ่งมองเห็นช่องทางในการได้กำไรมากขึ้น หรือถูกคุกคามจากการกระทำขององค์กรธุรกิจอื่นในธุรกิจเดียวกัน เช่น การลดราคา การต่อสู้ทางด้านการตลาด การแนะนำสินค้าใหม่เข้าสู่ตลาด หรือการเพิ่มการให้บริการหลังการขายแก่ลูกค้าถ้าสถานะการแข่งขันในธุรกิจรับสร้างบ้านไม่รุนแรง โอกาสที่องค์กรธุรกิจต่างๆ จะขึ้นราคาสินค้าและบริการ เพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรที่มากขึ้นก็จะมามาก

3. การมีสินค้าหรือบริการที่สามารถทดแทนกันได้ (Threat of Substitute Product or Service) ธุรกิจใดในธุรกิจรับสร้างบ้านอาจจะมีการแข่งขันกับธุรกิจอื่นที่ผลิตสินค้าที่มีลักษณะที่ทดแทนกันได้ ซึ่งอาจเป็นสินค้าคนละชนิดกัน แต่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้เหมือนกัน การมีสินค้าทดแทนในธุรกิจรับสร้างบ้านย่อมก่อให้เกิดข้อจำกัดในการตั้งราคาสินค้าไม่ให้สูงเกินไปเนื่องจากลูกค้าอาจจะหันไปใช้สินค้าที่ทดแทนกันได้ และถ้าค่าใช้จ่ายในการเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ (Switching Cost) ต่ำปัจจัยในการใช้สินค้าทดแทนก็จะมีผลต่อธุรกิจรับสร้างบ้านมากขึ้น เช่น ใช้อาจเป็นสินค้าทดแทนของกาแฟ ถ้ากาแฟมีราคาสูงขึ้นมากลูกค้าอาจจะเปลี่ยนหันมาดื่มชาแทน ธุรกิจที่สามารถผลิตสินค้าที่ไม่มียี่ห้อทดแทนได้ย่อมมีผลตอบแทนที่สูงเนื่องจากสามารถตั้งราคาของสินค้าได้สูงโดยไม่ต้องกลัวสินค้าทดแทน ถ้าธุรกิจรับสร้างบ้านมีสินค้าทดแทนได้ง่ายธุรกิจจะต้องเผชิญยอมไม่สามารถหากำไรได้มากเนื่องจากลูกค้าจะหันไปใช้สินค้าทดแทน

4. อำนาจต่อรองของผู้ซื้อ (Bargaining Power of Customers) ผู้ซื้อจะมีผลกระทบต่อธุรกิจรับสร้างบ้าน ถ้าผู้ซื้อที่มีอำนาจต่อรองหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดราคาของสินค้าและบริการให้ต่ำ หรือมีอิทธิพลในการต่อรองให้องค์กรธุรกิจเพิ่มคุณภาพของสินค้าและบริการให้มากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อองค์กรธุรกิจในแง่ต้นทุนการดำเนินงานที่สูงขึ้น ในขณะที่ผู้ซื้อที่ไม่มีความเข้มแข็งหรือไม่มีความอำนาจต่อรองย่อมเปิดโอกาสให้องค์กรธุรกิจรับสร้างบ้านสามารถขึ้นราคาสินค้าได้โดยง่าย การที่ผู้ซื้อจะมีอำนาจมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับอำนาจต่อรองที่ผู้ซื้อมีต่อองค์กรธุรกิจในธุรกิจรับสร้างบ้าน

5. อำนาจต่อรองของผู้ขายวัตถุดิบ (Bargaining Power of Suppliers) ผู้ขายวัตถุดิบจะมีอิทธิพลต่อธุรกิจรับสร้างบ้านเนื่องจากสามารถกำหนดให้สินค้ามีราคาสูงหรือต่ำได้หรือเพิ่มหรือลดคุณภาพของสินค้าได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อต้นทุนและกำไรขององค์กรธุรกิจ ในกรณีที่ผู้ขายมีความอ่อนแอหรือมีอำนาจในการต่อรองต่ำย่อมถูกผู้ซื้อกดราคา และเรียกร้องสินค้าที่มีคุณภาพที่สูงขึ้นได้

ลักษณะและพฤติกรรมของผู้บริโภค

นันทพร เขียนดวงจันทร์,ขวัญกมล ดอนขวาและสรียา วิจิตรเสถียร, (2561) เมื่อผู้บริโภคในปัจจุบันมีทางเลือกมากขึ้นในการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการที่มีหลากหลาย และการเข้าถึงผู้บริโภคผ่านช่องทางออนไลน์ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สามารถโน้มน้าวใจ หรือกระตุ้นให้เกิด การตัดสินใจได้ ส่งผลให้ธุรกิจต่าง ๆ ต้องวางแผนกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค แต่ก่อนที่ธุรกิจจะทำให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อสินค้า หรือบริการของตนได้นั้น ต้องมีความเข้าใจ

ใจความต้องการของผู้บริโภคเสียก่อน ซึ่งจะรวมไปถึงการทำความเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อการเพิ่มยอดขาย และก่อให้เกิดธุรกิจดังนั้น การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค เป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับธุรกิจ เนื่องจากจะช่วยให้คุณเข้าใจความต้องการ และความคาดหวังของลูกค้าได้อย่างแท้จริง ก่อนดำเนินการทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ตอบสนองลูกค้าได้อย่างตรงใจมากที่สุด ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของลูกค้า ผู้เขียนวิเคราะห์ได้ดังนี้

จิตลักษณะ/บุคลิกภาพ

พฤติกรรมของลูกค้าในร้านค้าของคุณได้รับอิทธิพลอย่างมากจากบุคลิกภาพ, ภูมิหลัง หรือพื้นเพ และการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งบางคนอาจจะเป็นคนที่สนุกสนาน และชอบเข้าสังคม แต่บางคนอาจจะเป็นคน เงียบ ๆ และชอบเก็บเนื้อเก็บตัว และบางคนก็อาจจะอยู่ระหว่าง 2 แบบนี้ โดยการทำความเข้าใจว่า กลุ่มเป้าหมายของคุณเป็นแบบไหน จะมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจพฤติกรรมของลูกค้าได้

การตอบสนองทางด้านจิตใจ

การตอบสนองทางด้านจิตใจอาจเป็นเรื่องยาก แต่สิ่งเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมของลูกค้า เนื่องจากการตอบสนองของใครบางคนต่อสถานการณ์นั้น ๆ ขึ้นอยู่กับการรับรู้ และทัศนคติ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ทุกวัน ยกตัวอย่างเช่น สมมติว่าคุณเพิ่งได้รับการเลื่อนตำแหน่ง และมีการเลี้ยงฉลองมือเท้า อยู่ ๆ พนักงานเสิร์ฟทำน้ำหกใส่เสื้อของคุณโดยไม่ได้ตั้งใจ คุณก็อาจจะให้อภัยมากกว่าในกรณีนี้ เพราะวันนี้เป็นวันที่ดี และคุณกำลังอารมณ์ดีอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม หากคุณเพิ่งถูกไล่ออกจากงาน คุณก็อาจจะรู้สึกหงุดหงิดกับสถานการณ์นี้มากขึ้น ลูกค้าอาจจะมีความอดทน และมีความพึงพอใจได้ในวันหนึ่ง แต่ในวันถัดไปพวกเขาก็อาจจะเปลี่ยนไป และทำการกดดันพนักงานของคุณในเรื่องการแก้ไขปัญหาที่เร่งด่วน โดยการทำความเข้าใจถึง การตอบสนองทางด้านจิตใจของลูกค้า ไม่ได้แสดงว่าทีมของคุณ เป็นคนที่สามารถช่วยให้คลี่คลายสถานการณ์ที่ตึงเครียด และป้องกันการหยุดชะงัก หรือบริการที่อาจเกิดขึ้นได้

โซเชี่ยลเทรนด์

โซเชี่ยลเทรนด์ คือ ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อลูกค้าและทำให้พวกเขายอมรับฟัง เช่น คำแนะนำจากเพื่อน, บรรทัดฐานทางสังคม หรือกระแสอะไรก็ตามที่มาเร็วไปเร็ว โดยอิทธิพลบางส่วน เหล่านี้ อาจเกิดขึ้นมาแบบชั่วคราวแต่ก็อาจมีอิทธิพลอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อลูกค้าแบบถาวร

นอกจากนี้ เจนเนอเรชั่น ที่นักการตลาดพูดถึงกันบ่อยๆ ทำให้เราเข้าใจว่า ผู้บริโภคแต่ละยุค มองโลกด้วยเลนส์ที่แตกต่างกัน ของอย่างเดียวกัน กลับเห็นไม่เหมือนกัน และให้คุณค่าไม่เหมือนกัน เช่น การกินของผู้บริโภคยุคมิลเลนเนียล หรือเจน Y ใส่ใจเรื่องสุขภาพ มากกว่าคนเจนเนอเรชั่น X เมื่อสมัยอายุเดียวกัน หรือ ผู้บริโภคยุคใหม่ไม่ชอบใส่เสื้อผ้าที่มีแบรนด์ขนาดใหญ่ติดตัว เพราะรู้สึกเหมือนเป็นบิลบอร์ดให้สินค้า มากกว่าเป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคม เมื่อมองในมุมที่อยู่อาศัยก็เช่นกัน คนยุคเบบี้บูมเมอร์ เมื่อคิดจะสร้างบ้านอยากได้บ้านขนาดใหญ่ ที่กว้างขวาง มีพื้นที่โชว์ของสะสม และเก็บรูปถ่ายความทรงจำของตัวเอง, คนเจนเนอเรชั่น X มองบ้านที่ฟังก์ชันลงตัว และดีไซน์เป็นเอกลักษณ์ แล้ว ผู้บริโภคเจนเนอเรชั่น Y ที่กำลังเริ่มสร้างบ้าน มุมมองที่เปลี่ยนไปอย่างไร

ก่อนอื่นเรามาทาความเข้าใจ พฤติกรรมโดยรวมของคนเจนเนอเรชั่น Y ซึ่งเกิดตั้งแต่ปี 1981-1996 กันเสียก่อน คนยุคนี้นั้นในประเทศไทย ถูกเลี้ยงดูมาโดยพ่อแม่ยุคเบบี้บูมเมอร์ตอนปลาย หรือเจนเนอเรชั่น X ตอนต้น ซึ่งพ่อแม่ของเขา ทำงานหนัก สร้างตัว และส่งเสริมลูกให้ได้รับการศึกษาสูงๆ ได้มีโอกาสเดินทางหาประสบการณ์ใหม่ๆ เขาเกิดมาในยุคเศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง และเคยผ่านเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญโดยเป็นผู้สังเกตการณ์ ช่วงเป็นวัยรุ่น เขาได้เจอกับการเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยีจากยุคอนาล็อกสู่ยุคดิจิทัล โลกทั้งใบยอมมาให้คนเจน Y มองเห็นง่ายขึ้นกว่าเดิม ด้วยอินเทอร์เน็ต และสมาร์ตโฟน

คนเจน Y จำนวนไม่น้อย ถูกเลี้ยงดูมาโดยการเติมเต็มความต้องการพื้นฐาน ไม่ต้องลำบาก ปากกัดตีนถีบ เหมือนคนรุ่นก่อนเสียสละ เห็นโลกกว้างกว่า เริ่มตั้งคำถามที่แตกต่างจากคนเจนเนอร์เรชันก่อนหน้า เริ่มใส่ใจในเรื่องรอบๆ ตัว อะไรคือแพชชั่นของชีวิต การที่จะมีชีวิตที่มีความหมายอย่างอื่นนอกจากแค่เงิน การทำงานเพื่อสังคม และการใส่ใจสิ่งแวดล้อม ปัญหาที่คนเจนเนอร์เรชันก่อน ทิ้งภาระไว้ให้เค้าแก่ เป็นปัญหาใหญ่มากอย่างเรื่อง Climate Change

การบริโภคของคนเจน Y ไม่ได้มองแค่เรื่องฟังก์ชันสินค้า หรือ ราคา เท่านั้น ถ้าหากแบรนด์มีความมุ่งหวัง (Purpose) ที่สอดคล้องกับคุณค่าของตัวเค้าแล้ว ผู้บริโภคกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะสนใจ เลือกซื้อ สนับสนุน และเป็นปากเป็นเสียงแทนแบรนด์อีกด้วย เช่น เทรนด์ร้านค้าที่ไม่แจกถุงพลาสติก, ร้านอาหารที่ใช้วัตถุดิบออร์แกนิก หรือ ร้านรีฟิล สบู่ แชมพู น้ำยาล้างจาน โดยใช้ขวดรีไซเคิล

ผู้บริโภคกลุ่มนี้ การศึกษาดี ทำงานที่มั่นคง หรือเป็นเจ้าของธุรกิจตั้งแต่อายุยังน้อย อาจจะเป็นกลุ่มที่ถูกเรียกว่า HENRY (High Earning Not Rich Yet) ใช้เงินซื้อประสบการณ์และคุณค่าต่างจากคนรุ่นก่อน อย่างชัดเจน และในการเลือกซื้อแต่ละอย่าง จะต้องมีการข้อมูลในการตัดสินใจอย่างมาก อ่านรีวิว รับฟังที่มาเบื้องหลังสินค้าและบริการเหล่านั้นผ่านช่องทางต่างๆ ในตลาดสินค้าอุปโภคทั่วไป คนเจน Y มีแนวโน้มที่จะเลือกแบรนด์หรือผู้ให้บริการที่เชื่อใน Purpose เดียวกับเค้า และลงมือทำอย่างนั้นจริงๆ

ปัจจุบัน คนเจน Y กำลังกลายเป็นผู้บริโภคกลุ่มที่มีกำลังซื้อมากขึ้น และกำลังเริ่มซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เริ่มสร้างที่อยู่อาศัยของตัวเอง ทั้งในเมืองและต่างจังหวัด หลายคนเรียนจบ เก็บเงินกลับไปปลูกบ้านและทำงานที่บ้านเกิดเพราะโอกาสในท้องถิ่นกำลังขยายตัว เขากำลังต้องการบ้านแบบไหน มุมมองหรือความคิดที่ใช่มองโลก มีผลอย่างไรกับการเลือกสร้างบ้าน ซึ่งมีผู้รับเหมาและบริษัทรับสร้างบ้านมากมาย ให้คนเจน Y เลือกและหาข้อมูลไม่ยากเลยในอินเทอร์เน็ต ทุกแบรนด์ก็ล้วนแต่ออกแบบสวยงาม มีผลงานที่ผ่านมา น่าเชื่อถือไม่ต่างกันเท่าไร แล้วคนเจน Y จะเลือกใคร ผู้รับเหมาและธุรกิจรับสร้างบ้าน ควรจะเริ่มหันมามองพฤติกรรมของลูกค้า Gen Y มากขึ้น บ้านประหยัดพลังงาน Smart Home และเทรนด์อาคารสีเขียว ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คือ สิ่งที่ว่าที่เจ้าของบ้าน Gen Y เหล่านี้ กำลังต้องการการใส่อุปกรณ์ IoT Sensors และ Smart คงทำได้ไม่ต่างกัน และปัจจุบันก็ราคาถูกลงมากๆ แต่การเป็นธุรกิจรับเหมา/รับสร้างบ้าน ที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ดูจะเป็นเรื่องที่สร้างยากกว่ามาก การจะสร้างบ้านให้สอดคล้องกับมาตรฐานอาคารเขียว อย่าง LEED Certified Home ดูจะเป็นเรื่องที่แพงเกินจำเป็น จนชาว HENRY (High Earners, Not Rich Yet) หรือหมายถึง หาเงินได้สูงแต่ไม่มีเงินเก็บ อาจจะเอื้อมไม่ถึง แต่การมีกระบวนการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับมาตรฐานเหล่านี้ ตั้งแต่การออกแบบเพื่อการประหยัดพลังงาน การเลือกใช้วัสดุฉนวนเขียว วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดการไซต์ก่อสร้างที่ลดผลกระทบต่อพื้นที่รอบข้าง มาตราการรีไซเคิลขยะจากไซต์งาน รวมไปถึงการจัดการอาคาร การดูแลรักษาอาคาร ก็เป็นการสร้างความแตกต่างให้ผู้รับเหมาอย่างชัดเจน วัสดุก่อสร้างที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทยมี สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย เป็นหน่วยงานหลักในการรับรอง ฉนวนเขียว ซึ่งผู้บริโภคเริ่มให้ความสนใจมากขึ้น ถึงแม้จะไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่ แต่การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่ได้รับการรับรองฉนวนเขียว ก็เป็นแสดงความใส่ใจของผู้รับเหมา/ธุรกิจรับสร้างบ้าน ต่อเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ระบุไปเลยใน BOQ (Bill of Materials) ที่หมายถึงเอกสารใบแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการสร้างสิ่งก่อสร้าง ตั้งแต่ตอนเสนอราคาเลยว่ารายการนี้ Green เหมือนเมนูร้านอาหาร ที่ระบุไว้ว่าวัตถุดิบจากธรรมชาติ ถ้าผู้รับเหมา/ธุรกิจรับสร้างบ้าน ไม่สื่อสารว่าเราใส่ใจเรื่องนี้ ผู้บริโภคก็คงไม่มีทางรู้ได้นอกจากนี้ ในขั้นตอนงานออกแบบ หากมีโอกาสออกแบบให้เลือกใช้วัสดุที่เหลือน้อย ถือเป็นการลดขยะและลดความสูญเสียได้เป็นอย่างดี ระหว่างการก่อสร้าง การดูแลความสะอาดของไซต์งาน ไม่ปล่อยของเสียออกสู่พื้นที่ข้างเคียง ทำให้อุดตัน หรือแม้แต่การคัดแยกขยะ ก็เป็นความใส่ใจเล็กๆ น้อยๆ ที่มีส่วนช่วยให้การจัดการไซต์งานดีขึ้น เศษวัสดุที่สามารถรีไซเคิลได้ เมื่อคัดแยกอย่างถูกต้อง สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้น และนำมาเป็นเงินเบี่ยเลี้ยงให้คนงานในไซต์ได้ ถึงแม้จะดูเหมือนเป็นการเพิ่มงานจุกจิก แต่การพัฒนา

กระบวนการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสื่อสารวิธีคิดและผลงานออกไปในทุกช่องทาง (เว็บไซต์, facebook, IG) อย่างสม่ำเสมอ สามารถช่วยสร้างแบรนด์สีเขียว กับธุรกิจของคุณได้ ทำให้ลูกค้า Gen Y เลือกใช้บริการของคุณ ที่ตรงกับคุณค่าในใจเค้ามากขึ้น ไม่ใช่เพียง เลือกผู้รับเหมารสร้างบ้าน จากรายที่เสนอราคาต่ำที่สุด เท่านั้น

ปัจจัยความเสี่ยงต่อการดำเนินธุรกิจรับสร้างบ้านของไทย

ธุรกิจรับสร้างบ้าน นอกจากต้องเผชิญกับแรงกดดันทางด้านการแข่งขันของผู้ประกอบการธุรกิจรับสร้างบ้านแล้ว ยังต้องเผชิญกับความเสี่ยงต่อการดำเนินธุรกิจ โดยผู้เขียนจะนำเสนอมิติความเสี่ยงต่อการดำเนินธุรกิจรับสร้างบ้านของไทยได้ดังนี้

1. ความเสี่ยงด้านต้นทุนการก่อสร้างและวัสดุก่อสร้างขาดแคลน

การลงมือสร้างบ้าน ถ้าหากเกิดความผันผวนของราคาระวัสดุก่อสร้าง หรือมีการปรับเปลี่ยนอัตราค่าจ้างแรงงาน ภายหลังจากที่ได้กำหนดราคาก่อสร้าง ผลต่างจากการปรับเปลี่ยนราคาดังกล่าวหรือแม้กระทั่งผลกระทบจากการสร้างบ้านได้ต่ำกว่าที่ได้ประมาณการไว้ ย่อมจะทำให้ต้นทุนการขายของ สูงขึ้นทำให้อัตรากำไรขั้นต้นลดลง วัสดุก่อสร้างถือเป็นต้นทุนการก่อสร้างที่สำคัญยิ่ง ราคาของวัสดุก่อสร้างหลักหลายส่วนได้มีการปรับราคาเพิ่ม ซึ่งการเพิ่มขึ้นมีสาเหตุหลักมาจากความต้องการวัสดุก่อสร้างที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งที่ใช้ในภาคอสังหาริมทรัพย์และในการก่อสร้างโครงการสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ต่างๆ การที่ราคาระวัสดุก่อสร้างในตลาดโลกปรับสูงขึ้นอย่างมาก รวมถึงราคาน้ำมันเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิต และต้นทุนการขนส่ง ทำให้ราคาระวัสดุก่อสร้างเพิ่มขึ้น อีกทั้งเมื่อมีต้นทุนสูงขึ้นอาจไม่สามารถปรับราคาได้ในทันทีหรือในกรณีที่สามารถปรับราคาให้สอดคล้องกับต้นทุนที่สูงขึ้นดังกล่าว ก็อาจส่งผลกระทบต่อปริมาณการขาย และเหตุดังกล่าวจะมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อธุรกิจ ฐานะทางการเงิน และผลการดำเนิน นอกจากนี้การที่มีโครงการก่อสร้างเพิ่มมากขึ้นอาจทำให้ปริมาณของวัสดุก่อสร้างมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ ซึ่งหากเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น อาจต้องจ่ายค่าวัสดุแพงขึ้น หรือต้องรอวัสดุ จนไม่สามารถดำเนินการก่อสร้างบ้านได้ครบในเวลาที่กำหนด ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจ ฐานะทางการเงิน และผลการดำเนินงานของด้วยเช่นกัน (สุริยา จันทรา;2556)

2. ความเสี่ยงจากการขาดแคลนผู้รับเหมาที่มีคุณภาพ และแรงงานก่อสร้าง

ในการพัฒนาโครงการหมู่บ้านจัดสรรจำเป็นต้องมีผู้รับเหมาคุณภาพดี ซึ่งปัจจัยความเสี่ยงที่สำคัญคือ การขาดแคลนผู้รับเหมาที่มีคุณภาพที่ย่อมส่งผลให้ ไม่สามารถดำเนินการก่อสร้างโครงการให้แล้วเสร็จได้ตามแผนงาน ซึ่งอาจนำไปสู่ต้นทุนการดำเนินงานที่เพิ่มขึ้น ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์จำนวนมากทั้งที่จดทะเบียนอยู่ในตลาดหลักทรัพย์ และที่อยู่นอกตลาดหลักทรัพย์ ประกอบกับการก่อสร้างพัฒนาระบบสาธารณูปโภคอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ จึงมีความต้องการผู้รับเหมาและแรงงานก่อสร้างเป็นจำนวนมาก โดยมีนโยบายบริหารความเสี่ยงในประเด็นนี้ด้วยการเริ่มทดลองนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการก่อสร้าง ซึ่งจะช่วยลดการใช้แรงงานลง นอกจากนี้ ยังมีนโยบายในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้รับเหมาอย่างต่อเนื่อง และมีการกระจายงานก่อสร้างโดยคำนึงถึงความสามารถของผู้รับเหมาแต่ละราย ทั้งนี้จะมีผู้จัดการโครงการสายก่อสร้าง วิศวกรโครงการ หัวหน้าผู้ควบคุมงานก่อสร้าง ผู้ควบคุมงานก่อสร้าง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพกลาง เพื่อควบคุมดูแลงานก่อสร้างของผู้รับเหมาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้แน่ใจถึงคุณภาพงานก่อสร้างของผู้รับเหมาแต่ละราย (สุริยา จันทรา;2556)

3. ความเสี่ยงจากปล่อยสินเชื่อที่เข้มงวดมากขึ้นของธนาคารพาณิชย์

สืบเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ภาคธุรกิจหลากหลายได้รับผลกระทบอย่างหนัก ทำให้สถาบันการเงินจัดวางมาตรการที่เข้มงวดในการพิจารณาปล่อยสินเชื่อที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น และกลายเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการชะลอตัวในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์อย่างหนัก จากแนวโน้มหนี้สินภาคครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับตัวเลขหนี้

ไม่ก่อให้เกิดรายได้(NPL) ของสินเชื่อที่อยู่อาศัยปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการเก็งกำไร ทำให้ราคาอสังหาริมทรัพย์เติบโตมากเกินไปจนเกิดเป็นอุปสงค์เทียมหรือความต้องการซื้อที่ไม่ได้เกิดจากความต้องการของผู้อยู่อาศัย จึงเป็นเหตุให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเข้ามาแทรกแซงเพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นและฟองสบู่ในอนาคตด้วยการประกาศใช้มาตรการกำกับควบคุมการปล่อยสินเชื่อที่อยู่อาศัย ส่งผลให้ธนาคารพาณิชย์ในประเทศเข้มงวดในการพิจารณาสินเชื่อให้แก่ลูกค้าที่จะซื้อบ้านมากขึ้น ซึ่งจะกระทบต่อรายได้โดยตรง (สุธีรา จันตรหา;2556)

การปรับตัวของธุรกิจรับสร้างบ้านของไทย

สมาคมธุรกิจรับสร้างบ้านของไทย ในปีพุทธศักราช2565 ได้ทำการวิเคราะห์และคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและพบว่า มี 5 ปัจจัยที่ธุรกิจรับสร้างบ้านของไทยต้องปรับตัวในยุค Next normal ประกอบไปด้วย (วัชรสิทธิ์ วิจิตรพงษ์;2565)

1. ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society)

โดยในปีพุทธศักราช 2563 ประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทยมีมากถึง 12 ล้านคน ซึ่งนับเป็น 18% ของประชากรทั้งหมด โดยการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุของประเทศไทยนี้ ส่งผลกระทบให้การออกแบบ หรือการสร้างบ้าน ต้องคำนึงถึงการรองรับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ โดยต้องมีการออกแบบรายละเอียดห้องต่างๆ ให้ตอบสนองต่อวิถีชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ รวมไปถึงการเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสมกับผู้อาศัยที่เป็นผู้สูงอายุ เช่น วัสดุ พื้นที่มีความนุ่มเพื่อลดอาการบาดเจ็บจากการกระแทกเมื่อลื่นล้ม

2. การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

สภาพแวดล้อมของโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศ ซึ่งมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความรุนแรงซึ่งส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการออกแบบบ้านพักที่อยู่อาศัยจึงต้องคำนึงถึงการประหยัดพลังงานให้มากที่สุด โดยภายในบ้านต้องออกแบบให้มีแสงสว่างเพียงพอ และสามารถระบายอากาศถ่ายเทได้ดี รวมไปถึงการเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการใช้พลังงานทดแทนภายในบ้านเพื่อประหยัดพลังงาน

3. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้มีการพัฒนาให้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น ซึ่งเทคโนโลยีได้มีการมอบคุณภาพแปลกใหม่และความทันสมัยให้แก่ผู้คนในยุคนี้ ซึ่งเทคโนโลยีสามารถมอบคุณความสะดวกให้แก่ผู้ใช้งาน ซึ่งเทคโนโลยีที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในบ้าน เช่น เทคโนโลยี Internet of Thing (IoT) และระบบ Smart Home ที่มอบคุณความสะดวกให้แก่ผู้อยู่อาศัย

4. การใส่ใจในสุขภาพและสุขอนามัย (Health and Hygiene)

แนวโน้มในอนาคตผู้บริโภคจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และมีความใส่ใจเรื่องสุขอนามัยในเชิงการป้องกันมากขึ้น โดยมีปัจจัยกระตุ้นก็คือ ปัญหาฝุ่นขนาดเล็ก PM 2.5 รวมไปถึงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งส่งผลให้เกิดนวัตกรรมต่างๆ ในการก่อสร้างบ้านพักอาศัยโดยได้เริ่มมีการนำระบบการป้องกันต่างๆ เข้ามาใช้ไว้น เช่น การป้องกันฝุ่นเข้ามาในตัวบ้าน และการทำระบบหมุนเวียนอากาศภายในบ้านให้มีความบริสุทธิ์ และการใช้วัสดุที่สามารถป้องกันและสามารถฆ่าเชื้อโรคได้

5. การทำงานแบบไฮบริด (Hybrid Working)

การมาของไวรัสโควิด-19 ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้าน โดยส่งผลให้ผู้คนไม่สามารถเดินทางไปทำงานได้ตามปกติ ดังนั้นรูปแบบการทำงาน จึงปรับเปลี่ยนมาเป็นการทำงานที่บ้านเพื่อเป็นการลดความเสี่ยงจากการติดไวรัสโควิด-19 และยังเป็นการเพิ่มความสะดวกโดยไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทาง และยังทำให้ผู้คนสามารถใช้เวลาอยู่กับครอบครัวได้มากขึ้น ดังนั้นแนวโน้มการก่อสร้างบ้านในยุคใหม่จึงต้องเป็นแบบ Multi-functional spec โดยต้องออกแบบให้บ้านสามารถเป็นออฟฟิศ หรือห้องเรียนออนไลน์ รวมไปถึงเป็นพื้นที่พักผ่อนของคนในบ้าน ดังนั้นบ้านจะไม่ใช่ว่าเพียงแค่ออกแบบเพื่ออยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว

บทสรุป

บทสรุปจากการวิเคราะห์ปัจจัย 4 ด้าน

1. สภาพแวดล้อมด้านการแข่งขัน
2. พฤติกรรมผู้บริโภค
3. ปัจจัยความเสี่ยงต่อธุรกิจ
4. การปรับตัวของธุรกิจในฐานะการปัจจุบัน

ผมเห็นว่าทุกปัจจัยล้วนมีความสำคัญมากในการทำให้องค์กรประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจรับสร้างบ้านของไทย ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารธุรกิจในแต่ละองค์กรให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ที่ต่างกัน ส่วนตัวผมให้ความสำคัญกับพฤติกรรมผู้บริโภคอันดับที่หนึ่งและรองลงมาคือสภาพแวดล้อมในการแข่งขันธุรกิจการรับสร้างบ้านของไทย

หวังเป็นอย่างยิ่งที่ว่าบทความวิชาการนี้จะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางที่ดีสำหรับผู้ประกอบการสร้างบ้านของไทย ในการนำปัจจัยดังกล่าวมาศึกษาเพื่อให้ธุรกิจประสบความสำเร็จและแข่งขันได้ในสภาวะของการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจในโลกยุคใหม่

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักดา เกิดประทุม อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้ความกรุณา ในการตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนการให้คำแนะนำเพื่อให้บทความวิชาการนี้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ และสำเร็จเรียบร้อยด้วยความเอาใจใส่และความปรารถนาดี และขอขอบพระคุณบุคลากร ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของบัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในการประสานงานและอำนวยความสะดวกในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ด้วยดีโดยตลอด

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ โกศล. (2566). เจาะทิศทางการก่อสร้างไทย. กรุงเทพฯ: ทวีทรัพย์การพิมพ์.
- นิรติศัย ทูมวงษา. (2562). พฤติกรรมผู้บริโภค ภายใต้พื้นฐานแนวคิดความเคยชินในการบริโภค. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ. กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์.
- นันทนัช จินตพิทักษ์. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความสามารถในการจัดการทางการเงินและระดับความสำเร็จ ในการประกอบธุรกิจของผู้รับเหมาก่อสร้างในจังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- นันทพร เขียนดวงจันทร์,ขวัญกมล ดอนขวาและสรียา วิจิตรเสถียร. (2561). พฤติกรรมผู้บริโภคในการซื้อสินค้าผ่านสื่อ สังคมออนไลน์ของคนในกลุ่มเจนเรชันวาย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พัศตร์ผจง วัฒนสินธุ์ และพสุ เดชะรินทร์. (2562). การจัดการเชิงกลยุทธ์และนโยบายธุรกิจ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรสิทธิ์ วิจิตรพงษ์. (2565). กลยุทธ์การตลาดของธุรกิจรับสร้างบ้านในยุค Next Normal มุมมองของผู้บริโภค ในเขต กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สุธีรา จันทรา. (2556). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อต้นทุนในงานก่อสร้าง พ.ศ. 2550 – พ.ศ. 2556 กรณีศึกษา บริษัท อุดมกิจวิศวะ จำกัด. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

พศศิษฐ์ อีสระชานน

ประวัติการศึกษา

กำลังศึกษา ปริญญาเอก หลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาออกแบบผลิตภัณฑ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ที่ทำงานปัจจุบัน

บริษัท ดันคิลป์สถาปนิก (2002) จำกัด

ตำแหน่งหน้าที่

กรรมการบริหาร

การปรับตัวจากผลกระทบสื่อโฆษณาออนไลน์ของธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์

The Adaptation to the Impact of Online Advertising Media by Print Advertising Businesses

ผู้เขียน

พรทิพา ภิรมย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัครดา เกิดประทุม

บทคัดย่อ

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล นโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจ สังคม และพัฒนาประเทศไทยแลนด์ 4.0 รวมทั้งการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ส่งผลให้พฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนเปลี่ยนไป ผู้คนหันไปใช้สื่อออนไลน์มากขึ้น ผู้ประกอบการธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ ที่ถือว่าเป็นสื่อที่มีได้รับความนิยมมาอย่างยาวนานต่างได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ทำให้ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์หลายแห่งที่ได้รับผลกระทบต่างทยอยปิดตัวลง บทความนี้มุ่งนำเสนอการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล ผลกระทบสื่อโฆษณาออนไลน์ต่อธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ และการปรับตัวจากผลกระทบสื่อโฆษณาออนไลน์ของธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลเกิดจากความก้าวหน้าในการพัฒนาเทคโนโลยี รัฐบาลไทยส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการพัฒนา และการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ผู้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหันมาใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการดำเนินชีวิต ในขณะที่ธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ที่สามารถปรับตัวภายใต้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ต่างมีวิธีการปรับตัวเพื่อให้ธุรกิจอยู่รอดและสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้อย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการปรับกลยุทธ์ขององค์กร การปรับโครงสร้างขององค์กร การปรับกระบวนการการทำงาน ปรับวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร หาแนวร่วมทางธุรกิจเพื่อสร้างความเข้มแข็ง และนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

คำสำคัญ : การปรับตัว ผลกระทบสื่อโฆษณาออนไลน์ ธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์

Abstract

The advancement of digital technology, the economic and social reform policies under Thailand 4.0, and the COVID-19 pandemic have significantly altered people's media consumption behaviors, leading to an increased use of online media. Print advertising businesses, which have long been popular, were greatly impacted, causing many to shut down. This article aimed to present the changes in digital technology, the impact of online advertising on print advertising businesses, and the adaptations of these businesses to such impacts. It was found that digital technological changes resulted from advancements in technology development, with the Thai government promoting the adoption of digital technology across all sectors. Additionally, the COVID-19 pandemic led people to increasingly use digital technology in their daily lives. Print advertising businesses that managed to adapt under these changes employed various strategies to survive and sustain their operations. These strategies included modifying organizational strategies, restructuring organizations, refining work processes, reshaping leadership vision, forming business alliances to strengthen their position, and appropriately applying technology

Keywords : adaptation, impact of online advertising media, print advertising business

บทนำ

ปัจจุบันโลกเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ยุคแห่งระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เชื่อมโยงด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีไม่เพียงเครื่องมือที่สนับสนุนระบบการทำงานอย่างที่ผ่านมาอีกต่อไป แต่เป็นการหลอมรวมเข้ากับชีวิตของมนุษย์อย่างแท้จริง เปลี่ยนโครงสร้างรูปแบบด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการค้า การผลิต การบริการ ในเชิงการตลาด เชิงพาณิชย์ เชิงอุตสาหกรรม เชิงบริโภค ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไปอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องตระหนักและเตรียมความพร้อมกับความท้าทาย โอกาสและภัยคุกคามดังกล่าว เช่นเดียวกับหลายประเทศที่สร้างโมเดลแผนพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสร้างความมั่งคั่งในศตวรรษที่ 21 เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยนโยบาย A Nation of Makers ส่วนประเทศอังกฤษมีแผนกำลังผลักดันประเทศเป็น Design of Innovation ขณะประเทศจีนพร้อมประกาศขับเคลื่อนด้วยนโยบาย MADE IN CHINA 2025 ส่วนประเทศอินเดียกำลังขับเคลื่อนประเทศด้วยแผนเศรษฐกิจ Made in India และประเทศเกาหลีใต้ที่พร้อมวางโมเดลเศรษฐกิจเป็น Creative Economy เป็นต้น สำหรับประเทศไทยนั้น รัฐบาลที่ผ่านมาได้กำหนดโมเดลเชิงเศรษฐกิจขึ้นมาเพื่อปฏิรูปเศรษฐกิจ สังคม และพัฒนาประเทศ ที่เรียกว่า ประเทศไทย 4.0 อันเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นดิจิทัลไทยแลนด์ (Digital Thailand) กล่าวคือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นวัตกรรม ข้อมูล ทุนมนุษย์ และทรัพยากรอื่นใดเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (ธีรวัจน์ อุดมสินเจริญกิจ, 2559, หน้า 79)

ด้วยนโยบายแผนเศรษฐกิจดังกล่าว ส่งผลโดยตรงกับผู้ประกอบการธุรกิจทั้งภาคมหภาคและภาคจุลภาคของประเทศทุกแขนง โดยต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับนโยบายประเทศไทย 4.0 รวมทั้งทำให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตและการทำงานของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้การตลาด 3.0 ที่ถูกหล่อหลอมด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่แทรกซึมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตโดยไม่รู้ตัวและทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนไป โดยเฉพาะเทคโนโลยีด้านการสื่อสารและการเชื่อมโยงข้อมูลที่มีแนวโน้มอัตราการเติบโตสูงที่สุด และส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคมากที่สุด เพราะความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์ยังคงเป็นตัวแปรสำคัญที่สื่อให้เห็นว่าการเชื่อมโยงกัน (connectivity) ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของสื่อใดก็ตาม ยังคงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับของมนุษย์ทุกคน (McKinsey, 2014) ให้กับผู้บริโภคมาทุกยุคทุกสมัย จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรวดเร็วในช่วงที่ผ่านมา อีกทั้งนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมดิจิทัล นอกจากนี้การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมของผู้บริโภคให้เปลี่ยนไปใช้สื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น

สื่อสิ่งพิมพ์นับเป็นสื่อที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย เป็นสื่อที่ถูกจัดพิมพ์ขึ้นโดยวิธีต่าง ๆ จนเป็นชิ้นงาน เช่น แผ่นพับ ป้ายโฆษณา โบรชัวร์ โปสเตอร์ต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร เช่น นำเสนอข่าวสารบันเทิง ข้อมูลที่ให้ความรู้ หรือคำแนะนำ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความเชื่อมั่นต่อธุรกิจให้กับลูกค้า อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือทางการตลาดที่สำคัญที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ให้สินค้า ผลิตภัณฑ์หรือบริการ สื่อสารไปยังผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี ข้อดีของสื่อสิ่งพิมพ์นั้น นักการตลาดเชื่อว่ากลยุทธ์ทางการตลาดที่ดีนั้น จะต้องผสมผสานระหว่างสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อการตลาดออนไลน์ ซึ่งจะช่วยให้ลูกค้าอยากที่จะใช้สินค้าและบริการมากขึ้น ในขณะเดียวกันสื่อสิ่งพิมพ์ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความประทับใจแรกให้แก่ลูกค้า เช่น นามบัตรที่มีการประดับตราโลโก้ เอกลักษณ์เฉพาะของธุรกิจ โบรชัวร์ บรรจุภัณฑ์สินค้าซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของธุรกิจ นอกจากนี้สื่อสิ่งพิมพ์ยังสามารถสร้างความเชื่อมั่น เพราะต้องผ่านกระบวนการที่ต้องตรวจสอบก่อนจัดพิมพ์ ทำให้ตัวเนื้อหานั้นจะมีความแม่นยำมากกว่าสื่อออนไลน์ เนื่องจากในสื่อออนไลน์สามารถแก้ไขข้อมูลได้ตลอดเวลา แต่ในทางกลับกันสื่อสิ่งพิมพ์จะต้องถูกตรวจสอบให้ถูกต้องทั้งหมดก่อนเผยแพร่ ประการสำคัญที่สุด สื่อสิ่งพิมพ์สามารถกระตุ้นให้เกิดผลลัพธ์ได้ง่าย จะเห็นได้ว่าการใช้สื่อออนไลน์ ผู้ใช้งานส่วนใหญ่มักไม่ชอบโฆษณาและเลือกที่จะปิดรับโฆษณาไปอย่างรวดเร็ว หรือมากกว่านั้นอาจเกิดการบล็อกช่องทางการติดต่อสื่อสารทันที แต่ในการใช้สื่อสิ่งพิมพ์

นั้นลูกค้ามีพฤติกรรมที่แตกต่างไป เช่น การตั้งป้ายอีเว้นท์ต่าง ๆ ภายในห้างสรรพสินค้าในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ลูกค้าเข้ามา และซื้อสินค้าในพื้นที่ ซึ่งจะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมกับลูกค้าได้ง่ายกว่าทางออนไลน์

จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบัน ทำให้สื่อสิ่งพิมพ์ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก อันเนื่องจากพฤติกรรมของผู้บริโภคที่หันไปใช้สื่อออนไลน์มากขึ้น ผู้ประกอบการหลายรายไม่สามารถรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวได้ จึงต่างทยอยปิดกิจการลงไป โดยในช่วงปี พ.ศ. 2565 ธุรกิจหลายภาคส่วนเริ่มทยอยกลับมาฟื้นตัวภายหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 แต่ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ยังไม่ใช่หนึ่งในธุรกิจที่ฟื้นตัว ดังนั้นผู้ประกอบการด้านสื่อสิ่งพิมพ์จึงมีความพยายามที่จะปรับตัวให้ธุรกิจสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง เพราะสื่อสิ่งพิมพ์ถือเป็นสื่อที่สามารถลงโฆษณาที่มีประสิทธิภาพในแง่ของการส่งสารถึงผู้บริโภคโดยตรง ดังนั้นการปรับตัวจากผลกระทบสื่อโฆษณาออนไลน์ของธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ประกอบการธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ จำเป็นนำมาใช้เพื่อพัฒนาธุรกิจให้ฟื้นตัวและเติบโตจนสามารถสร้างกำไรให้แก่ธุรกิจได้อย่างยั่งยืน บทความนี้มุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัวจากผลกระทบสื่อโฆษณาออนไลน์ของธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ ตลอดจนผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์การปรับตัวจากผลกระทบสื่อโฆษณาออนไลน์ของธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ อันจะเป็นประโยชน์สำหรับให้ธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ได้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืนต่อไป

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล

จากการเปลี่ยนแปลงของโลกด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเข้าสู่สังคมที่เรียกว่า “สังคมดิจิทัล” ทำให้ประเทศไทยต้องเร่งนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะบริบทของประเทศไทย เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลสามารถมาตอบโจทย์ปัญหาความท้าทายของประเทศ ที่กำลังต้องเผชิญหรือเพิ่มโอกาสในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมได้เป็นอย่างดี เช่น ปัญหาด้านภัยพิบัติภัยได้ปานกลางที่เป็นเป้าหมายเร่งด่วนของรัฐบาลที่ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมกระแสใหม่รวมทั้งอุตสาหกรรมดิจิทัล การพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจในประเทศทั้งภาคการเกษตร การผลิตและการบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่ม SMEs และวิสาหกิจชุมชนให้แข่งขันในโลกสมัยใหม่ได้ การบริหารจัดการการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีย่ต่อผลิตภาพของประเทศ รวมถึงความต้องการใช้เทคโนโลยีในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านรายได้ การศึกษา การรักษาพยาบาล สิทธิประโยชน์การเข้าถึงข้อมูล ให้เกิดการกระจายทรัพยากรและโอกาสที่ทั่วถึงเท่าเทียมและเป็นธรรมยิ่งขึ้น และการพัฒนาศักยภาพของคนในประเทศทั้งบุคลากรด้านเทคโนโลยีบุคลากรที่ทำงานในภาคเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ รวมถึงคนทั่วไปที่จะต้องชาญฉลาด รู้เท่าทันสื่อเท่าทันโลก เป็นต้น

เดิมที่รัฐบาลได้กำหนดและมอบหมายให้กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งต่อมาภายหลังมีการปรับเปลี่ยนเป็นกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเป็นผู้รับผิดชอบจัดทำแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2559 โดยแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม มีเป้าหมายในภาพรวม 4 ประการคือ 1) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการผลิต การบริการ 2) สร้างโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยข้อมูลข่าวสารและบริการต่างๆ ผ่านสื่อดิจิทัลเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน 3) เตรียมความพร้อมให้บุคลากรทุกกลุ่ม มีความรู้และทักษะที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพในยุคดิจิทัล และ 4) ปฏิรูปกระบวนการขั้นตอนการทำงานและการให้บริการของภาครัฐ ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและการใช้ประโยชน์จากข้อมูล เพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559)

การพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย มุ่งเน้นการพัฒนาระยะยาวอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการทำแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แต่เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงทำให้แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กำหนดทิศทางการพัฒนาและเป้าหมายเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่หนึ่ง ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน เรียกว่า Digital Foundation ประเทศไทยลงทุนและสร้างฐานรากในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล ระยะที่สอง ระยะเวลา 5 ปี เรียกว่า Digital Thailand I: Inclusion เชื่อมโยงทุกภาคส่วนของประเทศไทย มีส่วนร่วมในเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลตามแนวทางประชารัฐ ต่อมาระยะที่สาม เรียกว่า Digital Thailand II: Full Transformation ประเทศไทยก้าวสู่ดิจิทัลไทยแลนด์ที่ขับเคลื่อนและใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมดิจิทัลได้อย่างเต็มศักยภาพ และระยะสุดท้ายที่เรียกว่า Global Digital Leadership ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมอย่างยั่งยืน (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559)

เพื่อให้วิสัยทัศน์และเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลบรรลุผลแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมจึงได้กำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนา 6 ด้าน (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559) คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล โดยกำหนดให้เทคโนโลยีที่ใช้มีความเร็วพอเพียงกับความต้องการและให้มีราคาค่าบริการที่ไม่เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงบริการของประชาชนอีกต่อไป นอกจากนี้ในระยะยาวโครงสร้างพื้นฐานอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงจะกลายเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ยุทธศาสตร์ที่ 2 ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล จะกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศโดยผลักดันให้ภาคธุรกิจไทยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการลดต้นทุน การผลิตสินค้าและบริการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ ตลอดจนพัฒนาไปสู่การแข่งขันเชิงธุรกิจรูปแบบใหม่ในระยะยาว ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างสังคมคุณภาพที่ทั่วถึงเท่าเทียมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล จะมุ่งสร้างประเทศไทยที่ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเกษตรกร ผู้ที่อยู่ในชุมชนห่างไกล ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสและคนพิการ สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากบริการต่าง ๆ ของรัฐผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล มีข้อมูลองค์ความรู้ ทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ในรูปแบบดิจิทัลที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยง่ายและสะดวก และมีประชาชนที่รู้เท่าทันข้อมูลข่าวสาร และมีทักษะในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 4 ปรับเปลี่ยนภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล จะมุ่งใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการของหน่วยงานรัฐ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้เกิดบริการภาครัฐในรูปแบบดิจิทัลที่ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้ โดยไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ พื้นที่และภาษา นำไปสู่การหลอมรวมการทำงานของภาครัฐเสมือนเป็นองค์กรเดียว นอกจากนี้ รัฐบาลดิจิทัลในอนาคตจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ การบริหารบ้านเมือง และเสนอความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของภาครัฐ ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนากำลังคนให้พร้อมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล จะให้ความสำคัญกับการพัฒนากำลังคนวัยทำงานทุกสาขาอาชีพ ทั้งบุคลากรภาครัฐและภาคเอกชน ให้มีความสามารถในการสร้างสรรค์และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างชาญฉลาดในการประกอบอาชีพ และการพัฒนาบุคลากรในสาขาเทคโนโลยีดิจิทัลโดยตรงให้มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในระดับมาตรฐานสากลเพื่อนำไปสู่การสร้างและจ้างงานที่มีคุณค่าสูงในยุคเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อน และยุทธศาสตร์ที่ 6 สร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มุ่งเน้นการมีกฎหมาย กฎระเบียบ กติกามาตรฐานที่มีประสิทธิภาพทันสมัยและสอดคล้องกับหลักเกณฑ์สากล เพื่ออำนวยความสะดวก ลดอุปสรรคเพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบกิจกรรมและทำธุรกรรมออนไลน์ต่างๆ รวมถึงสร้างความมั่นคง ปลอดภัย และความเชื่อมั่น ตลอดจนคุ้มครองสิทธิให้แก่ผู้ใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลในทุกภาคส่วน เพื่อรองรับการเติบโตของเทคโนโลยีดิจิทัลและการใช้งานที่เพิ่มขึ้นในอนาคต

จากนโยบายและแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ประเทศไทย 4.0 ทำให้ทราบว่า มีผลกระทบโดยตรงอย่างชัดเจนกับการอยู่รอดของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ เพราะจากนโยบายที่แก้ไขปัญหาภัยคุกคามได้ปานกลาง ที่ทำให้เกิดกระแสอุตสาหกรรมดิจิทัลขึ้นมาแทนที่อุตสาหกรรมแบบเดิม และเป้าหมายประการหนึ่งที่สำคัญของแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมรวม คือ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการผลิต การบริการ ผ่านแผนยุทธศาสตร์ที่ 1 ที่เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล และยุทธศาสตร์ที่ 2 ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล จะกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศโดยผลักดันให้ภาคธุรกิจไทยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการลดต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการ เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ ทำให้ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ต้องได้รับผลกระทบโดยตรงจากกระแสเทคโนโลยีดิจิทัลและสังคมดิจิทัล และเพื่อความอยู่รอดของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์จึงจำเป็นต้องปรับตัวตามกระแสเทคโนโลยีดิจิทัลและสังคมดิจิทัล อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากการศึกษาเรื่อง “Moving into Multiple Business Model: Outlook for Newspaper Publishing in the Digital Age” ของ Fenez และ Donk (2009) พบว่าอุตสาหกรรมสื่อหนังสือพิมพ์กำลังพบการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างธุรกิจ ยอดพิมพ์และรายได้โฆษณาของหนังสือพิมพ์ลดลงและคาดการณ์ว่าแนวโน้มการลดลงของยอดพิมพ์จะยังดำเนินต่อไป

โดยในต่างประเทศ เกิดกรณีตัวอย่างของการปรับตัวของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์อยู่หลายกรณี เช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2555 นิตยสาร Newsweek นิตยสารข่าวรายสัปดาห์ชั้นนำของสหรัฐอเมริกาที่มีนิตยสารยอดขายมากเป็นอันดับสองรองจากนิตยสาร Times ได้ยุติการพิมพ์นิตยสาร Newsweek ฉบับกระดาษอย่างถาวรและปรับธุรกิจเข้าสู่รูปแบบดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นันท์นภัส ธีรโรจน์เดชชัย (2559) ได้ศึกษาวิกฤตสื่อสิ่งพิมพ์กับการปรับตัวของผู้ผลิตสื่อ นิตยสารผู้หญิง กรณีศึกษา : นิตยสารลิซ่า พบว่า จากวิกฤตสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกิดขึ้นทำให้นิตยสารลิซ่ามีการปรับกลยุทธ์ คือการเพิ่มแพลตฟอร์มหรือช่องทางการสื่อสารที่มากขึ้น เพื่อตอบรับกับพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว โดยการจัดทำเว็บไซต์รวมถึงช่องทางการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดียในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการเพิ่มนิตยสารแจกฟรี และการจัดทำผลิตภัณฑ์จำหน่ายเพื่อสร้างรายได้กลับเข้าสู่องค์กร เพื่อต่อยอดถึงภาพลักษณ์ของนิตยสารที่เน้นไปที่ความคุ้มค่าและนำไปใช้ได้จริง

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์จำเป็นต้องนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างของธุรกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมดิจิทัล และตอบสนองนโยบายของแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม “ประเทศไทย 4.0” เพื่อความอยู่รอดของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ต่อไป

ผลกระทบสื่อโฆษณาออนไลน์ต่อธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมผู้บริโภค ข่าวสารของคนในสังคม เด็กที่เกิดมาใหม่ในยุคดิจิทัลนี้ต่างมีความชำนาญในการใช้สมาร์ตโฟน (Smartphone) และสื่อดิจิทัลประเภทต่าง ๆ อย่างคล่องแคล่ว ขณะที่ผู้ใหญ่ยังคงมีการเปิดรับสื่อทั้งแบบดิจิทัลและสื่อแบบดั้งเดิม สื่อสังคมเปิดโอกาสให้คนที่สามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ด้วยตนเอง (User generated content) การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ก่อให้เกิดผลกระทบกับสื่อดั้งเดิมแทบทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร สิ่งพิมพ์ และสื่ออื่น ๆ (Bubpachune, 2559)

สื่อโฆษณาก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแข่งขันแย่งชิงด้านการตลาด สามารถชี้วัดความสำเร็จของธุรกิจนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี จากการสำรวจพฤติกรรมและแนวโน้มการบริโภคสื่อของไทย ปี พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานนโยบายและวิชาการกระจายเสียงและโทรทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งประเทศไทย (กสทช) ร่วมกับสถาบันอาณานิคมศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2562) ได้ดำเนินการสำรวจโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 10,000 คนจากทั่วประเทศ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 5 ภูมิภาค 26 จังหวัด พบว่า

1. ข้อมูลการบริโภคสื่อของคนไทยในสื่อ 3 ประเภท โดยเป็นการเสพสื่อทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ โดยสื่อทีวี มีสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 85.9 รองลงมา สื่อวิทยุ ร้อยละ 55.6 และสื่อสิ่งพิมพ์ ร้อยละ 51.5 ตามลำดับ

2. คนไทยมีการบริโภคสื่อที่มากที่สุด ร้อยละ 85.9 รองลงมาได้แก่สื่อโฆษณาทางแจ้ง ป้ายโฆษณาต่าง ๆ ร้อยละ 84.3 สื่อวิทยุ ร้อยละ 55.6 สื่อภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์ ร้อยละ 51.5 และสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีผู้บริโภคน้อยที่สุด ร้อยละ 33.7 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมการอ่านของคนไทยน้อยกว่าการฟังและการดูทีวี

3. ความเหลื่อมล้ำระหว่างวัย โดยกลุ่มสูงวัย ที่มีอายุตั้งแต่ 57 ปี ขึ้นไป ทั้ง Baby Boomer และ Gen G.I. ยังคงบริโภคสื่อดั้งเดิมค่อนข้างมาก ทั้งการดูทีวีสด โปรแกรมออกอากาศ อ่านหนังสือพิมพ์รูปแบบกระดาษ ขณะที่คนรุ่นใหม่ ที่มีอายุ 41 ปี หรือน้อยกว่า ทั้ง Gen Y และ Gen Z บริโภคสื่อหลากหลายช่องทางมากขึ้น โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ ส่วน Gen X อายุ 42-56 ปี เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมคาบเกี่ยวระหว่างทั้งกลุ่มสูงวัยและคนรุ่นใหม่

4. รายได้ขยับขึ้นทุก 10,000 บาท จากการวิจัยพฤติกรรมผู้ชม ครีวเรือนที่มีรายได้เพิ่มขึ้นทุก 10,000 บาท จะเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพิ่มขึ้น

5. สูงวัยดูทีวีผ่าน เคเบิล/ทีวีดาวเทียม

6. คนรุ่นใหม่ นิยมติดตามข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือติดตามจากบัญชีผู้ใช้โซเชียลมีเดีย อินสตาแกรม ในส่วนของหนังสือพิมพ์ พบว่าคนรุ่นใหม่หันไปบริโภคหนังสือพิมพ์รูปแบบออนไลน์มากกว่า

7. หนังสือพิมพ์ถือเป็นสื่อที่มีการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลมากที่สุด โดยผู้บริโภคหันไปอ่านสื่อออนไลน์แทนการอ่านสื่อในรูปแบบกระดาษมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่ม Gen Y และ Gen Z

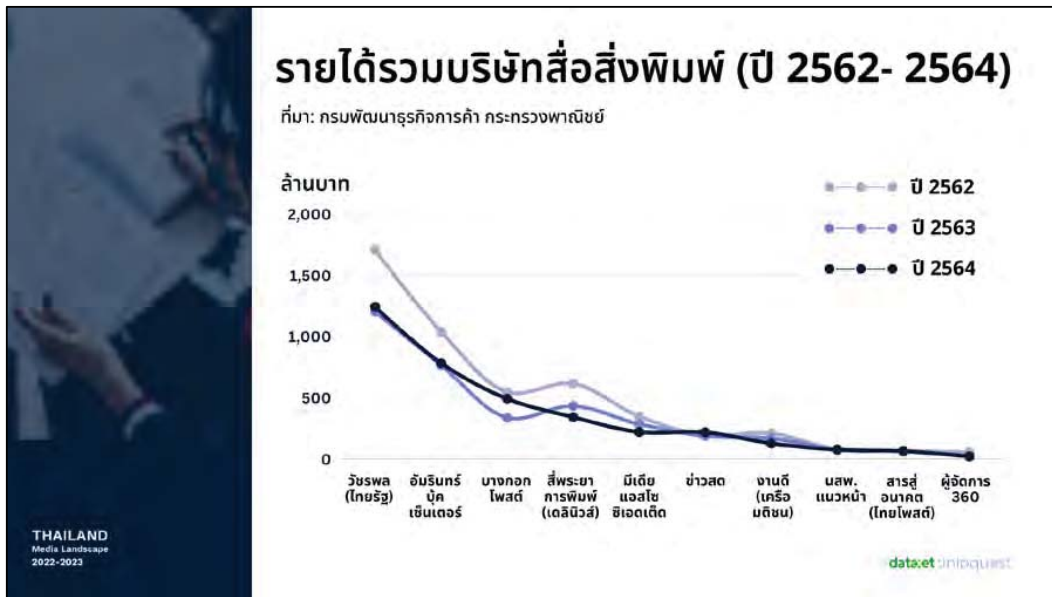
8. ผู้บริโภคส่วนใหญ่ไม่มีรายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร ที่บริโภคเป็นประจำสะท้อนให้เห็นความจงรักภักดีของผู้บริโภคในสื่อประเภทต่าง ๆ ลดลง โดยผู้บริโภคให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่ต้องการเสพมากกว่าแบรนด์แต่ละสื่อ และเลือกบริโภครายการประเภทที่ตนสนใจเท่านั้น

9. ครีวเรือนรายได้สูงเชื่อถือโฆษณาออนไลน์ นอกจากนี้นักกลุ่มที่มีการศึกษาสูง รายได้สูง มีส่วนในการดูทีวีผ่านอินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และมีแนวโน้มการดูรายการย้อนหลังแบบตามความต้องการมากขึ้น

10. สังคมสูงวัย ในอีก 10 ปีข้างหน้า คนไทยร้อยละ 50 ยังดูทีวี

จากผลการวิจัยข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าสื่อออนไลน์เข้ามามีบทบาทมากขึ้นทวีคูณ การบริโภคผ่านสื่อออนไลน์มีแนวโน้มที่สูงขึ้น ในขณะที่สื่อออฟไลน์ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโฆษณาทางแจ้ง จะเข้าถึงในกลุ่มผู้สูงอายุมากกว่ากลุ่มวัยรุ่น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล จึงมีบทบาทสำคัญให้พฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนเปลี่ยนไป

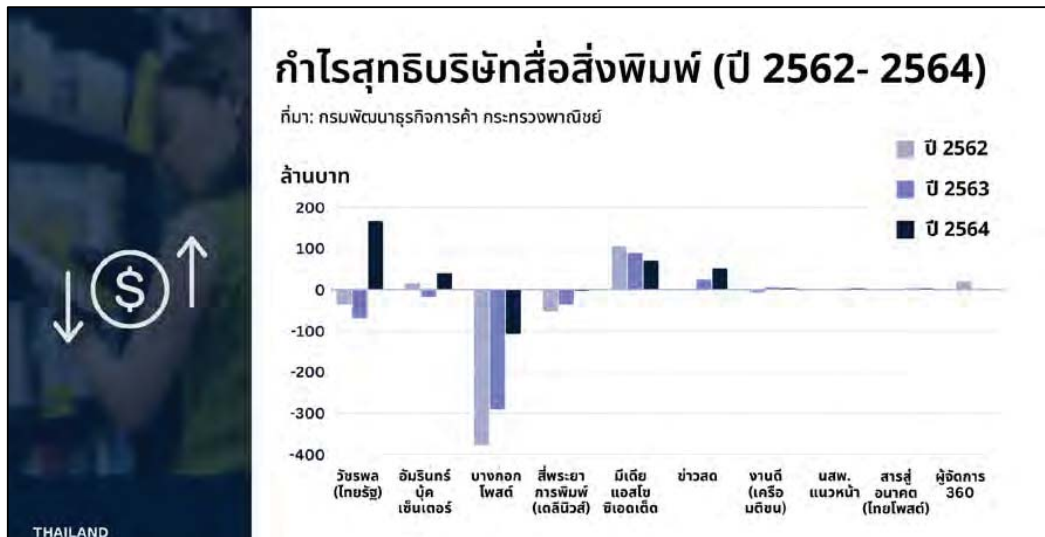
เมื่อพฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนในสังคมเปลี่ยนไปจากการใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อกลางในการโฆษณา เป็นการใช้อินเทอร์เน็ตเข้ามาแทนที่ ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ต่างได้รับผลกระทบ โดยข้อมูลจากบริษัท เอจีบี นิลเสน ประเทศไทย จำกัด บ่งชี้ว่า มูลค่าโฆษณาของหนังสือพิมพ์ในช่วง 10 เดือนแรกของปี พ.ศ. 2565 พบว่า มูลค่าโฆษณาตกลงมาร้อยละ 2 อยู่ที่ 1,998 ล้านบาท เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปี พ.ศ. 2564 ที่มีมูลค่า 2,049 ล้านบาท นอกจากนี้ นิตยสารยังเป็นสื่อที่ได้รับเม็ดเงินโฆษณาน้อยที่สุด 2 ปีซ้อนอีกด้วย โดยคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 0.62 ของมูลค่าโฆษณาทั้งหมด เมื่อเม็ดเงินโฆษณาหดหาย รายได้ของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์หลายแห่งจึงมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะในปี 2563 ที่โรคโควิด 19 เริ่มระบาดนั้น จะเห็นได้ว่ารายได้ปรับตัวลดลงอย่างมาก ดังที่ปรากฏผ่านงบการเงินปี พ.ศ. 2562 - 2564 ข้อมูลกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ (สมาคมโฆษณาแห่งประเทศไทย, 2565)

รูปที่ 1 รายได้รวมบริษัทสื่อสิ่งพิมพ์ ปี พ.ศ. 2562 – 2564

ที่มา: กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ (สมาคมโฆษณาแห่งประเทศไทย, 2565)

ทั้งนี้ แม้รายได้ในอุตสาหกรรมสื่อสิ่งพิมพ์จะมีแนวโน้มลดลง แต่ยังมีอีกหลายบริษัทที่ยังสามารถทำกำไรสุทธิได้อย่างต่อเนื่อง เช่น บริษัท มีเดีย แอสโซซิเอต จำกัด เจ้าของนิตยสารการเงินการธนาคาร Gourmet & Cuisine และ Kitchen & Home ที่สามารถทำกำไรได้ตลอดปี พ.ศ. 2562 - 2564 หรือบริษัท อัมรินทร์ บั๊ค เซ็นเตอร์ ผู้จัดจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ในเครืออมรินทร์และเจ้าของร้านหนังสือนายอินทร์ ที่สามารถพลิกกลับมามีกำไรได้ในปี พ.ศ. 2564

รูปที่ 2 รายได้รวมบริษัทสื่อสิ่งพิมพ์ ปี พ.ศ. 2562 – 2564

ที่มา: กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ (สมาคมโฆษณาแห่งประเทศไทย, 2565)

จากรูป 1 และ 2 ชี้ให้เห็นว่าถึงแม้สถานการณ์หรือบริบทของสังคมจะเปลี่ยนไป ผู้บริโภคส่วนใหญ่ให้ความสำคัญไปที่สื่อออนไลน์ก็ตาม แต่ผู้ประกอบการธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ต่างมีความพยายามที่จะปรับตัวให้ธุรกิจสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนธุรกิจหลายแห่งสามารถกลับมาฟื้นตัวได้ ท่ามกลางการแข่งขันที่รุนแรงในธุรกิจสื่อโฆษณา

สื่อโฆษณาออนไลน์ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ธุรกิจโฆษณาสื่อสิ่งพิมพ์ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล พฤติกรรมและแนวโน้มการบริโภคสื่อ รวมถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 อย่างไรก็ตามถึงแม้สื่อออนไลน์จะเข้ามามีอิทธิพลต่อธุรกิจโฆษณาก็ตาม แต่สื่อสิ่งพิมพ์ก็ยังเป็นสื่อที่จำเป็นต่อการโฆษณาบางประเภท เช่น สื่อโฆษณากลางแจ้ง บรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งมีความเฉพาะและสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดีและมีประสิทธิภาพกว่าสื่อชนิดอื่น ดังนั้นการดำรงคงอยู่ของธุรกิจประเภทนี้ ยังสามารถดำเนินและเติบโตได้ ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจก็ต้องแสวงหาแนวทาง โอกาสและปรับตัวให้เข้ากับบริบทที่เปลี่ยนไป

ความอยู่รอดของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์

สถานการณ์ปัจจุบันของวงการสื่อสิ่งพิมพ์ไทยอยู่ในภาวะวิกฤติ ทั้งในแง่รายได้จากการขายสื่อสิ่งพิมพ์และรายได้จากการโฆษณา นับได้ว่าน่าจะเป็นการส่งสัญญาณว่าเงินขาลงของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์มาระยะหนึ่งแล้ว โดยทั้งยอดขาย โฆษณา และยอดขายหนังสือไม่เพิ่มขึ้น ส่วนหนึ่งอาจจะให้เหตุผลว่าเป็นเพราะภาวะเศรษฐกิจไม่ดี หรือไม่ก็เพราะสถานการณ์การเมือง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับภาวะปกติรอบใหม่ (New Normal) อันเป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ก็ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป อาจเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแผนนโยบายของประเทศ การเติบโตทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี โครงสร้างประชากรและพฤติกรรมผู้บริโภค ย่อมส่งผลให้ปัจจัยสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป การทำธุรกิจสื่อจึงไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป

ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารของไทย มีสถานะไม่ต่างจากธุรกิจสื่อต่างประเทศที่อยู่ในภาวะขาลง และอาจกลายเป็นภาวะ Sunset Industry ที่ตลาดผู้บริโภคเปลี่ยนรูปไปสู่ธุรกิจอีกรูปแบบหนึ่งหรือถูกทดแทนด้วยธุรกิจอื่น จำเป็นต้องปรับตัวอย่างมากหรือไม่ก็ต้องปิดตัวเองลง

Alisonhamm (2010) ให้มุมมองว่าองค์กรสื่อกำลังพยายามทดลองรูปแบบรายได้ใหม่ ๆ รูปแบบรายได้ในระยะยาว คือ การหาห่วงโซ่คุณค่าของวารสารศาสตร์แบบใหม่ (New Value Chain of Journalism) ห่วงโซ่คุณค่า คือ ห่วงโซ่ของกิจกรรมที่แต่ละกิจกรรมสร้างมูลค่าเพิ่มเข้าไปในสินค้าและ/หรือบริการ มีมากกว่าการผลิต การเผยแพร่ และการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังผู้บริโภค แต่มีบทบาทใหม่ ๆ เพิ่มเติมเข้ามา เช่น บทบาทการรวบรวมข้อมูล การแชร์ การสร้างเครือข่าย การสร้างผลกระทบ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมของห่วงโซ่คุณค่าแห่งวารสารศาสตร์แบบใหม่นี้ ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ไม่ได้ดำเนินการแต่เพียงลำพังดังเช่นในอดีต แต่สามารถเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบนิเวศน์ของห่วงโซ่คุณค่าแห่งวารสารศาสตร์ ได้แก่ ผู้รับข่าวสาร ผู้เป็นข่าว ซึ่งข่าวแบบนี้ผู้บริโภคยินดีที่จะจ่ายเงินเพื่อบริโภค ในขณะที่เดียวกันองค์กรสื่อสามารถให้บริการข่าวทั่วไปฟรีบนออนไลน์

เช่นเดียวกับแนวคิดเรื่องวารสารศาสตร์หลอมรวม (Convergence Journalism) ของ Fidler (1997) และ Gershon (2000) กล่าวว่า เทคโนโลยีดิจิทัลทำให้เกิดการหลอมรวมของสื่อหลากหลายประเภท ได้แก่ ข้อความตัวอักษร กราฟฟิก ภาพเสียงและวิดีโอ ให้สามารถสื่อสารออกไปยังกลุ่มผู้บริโภคข่าวสารได้หลากหลายช่องทางอย่างมีประสิทธิภาพและทันทีทันใด ขณะที่ Bolter และ Grusin (1999) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าการหลอมรวมสื่อ (Media Convergence) หมายถึง การรวมกันของสื่อได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต จากเดิมที่แยกกันอยู่ แต่ตอนนี้มาอยู่รวมกัน ทำให้ประชาชนสามารถรับข่าวสารผ่านสื่อเหล่านี้ข้ามไปมาได้ เช่น ผู้บริโภคสามารถติดตามรายงานข่าวโทรทัศน์ของหนังสือพิมพ์ผ่านทางโทรศัพท์มือถือที่ต่อเชื่อมอินเทอร์เน็ตได้ การหลอมรวมสื่อทำให้ประชาชนสามารถเปิดรับข่าวสารได้หลากหลายช่องทางของสื่อในเวลาเดียวกัน เป็นต้น

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นทำให้มองเห็นแนวโน้มของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต้องมีการนำเทคโนโลยี นวัตกรรมทางดิจิทัลเข้ามาผสมผสานกับการทำธุรกิจเพื่อความอยู่รอด เหมือนกับทฤษฎีเรื่อง Disruptive Innovation ของนักวิชาการ Clayton M. Christensen (2012) ผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่ปรากฏและตีพิมพ์ในบทความที่มีชื่อว่า “Be the disruptor” กล่าวไว้ในบทความว่า Disruptive Innovation คือ กระบวนการที่องค์กรธุรกิจใช้เพื่อการปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้องค์กรธุรกิจสามารถเติบโตต่อเนื่องได้แบบยั่งยืน โดยอาศัยการใช้นวัตกรรมและการสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งทั้งในเรื่องเทคโนโลยีและการตลาด

ความยากง่ายในการเอาตัวรอดของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ มิได้อยู่กับบริบทที่กำลังเปลี่ยนไปเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับธุรกิจนั้นต้องรู้จักที่จะมีวิธีการปรับตัวที่เท่าทันกับวิกฤตการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ ทั้งในแง่ของการดำเนินธุรกิจเชิงรุกหรือเชิงรับ และมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ขององค์กรธุรกิจให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาแนวทางในการดำเนินธุรกิจให้ยั่งยืนต่อไป

การปรับตัวของสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์

การปรับตัวของผู้ประกอบการธุรกิจมีความจำเป็นอย่างมากในยุคเศรษฐกิจปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล นิยามของการปรับตัวมีหลายด้านแตกต่างกันออกไป การปรับตัว (จิตวิทยา) คือ พฤติกรรมปรับตัวที่ใช้เปลี่ยนพฤติกรรม หรือใช้ปรับพฤติกรรมให้เข้ากับสถานการณ์ บ่อยครั้งมักจะกำหนดว่า เป็นพฤติกรรมประเภทที่ช่วยให้บุคคลเปลี่ยนพฤติกรรมก่อนหรือพฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ให้ดีขึ้น

ชาร์ล ดาวิน (Charles Darwin, 1859) เป็นผู้เริ่มใช้คำว่า “การปรับตัว” (Adaptation) ในทฤษฎีว่าด้วยการวิวัฒนาการใน ค.ศ. 1859 โดยได้สรุปความคิดว่า สิ่งมีชีวิตที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมของโลกที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายได้เท่านั้น ที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ต่อมานักจิตวิทยาได้นำคำว่าปรับตัวมาใช้ในความหมายทางจิตวิทยาโดยเปลี่ยนมาใช้คำว่า Adjustment ในการศึกษาและเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ จำเป็นต้องศึกษาทั้งในแง่ชีววิทยาและจิตวิทยา ในแง่ชีววิทยา ได้แก่ การปรับตัวให้เป็นไปตามความต้องการของร่างกาย ส่วนในแง่ของจิตวิทยา หมายถึง การปรับตัวให้เป็นไปตามความต้องการของจิตใจ

การปรับตัวขององค์กรแต่ละองค์กรแตกต่างกันไปตามขนาดและสถานที่ในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล ัชรณณ์ วชรมน (2561, หน้า 12) กล่าวว่า กระแสการมาของยุคดิจิทัลเปรียบเสมือนคลื่นลูกใหญ่ที่ถาโถมเข้ามาอย่างรวดเร็ว บางองค์กรมองเห็นวิกฤติเป็นโอกาส วางแผนเตรียมพร้อมรับมือและปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่บางองค์กรถูกคลื่นซัดพังเสียหายเพราะปรับตัวไม่ทัน คำถามที่เกิดขึ้นคือ ผู้ประกอบการธุรกิจจะอยู่อย่างไรให้รอดในขณะที่การถูก “Disrupt” จากเทคโนโลยีเกิดขึ้นอยู่ทุกขณะและเกิดได้กับแทบทุกวงการธุรกิจ ไม่ว่าองค์กรขนาดเล็กหรือใหญ่ต่างก็ต้องเผชิญวิกฤติยุคดิจิทัลในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่ความแตกต่างของขนาดองค์กรก็ส่งผลกระทบต่อความรวดเร็วในการปรับตัว จากผลการสำรวจพบว่า องค์กรขนาดใหญ่ 500 อันดับแรกของโลก มีอายุเฉลี่ยน้อยลงจาก 60 ปี เหลือเพียง 15 ปี ซึ่งสาเหตุเกิดจากการขยับตัวที่ล่าช้าเนื่องจากมีกระบวนการที่เยอะและซับซ้อน อีกทั้งองค์กรใหญ่มักขาดสิ่งที่เรียกว่า “Survival instinct” หรือสัญชาตญาณความต้องการเอาตัวรอดอย่างที่บริษัทขนาดเล็กมี เนื่องจากมีรายได้ที่ค่อนข้างคงตัว มีชื่อเสียงที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้มองไม่เห็นความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง เพราะมองว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นดีเพียงพออยู่แล้ว ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อธุรกิจในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์

กล่าวได้ว่า “Change or Die” ไม่เปลี่ยนคุณก็ไม่รอด แนวทางการเอาตัวรอดสำหรับองค์กรขนาดใหญ่จึงหนีไม่พ้นการที่ต้องปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งควรคำนึงถึง 4 องค์ประกอบ คือ (กรุงเทพธุรกิจ, 2561)

1. จุดแข็งขององค์กร โดยองค์กรใหญ่ที่มีชื่อเสียงและอยู่มาเนิ่นนานย่อมมีบางอย่างที่เป็นจุดแข็ง การต่อยอดจุดแข็งนั้นและเสริมสร้างความเป็นเอกลักษณ์ (Unique) ให้แก่แบรนด์จึงยังคงเป็นสิ่งสำคัญไม่ว่าจะผ่านไปยุคสมัย

2. วิสัยทัศน์ของผู้นำองค์กร วิสัยทัศน์ที่ผู้นำองค์กรควรมีคือ สนใจเรียนรู้และกล้าลองเสี่ยงกับสิ่งใหม่ ๆ ยอมรับความผิดพลาดได้และไม่ยึดติดกับความคิดเดิมของตนเองว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอ ความเก่งอย่างเดียวไม่เป็นตัวการันตีความสำเร็จในยุคนี้ แต่ต้องเป็นคนที่เข้าใจวิธีในการสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ด้วย

3. การหาพันธมิตร การปรับตัวโดยเปลี่ยนโครงสร้างขององค์กรขนาดใหญ่เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายเพราะต้องใช้เงินลงทุนและรับความเสี่ยงสูง มีองค์กรใหญ่หลายแห่งทั่วโลกที่ตัดสินใจใช้วิธีนี้แล้วล้มครืนลงทันที ดังนั้นการหาพันธมิตรเข้ามาช่วยโดยหาองค์กรขนาดเล็กที่ทันสมัยและมีรูปแบบธุรกิจใกล้เคียงกัน หรือองค์กรที่เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีโดยเฉพาะมาช่วยส่งเสริมธุรกิจของคุณก็ถือเป็นวิธีหนึ่งในการปรับตัว

4. การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่มาปรับใช้ ก่อนจะนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมมาใช้ต้องมีความเข้าใจและรู้ว่าจะนำเทคโนโลยีอะไรมาเพื่อพัฒนาสิ่งใดในองค์กร เพื่อให้สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมและตรงเป้าหมาย

เมื่อเทคโนโลยีดิจิทัลถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทช่วยการทำงานแทนมนุษย์ในหลายๆ ด้าน จนทำให้การผลิตสินค้าและการบริการที่สร้างโดยเครื่องจักรมีราคาต่ำลง ในขณะที่แรงงานมนุษย์จะกลายเป็นจุดขายระดับพรีเมียมที่ผู้บริโภคในยุคนี้ต้องการมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในอนาคตอาหารทั้งหมดจะถูกปรุงขึ้นโดยเชฟที่เป็นหุ่นยนต์ แต่หากลูกค้าต้องการลิ้มรสอาหารจากเชฟระดับโลกที่เป็นมนุษย์ ก็ให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่อาจมีราคาสูงกว่า เมื่อถึงเวลานั้นการปรับตัวขององค์กรทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ต้องเกิดขึ้นอีกครั้ง เพราะโลกของเรามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เราจึงต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นผู้ประกอบการจะต้องหา “สิ่งปกติ” ของผู้บริโภคในยุคนี้ให้พบ แล้วตามให้ทันหรือพัฒนาต่อยอดและสร้างสรรค์ใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการผู้บริโภค ทฤษฎีของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน ที่มีมานานยังคงทรงพลังอยู่ คือ “ไม่ใช่ผู้ที่แข็งแรงหรือฉลาดที่สุดจะอยู่รอดแต่เป็นผู้ที่รู้จักปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงต่างหากที่จะยืนหยัดอยู่ได้” (Charles Darwin, 1859)

เช่นเดียวกับ ลลิตเทพ ทรัพย์เมือง (2559, หน้า 44) ที่ได้แสดงความเห็นว่า การเปลี่ยนองค์กรเข้าสู่ยุคดิจิทัลหรือ Digital Transformation ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ไกลตัวอีกต่อไป เพราะ “โมเดลธุรกิจ” ในปัจจุบันนั้นได้ถูก “Disrupt” ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ไปเกือบทุกอุตสาหกรรมแล้ว ซึ่งจะเห็นได้ว่า กลุ่มธุรกิจที่ปรับตัวไม่ทัน ก็จะมีล้มหายตายจากกันไป ส่วนพวกที่ยังไม่ตาย ก็อาจการรอแร่ ประคับประคองตัวเท่านั้น เรียกได้ว่าตอนนี้ทุกองค์กรธุรกิจจะอยู่บนทาง 2 แพร่ง คือ ทางหนึ่งมุ่งหน้าไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล อีกเส้นทางก็คือ กลับบ้านเก่า ดังจะเห็นว่า ในเวลานี้องค์กรธุรกิจขนาดใหญ่เลือกที่จะเปลี่ยนแปลง และเริ่มมีการลดขนาดเพื่อขยับตัวเองเข้าสู่ยุคใหม่ที่งานบางประเภทถูกคอมพิวเตอร์เข้ามาทำงานแทนคน ดังจะเห็นจากธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ที่ส่งสัญญาณปรับตัวก่อนใคร องค์กรธุรกิจ Digital Transformation ไม่ใช่เรื่องง่าย แค่เพียงปรับใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่แล้วองค์กรจะกลายเป็นธุรกิจดิจิทัลยุคใหม่เลย ซึ่งการเปลี่ยนผ่านจริง ๆ ต้องการมากกว่านั้น ต้องคิดใหม่ ทำใหม่ และต้องเปลี่ยนแปลงไปถึงระดับ “โมเดลธุรกิจ” ซึ่งเป็น “ราก” หรือ “แก่น” ของธุรกิจ แน่นอนว่าการปรับในลักษณะนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงทั้งระบบขององค์กรธุรกิจ ซึ่งทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมและมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มองเห็นอนาคต และรูปแบบการทำงานที่ชัดเจน

ดังนั้น การจะประสบความสำเร็จในการสร้างองค์กรธุรกิจในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลมีความก้าวหน้า สิ่งที่สำคัญที่สุดไม่ใช่เจ้าของ ผู้บริหารหรือเครื่องมือ แต่เป็น “คน” หรือ “บุคลากร” ในองค์กรต่างหาก ที่จะต้องเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งทั้งหมดจะต้องเปลี่ยนทัศนคติ และเปลี่ยนวิธีการทำงานใหม่ ทำลายรูปแบบการทำงานแบบเดิม ๆ จะเห็นได้ว่าจุดเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงขององค์กรนั้นเป็นเรื่องที่ยาก เพราะจะมีข้อจำกัดในเรื่องของบุคลากรที่ขาดแคลนความรู้หรือตามไม่ทันเทคโนโลยี รวมถึงในแง่ของค่านิยมองค์กรที่ค่อนข้างเป็นระบบปิด

สำหรับองค์กรที่มองเห็นถึงความจำเป็นในการปรับตัวองค์กรสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล ควรมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้ (ลลิตเทพ ทรัพย์เมือง, 2559)

1. ผู้บริหารขององค์กรจะต้องวางเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกคนในองค์กรพร้อมยอมรับในการปฏิบัติงานในแผนงานที่กำหนดไว้ ที่สำคัญโครงสร้างขององค์กรจะต้องมีอิสระและเปิดรับความร่วมมือภายนอกมากขึ้น

2. เก็บข้อมูล ในยุคดิจิทัล “ข้อมูล” คือ “สินทรัพย์” และ Big Data เป็นสิ่งจำเป็นขององค์กร เพื่อที่จะใช้ข้อมูลมาประเมินผล และสร้างสินค้าที่ตอบโจทย์กับกลุ่มลูกค้ามากที่สุดเรื่องของ “ข้อมูล” ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับตัวในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าสูงสุด

3. ตามติดกระแส มืองค์กรขนาดใหญ่หลายแห่งพยายามมอบหมายให้พนักงานของตัวเองเข้ามาติดตามทิศทางของผู้บริโภคบนโลกออนไลน์ เพื่อที่จะทราบว่าอะไรเป็นเทรนด์ที่ดึงดูดใจลูกค้าในเวลานี้ เพื่อใช้ข้อมูลเหล่านั้นมาเป็น “ข้อมูลอินไซด์ (ข้อมูลภายใน)” ในการสร้างนวัตกรรมสินค้าที่ดึงดูดผู้บริโภค

4. การลงทุนในเรื่องการสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างองค์กรใหญ่หลายองค์กร มีการสร้างโปรแกรมอบรมเพิ่มความรู้ให้กับพนักงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้รู้เท่าทันเทคโนโลยี และปรับตัวใช้เครื่องมือสมัยใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับการปรับตัวของสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลอันเป็นผลจากสื่อโฆษณาออนไลน์นั้น จากงานวิจัยที่ผ่าน ชี้ให้เห็นว่าสื่อสิ่งพิมพ์มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ดังเช่น อติสนา พรศิน และ มานะ ตรียาภิวัฒน์ (2558) ที่ได้ศึกษาการปรับตัวทางธุรกิจขององค์กรสื่อโทรทัศน์ในยุคสื่อดิจิทัล โดยผลการวิจัยพบว่า การปรับตัวทางธุรกิจขององค์กรสื่อโทรทัศน์มีการปรับตัวใน 3 ส่วน คือ การปรับกลยุทธ์ธุรกิจของโทรทัศน์ การปรับโครงสร้างธุรกิจของโทรทัศน์ และการปรับกระบวนการทำงานขององค์กรภายในโทรทัศน์ โดยมีการใช้กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดแบบ 360 องศา เพื่อสร้างการรับรู้ สร้างความเข้าใจ และสร้างการยอมรับระหว่างองค์กรโทรทัศน์กับผู้บริโภค เพื่อตอบโจทย์ทางธุรกิจ 2 ข้อ คือ เพื่อเพิ่มยอดขาย (Sale) และเพื่อสร้างความจงรักภักดีของลูกค้า (Customer Loyalty) ซึ่งกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดของโทรทัศน์ มีการใช้กลยุทธ์อยู่ 2 ส่วน คือ กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (IMC: Integrated Marketing Communication) และกลยุทธ์การสื่อสารแบรนด์ (Brand Communication) เช่นเดียวกับ ชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์ และ พรชัย ปุณณวัฒนาพร (2562) ที่ศึกษา ความพลิกผันของดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อการโฆษณาขององค์กรสื่อหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย โดยผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างองค์กรและการทำงานขององค์กรสื่อหนังสือพิมพ์ในภาพรวมยังคงเหมือนเดิมแต่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและกระบวนการทำงานด้านการตลาดและการขายโฆษณาจากเชิงรับเป็นเชิงรุกมากขึ้น มีการใช้ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพของตนมาช่วยวางแผนการสื่อสารองค์กรแบบบูรณาการให้กับผู้โฆษณามากขึ้น ตลอดจนมีการนำข้อมูลจากเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการวางแผนกลยุทธ์การตลาดให้กับองค์กรของตนเองและผู้โฆษณา สอดคล้องกับ ณิชชา วัชรชยะกูร (2558) ที่ได้ศึกษาการปรับตัวของนิตยสาร a day ในยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการปรับตัวของนิตยสาร a day ในยุคดิจิทัล มีการปรับตัวทั้งในด้านของช่องทางการสื่อสาร โครงสร้างองค์กร รวมทั้งรูปแบบการทำงานไปจนถึงการนำเสนอเนื้อหา โดยได้มีการขยายช่องทางการสื่อสารเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป และเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีการจัดทำเว็บไซต์ เพื่อเผยแพร่เนื้อหาและข้อมูลของนิตยสาร a day ไปควบคู่กับสื่อหลักอย่างนิตยสารเล่ม ในขณะที่ กฤติเดช พุฒินาภรณ์ (2562) ได้ศึกษาการปรับตัวของสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อความอยู่รอดขององค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและแนวทางการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดขององค์กรธุรกิจเอกชน คือการพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะความชำนาญในด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และเรียนรู้พฤติกรรมผู้บริโภคผ่านช่องทางการสื่อที่หลากหลาย โดยเฉพาะสื่อดิจิทัลไปยังผู้บริโภคด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง ชัดเจน และรู้ลึกมากขึ้น การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และเรียนรู้พฤติกรรมผู้บริโภค การสร้าง content ที่น่าสนใจ และดึงดูด การสร้างความแตกต่างที่คู่แข่งไม่มี การสร้างจุดยืนขององค์กรธุรกิจสื่อยังเป็นสิ่งจำเป็นองค์กรเอกชนต้องมี

จากผลการวิจัยดังกล่าว ทำให้ทราบว่า การปรับตัวของธุรกิจสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ในสถานการณ์ที่เทคโนโลยีดิจิทัลมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว นั้น องค์กรธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย กลยุทธ์ขององค์กร โครงสร้างขององค์กร และกระบวนการทำงานขององค์กร นอกจากนี้เพื่อให้องค์กรธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์สามารถก้าวข้ามการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ธุรกิจจำเป็นต้องมีการต่อยอดจากจุดแข็งที่มีอยู่ ผู้นำต้องมีการปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ให้เหมาะสมกับบริบท หาแนวร่วมและพันธมิตรทางธุรกิจสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กร และมีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

สรุป

การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่าง ๆ ต่อคนในสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ และการเปิดรับข้อมูลข่าวสารของผู้บริโภค สื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ถือว่าเป็นธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นอย่างมาก ทำให้รายได้จากการดำเนินการลดน้อยลงจนหลายกิจการต้องปิดตัวลงอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อย่างไรก็ตามสื่อโฆษณาสิ่งพิมพ์ยังเป็นที่มีความจำเป็นต่อธุรกิจโฆษณาบางประเภท ที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะและยังต้องพึ่งพาสื่อสิ่งพิมพ์ ดังนั้น เพื่อให้ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์สามารถดำเนินต่อไปได้ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยการปรับกลยุทธ์ขององค์กร การปรับโครงสร้างขององค์กร การปรับกระบวนการทำงาน ปรับวิสัยทัศน์ของผู้นำ หาแนวร่วมทางธุรกิจเพื่อสร้างความเข้มแข็งและนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

ถึงแม้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลจะเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว นอกจากผู้บริโภคจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สื่อแล้ว ธุรกิจที่เกี่ยวข้องก็จำเป็นต้องตามให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นให้ได้ เพื่อเอาตัวรอดให้ธุรกิจสามารถเดินต่อไปได้อย่างมั่นคง และครองส่วนแบ่งการตลาด สร้างกำไรให้ธุรกิจและพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ในอนาคตต่อไปได้อย่างมั่นคง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). *แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม*. กรุงเทพฯ : กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2561). *องค์กรใหญ่ปรับตัวอย่างไรให้อยู่รอดในยุคดิจิทัล*. จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/120191>
- กฤติเดช พุฒวัฒนาภรณ์. (2562). *การปรับตัวของสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อความอยู่รอดขององค์กรธุรกิจเอกชนในประเทศไทย*. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- ชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์ และ พรชัย ปุณณวัฒนาพร. (2562). *ความพลิกผันของดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อโฆษณาขององค์กรสื่อหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย*. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 27(54), 1-21.
- ณิชา วัชรชยะกูร. (2558). *การปรับตัวของนิตยสาร a day ในยุคดิจิทัล*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธัชกรณ์ วชิรมน. (2561). *ความหมายของการปรับตัวขององค์กร*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ธีรวัจน์ อุดมสินเจริญกิจ. (2559). ไทยแลนด์ 4.0 และการตลาด 3.0 กับความอยู่รอดของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์. **วารสารเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มทร.พระนคร**, 1(1), 78-86.
- ลลิตเทพ ทรัพย์เมือง. (2559). การเปลี่ยนแปลงขององค์กรเข้าสู่ยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: สารสู่ออนาคต จำกัด (ไทยโพสต์).
- สถาบันอาณานิคมศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2562). **พฤติกรรมและแนวโน้มการบริโภคสื่อของไทย ปี 2562**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมาคมโฆษณาแห่งประเทศไทย. (2565). **ADVERTISING INFORMATION SERVICES DATA**. จาก http://www.adassohtai.com/include/upload/images/th_exp_file/2022101702064275289.pdf
- อศินา พรพิน และ มานะ ตริยาภิวัฒน์. (2558). การปรับตัวทางธุรกิจขององค์กรสื่อออนไลน์ในยุคสื่อดิจิทัล. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Alisonhamm. (2010). **New Value Chain of Journalism**. <http://www.themediaconsortium.org/2010/01/28/new-value-chain-of-journalism>.
- Bolter, J. D. and Grusin, R. (1999). **Understanding New Media**. Cambridge Massachusetts: MIT Press.
- Bubpachune, S. (2559). **ทางรอดของสื่อไทยในยุคดิจิทัล**. เมื่อ 25 พฤษภาคม 2567, จาก <https://medium.com/@supichabubpachune/ทางรอดของสื่อไทยในยุคดิจิทัล6f2542f0ab35>
- Charles, D. (1895). **Adaptation theory**. New York: McGraw Hill.
- Christensen, Clayton M. (2012). **Disruptive Innovation**. In: Soegaard, Mads and Dam, Rikke Friis (eds.), **Encyclopedia of Human-Computer Interaction**. Aarhus, Denmark: The Interaction-Design.org Foundation. http://www.interaction-design.org/encyclopedia/disruptive_innovation.html
- Fenez, M. and Donk, M. (2009). **Moving into Multiple Business Model: Outlook for Newspaper Publishing in the Digital Age**. <https://mediaandentertainmentobservatory.files.wordpress.com/2010/04/outlook-for-newspaper-publishing.pdf>
- Fidler, R. (1997). **Metamorphosis: Understanding new media**. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Gershon, R. A. (2000). The transnational media corporation: Environmental scanning and strategy formulation. **The Journal of Media Economics**. 13(2), pp. 81-101.
- McKinsey. (2014). **Why gender diversity at the top remains a challenge**. New York: McKinsey.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล	นางพรทิพา ภิรมย์
การศึกษา	ปริญญาตรี บัณฑิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการตลาดดิจิทัล มหาวิทยาลัยสแตมฟอร์ด
การทำงาน	เจ้าของธุรกิจ บริษัท เวิลด์มีเดีย จำกัด, เจ้าของธุรกิจ ห้างหุ้นส่วนเซาท์เทิร์นไฮ, ที่ปรึกษา ห้างหุ้นส่วน เจนจำรูญพูนทรัพย์ สถานีจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง

การพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ของผู้ประกอบการในประเทศไทย

Development of Cocoa Products by Entrepreneurs in Thailand

ผู้เขียน

วชิราภรณ์ จันทร์แทน

ปิณฑพล ไพบุลย์

บทคัดย่อ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ของผู้ประกอบการในประเทศไทย ดังนี้ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นความต้องการของผู้ผลิตที่ต้องการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมให้มีการเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้นที่สามารถต่อยอดให้กับผลิตภัณฑ์เดิม เป็นการสร้างผลกำไรให้กับบริษัทเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างสภาพการแข่งขัน ลดการเสี่ยงภัยทางการตลาดที่ลูกค้าเสื่อมความนิยมลง เป็นการสร้างโอกาสใหม่ในการขยายช่องทางการตลาดมากยิ่งขึ้น 2) ศักยภาพของผู้ประกอบการ คือ คุณลักษณะที่ควรใช้ในการเป็นผู้ประกอบการเพื่อผลักดันให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ มีประสบการณ์ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความมุ่งมั่นที่จะประสบผลสำเร็จ มีความกล้าเสี่ยง มีความสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น มีความรับผิดชอบ มีการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน มีการแสวงหาโอกาส มีทักษะในการประสานงานที่ดี มีความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ มีความซื่อสัตย์ มีความมานะ มีความสามารถในการตัดสินใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีความรับผิดชอบต่อสังคม 3) สถานการณ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ในประเทศไทย มีอิทธิพลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ เพราะการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้เป็นการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาและยกระดับศักยภาพการเพาะปลูกโกโก้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์การผลิตโกโก้ที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของอุตสาหกรรมโกโก้ การจัดการโลจิสติกส์ ตลอดจนการพัฒนาโกโก้เป็นวัตถุดิบเพื่อการแปรรูปในสถานประกอบการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปศึกษาวิจัยต่อไป

คำสำคัญ : การพัฒนาผลิตภัณฑ์, ผลิตภัณฑ์โกโก้, ผู้ประกอบการ

Abstract

The development of cocoa products by entrepreneurs in Thailand was made: 1) Product Development: Entrepreneurs aim to enhance existing cocoa products by introducing significant changes that can add value to the original products. This initiative not only boosts profitability but also fosters competitiveness, mitigates market risks associated with declining consumer interest, and opens up avenues for expanding marketing channels. 2) Entrepreneurial potential is the characteristic that an entrepreneur should have to drive business operations to be effective and successful. They consist of important characteristics including knowledge, ability in various fields, experience, and self-confidence. Have the determination to succeed, and have the courage to take risks. Have the ability to persuade others. responsible There is a clear goal set. Opportunities are sought to have good coordination skills have ability in human relations. Have honesty, perseverance, the ability to make decisions, creativity, and social responsibility.

3) The situation of cocoa product development in Thailand influences the development of cocoa products because the promotion and development of cocoa products is an integration of cooperation with government and private agencies in the area from upstream, midstream, and downstream by developing and upgrading the potential of cocoa cultivation. Including exchanging ideas and experiences in producing quality cocoa that meets needs. Logistics management and developing cocoa as a raw material for efficient processing in workplaces will be used in the next research.

Key Word : Product Development, Cocoa Products, Entrepreneurship

บทนำ

การผลิตโกโก้ของไทยได้รับความนิยมและมีการปลูกเพิ่มขึ้น ปัจจุบันเกษตรกรให้ความสนใจปลูกโกโก้มากขึ้นด้วยหวังว่าจะเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้เสริมจากพืชหลัก โดยในปี พ.ศ. 2566 นางสาวพิมพ์ภัทรา วิชัยกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เปรียบเทียบศักยภาพอุตสาหกรรมโกโก้ทั่วประเทศสู่การเป็นโกโก้ฮับเมืองไทย ตั้งแต่ต้นน้ำ-ปลายน้ำ ดันพื้นที่ภาคใต้สู่จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่โกโก้ฮับ “นครศรีเมืองโกโก้” พร้อมเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ประกอบการ รองรับการขายตัวของอุตสาหกรรมโกโก้ เตรียมผลักดันสู่การเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของไทย โดยช่วง 2-3 ปี ที่ผ่านมาพืช “โกโก้” ถูกจับตามองว่าเป็นหนึ่งในพืชเศรษฐกิจใหม่และได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น สะท้อนได้จากการเติบโตของร้านกาแฟ ขนมหวาน ช็อกโกแลตพรีเมียม รวมถึงเทรนด์รักสุขภาพ เนื่องจากโกโก้สามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย อาทิ อาหารเพื่อสุขภาพชั้นดีเยี่ยม (Super Food) ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง ส่งผลให้พื้นที่เพาะปลูกโกโก้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับโอกาสในอนาคต โดยจากข้อมูลปี 2565 ไทยส่งออกโกโก้และของปรุงแต่งจากโกโก้ไปตลาดโลกมีมูลค่ากว่า 69.38 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ขยายตัวร้อยละ 64.32 จากช่วงเดียวกันของปีก่อนหน้า โดยมี ญี่ปุ่น อาเซียน และเกาหลีใต้เป็นตลาดหลักส่งออกที่สำคัญ (รัฐบาลไทย, 2566) เมื่อมีการส่งเสริมการปลูกโกโก้โดยภาคเอกชนในรูปแบบการทำเกษตรพันธสัญญา ทำให้พื้นที่ปลูกโกโก้เพิ่มขึ้นจากเดิม และมีการขยายพื้นที่ปลูกไปภาคอื่น ซึ่งเดิมมีการปลูกโกโก้ในเชิงเศรษฐกิจในภาคใต้และภาคตะวันออกเท่านั้น จากข้อมูลการขึ้นทะเบียนเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร เนื้อที่ยื่นต้นเพิ่มขึ้นจาก 251 ไร่ ในปี 2560 เป็น 12,987.93 ไร่ ในปี 2565 ส่วนเนื้อที่เก็บเกี่ยวเพิ่มขึ้นจาก 36 ไร่ ในปี 2560 เป็น 1,947.24 ไร่ ในปี 2565 และมีจำนวนครัวเรือนเกษตรกร 2,955 ราย แต่ปริมาณผลผลิตยังไม่มากนัก เนื่องจากโกโก้ที่ปลูกยังไม่ได้ให้ผลผลิต พื้นที่ปลูกหลัก ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จันทบุรี เชียงราย นครศรีธรรมราช และประจวบคีรีขันธ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566)

ปัจจุบันผู้บริโภคโกโก้ให้ความสำคัญถึงคุณภาพโกโก้ เช่น รสชาติ กลิ่น และความเป็นธรรมชาติของโกโก้ที่ปลูกบนพื้นที่นั้น ๆ ดังจะเห็นได้จากกรณีของสถานีวิจัยเพชรบูรณ์ซึ่งมีพื้นที่แปลงทดลองงานวิจัยอยู่ที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ สถานีวิจัยนี้มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเลอยู่ที่ 600 เมตร เริ่มปลูกโกโก้และมีผลผลิตออกมาบ้างแล้วจึงได้เกิดกระบวนการพัฒนาโกโก้ ด้วยวิธีการแปรรูปด้วยการหมักทำให้เกิดการย่อยสลายจุลินทรีย์ทางธรรมชาติ ทำให้โกโก้ที่ได้ออกมามีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนมากขึ้น และการแปรรูปด้วยเครื่องมือที่สามารถผลิต ช็อกโกแลต ผงโกโก้ และน้ำมันสกัดจากโกโก้ จากการพัฒนาที่เกิดขึ้นช่วยเพิ่มมูลค่าของโกโก้ในประเทศไทยให้อยู่ในตลาดที่มีมาตรฐานเทียบเท่ากับผลิตภัณฑ์อย่างช็อกโกแลตบาร์ของต่างประเทศที่มีเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย และเป็นการส่งเสริมการปลูกโกโก้ที่จะสร้างอาชีพ ก่อให้เกิดรายได้ในเชิงพาณิชย์ที่มีเอกลักษณ์ในแบบฉบับของคนไทยให้เป็นที่ยอมรับแก่ผู้บริโภคทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ดังนั้นการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทาง

การเกษตรด้วยวิธีการแปรรูปทางธรรมชาติ โดยนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม มาพัฒนาต่อยอดจากความเข้มแข็งด้านทรัพยากรชีวภาพเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร และเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า ได้แก่ การปลูกโกโก้ที่หลากหลายสายพันธุ์ ระบบการปลูกหลายรูปแบบ ทั้งในโรงเรือนและนอกโรงเรือน โดยมุ่งเน้นความต่อเนื่องของผลผลิตรวมถึงกระบวนการผลิตในเชิงอุตสาหกรรมขนาดย่อม และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการควบคุมคุณภาพผลผลิต (สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2566) จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต้องเร่งปรับตัวในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย โดยผู้ประกอบการควรรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และภาพลักษณ์ของตราสินค้า รวมถึงคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตอบสนองไลฟ์สไตล์ผู้บริโภคในปัจจุบัน ย่อมเป็นการสร้างความได้เปรียบด้านการแข่งขัน และยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศสร้างโอกาสในการเติบโตของธุรกิจต่อไป

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ทำให้มีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ของผู้ประกอบการในประเทศไทย ทั้งด้านข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ ศักยภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ไปสู่การสร้างและพัฒนาผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่ของไทยให้ก้าวทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงระดับประเทศและโลก การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการขับเคลื่อนธุรกิจมุ่งสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เศรษฐกิจเติบโต อย่างมีเสถียรภาพ ยั่งยืน และมีขีดความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น

แนวคิดด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2560) ได้ให้ความหมาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ว่าหมายถึง การทำให้ผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีลักษณะดีขึ้น ตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น หรือเป็นสิ่งที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม ผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product) ต้องมีลักษณะสำคัญ คือ

- 1) มีลักษณะริเริ่มหรือเป็นเอกลักษณ์ (Innovated Product) กล่าวคือเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ โดยสามารถสนองความต้องการเดิม หรือความต้องการใหม่ของผู้ซื้อได้
- 2) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สามารถทดแทนผลิตภัณฑ์เดิม แต่มีลักษณะแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมอย่างเห็นได้ชัด หรือมีการปรับปรุงใหม่ (Modified Product)
- 3) ผลิตภัณฑ์เลียนแบบ (Me - too) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใหม่สำหรับองค์กรแต่เก่าสำหรับตลาดสินค้านั้น

2) ที่มาและขั้นตอนของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่

ผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Products) ในทางการตลาดประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ที่ไม่เคยมีในตลาด เรียกว่า นวัตกรรม (Innovation) ผลิตภัณฑ์ที่ปรับปรุงใหม่ (Product Improvement) และผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตทำขึ้นมาลักษณะเหมือนผลิตภัณฑ์ของคู่แข่งที่มีจำหน่ายในตลาดแล้ว ดังนั้นที่มาของผลิตภัณฑ์ใหม่น่าจะเกิดจากความต้องการเป็นผู้บุกเบิกในตลาดของธุรกิจ ความต้องการปรับปรุงสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป และความต้องการมีสินค้าจำหน่ายครอบคลุมทุกชนิดเพื่อให้สามารถต่อสู้กับคู่แข่งได้

กระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อนำสู่ตลาดสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้ (จิตพนธ์ ชุมเกต, 2560)

1. การแสวงหาความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ (Exploration)

การพัฒนาสินค้าใหม่ขึ้นได้จะเริ่มต้นจากความคิด (Idea) โดยต้องแสวงหาความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์มาให้ได้มากที่สุด การได้มาซึ่งความคิดใหม่ ๆ ไม่จำเป็นต้องจัดทำอย่างมีระเบียบแบบแผนหรือเป็นทางการเสมอไปก็ได้หาความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่สามารถเสาะหาจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่

1.1 ลูกค้า ถือเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่สุด เนื่องจากความต้องการของลูกค้าจะถูกแปรสภาพมาเป็นผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้คำติชม ข้อเสนอแนะของลูกค้าล้วนแต่เป็นแหล่งข้อมูลที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

1.2 สมาชิกในช่องทางการจำหน่าย ร้านค้าต่าง ๆ ที่จัดจำหน่ายสินค้าให้แก่ผู้ผลิตถือเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความต้องการของลูกค้าสู่ผู้ผลิตสินค้า โดยปกติผู้บริโภคมักระบายความรู้สึก ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์ตลอดจนข้อเสนอแนะใด ๆ ให้กับผู้จัดจำหน่าย ดังนั้น ร้านค้าหรือตัวแทนคนกลาง จะเป็นแหล่งสะสมข้อมูลจากลูกค้าได้เป็นอย่างดี

1.3 คู่แข่งขัน เมื่อคู่แข่งขันนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด แต่บังเอิญสินค้ามีข้อบกพร่อง ไม่ประสบความสำเร็จ ผู้ผลิตสามารถนำข้อผิดพลาดดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ของตนได้

1.4 แหล่งความคิดภายในกิจการ กิจการธุรกิจให้ความสำคัญกับการแสดงความคิดเห็นของพนักงาน การเปิดโอกาสให้พนักงานในระดับต่าง ๆ ได้แสดงเสนอความคิดใหม่ ๆ อาจจะได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสินค้าใหม่ โรงงานผลิตได้ความคิดจากเจ้าหน้าที่หรือพนักงานในโรงงานเป็นส่วนใหญ่ ในการดัดแปลงคิดค้นทดลองจากงานประจำที่แต่ละคนปฏิบัติอยู่

1.5 แหล่งความคิดอื่น ๆ เช่น งานวิจัย บทความ ของนักวิชาการ ของสถาบันศึกษาสามารถเป็นแหล่งความคิดแก่ผู้ผลิตในการผลิตสินค้าใหม่ สมาคมการค้าก็สามารถเป็นแหล่งที่จะให้แนวความคิดได้เช่นกัน

2. การกลั่นกรองแนวความคิด (Idea Screening)

ความคิดที่ระดมเสาะหาจากแหล่งต่างๆ จะ ต้องนำมากลั่นกรองให้รอบคอบโดยการกลั่นกรองให้เหลือเฉพาะแนวคิดที่มีความเป็นไปได้คัดเลือกเฉพาะความคิดที่จะมีโอกาสประสบความสำเร็จ ปัจจัยที่จะนำมาประกอบการกลั่นกรองความคิด ได้แก่

2.1 ภาพลักษณ์ของกิจการ (Image) ความคิดใหม่ที่จะนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์จะต้องไม่ทำลายภาพลักษณ์ที่ดีของกิจการ เช่น หากบริษัทพยายามรักษาภาพลักษณ์ในการเป็นผู้ผลิตที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นแนวความคิดที่ผ่านขั้นนี้ไปจะต้องมีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ที่บริษัทพยายามสร้างขึ้นมา

2.2 วัตถุประสงค์และนโยบายของกิจการ (Objective and Policy) แต่ละกิจการจะมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานธุรกิจที่ตั้งไว้ล่วงหน้า ผู้บริหารจะมีการกำหนดนโยบายไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนั้น การคัดเลือกความคิดจะต้องพิจารณาความเหมาะสมไม่ขัดกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์และนโยบายของกิจการ แนวความคิดนั้นจึงจะสามารถนำไปปฏิบัติได้

2.3 ความพร้อมของทรัพยากร (Resources) ความคิดในการผลิตสินค้าใหม่ย่อมนำไปสู่การลงทุนใหม่ ภาระทางการเงิน อุปกรณ์และแรงงาน ดังนั้นจะต้องพิจารณาแต่ละความคิดว่าต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เหล่านี้อย่างไร ปริมาณเท่าไร กิจการมีอุปกรณ์อยู่พร้อม มีแรงงานเหลือ มีผู้เชี่ยวชาญการผลิตหรือสามารถจัดหาได้ มีเงินทุนเพียงพอแก่การลงทุนใหม่หรือจัดหาได้อย่างไร หากกิจการไม่พร้อมในทรัพยากรต่าง ๆ แม้ความคิดจะดี แต่โอกาสในการพัฒนาจะยากขึ้น

2.4 ระดับความใหม่ของความคิด (Degree of Newness) ความคิดที่ก้าวหน้าทันสมัยมากเกินไปอาจจะใช้ไม่ได้ ผู้บริโภคโดยทั่ว ๆ ไป จะยอมรับสิ่งใหม่ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแบบหน้ามือเป็นหลังมือ ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีความคล้ายคลึงหรือสัมพันธ์กับผลิตภัณฑ์เดิมอัตราการยอมรับจะสูงกว่าผลิตภัณฑ์ไม่คุ้นเคย ดังนั้น ผู้ผลิตคำนึงถึงระดับความใหม่ที่ตลาดเป้าหมายจะยอมรับได้ (จิตพนธ์ ชุมเกต, 2560)

3. การวิเคราะห์เชิงธุรกิจ (Business Analysis)

การกลั่นกรองความคิดเป็นการพิจารณาความเหมาะสม ในการนำความคิดไปปฏิบัติโดยพิจารณาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกกิจการ ขั้นตอนต่อมา คือ การนำความคิดที่ผ่านการกลั่นกรองมาพิจารณาความเป็นไปได้ในการผลิตออกจำหน่าย ด้วยการวิเคราะห์ถึงอุปสงค์ในตลาด ต้นทุนสินค้าที่จะผลิต และผลตอบแทนที่จะได้รับ อุปสงค์ในตลาดที่มีน้อยเกินไปย่อมไม่คุ้มกับการลงทุน และอาจทำให้ต้นทุนการผลิตสูงมาก ซึ่งจะกระทบต่อราคาจำหน่ายที่สูงเกินกว่าผู้ซื้อจะยอมรับได้ หากเป็นเช่นนั้น ความคิดที่ผ่านการกลั่นกรองมาจากขั้นที่ 2 จะถูกปฏิเสธในขั้นตอนการวิเคราะห์เชิงธุรกิจ อย่างไรก็ตาม เมื่อผ่านขั้นนี้ไปจะคงเหลือเฉพาะแนวความคิดที่ทำให้บริษัทมีกำไรจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (จิตพนธ์ ชุมเกต, 2560)

4. การพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์ (Product Development)

เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ เนื่องจากมีการเปลี่ยนความคิดให้เป็นตัวผลิตภัณฑ์ที่มีตัวต้นขั้นตอนการพัฒนา ด้านผลิตภัณฑ์จะเกี่ยวข้องกับการหากรรมวิธีการผลิตการเลือกวัตถุดิบส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ สูตรในการผลิต วิธีการผลิตให้ได้คุณภาพ ประสิทธิภาพ รูปแบบ สีสนขนาดต่าง ๆ ตามความต้องการของตลาด หลายต่อหลายครั้งที่ความคิดที่ผ่านการกลั่นกรองไม่สามารถผลิตเป็นสินค้ามีตัวตนได้เนื่องจากต้องใช้ต้นทุนสูงมากจนไม่คุ้ม หรือต้องใช้เวลาในการผลิตนานเกินไปไม่ทันกับความต้องการของตลาด

ดังนั้น เมื่อแนวคิดผ่านขั้นตอนนี้ไปย่อมหมายถึงกิจการมีผลิตภัณฑ์ใหม่อยู่ในมือเพื่อการจัดจำหน่าย เพียงแต่ปริมาณสินค้าที่ผลิตขึ้นมายังคงมีจำนวนน้อย เนื่องจากยังไม่มี ความมั่นใจต่อการตอบรับของตลาดมากนัก (จิตพนธ์ ชุมเกต, 2560)

5. การทดสอบตลาด (Market Testing)

เมื่อผลิตภัณฑ์ถูกผลิตขึ้นมาเพื่อการจำหน่าย ผู้ผลิตอาจจะตัดสินใจนำสินค้าเข้าสู่ตลาดเลยก็ได้หากมีความมั่นใจว่าจะเป็นที่ยอมรับของลูกค้าอย่างแน่นอน ซึ่งย่อมมีความเสี่ยงอยู่บ้าง หากผู้ผลิตต้องการลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของลูกค้า สามารถทำได้ด้วยการทดสอบตลาด โดยการทดลองนำผลิตภัณฑ์จำนวนน้อยไปวางจำหน่ายในตลาดขนาดเล็ก เพื่อดูปฏิกิริยาการตอบรับของลูกค้า หากผลการทดสอบตลาดพบว่า ลูกค้าตอบรับเป็นอย่างดี จึงค่อยตัดสินใจผลิตจำนวนมาก เพื่อวางจำหน่าย แต่ถ้าลูกค้ามีข้อตำหนิบางประการ ให้ปรับปรุงหรือแก้ไขข้อตำหนิแล้วจึงวางจำหน่ายอย่างกว้างขวาง ถ้าลูกค้าไม่ยอมรับหรือปฏิเสธสินค้าอย่างสิ้นเชิง บริษัทอาจจะต้องยุติในการทำตลาด ทั้งนี้เพราะจะไม่คุ้มกับการลงทุนการทดสอบตลาดจะเกิดประโยชน์กับผู้ผลิตในแง่ของการลดความเสี่ยง อย่างไรก็ตามอาจจะเกิดผลเสียคือ คู่แข่งขันจะล่วงรู้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ที่กำลังทำการทดสอบตลาด ซึ่งหากคู่แข่งมีความไวต่อการผลิตเพื่อการจำหน่าย จะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องแล้วช่วงชิงการวางจำหน่ายตัดหน้า จะเกิดผลเสียต่อกิจการที่ทำการทดสอบตลาดได้

ดังนั้นการทดสอบตลาดจึงเป็นดาบสองคมที่ผู้ผลิตจะต้องชั่งน้ำหนักถึงส่วนได้และส่วนเสียที่จะเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการทดสอบตลาด หรือหาวิธีการทดสอบตลาดที่มีความปลอดภัยจากการช่วงชิงของคู่แข่งเช่นกันก็ได้ (จิตพนธ์ ชุมเกต, 2560)

6. การวางตลาดสินค้า (Commercialization) (จิตพนธ์ ชุมเกต, 2560)

การนำสินค้าเข้าสู่ตลาดอย่างแท้จริง จะต้องพิจารณาปัจจัยดังต่อไปนี้

- 6.1 ความต้องการเงินทุนจำนวนมากเพื่อจัดให้มีอุปกรณ์และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่จะใช้ในการผลิต
- 6.2 วิธีการที่จะจัดหาอุปกรณ์ในการผลิต ตัวอาคารโรงงานต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้แนวทางที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
- 6.3 กำลังการผลิต จะต้องพิจารณากำลังการผลิตในปัจจุบันและการขยายต่อไปในอนาคต
- 6.4 จังหวะเวลาที่จะนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกวางตลาด การเลือกเวลาหรือโอกาสที่เหมาะสม จะส่งผลต่อความสำเร็จของผลิตภัณฑ์ เช่น ผลิตภัณฑ์เก่าล้ำสมัยไม่เป็นที่นิยมแล้ว การปล่อยผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดจะเป็นการแจ้งเกิดของผลิตภัณฑ์ใหม่หรือนำออกจำหน่ายในฤดูกาลการใช้ผลิตภัณฑ์สินค้านั้น จะทำให้โอกาสที่จะจำหน่ายได้มีสูงขึ้น
- 6.5 ลูกค้าย่อยเป้าหมายในการวางตลาดครั้งแรก กิจการอาจมีลูกค้าย่อยเป้าหมายอยู่หลายกลุ่ม แต่ลูกค้าย่อยเป้าหมายกลุ่มแรกที่กิจการหวังไว้ในการเปิดตลาดจำเป็นต้องมีศักยภาพมีความไวต่อการซื้อสินค้าใหม่ หากกำหนดกลุ่มเป้าหมายผิดพลาดโอกาสในการประสบความสำเร็จจะลดลงทันทีผู้บริหารต้องตัดสินใจที่จะเลือกกลุ่มลูกค้าย่อยเป้าหมายที่จะช่วยให้ได้ยอดขายในช่วงแรกที่เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ร้านค้า ตัวแทนจำหน่าย พนักงานขาย ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ผู้ถือหุ้น เป็นต้น
- 6.6 ขอบเขตของตลาดที่จะวางตลาดครั้งแรก เป็นการกำหนดขอบเขตการกระจายตามสภาพภูมิศาสตร์จะวางสินค้าออกสู่ตลาดพร้อมกันทั้งประเทศหรือเลือกเพียงบางพื้นที่ ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดในด้านกำลังการผลิต กำลังคน กำลังเงินทุน นอกจากนั้นการกำหนดเขตที่จะวางตลาดยังต้องสอดคล้องกับลูกค้าย่อยเป้าหมายกลุ่มแรกที่ต้องการจำหน่ายด้วย (จิตพนธ์ ชุมเกต, 2560)

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของผู้ประกอบการ

คำว่า ศักยภาพ มีความหมายตามพจนานุกรมว่า ความสามารถ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Competency และยังมีคำที่มีความหมายคล้ายกันอยู่หลายคำ เช่น Capability, ability, potential, proficiency, expertise, skills, aptitude สำหรับในภาษาไทยบางองค์กรใช้คำว่า “ศักยภาพ หรือ ความสามารถ” การที่มนุษย์ใดๆ มีศักยภาพที่เหมาะสมและสามารถนำมาใช้ปฏิบัติงานได้จริงย่อมบ่งบอกถึงควมมีคุณค่าน่าเชื่อถือเหนือกว่าบุคคลอื่นๆ และสามารถทำให้ตัวเองประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการหรือลูกจ้างก็ตาม แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพหรือขีดความสามารถมีผู้ให้ความหมายที่คล้ายกันไว้ดังนี้

ศิริรัตน์ เมธีสุวภาพ และสมถวิล วิจิตรวรรณ (2562) ให้ความหมาย ศักยภาพ ว่าหมายถึง ความสามารถสูงสุดที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลความสามารถที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจไม่ใช่ความสามารถสูงสุดของบุคคลนั้น การพัฒนาความสามารถจะทำให้เกิดเป็นศักยภาพของบุคคลนั้น ส่วนสมรรถนะเป็นความสามารถที่ประจักษ์ชัดเจนในการปฏิบัติงานตามตำแหน่งที่กำหนด ความสามารถที่บุคคลแสดงออกมาเป็นความสามารถที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอาจไม่สูงสุดหรือเต็มศักยภาพ บุคคลสามารถทำได้ดีขึ้นกว่าเดิมไปอีกเรื่อย ๆ เมื่อได้แสดงความสามารถอย่างสูงสุดแล้วจึงจะเรียกว่า เต็มศักยภาพ ดังนั้น จึงนิยามว่า ศักยภาพเป็นความสามารถสูงสุดที่แฝง หากบุคคลได้รับการส่งเสริมพัฒนาสมรรถนะหรือพัฒนาความสามารถ ความสามารถก็จะเข้าไปใกล้ศักยภาพของบุคคลนั้น

เนตรชนก ดวนใหญ่ (2562) ให้ความหมาย ศักยภาพ ว่าหมายถึง ความสามารถหรือคุณสมบัติที่มีแฝงในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งสามารถทำให้ปรากฏหากได้รับการพัฒนาหรือกระตุ้นจากภายนอก อันจะส่งผลต่อความสำเร็จและความพึงพอใจสูงสุดศักยภาพเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน โดยจะต้องมีการพัฒนาด้านการฝึกอบรม การศึกษา การพัฒนาจนเกิดทักษะความรู้ หรือทัศนคติ เป็นสำคัญเพื่อให้ความสามารถที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลได้แสดงออกมาเป็นผลงานที่มีคุณค่าขององค์กร

ปริญญ์ โพธิ์ศรีวัฒน์, พินา วิสิทธิ์พานิช และภัทราพร ตึกขาว (2565) ให้ความหมาย ศักยภาพ ว่าหมายถึง ความพร้อมหรือแนวโน้มที่จะแสดงความสามารถที่มีอยู่ให้ปรากฏเมื่อมีโอกาสที่จะกระทำ ได้ในระดับบุคคล ส่วนการพัฒนาศักยภาพ คือ การพัฒนาความสามารถที่ทำให้บุคคลทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุปแล้วศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการหมายถึง คุณลักษณะ ความรู้ ความสามารถหรือคุณสมบัติที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคลของผู้ประกอบการ ซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้นสร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ ซึ่งแสดงออกในลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ความสามารถและคุณลักษณะอื่นๆ ทำให้ผู้ประกอบการหรือบุคคลดังกล่าวสามารถปฏิบัติงานได้ผลงานที่โดดเด่นกว่าคนอื่น

ทั้งนี้ผู้ประกอบการที่มีศักยภาพเพียงพอและสามารถบริหารจัดการธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรมีคุณลักษณะศักยภาพหรือคุณสมบัติที่สำคัญในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ศักยภาพแห่งความสำเร็จ (Achievement Competencies)

1.1) การแสวงหาโอกาส (Opportunity Seeking) คือ การมีความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างผลิตภัณฑ์นวัตกรรมหรือแนวทางในการให้บริการรูปแบบใหม่ รวมทั้งโอกาสใหม่ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นกับธุรกิจอย่างสร้างสรรค์ เนื่องจากต้องแข่งขันกับธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรมาก มีการลงทุนมากกว่า และมีกระบวนการผลิตที่มีประสิทธิภาพ (ฉัตยาพร เสมอใจ, จิตติรัตน์ มีมาก และคมกฤษ ปิติฤกษ์, 2564)

1.2) ความมุ่งมั่น (Persistence) คือ ผู้ประกอบการจะต้องมีความทุ่มเท และมุ่งมั่นให้กับธุรกิจที่สร้างขึ้น เพื่อให้ธุรกิจอยู่รอด เจริญเติบโต และบรรลุเป้าหมายของธุรกิจ โดยผู้ประกอบการอาจต้องใช้เวลาในการทำงานมากกว่า 10 ชั่วโมงต่อวันหรืออาจจนไม่มีวันหยุด ผู้ประกอบการจะต้องมั่นใจว่าจะสามารถมุ่งมั่น ทุ่มเทและพร้อมที่จะทำงานหนัก (ฉัตยาพร เสมอใจ, จิตติรัตน์ มีมาก และคมกฤษ ปิติฤกษ์, 2564)

1.3) ความมีพันธะต่องาน ความผูกพัน ความรับผิดชอบต่อในงาน (Commitment to work contract) คือ นอกจากลูกค้าที่มีความสำคัญผู้ประกอบการยังจะต้องอาศัยพึ่งพาสังคมในรูปของผู้บริโภคสินค้าและบริการของผู้ประกอบการ ดังนั้นหากสังคมดำรงอยู่ได้ด้วยดีผู้ประกอบการจะดำรงอยู่ได้เช่นกัน ผู้ประกอบการจึงควรช่วยเหลือสังคม ช่วยสร้างสรรค์ สร้างรายได้ให้ประชาชน หรือสร้างคนในสังคมให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (ทวีศักดิ์ เทพพิทักษ์, 2561)

1.4) ความต้องการไฝหาทางด้านคุณภาพและประสิทธิภาพ (Demand for Quality and Efficiency) คือ การทำงานอย่างกระตือรือร้น มีชีวิตชีวา มองเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นโอกาสที่จะได้เรียนรู้ สำรวจหาวิธีการใหม่ๆ มาแก้ปัญหา ไม่ยึดติดกับแผนงานที่วางไว้แล้วไม่สามารถปฏิบัติได้แต่ยอมเปลี่ยนแปลงแผนงานให้เป็นไปตามสถานการณ์ รับฟังข้อเสนอแนะคำวิจารณ์ต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานให้เป็นไปตามที่วางไว้ (กฤตติยา สัตย์พานิช, ทศนัย ชัตติยวงษ์ และธีรวิทย์ สุทธิประภา, 2563)

1.5) ความกล้าเสี่ยง (Risk Taking) เนื่องจากธุรกิจกับความเสี่ยงเป็นของคู่กัน คือ ผู้ประกอบการถึงต้องชอบงานท้าทายความสามารถ หลีกเสี่ยงงานที่มีความเสี่ยงสูงเกินไป และไม่มี ความภูมิใจกับงานที่ง่าย โดยผู้ประกอบการจะชอบงานที่มีความเสี่ยงปานกลางเพราะได้รับการประเมินแล้วว่าสามารถทำให้บรรลุผลสำเร็จได้ ความเสี่ยงระดับปานกลางที่ถือว่ามีความเป็นไปได้จะอยู่ระหว่าง 50-60 เปอร์เซนต์ ส่วนความเสี่ยงที่มีโอกาสทำได้ 40 เปอร์เซนต์ถือว่ามีความเสี่ยงสูง (กฤตติยา สัตย์พานิช, ทศนัย ชัตติยวงษ์ และธีรวิทย์ สุทธิประภา, 2563)

2) ศักยภาพแห่งการวางแผน (Planning Competencies)

2.1) การตั้งเป้าหมาย (Goal setting) คือ การที่ผู้ประกอบการมีเป้าหมายสอดคล้องกับความสนใจสิ่งของตนเองถนัด และเป้าหมายนั้นผู้ประกอบการได้ประเมินตนเองแล้วว่าใกล้เคียงความเป็นจริง และมีความสามารถที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในงานนั้น ๆ ได้ (กฤตติยา สัตย์พานิช, ทศนัย ชัตติยวงษ์ และธีรวุฒิ สุทธิประภา, 2563)

2.2) การวางแผน ติดตาม และการประเมินอย่างมีระบบ (Systematic Planning and Monitoring) คือ การวางแผนและวางกลยุทธ์ไว้ล่วงหน้า รวมถึงการใช้หลักบริหารงานอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทางวิเคราะห์ปัญหา หรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน และนำมาประเมินเพื่อค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาลูกหรืออุปสรรคนั้น ๆ (กฤตติยา สัตย์พานิช, ทศนัย ชัตติยวงษ์ และธีรวุฒิ สุทธิประภา, 2563)

2.3) การแสวงหาข้อมูล (Information Seeking) คือ การค้นหา และการแสวงหาข้อมูลอื่น ๆ เช่น ข้อมูลทั่วไปด้านเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย หรืออื่น ๆ รวมถึงการแสวงหาความรู้จากบุคคลอื่น ๆ จากการอบรมสัมมนา การปรึกษาแนะนำจากผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อช่วยให้สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ได้ถูกต้อง (กฤตติยา สัตย์พานิช, ทศนัย ชัตติยวงษ์ และธีรวุฒิ สุทธิประภา, 2563)

3) ศักยภาพแห่งอำนาจ (Power Competencies)

3.1) การชักชวน การชักชวน และการมีเครือข่าย (Persuasion and Networking) คือ ความสามารถที่จะชักจูงโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น ให้เข้ามาช่วยเหลือร่วมมือด้วยดี รู้จักใช้ความสามารถในการบริหารงาน สร้างทัศนคติ แรงจูงใจต่อผู้ร่วมงานให้สามารถเข้าใจการดำเนินงานและเต็มใจปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ นอกจากนี้ยังมีแนวทางในการดำเนินธุรกิจแบบสร้างพันธมิตรและพึ่งพาตนเองให้ธุรกิจอยู่รอดกันทั้งกลุ่ม (กฤตติยา สัตย์พานิช, ทศนัย ชัตติยวงษ์ และธีรวุฒิ สุทธิประภา, 2563)

3.2) ความเชื่อมั่นในตัวเอง (Self Confidence) คือ ผู้ประกอบการจะต้องมีความมั่นใจ (Confidence) ในความต้องการและยึดมั่นในแนวทางของตน เชื่อมั่นในการตัดสินใจและทำตามการตัดสินใจนั้นโดยไม่ลังเลและพร้อมที่จะรับความเสี่ยงจากการประกอบธุรกิจ แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้ประกอบการจะเชื่อมั่นในตนเองจนไม่ฟังเสียงใคร ผู้ประกอบการต้องศึกษาหาข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้รับมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจ (ฉัตยาพร เสมอใจ, จูติรัตน์ มีมาก และคมกฤษ ปิติฤกษ์, 2564)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ในประเทศไทย

โกโก้เป็นพืชอุตสาหกรรมที่สามารถนำไปแปรรูปเพิ่มมูลค่าได้หลากหลาย นิยมนำไปเป็นส่วนประกอบในเครื่องดื่มอาหารและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทำให้มีความต้องการผลิตภัณฑ์โกโก้อย่างมากทั้งในและต่างประเทศ จึงนับเป็นพืชที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจพืชหนึ่ง ปัจจุบันมีการขยายพื้นที่ปลูกไปทั่วทุกภาคของประเทศไทย (กรมวิชาการเกษตร, 2564) อีกทั้ง “โกโก้” เป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีความต้องการในตลาดโลกสูง ไม่เพียงแต่อยู่ในอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มเท่านั้น แต่ยังมีความต้องการในกลุ่มอุตสาหกรรมเครื่องสำอาง และอุตสาหกรรมยาด้วย มีรายงานว่ามูลค่าตลาดของโกโก้ ณ ปี 2564 มีมูลค่าประมาณ 43,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และมีการประมาณการว่า มูลค่าตลาดในปี 2575 ของโกโก้จะสูงถึง 55,900 ล้านดอลลาร์สหรัฐ จากความต้องการที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยวัตถุดิบยังขาดแคลนนี้เอง ทำให้ประเทศไทยก็มีการนำเข้าโกโก้จำนวนมาก เฉลี่ย 70,000 ตันต่อปี สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาปริมาณความต้องการการใช้งานในประเทศที่ยังไม่เพียงพอ จึงทำให้ “โกโก้” กลายเป็นหนึ่งในผลผลิตทางการเกษตรความหวังของประเทศไทย และของเกษตรกรหลาย ๆ ราย แต่ด้วยปัจจัยมากมายโดยเฉพาะด้านสภาพภูมิอากาศ ทำให้ผลผลิตมีน้อยลง ส่งผลต่อคุณภาพผลผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน อีกทั้งปัจจัยเรื่องความพร้อมของห่วงโซ่อุปทาน

(Supply Chain) ระบบเกษตรพันธสัญญา และปัจจัยด้านภูมิรัฐศาสตร์ เมื่อประกอบกันแล้วส่งผลทำให้เกิดปัญหาความผันผวนของราคาโกโก้เป็นอย่างมาก โดยตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ราคาโกโก้ จะอยู่ในช่วง 2,000 – 3,000 ดอลลาร์สหรัฐ/ตัน ในขณะที่เดือนเมษายน ปี 2567 ที่ผ่านมา ราคาโกโก้กลับเกิดปรากฏการณ์ที่ราคาพุ่งสูงจนทุบสถิติตลอดกาล โดยเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567 ราคาโกโก้พุ่งทะยานถึง 12,181.8 ดอลลาร์สหรัฐ/ตัน ก่อนที่จะลงมาที่ 7,363.6 ดอลลาร์สหรัฐ/ตัน ในวันที่ 6 พฤษภาคม 2567 ซึ่งราคาที่ผันผวนกว่า 4 เท่าจากราคาเฉลี่ยนั้น ไม่เป็นผลดีต่อเกษตรกรผู้ปลูกโกโก้แม้แต่่น้อย (พิชญภา ศิริรัตน์, 2567)

โดยปัจจุบันมีการผลักดันโกโก้สู่พืชเศรษฐกิจหลักของไทย ดังจะเห็นได้จากเมื่อคราวลงพื้นที่ที่ตรวจราชการจังหวัดสระแก้วช่วงเดือนพฤศจิกายน 2566 ของนายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้ชูประเด็นเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ภาคตะวันออกโดยเปิดตัวที่จังหวัดสระแก้ว พร้อมมอบนโยบายให้กระทรวงอุตสาหกรรมภายใต้การนำของ นางสาวพิมพ์ภัทรา วิชัยกุล รัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรม เร่งผลักดันโกโก้สู่พืชเศรษฐกิจหลักของไทย โดยกระทรวงอุตสาหกรรมได้สั่งการให้กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม หรือดีพร้อม เดินหน้าขับเคลื่อนส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากโกโก้ พร้อมวางแผนนำร่องกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคัมเพรโกโก้ จังหวัดสระแก้ว ด้วยการยกระดับศักยภาพกระบวนการผลิตผ่านโครงการยกระดับสินค้าเกษตรสู่เกษตรอุตสาหกรรม หวังผลักดันให้โกโก้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศและสร้างรายได้ให้เกษตรกรอย่างยั่งยืน ภายใต้นโยบายการดำเนินงานของดีพร้อม RESHAPE THE FUTURE : โลกเปลี่ยนอุตสาหกรรมปรับพร้อมรับอนาคต ในบริบททางเศรษฐกิจและสังคมโลกยุคใหม่ เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถยืนหยัด รับมือ และปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนมีศักยภาพในการแสวงหาโอกาสและผลประโยชน์จากความท้าทายต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเริ่มจากการแก้ไขปัญหาเรื่องโรงงานและกระบวนการแปรรูปที่เหมาะสม เร่งเดินหน้านำบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่จังหวัดสระแก้วทุกภาคส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากโกโก้ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยนำร่องให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคัมเพรโกโก้ อำเภอเมือง ผ่านกิจกรรมยกระดับศักยภาพผู้ประกอบการเกษตรอุตสาหกรรมโกโก้จังหวัดสระแก้ว ด้วยพลังแนวคิดใหม่ให้ดีพร้อม ซึ่งจะส่งผลต่อรสชาติของโกโก้รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับโกโก้ในพื้นที่ไปสู่เชิงพาณิชย์ ตลอดจนการนำร่องจังหวัดสระแก้วในการจัดตั้งโรงงานขนาดเล็กสำหรับแปรรูปโกโก้ เพื่อสนับสนุนให้มีการปลูกโกโก้ให้มากขึ้น อันจะสามารถยกระดับให้โกโก้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศไทยได้ในอนาคต (รัฐบาลไทย, 2567)

สำหรับแนวทางการขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ในพื้นที่ตะวันออกนั้น เป็นการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาและยกระดับศักยภาพการเพาะปลูกโกโก้ด้วยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเพาะปลูก (Smart Farming) เพื่อเชื่อมโยงการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์การผลิตโกโก้ที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของอุตสาหกรรมโกโก้ การจัดการโลจิสติกส์ ตลอดจนการพัฒนาโกโก้เป็นวัตถุดิบเพื่อการแปรรูปในสถานประกอบการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันยังมีการส่งเสริมและพัฒนามาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในกระบวนการแปรรูปการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้มีความหลากหลายเป็นอัตลักษณ์ของโกโก้ภาคตะวันออกและตรงตามความต้องการของตลาด การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การสร้างและขยายโอกาสทางการตลาด อีกทั้งสนับสนุนการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการโกโก้เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในทุก ๆ มิติ และเชื่อมโยงเครือข่ายไปยังตลาดสากลในอนาคต (รัฐบาลไทย, 2567)

ทั้งนี้กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม หรือดีพร้อม ได้เร่งเดินหน้าร่งพื้นที่สำรวจข้อมูลและบูรณาการกับหน่วยงานในพื้นที่ทุกภาคส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากโกโก้ โดยนำร่องให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคัมเพชรโกโก้ ซึ่งในระยะแรกดีพร้อมได้ส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิตและคุณภาพสินค้าเกษตรแปรรูปผ่านกิจกรรมการพัฒนาเทคโนโลยีทุนแรงสำหรับเกษตรแปรรูปของชุมชน ภายใต้โครงการยกระดับสินค้าเกษตรสู่เกษตรอุตสาหกรรมด้วยการนำนวัตกรรมและการจัดการเกษตรอุตสาหกรรมสมัยใหม่มาปรับใช้ โดยอยู่ระหว่างการพัฒนา “เครื่องผ่าผลสดโกโก้” ซึ่งปัจจุบันได้มีการใช้มีดผ่าผลสดโกโก้ ทำให้ใช้ระยะเวลานานและมีความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ ดีพร้อมจึงนำเทคโนโลยีทุนแรงสำหรับเกษตรแปรรูปมาประยุกต์ใช้แทน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผ่าผลโกโก้สดลดการเกิดข้อผิดพลาดจากการทำงานของคน และคาดการณ์ว่าจะสามารถช่วยให้อัตราต้นทุนการผลิตลดลงได้กว่า 1.2 ล้านบาทต่อปี นอกจากนี้ ดีพร้อม ยังได้ให้คำปรึกษาแนะนำเชิงลึกในการขออนุญาตจัดตั้งสถานที่ผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์โกโก้การขอมาตรฐาน ออย. ให้กับวิสาหกิจชุมชนคัมเพชรโกโก้ ซึ่งได้ทำการร่างแบบแปลนสำหรับกันแบ่งห้องในอาคารผลิต เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายการจัดตั้งโรงงานต่อไป

ขณะเดียวกัน ดีพร้อมยังได้เตรียมออกแบบและพัฒนาต้นแบบบรรจุภัณฑ์โกโก้หลังจากที่ได้มีการส่งเสริมและ พัฒนาการสร้างแบรนด์และตราสินค้าให้แก่ชุมชนดังกล่าว รวมถึงการต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งเดียวจากเปลือกโกโก้ให้มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในตลาดอนาคต ตลอดจนการพัฒนาและยกระดับศักยภาพกระบวนการผลิตแปรรูปโกโก้ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์โกโก้ให้กับวิสาหกิจชุมชนคัมเพชรโกโก้ นอกจากนี้ ดีพร้อมยังจัดทำแผนงานระยะสั้น (Quick Win Plan) ในการยกระดับศักยภาพองค์ความรู้และทักษะให้กับวิสาหกิจชุมชนฯ ด้วยการจัดฝึกอบรมด้านการพัฒนาเทคนิคการหมักและการแปรรูปโกโก้ให้ได้คุณภาพมาตรฐานและการเพิ่มกลยุทธ์การตลาดด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง (Storytelling) ซึ่งจะดำเนินการภายในเดือนกุมภาพันธ์ 2567 และคาดว่าจะสามารถตอบโจทย์การพัฒนาสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนคัมเพชรโกโก้ได้อย่างยั่งยืนต่อไป (รัฐบาลไทย, 2567) นอกจากนี้ ดีพร้อม ยังได้วางแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมโกโก้ของไทยตั้งแต่น้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำในทุก ๆ มิติ ด้วยการบูรณาการความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยในส่วนของต้นน้ำ ดีพร้อม มุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับศักยภาพเกษตรกรผู้ด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะกระบวนการบ่มหมักเมล็ดโกโก้เพื่อให้ได้เมล็ดโกโก้ที่มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด การส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรคลัสเตอร์โกโก้ การนำนวัตกรรม เทคโนโลยี และการจัดการเกษตรอุตสาหกรรมสมัยใหม่มาปรับใช้ อาทิ เครื่องผ่าผลสดโกโก้ เครื่องคัดแยกเมล็ดโกโก้ และในส่วนของกลางน้ำ/ปลายน้ำ ดีพร้อม จะเน้นการพัฒนาและยกระดับศักยภาพการผลิต/การแปรรูปผลิตภัณฑ์โกโก้ การเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิต การตรวจวิเคราะห์คุณภาพสารอาหารในโกโก้ ไม่ว่าจะเป็นการนำโกโก้บัตเตอร์มาผ่านกระบวนการทดสอบและตรวจหาสารสำคัญ อาทิ กรดไขมันอิสระ (free fatty acid) การพัฒนาต้นแบบเครื่องบีสกัดโกโก้เพื่อให้ได้โกโก้บัตเตอร์ การส่งเสริมการสร้างระบบมาตรฐานต่าง ๆ การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ด้วยการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์พื้นที่ของแหล่งปลูกโกโก้และเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวภายในจังหวัด รวมถึงเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ประกอบการธุรกิจโกโก้และเกษตรกรในรูปแบบจัดตั้งสมาคมโกโก้ การเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ผลิตสู่ผู้ซื้อ ตัวอย่างเช่นที่ผ่านมา ทางทูตอุตสาหกรรมญี่ปุ่นได้นำเมล็ดโกโก้จากจังหวัดพะเยาและนครศรีธรรมราชไปเป็นเป็นตัวอย่างในการทดสอบคุณภาพ ทำให้เกิดการเจรจาซื้อขายกับผู้ประกอบการประเทศญี่ปุ่น จำนวน 5 ตัน และการร่วมมือกับสภาเกษตรกรแห่งชาติเพื่อจัดทำแผนการสร้างเครือข่ายระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกและผู้ประกอบการที่ผลิตและแปรรูปโกโก้

อีกทั้ง ดีพร้อม ยังส่งเสริมและสนับสนุนการเข้าถึงโอกาส (Reshape The Accessibility) ด้านการตลาดด้วยการผลักดันและเชื่อมโยงผู้ประกอบการอุตสาหกรรมโกโก้แบรนด์ชั้นนำของไทยสู่ตลาดสากลมากยิ่งขึ้น รวมถึงการพัฒนาและยกระดับการแปรรูปโกโก้สู่การเป็นอาหารแห่งอนาคต (future food) ด้วยการนำทุกส่วนของโกโก้มาแปรรูปและสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายสู่การเป็นสินค้าพรีเมียม อาทิ กลุ่มอาหารที่ให้ประโยชน์สูงต่อร่างกาย (Super Food) โกโก้ผง เนยโกโก้ ช็อกโกแลต เพื่อขยายโอกาสรองรับกระแสการปฏิบัติอุตสาหกรรมอาหารในกลุ่มซูเปอร์ฟู้ด (Super foods) และเทรนด์คนรักสุขภาพในปัจจุบัน โดยคาดว่าจะสามารถยกระดับศักยภาพผู้ประกอบการอุตสาหกรรมโกโก้ให้มีขีดความสามารถการแข่งขันในระดับเวทีโลกได้มากขึ้น (Ecogreenlite, 2567)

ทั้งนี้ในการพัฒนาศักยภาพของสถานประกอบการต่างมีแนวทางในการยกระดับศักยภาพและใช้เครื่องมือที่แตกต่างกัน ไปในตามความเหมาะสมกับสถานประกอบการของตน โดยแนวทางของสถานประกอบการที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพที่สำคัญ ๆ โดยสรุป ดังนี้ (อัมพรพรรณ วงษ์ท่าเรือ, ม.ป.ป.)

1. การมีแผนงาน/แผนธุรกิจที่ดี องค์กรที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีการวางแผนงาน/แผนธุรกิจที่ดีแผนงาน/แผนธุรกิจที่ดีจะมีการบรรจุนโยบาย วิสัยทัศน์ และเป้าหมายว่าต้องการให้องค์กรเติบโตหรือพัฒนาองค์กรไปในทิศทางใด จะวางแผนงาน/แผนงานขององค์กรอย่างไร จะใช้เครื่องมือ/วิธีการหรือจะใช้นวัตกรรมใดเข้ามาช่วยในการบริหารงานหรือทำงาน มีแผนงบประมาณเพื่อช่วยขับเคลื่อนแผนงานที่วางไว้รวมถึงการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่มีอาจคาดการณ์ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนาศักยภาพเกิดความสำเร็จในระดับที่ตั้งไว้ในระยะเวลาที่กำหนด

2. การมีการสื่อสารที่ดี แบ่งเป็นการสื่อสารภายในองค์กรและการสื่อสารภายนอกองค์กร โดย

การสื่อสารภายในองค์กร : เมื่อมีแผนงาน/แผนธุรกิจที่ดีแล้ว การสื่อสารให้บุคลากรในองค์กรรับทราบแผนที่กำหนดขึ้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และควรเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างผู้บริหารลงมาถึงในระดับผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้บุคลากรในองค์กรทราบแนวทางปฏิบัติงานที่ชัดเจน เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นเพื่อการพัฒนาไปข้างหน้าจนสามารถพัฒนาศักยภาพงานได้ตามแผนจนบรรลุผลตามเป้าหมาย

การสื่อสารภายนอกองค์กร : องค์กรที่สามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างรวดเร็ว และทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนหนึ่งเกิดจากการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ข้อร้องเรียนจากลูกค้า/คู่ค้าหรือพันธมิตรทางการค้าด้วยช่องทางต่างๆ ตามความเหมาะสมแล้วนำข้อมูลความเห็นเหล่านั้นมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการพัฒนางานต่อไป

3. การนำเทคโนโลยี/นวัตกรรมมาใช้ในการเพิ่มศักยภาพ การนำเทคโนโลยี/นวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพการผลิตสินค้าและการบริหารจัดการในองค์กรเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากในปัจจุบันสถานประกอบการที่นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการผลิตสินค้าและในการดำเนินธุรกิจ มักจะมีความได้เปรียบในการแข่งขันมากกว่าคู่แข่งที่ไม่ได้ใช้การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพของสถานประกอบการที่ได้รับรางวัลมีการดำเนินการได้ตั้งแต่ต้นน้ำ-ปลายน้ำไปจนถึงขั้นตอนที่กระจายผลิตภัณฑ์สู่ตลาดและการบริการหลังการขาย

ที่มาของเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่สถานประกอบการใช้สามารถนำมาได้จากหลายทาง ทั้งที่เกิดจากการวิจัย & พัฒนาในองค์กรเอง การสร้างเครือข่ายนวัตกรรมร่วมกับพันธมิตร และ/หรือนำเอามาจากที่มีผู้คิดค้นมาแล้ว เช่น การซื้อเทคโนโลยีขั้นสูงจากต่างประเทศ การนำระบบ Automation/Robot สำหรับใช้ในสายการผลิตแนวคิดอุตสาหกรรม 4.0 (Industry 4.0)/แนวคิด Circular Economy ระบบมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้อง ระบบ GPS สำหรับควบคุมระบบขนส่ง ฯลฯ มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับงานขององค์กร เป็นต้น

4. ด้านมาตรฐาน (Standard) การพัฒนาด้านมาตรฐานต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบครอบคลุมทั้งด้านมาตรฐานการผลิตและบุคลากรด้านมาตรฐาน โดยสถานประกอบการมีการนำระบบต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการดำเนินการ เช่น การใช้ระบบ Operational Excellence Management Group หรือ กลุ่มบริหารการผลิตและปฏิบัติการเพื่อมุ่งพัฒนาการบริหารจัดการด้านการผลิตให้ทันกับเปลี่ยนแปลง ตอบรับการปรับตัวทางภาคอุตสาหกรรมให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

5. การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) การเพิ่มศักยภาพด้านผลิตภาพนั้น สถานประกอบการควรต้องดำเนินการทั้งการเพิ่มผลิตภาพรวมและผลิตภาพแรงงาน สถานประกอบการต้องเริ่มด้วยการวางแผนกลยุทธ์เพื่อให้สามารถทราบได้ว่าจะใช้เครื่องมือใดมาช่วยในการยกระดับการเพิ่มผลิตภาพขององค์กรให้เหมาะสม ซึ่งมีหลายวิธีที่สถานประกอบการเลือกใช้ เช่น

- มีการนำเทคโนโลยีอัตโนมัติมาใช้ในการจัดสรรทรัพยากร การตรวจสอบ ติดตามประเมินผลและการปรับปรุงอย่างเป็นระบบเพื่อยกระดับผลิตภาพทั้ง Supply Chain

- มีการนำระบบหรือแนวคิดต่างๆ มาประยุกต์ใช้ เช่น การใช้ERP System ระบบ Lean ระบบ SCADA แนวคิด 3Rs กิจกรรม Kaizen ฯลฯ

- การรับฟังเสียงจากลูกค้าขององค์กรเพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพให้ตอบสนองความต้องการของลูกค้า

นอกจากวิธีการเพิ่มผลิตภาพที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว สถานประกอบการยังมีการพัฒนาทักษะ/ความรู้ของบุคลากรในองค์กรให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลิตภาพรวมและผลิตภาพแรงงานทั้งขององค์กรและบางสถานประกอบการที่สามารถที่จะร่วมพัฒนากับ Supply Chain ให้มีผลิตภาพไปพร้อมๆ กันเพื่อให้สามารถควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ได้ตลอดสายการผลิต

6. การพัฒนาบุคลากรและองค์ความรู้ทางเทคโนโลยีสถานประกอบการได้มีการเตรียมการและดำเนินการด้านการพัฒนาบุคลากรตามความพร้อมขององค์กร เช่น มีการจัดทำแผนการจัดการความรู้ (KM) แผนพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทุกระดับ ตั้งแต่ผู้บริหารจนถึงระดับปฏิบัติการทั้งแบบ Inhouse/Public/On the Job Training จัดทำ Training Road Map เพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับความรู้แก่บุคลากรในองค์กร การนำระบบที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนา กำหนดมาตรฐานการพัฒนาบุคลากร มีการจัดการฐานความรู้ขององค์กร (Data Center) เพื่อให้พนักงานรับทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่องค์กรจัดทำ มีการจัดตั้งศูนย์นวัตกรรมเพื่อบ่มเพาะนวัตกรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้แก่สังคม การนำเทคโนโลยี Digital เข้ามาช่วยในการพัฒนาความรู้ มีโครงการถ่ายทอดความรู้ผ่านระบบพี่เลี้ยง ฯลฯ นอกจากนี้ บางสถานประกอบการยังจัดโครงสร้างองค์กรแบบ Cross Function เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งในการพัฒนาองค์ความรู้ของบุคลากรมีการจัดตั้งเป็นทีมงานหรือคณะทำงานเพื่อดำเนินการพัฒนาโดยเฉพาะ

ส่วนสรุป

บทความวิชาการนี้เสนอลักษณะการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไอทีของผู้ประกอบการในประเทศไทย โดยวิเคราะห์เนื้อหาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสรุปประเด็นและสร้างตัวแปรที่จะสามารถนำไปใช้ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสรุปประเด็นและนำไปใช้สร้างตัวแปรกรอบแนวคิด จากการวิเคราะห์เนื้อหา 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ที่ผู้ผลิตต้องการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมให้มีการเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้นที่สามารถต่อยอดให้กับผลิตภัณฑ์เดิม เป็นการสร้างผลกำไรให้กับบริษัทเพิ่มมากขึ้นเพื่อเป็นการสร้างสถานภาพการแข่งขัน ลดการเสี่ยงภัยทางการตลาดที่ลูกค้าเสื่อมความนิยมลง เป็นการสร้างโอกาสใหม่ในการขยายช่องทางการตลาดมากยิ่งขึ้น 2) ศักยภาพของผู้ประกอบการ คือ คุณลักษณะที่ควรจะมีในการเป็นผู้ประกอบการเพื่อผลักดัน

ให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ มีประสบการณ์ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความมุ่งมั่นที่จะประสบผลสำเร็จ มีความกล้าเสี่ยง มีความสามารถโน้มน้าวใจผู้อื่น มีความรับผิดชอบ มีการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน มีการแสวงหาโอกาส มีทักษะในการประสานงานที่ดี มีความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ มีความซื่อสัตย์ มีความมานะ มีความสามารถในการตัดสินใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม 3) สถานการณ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ในประเทศไทย มีอิทธิพลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้ เพราะการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์โกโก้เป็นการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาและยกระดับศักยภาพการเพาะปลูกโกโก้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์การผลิตโกโก้ที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของอุตสาหกรรมโกโก้ การจัดการ โลจิสติกส์ ตลอดจนการพัฒนาโกโก้เป็นวัตถุดิบเพื่อการแปรรูปในสถานประกอบการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปศึกษาวิจัยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณคุณอาจารย์และบุคลากรประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รวมถึงการตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีทำให้การศึกษารั้วนี้มีประโยชน์และมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น และสุดท้ายนี้ขอขอบคุณครอบครัวของข้าพเจ้าที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจเสมอมา รวมถึงขอขอบคุณทุกท่านที่คอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่มีได้กล่าวมาแล้ว ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กฤตติยา สัตย์พานิช, ทศนัย ชัดติยวงษ์ และธีรภูมิ สุทธิประภา. (2563). การศึกษาศักยภาพของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมในเขตการค้าชายแดนภาคตะวันออกเพื่อเพิ่มความสามารถการแข่งขัน. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 14 (3), 128-135.
- กรมวิชาการเกษตร. (2564). *การจัดการความรู้ เทคโนโลยีการผลิตโกโก้*. สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). *รายงานข้อมูลภาวะการผลิตพืช พืชอายุยาว(รต.02) จำแนกตามพืช/แมลง กลุ่ม ไม่นับต้นชนิด โกโก้ พันธุ์ ทั้งหมดทั้งประเทศ ปี 2565*. ระบบให้บริการข้อมูลสารสนเทศการผลิตทางด้านการเกษตร. <https://production.doe.go.th/service/site/login>
- จิตพันธ์ ชุมเกตุ. (2560). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอสองแคว จังหวัดเพชรบุรี*. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฉัตยาพร เสมอใจ, ฐิติรัตน์ มีมาก และคมกฤษ ปีติฤกษ์. (2564). *การจัดการธุรกิจขนาดย่อม*. ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ทวีศักดิ์ เทพพิทักษ์. (2561). *โครงการแนวทางการพัฒนาศักยภาพและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ SMEs โดยใช้เทคนิคการจัดการโลจิสติกส์และซัพพลายเชน*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เนตรชนก ดวนใหญ่. (2562). *การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในศาลอาญา ยุคดิจิทัล ประจำปี 2562*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปริญญ์ โพธิ์ศรีวัฒน์, พิชชา วิสิทธิ์พานิช และภัทราพร ตึกขาว. (2565). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการเพื่อสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขันของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดนครสวรรค์*. *วารสารรามคำแหง ฉบับบัณฑิตวิทยาลัย*, 5 (3), 75-91.

- พิชญภา ศิริรัตน์. (2567). “เครื่องดื่มชาคอมบูชาจากโกโก้” พลิกวิกฤตจากราคาโกโก้ที่ผันผวน สู่ออกาสใหม่ทางการตลาด. <https://social.nia.or.th/2024/เครื่องดื่มชาคอมบูชา/>
- รัฐบาลไทย. (2566). ด้านเศรษฐกิจ. <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/75713>
- รัฐบาลไทย. (2567). ด้านเศรษฐกิจ. <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/77606>
- ศจิรัตน์ เมธิสุภาพ และสมถวิล วิจิตรวรรณ. (2562). ศักยภาพบุคลากรในองค์กร: การประเมินและพัฒนา. *สยามวิชาการ*, 20 (2), 1-10.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2560). *การบริหารการตลาดยุคใหม่: (Marketing Management) ฉบับปรับปรุงใหม่*. Diamond In Business World.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2566). การเพิ่มมูลค่าโกโก้โดยวิธีการแปรรูป. <https://www3.rdi.ku.ac.th/?p=82996>
- อัมพรพรรณ วงษ์ท่าเรือ. (ม.ป.ป.). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการที่ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมดีเด่นประเภทอุตสาหกรรมศักยภาพ ประจำปี พ.ศ. 2563-2564*. https://www.oie.go.th/assets/portals/1/fileups/2/files/ArticlesAnalysis/IndustryAward_Development_Guidelines.pdf
- Ecogreenlite. (2567). *รวม.อุตสาหกรรมเครื่องยกระดับศักยภาพของอุตสาหกรรมโกโก้ไทยโกโก้ฮับ (THAI COCOA HUB) ตั้ง “กราฟตี้คราฟต์ ช็อกโกแลต” อัปเดตแปรรูปโกโก้ไทยสู่สินค้าพรีเมียมระดับโลก*. <https://ecogreenlite.com/2024/03/14/news/รวม-อุตสาหกรรมเครื่องยกระดับ/>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวชัชราภรณ์ จันทร์แท่น
ประวัติทางการศึกษา	- มัธยมศึกษาตอนปลาย (วิทย์-คณิต) โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา ปีการศึกษา 2555 - ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ภาษาจีนธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ปีการศึกษา 2560 - หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (วิชาชีพครู) วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ ปีการศึกษา 2562
การทำงานปัจจุบัน	ครูผู้สอนวิชาภาษาจีน โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา (โครงการ English Programme) ปีการศึกษา 2561 - 2567
ผลงานทางวิชาการ	ผลการสอนโดยใช้แบบฝึกที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาจีน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา ปีการศึกษา 2562

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สำหรับครูสอนประวัติศาสตร์

PHENOMENON-BASED LEARNING MANAGEMENT FOR HISTORY TEACHERS

ผู้เขียน

ชัยรัตน์ ต้นสกุล

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน

บทคัดย่อ

โลกยุคปัจจุบันเปรียบเสมือนโลกไร้พรมแดนทั้งสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ในทำให้มนุษย์สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารทั่วทุกมุมโลกภายในระยะเวลาอันสั้น ซึ่งเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้การจัดการเรียนรู้ต้องเท่าทันกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอันรวดเร็ว การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน จึงเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่เชื่อมโยงปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นทั่วโลก นำมาบูรณาการภายในชั้นเรียนของครูสอนประวัติศาสตร์ได้ โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกันสังเกตปรากฏการณ์ที่สนใจ และพบได้ในโลกแห่งความเป็นจริง เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ เนื่องด้วยวิชาประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในช่วงระยะเวลาหนึ่งในอดีต อันเป็นรากฐานของปัจจุบันที่จะสามารถฉายภาพแนวโน้มของอนาคตที่อาจเกิดขึ้นจริงได้

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้, การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน, ครูสอนประวัติศาสตร์

Abstract

The modern world is like a borderless world, both more convenient and faster. In allowing humans to be able to receive news all over the world within a short time. As a result of advances in science and technology Makes learning management more timely with the changing world Learning using phenomenon based learning. It is therefore a process of organizing learning activities that connect various phenomena occurring around the world. Can be integrated within the class of history teachers by encouraging learners to observe the phenomena that are of interest and found in the real world. To lead the management of learning about history. With history as a study of human behaviour for a period of time in the past. Which is the foundation of the present that can project trends of the future that may actually occur.

Keywords : Learning Management, Phenomenon-Based Learning, History Teacher

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคม เศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิตในโลกยุคดิจิทัลส่งผลต่อการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนเป้าหมายจากการเน้นการให้ความรู้มาเป็นการพัฒนาทักษะหลักหรือความสามารถของผู้เรียนสู่การสร้างสรค์นวัตกรรม รวมทั้งการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการเตรียมพร้อมสู่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพในโลกอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างรวดเร็วและไม่สามารถคาดการณ์ได้โดยง่ายบุคคลในโลกยุคอนาคตต้องเป็นผู้สร้างความรู้และผู้สร้างสรค์นวัตกรรม โดยจำเป็นต้องมีความสามารถในการสร้างทักษะใหม่และความรู้ใหม่ มีมุมมองแบบองค์รวม และการเข้าถึงโลกแห่งความเป็นจริง ประเทศฟินแลนด์เป็นประเทศหนึ่งที่เป็นผู้นำทางด้านการศึกษาของโลก ได้พัฒนา

แนวคิดในการเรียนรู้ที่เรียกว่า “การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน” มาใช้ในระบบการศึกษาของฟินแลนด์เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนของประเทศให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมต่อการใช้ชีวิตในโลกอนาคต ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ ได้มีการนำปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่น่าสนใจมาเปิดประเด็นให้ผู้เรียนได้เกิดความสงสัยใคร่รู้ กำหนดปัญหาหรือคำถามให้เกิดการแสวงหาความรู้และวิธีการต่าง ๆ ในเรียนรู้เพื่อค้นหาคำตอบ แก้ไขปัญหา และลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการเรียนรู้ในบริบทจริงที่มีความต่อเนื่องบนฐานทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ในตนเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีบทบาทหลักในการเรียนรู้โดยมีใช้เป็นผู้รับการ ถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนแต่เพียงเท่านั้น ในส่วนของประเทศไทยนั้น แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ได้ถูกพูดถึงและพยายามนำมาปรับใช้หลายปีมาแล้ว แต่เริ่มชัดเจนในช่วงมีนาคม ปี 2562 ที่ผ่านมานี้ เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ได้ดำเนินงานโครงการอบรมและสัมมนาการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์สำหรับผู้มีความสามารถพิเศษด้านวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ณ University of Helsinki ประเทศฟินแลนด์ ในครั้งนั้น มีหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานมีทั้งสิ้น 4 หัวข้อ ดังนี้ An overview of phenomenon based learning, Teaching and learning methods of phenomenon based learning, Implementation of phenomenon based learning และ The evaluation of phenomenon based learning (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2562) นอกจากนี้ปัญหาการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ในยุคปัจจุบันนี้ ยังคงพบว่าปัญหาในด้านต่างๆ (1) ปัญหาด้านเนื้อหาล้าสมัย เนื้อหาในหนังสือเรียนและสื่อการสอนบางส่วนยังไม่ทันสมัย นำเสนอข้อมูลที่ผิดกับข้อเท็จจริงในปัจจุบัน หรือเน้นการท่องจำ ขาดการวิเคราะห์ สังเคราะห์ การวิพากษ์วิจารณ์ ขาดการบูรณาการ เนื้อหาไม่ได้เชื่อมโยงกับบริบทปัจจุบันหรือวิชาอื่น ๆ เน้นเหตุการณ์สำคัญและบุคคลสำคัญ ละเลยมิติอื่นๆ ของสังคม เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม (2) ปัญหาด้านวิธีการสอน ครูผู้สอนเน้นการบรรยายให้นักเรียนจดตามส่งผลให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย ไม่สนใจเรียน ส่วนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่หลากหลาย ขาดการใช้สื่อที่มีความหลากหลาย ไม่ดึงดูดความสนใจนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนมีส่วนร่วมน้อยและขาดบทบาทในการเรียนรู้ (3) ปัญหาด้านการวัดและประเมินผล เน้นการวัดผลแบบท่องจำข้อเท็จจริง ขาดการวัดทางด้านทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ เครื่องมือวัดและประเมินผลไม่หลากหลาย ยังคงเป็นเครื่องมือวัดและประเมินผลมีรูปแบบจำกัด (4) ปัญหาด้านอื่นๆ อาทิ ขาดความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ สื่อการสอนไม่เพียงพอ ไม่ทันสมัย และไม่น่าสนใจ นักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกันผู้ปกครองไม่ให้ความสำคัญวิชาประวัติศาสตร์ เป็นต้น

ดังนั้นบทความวิชาการนี้ผู้เขียนได้นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สำหรับครูสอนประวัติศาสตร์ เนื้อหาภายในบทความประกอบด้วย 3 ส่วน ในส่วนแรกจะเป็นการอธิบายความเป็นมา ความหมาย ความสำคัญการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน บทบาทของผู้สอน/บทบาทของผู้เรียน วิธีการสอน/เทคนิคการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ในส่วนที่สองจะเป็นการประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในชั้นเรียน สำหรับครูสอนประวัติศาสตร์ และส่วนสุดท้ายจะเป็นข้อสรุปของผู้เขียน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความเป็นมาของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

ประเทศฟินแลนด์ได้มีการปฏิรูปการศึกษา โดยมีการกำหนดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับใหม่ ที่เริ่มใช้ในปี ค.ศ. 2016-2017 เป็นการจัดการเรียนรู้แบบสหวิทยาการและการเรียนรู้แบบโครงการ ซึ่งใช้เวลาพัฒนามากว่าสามทศวรรษจากความพยายามในการเชื่อมโยงการเรียนรู้และการสอนเข้าด้วยกันภายใต้แนวคิดการสร้างองค์ความรู้ในตนเอง โดยมุ่งเน้นความสุขในการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้

พัฒนาการคิด ได้แสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึก ได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ ตลอดจนการสร้างสรรค์ชิ้นงานเพื่อพัฒนาทักษะหลัก (core skills) และทักษะอารมณ์สังคม (soft skills) ในการเรียนรู้และทำงานร่วมกันกับผู้อื่น โดยผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการเรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Symeonidis & Schwarz, 2016)

ความน่าสนใจในระบบการศึกษาของประเทศฟินแลนด์ในฐานะประเทศที่เป็นผู้นำทางการศึกษา ได้เริ่มต้นขึ้นจากการเป็นประเทศที่มีผลคะแนนสูงสุดในการสอบระดับนานาชาติของ The OECD's Programme for International Student Assessment (PISA) ที่ประเมินสมรรถนะของนักเรียนอายุ 15 ปี ในด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์โดย Sahlberg (2011) ระบุเหตุผลที่เป็นเบื้องหลังความสำเร็จในหนังสือ “บทเรียนฟินแลนด์”

นอกจากนี้ ประเทศฟินแลนด์ยังเป็นประเทศที่เน้นการวิจัยในการพัฒนาการศึกษาเป็นหลักเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (อรพรรณ บุตรตัญญู, 2561) อย่างไรก็ตามแม้ว่าประเทศฟินแลนด์จะได้รับการยกย่องและกล่าวถึงในฐานะที่เป็นผู้นำทางการศึกษา ประเทศฟินแลนด์ยังคงพัฒนาแนวคิดในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องเพื่อเตรียมพร้อมเด็กและเยาวชนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพในอนาคตด้วยแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในหลักสูตรแกนกลางดังที่กล่าวมา

ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้ (Learning Management) หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการใด ๆ ก็ตามที่ผู้สอน นำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดการพัฒนาด้านในทุก ๆ ด้านอย่างเต็มศักยภาพ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ถือว่าเป็นการจัดการเรียนรู้หนึ่งใหม่ น่าสนใจ และสามารถเชื่อมโยงสิ่งรอบตัวได้เป็นอย่างดี และเป็นกระบวนการที่สำคัญ ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ครูผู้สอนควรมีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ยึดหลักการ และนำแนวทางต่าง ๆ มาใช้ เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดการพัฒนาด้านในทุก ๆ ด้านอย่างเต็มศักยภาพ ดังนิยามของนักวิชาการ ดังนี้

Longman Dictionary of Contemporary English (2015) ให้ความหมายของคำว่า “Phenomena” หรือ “Phenomenon” หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้นในทั้งในสังคม วิทยาศาสตร์ หรือ ธรรมชาติ โดยเฉพาะสิ่งที่ต้องการการศึกษาให้ลึกซึ้งเพราะเป็นสิ่งที่ยากต่อความเข้าใจ

Silander (2015) ให้ความหมายของ “ปรากฏการณ์” ว่า (1) เป็นสิ่งที่ปรากฏจริงของการสังเกต (2) เป็นกรอบแนวคิดที่เป็นระบบของสิ่งที่ได้เรียนรู้ (3) เป็นกรอบการเปรียบเทียบของสิ่งที่เรียนรู้ และ (4) เป็นแรงจูงใจสำหรับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งที่เรียนรู้

สำหรับความหมายของการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-based Learning - PhenoBL) นั้น มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Nuora & Valisaari (2019) ให้ความหมายว่า เป็นการเรียนรู้แบบสหวิทยาการเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติของโลกแห่งความจริงในมุมมองที่หลากหลาย เน้นกระบวนการเชิงบูรณาการระหว่างสาระรายวิชาต่าง ๆ และหัวข้อประเด็นที่สนใจ

Butkatunyoo (2018) ให้ความหมายว่า เป็นการเรียนที่เริ่มด้วยปรากฏการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริง นำไปสู่การเรียนรู้แบบสหวิทยาการในมุมมองที่หลากหลาย โดยใช้เทคนิค วิธีการและเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะของผู้เรียนข้ามศาสตร์วิชาภายใต้บริบทที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง

Mahavijit (2017) ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาและพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อหรือประเด็นที่สนใจแบบองค์รวมไม่มีการเรียนเนื้อหาสาระแยกรายวิชา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริง

Symeonidis & Schwarz (2016) ให้ความหมายว่า เป็นการสอนแบบบูรณาการหลายสาระวิชาและส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างวิธีหาคำตอบจากปรากฏการณ์ที่ศึกษา ซึ่งเป็นการเรียนแบบสหวิทยาการช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดทฤษฎี องค์ความรู้ใหม่ และเข้าใจปรากฏการณ์ในชีวิตจริง

Silander (2015) ระบุว่า การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเป็นการเรียนรู้ที่นำเอาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงมาใช้เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ โดยนำปรากฏการณ์มาศึกษาแบบองค์รวมในบริบทที่เกิดขึ้นจริง ข้อมูลและทักษะที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์จะถูกพิจารณาจากมุมมองที่หลากหลายบนพื้นฐานของการบูรณาการข้ามวิชา

วิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา (2565) สรุปว่า เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกันสังเกตปรากฏการณ์ ข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ที่สังเกตได้ในโลกแห่งความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในบริบทระดับโลก วิธีการสหสาขาวิชาชีพ และสหสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง มาเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวิชา เพื่อสร้างความรู้และพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง

ตะวัน ไชยวรรณ และกุลธิดา นกุลธรรม (2564) กล่าวว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่นำปรากฏการณ์ในโลกแห่งความจริงมาเป็นประเด็นกระตุ้นความสนใจ นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างสาระวิชา ร่วมกับเทคนิค กลยุทธ์การสอน และเครื่องมือ เพื่อสร้างความรู้และทักษะข้ามพิสัยภายใต้บริบทที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน

ออมวชิ พิบูลย์ และกิตติชัย สุธาสิโนบล (2564) กล่าวว่า การนำเอาปรากฏการณ์จริงมาใช้เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ โดยศึกษาปรากฏการณ์ตามสภาพจริง (Authentic phenomena) แบบองค์รวมผ่านการบูรณาการข้ามวิชา ทำให้ข้อมูลและทักษะใหม่ที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้เรียนศึกษาหัวข้อ (topic) หรือประเด็นเรื่อง (theme) มีคุณค่าต่อผู้เรียนในทันที เพราะผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

กิริสดี โลนกา (2563) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เป็นการเรียนแบบองค์รวมซึ่งมีพื้นฐานจากความคิดว่า นักเรียนต้องเรียนรู้ที่จะร่วมมือกันเพื่อสร้างทางออกใหม่ ๆ และผสมผสานความรู้จากวิชาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ความรู้ที่โรงเรียนต้องเชื่อมโยงกับปัญหาในชีวิตจริง ปรากฏการณ์ซึ่งกำหนดโดยผู้เรียนถือเป็นหัวใจของการเรียนรู้ และปรากฏการณ์นั้นควรไปไกลเกินขอบเขตสาขาวิชาเดียว

อรพรรณ บุตรกัตถัญญ (2561) อธิบายการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานว่า เป็นการนำปรากฏการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริงมาเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ นำไปสู่การสำรวจด้วยมุมมองที่หลากหลายในเชิงสหวิทยาการของปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยใช้เทคนิควิธีการ และเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อสร้างความรู้และพัฒนาทักษะของผู้เรียนจากการศึกษาข้ามพรมแดนระหว่างวิชาภายใต้บริบทที่เชื่อมโยงกันเพื่อให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง

พงศธร มหาวิจิตร (2560) กล่าวว่า เป็นการเรียนรู้ในกลุ่มพหุวิทยาแบบ Topical learning (Topic-based Learning) และ Thematic Learning (Theme-based Learning) ที่เน้นให้ผู้เรียนศึกษาหัวข้อหรือหัวเรื่องแบบองค์รวมมากกว่าแบ่งแยกเป็นรายวิชา เพื่อให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง และสร้างทักษะการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

สรุปได้ว่า ความหมายของการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-based Learning - PhenoBL) หมายถึง สภาพที่เป็นจริงที่ปรากฏขึ้นทั้งในสังคม วิทยาศาสตร์หรือธรรมชาติ โดยเป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจในการศึกษา เป็นสภาพจริงที่สามารถสังเกตเป็นกรอบแนวคิดที่เป็นระบบ มีการเปรียบเทียบได้ระหว่างสิ่งที่ปรากฏกับสิ่งที่เรียนรู้ และเป็นแรงจูงใจสำหรับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งที่เรียนรู้ สำหรับการเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์จะช่วยให้การออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์ได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น เนื่องจากการเลือกปรากฏการณ์ที่ศึกษาต้องเป็นสิ่งที่อยู่ในบริบทจริงที่มีความสัมพันธ์กับตัวผู้เรียน มีความหมายและมีความน่าสนใจเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนได้เรียนรู้ไปพร้อมกันผ่าน การศึกษาปรากฏการณ์แบบองค์รวมในลักษณะการบูรณาการความรู้ข้ามวิชาการเรียนรู้ที่อาศัยความร่วมมือเช่นนี้ก่อให้เกิด ผลตัวอย่างชัดเจนในสองมิติ ได้แก่ มิติผู้สอน และมิติผู้เรียน

ในมิติของผู้สอน การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานให้อิสระ ผู้สอนในการออกแบบการจัดการเรียนรู้เป็นอย่างมาก ผู้สอนสามารถเลือกปรากฏการณ์หรือประเด็นต่าง ๆ จากบริบทและสภาพแวดล้อมรอบตัว อาจเลือกเป็นประเพณี วัฒนธรรม หรือความสนใจของท้องถิ่นมาประกอบการจัดการเรียนรู้ ส่งผลต่อเนื่องให้การจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องและ เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันของผู้เรียนนอกจากนี้ผู้สอนยังสามารถเลือกใช้หลักการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Instruction) อย่างหลากหลายมาประกอบกัน เช่น การใช้กระบวนการสืบเสาะ (Inquiry Learning) การใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) การใช้โครงการ (Project Learning) และการใช้แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolios) (Silander, 2015; Zhukov, 2015) ทั้งนี้เป็นไปเพื่อให้การจัดการเรียนรู้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น

ในมิติของผู้เรียน การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายผู้เรียนได้เห็น ความสัมพันธ์ของสิ่งที่เรียนรู้ สามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่ซึ่งได้มาจากการศึกษาค้นคว้าเข้ากับความรู้เดิมของตน การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเปิดโอกาสให้ผู้เรียนอยู่ในสถานะของผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง (Active Creators) ส่งผลให้ผู้เรียน สามารถจดจำความรู้ได้ดีในระยะยาว และก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งเนื่องจากปรากฏการณ์ที่นำมาศึกษามีความสอดคล้อง กับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานก่อให้เกิดการถ่ายโอนทักษะ อย่างเป็นธรรมชาติ (Natural transfer) เพราะเป็นการเรียนรู้แบบหยั่งลึก (Anchored Learning) (Silander, 2015; พงศธร มหาจิตร, 2560) ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนไปปรับใช้กับสภาพแวดล้อมภายนอก และในขณะเดียวกันก็ ยังสามารถนำปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ที่กำลังเกิดนอกห้องเรียนกลับมาศึกษาในชั้นเรียนได้เช่นเดียวกัน

บทบาทผู้สอนและบทบาทผู้เรียนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

ผู้สอน แสดงบทบาททดลองในการให้ความรู้เนื้อหากับผู้เรียน แต่จะเปลี่ยนบทบาทผู้ให้คำแนะนำ เนื่องจากการ เรียนการสอนมีการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนมีความยืดหยุ่นมากขึ้น หากผู้สอนมีการปรับบทบาทได้อย่างถูกต้อง กระบวนการสอนจะมีประสิทธิภาพสูงสุด (Lahdemaki, 2018) โดยผู้สอนจะมีบทบาท ดังนี้

1. กระตุ้นและสนับสนุนการเรียนรู้

ผู้สอนจะต้องสนับสนุนผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเต็มที่ จัดบรรยากาศการเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสนในการเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล สื่อและสิ่งแวดล้อมต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และประสบการณ์ระหว่างกัน ทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนกว้างขวางขึ้น และมีความหลากหลาย นำไปสู่การเรียนรู้ที่ไม่ใช้วิธีบอก ความรู้โดยตรง ส่งเสริมผู้เรียนได้ค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนสังเกตการณ์อยู่ตลอดเวลาเพื่ออำนวยความสะดวก อีกทั้งยังสามารถนำข้อมูลจากการสังเกตและประเมินตามสถานการณ์จริงมาพัฒนาแนวทางการสอนได้

2. เตรียมแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและมีความหลากหลาย

ผู้สอนต้องมีความสามารถในการค้นพบสิ่งที่ต้องการแท้จริงในการเข้าถึงข้อมูลของผู้เรียนให้โอกาสผู้เรียนในการศึกษา แสวงหาข้อมูล ทดลอง ใช้กระบวนการคิดกับข้อมูลที่ได้มา และสามารถสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากความรู้ใหม่

3. ออกแบบสถานการณ์ที่สอดคล้องกับความจริง

ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้โอกาสผู้เรียนได้มีโอกาสได้พบกับสถานการณ์จริงหรือสภาพแวดล้อมที่เหมือนจริง เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะได้เรียนรู้ วิเคราะห์ ตัดสินใจและตรวจสอบผลของการตัดสินใจจากสถานการณ์ดังกล่าวด้วยตัวของผู้เรียนเอง เป็นการสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม

4. เป็นนักออกแบบกระบวนการสร้างความรู้

ผู้สอนจะต้องเน้นกระบวนการที่จะทำให้ผู้เรียนได้รู้จักการสืบเสาะหาความรู้ ประสบการณ์และสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นการพัฒนาระบบการคิดของผู้เรียนให้เชื่อมโยงหรือประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในชีวิตจริงหรือสถานการณ์ที่เผชิญได้

5. ไม่เป็นผู้ชี้แนะหรือออกคำสั่ง

ผู้สอนต้องสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน จัดกิจกรรมให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้ความรู้เป็นผู้คอยให้คำแนะนำ

ผู้เรียน มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ สามารถสังเกตถึงประเด็นสำคัญ และค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่สนใจด้วยมุมมองแบบองค์รวม เพื่อให้ได้คำตอบอย่างมีความหมายและสามารถนำความรู้ใหม่ที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตจริง ถ้าผู้เรียนมีบทบาทที่ถูกต้องกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Francis, Breland, Ostergaard, Lieblein, & Morse, 2013; Silander, 2015) โดยผู้เรียนจะมีบทบาท ดังนี้

1. สังเกตปรากฏการณ์ด้วยมุมมองที่หลากหลาย

ผู้เรียนร่วมกันสังเกตปรากฏการณ์ในโลกแห่งความจริงที่สนใจในมุมมองที่หลากหลาย โดยอาศัยความรู้เดิมที่มีและมีการบูรณาการความรู้ข้ามสาขาวิชาอย่างเป็นธรรมชาติ นำไปสู่การอภิปรายกลุ่มสร้างประเด็นความสนใจ ปัญหา และตั้งข้อสงสัยที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ภายใต้บริบทของปรากฏการณ์ที่สังเกตได้นั้น ๆ ซึ่งกระบวนการทั้งหมดจะมีผู้สอนเป็นผู้แนะ ประเด็นให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาทฤษฎีของบทเรียน เพื่อให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างถูกต้องเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน

2. ตั้งคำถามเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่สนใจ

กลุ่มผู้เรียนร่วมกันขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ ด้วยการตั้งคำถามหรือกำหนดปัญหาที่ต้องการหาคำตอบจากปรากฏการณ์ที่สนใจ การเรียนรู้จะต้องใช้ปรากฏการณ์เป็นประเด็นตั้งต้นผู้เรียนสามารถค้นหาคำตอบได้ด้วยการศึกษาที่มีการบูรณาการสาระวิชาต่าง ๆ การที่ผู้เรียนสามารถตั้งคำถามได้เป็นการเริ่มต้นที่สำคัญในการดำเนินกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

3. ลงมือศึกษาปรากฏการณ์ด้วยการสืบค้น ทดลองปฏิบัติ ภายใต้แนวคิดการสร้างองค์ความรู้ในตนเอง

ผู้เรียนศึกษาปรากฏการณ์ตามประเด็นคำถาม ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะ หรือการเรียนรู้โดยใช้คำถามเป็นฐาน โดยที่ผู้เรียนจะต้องทำการค้นคว้าข้อมูล อภิปรายกลุ่ม และเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการใช้อีกความรู้ที่หลากหลาย มีการรับข้อมูลใหม่จากการค้นคว้า รวมไปถึงการลงมือปฏิบัติในบริบทจริง สามารถนำความรู้และทักษะมาประยุกต์ใช้เพื่อหาคำตอบแบบสหวิทยาการ เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทของปรากฏการณ์อย่างลึกซึ้ง โดยการสนับสนุนอำนวยความสะดวกจากผู้สอนผ่านได้การสร้างสถานการณ์ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมตามลำดับความสำคัญของเนื้อหา และสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ

4. สะท้อนคิดตามสภาพจริง

ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงกับโลกแห่งความจริงจากการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สามารถนำไปประยุกต์ใช้หรือแก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ภายใต้บริบทเดิมซึ่งแสดงถึงกระบวนการคิด และกระบวนการทางปัญญาของผู้เรียนที่สามารถเลือกใช้ข้อมูลหรือทักษะผู้เรียนมีกระบวนการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง ถ่ายโอน นำเสนอข้อมูลได้อย่างถูกต้องและเข้าใจง่ายสามารถกับข้อมูลจากการสำรวจ ทดลอง อภิปรายลงข้อสรุป ทำให้เกิดหลักฐานในการประเมินเชิงประจักษ์ มีการพัฒนาความรู้และทักษะตลอดเวลาเหมือนอยู่ในสังคมแห่งการเรียนรู้หรือชุมชนนักปฏิบัติ

วิธีการ/เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

วิธีการ/เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน จำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นค่อนข้างมาก ผู้สอนสามารถปรับวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม ดังนั้นจึงไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่า การจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้มีขั้นตอนอย่างไร สอดคล้องกับคำอธิบายของ กิรสติ โลนกา(2563, 330) ที่ว่า “ไม่มีวิธีการที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียวในการดำเนินโครงการแบบเรียนรู้ผ่านปรากฏการณ์” ดังนั้นในที่นี้ จึงขอเสนอขั้นตอนในการนำการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานไปใช้ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนตามที่ Daehler and Folsom (2016) ได้ระบุไว้ ได้แก่

1. เลือกปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ (Select an interesting phenomenon) ร่วมกันระดมสมองหาปรากฏการณ์ที่จะนำมาศึกษา ปรากฏการณ์ควรน่าสนใจและมีความสอดคล้องกับประสบการณ์และระดับชั้นของผู้เรียน

2. วิเคราะห์คุณค่าของบทเรียนที่มีอยู่ (Analyze the utility of your existing lessons) ผู้สอนต้องตั้งคำถามกับตนเองว่า ผู้เรียนได้อะไรจากกิจกรรม และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นสามารถเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ได้หรือไม่

3. วางลำดับกิจกรรม (Plan a sequence of activities) อาจเริ่มต้นจากการสังเกตปรากฏการณ์ร่วมกัน ตามด้วยการอภิปราย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองแนวคิดหรือถามคำถามสนับสนุนให้ผู้เรียนระบุสิ่งที่ตนอยากเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ ดึงให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับกิจกรรม และปิดท้ายด้วยการสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันจากกิจกรรมทั้งหมด

4. วางแผนการตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียน (Make a plan for how you will know students have made sense of the phenomenon) อาจให้ผู้เรียนเขียนบรรยาย นำเสนอปากเปล่า ทำสไลด์หรือโปสเตอร์ เพื่อให้ทราบถึงความเข้าใจของผู้เรียน (Daehler & Folsom, 2016; พงศธร มหาวิจิตร, 2560; ตะวัน ไชยวรรณ และกุลธิดา นกุลธรรม, 2564)

อาจกล่าวได้ว่า ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานนั้น ผู้สอนสามารถปรับแต่งวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม ขอเพียงแต่คำนึงถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน และใช้ปรากฏการณ์เป็นจุดเริ่มต้นก็น่าจะเพียงพอแล้ว

สำหรับส่วนของวิธีการ/เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ผู้สอนอาจใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้ตามความถนัดของตน หรืออาจทดลองใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Teaching strategies for PhenoBL) ตามที่นักวิชาการทางการศึกษา Tislington (2019) ได้เสนอไว้ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เริ่มต้นจากปรากฏการณ์ ไม่ใช่วิชา (Start with a Phenomenon, not a Subject) ดึงดูดความสนใจของผู้เรียนโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสำรวจปรากฏการณ์บางอย่าง เน้นการสำรวจในภาพรวมโดยไม่มุ่งความสนใจไปที่วิชาใดวิชาหนึ่ง

2. ต่อยอดจากความสงสัยใคร่รู้ของผู้เรียน (Build on Students' Curiosity) เริ่มต้นด้วยการสอบถามความสนใจของผู้เรียน อนุญาตให้ผู้เรียนเสนอหัวข้อหรือปรากฏการณ์ตามความสนใจของตน

3. ใช้ประเด็นในท้องถิ่น (Embrace Local Issues) เลือกประเด็นที่กำลังเป็นที่สนใจในพื้นที่ โดยอาจเลือกจากประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งในกระบวนการระบุประเด็นเพื่อศึกษานี้สามารถหาข้อมูลได้จากหลายแหล่ง เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การสอบถามผู้ประกอบการ ชุมชน และภาคเอกชนในพื้นที่ และอาจใช้การจัดการเรียนรู้แบบทัศนศึกษาในท้องถิ่นควบคู่กันไป

4. ใช้สถานการณ์ปัจจุบัน (Embrace Current Affairs) ศึกษาปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ปัจจุบันที่สังคมกำลังให้ความสนใจและเป็นที่ยอมรับ ตัวอย่างเช่น หากมีเหตุการณ์แผ่นดินไหวเกิดขึ้น อาจนำเอาสถานการณ์ไปใช้เป็นปรากฏการณ์เพื่อการศึกษาในชั้นเรียน ภายใต้หัวข้อใหญ่เกี่ยวกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ

การประยุกต์ใช้ของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในชั้นเรียน

การประยุกต์ใช้ของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในชั้นเรียน อาจแตกต่างกันไปตามลักษณะของศาสตร์หรือสาขาวิชา แต่ผู้สอนควรพิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ โดยเบื้องต้นผู้สอนสามารถทำได้ด้วยการใช้ “โครงการแบบเรียนรู้ผ่านปรากฏการณ์ หรือ Phenomenon-based Project” (Fields, 2019) ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การตั้งคำถาม (Enquiry Question) เริ่มต้นจากการตั้งคำถามแบบ What if? จะเกิดอะไรขึ้นถ้า.... คำถามลักษณะนี้จะกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้จินตนาการและเกิดความคิดอย่างสร้างสรรค์ จัดว่าเป็นคำถามที่กระตุ้นทักษะการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking Skill)

2. การใช้บทเรียนขนาดเล็ก (Mini-lessons ผ่านวิธีการเสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) โดยนำเสนออะไรบางอย่างเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน อาจเป็นกิจกรรมสั้น ๆ เพื่อปูพื้นฐานไปยังเนื้อหาหลัก เช่น นำเสนอความหมายของศัพท์เฉพาะทาง ความคิดรวบยอด หรือคำจำกัดความสั้น ๆ ในขั้นนี้ต้องทำให้มั่นใจว่าผู้เรียนทุกคนมีพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน เมื่อมั่นใจว่าผู้เรียนมีความพร้อมแล้วให้ตามด้วยการสอนแบบตรง (Direct Teaching) คือ สอนในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาใจความหลักของบทเรียนปิดท้ายด้วยการประเมินผลระหว่างเรียน (Formative Assessment) เช่น การถามคำถามอย่างง่าย เพื่อทดสอบความเข้าใจของผู้เรียน

3. การค้นคว้าหาข้อเท็จจริงอย่างมีแบบแผนและการเรียนรู้ร่วมกัน (Research and Collaborative work) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นคว้าข้อมูล และศึกษาด้วยตนเองผ่านกระบวนการแบบกลุ่ม

4. การนำเสนอผลการค้นคว้าสู่สาธารณะ (Public Presentation) ให้ผู้เรียนนำเสนอข้อมูลและข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาสู่สาธารณะอาจมีการเชิญบุคคลภายนอกเข้ารับฟังและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

5. การสะท้อนการเรียนรู้ (Reflection on Learning) ให้ผู้เรียนมีโอกาสดทวนและสะท้อนการเรียนรู้ของตนเอง โดยในขั้นนี้ผู้สอนอาจถามคำถามสั้น ๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสำรวจทบทวน และประเมินการเรียนรู้ของตนเอง

ครูสอนประวัติศาสตร์ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

กระบวนการเรียนจะไม่มีประสิทธิภาพ หากผู้เรียนไม่มีความสนใจ ความพร้อมในการเรียน ทั้งนี้ครูสอนประวัติศาสตร์จะเป็นผู้กำหนดที่ทำให้นักเรียนเกิดลักษณะสำคัญที่ชัดเจน คือ ชอบหรือไม่ชอบวิชาประวัติศาสตร์ เพื่อให้นักเรียนสนใจ และชื่นชอบในรายวิชาประวัติศาสตร์ ครูสอนประวัติศาสตร์ควนคำนึงถึง ความเข้าใจในตัวของผู้เรียน (ฐากร สิทธิโชค, 2558) ดังนี้

1. ครูต้องไม่ถือตัวในการเรียนการสอน จงทำตัวให้ผู้เรียนรักและสนใจมากกว่ากลัว
2. ครูต้องเข้าใจตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพราะความต้องการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล
3. ครูต้องเข้าใจเนื้อหาเป็นอย่างดีและสนุกกับการเรียนการสอน
4. ครูต้องไม่เข้มงวดทางวิชาการมากเกินไปเพราะอาจทำให้ผู้เรียนเบื่อจนถอยหนี
5. ครูต้องรักนักเรียนทุกคนเท่ากัน รู้จักเสียสละทางด้านเวลาสอนวิชาการและสอนวิชาชีวิตบ้าง
6. ครูไม่อยู่ในฐานะของครูอย่างเดียวแต่อยู่ในทุกสถานะที่นักเรียนไว้วางใจ
7. ครูใช้วิธีการสอนโดยไม่ต้องสอน คือครูทำให้นักเรียนเป็นแบบอย่างโดยนักเรียน
8. ครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากกว่าครูสอนอย่างเดียวต่างกัน
9. ครูต้องทำหน้าที่ผู้แนะนำมากกว่าผู้ดำเนินการ
10. ครูต้องกระตุ้นความอยากรู้ อยากเห็นความรู้ในวิชาสังคมศึกษา

11. ครูควรใช้สื่อทุกประเภทให้เกิดประโยชน์สูง ใช้เพียงแต่บรรยายนักเรียน
12. ครูต้องจัดกิจกรรมหลากหลาย ไม่จำเจ เพื่อเรียกความสนใจแก่นักเรียน
13. ครูเน้นกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน
14. ครูพยายามมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับนักเรียนอยู่เสมอ
15. ครูต้องประเมินนักเรียนด้วยวิธีการหลากหลาย โดยคำนึงถึงสภาพจริงของผู้เรียน

ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในชั้นเรียนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์กับนักเรียนได้ดีที่สุดนั้น ครูสอนประวัติศาสตร์ต้องรู้จักนักเรียนให้ดีและคำนึงถึงสภาพจริงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนรายบุคคล โดยยึดผลประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่ใช่ผลประโยชน์ผลตอบแทนของครูผู้สอน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-based Learning - PhenoBL) เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ครูสอนประวัติศาสตร์ มีบทบาทสำคัญในการนำแนวทาง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน(Phenomenon-based Learning - PhenoBL) มาใช้ในห้องเรียน ดังนี้

1. คัดเลือกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ครูจำเป็นต้องคัดเลือกปรากฏการณ์ที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับเนื้อหาหลักสูตร และมีความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียนที่จะนำมาใช้
2. ออกแบบกิจกรรม ครูต้องออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ กิจกรรมควรเน้นการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ แก้ปัญหาและสื่อสาร เพื่อก่อให้เกิดการสร้างทักษะในทุก ๆ ด้าน
3. อำนวยความสะดวก ครูทำหน้าที่เป็น ผู้ชี้แนะ ส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นให้นักเรียนเรียนรู้และมีสภาพแวดล้อมอย่างอบอุ่นเป็นกันเองในการจัดการเรียนการสอน
4. การวัดและประเมินผล ครูต้องวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างหลากหลาย เน้นการวัดทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ แก้ปัญหาและสื่อสาร
5. พัฒนานตนเอง: ครูต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับแนวทาง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-based Learning – PhenoBL) เพื่อพัฒนาทักษะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะการอำนวยความสะดวก

ตัวอย่าง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในวิชาประวัติศาสตร์

- หัวข้อ: สงครามโลกครั้งที่ 2
- การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน: การทิ้งระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมาและนางาซากิ
- กิจกรรม:
 1. ให้นักเรียนศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2
 2. ให้นักเรียนวิเคราะห์สาเหตุที่สหรัฐอเมริกาตัดสินใจทิ้งระเบิดปรมาณู
 3. ให้นักเรียนอภิปรายเกี่ยวกับผลกระทบของการทิ้งระเบิดปรมาณู
 4. ให้นักเรียนสร้างสรรค์ผลงาน เช่น บทความ ภาพวาด หรือการแสดงละคร เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2
 5. สรุปการจัดกิจกรรม
- การประเมินผล:
 1. ประเมินผลการศึกษาข้อมูลของนักเรียน
 2. ประเมินผลการวิเคราะห์สาเหตุของนักเรียน
 3. ประเมินผลการอภิปรายของนักเรียน
 4. ประเมินผลงานของนักเรียน

- ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน
 1. นักเรียนเรียนรู้เนื้อหาอย่างลึกซึ้ง เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น
 2. นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสื่อสาร
 3. นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ เกิดความสนใจ และสนุกสนานกับการเรียน
 4. นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้

สรุป

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคเทคโนโลยีส่งผลให้ความรู้ใหม่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ความรู้ที่เกิดขึ้นมีความเกี่ยวข้องกับบริบทต่าง ๆ และมีความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน การเรียนในยุคนี้ไม่เพียงแต่เกี่ยวกับการสะสมความรู้ แต่ยังเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะ การเรียนรู้ต้องเป็นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง การสำรวจปรากฏการณ์ในโลกจริงเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ การใช้เทคนิค วิธีการ และเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อสร้างความรู้และพัฒนาทักษะของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ การศึกษาข้ามพรมแดนระหว่างวิชาภายใต้บริบทที่เชื่อมโยงกันช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-based Learning - PhenoBL) วิธีการเรียนการสอนที่ใช้ปรากฏการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริงเป็นจุดเริ่มต้นในการเรียนรู้ เป็นแนวทางที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางซึ่งเน้นการสอบถาม การทำงานร่วมกัน และการแก้ปัญหาเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการดึงดูดนักเรียนและช่วยให้พวกเขาพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อประสบความสำเร็จในศตวรรษที่ 21 เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสื่อสาร เหมาะสำหรับการนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหา เชื่อมโยงกับบริบท และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความรู้และช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี จาก ผศ.ดร. นภาพรณ ัญญา คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ผศ.ดร.นิตยา สำเร็จผล อาจารย์ผู้สอนวิชาการระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณขั้นสูง ที่ได้ให้การสนับสนุน แนวคิด หลักการ ข้อเสนอแนะ และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตั้งแต่ฉบับร่างจนถึงฉบับสมบูรณ์ในครั้งนี้ ด้วยความรู้สึกรักใคร่ในพระคุณของท่านจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมาไว้ ณ โอกาสนี้ รวมถึงพี่น้องๆ ระดับปริญญาเอก สาขาหลักสูตรและการสอนทุกคนที่ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในบทความวิชาการฉบับนี้

นายชัยรัตน์ ต้นสกุล

เอกสารอ้างอิง

- กิริสตี โลนกา. (2563). *Phenomenal Learning: นวัตกรรมจัดการเรียนรู้แห่งอนาคตแบบฟินแลนด์*. แปลจาก Phenomenal learning from Finland. (แปลโดย สุนันทา วรณสิทธิ์ เบล และ พยุงศักดิ์ แก่นจันทร์). กรุงเทพมหานคร: บุ๊คสเคป.
- วิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา. (2565). *การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่เชื่อมโยงการบูรณาการข้ามศาสตร์ในห้องเรียนของครูสังคมศึกษา*. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2565
- ตะวัน ไชยวรรณ และกุลธิดา นุกุลธรรม. (2564). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน : การเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมความรู้ของผู้เรียนในโลกแห่งความจริง*. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 15(2), 251-263.

- พงศธร มหาวิจิตร. (2560). นวัตกรรมการศึกษาจากฟินแลนด์. นิตยสาร สสวท, 42(209), 40-45.
- ฐากร สิทธิโชค. การคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการเรียนรู้สังคมศึกษา. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม 2557-มีนาคม 2558).
- อรพรรณ บุตรกตัญญู. (2561). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อสร้างมุมมองแบบองค์รวมและการเข้าถึงโลกแห่งความจริงของผู้เรียน. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 46(2), 348-365.
- ออมวดี พิบูลย์ และกิตติชัย สุธาสีโนบล. (2564). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาสมรรถนะข้ามพหุ: กรณีศึกษาประเทศฟินแลนด์. วารสารศิลปศาสตร์ราชภัฏสุราษฎร์ธานี ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2564)
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2562). รายงานการอบรมหลักสูตร Science Education for Science and Mathematically Gifted Learner, The Normal Lyceum of Helsinki. 13-20 มีนาคม 2562. กรุงเทพฯ : กลุ่มพัฒนาการศึกษา สำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ.
- Symeonidis, V. & Schwarz, J. F. (2016). *Phenomenon-Based Teaching and Learning through the Pedagogical Lenses of Phenomenology: The Recent Curriculum Reform in Finland*. Forum OSwiatowe. 28(2), 31-47.
- Sahlberg, P. (2011). *Finnish lessons: What can the world learn from educational reform in Finland?*. New York: Teachers College Press.
- Silander, P. (2015). *Phenomenon based learning*. Retrieved 2023, Apr 21. from <http://www.phenomenaleducation.info/phenomenon-based-learning.html>
- Nuora, P. & Valisaari, J. (2019). *Kitchen chemistry course for chemistry education students: influences on chemistry teaching and teacher education - a multiple case study*. Chemistry Teacher International. 2(1), 1-10.
- Butkatunyoo, O. (2018). *kanrianru doi chai prakottakan pen than phua kansang mummong baep 'ong ruam lee kan khaothung lok haeng khwam ching khong phu rian [Phenomenon based Learning for Developing a Learner's Holistic Views and Engaging in the Real World]*. Journal of Education Studies. 46(2),348-65.
- Mahavijit, P. (2017). *nawattakam kanrianru chak finlaen [Learning Innovation from Finland]*. NSTDA magazine. 46(209), 40-45.
- Zhukov, T. (2015). *Phenomenon-based Learning: What is PBL?*. Retrieved 2023, Apr 21. From <https://www.noodle.com/articles/phenomenon-based-learning-what-is-pbl>

มองให้รู้สู่ครูมืออาชีพ : การสอนแบบ 4 MAT ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

A look at professional teachers : Does teaching with the 4 MAT improve academic achievement in English for Communication.

ผู้เขียน ทิวาพร วุฒิเมธารักษ์

บทคัดย่อ

ภาษาอังกฤษมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเรียนรู้เพื่อการสื่อสารในสังคมโลก เพราะเป็นสื่อกลางของการสื่อความหมายในการอยู่ร่วมกันในสังคมและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความสามารถและยกระดับอาชีพของคนทำงานในยุคปัจจุบันเป็นภาษาที่ใช้ในด้านธุรกิจ การศึกษา การท่องเที่ยว การอุตสาหกรรมต่างๆ การเรียนภาษาอังกฤษจึงมีความสำคัญและ ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีทักษะในการสื่อสารทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียน สามารถสื่อสารในชีวิตประจำวันได้ และส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารให้สูงขึ้น บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายการสอนแบบ 4MAT โดยการนำเสนอแนวคิด หลักการ ทฤษฎี ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง เรียนรู้ตามธรรมชาติ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา การทำงานกลุ่ม และสร้างสรรค์ชิ้นงานด้วยตนเอง ซึ่งคาดหวังว่าจะสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารให้สูงขึ้นได้เนื่องจากเป็นการสอนในลักษณะของการบูรณาการและสร้างสรรค์ผลงาน สามารถพัฒนาเป็นความคิดรวบยอดรวมทั้งการลงมือปฏิบัติจริงและเพื่อเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนภาษาอังกฤษนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การสอนแบบ 4MAT

Abstract

The English language is important and essential to learn for communication in the global society, as it serves as a medium for conveying meaning in social interactions and is a tool for developing skills and advancing careers in the modern era. It is used in various fields such as business, education, tourism, and industries. Learning English is important, and teachers play a crucial role in managing the learning process to equip students with communication skills in listening, speaking, reading, and writing. Being able to communicate in daily life has an impact on improving language learning outcomes for better communication. This article aims to explain the 4 MAT teaching model, presenting concepts, principles, theories, and steps for organizing learning activities that focus on real-world practice, promoting analytical thinking, problem-solving, teamwork, and creativity. It is expected that this approach will enhance language learning outcomes for better communication by integrating and creating works independently. It can develop comprehensive thinking through practical application and serve as a guide for English language teachers to effectively implement in language teaching and learning

Keyword : 4MAT teaching model

บทนำ

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2560-2579 (Office of the Education Council, 2017) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ไว้ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, น. 78) เมื่อพิจารณาคุณลักษณะแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นที่รู้กันว่าการสื่อสารเป็นทักษะที่มีคุณค่าอย่างสูงทั่วโลก เนื่องจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ส่วนต่างๆ ของโลกเชื่อมโยงกันผ่านการสื่อสารข้ามพรมแดน กลุ่มและความสัมพันธ์ใหม่ๆ เกิดขึ้น ภาษาอังกฤษจัดเป็นภาษาของโลก (World Language) (อารีย์ ปริติกุล, 2558, น. 7) นอกจากนั้นสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ป.ป., น.10) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า หมายถึงการปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนมุ่งเน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากสำหรับนักเรียนที่จะได้รับผลลัพธ์อย่างแท้จริง มีเพียงครูเท่านั้นที่ออกแบบการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านการฝึกฝนจริง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการปรับปรุงบทเรียนที่เน้นไวยากรณ์มามุ่งเน้นการสื่อสาร เมื่อวางแผนเรียนการสอนภาษาอังกฤษ จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของการเรียนภาษาซึ่งเริ่มต้นจากการฟังและการพูด และนำไปสู่การอ่านและเขียนในที่สุด (สถาบันภาษาอังกฤษ, ม.ป.ป., น.3) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กำหนดให้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ซึ่งกำหนดให้เรียนตลอดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ วัตถุประสงค์คือผู้เรียนใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ ได้รับความรู้ สร้างอาชีพ และได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวและวัฒนธรรมอันหลากหลายของประชาคมโลก และสามารถถ่ายทอดความคิดและวัฒนธรรมไทยไปยังสังคมโลกได้อย่างสร้างสรรค์ หลักการจัดการเรียนการสอนคือการให้ความรู้และทักษะแก่ผู้เรียน ตามมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์หลักการคือยึด ผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นย้ำความสำคัญของความรู้และคุณธรรม โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลพัฒนาการทางสมอง เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเป็นธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551, น.220 - 221)

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะครูผู้สอนต้องใช้กลวิธีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับผู้เรียนเพื่อพัฒนาทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนทำให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ ที่ผ่านมารายวิชาภาษาอังกฤษเฉลี่ยระดับประเทศมีผลคะแนนต่ำไม่ถึงครึ่งของคะแนนเต็ม เพื่อพัฒนาและยกคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมให้มีศักยภาพสูงสู่มาตรฐานสากล กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (2552- 2561) โดยใช้ผลคะแนนการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) เป็นตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษาของนักเรียนไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิวัฒน์ แสนคุ้ม (2561) กล่าวว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นตัวชี้วัดทางการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพการศึกษาของเด็กไทยเพราะเป็นสิ่งรับประกันการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความพร้อมมีศักยภาพสู่การพัฒนาในด้านต่างๆ

อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาวิชาภาษาอังกฤษไม่ประสบผลเท่าที่ควรจากการที่ผู้เขียนได้สำรวจผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (Ordinary National Educational Test หรือ ONET วิชาภาษาอังกฤษด้านการสื่อสารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ย้อนหลังตั้งแต่ปีการศึกษา 2560 จนถึงปัจจุบันพบว่าระดับคะแนนของวิชาภาษาอังกฤษในแต่ละระดับมีคะแนนเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ ปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับงานวิจัยของจำเริญ จิตรหลัง ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการเรียนการสอนเน้นการท่องจำมากกว่าการปฏิบัติจริงทำให้นักเรียนไม่สนใจการเรียนเกิดความเบื่อหน่าย การจัดการกระบวนการเรียนรู้ไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ขาดการพัฒนาตนเองให้มี

ความรู้ที่ทันสมัยและเทคนิคการสอนที่หลากหลาย (จำริญ จิตรหลัง. 2562, น. 157-164) นอกจากนั้นมันักการศึกษาเช่น บลูม (Bloom, 1976, p. 139) กล่าวว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคือกระบวนการที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการสอนและการเรียนรู้ และการเสริมแรงของครูนั้นหมายความว่าครูมีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงผลการเรียนของนักเรียน

ผู้เขียนจึงขอนำเสนอรูปแบบการสอนแบบ 4MAT (4 MAT Model) ซึ่งแนวคิดทฤษฎีของรูปแบบการสอนนี้มีหลักการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ลงมือปฏิบัติด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบต่างๆ เช่น กระบวนการสื่อสาร การร่วมมือ การทำงานกลุ่ม การสร้างสรรค์ชิ้นงาน รวมทั้งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ในประเด็นเกี่ยวกับข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา และประเมินความสามารถในการใช้ภาษาตามสภาพจริง ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่น่าสนใจ และสามารถพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษอันก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสูงขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การสอนแบบ 4MAT

การสอนแบบ 4MAT เป็นการสอนที่ตอบสนองความต้องการ และพัฒนาการทางสมองของผู้เรียนเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการเรียนการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ รู้จักคิดค้นคว้าเพื่อสร้างผลงานการเรียนรู้อย่างหลากหลาย มีลักษณะการเรียนรู้ที่ต่างกันทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข

ความหมายของ 4 MAT มีผู้ให้ความหมายของการสอนแบบ 4MAT หลายท่านอาทิเช่น

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545, น.154) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้ 4MAT หมายถึง การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้โดยคำนึงถึงรูปแบบการเรียนรู้ทั้ง 4 แบบของนักเรียน กระบวนการพัฒนาสมองซีกซ้ายและซีกขวาไปพร้อมกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในแบบที่ตน ต้องการเรียน - สามารถเรียนรู้ได้ดีและพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

ทิศนา แคมมณี (2555, น.264) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT คือการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเกิดความเข้าใจและนำความรู้ไปใช้และสามารถสร้างความรู้ด้วยตัวเองเกิดความเข้าใจและนำความรู้ไปใช้ และสามารถสร้างผลงานเป็นความคิดของตนเอง

ณัฐวัตร เทียวดี (2561, น.52) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้แบบ 4MAT หมายถึงการสอนที่มุ่งเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และใช้กระบวนการพัฒนาสมองซีกซ้ายและซีกขวาร่วมกันอย่างสมดุล เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพของตน สิ่งนี้นำไปสู่การเรียนรู้ที่สนุกสนานและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

สุนีย์ เลขนอก (2561, น.19) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนโดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง จากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยสอดคล้องกับการทำงานของสมองซีกซ้ายและซีกขวา

สรุปความหมายของการสอนแบบ 4 MAT ได้ว่า 4 MAT หมายถึงรูปแบบการสอนที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายที่เน้นธรรมชาติของผู้เรียน โดยคำนึงถึงการพัฒนาสมองทั้งซีกซ้าย และซีกขวาไปพร้อมๆกันทุกขั้นตอน สร้างโอกาสให้ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันของระบบสมองได้เรียนรู้ตามความสามารถของตนเองทำให้เกิดความสมดุลในการเรียนรู้ ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ

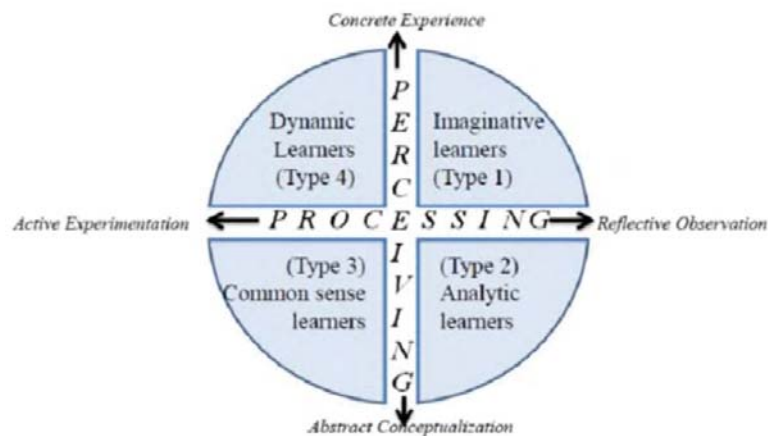
ที่มาของการสอนแบบ 4 MAT

แนวความคิดในการจัดการศึกษาในปัจจุบันเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ (Learning by doing) การยอมรับและให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ตลอดจนเปิดโอกาสให้ครูได้เลือกใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเท่า

เทียมกัน 4MAT เป็นการเรียนการสอนแบบหนึ่งที่มีฐานแนวคิดมาจากการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยพัฒนาขึ้นมาจากการค้นคว้าวิจัยของ เบอร์นิส แมคคาร์ธี (Bernice McCarthy) ในปี 1979 เบอร์นิส แมคคาร์ธี (Bernice McCarthy) ซึ่งเป็นนักการศึกษาชาวอเมริกันได้ทำวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้และบทบาทของสมอง เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้และกลไกการทำงานของสมองที่แตกต่างกันได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ แนวความคิดที่มีอิทธิพลต่อแมคคาร์ธีอย่างมาก คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวคิดของ เดวิท คอรับ (David Kolb) ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ สรุปรูปแบบการเรียนรู้ของเดวิท คอรับ (David Kolb) คือการเรียนรู้เกิดจากความสัมพันธ์ 2 มิติคือ 1) การรับรู้ (Perception) บุคคลรับรู้ผ่านประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรม (Concrete experience) และรับรู้ผ่านความคิดรวบยอดหรือมโนคติที่เป็นนามธรรม (Abstract Conceptualization) ลักษณะการรับรู้นี้จะแทนด้วยแกน Y และ 2) กระบวนการ (Processing) โดยคนบางคนมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ (Active Experimentation) ในขณะที่บางคนเรียนรู้ผ่านกระบวนการสังเกต หรือการรับรู้ข้อมูลและนำมาคิดไตร่ตรอง (Reflective Observation) จะแทนด้วยแกน X จากจุดตัดของหนทางการรับรู้สองแบบกับช่องทางของกระบวนการ ทำให้เรามองเห็นความแตกต่างของการเรียนรู้ถึง 4 แบบตามพื้นที่ที่ถูกแบ่งด้วยเส้นตรงแห่งการเรียนรู้ (Perception) และเส้นตรงแห่งกระบวนการรับรู้ (Processing) นั่นเอง

ลักษณะของผู้เรียน 4 แบบ

รูปภาพที่ 1

รูปที่ 1 แสดงลักษณะผู้เรียน 4 แบบ

ที่มา: McCarthy, B.& McCarthy, C.(2006).Teaching around the 4MAT

เบอร์นิส แมคคาร์ธี (Bernice McCarthy) (Teaching Around the 4 MAT,2006) ได้กำหนดลักษณะผู้เรียนเป็น 4 แบบ

ผู้เรียนแบบที่ 1 เป็นผู้เรียนที่ถนัดจินตนาการ (Imaginative Learners) เป็นผู้เรียนที่ถนัดการรับรู้จากประสบการณ์ตรงผ่านกระบวนการจัดการข้อมูลอย่างไตร่ตรอง (Reflective Watching) คำถามนำทางในกลุ่มนี้คือ ทำไม (Why) ผู้เรียนจะค้นหาคำตอบในแง่มุมมองของตนเองโดยใช้ความเชื่อ ความรู้สึก และความคิดเห็นของตนเองในการวิเคราะห์ประสบการณ์ที่พบโดยตรง

ผู้เรียนแบบที่ 2 เป็นผู้เรียนที่ถนัดการวิเคราะห์ (Analytic Learners) หมายถึงผู้เรียนที่ถนัดการรับรู้จากประสบการณ์ที่เป็นนามธรรม ผ่านกระบวนการจัดกระทำข้อมูลด้วยการสังเกต การเห็นหรือการคิดวิเคราะห์จนเกิดเป็นความคิดรวบยอด (Concept) คำถามนำทางคือ อะไร (What) มุ่งหาข้อมูลที่ถูกต้องน่าเชื่อถือจากผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อช่วยในการสร้างความคิดรวบยอด หรือข้อสรุปที่เป็นหลักการ เป็นทฤษฎี หรือเป็นความถูกต้องแน่นอน

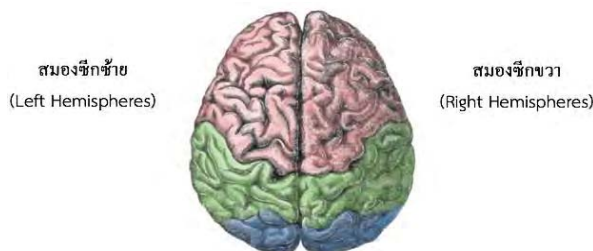
ผู้เรียนแบบที่ 3 เป็นผู้เรียนที่ถนัดใช้สามัญสำนึก (Commonsense Learners) หมายถึงผู้เรียนที่ชอบการเรียนรู้จากการรับรู้ความคิดรวบยอดแล้วผ่านกระบวนการลงมือทำ คำถามนำทางของการเรียนแบบนี้คือ อย่างไร (How) คือทำอย่างไรจึงจะนำความคิดไปประยุกต์ใช้งานได้ (How does it work ?)

ผู้เรียนแบบที่ 4 เป็นผู้เรียนที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง (Dynamic Learners) หมายถึงผู้เรียนที่ถนัดการรับรู้จากการลงมือปฏิบัติจนเป็นประสบการณ์ตรงหรือรูปธรรม คำถามนำทาง คือ ถ้า (If) จะค้นหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสรรพสิ่งและนำผลการเรียนรู้มาสู่ชีวิตจริง

เบอร์นิส แมคคาร์ธี (Bernice McCarthy) ได้ขยายความคิดของ Kolb โดยให้พื้นที่ 4 ส่วนของวงกลมแทนลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน 4 แบบ ซึ่งมีสไตล์การรับรู้และกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันเรียงลำดับกันไปในวัฏจักรการเรียนรู้ วัฏจักรการเรียนรู้แบบ 4MAT ประกอบด้วย 4 ส่วน (quadrant) โดยผู้สอนจะเริ่มจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรียงลำดับโดยผู้สอนจะกระตุ้นความสนใจ สร้างประสบการณ์แก่ผู้เรียน ให้ข้อมูล ความรู้ ทฤษฎีต่างๆ ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ และสร้างชิ้นงาน

ขั้นตอนการเรียนการสอนแบบ 4 MAT

วัฏจักรการเรียนรู้แบบ 4MAT ของเบอร์นิส แมคคาร์ธี (Bernice McCarthy) แบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 4 ส่วน แต่ละส่วนมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันตามความถนัดของผู้เรียนทั้ง 4 แบบ ซึ่งกำหนดโดยการทำงานของสมองสองซีก รูปภาพที่ 2

รูปที่ 2 แสดงการทำงานของสมองสองซีก

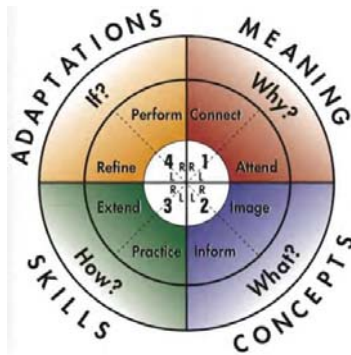
ที่มา: <https://identity.bsru.ac.th/archives/4174>

สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2566

สมองซีกซ้ายจะมีหน้าที่ในการใช้ภาษา (Language) การคิดเชิงตรรกะ (Logic) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ตัวเลข (Numbers) การจัดเรียงลำดับ (Sequential) และความมีเหตุผล (Reasoning)

สมองซีกขวามีหน้าที่ คิดสร้างสรรค์ (Creativity) มองแบบองค์รวม (Wholes) จินตนาการ (Imagination) ความสุนทรีย์ภาพ (Esthetics) เห็นเป็นภาพใหญ่ (Big picture) ศิลปะ (Art) การสังเคราะห์ (Synthetic)

จากวัฏจักรแห่งการเรียนรู้ตามเส้นแบ่งของการรับรู้ และเส้นแบ่งกระบวนการรับรู้ทำให้เกิดรูปแบบผู้เรียน 4 แบบ เบอร์นิส แมคคาร์ธี (Bernice McCarthy) ได้นำแนวคิดการทำงานของสมอง ทั้งซีกซ้ายและขวามาพัฒนาการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้และกลไกการทำงานของสมองที่แตกต่างกัน ได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ ทำให้เกิดวัฏจักรแห่งการเรียนรู้ 8 ส่วนไล่เรียงไปตามเข็มนาฬิกาและกำหนดให้การสอนแบบ 4MAT ประกอบด้วย 8 ขั้นตอนดังนี้

รูปที่ 4 แสดงวัฏจักรแห่งการเรียนรู้ 8 ส่วน ของเบอร์นิส แมคคาร์ธี (Bernice McCarthy)

ที่มา: <https://aboutlearning.com/about-us/> สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2566

ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างกิจกรรมในส่วนของผู้เรียนทั้ง 4 แบบ แต่ละขั้นตอนทั้ง 8 ขั้นตอน ของการสอนแบบ 4MAT ดังนี้

ส่วนที่ 1 Meaning (กระบวนการสร้างความหมาย) คือผู้เรียนแบบที่ 1 เป็นผู้เรียนที่ถนัดจินตนาการ (Imaginative Learners) แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนได้แก่

1. Connect (เชื่อมโยง) Create and Reason เป็นการเริ่มต้นของการเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงประสบการณ์ของผู้เรียนเข้ากับเรื่องราวที่จะสอนเป็นการกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนให้ผู้เรียนรู้ว่าทำไม (Why) จึงเรียนเรื่องนี้ สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ กระตือรือร้นที่จะแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆด้วยตนเอง โดยผู้เรียนได้ใช้สมองซีกขวาในการจินตนาการมองภาพรวม เช่น สอนเรื่องอาชีพ What work do you do ? ครูนำเสนอด้วย Chant “Is he a teacher ?” และสนทนาเนื้อหาใน Chant ว่าเกี่ยวข้องกับอะไร ครูถาม What occupations are there in this chant ? ครูนำเสนอปริศนาคำทายเกี่ยวกับอาชีพ ให้นักเรียนทายอาชีพโดยใช้บัตรภาพและบัตรคำ (Meaning connections based on experience) เช่น I work in a clinic or a hospital. I help sick people get well. I see patients every morning. (doctor) หลังจากนั้นครูสนทนาเรื่องอาชีพกับนักเรียน

2. Attend (เข้าร่วม) Reflect on Experience เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนๆในห้องเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่จะเรียนโดยไม่ยึดติดกับประสบการณ์ของตนเอง ยอมรับฟังประสบการณ์ของผู้อื่น ทำให้การสนทนามีความหมายมากยิ่งขึ้น ผู้เรียนได้ใช้สมองซีกซ้ายแยกแยะประเด็นที่สำคัญ จัดกลุ่มจัดลำดับเรื่องราวที่จะเรียน มีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นกิจกรรมคือการระดมสมอง (Brainstorming) การแสดงภาพ (Show pictures) การทำแผนผังความคิด (Mind map) ตัวอย่างเช่น สอนเรื่องอาชีพ What work do you do ? ต่อจากขั้นที่ 1 ครูนำภาพอาชีพต่างๆมาให้ให้นักเรียนดูสนทนาซักถาม What work does she do ? She is a What work does he do ? He is a What work do they do ? They are ต่อจากนั้นแบ่งกลุ่มนักเรียนแยกประเภทเครื่องมือของแต่ละอาชีพ เช่น

occupation	material
teacher	whiteboard, notebook, television, book
student	book, notebook, pen, pencil.....

แต่ละกลุ่มนำเสนอหน้าชั้นเรียน (speaking) ครูถามนักเรียนแต่ละกลุ่มโดยครูนำบัตรภาพอาชีพต่างๆ ให้นักเรียนดูเช่นภาพครูคนหนึ่ง

T: What work does she do ? SS: She is a teacher.

T: What materials do the teachers use ? SS: They use a computer, a blackboard and books.

ครูถามนักเรียนทุกกลุ่มโดยสลับภาพอาชีพต่างๆ และให้นักเรียนถามกลุ่มอื่นๆ เหล่านี้โดยสลับกันพูดถามตอบโดยใช้ประโยคที่เรียนมา

ส่วนที่ 2 Concepts (กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด) คือผู้เรียนแบบที่ 2 เป็นผู้เรียนที่ถนัดการวิเคราะห์ (Analytic Learners) แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนได้แก่

3. Image (ทำให้เกิดภาพ จินตนาการ) Integrate Observations into Concepts ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนๆ แล้วในส่วนที่ 1 ต่อไปเป็นขั้นที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้อะไร (What) โดยการบูรณาการประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม (concrete) เข้ากับเนื้อหาสาระที่เป็นนามธรรม (abstract) ใช้สมองซีกขวาสร้างภาพเนื้อหาสาระให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นผู้สอนให้ข้อมูลข้อเท็จจริง จัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่ความคิดรวบยอด (conceptualization) ตัวอย่างเช่น

นักเรียนศึกษาใบความรู้เรื่องการถามเกี่ยวกับอาชีพ ครูถามนักเรียนด้วยประโยค Are you a teacher ? นักเรียนตอบ No, I am not. ครูถามต่อไป What are you ? นักเรียนตอบ I am a student. ครูเขียนประโยคทั้งหมดลงบนกระดาน นักเรียนอ่านออกเสียงตามครูและช่วยกันอธิบายความหมายของ ประโยค ครูนำบัตรภาพอาชีพต่างๆ มาถามนักเรียนเป็นกลุ่มและรายบุคคลเช่น นำบัตรภาพพยาบาลมาให้นักเรียนดูแล้วถามว่า Is she a farmer ? นักเรียนตอบ No, she is not. ครูถามต่อไปว่า What work does she do ? นักเรียนตอบว่า She is a nurse. ครูเขียนประโยคทั้งหมดลงบนกระดาน นักเรียนอ่านประโยคตามครู และช่วยกันอธิบายความหมายครูและนักเรียนช่วยกันสรุปโครงสร้างประโยค และนักเรียนทำแบบฝึกหัด เป็นการนำเสนอภาษาเพื่อการสื่อสาร (Presentation)

4. Inform (ให้ข้อมูลที่เรียน) Develop Theories and Concepts เป็นการกระตุ้นการทำงานของสมองซีกซ้ายครูเป็นผู้ให้ข้อมูลหรือเนื้อหาสาระที่จะเรียนซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องที่นำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมาแล้ว เป็นการให้ข้อมูลเพิ่มเติมจากขั้นที่ 3 เพื่อให้ นักเรียนสามารถเข้าใจสิ่งที่เรียนมาจนสามารถสรุปเป็นความคิดรวบยอดของตนเองได้ โดยนักเรียนได้ค้นคว้าทดลองเช่นค้นคว้าจากใบความรู้ แหล่งวิทยาการท้องถิ่น การสาธิต การทดลอง วิดีทัศน์ หรือสื่อประสมต่างๆ ตัวอย่างเช่น ต่อจากขั้นที่ 3 นักเรียนทำกิจกรรมคิดวิเคราะห์ ทำกิจกรรมอ่านคำศัพท์ กิจกรรมการคัดลายมือและเขียนตามคำบอก สรุปโครงสร้างทางไวยากรณ์ความรู้เพิ่มเติม

ส่วนที่ 3 กระบวนการฝึกปฏิบัติ (Skills) คือผู้เรียนแบบที่ 3 เป็นผู้เรียนที่ถนัดใช้สามัญสำนึก (Commonsense Learners) แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนได้แก่

5. Practice (การฝึกปฏิบัติ) Work on Defined Concepts เมื่อได้รับเนื้อหาสาระและได้ข้อสรุป (Concept) มาแล้วก็นำไปสู่การฝึกปฏิบัติจริงเพื่อตอบปัญหาที่ว่าเราจะนำไปใช้อย่างไร (How) โดยการทำแบบฝึกหรือการทดลองเป็นการส่งเสริมให้เกิดทักษะเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น เน้นสมองซีกซ้ายในการวิเคราะห์ ตัวอย่างเช่นนักเรียนนำภาพอาชีพที่นักเรียนชอบ มา 1 ภาพ ครูใช้คำถามว่า Are you a teacher? นักเรียนดูภาพของตนเองถ้าถูกต้องก็ตอบว่า

Yes, I am. ถ้าผิดก็ตอบว่า No, I am not. และบอกว่า I am _____ (อาชีพ) . นักเรียนเข้าแถวเป็นวงกลม

นักเรียนคนที่ 1 ถามคนทางขวามือว่า Are you a **teacher** (อาชีพ) ? นักเรียนทางขวามือของผู้ถามดูภาพของตนเองถ้าถูกต้องก็ตอบว่า Yes, I am. ถ้าผิดตอบว่า No, I am not. ผู้ถามถามต่อไปว่า What work do you do? ผู้ตอบพูดว่า I am a _____. (อาชีพ) นักเรียนทางขวามือถามนักเรียนคนต่อไปจนครบทุกคน ครูนำบัตรภาพอาชีพติดบนกระดานแล้วถามว่า What work does she / he do ? นักเรียนตอบ He / She is a.....อาชีพ What is he ? He is a.....อาชีพ What are they ? They are.....อาชีพ Is he a teacher ? No, he is not. Yes, he is. ขั้นนี้เป็นขั้นฝึกปฏิบัติการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร (Practice)

6. Extend (กระบวนการขยายขอบเขตความรู้) Add Something of Themselves หลังจากที่ได้ฝึกปฏิบัติจนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน ในขั้นนี้ผู้เรียนจะใช้ความรู้และทักษะที่เรียนมาจินตนาการออกมาเป็นรูปธรรม สร้างชิ้นงานเป็นของตนเองตามความถนัดโดยใช้สมองซีกขวา คิดสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบต่างๆโดยมีครูเป็นโค้ช (coach) เช่น ภาพวาด สิ่งประดิษฐ์ นิทาน หนังสือ หรือโครงงาน ตัวอย่างเช่น ให้นักเรียนทำหนังสือภาพเกี่ยวกับอาชีพต่างๆ และบรรยายประกอบเป็นภาษาอังกฤษ

ส่วนที่ 4 Adaptations (กระบวนการประยุกต์ใช้) คือผู้เรียนแบบที่ 4 เป็นผู้เรียนที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง (Dynamic Learners) แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนได้แก่

7. Refine (การปรับแต่ง ประยุกต์ใช้ ประเมินผล) Evaluate the Extension เมื่อฝึกปฏิบัติแล้วในส่วนที่ 3 ก็จะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้วมาวิเคราะห์เพิ่มเติมโดยการใช้สมองซีกซ้ายเพื่อตอบคำถาม “IF” จะเป็นอย่างไร ถ้า.....เพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นขั้นของการนำไปใช้ (Production) ตัวอย่างเช่น นำผลงานในขั้นที่ 6 มาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมชิ้นงานให้มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยครูให้นักเรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลจากการทำกิจกรรมในขั้นที่ 6 กับเพื่อนในกลุ่มย่อยให้เพื่อนติชม เพื่อเพิ่มเติมและแก้ไขงานที่ยังไม่เรียบร้อยให้ถูกต้องสละสลวย

8. Perform (กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้) Adapting it themselves and sharing what they Create with others เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆ เช่นการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ทำให้ผู้เรียนเห็นการเชื่อมโยงของสิ่งที่ได้เรียนรู้กับสิ่งใหม่ๆ เช่น การแสดงนิทรรศการ จัดแสดงผลงาน เน้นการใช้สมองซีกขวา นักเรียนได้ใช้สื่อสารกันในการเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ประโยชน์ของการเรียนการสอนแบบ 4MAT

จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนแบบ 4MAT นอกจากจะเป็นเครื่องมือออกแบบการสอนที่ช่วยให้ผู้สอนมีวิธีการสอนที่เป็นระบบ ยังกระตุ้นผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สร้างความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน ปลุกฝังความคิดด้วยการทดลองปฏิบัติจริง และส่งเสริมให้ผู้เรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง (ปิยนันท์ สวัสดิ์สฤษดิ์, 2566) นอกจากนี้ สุนันท์ สินธพานนท์ กล่าวว่าการสอน แบบ 4MAT ผู้เรียนได้พัฒนาสมองทั้งสองซีกอย่างสมดุล ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ฝึกความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ มีความสุขในการเรียนรู้จากการสร้างชิ้นงานต่างๆด้วยตนเอง (สุนันท์ สินธพานนท์, 2558, น.80)

ผู้เขียนเห็นว่าการสอนแบบ 4MAT เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้คำนึงถึงการพัฒนาสมองทั้งซีกซ้าย และซีกขวาไปพร้อมๆกันทุกขั้นตอนทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ผู้เรียนได้เรียนตามความถนัดของตนเองทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความสุข จากหลักการและแนวคิดดังกล่าวมีนักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสอนแบบ 4MAT เพื่อพัฒนาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารอย่างต่อเนื่องอาทิเช่น อมฤต จันทรเกษม (2557, น.127) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษด้านการสื่อสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างการเรียนรู้แบบ 4MAT และการเรียนรู้แบบปกติ ผลการศึกษพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษด้านการสื่อสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการเรียนรู้แบบ 4MAT สูงกว่าการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนั้น ปวีริศา อ่อนขำ (2557, น.101) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้พัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษโดยใช้ วัฏจักรการเรียนรู้ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหม้อห้าสามัคคี อำเภอดรอน จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้พัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษโดยใช้ วัฏจักรการเรียนรู้ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหม้อห้าสามัคคี อำเภอดรอน จังหวัดอุดรธานี มีประสิทธิภาพเท่ากับ 76.75/77.52 ซึ่ง สูงกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 75/75

ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของนักเรียนผ่านเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก จะเห็นได้ว่าการสอนแบบ 4MAT ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษด้านการสื่อสารสูงขึ้นได้

บทสรุป

สรุปได้ว่าการสอนแบบ 4MAT มีหลักการ แนวคิดและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนรู้นั้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง จัดกิจกรรมที่หลากหลาย สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และบูรณาการกับชีวิตจริง สนองความสนใจของผู้เรียน เป้าหมายที่สำคัญของการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารคือมุ่งให้ผู้เรียนนำภาษาที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ นับได้ว่ารูปแบบการสอนนี้มีกระบวนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความสุข ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเต็มศักยภาพ จากการทบทวนงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการสอนแบบ 4MAT เอื้อต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้จริง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความรู้และความกรุณาช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเป็นอย่างดีจาก ผศ.ดร. นภาพร ธีธัญญา ผู้อำนวยการหลักสูตร สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ผศ.ดร. นิตยา สำเร็จผล อาจารย์ผู้สอนวิชาระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณขั้นสูง ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ แนวคิด ข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนบทความวิชาการเสร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนรายงานขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ขอบขอบคุณทุกๆ คนที่ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในการเขียนบทความครั้งนี้

ทิวาพร วุฒิเมธารักษ์

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579*. บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด: กรุงเทพฯ.
- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- กลไกมองสองซีกกับความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์. (2559) สืบค้นจาก <https://identity.bsur.ac.th/archives/4174>
- จำเริญ จิตรหลัง. (2562). *กลยุทธ์การยกระดับผลสัมฤทธิ์ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร*. สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร.
- ณัฐวัตร เขียวดี. (2561). *การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนโดยใช้การเรียนรู้แบบ 4MAT ร่วมกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์ ความรับผิดชอบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ทิตินา แซมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน*. องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 15 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริศา อ่อนคำ. (2558). *กระบวนการจัดการเรียนรู้พัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษโดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหมู่ห้าสามัคคี อำเภอดุสิต จังหวัดอุดรธานี*. ปริญญานิพนธ์ สฤงฆาร. (2566). *วงจรการเรียนรู้แบบ 4MAT (Bernice McCarthy)*, สืบค้นจาก <https://drpiyanan.com/2019/09/03/4mat-learning-cycle-model-bernice-mccarthy/>

- สถาบันภาษาอังกฤษ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, มปป. *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนภาษาอังกฤษ*
แนวใหม่ตามกรอบมาตรฐานความสามารถทางภาษาอังกฤษที่เป็นสากล. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก กรุงเทพฯ.
 สุนทร สันธพานนท์. (2558). *การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่เพื่อพัฒนาทักษะนักเรียนในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ห้าง
 หุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิควินดิง.
- สุนีย์ เลขนอก. (2561). *การศึกษาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้*
การเรียนรู้แบบ 4 MAT. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
 ปริญญาพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ. (2545). *21 วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ
 : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 -2579)*. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิก.
- อภิวัฒน์ แสนคุ้ม. (2561, เมษายน-มิถุนายน). *การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้วยนวัตกรรม “School Test”*.
 วารสารวิชาการ, ปีที่ 21 (ฉบับที่2), หน้า 19 – 29.
- อารีย์ ปริดีกุล. (2558, มกราคม- มิถุนายน). *มโนทัศน์การเรียนรู้คัดสรรสู่รูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร*.
 วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ราชภัฏพิบูลสงคราม, ปีที่9 (ฉบับที่1) หน้า7.
- อมฤต จันทรเกษม. (2557). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษการสื่อสารของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*
ระหว่างการเรียนรู้แบบ4MATและการเรียนรู้แบบปกติ. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการสอนภาษาอังกฤษ
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- About Us. (2566) สืบค้นจาก [https://aboutlearning.com/about-us/Bloom, B.S. \(1976\). Human characteristics and school learning. New York: McGraw-Hill. 4MAT Learning Styles Model.](https://aboutlearning.com/about-us/Bloom,B.S.(1976).Human%20characteristics%20and%20school%20learning.New%20York:%20McGraw-Hill.4MAT%20Learning%20Styles%20Model.) (2566). สืบค้นจาก
<https://www.toolshero.com/personal-development/4mat-learning-cycle-model/>
- 4 Mat Overview. (2566) สืบค้นจาก [https://aboutlearning.com/about-us/4mat-overview/McCarthy, B.& McCarthy, C. \(2006\). Teaching around the 4MAT® cycle: Designing instruction for diverse learners with diverse learning styles: Corwin Press.](https://aboutlearning.com/about-us/4mat-overview/McCarthy,B.&McCarthy,C.(2006).Teaching%20around%20the%204MAT%20cycle:Designing%20instruction%20for%20diverse%20learners%20with%20diverse%20learning%20styles:Corwin%20Press.)

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางทิวาพร วุฒิเมธารักษ์
วัน เดือน ปีเกิด	31 มกราคม 2503
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	1 หมู่ 7 ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
หน้าที่การงานในปัจจุบัน	ข้าราชการบำนาญ
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2525 ครุศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) วิทยาลัยครูอุดรดิตถ์ พ.ศ. 2539 การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ. 2551 Teaching Knowledge Test Band 3 TKT Module 1 From University of Cambridge ESOL Examinations English for Speakers of Other Languages พ.ศ. 2552 Teaching Knowledge Test Band 2 TKT Module 2 From University of Cambridge ESOL Examinations

รางวัลที่นำภาคภูมิใจ

พ.ศ. 2543 ครูผู้ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่นของครูสภาระดับมัธยมศึกษาจังหวัดแพร่
 พ.ศ. 2545 ครูต้นแบบกระบวนการเรียนรู้สาขาภาษาอังกฤษจากสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ
 พ.ศ. 2546 ครูต้นแบบกระบวนการเรียนรู้สาขาภาษาอังกฤษจากสำนักงานคณะกรรมการ
 การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลงานทางวิชาการ

พ.ศ. 2546 รางวัลเกียรติยศ (Teacher Award) สาขาภาษาอังกฤษ จากสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ
 แผนการสอนภาษาอังกฤษแบบมุ่งประสบการณ์ทางภาษา (Concentrated
 Language Encounter) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
 หนังสืออ่านเพิ่มเติมภาษาอังกฤษจำนวน 17 เล่มได้แก่ A bear and A birds,
 Go to the temples, Banana, Four young Rabbits, Go to Pattaya,
 Thai farmers /, the thieves, Hobbies, Tako Saku, The blue rabbit ,
 The clever rabbit, Healthy habits, The squirrel, Morning Gorry, Little tiger, Phra Lor

เกมมิฟิเคชันกับการจัดการเรียนการสอน

Gamifications and Learning Management

ผู้เขียน

วิทวัส พันธุ์ศรี

บทคัดย่อ

เกมมิฟิเคชันกับการจัดการเรียนการสอน คือ การนำหลักการพื้นฐานของเกม และกลไกของเกม มาใช้กับบริบทของการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน ทำให้เกิดความผูกพันกับการเรียนได้ และการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดเกมมิฟิเคชันไปใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งในหลากหลายพื้นที่ของประเทศไทยและหลากหลายวิชา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชัน ช่วยพัฒนาผลการเรียนของผู้เรียนได้ โดยในบทความฉบับนี้ได้กล่าวถึง แนวคิด ความหมาย และองค์ประกอบของเกมมิฟิเคชัน และการประยุกต์ใช้เกมมิฟิเคชันในการจัดการเรียนการสอน ทั้งข้อดีและข้อควรระวัง พร้อมตัวอย่างและผลการนำเกมมิฟิเคชันไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทย

คำสำคัญ : เกมมิฟิเคชัน/ การจัดการเรียนการสอน

Abstract

Gamification and learning management are the use of game elements and game mechanics in the context of learning management. Gamification can provide motivation and engagement for students in learning. Learning management in Thailand has widely applied gamification in various areas and a variety of subjects. The study found that learning management by using gamification can improve learners' learning achievements. In this article, we present concepts, meaning, and elements of gamification and the application of gamification in learning management, advantages, and cautions along with examples and results of the application of gamification in learning management in Thailand.

Key Word: Gamification, Learning management

บทนำ

การศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในด้านต่าง ๆ เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งบทบาทของครูจากที่เป็นผู้สอน (teacher) ก็ต้องเปลี่ยนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (facilitator) ให้แก่ผู้เรียน ทำหน้าที่ออกแบบการเรียนรู้ คอยให้คำปรึกษาให้แก่ผู้เรียนเกี่ยวกับการเรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนมีวิิทยาความรู้จากแหล่งความรู้ที่มีหลากหลายในโลกปัจจุบัน ให้นักเรียนได้เรียนในสิ่งที่ต้องการ หรือตามความถนัดของตนเอง และนักเรียนซึ่งเป็นศูนย์กลางของการศึกษานี้จะต้องเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่ครูได้ออกแบบไว้ ซึ่งกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติคือหัวใจของการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงและสามารถปฏิบัติจริง ครูผู้ที่ทำหน้าที่ออกแบบการสอนจึงจำเป็นต้องใช้เทคนิค นวัตกรรม หรือวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และตั้งใจที่จะเรียนรู้ในกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนนั้น

สถาบันเพื่อพัฒนาการจัดการนานาชาติ (International Institute for Management Development: IMD) ได้จัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศต่าง ๆ จำนวน 64 ประเทศ โดยในปี 2564 ผลการจัดอันดับด้านการศึกษาประเทศไทยอยู่ในอันดับ 56 มีอันดับลดลง 1 อันดับจากปี 2563 ซึ่งพบว่า อันดับการศึกษาของประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากตัวชี้วัดที่เป็นจุดอ่อนด้านการศึกษาของไทย เช่น อัตราการเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษา อัตราส่วนนักเรียนต่อครูระดับมัธยมศึกษา และงบประมาณด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา) และหากกล่าวถึงในระดับโรงเรียน เหตุผลที่นักเรียนไม่ชอบเรียนหนังสือ คือ การสอนของครูไม่น่าสนใจ นักเรียนไม่มีความสนใจในเนื้อหา คิดว่าเล่นเกมสนุกกว่า (สุริยพิน ศุภรัตน์ชัชฌา, 2552) และด้วยสถานการณ์โรคระบาดที่ทำให้การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมีข้อจำกัด ทำให้การเรียนการสอนส่วนใหญ่จำเป็นต้องใช้ในรูปแบบออนไลน์ (online) โดยนักเรียนจะต้องนั่งเรียนที่ผ่านทางหน้าจอของอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ และด้วยข้อจำกัดของผู้เรียนทั้งด้านความพร้อมของอุปกรณ์ ความพร้อมของสภาพแวดล้อม และอื่น ๆ อีกมากมาย ผู้เรียนจึงไม่สามารถทำปฏิสัมพันธ์กับการจัดเรียนการสอนของผู้สอนได้อย่างเต็มที่ จึงส่งผลให้ผู้เรียนขาดความต่อเนื่องในการเรียน และทำให้ต้องมีผู้เรียนบางส่วนหลุดจากระบบการศึกษาในที่สุด ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องหาแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ตอบโจทย์ผู้เรียน ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน มีความน่าสนใจ ดึงดูดใจให้ผู้เรียนมีความต้องการที่จะเรียน และทำให้ผู้เรียนมีความผูกพันกับการเรียน

เกมมิฟิเคชัน (Gamification) เดิมเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเพื่อเป็นการทำการตลาดของภาคธุรกิจ เป็นเทคนิคในการสร้างความผูกพันระหว่างแบรนด์กับลูกค้า โดยการอาศัยหลักการหรือกลไกของเกม เช่น เป้าหมาย (Goals) รางวัล (Reward) ผลป้อนกลับ (Feedback) ระดับ (Levels) หรือกระดานผู้นำ (Leader Board) มากระตุ้นให้ผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้าหรือบริการของแบรนด์ของตนให้มากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ร้านขายเครื่องดื่มที่มีการใช้กิจกรรมสะสมแต้มเมื่อซื้อเครื่องดื่ม 1 แก้ว จะได้รับ 1 แต้ม เมื่อมีแต้มครบกำหนดก็สามารถแลกเป็นเครื่องดื่มได้ (Reward) หรือร้านสะดวกซื้อที่เมื่อซื้อสินค้าครบกำหนดก็จะได้รับแต้ม และผู้บริโภคสามารถนำแต้มนั้นไปแลกซื้อสินค้าในราคาพิเศษหรือแลกเป็นของรางวัลได้ กิจกรรมเหล่านี้ล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ลูกค้าหรือผู้ใช้บริการเกิดความผูกพันกับร้านหรือสินค้าของทางร้าน เมื่อต้องการซื้อหรือใช้บริการก็จะนึกถึงร้านเหล่านี้เป็นอันดับต้น ๆ ซึ่งในภาคการศึกษาก็ได้มีการนำแนวคิดเกมมิฟิเคชันมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น การให้คะแนน (Reward) เมื่อผู้เรียนตอบคำถามได้ การให้เกรดเมื่อจบการศึกษาในแต่ละปี (Level) เป็นต้น เพื่อสร้างแรงจูงใจ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาหรือทักษะที่ผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตั้งไว้ และสร้างความผูกพันระหว่างผู้เรียนกับบทเรียน ซึ่งจะเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนไปในทางบวก ส่งผลดีให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

เกมมิฟิเคชันจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความน่าสนใจ และตอบโจทย์ของปัญหาการศึกษาที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ผู้เขียนจึงมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เกมมิฟิเคชันกับการเรียนการสอนในประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางและช่วยในการตัดสินใจในการใช้รูปแบบเกมมิฟิเคชันในการจัดการเรียนการสอน

เกมมิฟิเคชัน

แนวคิดเกี่ยวกับเกมมิฟิเคชัน

เกมมิฟิเคชัน คือ การนำเอาหลักพื้นฐานในการออกแบบกลไกการเล่นเกม เช่น สะสมแต้ม ระดับขั้น การได้รับรางวัล กระดานผู้นำ หรือการจัดการแข่งขันระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น มาประยุกต์ใช้ในบริบทอื่นที่ไม่ใช่การเล่น เกม เช่น ผู้เข้าร่วมจะได้รับแต้มหรือรางวัลเมื่อได้ปฏิบัติตามกิจหรือกิจกรรมที่กำหนดสำเร็จ โดยที่ทุกคนสามารถตรวจสอบแต้มของตนเองได้

หรือแม้กระทั่งการเลื่อนระดับเมื่อผู้เข้าร่วมได้แต้มถึงระดับที่กำหนด เป็นต้น (ชนัดต์ พุนเดช และธนิศา เลิศพรกุลรัตน์, 2559) ซึ่งจุดมุ่งหมายของการนำเกมมิฟิเคชันมาใช้ คือการกระตุ้นความสนใจ ความผูกพัน หรือส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดพฤติกรรมตามที่ต้องการ (Simões, Redondo, and Vilas, 2013)

ความหมายของเกมมิฟิเคชัน

เกมมิฟิเคชัน มีรากศัพท์มาจากคำว่า เกม ซึ่งพจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า เกม ไว้ว่า หมายถึง การแข่งขันที่มีกติกากำหนด เช่น เกมกีฬา การเล่นเพื่อความสนุก เช่น เกมคอมพิวเตอร์ การแสดงเพื่อสาธิตกิจกรรม เช่น เกมการบริหาร โดยปริยายหมายถึงการแสดงที่ใช้กลวิธีหรือเล่ห์เหลี่ยมเพื่อหักล้างกัน เช่น เกมการเมือง เป็นต้น หรือลักษณะนามเรียกการแข่งขันหรือการเล่นที่จบลงด้วยการชนะกันครั้งหนึ่ง ๆ เช่น เล่นแบดมินตัน 3 เกม ภาษาอังกฤษใช้คำว่า game (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา) ตามพจนานุกรมภาษาอังกฤษ game หมายถึง กิจกรรมที่กระทำเพื่อความสนุก ซึ่งจะมีกฎเกณฑ์การแข่งขันที่ชัดเจน ซึ่งสามารถหาผู้ชนะหรือผู้แพ้ได้ (Oxford University Press)

เกมมิฟิเคชัน คือ การนำกลไกของเกมมาเป็นฐานและประยุกต์ใช้ในบริบทที่ไม่ใช่เกม เพื่อสร้างความผูกพัน ได้รับความสนใจ ส่งเสริมการเรียนรู้ และการแก้ปัญหา (Kapp et al, 2014) เป็นการประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความสนุกสนาน ความน่าใช้ น่าติดตาม ซึ่งสามารถสร้างความผูกพันได้เป็นอย่างมาก (วรวิสุทธิ์ ภิญโญยาง, 2556) และใช้แนวคิดนี้ในการเพิ่มความผูกพันแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สามารถสร้างแรงจูงใจของนักเรียนได้ (ชนัดต์ พุนเดช และธนิศา เลิศพรกุลรัตน์, 2558) ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า เกมมิฟิเคชัน คือ การนำเอาแนวคิด กลไกของเกมมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจ ได้รับความสนใจ ความสนุกสนาน ส่งเสริมการเรียนรู้ และทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความผูกพันกับกิจกรรมที่ผู้ออกแบบกำหนดไว้

องค์ประกอบของเกมมิฟิเคชัน

روبสัน และคณะ (Robson et al., 2015) ได้กำหนดองค์ประกอบที่ผู้ออกแบบเกมมิฟิเคชันไว้ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) กลไกของเกมมิฟิเคชัน (Gamification mechanics) เป็นโครงสร้างหลักของเกม ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมาย (Goal) กฎ (Rules) ความขัดแย้ง การแข่งขัน หรือความร่วมมือ (Conflict, Competition, or Cooperation) เวลา (Times) รางวัล (Reward) ผลป้อนกลับ (Feedback) ระดับ (Levels) และตารางอันดับ (Leaderboard) เป็นต้น (วิลาลีย์ อินทร์ชำนาญ, 2563)

2) พลวัตของเกมมิฟิเคชัน (Gamification dynamics) เป็นพฤติกรรมหรือปฏิกิริยาตอบสนองที่ถูกขับเคลื่อนด้วยกลไกของเกม เช่น ความต้องการที่จะไปถึงเป้าหมาย (Goal) การอาศัยการเพิ่มประสิทธิภาพของตนเพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม หรือร่วมมือกันเพื่อเอาชนะอุปสรรค (Conflict, Competition, or Cooperation) ความคืบหน้าไปยังระดับที่สูงขึ้นเพื่อให้เกิดเป็นเป้าหมายใหม่ (Levels) หรือความต้องการที่จะไปสู่อันดับที่หนึ่งของตารางอันดับ (Leaderboard) เป็นต้น

3) อารมณ์ (Emotions) เป็นการแสดงอารมณ์และความรู้สึกของผู้เข้าร่วมเกมในขณะที่เล่นเกม ซึ่งเป็นผลมาจากกลไกและการตอบสนองต่อพลวัตของเกม สามารถมีได้ทั้งอารมณ์ทางบวกและทางลบ เช่น ความรู้สึกดีใจเมื่อได้รับชัยชนะ ความเสียใจเมื่อได้รับความพ่ายแพ้ (Competition) หรือความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้อยู่ในอันดับที่หนึ่งของตารางอันดับ (Leaderboard) เป็นต้น

เกมมิฟิเคชันกับการจัดการเรียนการสอน

ในปัจจุบันมีการนำเกมมิฟิเคชันมาใช้อย่างกว้างขวางทั้งในทางธุรกิจ การตลาด และอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งกลไกเกมจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ สร้างความผูกพันระหว่างผู้เข้าร่วมกับกิจกรรม และสร้างแรงจูงใจให้ผู้เข้าร่วมเกิดความต้องการในการเข้าร่วมกิจกรรม เช่นเดียวกันกับในภาคของการศึกษา การนำเกมมิฟิเคชันมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนอยู่กับบทเรียน

โดยทั่วไป กิจกรรมในโรงเรียนเป็นเสมือนองค์ประกอบในเกมอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการที่นักเรียนได้รับคะแนน (Reward) หลังจากทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย คะแนนนี้เป็นเสมือนกับป้ายประกาศ (Badges) ซึ่งโดยทั่วไปจะรู้จักกันในรูปของเกรด นักเรียนจะได้รับรางวัลเมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่ดี และจะถูกลงโทษเมื่อมีพฤติกรรมที่ไม่ดี และหากนักเรียนผ่านเกณฑ์ที่ตั้งไว้ก็จะได้รับการเลื่อนระดับ (Level) เมื่อสิ้นปีการศึกษา ซึ่งเปรียบเสมือนกับการเลื่อนระดับชั้นในโรงเรียน (Lee & Hammer, 2011) เพียงแต่ว่าในการเรียนการสอนภายในโรงเรียนยังคงขาดองค์ประกอบ หรือสิ่งแวดล้อมบางอย่างที่ทำให้เกมมิฟิเคชันในรูปแบบของโรงเรียนนี้ไม่ประสบผลสำเร็จได้เท่าที่ควร เช่น การสร้างบรรยากาศที่สนุกสนาน การให้อิสระแก่ผู้เรียน แรงจูงใจในการเอาชนะ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันไม่เกิดการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน (ชนัดธ์ พุนเดช และธนิศา เลิศพรกุลรัตน์, 2559)

การศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ถึงแม้จะเป็นการนำเกมมิฟิเคชันมาประยุกต์ใช้นั้นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้เกมมิฟิเคชันในภาคธุรกิจที่ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก เนื่องมาจากผู้เรียนไม่เห็นถึงความสำคัญของคะแนนหรือผลการเรียน และผู้สอนไม่สามารถเน้นย้ำถึงความสำคัญของคะแนนได้ตลอดเวลา ทำให้นักเรียนไม่มีความผูกพันกับบทเรียนเท่าที่ควร แต่ในภาคธุรกิจแบรนด์ต่าง ๆ ได้นำเกมมิฟิเคชันมาใช้ในการตลาดได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เช่น การนำคะแนนไปแลกเป็นส่วนลดหรือของรางวัลต่าง ๆ เป็นต้น สร้างความผูกพันระหว่างผู้บริโภคกับผลิตภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี และสร้างเป็นพฤติกรรมที่ผู้บริโภคจะต้องเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของแบรนด์นั้น ๆ เป็นตัวเลือกแรกเสมอ ดังนั้น วัตถุประสงค์หลักของเกมมิฟิเคชันสำหรับการศึกษา คือ การสร้างพฤติกรรมอันดีในการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

การนำเกมมิฟิเคชันมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยนำแนวคิดหลักของเกมมิฟิเคชัน เช่น การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียน การใช้เกมมิฟิเคชันในการจัดการเรียนการสอนช่วยให้เกิดความสุขสนุกสนาน กระตุ้นความสนใจให้ผู้เรียน และสร้างความผูกพันระหว่างผู้เรียนกับบทเรียน เป็นต้น (ชนัดธ์ พุนเดช และธนิศา เลิศพรกุลรัตน์, 2559) และนำมาประยุกต์เข้ากับเนื้อหาบทเรียนเพื่อกระตุ้นและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เป็นวิธีการสร้างแรงจูงใจทำให้ผู้เรียนเรียนเนื้อหาได้ไม่น่าเบื่อ มีความกระตือรือร้น และพยายามดิ้นรนให้บรรลุเป้าหมาย (วรรณธิดา ยสวิลาศ, 2562) เกมมิฟิเคชันส่งผลบวกต่อผลลัพธ์ในการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น ช่วยสร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน เสริมสร้างจินตนาการ ฝึกทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจของนักเรียนให้สูงขึ้น และสร้างความผูกพันในการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ (นครินทร์ สุกใส, 2561)

หลักการของเกมมิฟิเคชันกับการจัดการเรียนการสอน

Kapp et al. (2014) ได้แบ่งประเภทของเกมมิฟิเคชันไว้ 2 ประเภท คือ เกมมิฟิเคชันเชิงโครงสร้าง (Structural Gamification) และเกมมิฟิเคชันเชิงเนื้อหา (Content Gamification)

1. เกมมิฟิเคชันเชิงโครงสร้าง (Structural Gamification) คือ การใช้องค์ประกอบของเกม เช่น คะแนน เหรียญ ตราความสำเร็จ และระดับ ในการผลักดันผู้เรียนผ่านเนื้อหาของบทเรียนที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกมมิฟิเคชันประเภทนี้ เป้าหมายคือการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการได้รับรางวัล

2. เกมมิฟิเคชันเชิงเนื้อหา (Content Gamification) คือ การใช้องค์ประกอบของเกม และการคิดในรูปแบบของเกม เพื่อปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้มีความคล้ายกับเกมแต่ไม่ใช่เกม เป็นการเพิ่มบริบทหรือกิจกรรมที่ใช้ภายในเกมไปสู่เนื้อหาการสอน เช่น การสร้างความท้าทายของการนำเข้าสู่บทเรียนแทนการบอกรายละเอียดประสงค์

การเรียนการสอนในประเทศไทยโดยการใช้ปฏิบัติเป็นรูปแบบที่เน้นไปที่เนื้อหาในแต่ละรายวิชา ดังนั้น เพื่อให้ได้รับซึ่งเนื้อหาที่ครบถ้วนสมบูรณ์จึงต้องมีการนำเกมมิฟิเคชันเชิงเนื้อหาไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอน มีการนำระบบกลไกของเกมมาปรับใช้ในเนื้อหาบทเรียนแต่ละรายวิชา เช่น คะแนน (Points) ซึ่งโดยปกติแล้ว ในโรงเรียนก็มีการให้คะแนนเมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมนั้น ๆ ได้ซึ่งเป็นเรื่องปกติ คะแนนนี้จะได้ไปรวมกับคะแนนอื่น ๆ เพื่อรวมเป็นผลการเรียนเมื่อจบปีการศึกษา แต่ผู้เรียนอาจไม่เห็นคุณค่าว่าคะแนนที่ได้รับมานั้นมีประโยชน์อย่างไร เนื่องจากในการจบปีการศึกษาใช้เวลานาน จึงทำให้ผู้เรียนไม่มีความผูกพันกับคะแนนในส่วนนี้ ดังนั้นในการแก้ปัญหาจึงอาจใช้เหรียญตรา (Badges) รางวัล (Reward) หรือตารางอันดับ (Leaderboard) มาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความผูกพันกับคะแนน และส่งผลให้ผู้เรียนปฏิบัติตามกิจกรรมเพื่อให้ได้คะแนนมาอย่างต่อเนื่อง และพร้อมที่จะเลื่อนระดับ (Level) เมื่อจบการศึกษาในแต่ละปี เป็นการสร้างแรงจูงใจ และความมุ่งมั่นของผู้เรียนต่อบทเรียน โดยที่เนื้อหายังคงครบถ้วนสมบูรณ์ตามหลักสูตรกำหนด

เทคนิคสำคัญสู่ความสำเร็จของเกมมิฟิเคชันกับการศึกษา

เทคนิคในการนำเกมมิฟิเคชันไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จแบ่งเป็น 3 ด้าน (Lee, J., & Hammer, J., 2011) ได้แก่

1. ด้านองค์ความรู้

การเปลี่ยนมุมมองด้านการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการเรียนรู้ในปกติผู้เรียนจะรู้ว่าต้องเรียนรู้หรือทำอะไรจากผู้สอน โดยที่ผู้เรียนไม่เข้าใจถึงประโยชน์ของการกระทำนั้น ๆ และเมื่อผู้เรียนไม่ทราบประโยชน์หรือจุดประสงค์ของบทเรียนนั้น ๆ แล้วจะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นคลุมเครือ ไม่มีความชัดเจน ผู้เรียนจะไม่สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ของตนเองได้ ซึ่งเกมมิฟิเคชันนี้จะสามารถบอกผู้เรียนได้ว่า ถ้าผู้เรียนต้องการจะเรียนรู้สิ่งใดแล้ว จะต้องทำสิ่งใดบ้าง และต้องทำอะไร และเกมมิฟิเคชันนี้จะให้งานที่ชัดเจน และสามารถปฏิบัติได้จริง เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่ผู้เรียนต้องการ และได้เข้าใจประโยชน์ของการกระทำที่ชัดเจน (Gee, 2008)

2. ด้านอารมณ์

ในการเล่นเกมนั้นจะเกิดอารมณ์มากมายทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เมื่อประสบผลสำเร็จก็จะเกิดอารมณ์เชิงบวก หรือเมื่อเกิดความล้มเหลวความรู้สึกก็จะเป็นลบ แต่ความล้มเหลวไม่ใช่สิ่งที่เลวร้ายเสมอไป สำหรับเกมหลาย ๆ เกม ความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จ และในการล้มเหลวแต่ละครั้ง ผู้เล่นก็จะเกิดการเรียนรู้เพื่อให้ประสบผลสำเร็จได้ (Gee, 2008) แต่ไม่ใช่กับการศึกษา เพราะการศึกษาในประเทศไทยนี้ ผู้เรียนมีความเสี่ยงที่จะล้มเหลวอยู่มาก และเมื่อล้มเหลวก็จะเกิดเป็นผลกระทบเป็นทอด ๆ ต่อกันมาจนกลายเป็นปัญหาที่ใหญ่ขึ้นในระยะยาวได้ ทำให้ผู้เรียนไม่กล้าที่จะเสี่ยงสำหรับความล้มเหลว และเมื่อไม่กล้าล้มเหลวก็อาจทำให้พลาดโอกาสสำหรับเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ ดังนั้น เกมมิฟิเคชันสำหรับการศึกษาที่ดีจะต้องมีความยืดหยุ่นสำหรับความล้มเหลวของผู้เรียน ปรับโครงสร้างความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ต้องให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะอยู่กับความล้มเหลว และผู้เรียนจะต้องสามารถรับรู้ถึงความผิดพลาดของตนเองเพื่อนำไปสู่การแก้ไขในต่อ ๆ ไปได้

3. ด้านสังคม

การพัฒนาโรงเรียนโดยใช้หลักการเกมมิฟิเคชันช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ได้ในระยะยาว นักเรียนสามารถรับบทบาทเป็นผู้เล่นผ่านการเล่นเกมได้ เกมดังกล่าวยังช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือทางสังคมและการยอมรับสำหรับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ที่ก่อนหน้านี้อาจไม่มีใครทราบและทำให้ถูกดูหมิ่นโดยนักเรียนคนอื่น ซึ่งเกมมิฟิเคชันจะทำให้ผู้เรียนทราบถึงความสามารถทางการเรียนของตนเองและผู้อื่นได้ และเกิดการยอมรับ ช่วยเหลือ หรือแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่น่าพึงพอใจสำหรับตัวผู้เรียนเอง และเกมมิฟิเคชันยังช่วยให้ผู้เรียนมีแนวคิดที่แตกต่างสำหรับศักยภาพของตนในโรงเรียน และเพิ่มความผูกพันต่อโรงเรียนได้

ข้อดีและข้อควรระวังในการประยุกต์หลักการเกมมิฟิชั่นกับการศึกษา

ข้อดี

- 1) ผู้เรียนเกิดความผูกพันกับการเรียน ทำให้เกิดการเรียนได้อย่างต่อเนื่อง
- 2) การจัดการเรียนการสอนที่มีชีวิตชีวา เนื่องจากผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนน
- 3) กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียนต้องการหาความรู้จากแหล่งอื่นภายนอกห้องเรียน เพื่อให้สามารถเอาชนะผู้อื่น

และไปอยู่อันดับสูงของตารางได้

ข้อควรระวัง

- 1) การจัดการเรียนการสอนแบบเกมมิฟิเคชันนี้ต้องใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนมาก
- 2) ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจและการเตรียมการของผู้สอนอย่างมากในการจัดเตรียมกิจกรรมให้สมบูรณ์พร้อมสำหรับผู้เรียน
- 3) การใช้ตารางอันดับอาจทำให้ผู้เรียนที่อยู่อันดับล่างเกิดความท้อใจ เกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียน และอาจเกิดการแบ่งแยกระหว่างผู้เรียนอย่างชัดเจน

เทคนิคที่ใช้ในการออกแบบเกมมิฟิเคชันในการจัดการเรียนการสอน

จากกรศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลของเกมมิฟิเคชันต่อการศึกษา ทำให้ได้เทคนิคหลักที่ใช้ในการออกแบบเกมมิฟิเคชัน เทคนิคเหล่านี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน เพื่อเพิ่มแรงจูงใจ สร้างความเพลิดเพลิน ความท้าทาย และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้กับกิจกรรมหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีดังนี้

1. ระบบคะแนน (Points) - การให้คะแนนเมื่อผู้ใช้ทำภารกิจหรือกิจกรรมสำเร็จ เพื่อสร้างแรงจูงใจ
2. บอร์ดคะแนน (Leaderboards) - การจัดอันดับคะแนนของผู้ใช้ เพื่อสร้างการแข่งขันและความท้าทาย
3. ระดับ (Levels) - การแบ่งขั้นหรือระดับของความสามารถหรือความท้าทาย เพื่อสร้างความก้าวหน้า
4. เหรียญตรา (Badges) - รางวัลสัญลักษณ์เมื่อทำภารกิจสำเร็จ เพื่อเป็นสิ่งแสดงความสำเร็จ
5. ความก้าวหน้า/ ความคืบหน้า (Progress/Progress Bars) - แสดงขั้นตอนหรือระยะความคืบหน้า เพื่อกระตุ้นให้ผู้ใช้ดำเนินไปข้างหน้าจนสำเร็จ
6. เนื้อเรื่อง/ สถานการณ์สมมติ (Story/Narrative) - การสร้างเรื่องราวบริบทที่น่าสนใจ เพื่อดึงดูดผู้ใช้เข้าสู่สถานการณ์จำลอง
7. รางวัล (Rewards) - รางวัลทั้งที่เป็นจริงและเสมือนจริง เมื่อผู้ใช้ทำภารกิจสำเร็จ
8. ระบบการแจ้งเตือน (Notifications) - เพื่อเตือนหรือปลุกผู้ใช้ให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ

การใช้เกมมิฟิเคชันกับการจัดการเรียนการสอน

รัตมา รัตนวงศา (2559) พบว่าการสอนในสภาพแวดล้อมแบบเกมมิฟิเคชันร่วมกับการออกแบบเป็นฐาน ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ทางทักษะและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนิสิตนักศึกษาปริญญาบัณฑิตได้ดีขึ้น

จิรัชพรรณ ชาญช่วง (2561) พบว่าการใช้ชุดการเรียนรู้แบบโต้ตอบร่วมกับเกมมิฟิเคชัน ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์และความคงทนในการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4

นครินทร์ สุกใส (2561) พบว่าการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ห้องเรียนกลับด้านร่วมกับเกมมิฟิเคชันช่วยเพิ่มความสามารถในการประยุกต์ความรู้ทางคอมพิวเตอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายได้ดีกว่าการสอนแบบปกติ Hamari et al. (2014) พบว่าเกมมิฟิเคชันมีผลในเชิงบวกต่อแรงจูงใจ ความพึงพอใจ และผลการปฏิบัติงาน

Alsawaier (2018) พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยเกมมิฟิเคชันมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม

Majuri et al. (2018) พบว่าเทคนิคบอร์ดคะแนนสูงสุดและบรรทัดในเกมมิฟิเคชันเพิ่มแรงจูงใจในการออกกำลังกายของกลุ่มตัวอย่าง

Kyllonen et al. (2020) ชี้ว่าเกมมิฟิเคชันช่วยส่งเสริมความตั้งใจและการมีส่วนร่วมในบริบทการศึกษา

Tomczyk et al. (2022) ศึกษาพบว่าเกมมิฟิเคชันในองค์กรช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและทักษะการทำงานของพนักงาน

ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการนำเทคนิคเกมมาประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ โดยเฉพาะการศึกษาและการทำงาน สามารถเพิ่มแรงจูงใจ ผลการเรียนรู้ ผลการปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ได้จริง ซึ่งส่งผลให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

การใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชันในการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทย ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ และคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชันสูงกว่าการจัดการเรียนการสอนโดยวิธีปกติ ดังนั้น แนวคิดเกมมิฟิเคชันจึงเป็นแนวทางใหม่สำหรับผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน นำกลไกของเกมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างแรงจูงใจของผู้เรียน ใช้ดึงดูดผู้เรียนให้มีความผูกพันต่อการเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพได้ตรงตามที่ต้องการ

เอกสารอ้างอิง

- จิรัชพรรณ ชาญช่วง. (2561). *ผลของการใช้ชุดการเรียนรู้ผ่านแท็บเล็ตร่วมกับแนวคิดเกมมิฟิเคชันเพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์และความคงทนในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความสามารถทางการเรียนแตกต่าง*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนัดต์ พุนเดช และธนิดา เลิศพรกุลรัตน์. (2559). แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคิดเกมมิฟิเคชัน. *Journal of Education Naresuan University*, 18(3), 331-339. สืบค้นเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/66651

- นครินทร์ สุภัสส. (2561). ผลการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ห้องเรียนกลับด้านร่วมกับเกมมิฟิเคชันที่มีต่อความสามารถในการประยุกต์ความรู้ทางคอมพิวเตอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตมา รัตนวงศา. (2559). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในสภาพแวดล้อมแบบเกมมิฟิเคชันโดยใช้การออกแบบเป็นฐานร่วมกับเครื่องมือทางทักษะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางทักษะและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สำหรับนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต. วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณธิดา ยลวิลาศ. (2562). การสร้างแรงจูงใจในการเรียนด้วยเกมมิฟิเคชัน. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยภาพสันธ์ ครั้งที่ 1 ประจำปี 2562 “นวัตกรรมด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อความยั่งยืน”. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม พ.ศ. 2565, จาก http://conference.ksu.ac.th/file/20191030_8176754794.pdf
- วรวิสุทธิ์ ภิญโญยาง. (2556). *Marketing idea: ไอเดียการพลิกโลก*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ.
- วิลาวัลย์ อินทร์ชำนาญ. (2563). ความรู้เบื้องต้นการออกแบบเกมมิฟิเคชัน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา. (2565). IMD 2020 อันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศไทย ปี 2563. สืบค้นเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <http://www.onec.go.th/index.php/page/view/Outstand/4034>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. สืบค้นเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://dictionary.orst.go.th>
- สุริยพิน ศุภรัตน์ภักขนา. (2562). สาเหตุการขาดเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และการแก้ไข. *Humanities, Social Sciences and arts*, 12(1), 1226-1241. สืบค้นเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/128623/147098>
- Gee, J. P. (2008). *Learning and games. The ecology of games: Connecting youth, games, and learning* (John D. and Catherine T. MacArthur Foundation series on digital media and learning). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Kapp, K. M. (2012). *The Gamification of Learning and Instruction: Game-based Methods and Strategies for Training and Education*. United Kingdom: John Wiley & Sons, Inc.
- Kapp, K. M., Blair, L., & Mesch., R. (2014). *The gamification of learning and instruction: field book idea into practice*. San Francisco, CA: Wiley.
- Lee, J., & Hammer, J. (2011). Gamification in Education: What, How, Why Bother?. *Academic Exchange Quarterly*, 15(2), 1-5. https://www.researchgate.net/publication/258697764_Gamification_in_Education_What_How_Why_Bother
- Oxford University Press. *Game*. Retrieved 28 February 2022, from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
- Simões, J., Redondo, R. D., and Vilas, A. F. (2013). A social gamification framework for a K-6 learning platform. *Computers in Human Behavior*, 29(2), 345-353. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.06.007>
- Hamari, J., Koivisto, J., & Sarsa, H. (2014). Does gamification work? - a literature review of empirical studies on gamification. In *47th Hawaii international conference on system sciences* (pp. 3025-3034). IEEE.

- Alsawaier, R. S. (2018). The effect of gamification on motivation and achievement. *International Journal of Information and Learning Technology*, 35(1), 56-79.
- Kyillonen, H., Kallhonen, J., Ahtiainen, L., & Holopainen, J. (2020, August). Gamification in education: a literature review of game mechanics and elements in educational contexts. *In International Conference on Human-Computer Interaction* (pp. 423-436). Springer, Cham.
- Majuri, J., Koivisto, J., & Hamari, J. (2018). Gamification of education and exercise: A literature review and exploratory study. *European Journal of Alternative Education Studies*, 3(1), 87-114.
- Tomczyk, Ł., Zbytniewska, M., Baranowska, A., Póltorak, A., & Wawrzynkiewicz, Z. (2022). Gamification in organizations: theoretical and practical aspects. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 18(2), 71-100.

เปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐกับโรงเรียนเอกชน

Compare participatory educational institution administration. of public schools and private schools

ผู้เขียน

ชิน สกลปิ่น

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐและโรงเรียนเอกชน และเพื่อเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนเอกชน ผลการศึกษาพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน มีทั้งหมด 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการไว้วางใจกัน 2) ด้านการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน 3) ด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ เมื่อนำมาเปรียบเทียบพบว่า การบริหารของโรงเรียนรัฐ เน้นความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน มุ่งสู่บริการสาธารณะ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในขณะที่โรงเรียนเอกชน เน้นผลลัพธ์ที่ดี มีความยืดหยุ่นสูง การตัดสินใจรวดเร็ว เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและการสร้างผลกำไร

คำสำคัญ (Keywords) : เปรียบเทียบ; การบริหารโรงเรียนรัฐ; การบริหารโรงเรียนเอกชน

Abstract

The aim of this article is to study the administration of educational institutions which are divided into public schools and private schools. and to compare the participatory educational administration of government schools with private schools. The results of the study found that Participatory management of educational institution administrators in government and private schools has a total of 4 aspects. Consisting of 1) the aspect of trust, 2) the aspect of setting goals and objectives of work, 3) the aspect of freedom in performing work, and 4) the aspect of participation in benefits. When compared, it was found that Public school administration Emphasis on transparency and public participation. Aiming for public service and sustainable development while private schools Focus on good results Highly flexible quick decision To respond to the needs of the people and create profits.

Keywords : compare; public school administration; private school administration

บทนำ (Introduction)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มาตรา 6 กำหนดว่าการจัดการศึกษาต้องพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และสามารถสืบสานวัฒนธรรมไทย เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตามมาตรา 39 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหาร การจัดการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ วิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของโรงเรียน การกระจาย อำนาจดังกล่าวต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556, น. 14) รวมทั้งในปี 2565 ประเทศไทยได้ปฏิรูปการศึกษาหลายด้าน รวมถึงโครงสร้าง บุคลากร และการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหาร สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก ทั้งในด้านแนวคิด วิธีการ ทักษะ และเทคนิคการบริหารสมัยใหม่ เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาเกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพสูงสุด (ไชยา ภาวะบุตร, 2565, คำนำ)

การศึกษาในประเทศไทยจัดการโดยกระทรวงศึกษาธิการ ดูแลทั้งภาครัฐและเอกชน ตั้งแต่ระดับ ประถมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยมีการศึกษาภาคบังคับที่กำหนดให้พลเมืองไทยต้องจบการศึกษาอย่างน้อย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และต้องเริ่มเรียนเมื่ออายุ 7 ปี การศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็นระดับประถมศึกษา 6 ปี และมัธยมศึกษา 6 ปี รวมถึงการศึกษาปฐมวัย ตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี โดยได้รับการสนับสนุนจาก งบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปี เพื่อให้การศึกษาทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย สำหรับ การศึกษาในระดับอุดมศึกษาดูแลโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำหรับการศึกษาในประเทศไทย มี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการบริหาร และจัดการศึกษาในประเทศไทยเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย การบริหารงานของสถานศึกษาต้องมีอิสระและตามหลักการกระจายอำนาจทั้ง 4 ด้าน ตามมาตรา 39 ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ได้แก่ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานวิชาการ และการบริหารงานทั่วไป และมีแนวทางการบริหารโรงเรียน เน้นการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ และการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การบริหาร สมัยใหม่เน้นมนุษย์สัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานในการตัดสินใจ การบริหารแบบมีส่วนร่วมมี หลักการสำคัญในการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการแสดง ความคิดเห็น กำหนดเป้าหมายและร่วมแก้ไขปัญหาลงส่งผลให้บุคลากรภาคภูมิใจและมีความผูกพันกับองค์กร การ บริหารแบบมีส่วนร่วมช่วยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ทิศทาง มาตรฐานการศึกษา และการประเมินผล เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยมีนักการศึกษาได้ทำการ สังเคราะห์เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมพบว่า มีหลักการสำคัญ 7 ด้าน ได้แก่ 1. การไว้วางใจกัน 2. การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ 3. ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน 4. ความยึดมั่นผูกพัน 5. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ 6. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ และ 7. การมีส่วนร่วมใน

การประเมินผล โดยหลักการเหล่านี้ส่งผลให้การบริหารแบบมีส่วนร่วมดำเนินไปอย่างราบรื่น บุคลากรมีความรักและผูกพันต่อองค์กร มีความกระตือรือร้นในการทำงาน และยอมรับการเปลี่ยนแปลง การเปิดโอกาสให้บุคลากรหลายฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทำให้การดำเนินงานขององค์กรมีความคล่องตัว โปร่งใส และมีความรับผิดชอบร่วมกัน ส่งผลให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพสูงสุด

การบริหารแบบมีส่วนร่วม

มีนักวิจัยและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ และอินตา ศิริวรรณ. (2560, น. 176) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมหมายถึง การจูงใจให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ปฏิบัติงาน และรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อพัฒนางานให้มีคุณภาพสูงสุด สร้างการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินผล เพื่อให้ทุกฝ่ายสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกัน

อมรภัก ปิ่นกำลัง (2562, น. 16) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหา กำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ขององค์กร รวมถึงการดำเนินการตามเป้าหมายร่วมกัน โดยเน้นความไว้วางใจกัน ความยึดมั่นผูกพัน การตั้งเป้าหมายร่วมกัน และความมีอิสระในการปฏิบัติงาน

จิตรา แก้วมะ (2563, น. 27) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน และทำงานร่วมกัน จนเกิดความรู้สึกร่วมกันและตกลงใจร่วมกันในการบริหารโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมาย

พรเทพ เหมรณนธ์ (2564, น. 12) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม การให้บุคคลมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับสถานศึกษา การไม่ให้บุคลากรมีส่วนร่วมอาจทำให้การบริหารงานบรรลุวัตถุประสงค์ได้ยาก

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเน้นการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความผูกพันและความรับผิดชอบร่วมกัน ส่งเสริมความไว้วางใจและความอิสระในการทำงาน ซึ่งสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพขององค์กรและการบรรลุเป้าหมาย

องค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

นักวิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

กมลชนก ศรีวรรณ (2561, น. 11) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมในโรงเรียน ได้กำหนดองค์ประกอบของการบริหาร แบบมีส่วนร่วม 6 ด้าน คือ 1. ด้านการไว้วางใจกัน 2. ด้านความยึดมั่นผูกพันต่อกัน 3. ด้านการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน 4. ด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน 5. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 6. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จิตรา แก้วมะ (2563, น. 12) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่าง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ได้กำหนดองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม 4 ด้าน คือ 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ชัยอนันท์ แก้วเงิน (2563, น. 6) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่าง การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา ได้กำหนดองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม 4 ด้าน คือ 1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ 2. การมีส่วนร่วมดำเนินการ 3. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ และ 4. การมีส่วนร่วมประเมินผล

วิบูลย์ นิลพิบูลย์ (2563, น. 13) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของโรงเรียน ซึ่งแบ่งองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ไว้ 4 ด้าน คือ 1. การไว้วางใจกัน 2. ความยึดมั่นผูกพัน 3. การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน และ 4. ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน

ไชยา หานุกาฬ (2564, น. 6) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลงานวิชาการของโรงเรียน ได้กำหนดองค์ประกอบของการบริหาร แบบมีส่วนร่วม 4 ด้าน คือ 1. การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน 2. ความยึดมั่นผูกพัน 3. ความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบต่อในงาน และ 4. การไว้วางใจกัน

บุษบา เคณะอ่อน (2565, น. 13) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ได้กำหนด องค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม 7 ด้าน คือ 1. การกำหนดเป้าหมาย 2. การตัดสินใจ 3. ความเป็นอิสระ 4. การควบคุมการปฏิบัติงาน 5. การไว้วางใจกัน 6. ความผูกพัน และ 7. การรักษาผลประโยชน์

วัชรกร ชวดกลางลา (2565, น. 12) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลการบริหารงานโรงเรียน ได้กำหนด องค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม 6 ด้าน คือ 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานร่วมกัน 3. ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน 4. การไว้วางใจกัน 5. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 6. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ได้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องที่มีความคล้ายคลึงกัน ได้แก่ การไว้วางใจกัน การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และประเมินผล ความยึดมั่นผูกพัน และความมีอิสระในการปฏิบัติงาน โดยมีการเน้นย้ำองค์ประกอบที่ต่างกันไปตามบริบทและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ตาราง 1 การสังเคราะห์การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐกับโรงเรียนเอกชน

	กมลชนก ศรีวรรณ. 2561	จิตรา แก้วมะ. 2563	ชัยานนท์ แก้วเงิน. 2563	วิบูลย์ นิลพิบูลย์. 2563	ไชยา หนูภาพ. 2564	บุษบา เคนะอ่อน. 2565	วัชรกร ขวดกลางลา. 2565	ความถี่	คิดเป็นร้อยละ
1. การไว้วางใจกัน	/			/	/	/	/	5	71.42
2. ความยึดมั่นผูกพันต่อกัน	/			/	/	/		4	57.14
3. การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน	/			/	/	/	/	5	71.42
4. ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน	/			/	/	/	/	5	71.42
5. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	/	/	/			/	/	5	71.42
6. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	/	/	/				/	4	57.14
7. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ		/	/			/	/	4	57.14
8. การควบคุมการปฏิบัติงาน						/		1	14.28
9. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ		/						1	14.28

ที่มา : จากการสังเคราะห์โดยผู้เขียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้เขียนใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารโรงเรียนที่มีการศึกษาเห็นตรงกันจาก 7 แหล่งข้อมูล ต้องค์ประกอบ 4 ด้าน โดยพิจารณาเลือกจากความถี่ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป (ร้อยละ 70 ขึ้นไป) จึงสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐและโรงเรียนเอกชนมีทั้งหมด 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านการไว้วางใจกัน
2. ด้านการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน
3. ด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน
4. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ โดยมีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านการไว้วางใจกัน

มีนักวิจัยและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการไว้วางใจกันไว้ ดังนี้

กมลชนก ศรีวรรณ (2561, น. 28) กล่าวว่า สถานศึกษาควรมีการไว้วางใจกัน ที่แสดงออกโดยครูจะต้องได้รับการมอบหมายงาน ที่สำคัญจากผู้บริหารอยู่เสมอ มีอำนาจการตัดสินใจในงานที่รับผิดชอบ

วางแผนการ ปฏิบัติงานในความรับผิดชอบด้วยตนเอง ได้รับโอกาสจากผู้บริหารให้รายงาน ความก้าวหน้าของงานเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่องจนงานเสร็จสิ้น ผู้บริหารให้โอกาสครู เปิดเผยข้อมูลในการพัฒนา การศึกษาโดยตรงไปตรงมา เปิดโอกาสให้ครูได้แสดง ความคิดเห็นและแสงความสามารถในการปฏิบัติงาน และผู้บริหารขอคำปรึกษาหารือ จากครูบ่อย ๆ ทั้งในที่ประชุมและสถานที่ทั่วไป

ปริญวัฒน์ ถมกระจำง (2561, น. 8) กล่าวว่า การไว้วางใจกัน (Trust) หมายถึง การที่ผู้บริหารให้ อิสระผู้ปฏิบัติงานตัดสินใจในการทำงานตามที่ตกลง ในหลักการ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดย ผู้บริหารชื่นชมยกย่องให้เกียรติ แก่ผู้ปฏิบัติงาน มีความภาคภูมิใจยินดีในการสร้างความสำเร็จของงาน

ไชยา หานุกภาพ (2564, น. 36) กล่าวว่า การที่บุคคลในองค์กร มีความเต็มใจยินยอมหรือเชื่อมั่น ของผู้ที่ไว้วางใจต่อผู้ที่ได้รับความไว้วางใจโดย ผู้ใต้บังคับบัญชาจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างสมบูรณ์เรียบร้อย หากได้รับการยอมรับ วางใจจากผู้บริหาร

สรุปได้ว่า การไว้วางใจกัน หมายถึง การให้ครูและบุคลากรมีอิสระในการตัดสินใจและปฏิบัติงาน โดยผู้บริหารจะต้องเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและความสามารถ ชื่นชมยกย่อง และสร้าง บรรยากาศที่เต็มไปด้วยความเชื่อมั่นและยอมรับ ซึ่งจะช่วยให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน

มีนักวิจัยและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการกำหนดเป้าหมายและ วัตถุประสงค์ของงานไว้ ดังนี้

กมลชนก ศรีวรรณ (2561, น. 32) กล่าวว่า การกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของงาน หมายถึง การร่วมกำหนดขอบเขตของงานที่จะทำให้งานสำเร็จ ตามเป้าหมายที่วางไว้ระหว่างผู้บริหารและ ผู้ปฏิบัติงาน เป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกันในองค์กรให้การทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สร้างความ รับผิดชอบร่วมกันและสามารถ ควบคุมการทำงานได้ง่ายขึ้น

ปริญวัฒน์ ถมกระจำง (2561, น. 7-8) กล่าวว่า การตั้งเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Goals & objectives) หมายถึง การที่ผู้บริหารและครูมีการประชุม ร่วมกันในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของ สถานศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของ สถานศึกษา ยอมรับ ฟังความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงาน ร่วมไปถึงการมีส่วนร่วมในการควบคุมกำกับ ดูแล นิเทศ และติดตามงาน

ไชยา หานุกภาพ (2564, น. 30) กล่าวว่า การตั้งเป้าหมายและ วัตถุประสงค์ร่วมกัน หมายถึง การร่วม กำหนดขอบเขตของงานที่จะทำให้ โดยสร้าง ข้อตกลงร่วมกันในองค์กรให้การทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

สรุปได้ว่า การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน หมายถึง การที่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน ได้ประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานร่วมกัน เพื่อให้เกิด ความชัดเจนในการปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีส่วนร่วมในการปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นระบบ วาง แผนการปฏิบัติงานและการจัดทำแผนพัฒนา

3. ด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน

มีนักวิจัยและนักวิชาการได้ให้ความหมายของความมีอิสระใน การปฏิบัติงาน ไว้ดังนี้

กมลชนก ศรีวรรณ (2561, น. 34-35) กล่าวว่า ความมีอิสระ ในการปฏิบัติงาน หมายถึง การที่บุคลากรมีอิสระในการปฏิบัติงานไม่ถูกควบคุม มีอิสระในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตนเอง มีอิสระในการกำหนดวิธีการทำงาน มีอิสระในการกำหนดตารางการทำงาน และมีอิสระในการกำหนดเกณฑ์ การทำงาน ซึ่งจะทำให้มีความทุ่มเทและเต็มใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่เต็มความรับผิดชอบที่ตนได้รับ

ไชยา หานภาพ (2564, น. 35) กล่าวว่า ความอิสระต่อ ความรับผิดชอบในงานนั้น หมายถึง ความสนใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยไม่ถูกควบคุม มีอิสระในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตนเอง มีอิสระในการกำหนดวิธีการทำงาน มีอิสระในการกำหนดตารางการทำงานและมีอิสระในการกำหนดเกณฑ์การทำงาน โดยผู้ปฏิบัติงานต้องทำงานอย่างเต็มที่ความสามารถและมีความรับผิดชอบงานที่ตนสนใจทำ

วัชรกร ชวดกลางลา (2565, น. 43) กล่าวว่า ความมีอิสระในการปฏิบัติงานนั้นบุคลากรควรตัดสินใจในการทำงานได้อย่างอิสระเสนอความคิดเห็น เกี่ยวกับการปรับปรุงงานและพัฒนางานต่อผู้บริหาร ได้ตลอดเวลาผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครู มีอิสระในการค้นหารูปแบบวิธีการใหม่ ๆ ในการพัฒนาโรงเรียนมีอิสระในการใช้ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ ครูแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคลากรในโรงเรียนอย่างตรงไปตรงมา ครูมีอิสระในการกำหนดเกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงาน และผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนด้วยความคล่องแคล่ว ชัดเจนและมีเหตุผล

สรุปได้ว่า ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน หมายถึง การที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการปฏิบัติงาน การกำหนดวิธีการทำงาน เกณฑ์การทำงาน การกำหนดตาราง วันและเวลาในการทำงาน และมีอิสระในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์งาน ดำเนินกิจกรรมหรือโครงการในรูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งจะทำให้บุคลากรปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ

4. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

มีนักวิจัยและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมใน ผลประโยชน์ไว้ ดังนี้

ชัยอนันท์ แก้วเงิน (2563, น. 9) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม รับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการรับ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งในทางบวกและทางลบ เมื่อผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จ ผู้บริหารให้การยกย่องชมเชย สนับสนุนและจัดให้มีสวัสดิการ แสดงการยอมรับนับถือ เมื่อเกิดข้อผิดพลาด คณะครูและผู้บริหารยอมรับข้อผิดพลาด ข้อตำหนิ ข้อเสนอแนะ และผลของการดำเนินงานที่ผิดพลาดนั้นและช่วยกันแก้ปัญหา

พรเทพ เหมรณนที (2564, น. 24) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการ ผลรับประโยชน์ หมายถึง เมื่อเกิดผลผลิต ผลลัพธ์ หรือความสำเร็จอันเกิดจากการบริหารร่วมกัน ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของเงิน วัตถุสิ่งของ แต่อาจเป็นความสุขสบาย ความพอใจ ให้กำลังใจ ร่วมแสดงความคิดเห็น ยกย่อง ชื่นชมและการมอบรางวัล การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งในทางบวกและทางลบ ด้านบวก ได้แก่ การสนับสนุนด้านสวัสดิการ การ

ยogyongchamsey เป็นต้น ด้านลบ ได้แก่ เมื่อการดำเนินงานมีข้อผิดพลาดจากการบริหารงาน ทุกฝ่ายให้การยอมรับพร้อม ช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

วัชรการ ชวดกลางลา (2565, น. 46) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ หมายถึง ผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนตัว

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ หมายถึง การที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายต่าง ๆ มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากการปฏิบัติงานร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ทางด้านสังคม หรือส่วนบุคคล เพื่อนำผลประโยชน์ที่ได้รับไปพัฒนาองค์กรต่อไป

จากการสังเคราะห์การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐและโรงเรียนเอกชน พิจารณาได้องค์ประกอบ 4 ด้าน คือ 1. ด้านการไว้วางใจกัน 2. ด้านการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน 3. ด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน และ 4. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ โดยผู้เขียนจะได้แยกพิจารณาในแต่ละด้านตามบริบทและวัฒนธรรมขององค์กรเป็นรายด้าน ดังนี้

1. การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐ

1.1 ความไว้วางใจในการทำงาน

1.1.1 ความโปร่งใสและการตรวจสอบ การทำงานในภาครัฐมักต้องการความโปร่งใสสูง เนื่องจากมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ มีกระบวนการตรวจสอบและการรายงานผลอย่างเคร่งครัดเพื่อป้องกันการทุจริตและความไม่โปร่งใส

1.1.2 การยึดตามระเบียบและนโยบาย การทำงานในภาครัฐต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและนโยบายที่กำหนดไว้ การดำเนินงานต้องสอดคล้องกับกฎหมายและข้อบังคับที่เป็นทางการ

1.1.3 การมีส่วนร่วมของประชาชน การรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ การเปิดเผยข้อมูลและการทำประชาพิจารณ์เป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่น

1.1.4 โครงสร้างองค์กร โครงสร้างการบริหารในภาครัฐมักเป็นแบบลำดับชั้น มีการตัดสินใจจากบนลงล่าง การตัดสินใจมักใช้เวลานานเนื่องจากมีขั้นตอนการอนุมัติและการพิจารณาหลายขั้นตอน

1.2 การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน

1.2.1 วัตถุประสงค์เพื่อบริการสาธารณะ ภาครัฐมุ่งเน้นการให้บริการที่เป็นประโยชน์แก่สังคมและประชาชน เช่น การศึกษา สาธารณสุข การคมนาคม และการรักษาความปลอดภัย วัตถุประสงค์หลักคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสร้างความเป็นธรรมในสังคม

1.2.2 ความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต้องคำนึงถึงความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ มีการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานอย่างเคร่งครัดจากหน่วยงานต่าง ๆ และจากสาธารณชน

1.2.3 การยึดมั่นในกฎระเบียบและนโยบาย การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต้องสอดคล้องกับกฎหมายและนโยบายที่กำหนดไว้ การดำเนินงานต้องเป็นไปตามขั้นตอนและกระบวนการที่กำหนดไว้

1.2.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์มักมีการรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน การประชาสัมพันธ์และการสำรวจความคิดเห็นเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดนโยบาย

1.2.5 เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป้าหมายมักมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการรักษาสีงแวดล้อม การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต้องคำนึงถึงผลกระทบในระยะยาวต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.3 ความอิสระในการทำงาน

1.3.1 กฎระเบียบและนโยบายที่เข้มงวด การทำงานในภาครัฐมักต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและนโยบายที่กำหนดไว้โดยกฎหมายและหน่วยงานที่กำกับดูแล การตัดสินใจและการดำเนินงานต้องผ่านกระบวนการที่มีการอนุมัติหลายขั้นตอนและมีข้อกำหนดที่เข้มงวด

1.3.2 กระบวนการตัดสินใจที่เป็นทางการ การตัดสินใจในภาครัฐมักเป็นกระบวนการที่ต้องผ่านการตรวจสอบและการพิจารณาหลายฝ่าย มีโครงสร้างการบริหารที่เป็นทางการและมีลำดับขั้นสูง ทำให้กระบวนการตัดสินใจช้าและมีความซับซ้อน

1.3.3 ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ เจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องรับผิดชอบต่อสาธารณะและมีความโปร่งใสในการดำเนินงาน มีการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานจากหน่วยงาน ต่าง ๆ และจากสาธารณชน

1.3.4 ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร การใช้งบประมาณและทรัพยากรต้องเป็นไปตามกรอบที่กำหนดไว้ มีการควบคุมการใช้จ่ายอย่างเข้มงวด การอนุมัติโครงการหรือการจัดซื้อจัดจ้างต้องผ่านกระบวนการที่มีกฎระเบียบมากมาย

1.4 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

1.4.1 การกระจายผลประโยชน์ให้กับประชาชน ผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานของภาครัฐมักถูกนำไปใช้ในการพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะ เช่น การศึกษา การสาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาสังคม การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรจะคำนึงถึงความเป็นธรรมและความเสมอภาคในการกระจายประโยชน์สู่ประชาชน

1.4.2 ความโปร่งใสและการตรวจสอบ การบริหารจัดการงบประมาณและทรัพยากรในภาครัฐต้องเป็นไปอย่างโปร่งใสและเปิดเผย มีการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานจากหน่วยงานที่กำกับดูแลและจากสาธารณะ เพื่อให้มั่นใจว่าผลประโยชน์ถูกนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์

1.4.3 การตอบสนองต่อความต้องการของสาธารณะ ภาครัฐต้องคำนึงถึงความต้องการและความคาดหวังของประชาชนในการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ

1.4.4 ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ เจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องรับผิดชอบต่อสาธารณะและต้องการประกันว่าผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นถูกนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ

2. การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเอกชน

2.1 ความไว้วางใจในการทำงาน

2.1.1 การเน้นผลลัพธ์และประสิทธิภาพ ภาคเอกชนมุ่งเน้นการสร้างผลกำไรและการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ การตัดสินใจมักเกิดขึ้นรวดเร็วและมีความยืดหยุ่นสูง

2.1.2 ความยืดหยุ่นในการทำงาน ภาคเอกชนมีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานเพื่อให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดและความต้องการของลูกค้า การทดลองแนวคิดใหม่ ๆ และการปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งที่พบได้บ่อย

2.1.3 การสร้างวัฒนธรรมองค์กร ภาคเอกชนมักสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการมีส่วนร่วมของพนักงาน การสร้างความไว้วางใจเกิดขึ้นจากการสนับสนุนให้พนักงานมีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2.1.4 การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างความไว้วางใจในภาคเอกชนเกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกับลูกค้า ผู้ถือหุ้น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการให้บริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าเป็นสิ่งสำคัญ

2.2 การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน

2.2.1 วัตถุประสงค์เพื่อผลกำไร ภาคเอกชนมุ่งเน้นการสร้างผลกำไรและผลตอบแทนให้กับผู้ถือหุ้น เป้าหมายหลักคือการเพิ่มรายได้ ลดต้นทุน และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

2.2.2 การตอบสนองต่อตลาดและลูกค้า การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต้องคำนึงถึงความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้า การวิจัยตลาดและการวิเคราะห์ลูกค้าเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์

2.2.3 ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ภาคเอกชนต้องมีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามสภาวะตลาดและการแข่งขัน การตัดสินใจรวดเร็วและการปรับกลยุทธ์อย่างทันทั่วทั้งเป็นสิ่งสำคัญ

2.2.4 นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ การส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์เป็นเป้าหมายสำคัญในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน การลงทุนในเทคโนโลยีและการวิจัยและพัฒนาเป็นสิ่งที่มักจะได้รับความสำคัญ

2.2.5 การสร้างวัฒนธรรมองค์กร เป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กรเอกชนมักมุ่งเน้นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการพัฒนาทักษะของพนักงาน การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีและการรักษาพนักงานที่มีความสามารถเป็นส่วนสำคัญของเป้าหมาย

2.3 ความอิสระในการทำงาน

2.3.1 ความยืดหยุ่นในการทำงาน ภาคเอกชนมีความยืดหยุ่นสูงในการกำหนดเป้าหมายกลยุทธ์ และกระบวนการทำงาน สามารถปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานได้อย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดและความต้องการของลูกค้า

2.3.2 การตัดสินใจที่รวดเร็ว การตัดสินใจในภาคเอกชนมักเป็นกระบวนการที่รวดเร็ว เนื่องจากไม่มีการตรวจสอบและอนุมัติหลายขั้นตอนเหมือนภาครัฐ ผู้บริหารมีอำนาจในการตัดสินใจได้มากกว่าและสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างทันที

2.3.3 การส่งเสริมนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ภาคเอกชนมักสนับสนุนการพัฒนา นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน มีการลงทุนในเทคโนโลยีและการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.3.4 การจัดการทรัพยากรที่ยืดหยุ่น การจัดการงบประมาณและทรัพยากรมีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับเปลี่ยนการใช้จ่ายได้ตามความจำเป็น การจัดซื้อจัดจ้างและการลงทุนสามารถดำเนินการได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

2.4 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

2.4.1 การสร้างผลกำไรและผลตอบแทนให้กับผู้ถือหุ้น ภาคเอกชนมุ่งเน้นการสร้างผลกำไรและผลตอบแทนให้กับผู้ถือหุ้นและเจ้าของธุรกิจ ผลประโยชน์ทางการเงินเป็นเป้าหมายหลัก โดยการเพิ่มรายได้ ลดต้นทุน และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

2.4.2 การจูงใจและรางวัลสำหรับพนักงาน การแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับพนักงาน เช่น โบนัส ค่าคอมมิชชั่น และรางวัลอื่น ๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีและการให้โอกาสในการพัฒนาทักษะและความสามารถ

2.4.3 การลงทุนในนวัตกรรมและการพัฒนา การนำผลกำไรกลับมาลงทุนในเทคโนโลยีใหม่ ๆ การวิจัยและพัฒนา และการขยายตลาด การพัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าและตลาด

2.4.4 การตอบสนองต่อลูกค้าและตลาด การจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์โดยคำนึงถึงความพึงพอใจของลูกค้าและการรักษาความสามารถในการแข่งขันในตลาด การปรับปรุงคุณภาพสินค้าและบริการเพื่อเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าและการสร้างความภักดี

เปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐกับโรงเรียนเอกชน

การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐกับโรงเรียนเอกชนมีเป้าหมายที่คล้ายกันในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการเรียนการสอน โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ลักษณะและการดำเนินการอาจแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละประเภทโรงเรียน ดังนี้

ตาราง 2 เปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐกับโรงเรียนเอกชน

ประเด็น	การบริหารแบบมีส่วนร่วมของ โรงเรียนรัฐ	การบริหารแบบมีส่วนร่วมของ โรงเรียนเอกชน
1. ด้านการไว้วางใจกัน	มาจากความโปร่งใส ความยึดมั่นในกฎระเบียบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจมักเกิดขึ้นช้ากว่าและมีขั้นตอนที่ซับซ้อน	มาจากผลลัพธ์ที่ดี ความยืดหยุ่นในการทำงาน และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบ การตัดสินใจรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
2. ด้านการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงาน	เน้นการบริการสาธารณะ ความโปร่งใส การยึดมั่นในกฎระเบียบ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาอย่างยั่งยืน	เน้นการสร้างผลกำไร การตอบสนองต่อนักเรียนและผู้ปกครอง มีความยืดหยุ่นและการปรับตัว ด้านนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กร
3. ด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน	ความอิสระในการทำงานมีข้อจำกัดเนื่องจากกฎระเบียบและนโยบายที่เข้มงวด กระบวนการตัดสินใจที่ช้าและซับซ้อน และการตรวจสอบที่เข้มงวด	มีความยืดหยุ่นและอิสระในการทำงานสูง สามารถตัดสินใจได้รวดเร็ว มีการส่งเสริมนวัตกรรมและการจัดการทรัพยากรที่ยืดหยุ่น
4. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์เน้นไปที่การกระจายสู่ประชาชนเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะ มีความโปร่งใสและการตรวจสอบที่เข้มงวด และต้องตอบสนองต่อความต้องการของสาธารณะ	การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มุ่งเน้นการสร้างผลกำไรให้กับผู้บริหาร การจูงใจพนักงาน การลงทุนในนวัตกรรม และการตอบสนองต่อนักเรียนและผู้ปกครอง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากบทความเรื่องนี้

จากการศึกษาได้ข้อค้นพบ การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรัฐกับโรงเรียนเอกชน ทั้ง 4 ด้านคือ ความไว้วางใจ การกำหนดเป้าหมายของงาน ความมีอิสระในการทำงาน และการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมในภาครัฐเน้นความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน มุ่งสู่บริการสาธารณะและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในขณะที่ภาคเอกชนเน้นผลลัพธ์ที่ดี มีความยืดหยุ่นสูง การตัดสินใจรวดเร็ว เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและการสร้างผลกำไร

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก ศรีวรรณ. (2561). การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีม ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). คู่มือการบริหารโรงเรียนในโครงการพัฒนาการบริหาร รูปแบบนิติผล (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: บริษัท พรินทติ้งกราฟฟิค จำกัด.
- จิตรรา แก้วมะ. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ชัยอนันท์ แก้วเงิน. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ไชยา หานุภาพ. (2564). การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- บุษบา เคณะอ่อน. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับ ประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนคร.
- นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ และอินดา ศิริวรรณ. (2560). การบริหารแบบมีส่วนร่วม The Participative Management. วารสารมหาจุฬาลงกรณ, 4(1), 176-186.
- ปริญวัฒน์ ถมกระจำง. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของโรงเรียนบางละมุงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พรเทพ เหมรณนธ์. (2564). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 และเขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- วัชรกร ชวดกลางลา. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับ ประสิทธิภาพการบริหารงานโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสกลนครเขต 1. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนคร.
- วิบูลอร นิลพิบูลย์. (2563). การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). แนวทางการดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา
 ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วน
 จำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ.ฟ้าเมืองไทย)
 อมรภาค ปิ่นกำลัง. (2562). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของการนำบุคคลผู้ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ การงานมาเป็นหลักประกันในคดีอาญา

Legal measures regarding determining the qualifications for using persons without job positions as collateral in criminal cases

ผู้เขียน

จกเจตน์ พึ่งสาย

บทคัดย่อ

การปล่อยตัวชั่วคราวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างผู้บริสุทธิ์สอดคล้องกับหลักการที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางทั่วโลกว่า “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาย่อมถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์” โดยในปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้รับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา 11 (1) ความว่า “ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาตัดสินที่เปิดเผยซึ่งตนได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี” การปล่อยตัวชั่วคราวจึงถือเป็นมาตรการอย่างหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เข้ามาคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการที่จะบรรเทาความเดือดร้อน สำหรับปัญหาในการปล่อยชั่วคราวนั้นเจ้าพนักงานและศาลจะใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในแนวทางตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 114 ได้วางหลักกฎหมายไว้ว่า เมื่อจะปล่อยตัวชั่วคราวโดยให้มีประกันและหลักประกันด้วย ก่อนปล่อยตัวไปให้ผู้ร้องขอประกันจัดหาหลักประกันมาดังต้องการ หลักประกันมี 3 ชนิด คือ 1) มีเงินสดมาวาง 2) มีหลักทรัพย์อื่นมาวาง 3) มีบุคคลมาเป็นหลักประกันโดยแสดงหลักทรัพย์ ดังนั้น หากมีการนำวิธีการปล่อยชั่วคราวโดยใช้บุคคลซึ่งไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานเป็นหลักประกันและกำหนดมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับคุณสมบัติของการนำบุคคลผู้ไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานมาเป็นหลักประกันไว้อย่างชัดเจนได้ย่อมเป็นคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างเท่าเทียมกันตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

คำสำคัญ : การปล่อยตัวชั่วคราว, หลักประกัน, ดุลพินิจ

Abstract

Temporary release is a fundamental right that guarantees and protects the right of the accused or defendant in a criminal case to be treated innocently, in line with the widely accepted principle around the world that “Everyone charged with a criminal offense is presumed innocent” The Universal Declaration of Human Rights guarantees this right in Article 11 (1), which states: “Everyone accused of a criminal offense has the right to They are presumed innocent until proven guilty in an open trial in which they have received all the necessary security for their defense” Temporary release is therefore considered a measure of justice. Criminal law that comes to protect the rights of the accused and the defendant in order to alleviate suffering. As for the issue of temporary release, officials and courts will use their discretion in granting temporary release to suspects and defendants in accordance with the criteria that have been established. According to the Criminal Procedure Code, Section 114,

the legal principle is laid down: When temporarily released with surety and surety as well Before being released, the person requesting the bail must provide collateral as desired. There are 3 types of collateral: 1) having cash placed, 2) having other securities placed, 3) having a person present as collateral by showing the securities. Therefore, if the method of temporary release using Persons who do not have a job position as collateral and clearly specifying legal measures regarding the qualifications for using a person who does not have a job position as collateral will equally protect the rights and liberties of the people according to the Constitution of the Kingdom of Thailand.

Keyword : Temporary Release, Bail, Discretion

บทนำ

ภายใต้หลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรค 2 “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” ซึ่งเป็นมาตราที่รับรองหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ว่าเป็นหนึ่งในสิทธิของปวงชนชาวไทย หลักการของรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ของสหประชาชาติที่ได้รับรองสิทธิของผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญาไว้ โดยในมาตรา 11 (1) กล่าวว่า “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี” หลักการดังกล่าวยังสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) โดยในมาตรา 14 (2) ได้กล่าวว่า “บุคคลทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย” เมื่อหลักการดังกล่าวต่างให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้น การนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาควบคุมหรือขังไว้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีจึงเป็นการปฏิบัติที่ขัดกับหลักการสำคัญในการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวข้างต้น การปล่อยชั่วคราวจึงเป็นมาตรการที่จะเข้ามาคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในเรื่องการปล่อยชั่วคราวของบางประเทศนั้นได้กำหนดหลักเกณฑ์และให้เหตุผลในเรื่องการปล่อยชั่วคราวไว้ว่า การที่ศาลพิจารณาว่าจะให้จำเลยได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหรือไม่นั้น มีข้อพิจารณาเพียงประการเดียวว่า เมื่อศาลอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวไปแล้ว จำเลยจะมาศาลตามกำหนดนัดทุกครั้งหรือไม่เท่านั้น ดังนั้น แม้จำเลยหรือผู้ต้องหาจะเสนอหลักทรัพย์ราคาสูง แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยหรือผู้ต้องหาจะหลบหนีศาลจะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ในทางกลับกันถ้าจำเลยหรือผู้ต้องหาไม่มีหลักทรัพย์เลยแต่ถ้าเชื่อว่าจำเลยหรือผู้ต้องหาไม่หลบหนีศาลจะอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกันเลยก็ได้ ซึ่งเป็นวิวัฒนาการที่ทำให้เห็นได้ว่า หลักประกันไม่ใช่สิ่งจำเป็นต่อการปล่อยชั่วคราวทุกคดีไป

หลักประกันในคดีอาญา

การปล่อยชั่วคราว หมายถึง การปล่อยตัวผู้ต้องหา หรือจำเลยไปชั่วระยะเวลาหนึ่งที่มีกำหนด โดยคำสั่งของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณี ซึ่งอาจปล่อยชั่วคราวไปโดยไม่มีประกัน หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ การปล่อยชั่วคราวหรือภาษาสามัญที่เรียกว่า “ประกันตัว” คือ วิธีการผ่อนคลายเป็นเรื่อง การควบคุมและขัง โดยให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับอิสรภาพไปชั่วคราว

ผู้ต้องหา หมายถึง ผู้ถูกหาว่าได้กระทำความผิดแต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (2) ส่วนคำว่า “ปล่อยชั่วคราว” เป็นศัพท์กฎหมายที่เพิ่งบัญญัติขึ้นมาใหม่ เมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในปี พ.ศ.2478 โดยได้บัญญัติอยู่ในภาค 1 ลักษณะ 5 หมวด ตั้งแต่มาตรา 106 - 119 ทวิ แต่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็มีได้มีการให้คำนิยามของคำว่า “ปล่อยชั่วคราว” ไว้แต่ประการใด

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา หมายถึง การอนุญาตให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยพ้นจากการควบคุมของเจ้าพนักงานหรือศาล เพื่อเป็นการประกันสิทธิและเสรีภาพในร่างกาย สิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหว และโอกาสในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างเต็มที่ตามระยะเวลาที่กำหนดก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด โดยคำสั่งของพนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ เพื่อให้ไม่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกควบคุมหรือขังเป็นเวลานานเกินไปในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ตามหลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด จะกระทำต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ ซึ่งการปล่อยชั่วคราวนี้ อาจทำได้โดยการปล่อยตัวไปโดยไม่มีประกัน หรือโดยการมีประกัน และมีหลักทรัพย์ประกันด้วยก็ได้

สำหรับรูปแบบของการขอปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย สามารถทำได้ใน 3 กรณี กล่าวคือ

1) การปล่อยตัวชั่วคราวแบบไม่มีประกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 111 คือ การปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีการทำสัญญาประกันและไม่ต้องมีหลักประกัน แต่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาศาลตามกำหนดนัดหรือหมายเรียกของศาล

2) การปล่อยตัวชั่วคราวแบบมีประกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 112 คือ การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องลงลายมือชื่อและมีการทำสัญญาไว้ต่อศาลว่าจะมาศาลตามกำหนดนัด มิฉะนั้นจะถูกศาลปรับตามจำนวนที่กำหนดไว้ในสัญญาประกัน

3) การปล่อยชั่วคราวแบบมีประกันและหลักประกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 112 คือ การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยผู้ขอประกันหรือผู้มีหลักประกันต้องทำสัญญาประกันต่อศาล และมีการวางหลักประกันไว้ต่อศาลเพื่อที่จะสามารถบังคับกับหลักประกันในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยผิดสัญญาต่อศาล

กรณีศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ประกัน ผู้ขอประกันมีสิทธิยื่นคำร้องขอประกันได้อีกหรือจะอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาตประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อศาลสูงต่อไปก็ได้

โดยหลักประกันในคดีอาญาที่จะนำมาใช้ในการขอปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 114 ได้แก่

1) เงินสด กรณีที่ผู้ประกันมีความประสงค์ขอวางเงินสดเป็นหลักประกันในการยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวตามจำนวนวงเงินประกันที่ศาลกำหนด โดยทั่วไปศาลกำหนดวงเงินประกัน ตามเกณฑ์ข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกัน หรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548 และบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

2) หลักทรัพย์อื่น เช่น โฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก) โดยมีเอกสารที่ต้องใช้ในการขอยื่นคำร้องขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย กล่าวคือ หนังสือรับรองราคาประเมินที่ดินจากสำนักงานที่ดิน หรือที่ว่าการอำเภอหรือ สำนักงานเขต ในเขตที่ดินตั้งอยู่ ซึ่งออกให้ภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 เดือน มีการรับรองโดยเจ้าพนักงาน ผู้มีอำนาจหรือผู้ปฏิบัติราชการแทนหรือผู้ทำการแทน กรณีรับรองโดยสำนักงานที่ดินอำเภอ ผู้รับรองราคาประเมินจะต้องเป็นนายอำเภอ หรือผู้อำนวยการเขต หรือปลัดอำเภอผู้ทำการแทน หรือเจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดินอำเภอ หากกรณีเป็น น.ส.3 ก ต้องมีใบ ร.ว. 9 ประกอบด้วย นอกจากนี้ ยังต้องมีเอกสารใบระวางที่ดินโดยให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจรับรองเอกสาร แผนที่

เส้นทางไปยังที่ตั้งทรัพย์สินหลักประกัน ภาพถ่ายที่ดินหลักประกัน สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนและ สำเนาทะเบียนบ้านของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีและของผู้ประกัน หนังสือยินยอมคู่สมรส ของเจ้าของที่ดิน (ผู้ประกัน) พร้อมแนบสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน และสำเนาใบสำคัญการสมรส คำรับรองหลักประกันที่นำมาวางประกัน และหนังสือยินยอม แนบท้ายสัญญาประกัน กรณีหากผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ผู้ประกันได้ประกันตัวไปแล้ว ผิดสัญญาประกันหรือไม่มาศาลตามกำหนดนัด เพื่อเป็นการยินยอมให้ศาลสามารถตรวจสอบทรัพย์สินผู้ประกันเพื่อยึดอายัดทรัพย์สินชำระค่าปรับตามคำสั่งศาลต่อไป

(3) พันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน สลากออมทรัพย์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้ส่งจ่ายและธนาคารเป็นผู้จ่ายได้รับรองตลอดไปแล้ว ตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้ออกตัวหรือแคชเชียร์เช็คหรือเช็คที่ธนาคารรับรอง

(4) เงินฝากธนาคาร ประเภทฝากประจำ

(5) กรมธรรม์ประกันภัยอสังหาริมทรัพย์

(6) บุคคลเป็นประกันโดยแสดงหลักทรัพย์ คือ ข้าราชการทุกประเภท สมาชิกรัฐสภา ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น พนักงานองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานรัฐประเภทรักษาอื่นๆ ลูกจ้างของทางราชการ โดยจะต้องมีความสัมพันธ์กับผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจใช้ตำแหน่งประกันตนเองได้ โดยสามารถ ทำสัญญาประกันได้ในวงเงินไม่เกิน 10 เท่าของยอดเงินคงเหลือสุทธิของเงินเดือน เว้นแต่กรณี ผู้ประกอบวิชาชีพ เช่น แพทย์ เภสัชกร พยาบาล ทนายความ เมื่อตนเองตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย อาจใช้ตนเองเป็นหลักประกันได้ ในกรณีที่ตนถูกกล่าวหาอันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ในการประกอบวิชาชีพ สามารถทำประกันได้ในวงเงินไม่เกิน 15 เท่าของยอดเงินคงเหลือสุทธิของเงินเดือน

กฎหมายเกี่ยวกับคุณสมบัติของการนำบุคคลผู้ไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานมาเป็นหลักประกันในคดีอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสาม อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ได้รับรองสิทธิของตัวบุคคลเอาไว้ว่า “การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี” นอกจากนี้ ในมาตรา 29 วรรคท้าย ก็วางหลักไว้ว่า “คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งตามที่ศาลยุติธรรมได้ออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ข้อกำหนด ข้อบังคับ คำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับเกณฑ์การเรียกหลักประกันและการกำหนดวงเงินประกัน เพื่อให้เกิดความชัดเจนแน่นอนในทางปฏิบัติเกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย และเป็นการห้ามมิให้มีการเรียกหลักประกันในการปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยชั่วคราวเกินควรแก่กรณี กล่าวคือ ความผิดลหุโทษ หรือคดีความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียวไม่เกิน 20,000 บาท ให้ปล่อยชั่วคราวได้โดยไม่มีประกัน แต่ในกรณีที่ผิดเจตจำนงจะต้องให้มีประกันหรือหลักประกันด้วย ก็ให้มีการกำหนดหลักประกันให้ไม่เกินโทษปรับขั้นสูงของความผิดนั้น และในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียวเกิน 20,000 บาท หากจำเป็นต้องให้มีประกันหรือหลักทรัพย์สินประกันในการปล่อยชั่วคราว จะกำหนดหลักประกันเพียงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งของโทษปรับขั้นสูงสำหรับความผิดนั้นก็ได้ แต่ทั้งนี้ไม่ควรกำหนดหลักประกันให้สูงเกินกว่าโทษปรับขั้นสูงของความผิดนั้น ระบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวในคดีความผิดลหุโทษ และความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียว พ.ศ. 2544

นอกจากนี้แล้วยังมีข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548 กำหนดวงเงินประกันให้พิจารณา ดังนี้

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกัน ในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548

1) คดีความผิดทุกโทษหรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว ให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกัน กรณีมีเหตุจำเป็นต้อง มีการประกันให้กำหนดวงเงินประกันไม่เกินกึ่งหนึ่งของอัตราโทษปรับขั้นสูงของความผิดนั้น

2) เว้นแต่จะมีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น คดีความผิดที่มีผลกระทบทางเศรษฐกิจซึ่งมีอัตราโทษปรับสูง โดยจะมีโทษจำคุกด้วยหรือไม่ก็ตาม จะมีการปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันหรือหลักประกันก็ได้ ทั้งนี้ วงเงินประกันไม่ควรเกิน กึ่งหนึ่งของโทษปรับขั้นสูงของความผิดนั้น ไม่ว่ากรณีใดต้องไม่กำหนดวงเงินประกันให้สูงเกินอัตราโทษปรับขั้นสูง

3) คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจมีคำสั่งอนุญาตปล่อยชั่วคราวได้โดยไม่ต้องมี ประกัน ถ้าหากมีเหตุจำเป็นต้องมีการประกันให้กำหนดวงเงินไม่เกิน 100,000 บาท เว้นแต่กรณีที่มีเหตุสมควรที่จะสั่งเป็นอย่างอื่น ก็ให้ระบุเหตุนั้นโดยชัดแจ้ง

4) กรณีคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปี ศาลจะการอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวได้ต้องมีประกัน แต่จะมี หลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ วงเงินประกันต้องไม่เกินสมควรแก่กรณี

กรณีที่มีพฤติการณ์แห่งคดี ไม่ได้มีลักษณะเป็นพิเศษอย่างอื่น ในการกำหนดวงเงินประกันนั้น ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์นี้

(1) ในคดีที่มีโทษจำคุกโดยไม่มิโทษอื่นที่หนักกว่าโทษจำคุกรวมอยู่ด้วย ให้กำหนดวงเงินการประกันโดยถือตาม เกณฑ์คือไม่เกิน 20,000 บาท ต่orangeโทษจำคุก 1 ปี

(2) คดีที่มีโทษจำคุกตลอดชีวิต ให้กำหนดวงเงินประกันไม่เกิน 600,000 บาท

(3) คดีที่มีโทษประหารชีวิต ให้กำหนดวงเงินประกันไม่เกิน 800,000 บาท

5) คดีที่มีหลายข้อหา ไม่ว่าจะเป็นความผิดกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท หรือความผิด หลายกรรมต่างกัน ถือ ตามข้อหาที่มีอัตราโทษหนักสุดเป็นเกณฑ์เพื่อกำหนดวงเงินประกัน

กรณีจำเลยถูกฟ้องเป็นหลายคดีในศาลเดียวกันไม่ว่าฟ้องพร้อมกันหรือไม่ ศาลอาจจะกำหนดวงเงินประกันตัวใน แต่ละคดีให้ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ โดยอาจให้ใช้หลักประกันร่วมกันได้ แต่ทั้งนี้วงเงินประกันรวมกันทุกคดีต้องไม่น้อยกว่าเกณฑ์ ที่กำหนดนั้น

6) กรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกิน 3 ปี ไม่ว่าจะเป็นคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง หรือไม่ก็ตาม ศาลอาจใช้ดุลยพินิจอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวในระหว่างอุทธรณ์ฎีกาได้ โดยการมีประกันและหลักประกัน แต่วงเงินประกันไม่ควรสูงกว่า 100,000 บาท

ในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยเกิน 3 ปี และศาลมีคำสั่งอนุญาตปล่อยชั่วคราวระหว่างอุทธรณ์หรือ ระหว่างฎีกาโดยการมีประกันและหลักประกัน ถ้าศาลเห็นเป็นการสมควรว่าจะกำหนดวงเงินประกันให้สูงกว่าที่ศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์กำหนดไว้ ก็อาจกำหนดวงเงินประกันให้เพิ่มขึ้นได้ แต่ทั้งนี้ไม่ควรเพิ่มขึ้นเกินกึ่งหนึ่ง

7) กรณีผู้ที่ขอประกันเป็นญาติหรือมีความเกี่ยวข้องในทางสมรส หรือกรณีผู้ขอประกันได้ใช้หลักทรัพย์มีค่าอื่นที่ กำหนดราคาแน่นอนและเป็นการสะดวกต่อการบังคับคดีมาประกัน หรือกรณีเป็นความผิดที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดด้วยความจำใจหรือด้วยความยากจน ศาลอาจกำหนดวงเงินที่จะประกันให้ต่ำกว่าเกณฑ์ก็ได้

หากผู้ขอประกันซึ่งเป็นญาติพี่น้องหรือมีความเกี่ยวพันโดยทางสมรส เป็นผู้ใช้เงินสดหรือหลักทรัพย์มีค่าอย่างอื่น ของผู้ขอประกันที่กำหนดราคามูลค่าที่แน่นอนและสะดวกแก่การบังคับคดีเป็นหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว ศาลอาจ อนุญาตให้ผู้ขอประกันวางเงินสดหรือหลักทรัพย์ เพียงจำนวนร้อยละ 20 ของวงเงินประกันก็ได้

8) ในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นหญิงมีครรภ์หรือมีบุตรอายุไม่เกิน 3 ปีอยู่ในความดูแลหรือเป็นผู้เจ็บป่วยซึ่งถ้าต้องขังอาจเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพ หรือเป็นผู้พิการหรือสูงอายุ ซึ่งโดยสภาพร่างกายหรือสภาพจิตใจอาจเกิดความทุกข์ทรมานเกินกว่าปกติในระหว่างต้องขัง ให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจอนุญาตปล่อยชั่วคราว โดยไม่ต้องมีประกันหรือกำหนดวงเงินประกันต่ำกว่าเกณฑ์ปกติก็ได้

9) ในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นเด็กหรือเยาวชน ให้ศาลอันมีอำนาจพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนสามารถใช้ดุลยพินิจกำหนดวงเงินประกันตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ต้องไม่สูงกว่าหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับนี้

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดบรรทัดฐานและเกิดความโปร่งใสในการบริหารงานศาลและเป็นประโยชน์แก่การให้บริการประชาชน รวมทั้ง เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานพิจารณากำหนดวงเงินประกันผู้ต้องหาหรือจำเลย เว้นแต่ มีกรณีสภาพหรือฐานะพิเศษของผู้ต้องหาหรือจำเลย เหตุผลหรือพฤติการณ์อื่นจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษเฉพาะคดี ศาลก็มีอำนาจที่จะใช้ดุลยพินิจที่จะเพิ่มหรือลดวงเงินประกันได้ตามสมควรแก่กรณี จึงได้มีการกำหนดคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับบัญชีมาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2547 ขึ้น โดยการกำหนดบัญชีมาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยตามฐานความผิดที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยฟ้องมาในคดี เช่น คดีความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 กำหนดวงเงินประกันตัวไว้ 40,000 บาท คดีความผิดฐานพ่วงเท็จ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 175 กำหนดวงเงินในการประกันตัวไว้ 90,000 บาท หรือ คดีความผิดฐานปลอมแปลงเงินตรา ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 240 และมาตรา 241 กำหนดวงเงินในการประกันตัวไว้ 300,000 บาท เป็นต้น ปรากฏตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับบัญชีมาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2547 ซึ่งผู้ที่มีสิทธิในการยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 106 มีดังนี้

1) ผู้ต้องหา หมายถึง บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (2)

2) จำเลย หมายถึง บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดย ข้อหาว่าได้กระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (3)

3) ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง หมายถึง ผู้มีความสัมพันธ์หรือมีประโยชน์อันเกี่ยวข้องกับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในทางใดทางหนึ่ง เช่น บุพการี ผู้สืบสันดาน คู่สมรส ญาติพี่น้อง ผู้บังคับบัญชา นายจ้าง บุคคลที่ศาลเห็นว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเสมือนญาติ หรือมีความสัมพันธ์ตามที่ศาลเห็นสมควร เป็นต้น

สรุปมาตราที่เกี่ยวข้องกับหลักประกันในคดีอาญาที่ใช้ในการปล่อยตัวชั่วคราว ดังนี้

ด้วยเหตุที่การยอมรับศักดิ์ศรีประจำตัว และสิทธิซึ่งเสมอกันและไม่อาจโอนแก่กันได้ ปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจึงถือเป็นมาตรฐานเพื่อส่งเสริมการเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพทั้งในและระหว่างประเทศ เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับและการถือปฏิบัติต่อสิทธิเหล่านั้นเป็นสากล มาตรา 11(1) ข้อ 11 ที่ระบุว่า “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญา สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้หลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี” ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการกำหนดหลักประกันในคดีอาญาที่ใช้ในการปล่อยตัวชั่วคราวในต่างประเทศ

และสำหรับราชอาณาจักรไทยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักประกันในคดีอาญาที่ใช้ในการปล่อยตัวชั่วคราวปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มีผลใช้บังคับ และมีการแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัวชั่วคราวหลายครั้ง กล่าวคือ

1) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่6) พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 109 จากเดิมที่บัญญัติว่า

“ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ต้องหาหรือถูกฟ้องในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูง เกิน 10 ปี ถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน อัยการ หรือโจทก์ ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่” แก้ไขเพิ่มเติมเป็นว่า

“ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป ถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน อัยการ หรือโจทก์ ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่”

2) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่10) พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 106 และมาตรา 109 จากเดิมที่บัญญัติว่า

มาตรา 106(4) “(4) ในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกาจะยื่นต่อศาลชั้นต้นที่ชำระคดีนั้นหรือจะยื่นต่อ ศาลอุทธรณ์หรือ ศาลฎีกาก็ได้”

แก้ไขเพิ่มเติมเป็นว่า

“(4) เมื่อศาลอ่านคำพิพากษาศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์แล้ว แม้ยังไม่มีการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา หรือมีการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาแล้ว แต่ยังไม่ได้ส่งสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ให้ยื่นต่อศาลชั้นต้นที่ชำระคดีนั้น ในกรณีที่ศาลชั้นต้นเห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว ให้ศาลชั้นต้นส่งอนุญาต มิฉะนั้น ให้ส่งคำร้องพร้อมสำเนาไปให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา เพื่อส่งแล้วแต่กรณี” และเพิ่มเติมมาตรา 106(5)

“เมื่อศาลส่งสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้ว จะยื่นต่อศาลชั้นต้นที่ชำระคดีนั้น หรือจะยื่นต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณีก็ได้ ในกรณีที่ยื่นต่อศาลชั้นต้น ให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา เพื่อส่งแล้วแต่กรณี” ส่วนมาตรา 109 แก้ไขเพิ่มเติมเป็นว่า “ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี ถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระหว่างสอบสวนหรือในระหว่างการศึกษาของศาลชั้นต้น ศาลต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ถ้าไม่อาจถามได้โดยมีเหตุสมควร ศาลจะงดถามเสียก็ได้แต่ต้องบันทึกเหตุนั้นไว้”

3) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่13) พ.ศ. 2525 แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 106 และมาตรา 110 ดังนี้

มาตรา 106(4) แก้ไขเพิ่มเติมจากเดิมเป็นว่า

“(4) เมื่อศาลได้อ่านคำพิพากษาศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์แล้ว แม้ยังไม่ได้มีการ ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา หรือมีการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาแล้วแต่ยังไม่ได้ส่งสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ให้ยื่นต่อศาลชั้นต้นที่ชำระคดีนั้น ในกรณีศาลชั้นต้นเห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว ให้ศาลชั้นต้นส่งอนุญาต มิฉะนั้น ให้รับส่งคำร้องพร้อมสำเนาไปให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเพื่อส่งแล้วแต่กรณี”

ส่วนมาตรา 110 ที่แต่เดิมกฎหมายบัญญัติว่า “ในคดีมีอัตราโทษจำคุกในอัตราอย่างสูงตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป ผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราว ต้องมีประกัน และจะมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้ ในคดีอย่างอื่นจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลยหรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้”

มาตรา 110 แก้ไขเพิ่มเติมจากเดิมเป็นว่า “ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีขึ้นไป ผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราว ต้องมี ประกันและมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้ ในคดีอย่างอื่นจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้”

4) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่15) พ.ศ. 2527 เพิ่มเติมมาตรา 119 ทวิ ดังนี้

“ในกรณีที่ศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ผู้ร้องขอมีสิทธิยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ดังต่อไปนี้

(1) คำสั่งของศาลชั้นต้นให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์

(2) คำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกา ให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องอุทธรณ์คำสั่งให้รับส่งคำร้องดังกล่าวพร้อมด้วยสำนวนความ หรือสำเนาสำนวนความเท่าที่จำเป็นไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณีเพื่อพิจารณาและมีคำสั่งโดยเร็ว”

5) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่17) พ.ศ. 2532 แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 113 และมาตรา 119 ดังนี้

มาตรา 113 จากเดิมที่บัญญัติว่า “เมื่อพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการสั่งปล่อยชั่วคราว สัญญาประกันนั้นใช้ได้ระหว่างสอบสวน หรือจนกว่าผู้ต้องหาถูกศาลสั่งชำระระหว่างสอบสวนหรือตลอดไปจนถึง ศาลประทับฟ้องเท่านั้น” แก้ไขเพิ่มเติมเป็นว่า

“เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการสั่งปล่อยชั่วคราว ไม่ว่าจะมิประกันหรือมิประกันและหลักประกันหรือไม่ การปล่อยชั่วคราวนั้นให้ใช้ได้ระหว่างการสอบสวนหรือจนกว่าผู้ต้องหาถูกศาลสั่งชำระระหว่างสอบสวน หรือจนถึงศาลประทับฟ้อง แต่มิให้เกินสามเดือนนับแต่วันแรกที่มีการปล่อยชั่วคราวไม่ว่าเป็นการปล่อยชั่วคราว โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ในกรณีนี้เหตุจำเป็นทำให้ไม่อาจทำการสอบสวนได้เสร็จภายในกำหนดสามเดือน จะยืดเวลาการปล่อยชั่วคราวให้เกินสามเดือนก็ได้ แต่มิให้เกินหกเดือน

เมื่อการปล่อยชั่วคราวสิ้นสุดลงตามวรรคหนึ่งแล้ว ถ้ายังมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไป ให้ส่งผู้ต้องหามาศาลและให้นำบทบัญญัติมาตรา 87 วรรคสี่ถึงวรรคเก้า มาใช้บังคับ”

มาตรา 119 จากเดิมที่บัญญัติว่า “ในกรณีผิดสัญญาประกันต่อศาล ศาลมีอำนาจสั่งบังคับตามสัญญาประกันหรือตามที่ศาลเห็นสมควร โดยมีต้องฟ้อง แต่เมื่อศาลสั่งประการใดแล้ว ฝ่ายผู้ถูกบังคับตามสัญญาประกันหรือพนักงานอัยการมีอำนาจอุทธรณ์ฎีกาได้” แก้ไขเพิ่มเติมเป็นว่า

“ในกรณีที่ผิดสัญญาประกันต่อศาล ศาลมีอำนาจสั่งบังคับตามสัญญาประกันหรือตามที่ศาลเห็นควรโดยมีต้องฟ้อง เมื่อศาลสั่งประการใดแล้ว ฝ่ายผู้ถูกบังคับตามสัญญาประกันหรืออัยการมีอำนาจอุทธรณ์ได้ คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด”

6) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่22) พ.ศ. 2547 แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 119 ดังต่อไปนี้

“ในกรณีผิดสัญญาประกันต่อศาล ศาลมีอำนาจสั่งบังคับตามสัญญาประกัน หรือตามที่ศาลเห็นสมควรโดยมีต้องฟ้อง เมื่อศาลสั่งประการใด ฝ่ายผู้ถูกบังคับตามสัญญาประกันหรือพนักงานอัยการมีอำนาจอุทธรณ์ได้ คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

เพื่อประโยชน์ในการบังคับคดี ให้ศาลชั้นต้นที่พิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีนั้นมีอำนาจออกหมายบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของบุคคลซึ่งต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันได้เสมือนว่าเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาและให้ถือว่าหัวหน้าสำนักงานประจำศาลยุติธรรมเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ในส่วนที่เกี่ยวกับหนี้ตามสัญญาประกันดังกล่าว”

7) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่30) พ.ศ. 2558 แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 108 มาตรา 110 มาตรา 117 และมาตรา 119 ดังนี้

ให้ยกเลิกความในวรรคสามของมาตรา 108 และบัญญัติใหม่เป็นดังนี้

“ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราว หรือศาลจะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่หรือเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติ หรือในกรณีที่ผู้นั้น ยินยอมจะสั่งให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์

อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของผู้ถูกลอยชั่วคราวก็ได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลบหนี หรือภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น แต่ถ้าผู้ถูกลอยชั่วคราวมีอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ แม้ผู้นั้นยินยอมจะสั่งให้ใช้อุปกรณ์ ดังกล่าวได้ต่อเมื่อผู้นั้นมีพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรง หรือมีเหตุสมควรประการอื่น”

ยกเลิกความในวรรคสามของมาตรา 110 และบัญญัติใหม่เป็นดังนี้

“การเรียกประกันหรือหลักประกันตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองจะเรียกจนเกินควรแก่กรณีได้ และต้องคำนึงถึง เงื่อนไขและมาตรการป้องกันต่างๆ ที่ได้ใช้กับผู้ถูกลอยชั่วคราว ประกอบด้วย ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และ เงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือข้อบังคับของประธานศาลฎีกา แล้วแต่กรณี”

เพิ่มเติมวรรคสองของมาตรา 117 โดยบัญญัติใหม่ เป็นดังนี้

“ในกรณีที่มิคำสั่งให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดตามมาตรา 108 วรรคสามกับผู้ต้องหาหรือจำเลย ใด ถ้าปรากฏว่าอุปกรณ์ดังกล่าวถูกทำลายหรือทำให้ใช้การไม่ได้ไม่ว่าโดยวิธีใดให้สันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นหนี หรือจะหลบหนี”

ทั้งนี้ โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้ กล่าวคือ เนื่องด้วยปัจจุบันมีการนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการบังคับ ตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงสมควรมีการนำอุปกรณ์ดังกล่าวไปใช้ในการติดตามตัวผู้ถูกลอยชั่วคราว ถ้ามีการ ทำลายอุปกรณ์ดังกล่าวหรือทำให้ ใช้การไม่ได้ไม่ว่าโดยวิธีใดให้สันนิษฐานว่าผู้ถูกลอยชั่วคราวนั้นหนีหรือจะหลบหนี และมี ให้ เรียกหลักประกันเกินสมควร เพื่อให้ผู้ต้องหาและจำเลยมีโอกาสได้รับการปล่อยชั่วคราวมากขึ้น อีกทั้ง สมควรกำหนดให้ มีการสั่งงด การบังคับตามสัญญาประกันหรือลดจำนวนเงินที่ต้องใช้ ตามสัญญาประกันโดยคำนึงถึงความพยายามของ ผู้ประกันในการติดตามผู้ที่หลบหนี รวมทั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นว่ามีมากน้อยเพียงใด และแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การ บังคับตามสัญญาประกัน ในกรณีที่ต้องมีการบังคับคดีโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี กรมบังคับคดี เพื่อให้การบังคับตามสัญญา ประกันมีประสิทธิภาพมากขึ้น ปัจจุบันนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราวไว้ ต่างหากจากเรื่องอื่นตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 ลักษณะ 5 หมวด 3 ว่าด้วยการปล่อย ตัวชั่วคราว มาตรา 106 ถึงมาตรา 119 ทวิ

ปัญหาของการกำหนดคุณสมบัติของการนำบุคคลผู้ไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานมาเป็นหลักประกันในคดีอาญา

โดยทั่วไปในกรณีที่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราวหรือศาลจะกำหนด เงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราวหรือกำหนดเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกลอยชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อป้องกันภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราวก็ได้ แต่จะกำหนดภาระหน้าที่หรือ เงื่อนไขให้ผู้ถูกลอยชั่วคราวหรือผู้ประกันต้องปฏิบัติเกินความแก่กรณีได้ จากการศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 110 กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องของการเรียกประกันหรือหลักประกันไว้โดยห้ามเรียกเกินควรแก่กรณี สำหรับหลักประกันที่นำมาใช้ในการปล่อยชั่วคราวนั้นแบ่งเป็น 3 ประเภท ตามมาตรา 114 กล่าวคือ เงินสด หลักทรัพย์อื่น และบุคคลใช้ตำแหน่งเป็นหลักประกัน ดังนั้น จึงพบปัญหาว่ากฎหมายดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติ ของการนำบุคคลผู้ไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานมาเป็นหลักประกันไว้ เพียงแต่กำหนดว่าผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว ได้แก่ ผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง เช่น บิดามารดา สามเณรียา บุตร ญาติพี่น้อง หรือทนายความของผู้ต้องหา หรือจำเลย เป็นต้น ที่สามารถยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวต่อเจ้าพนักงานหรือศาลได้ ซึ่งหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว ตามที่มาตรา 114 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้ คือ 1) เงินสด 2) หลักทรัพย์อื่น และ 3) บุคคลมา เป็นหลักประกันโดยแสดงหลักทรัพย์เท่านั้น

สรุป

การปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยชั่วคราวในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราวไว้ต่างหากจากเรื่องอื่นตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 ลักษณะ 5 หมวด 3 ว่าด้วยการปล่อยตัวชั่วคราว มาตรา 106 ถึงมาตรา 119 ทวิ นั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้ผู้เสียหายในคดี กรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจยุ่งเหยิงพยานหลักฐานในคดี และเพื่ออำนวยความสะดวกในการพิจารณาคดีของศาล แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดี หากเมื่อศาลมีคำสั่งไม่อนุญาต ให้ปล่อยตัวชั่วคราวในแง่ของการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ โดยปัจจุบันหลักประกันในคดีอาญาที่จะนำมาใช้ในการขอปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อศาล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 114 ได้แก่ 1.เงินสด 2.หลักทรัพย์อื่น และ 3.บุคคลใช้ตำแหน่งเป็นหลักประกัน ซึ่งกฎหมายยังไม่เปิดโอกาสให้นำวิธีการปล่อยชั่วคราวโดยใช้บุคคลซึ่งไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานเป็นหลักประกันและกำหนดมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับคุณสมบัติของการนำบุคคลผู้ไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานมาเป็นหลักประกันได้ จึงทำให้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของการนำบุคคลผู้ไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานมาเป็นหลักประกัน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐสภา ฤาแรง อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำ และตรวจแก้ไข ข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่ตลอดมาตั้งแต่ต้นจนเสร็จเรียบร้อย และขอกราบขอบพระคุณคุณอาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์นทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดี ขอขอบคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ วางรากฐานแก่ผู้เขียนบทความ และท่านอื่น ๆ ที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ที่ได้กรุณาให้ความสะดวก ความร่วมมือ ข้อเสนอแนะและอื่น ๆ ในการเขียนบทความในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights). กรุงเทพฯ: กรมองค์การระหว่างประเทศ.
- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548.
- คณิต ณ นคร. (2529). ฐานะของผู้กล่าวหาในคดีอาญา. วารสารบทบัญญัติ. หน้า17-18.
- นพนิติ สุริยะ. (2549). ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ หลักสูตรการบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน รุ่นที่ 6 หมวดที่ 1 : ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐในระบอบประชาธิปไตย หัวข้อวิชา : ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน. สถาบันพระปกเกล้า, วันเสาร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2549.
- นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477.
- โกติน พลกุล. (2527).กฎหมายมหาชนเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: ธรรมศาสตร์.
- มารศรี เพ็ญโรจน์. (2542). สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 : ศึกษาเฉพาะกรณี สิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล	จำสืบเอกจงเจตน์ พึ่งสาย
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 8 เดือนมิถุนายน พ.ศ 2522
ที่อยู่ปัจจุบัน	63/15 ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50000
หน้าที่การงานปัจจุบัน	ปี พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน ผู้บังคับหมู่ร้อย สห. มณฑลทหารบกที่ 33 ช่วยราชการฝ่ายการสารวัตรมณฑลทหารบกที่ 33 ปี พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน ผู้บริหารโรงเรียนต่อสู้ป้องกันตัวด้วยมือเปล่า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ประสบการณ์การทำงาน	จำนวน 22 ปี และ 17 ปี ตามลำดับ
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2544-2546 หลักสูตรการศึกษาระดับ ปวส. วิทยาลัยพาณิชยการอินทราชัย กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2547-2551 รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เชียงใหม่ พ.ศ. 2559-2562 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ปทุมธานี พ.ศ. 2562-2565 นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ปทุมธานี

ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการพิจารณาพักการลงโทษให้แก่นักโทษเด็ดขาด

Issue on The Power to Consider of imprisonment suspension on Prisoners

ผู้เขียน

ณัฐวดี วัฒนผลิน

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการเขียนบทความวิชาการฉบับนี้คือ เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจในการพิจารณาพักการลงโทษให้แก่นักโทษเด็ดขาดในประเทศไทย ซึ่งตามหลักกฎหมายและระเบียบของกรมราชทัณฑ์นั้น มีรายละเอียดขั้นตอนและเงื่อนไขต่างๆ ในการที่นักโทษจะได้สิทธิในการเข้ารับการพิจารณาพักการลงโทษและได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ ซึ่งเมื่อนักโทษเด็ดขาดมีเงื่อนไขในการได้รับการพักโทษครบแล้ว คณะกรรมการพิจารณาพักโทษจะเป็นผู้ทำการพิจารณาวินิจฉัยว่านักโทษเด็ดขาดคนใดสมควรได้รับการพักการลงโทษและปล่อยตัวออกจากเรือนจำ ซึ่งคณะกรรมการพักโทษนั้น ได้รับการแต่งตั้งจากกฎกระทรวงและระเบียบจากกรมราชทัณฑ์ ตามความเป็นจริงนั้นบุคคลที่ได้เข้าร่วมในคณะกรรมการพักการลงโทษนั้นได้รับการแต่งตั้งมาจากองค์กรต่างๆ ของฝ่ายบริหาร มาทำการพิจารณาพักโทษนักโทษเด็ดขาด ซึ่งการพิจารณาพักโทษนักโทษนั้นไม่ได้มีการเปิดเผยถึงกระบวนการและเหตุผลในความเหมาะสมที่จะปล่อยตัวนักโทษเด็ดขาด ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความโปร่งใสในการพิจารณาพักโทษ และปัญหาเรื่องความเหมาะสมว่านักโทษคนใดสมควรจะได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำก่อนครบกำหนดโทษ เพื่อไม่ให้มีผลกระทบและทำความเสียหายแก่สังคมภายนอกอีกด้วย

บทความวิชาการฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งศึกษาจากหนังสือตำราทางวิชาการ ตำบกฎหมายและระเบียบกฎกระทรวง งานวิจัย บทความจากวารสารทางกฎหมาย ข้อมูลจากเว็บไซต์ของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อทำการศึกษาหาวิธีแนวทางที่เหมาะสมเพื่อให้ได้ข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาในประเด็นศึกษา

ผลจากการศึกษานั้นผู้เขียนได้เห็นถึงปัญหาเรื่องอำนาจในการพิจารณาพักการลงโทษนักโทษเด็ดขาด ซึ่งอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยเป็นของคณะกรรมการพักโทษ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งมาจากฝ่ายบริหาร ทำให้มีปัญหาเรื่องความเหมาะสมและโปร่งใส ในการพิจารณาวินิจฉัยพักโทษนักโทษ ซึ่งตามหลักความจริงการให้สิทธิพักโทษนักโทษเด็ดขาดให้ได้รับการปล่อยตัวก่อนครบกำหนดโทษตามหมายศาลนั้น หากไม่ได้มีการพิจารณาอย่างรอบคอบและเหมาะสม อาจก่อให้เกิดผลกระทบและสร้างความเสียหายต่อสังคม ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าควรให้มีการตรากฎกระทรวงเพิ่มเพื่อให้ฝ่ายตุลาการ คือ ศาล เป็นปรการตัดสินสุดท้ายในการพิจารณาว่าควรปล่อยตัวนักโทษเด็ดขาดหรือไม่ เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปอย่างมีความเหมาะสม มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดผลกระทบและความเสียหายต่อสังคม

คำสำคัญ : การบังคับโทษ, เรือนจำ, นักโทษเด็ดขาด, มาตรการพักโทษ, คณะกรรมการพักโทษ

Abstract

The objective of this Academic Article is to study and identify the issue on the power to consideration of imprison suspension on prisoners. According to the principles and regulations of Prison Act of Thailand, there are several steps and various conditions in order for prisoners to have the right to be considered for sentences suspension and will be released from prison under probation conditions. When the prisoners have completely met the conditions for receiving sentence suspension, the Parole Committee is responsible for reviewing and deciding which prisoners will be receiving suspension and released from prison. The Parole Committee are appointed from several government organizations and agencies under the Executive power. The consideration process of the Parole Committee are not disclosed. This may cause the problem with transparency and suitability to which prisoners should be released from prison before their sentences are due, in order not to cause damage and impact on the society.

This Article is Qualitative Study, which is documentary research and content analysis. Most of the information are studies from academic textbooks, ministerial regulations, articles from journal, thesis, and online information from website. All the information are used for study the appropriate method and approach to reach the conclusion in resolving the issue of this articles.

As a result of this study, the author found an issue on the power to consideration of imprison suspension on prisoners. The power to consider and decide to suspense penalty belong to the Parole Committee, who are appointed by the Executive Power, which may cause transparency and suitability problems. The decision to suspense penalty for prisoners and release from prison before their sentences are due, have to be considered with prudence because the decision may cause impact and damage to society. The author deem it appropriate to enact additional ministerial regulation to give additional power to Judicial Power as the last process before suspense penalty of the prisoners and release them from prison. The process will be more transparent and can improvingly prevent the impact and damage to society.

Keywords : Enforcing Penalty, Prison, Prisoner, Penalty Suspension, Parole Committee

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันได้มีอัตราการก่ออาชญากรรมมากขึ้นในทุกๆปี ซึ่งการก่ออาชญากรรมนั้นถือเป็นการกระทำความผิดทางอาญา และเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น จำเป็นจะต้องมีองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้อำนาจรัฐในการดำเนินคดีแก่ผู้ที่กระทำความผิดนั้น ซึ่งประกอบไปด้วยหลายองค์กรอันเริ่มตั้งแต่เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานสอบสวนคดี พนักงานอัยการ ผู้พิพากษาและศาล เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ โดยที่เจ้าพนักงานตำรวจ และพนักงานสอบสวนคดีถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม พนักงานอัยการ ผู้พิพากษาและศาล เป็นเหมือนกับผู้ดำเนินงานต่อในกระบวนการยุติธรรมนั้น แล้วส่วนสุดท้ายคือเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และเจ้าหน้าที่คุมประพฤติเป็นเหมือนกับปลายทางของกระบวนการยุติธรรม

ตามกระบวนการยุติธรรมนั้นเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกและอยู่ภายใต้การควบคุมของหน่วยงานราชทัณฑ์ แล้วนั้น นักโทษดังกล่าวจะต้องรับโทษครบตามที่ศาลได้พิพากษากำหนดไว้ตามการกระทำความผิดในฐานนั้น โดยศาลจะพิจารณาความเหมาะสมของโทษที่จะลงโทษแก่นักโทษให้สอดคล้องต่อการกระทำความผิดนั้น อย่างไรก็ตามระยะเวลาของการลงโทษตามที่ศาลกำหนดไว้ อาจจะได้รับการลดหย่อนได้โดยเหตุปัจจัยต่างๆ ซึ่งการพักการลงโทษก็เป็นหนึ่งในมาตรการดังกล่าว ที่ทำให้นักโทษไม่จำเป็นต้องรับโทษตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด การพักการลงโทษจึงถือเป็นมาตรการที่เป็นการ

เปิดโอกาสให้นักโทษได้รับอิสระและกลับเข้าสู่การใช้ชีวิตในสังคมภายนอกได้เร็วกว่ากำหนดโทษ เมื่อนักโทษเด็ดขาดได้ออกไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอกแล้ว จะสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข ไม่กลับไปทำความผิดซ้ำขึ้นอีก ไม่ทำให้มีความรู้สึกที่ว่าตัวเองด้อยคุณค่าและพยายามต่อต้านสังคม เพราะฉะนั้นการกลั่นกรองว่านักโทษเด็ดขาดคนใดควรจะได้รับประโยชน์นั้นควรต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการพักการลงโทษตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560

จากการศึกษาหลักเกณฑ์การพักการลงโทษตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 นั้น การแต่งตั้งคณะกรรมการพักการลงโทษ (คณะอนุกรรมการพิจารณาวินิจฉัยการพักการลงโทษ) มาตรา 52 (7) กำหนดไว้แต่เพียงให้คณะกรรมการราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่ในการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการให้ทำหน้าที่พิจารณาพักการลงโทษเท่านั้น แต่ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นรูปธรรมในการคัดเลือกคุณสมบัติต่างๆแต่อย่างใด ซึ่งส่วนมากเป็นการแต่งตั้งตามตำแหน่งงานตามกฎหมายและระเบียบราชทัณฑ์เป็นหลัก ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ทั้งหมดมาจากการแต่งตั้งบุคลากรจากฝ่ายบริหารเท่านั้น จึงอาจทำให้ง่ายต่อการถูกแทรกแซงจากอำนาจทางการเมือง ทำให้เกิดความไม่โปร่งใส และไม่สามารถตรวจสอบได้ ซึ่งสุดท้ายจะก่อให้เกิดผลกระทบและก่อความเสียหายต่อสังคมได้

เนื้อเรื่อง

มาตรการพักโทษนักโทษเด็ดขาดในประเทศไทย โดยระเบียบกระทรวงมหาดไทยได้มีความสำคัญเรื่องการพักการลงโทษไว้ว่า การพักการลงโทษตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์นั้น เป็นผลดีต่อระบบราชทัณฑ์ในประเทศไทย โดยให้ความสำคัญในระบบการพักโทษนั้นอยู่ที่ทางการเรือนจำ ซึ่งเป็นผู้ปกครองควบคุมนักโทษที่อยู่ในเรือนจำอยู่แล้วอย่างใกล้ชิด ย่อมเป็นหน่วยงานที่รู้ถึงอุปนิสัยและพฤติกรรมของนักโทษที่อยู่ในเรือนจำเป็นอย่างดี การที่นักโทษได้รับโทษมาเป็นระยะเวลาอันพอสมควรและมีความประพฤติดีมีความก้าวหน้าในการศึกษา หรือได้ทำความชอบให้แก่ราชการเป็นพิเศษ หากได้รับการพักโทษไปย่อมเป็นเยี่ยงอย่างที่ดีให้นักโทษคนอื่นๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากกว่าการที่จะกักขังนักโทษไว้จนครบกำหนดโทษ ในการพิจารณาให้นักโทษคนใดที่ได้รับการพักโทษนั้น จำเป็นที่จะต้องทำด้วยความระมัดระวังและรอบคอบ และต้องอาศัยการสอบสวนข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อให้รู้ถึงชีวิตประวัติและอุปนิสัยของนักโทษนั้นๆ เมื่อได้มีการพักโทษเกิดขึ้น ผู้ที่ได้รับการพักโทษยังถือว่าอยู่ในสถานภาพการเป็นผู้ต้องโทษอยู่ ซึ่งในบางประเทศจะมีเจ้าหน้าที่ติดตามดูแลคุมประพฤติเป็นหน่วยงานเฉพาะ แต่ด้วยสถานภาพการราชทัณฑ์ของประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่สามารถจัดตั้งเจ้าหน้าที่เฉพาะดังกล่าวได้ จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นช่วยสอดส่องดูแลแทน เพื่อให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของตัวนักโทษเองว่าได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขการพักการลงโทษหรือไม่ หากมีการทำผิดเงื่อนไข เจ้าหน้าที่สามารถจับตัวส่งกลับเข้าสู่เรือนจำให้รับโทษจำคุกตามกำหนดโทษที่เหลืออยู่ได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ

ทฤษฎีการพักการลงโทษ

การพักการลงโทษ (Parole) หมายถึง การปลดปล่อยนักโทษเด็ดขาดที่ถูกลงโทษจำคุกในเรือนจำเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว ให้ได้รับความเป็นอิสระและได้ออกไปใช้ชีวิตอยู่กับสังคมภายนอกเรือนจำก่อนครบระยะเวลากำหนดโทษ ซึ่งการปล่อยนักโทษเด็ดขาดออกไปเร็วกว่ากำหนดนั้น จะเป็นการปล่อยตัวที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขและยังต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของพนักงานคุมประพฤติตลอดระยะเวลาที่ได้รับการพักการลงโทษ หรือเป็นวิธีการปล่อยตัวผู้ต้องขังซึ่งถูกลงโทษจำคุกตามกำหนดเวลาที่ศาลพิพากษาไว้ส่วนหนึ่งแล้ว ก่อนครบกำหนดโทษ แต่การปล่อยตัวนี้เป็นการปล่อยโดยติดเงื่อนไขภายใต้การดูแลและการแนะนำของพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ยังมีสิทธิที่จะจับกุมตัวกลับคืนเข้าคุมขังในเรือนจำได้อีก หากผู้ได้รับการพักการลงโทษได้ทำผิดเงื่อนไขของการพักการลงโทษ อาจจะกล่าวได้ว่า การพักการลงโทษถือเป็นการปลดปล่อย

ผู้ต้องขังออกจากเรือนจำหรือทัณฑสถานก่อนครบกำหนดโดยมีเงื่อนไขให้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด และถ้าหากปฏิบัติผิดเงื่อนไขก็ต้องถูกจับควบคุมตัวเข้าเรือนจำอีก ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังมีโอกาสกลับตัวกลับใจเพื่อกลับเข้าสู่สังคมในฐานะของบุคคลธรรมดาทั่วไปได้เร็วกว่าปกติแน่นอน

การพักการลงโทษจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่กรมราชทัณฑ์ใช้เป็นมาตรการในการให้โอกาสแก่นักโทษเด็ดขาดที่มีการประพฤติดี ปฏิบัติตัวอยู่ในกฎเกณฑ์ที่วางไว้ ให้นักโทษได้ออกจากเรือนจำ สู่โลกภายนอกได้เร็วกว่าระยะเวลาที่ต้องรับโทษตามคำพิพากษาของศาล ซึ่งถือเป็นการหยุดการลงโทษต่าง ๆ ต่อนักโทษเด็ดขาดที่ได้รับประโยชน์นั้นโดยสิ้นเชิง แต่นักโทษผู้นั้นมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ และยังคงคอยรายงานตัวต่อพนักงานในระยะเวลาไม่เกินกำหนดโทษที่เหลือไว้

ทฤษฎีการพักการลงโทษนั้น มีอยู่ 3 เงื่อนไข คือ ทฤษฎีความกรุณาหรือสิทธิพิเศษ (Grace and Privilege) ทฤษฎีความยินยอมหรือสัญญา (Consent and Contract) และทฤษฎีการควบคุมตัว (Custody)

เงื่อนไขที่ 1 ทฤษฎีความกรุณาหรือสิทธิพิเศษ (Grace and Privilege) ตามหลักทฤษฎีนี้ เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดและศาลได้มีคำพิพากษาว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดและกำหนดโทษจำคุก เจ้าหน้าที่ก็สามารถควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไปจำคุกได้ แต่ทางรัฐก็สามารถให้ความกรุณาหรือให้สิทธิพิเศษแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ให้ได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำก่อนกำหนด ซึ่งในศาลมลรัฐโอไฮโอ ในสหรัฐอเมริกา เคยได้วางหลักการพักโทษไว้ว่า “เมื่อคณะกรรมการพักการลงโทษยินยอมให้นักโทษได้รับการพักการลงโทษและปล่อยตัวออกมาก่อนกำหนดแล้ว ถือว่าเป็นความกรุณาอย่างหนึ่งมากกว่าที่จะเป็นหน้าที่อื่นที่จะต้องกระทำ” ซึ่งหมายความว่า การพักการลงโทษนั้นเป็นสิ่งที่ทางรัฐพึงจะอนุญาตให้แก่ักโทษที่พิจารณาตามความเหมาะสมแล้วเท่านั้น ซึ่งเป็นแค่เพียงความกรุณาที่รัฐได้มีให้ หรือเป็นแค่สิทธิพิเศษที่รัฐได้มอบให้เท่านั้น ไม่ได้ถือเป็นสิทธิของผู้กระทำความผิดหรือนักโทษที่จะเรียกร้องเอากับรัฐได้

เงื่อนไขที่ 2 ทฤษฎีความยินยอมหรือสัญญา (Consent and Contract) ตามหลักทฤษฎีนี้ ถือว่าทางรัฐได้ทำความตกลงกับผู้ที่ได้กระทำความผิดและถูกควบคุมตัวอยู่ ซึ่งรัฐจะกำหนดเงื่อนไขให้ทางผู้กระทำความผิดต้องกระทำตาม เพื่อแลกเปลี่ยนกับการได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนดเวลา การที่ผู้กระทำความผิดตกลงเห็นชอบที่จะยินยอมให้ตนเข้าสู่การพักการลงโทษ ก็เปรียบได้เหมือนกับเป็นการยินยอมที่จะกระทำตามเงื่อนไขที่รัฐกำหนดมา อาจถือได้ว่าเหมือนคู่สัญญาที่ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบในการยอมให้ตนเองเข้าผูกพันตามกฎหมายภายใต้เงื่อนไขในสัญญา ซึ่งผู้กระทำความผิดมีสิทธิในการปฏิเสธหรือบอกปิดข้อเสนอพักการลงโทษนั้นก็ได้

เงื่อนไขที่ 3 ทฤษฎีการควบคุมตัว (Custody) ตามหลักทฤษฎีนี้ การพักการลงโทษนั้น แม้จะเป็นการปล่อยตัวนักโทษออกจากเรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ตัวนักโทษเองนั้นก็ถือว่ายังอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และทางเจ้าหน้าที่รัฐก็ต้องควบคุมดูแลอยู่ เพราะฉะนั้นการพักการลงโทษจะถือเป็นเพียงการขยายขอบเขตของกระบวนการควบคุมตัวจากพื้นที่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานออกไปยังชุมชนเท่านั้น ซึ่งในระหว่างที่นักโทษใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนสังคมภายนอกนั้น ก็ยังถือเป็นนักโทษอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่รัฐ และถ้าหากมีการละเมิดเงื่อนไขในการได้รับการปล่อยตัวออกสู่ภายนอกแล้ว นักโทษคนนั้นจะต้องเปลี่ยนจากสถานะจากนักโทษ ไปอยู่ในสถานะนักโทษผู้หลบหนีการคุมขังในทันที

วัตถุประสงค์ของการพักการลงโทษ

เมื่อเราพิจารณาจากระเบียบกระทรวงมหาดไทยนั้น พบว่าวัตถุประสงค์หลักของการพักการลงโทษนั้น คือ เป็นการป้องกันสังคม โดยการให้ผู้กระทำความผิดนั้นถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำเป็นระยะเวลาหนึ่ง และได้รับการปลดปล่อยออกจากเรือนจำมาสู่สังคมภายนอก โดยใช้เงื่อนไขบังคับให้อยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลของเจ้าพนักงานคุมประพฤติ และ

ยังมีมาตรการบังคับเมื่อมีการละเมิดเงื่อนไขการปล่อยตัว และวัตถุประสงค์ของการพักการลงโทษอีกเหตุผลหนึ่ง คือ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยที่ให้ผู้กระทำความผิดออกจากเรือนจำก่อนกำหนด ถ้าหากผู้กระทำความผิดถูกจำคุกนานเกินไป ผู้กระทำความผิดนั้นก็จะเป็นการเรียนรู้และซึมซับลักษณะนิสัยหรือวิธีการในการประกอบอาชญากรรมเพิ่มขึ้นได้ และจะเกิดการนำไปถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้ ซึ่งการปล่อยตัวก่อนกำหนดนั้นจะช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อีกครั้งหนึ่ง โดยอยู่ภายใต้การแนะนำและดูแลสอดส่องของพนักงานคุมประพฤติ

ปัจจุบันนี้ปริมาณนักโทษในเรือนจำที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก มีการส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่องบประมาณและการบริหารงานของหน่วยงานราชทัณฑ์ การควบคุมและดูแลพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง และท้ายที่สุดจะเกิดปัญหาค้างคดียาวนานมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความแออัด อุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ บุคลากร โรคภัยและอาการป่วยไข้ของนักโทษ ยิ่งกว่านั้นยังจะมีปัญหากระทบเรื่องสิทธิมนุษยชนของนักโทษ เช่น สถานที่นอน สุขอนามัย อาหาร และการกระทบกระทั่งกันของนักโทษด้วยกันเอง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อทางลบโดยตรงให้กับสังคมในปัจจุบันและในอนาคต

แนวคิดของการใช้กฎหมายพิจารณาการพักการลงโทษ

หลักการใช้กฎหมายพิจารณาการพักการลงโทษนั้นใช้แนวคิดต่างกันไปในแต่ละประเทศทั่วโลก โดยวิธีที่แต่ละประเทศใช้ส่วนมากจะจำแนกได้เป็น 4 วิธี คือ

1) กฎหมายของบางประเทศนั้น กำหนดไว้ว่า นักโทษเด็ดขาดที่จะผ่านเงื่อนไขให้ได้รับสิทธิในการเข้ารับการพิจารณาการพักการลงโทษ จะต้องผ่านการรับโทษมาแล้วเป็นระยะเวลาที่กำหนดให้ เช่น 2 ปี หรือ 3 ปี โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงว่านักโทษเด็ดขาดผู้นั้นจะถูกพิพากษากำหนดระยะเวลาลงโทษเป็นเวลาเท่าใด

2) ในบางประเทศ กฎหมายกำหนดให้มีการพิพากษาลงโทษที่ไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาตายตัว ซึ่งอยู่ในดุลยพินิจของศาลที่จะกำหนดโทษทั้งขั้นต่ำและขั้นสูง ผู้ที่อยู่ในข่ายเข้ารับการพิจารณาพักการลงโทษ จำเป็นจะต้องได้รับโทษมาครบกำหนดตามอัตราการรับโทษขั้นต่ำแล้ว เช่น ศาลพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดต้องโทษจำคุกขั้นต่ำที่กำหนด 2 ปี และเมื่อนักโทษผู้นั้นได้รับโทษจนครบ 2 ปี ก็จะเข้าเงื่อนไขได้รับพิจารณาพักการลงโทษ

3) ในบางประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายที่มีการกำหนดระยะเวลาโทษตายตัว กฎหมายอาจกำหนดให้นักโทษที่จะอยู่ในข่ายที่จะได้รับการพิจารณาพักการลงโทษ จะต้องได้รับโทษมาแล้วบางส่วนตามคำพิพากษาของศาล เช่น กฎหมายกำหนดไว้ว่าต้องได้รับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของกำหนดโทษตามคำพิพากษา หากนักโทษนั้นถูกพิพากษาโดนลงโทษจำคุกมีกำหนดเวลา 3 ปี และนักโทษคนนั้นได้รับโทษไปแล้ว 1 ปี นักโทษคนนั้นจะเข้าเงื่อนไขที่จะได้รับการพิจารณาให้พักโทษได้ เป็นต้น

4) บางประเทศไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ว่า นักโทษเด็ดขาดที่เข้าเงื่อนไขที่จะได้รับการพิจารณาพักการลงโทษ จะต้องได้รับโทษมาแล้วอย่างน้อยเป็นระยะเวลาเท่าใด แต่กำหนดให้คณะกรรมการพิจารณาพักการลงโทษที่จะมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจตามแต่ความเหมาะสม ซึ่งการกำหนดไว้แบบนี้เพราะรัฐนั้นใช้วิธีในการมีคณะกรรมการกำหนดผู้กระทำความผิดแทนศาล ดังนั้น ในการปล่อยตัวนักโทษโดยวิธีการพักการลงโทษ จึงไม่ถือเอาที่กำหนดโทษที่นักโทษผู้นั้นได้รับมาแล้วเป็นสำคัญ แต่จะถือเอาความสามารถในการกลับตัว เปลี่ยนความประพฤติเป็นคนดีที่สังคมยอมรับเป็นการกำหนดเงื่อนไข

การพิจารณาอนุญาตให้พักการลงโทษนั้น โดยมากจะใช้วิธีพิจารณาจากประวัติ คณะกรรมการพักการลงโทษจะต้องขอประวัติผู้ต้องขังจากหน่วยงานราชทัณฑ์ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษารายละเอียด เช่น การศึกษา อาชีพ ประวัติครอบครัว ประวัติด้านอาชญากรรม บุคลิกภาพ ความประพฤติในระหว่างต้องโทษจำคุก การศึกษาอบรมที่ได้รับในระหว่างรับโทษ โอกาสที่จะมีอาชีพหรือมีงานทำหลังจากการโดนปล่อยตัว และสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่จะต้องไปใช้ชีวิตอยู่หลังได้รับการปล่อยตัว เป็นต้น ซึ่งคณะกรรมการจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบว่า องค์ประกอบหลายๆอย่างนั้นจะช่วยทำให้นักโทษสามารถกลับ

ตัวเป็นคนดีได้ หรือว่าจะมีโอกาสทำให้นักโทษกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ถ้าคณะกรรมการมีความเห็นแล้วว่าถ้าปล่อยตัวนักโทษนั้นไปแล้วไม่น่าจะกลับตัวได้และมีโอกาสกลับมาก่อกระทำความผิดซ้ำอีก ก็จะไม่พิจารณาให้ผู้ต้องขังได้รับการพักการลงโทษ เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อสังคมในอนาคต

ระยะเวลาในการพักการลงโทษนั้น มักจะต้องกำหนดระยะเวลาพักการลงโทษโดยมีกฎหมายกำกับไว้ ในบางกรณีการกำหนดระยะเวลาพักการลงโทษนั้น จะอยู่ภายใต้การพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาพักการลงโทษที่จะใช้ดุลพินิจกำหนดได้ตามความเหมาะสมของข้อมูลของนักโทษหลายๆอย่าง โดยที่บางครั้งการกำหนดระยะเวลาในการพักโทษของนักโทษที่ได้รับการปล่อยตัวนั้น อาจจะกำหนดไว้ให้เท่ากับระยะเวลาของโทษที่เหลืออยู่ ซึ่งสามารถหักเวลาที่นักโทษผู้นั้นได้ลดเพราะประพฤติตัวดีออก เช่นเดียวกับนักโทษที่อยู่ในเรือนจำด้วยก็ได้

ผลดีของการพักการลงโทษ

1) ช่วยลดผลกระทบทางลบที่มีต่อนักโทษเด็ดขาด ซึ่งการถูกลงโทษจำคุกในเรือนจำเป็นเวลานานเกินไปจะทำให้ผู้ต้องขังกลายเป็นอาชญากรอาชีพได้ ผู้ต้องขังต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพของเรือนจำ ทำให้เกิดความเคยชินและไม่รู้สึกเกรงกลัวต่อการลงโทษจำคุกในเรือนจำอีกต่อไป เป็นเหตุให้การดำเนินการปรับเปลี่ยนนิสัยและแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของนักโทษจะทำได้ยากขึ้น

2) ช่วยลดความแออัดเบียดเสียดในเรือนจำอันเป็นอุปสรรคต่างๆในการจัดการงานในเรือนจำ ทั้งในเรื่องดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังหรือการควบคุมสภาพต่างๆในเรือนจำ และยังเป็นปัญหาในการจัดการศึกษาอบรมด้านวิชาชีพ และสวัสดิการต่างๆ ซึ่งไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง แล้วด้วยประชากรที่มากเกินไปจะทำให้มีอุปสรรคในการจำแนกคุณลักษณะนักโทษเพื่อที่จะหางานหรือการอบรมที่เหมาะสมต่อนักโทษ

3) เป็นแรงจูงใจให้กับนักโทษเด็ดขาด ให้มีความประพฤติที่ดี ตั้งใจรับการศึกษาอบรมและตั้งใจที่จะฝึกวิชาชีพ เนื่องด้วยการที่จะได้ลดวันต้องโทษการจำคุกเป็นเครื่องแสดงถึงการสะสมคุณความดีที่เห็นได้และยังเป็นประโยชน์แก่นักโทษเองในขณะที่เดียวกันการไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ละการทำผิดวินัยจะถูกตัดวันลดโทษที่ได้สะสมไว้ตามมาตรการของเรือนจำ

ผลเสียของการพักการลงโทษ

1) หากเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกและพิจารณาในการพักการลงโทษไม่มีความสุจริตหรือยุติธรรมในหน้าที่ของตนเอง การพักการลงโทษจะสร้างผลเสียให้แก่สังคมภายนอกได้อย่างมาก อาจจะได้นักโทษที่ไม่เหมาะสมที่จะได้รับการปล่อยตัวเข้าไปอยู่ร่วมกับสังคมและอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมภายนอกในอนาคต

2) หากเกิดการผิดพลาดในการพิจารณา ได้พักการลงโทษและปล่อยตัวนักโทษที่ยังไม่ได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือแก้ไขฟื้นฟูอย่างแท้จริง ซึ่งไม่สมควรจะได้รับการปล่อยตัวออกไปใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมภายนอก ก็จะทำให้เกิดความวุ่นวายตามมาในภายหลังและอาจจะก่อให้เกิดการกระทำผิดซ้ำอีก

3) นักโทษที่มีนิสัยและดำเนินการก่ออาชญากรรมจนเป็นอาชีพ ซึ่งเมื่ออยู่ในเรือนจำ เสแสร้งทำตัวประพฤติดีเพื่อให้ได้รับการคัดเลือกเพื่อให้ได้รับการปล่อยตัวโดยการพักการลงโทษ แต่ลึกเข้าไปในจิตใจไม่ได้คิดจะกลับตัวเป็นคนดีแต่อย่างใด เมื่อออกจากเรือนจำไปแล้ว ก็จะกระทำการก่ออาชญากรรมอีกในอนาคต ถือเป็นอันตรายต่อสังคมภายนอกอย่างยิ่ง

ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพักการลงโทษ

การแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการพิจารณาวินิจฉัยการพักโทษนั้น อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 ซึ่งได้มีการกำหนดองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการไว้ใน คำสั่งคณะกรรมการราชทัณฑ์ที่ 1216/2561 เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการพิจารณาวินิจฉัยการพักการลงโทษ ซึ่งคณะกรรมการพักการลงโทษนั้น จะประกอบไปด้วย

- 1) ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นประธานกรรมการ
- 2) รองปลัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งปลัดกระทรวงยุติธรรมมอบหมาย เป็นกรรมการ
- 3) อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นกรรมการ
- 4) อธิบดีกรมราชทัณฑ์ เป็นกรรมการ
- 5) อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ เป็นกรรมการ
- 6) อธิบดีกรมคุมประพฤติ เป็นกรรมการ
- 7) เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เป็นกรรมการ
- 8) ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข เป็นกรรมการ
- 9) ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรม เป็นกรรมการ
- 10) ผู้แทนกรมการปกครอง เป็นกรรมการ
- 11) ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นกรรมการ
- 12) ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด เป็นกรรมการ
- 13) ผู้แทนกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เป็นกรรมการ
- 14) ผู้อำนวยการสำนักทัณฑ์ปฏิบัติ เป็นกรรมการและเลขานุการ
- 15) ผู้อำนวยการส่วนพักการลงโทษ เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ในอดีตอำนาจการอนุมัติการพักการลงโทษเป็นอำนาจของอธิบดีกรมราชทัณฑ์เท่านั้น แต่ในปัจจุบันอำนาจเป็นของคณะกรรมการพักการลงโทษซึ่งแต่งตั้งขึ้นโดยตำแหน่ง และไม่อยู่ในการกำกับดูแลหรือการบังคับบัญชาของอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ซึ่งคณะกรรมการพักการลงโทษที่ได้กล่าวนั้น มีหน้าที่ที่จะทำการพิจารณาวินิจฉัยอนุมัติการพักการลงโทษให้แก่ักโทษเด็ดขาด

ซึ่งถ้าเราพิจารณาจากองค์ประกอบของคณะกรรมการพักการลงโทษตามระเบียบราชทัณฑ์ เราจะเห็นได้ว่าการคัดเลือกคณะกรรมการพิจารณานั้นเป็นการเลือกบุคลากรจากฝ่ายบริหารเท่านั้น ไม่มีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานฝ่ายอื่นๆมีส่วนร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นการให้ผู้เสียหายจากคดีที่นักโทษได้ก่อขึ้นเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงจากการพิจารณาวินิจฉัย หรือไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่จากฝ่ายตุลาการเข้าร่วมในการพิจารณาตัดสินใจด้วย ซึ่งจริงๆแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 หมวด 3 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมหลายประการ ซึ่งการที่มีเพียงแค่ตัวแทนจากฝ่ายบริหารในการพิจารณาพักการลงโทษนักโทษได้นั้น ทำให้ได้รับข้อมูลที่นำไปพิจารณาไม่ครบถ้วนโดยเฉพาะข้อมูลที่มีผลกระทบทางด้านจิตใจของผู้เสียหายในคดีที่นักโทษเป็นผู้ก่อ ทั้งๆที่นักโทษกำลังจะได้รับการปล่อยตัวจะต้องออกไปใช้ชีวิตร่วมกับสังคมอันมีผลกระทบต่อประชาชนทั่วไปโดยตรง ซึ่งการพิจารณาวินิจฉัยของคณะกรรมการนั้นจะทำการพิจารณากันอย่างไม่เปิดเผย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความไม่โปร่งใสในกระบวนการบางขั้นตอน สุดท้ายอาจจะเปิดช่องให้เกิดการแทรกแซงจากอำนาจทางการเมืองได้ เช่น นักการเมืองอาจจะมีการใช้กลไกตามขั้นตอนในการแต่งตั้งบุคลากรที่มีความสนิทสนมและมีผลประโยชน์ร่วมกันมาร่วมในคณะกรรมการพักโทษ เพื่อทำการวินิจฉัยพักการลงโทษให้แก่ักโทษบางประเภท เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์ทางการเมืองกับกลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นต้น ทำให้เกิดปัญหาที่มีความคาใจต่อสังคม

อำนาจในการพักโทษนักโทษเด็ดขาดในสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ผู้มีอำนาจในการพิจารณาพักการลงโทษในสาธารณรัฐฝรั่งเศสในปัจจุบันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 271 จะดำเนินการโดยองค์กรฝ่ายตุลาการ ซึ่งก็คือ ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาเกี่ยวกับการดูแลสภาพของการบังคับโทษ เพื่อให้การบังคับโทษนั้นมีความเหมาะสมกับความผิดของแต่ละบุคคล รวมถึงการดำเนินการตามมาตรการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการลดโทษ การลาพักการลงโทษชั่วคราว การติดตามตัวด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และการพักการลงโทษด้วย ผู้พิพากษาที่ปรับใช้โทษจะต้องรู้ถึงความเป็นไปภายในเรือนจำ มีหน้าที่ตรวจตราเรือนจำในเขตอำนาจศาลอย่างน้อยเดือนละครั้ง ซึ่งเป็นการตรวจเยี่ยมเพื่อให้ผู้พิพากษารับฟังคำร้องทุกข์ของนักโทษ และเพื่อตรวจตราว่ากรมราชทัณฑ์ได้ปฏิบัติตามโปรแกรมของการปรับใช้โทษของผู้พิพากษาหรือไม่ เพราะการดำเนินการภายในเรือนจำไม่เคยปรากฏต่อสังคมภายนอกให้อยู่ในสภาพที่ตรวจสอบได้ แต่ผู้พิพากษาจะไม่มีอำนาจในการไปก้าวก่ายหรือการตัดสินใจใดๆ เกี่ยวกับการบริหารเรือนจำ เพราะถือเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารที่ทำหน้าที่ควบคุมเรือนจำแต่ละเรือนจำเท่านั้น

การพักการลงโทษของสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น เน้นไปที่จุดประสงค์ในการให้ผู้กระทำความผิดสามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิตในสังคมได้ รวมถึงการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ คำนี้ถึงผลประโยชน์ของสังคมและสิทธิของผู้เสียหายจากการกระทำความผิดนั้น ถือเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องไปกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ นักโทษที่จะได้รับการพักการลงโทษนั้น จะต้องผ่านเงื่อนไขด้านความประพฤติที่กฎหมายกำหนดไว้ คือ ได้พยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมและได้พิสูจน์ให้เห็นว่า สามารถทำงาน เข้ารับอบรม หรือการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญในบทบาทของครอบครัว หรือแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการที่จะชดเชยค่าเสียหายให้แก่คู่เหยื่อจากการกระทำความผิดของตนเอง

ส่วนสรุป

การศึกษาประเด็นในบทความนี้ได้ค้นพบว่าอำนาจในการพิจารณาพักการลงโทษของนักโทษเด็ดขาดนั้นยังมีปัญหาและไม่สามารถสร้างความมั่นใจให้แก่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในปัจจุบันนี้เราจะยังได้ข่าวมาจากสื่อหลายแขนงว่า นักโทษเด็ดขาดที่ได้รับการพักการลงโทษและถูกปล่อยตัวออกจากเรือนจำก่อนครบกำหนดโทษตามกำหนด เมื่อได้ออกไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอก ได้กระทำความผิดซ้ำในรูปแบบคดีเดิมที่เคยได้กระทำลงไป และบางครั้งยังได้ก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรงกว่าคดีที่เคยต้องโทษจำคุกมาแล้ว ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบด้านลบและเกิดความเสียหายต่อสังคม สร้างความไม่เชื่อมั่นต่อองค์กรราชทัณฑ์รวมถึงหน่วยงานรัฐอื่นๆ

การที่อำนาจในการพิจารณาใช้มาตรการพักโทษเพื่อปล่อยตัวนักโทษออกจากเรือนจำนั้นเป็นอำนาจจากการคัดเลือกจากกรมราชทัณฑ์และฝ่ายบริหาร จึงทำให้เกิดการทุจริตต่อหน้าที่ได้ง่าย การพิจารณาพักการลงโทษเป็นการพิจารณาแบบปิด ไม่ได้มีการเปิดเผยต่อสาธารณะหรือไม่มีการให้สังคมตระหนักรู้ถึงสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้เสียหายในคดีที่นักโทษได้ก่อขึ้นถึงแม้ในกระบวนการจะมีการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลและความเห็นจากผู้เสียหายบ้างอยู่แล้ว แต่ก็ไม่ได้มีการให้เข้ามีส่วนร่วมในการพิจารณาได้โดยตรง ซึ่งการพิจารณาปล่อยตัวผู้กระทำความผิดกลับออกไปสู่สังคมนั้นถือเป็นเรื่องที่มีผลกระทบโดยตรงต่อสังคมภายนอก

ข้อเสนอแนะ

หลังจากได้ทำการศึกษาประเด็นดังกล่าวทำให้ผู้เขียนได้มีข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา คือ การพิจารณาวินิจฉัยเพื่อที่จะพักโทษนักโทษเด็ดขาด ว่านักโทษคนใดสมควรได้รับการพักโทษนั้น มีปัญหาเนื่องจากองค์ประกอบของคณะกรรมการพักโทษนั้นได้รับการแต่งตั้งมาจากองค์กรต่างๆของฝ่ายบริหารเท่านั้น ทำให้กระบวนการพิจารณาอาจจะถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองได้ง่าย ทำให้เกิดความไม่โปร่งใสและตรวจสอบได้ยาก เพราะฉะนั้น เพื่อทำให้กระบวนการพิจารณาวินิจฉัยมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้สะดวกมากขึ้น ผู้เขียนเห็นควรให้มีการเพิ่มรายละเอียดในระเบียบราชทัณฑ์หรือ

กฎกระทรวง โดยปรับใช้ระบบการพิจารณาพักการลงโทษจากสาธารณรัฐฝรั่งเศสส่วนหนึ่ง เป็นการให้อำนาจส่วนหนึ่งแก่ฝ่ายตุลาการ คือ ศาล เป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยการพักโทษนักโทษเป็นอีกขั้นตอนหลังจากคณะกรรมการพักโทษได้พิจารณาวินิจฉัยอย่างละเอียดแล้ว ซึ่งในขั้นตอนที่เพิ่มมานี้ ผู้เสียหายในคดีที่นักโทษได้ก่อขึ้นสามารถเข้ามีส่วนร่วมในการพิจารณาได้โดยตรงโดยสามารถคัดค้านการปล่อยตัวของนักโทษได้หากไม่เห็นด้วย สุดท้ายศาลจะเป็นผู้พิจารณาจากข้อมูลรายละเอียดและเหตุผลจากคณะกรรมการพักโทษและคำให้การจากผู้เสียหาย เพื่อใช้ดุลยพินิจในการตัดสินว่านักโทษคนใดสมควรได้รับการปล่อยตัวและนักโทษคนใดสมควรจะต้องถูกจำคุกในเรือนจำต่อไป ด้วยขั้นตอนที่เพิ่มมานี้จะทำให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจในการพิจารณาพักการลงโทษนักโทษเด็ดขาดได้อย่างเหมาะสมระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ อีกทั้งยังได้คำนึงถึงความรู้สึกและมุมมองของผู้เสียหายในคดีอีกด้วย ซึ่งวิธีนี้จะสามารถทำให้กระบวนการพิจารณาพักการลงโทษเกิดความโปร่งใส ถูกแทรกแซงจากอำนาจอื่นได้ยากขึ้น และง่ายต่อการตรวจสอบ เพื่อทำให้เกิดความปลอดภัยต่อสังคมและประชาชนทั่วไปมากขึ้น อีกทั้งยังสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อหน่วยงานราชทัณฑ์และองค์กรรัฐได้อีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพงษ์ โสภาก ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ามารับเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เขียน ทั้งๆที่ท่านมีภารกิจสำคัญมากมาย โดยท่านให้ความรู้ คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางในการเขียน และแนะนำตำราในการค้นคว้าเพื่อการเขียน และแก้ไขข้อบกพร่องให้สมบูรณ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณความเมตตาที่ท่านได้มอบให้ตลอดมา และขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐฐา ฤาแรง ที่ได้ให้คำปรึกษาในกระบวนการเขียนบทความนี้ด้วย ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้าเรื่องเกี่ยวกับอำนาจในการพิจารณาพักโทษนักโทษเด็ดขาด และหากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้เขียนขอน้อมรับไว้เป็นความผิดของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว และขออภัยมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- คณิต ณ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา(พิมพ์ครั้งที่ 8)*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2553). *กฎหมายอาญาวัดด้วยโทษและวิธีเพื่อความปลอดภัย*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- วิสัย พุกกะวัน. (2544). *คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์(พิมพ์ครั้งที่2)*. กรุงเทพมหานคร: หจก.ทิพย์อักษร
- จิตติ ดิงศัทธิย์. (2525). *กฎหมายอาญามาตรา 1*. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- สราวุฒิ บุญญกุล. (2561). ปัญหาเกี่ยวกับการลดวันต้องโทษและการพักการลงโทษตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 (ปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ธานี วรรณภร. (2555). *การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำศึกษามาตรการทางกฎหมายในการบังคับโทษจำคุก*. กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560
- คำสั่งคณะกรรมการราชทัณฑ์ที่ 1216/2561

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

ณัฐวิ วัฒนผลิน

ประวัติการศึกษา

นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ปีการศึกษา 2550

นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ปีการศึกษา 2562

เข้ารับการศึกษาในระดับนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ปีการศึกษา 2563

การกำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร

DETERMINING PENALTIES FOR NOTARIAL SERVICE ATTORNEY

ผู้เขียน

พัทธนันท์ ศรสำแดง

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย กฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดบทลงโทษของ ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารทั้งของราชอาณาจักรไทยและของต่างประเทศเพื่อหามาตรการที่เหมาะสม มาเสนอแนะในการแก้ไขกฎหมายของไทย โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาเอกสารจากประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการขึ้น ทะเบียนทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2551 ตำราทางวิชาการ บทความ วารสารทางกฎหมาย และ ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศ ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย 1) ทนายความ ผู้ทำคำรับรอง 2) เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับรองเอกสาร 3) ประชาชนผู้ใช้บริการรับรองเอกสารชาวไทย และ 4) ประชาชนผู้ใช้บริการ รับรองเอกสารชาวต่างชาติ ซึ่งนำข้อมูลที่ได้รับวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับการ กำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารในราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศ ด้วยวิธีการอุปนัย

จากการศึกษาพบว่า ทฤษฎีความผิดเพื่อความเสียหายสำหรับความรับผิดชอบทางละเมิด ทฤษฎีรับภัยสำหรับความรับผิดชอบทางละเมิด บทบาทความรับผิดชอบที่นำมาใช้สำหรับความรับผิดชอบทางละเมิด ข้อเสนอแนะความผิดที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางละเมิด เป็นแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับการกำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร และเมื่อได้ทำการศึกษามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2551 พบว่ามีปัญหา คือ ในราชอาณาจักรไทยไม่มีพระราชบัญญัติหรือข้อบังคับเกี่ยวกับการกำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ควรให้มีการตรากฎหมายหรือระเบียบที่กำหนดการกำหนดบทลงโทษของ ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารในราชอาณาจักรไทยตามแนวทางกฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ที่กำหนดให้ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นโนตารีปับลิกหรือผู้มีอำนาจรับรองลายมือชื่อ เอกสาร วัตถุ หรือบุคคลจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่ก่อให้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ที่ขัดต่อกฎหมาย และเป็นการกระทำที่บกพร่องต่อการปฏิบัติหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ค่าสินไหมทดแทนแก่คู่สัญญาหรือบุคคลที่สามด้วย

คำสำคัญ : ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร, โนตารีปับลิก, บทลงโทษ

Abstract

The objective of this research was to study concepts, theories, research, and laws relating to the determination of penalties for notarial service attorneys, both from the Kingdom of Thailand and abroad, in order to find appropriate measures to suggest amendments to Thai laws. Using qualitative research methods, the research studied documents from the Civil and Commercial Code, Criminal Code, Civil Procedure Code, and Lawyers Council Regulation on the Registration of Lawyers Certifying Signatures and Documents, B.E. 2551 (2008), academic

textbooks, articles, legal journals and electronic media of the Kingdom of Thailand and abroad, accompanied by in-depth interviews with experts, including 1) lawyers who make certifications, 2) government officials who certify documents, 3) citizens who use Thai document certification services, and 4) citizens who use foreign document certification services. The data obtained were used to analyze the results of interviews with the sample population, while an inductive method was used to analyze the problem of determining penalties for notarial service attorneys in the Kingdom of Thailand and abroad.

The study found that the theory of fault for damages for tort liability, the theory of harm for tort liability, the role absolute liability plays in tort liability, and presumption of guilt regarding tort liability are important theoretical concepts regarding the determination of penalties for notarial service attorneys. In addition, after studying the Civil and Commercial Code, Criminal Code, Lawyers Council Regulation on the Registration of Lawyers Certifying Signatures and Documents, B.E. 2551 (2008), a problem was encountered. Specifically, in the Kingdom of Thailand, there are no laws or regulations regarding the determination of penalties for notarial service attorneys. Therefore, the researcher recommends that laws or regulations should be enacted that determine the penalties for notaries who certify signatures and documents in the Kingdom of Thailand in accordance with the legal guidelines of the Republic of Singapore that require notaries public or notaries who have the authority to certify signatures, documents, objects, or persons to be responsible for damages caused by performing duties in violation of the law and from failure to perform duties by having to be liable to pay compensation to contract parties or third parties.

Keyword : Notarial Service Attorney, Notary Public, Penalties

บทนำ

ด้วยสภาพสังคมในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการดำเนินธุรกรรมระหว่างประเทศเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง และขยายตัวอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น การทำธุรกิจธุรกรรมและนิติกรรมต่างๆของคนที่อยู่ห่างไกลกันคนละประเทศเริ่มมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตต่อคนสังคมเมืองซึ่งมีความจำเป็นต้องส่งเอกสารไปมา สำหรับการใช้ในการประกอบธุรกิจ รวมถึง ความจำเป็นที่ต้องมีการแปลเอกสารภาษาเพื่อให้เข้าใจและให้ใช้บังคับได้จึงจำเป็นต้องมีผู้ที่มีความรู้ดีและมีผู้ยอมรับนับถือมาเป็นผู้รับรองในความมีอยู่จริงของเอกสารความถูกต้องไม่ขัดต่อกฎหมายของเอกสาร รวมถึงความแท้จริงของเจตนาของผู้ที่ลงนามในเอกสารเมื่อผู้รับรองได้รับรองแล้ว และได้ส่งไปใช้ในอีกประเทศหนึ่งผู้รับก็จะเกิดความมั่นใจแม้ว่าเอกสารนั้นตนอาจจะไม่ได้มีส่วนทำขึ้น และไม่ได้ลงนามต่อหน้าตนเองก็ตาม แต่เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2551 ของราชอาณาจักรไทยที่ใช้ในปัจจุบันยังไม่มีกำหนดบทลงโทษทั้งทางแพ่งและทางอาญาของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารไว้

ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร

ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร (Notarial Service Attorney) หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่รับรองลายมือชื่อ ที่มีการลงชื่อต่อหน้าในเอกสารนั้น ๆ หรือรับรองเอกสารเช่นว่านั้นว่าเป็นเอกสารที่ถูกต้องแท้จริงจากต้นฉบับ หรือทำคำรับรองประเภทอื่นๆ รวมทั้ง การลงชื่อในฐานะเป็นพยานในเอกสารเช่นว่านั้นด้วย

ทนายความที่ได้รับใบอนุญาตจากสภาทนายความแห่งประเทศไทยจะพบได้ที่สำนักงานกฎหมายทั่วไปและทนายความผู้นั้นจะต้องได้รับอนุญาตให้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารจากสภาทนายความอีกหนึ่งใบอนุญาต จึงจะได้ชื่อว่า เป็น Notarial services Attorney ที่มีอำนาจเช่นเดียวกับ Notary Public อย่างแท้จริง ในปัจจุบันนี้ สภาทนายความแห่งประเทศไทย (The Lawyers council Of Thailand) ได้บัญญัติข้อกำหนดว่าด้วยการขึ้นทะเบียนเป็นทนายความผู้ทำคำรับรองและลายมือชื่อและเอกสารขึ้นในปี พ.ศ. 2546 และได้เปิดการอบรมหลักสูตรการรับรองลายมือชื่อและเอกสารให้แก่ทนายความที่ต้องการทำหน้าที่ดังกล่าวและออกใบอนุญาตให้แก่ทนายความที่ผ่านการอบรมในหลักสูตรดังกล่าวแล้ว ในกรณีที่ท่านต้องการรับรองลายมือชื่อหรือรับรองสำเนาเอกสารหรือรับรองข้อเท็จจริงในกรณี รูปแบบการรับรอง (Notarization) ตามข้อกำหนดของสภาทนายความแห่งประเทศไทย มีหลายรูปแบบ ดังนี้

1. การรับรองลายมือชื่อบุคคลที่ได้ลงชื่อต่อหน้า (Attestation of signature)
2. การรับรองสำเนาเอกสารถูกต้องตรงกับต้นฉบับ (Certified of copy)
3. การรับรองภาพถ่ายบุคคลที่เป็นบุคคลเดียวกัน (Attestation of Photo of Person)
4. การทำคำสาบานที่เกี่ยวข้องกับพยานวัตถุหรือเอกสาร (Administering Oaths)
5. การบันทึกคำให้การที่ต้องมีคำสาบาน (Affidavit)
6. การรับรองข้อเท็จจริงต่างๆที่เกิดขึ้นว่าเป็นความจริง (Attestation of fact)
7. การทำคำคัดค้าน (Protest)
8. การเก็บรักษาเอกสารหรือทรัพย์สิน (Documents & Assets Keeping)
9. การทำคำบันทึกหมายเหตุแนบท้ายเอกสารต่างๆ (Apostil)
10. การทำคำรับรองภูมิลำเนาของบุคคล (Attestation of Address)
11. การลงนามเป็นพยานในเอกสารนั้นๆ (Attestation of Witness)
12. การทำคำรับรองประเภทอื่นๆ (Others Attestation) เช่น รับรองการแปลเอกสาร เป็นต้น

สำหรับราชอาณาจักรไทยยังไม่มีผู้ประกอบวิชาชีพโนตารี ทำให้ความรู้เกี่ยวกับโนตารีจึงเป็นเรื่องใหม่และไม่ได้เป็นที่แพร่หลายในประชาชน ผู้ที่สามารถทำหน้าที่ได้คล้ายกัน ก็คือ ทนายผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร หรือที่เรียกว่า NOTARIAL SERVICES ATTORNEY โดยในราชอาณาจักรไทยงานรับรองความถูกต้องของเอกสารและข้อเท็จจริงเพิ่มความสำคัญมากยิ่งขึ้นในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งข้อตกลงเรื่องประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีผลบังคับใช้ สภาทนายความซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพของทนายความ มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมวิชาชีพทนายความ ตลอดถึงให้การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้ริเริ่มพัฒนางานของโนตารีปบลิคมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 โดยมีทนายความผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนี้โดยเฉพาะเป็นผู้ให้บริการภายใต้ชื่อโครงการ “ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร Notarial Services Attorney)” ด้วยการจัดอบรมหลักสูตร “ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร” รุ่นที่ 1 ขึ้น เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2546 โดยได้รับความสนใจจากผู้ประกอบวิชาชีพทนายความเข้ารับการอบรมเป็นจำนวนถึง 391 คน หลังจากนั้นได้จัดอบรมต่อเนื่องติดต่อกันจนถึงขณะนี้ (ปี พ.ศ.2567) ได้มีทนายความผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนี้ เป็นรุ่นที่ 46 แล้ว โดยที่แนวคิดในการจัดอบรมหลักสูตร “ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร” ก็เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรทนายความที่จะเป็นผู้ให้บริการในงานโนตารีปบลิค และต่อยอดไปถึงการผลักดันให้มีกฎหมายรองรับเกี่ยวกับการให้บริการงานโนตารีปบลิคโดยทนายความเป็นการเฉพาะต่อไปในอนาคตด้วย ดังนั้นเพื่อเป็นการรองรับการพัฒนาโครงการภายใต้แนวคิดดังกล่าว สภาทนายความจึงได้ออกข้อกำหนดว่าด้วยการขึ้นทะเบียนทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2546 โดยประกาศใช้เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2546 ในสมัยที่ผู้เขียนยังเป็นผู้อำนวยการสำนักงานทะเบียนแบบการรับรองลายมือชื่อและเอกสาร และต้องขอบคุณผู้บริหารของสภา

ทนายความรุ่นต่อมาที่ได้พัฒนางานโครงการ “ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร” อย่างต่อเนื่องตลอดมา จนบัดนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในฐานะสภานายกพิเศษแห่งสภาทนายความ ได้เห็นชอบให้มีการประกาศใช้ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ.2551 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2552 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 9 มกราคม 2552 เป็นต้นมา ซึ่งนับได้ว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งของความสำเร็จในการพัฒนาวิชาชีพทนายความ

ด้วยเหตุผลและความจำเป็นของการมีทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารในราชอาณาจักรไทยอันเนื่องมาจากสถานการณ์การค้า การลงทุนขยายตัวจากการเปิดเสรีทางการค้า และความพยายามรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของหลายๆ ประเทศในกลุ่มภูมิภาคต่างๆ หน่วยงานเอกชน ซึ่งได้แก่ สภาทนายความและสภาหอการค้าไทยได้จัดให้มีบริการการรับรองเอกสารและลายมือชื่อแก่ประชาชน โดยให้ทนายความผู้ผ่านการอบรมความรู้และมารยาทในการทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารเป็นผู้กระทำหน้าที่ดังกล่าวโดยจะต้องเป็นไปตามข้อบังคับและเงื่อนไขว่าด้วยระเบียบของการทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารของสำนักกอบรมทนายความ โดยมีหมายเลขทะเบียนสมาชิกกำกับไว้และใช้ดวงตราประทับจากสภาทนายความเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นมาตรฐานเดียวกัน อย่างไรก็ตามแม้ว่าการที่สภาทนายความและสภาหอการค้าเข้ามามีบทบาทในการรับรองลายมือชื่อและเอกสารให้ประชาชนและนักธุรกิจจะเป็นการช่วยแก้ปัญหาในระดับหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีใช้การกระทำในฐานะของโนตารีคเป็นเพียงการรับรองให้ในฐานะทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารเท่านั้นและส่งผลให้เอกสารที่ทนายความจัดทำขึ้นไม่ได้รับการรับรองสถานะให้เป็นเอกสารมหาชนอันทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง ตลอดจนประโยชน์ในแง่ความคล่องตัวของการอ้างเอกสารระหว่างประเทศ (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2548)

กฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร

หากจะได้พิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายในราชอาณาจักรไทยที่เกี่ยวกับการกำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร มีดังต่อไปนี้

1) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แม้ไม่ได้มีการกล่าวถึงความรับผิดของทนายความผู้ทำคำรับรองโดยตรงแต่หากมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลใด บุคคลที่กระทำความผิดต้องรับผิดชอบทางแพ่งด้วย จึงมีบทกำหนดโทษที่เกี่ยวข้องปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

(1) มีการกระทำ คือ การเคลื่อนไหวร่างกายโดยรู้สำนึกในการเคลื่อนไหวนั้น และอยู่ในบังคับของจิตใจ ผู้กระทำ การกระทำ รวมถึงการงดเว้นหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อป้องกันผล โดยผู้กระทำต้องมีหน้าที่ หน้าที่ดังกล่าวอาจเกิดจากบทบัญญัติของกฎหมาย จากสัญญา หรือเกิดจากการกระทำครั้งก่อนๆ ของตน หน้าที่ที่เกิดจากความสัมพันธ์พิเศษ หรือหน้าที่อื่นๆ เช่น หน้าที่ของทนายความผู้ทำคำรับรอง คือ ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารสัญญาต่างๆ และจัดทำเอกสารสิทธิ และนิติกรรม ที่ใช้อ้างอิงเป็นพยานหลักฐานหากทนายความผู้ทำคำรับรองเอกสารไม่ทำการตรวจสอบเอกสารก่อนแล้วทำการรับรองเอกสารที่ไม่ถูกต้องก็เป็นเหตุที่ถือเป็นการกระทำให้เกิดความเสียหายได้

(2) โดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ จงใจ คือ การกระทำโดยรู้สำนึกถึงผลเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนประมาทเลินเล่อ คือ การกระทำโดยไม่จงใจ แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นว่านั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่ เช่น ทนายความผู้ทำคำรับรองทำการรับรองเอกสารทั้งที่รู้ว่าเอกสารนั้นไม่ถูกต้องถือว่าเป็นการกระทำโดยรู้สำนึกถึงผลเสียหายที่จะเกิดขึ้น

(3) การทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย การทำละเมิดต้องเป็นการทำต่อบุคคลอื่น “โดยผิดกฎหมาย” อาจผิดต่อกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง รัฐธรรมนูญ ล่วงสิทธิผิดต่อบุคคลอื่น หรืออาจเป็นการฝ่าฝืนไม่ทำหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด รวมถึงผิดระเบียบต่างๆ ก็ถือว่าเป็นการผิดกฎหมาย แต่หากการกระทำนั้นไม่ผิดกฎหมายก็ไม่ใช่ละเมิด เช่น หนี้ความผู้ทำคำรับรองนำข้อมูลความลับของบุคคลที่ตนรับรองเอกสารไปเปิดเผยโดยไม่ได้รับความยินยอมถือเป็นการกระทำที่ผิดจรรยาบรรณและอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลนั้น

(4) ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ความเสียหายนั้นจะเป็นความเสียหายที่เกิดแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้แต่ต้องเป็นความเสียหายที่แน่นอน และความเสียหายจะต้องเป็นผลโดยตรงจากการกระทำโดยผิดกฎหมายของผู้กระทำด้วย

นอกจากนี้ ภายใต้บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 เป็นเจตนาของการใช้คำสินไหมทดแทน เพื่อทำให้ความเสียหายในกรณีละเมิดได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมเหมือนกับที่ยังไม่มีการละเมิดขึ้น ซึ่งคำสินไหมทดแทนในมูลละเมิดจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น มาตรา 438 บัญญัติให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิดที่เกิดขึ้น

แม้ว่าจะมีบทลงโทษทางแพ่งสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่ก็มีได้ระบุเป็นการเฉพาะเจาะจงสำหรับการลงโทษ หนี้ความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารไว้เนื่องจากหนี้ความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารถือเป็นวิชาชีพที่จำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการทำหน้าที่หากได้รับโทษตามบทกฎหมายทั่วไปอาจไม่ทำให้เกิดความเกรงกลัวและอาจการกระทำผิดอีก ด้วยเหตุนี้เอง จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดบทลงโทษของหนี้ความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารไว้

2) ประมวลกฎหมายอาญา สำหรับการดำเนินคดีเกี่ยวกับเอกสารเท็จนั้น ถ้าเป็นบุคคลธรรมดาจัดทำเอกสารเท็จไม่มีความผิดอาญาตามกฎหมายแต่อย่างใด แต่ถ้าผู้จัดทำเอกสารเป็นเจ้าพนักงานอาจมีความผิดตามประมวลกฎหมาย มาตรา 162 และหากเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทำเอกสารเท็จก็อาจมีความผิดตามประมวลกฎหมาย มาตรา 269 เอกสารเท็จ คือ เอกสารที่สร้างขึ้นโดยปรากฏข้อมูลว่าบุคคลใดเป็นผู้ทำ และบุคคลนั้นมีอำนาจจัดทำเอกสาร โดยได้จัดทำเอกสารจริง แต่เนื้อหาในเอกสารไม่ตรงกับความจริงเป็นการลวงให้ผู้อื่นเข้าใจผิดในเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารนั้นไม่ได้ลวงให้ผู้อื่นเข้าใจผิดในตัวผู้ทำเอกสาร

3) ข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ.2551

สภาพนายความได้ออกข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ.2551 โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในฐานะสภานายกพิเศษแห่งสภาพนายความได้ลงนามให้ความเห็นชอบกับข้อบังคับสภาพนายความดังกล่าวซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 9 มกราคม 2552 เป็นต้นมา ต่อมาสภานายความได้ออกระเบียบสภาพนายความ ว่าด้วยการขึ้นทะเบียนนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2551 ประกาศและมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2552 หนี้ความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร หมายถึง หนี้ความที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารตามข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2551 ข้อ 3. และมีการกำหนดคุณสมบัติกำหนดไว้ใน ข้อ 4. เท่านั้น

สรุปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดบทลงโทษของหนี้ความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร ได้แก่

1) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สำหรับความรับผิดทางแพ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 420 วางหลักว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้คำสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

และมาตรา 438 วางหลักว่า "ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใด เพียงใดนั้นให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด อนึ่งค่าสินไหมทดแทนนั้นได้แก่การ คินทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิดหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้นรวมทั้ง ค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใดอันได้ก่อขึ้นนั้นด้วย"

2) ประมวลกฎหมายอาญา สำหรับความรับผิดทางอาญา ปรากฏอยู่ในมาตรา 269 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "ผู้ใดในการประกอบกิจการงานในวิชาแพทย์ กฎหมาย บัญชีหรือวิชาชีพอื่นใด ทำคำรับรองเป็นเอกสารอันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ ผู้ใดโดยทุจริตใช้หรืออ้างคำรับรองอันเกิดจากการกระทำความผิดตามวรรคแรก ต้องระวางโทษเช่นเดียวกัน"

3) ข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ.2551 มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

การขึ้นทะเบียน (Registration)

ตามข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ.2551 ข้อ 4 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะขึ้นทะเบียนเป็นนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารไว้ ดังนี้

- (1) เป็นผู้ประกอบวิชาชีพนายความ
- (2) ผ่านการอบรมหลักสูตรการรับรองลายมือชื่อและเอกสาร ตามระเบียบและหลักเกณฑ์ที่สภาพนายความกำหนด
- (3) ไม่อยู่ในระหว่างถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรรยาทนายความ ตามมาตรา 52(2)
- (4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้ได้กระทำการใด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต

การต่ออายุใบอนุญาต (Renewel)

นายความผู้ได้รับการขึ้นทะเบียนนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารจะดำรงสถานภาพทางทะเบียน มีกำหนดคราวละสองปีนับแต่วันขึ้นทะเบียนนายความที่ประสงค์จะรักษสถานภาพทางทะเบียนต่อไปจะต้องยื่นคำขอต่ออายุต่อผู้อำนวยการสำนักงานทะเบียนแบบการรับรองลายมือชื่อและเอกสารล่วงหน้าก่อนหมดอายุเก้าสิบวัน โดยใช้แบบ ทรอ. ในการปฏิบัติหน้าที่ของนายความผู้รับการขึ้นทะเบียน จะได้รับการรับรองสถานภาพตราที่ใช้ประทับ และลายมือชื่อจากสภาพนายความ การขึ้นทะเบียน การต่ออายุอัตราค่าธรรมเนียม จะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ผู้อำนวยการสำนักงานทะเบียนแบบการรับรองลายมือชื่อและเอกสารกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสภาพนายความ

การพ้นสภาพ (Cassation)

นายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารที่ได้รับการขึ้นทะเบียนอาจพ้นสภาพและถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนได้ดังนี้

- (1) ขาดคุณสมบัติตามข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ.2551 ข้อ 4
- (2) ขาดต่ออายุหนังสือรับรอง
- (3) ทำการรับรองลายมือชื่อหรือเอกสารหรือคำรับรองใดอันเป็นเท็จ

สภาพนายความได้ออกระเบียบว่าด้วยการขึ้นทะเบียนนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารพ.ศ.2552 ได้กำหนดให้อำนาจสำนักงานทะเบียนแบบการรับรองลายมือชื่อและเอกสารกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารและจัดให้มีการฝึกอบรมนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารเป็นประจำทุกปี ปีละไม่น้อยกว่า 1 ครั้งหลักสูตรการรับรองลายมือชื่อและเอกสารเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งอย่างน้อยจะต้องมีระยะเวลาและรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

(1) หลักการและอำนาจหน้าที่ (1 ชั่วโมง) ประกอบด้วยหลักการความสำคัญและประโยชน์ของการรับรองลายมือชื่อและเอกสาร อำนาจหน้าที่ในการทำรับรอง

(2) ประเภทและแบบของการรับรองลายมือชื่อและเอกสาร (2 ชั่วโมง) ประกอบด้วย การรับรองสำเนาเอกสาร การรับรองลายมือชื่อ การทำคำสาบาน การรับรองบุคคล การบันทึกคำให้การที่ต้องมีการสาบาน การทำคำคัดค้าน วิธีการรับรองและตราประทับ

(3) ขอบเขตและหน้าที่ในการรับรอง (1 ชั่วโมง)

(4) การขึ้นทะเบียน การต่ออายุ การใช้ตราประทับ สติกเกอร์ หลักการและสาระสำคัญของข้อกำหนดฯ (1 ชั่วโมง)

(5) เปรียบเทียบการรับรองกับโนตารีปับลิค Notary public ในต่างประเทศ (2 ชั่วโมง)

(6) จรรยาบรรณ ข้อควรระมัดระวัง และความรับผิดชอบในการรับรอง (2 ชั่วโมง)

(7) คุณสมบัติและการพ้นสภาพจากการเป็นทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร (1 ชั่วโมง)

(8) กรณีศึกษา (2 ชั่วโมง)

(9) การทดสอบ (3 ชั่วโมง)

คำสั่งสภานายความ ที่ 104/2553 เรื่องระเบียบสภานายความว่าด้วยใบอนุญาตให้เป็นทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2543 (24 พ.ค. 2543)

คำสั่งสภานายความ ที่ 64/2545 เรื่องแต่งตั้งผู้อำนวยการสำนักงานทะเบียนแบบการรับรองลายมือชื่อและเอกสาร (24 พ.ค. 2545)

และในข้อบังคับสภานายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2551 ข้อ 11. ระบุเพียงว่า “ทนายความที่พ้นจากการเป็นทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารตามข้อ 10 มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งของสภานายความต่อสภานายกพิเศษแห่งสภานายความภายในกำหนด 30 วันนับจากวันที่ได้รับแจ้งคำสั่งจากสภานายความ คำสั่งของสภานายกพิเศษแห่งสภานายความให้เป็นที่สุด” โดยที่ไม่มีข้อกำหนดเรื่องการลงโทษทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารในข้อบังคับดังกล่าว

ปัญหาการกำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร

สำหรับการรับรองเอกสารในราชอาณาจักรไทยมักเป็นการดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง และทนายความภายใต้กรอบอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายและระเบียบข้อบังคับให้อำนาจไว้ เช่น เจ้าพนักงานที่ดิน มีหน้าที่จัดทำสัญญา รับจดทะเบียนสัญญาเกี่ยวกับที่ดิน และรับรองเอกสารเกี่ยวกับที่ดิน อาทิ สำเนาเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์และเอกสารต่างๆเกี่ยวกับการรังวัด เจ้าหน้าที่ฝ่ายการกงสุลมีหน้าที่รับรองคำแปลเอกสาร ลายมือชื่อผู้มีอำนาจลงนามในเอกสารและสำเนาเอกสารที่ทางราชการไทยออกให้ เป็นต้น ในขณะที่ทนายความทำหน้าที่ภายใต้ข้อบังคับสภานายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2551 ซึ่งสามารถทำคำรับรองลายมือชื่อ ตัวบุคคล ความมียุ่จริงของเอกสาร และความถูกต้องของข้อเท็จจริงที่ปรากฏในเอกสารได้เท่านั้น ซึ่งในต่างประเทศการรับรองเอกสารดังกล่าวจะกระทำผ่านวิชาชีพเฉพาะที่เรียกว่า “โนตารี” ทำหน้าที่หลักในการรับรองความถูกต้องทั้งในประเด็นข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิทธิ นิติกรรมสัญญา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ความมียุ่จริงของเอกสาร ความถูกต้องใช้บังคับได้ และไม่ขัดต่อกฎหมายของเอกสาร นอกจากนี้ “โนตารี” ยังมีหน้าที่จัดทำ จัดเตรียม เก็บรักษาเอกสารเกี่ยวกับนิติกรรม สัญญาต่างๆ ในฐานะคนกลางซึ่งต้องรักษาประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย โดยที่ผู้ที่ทำหน้าที่ “โนตารี” จะต้องรับผิดชอบหากการจัดการ การดำเนินการใดๆ เป็นไปโดยไม่ถูกต้อง และก่อให้เกิดผลเสียหายแก่คู่กรณีด้วย แต่เมื่อพิจารณากฎหมายราชอาณาจักรไทยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ระบุเรื่องการทำละเมิดคือ การกระทำโดยจงใจหรือ

ประมาทเลินเล่อต่อบุคคลภายนอกโดยผิดกฎหมายเป็นเหตุให้ผู้ถูกระงับเสียหายแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดีทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตามกฎหมายถือว่าผู้นั้นทำละเมิดจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดนั้นไว้ในมาตรา 420 และการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการละเมิด ซึ่งที่ได้รับความเสียหายจะพึงได้รับนั้นถ้าตกลงกันไม่ได้ก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลศาลจะเป็นองค์กรกำหนดค่าสินไหมทดแทนโดยจะวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งการละเมิดไว้ตามมาตรา 438 ประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดความรับผิดทางอาญาในกรณีรับรองเอกสารเท็จ ตามมาตรา 269 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ระบุอำนาจของศาลที่จะรับฟังเอกสารการมอบอำนาจในมาตรา 47 และข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2551 ที่กำหนดคุณสมบัติของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารไว้ในข้อ 3. และข้อ 4. โดยไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับความรับผิดของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารในกรณีที่เอกสารไม่ถูกต้องหรือได้รับความผิดพลาดและเกิดความเสียหายไว้เลย

สรุป

ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารนั้นมีความหลากหลายและมีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เพราะเป็นงานให้บริการเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของเอกสาร หรือข้อเท็จจริงที่กระทำขึ้นในสถานที่ประเทศหนึ่ง และถูกนำไปใช้ในอีกสถานที่ประเทศหนึ่ง ประเทศต่างๆ จึงได้ตรากฎหมายออกใช้บังคับกับเรื่องนี้โดยเฉพาะซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะจัดระเบียบ ควบคุม ตรวจสอบผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง ขณะเดียวกันเพื่อควบคุมมิให้สังคมต้องได้รับความเสียหายจากการปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง หรือกระทำโดยมิชอบของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร ซึ่งกฎหมายที่เกี่ยวกับการกำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารในราชอาณาจักรไทยเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 และมาตรา 438 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 269 และข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2551 ข้อ 3. และข้อ 4. ซึ่งมีได้กำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารไว้อย่างชัดเจนเพียงแต่นำมาปรับใช้กับในบางกรณีที่มีคดีเกิดขึ้นเท่านั้นจึงถือเป็นช่องว่างทางกฎหมายที่ควรมีการกำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารไว้อย่างชัดเจนอันจะนำไปสู่การป้องกันมิให้เกิดปัญหาข้อพิพาทได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นกลไกตรวจสอบเพื่อป้องกันมิให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบอันเป็นการสกัดกั้นปัญหาที่ต้นเหตุนำไปสู่การลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลด้วย

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดบทลงโทษของทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร ควรแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยการขึ้นทะเบียนทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร พ.ศ. 2551 ข้อ 13. ดังนี้ “ในกรณีที่ทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารจงใจหรือประมาทเลินเล่อ โดยมีได้ตรวจสอบเอกสารก่อนทำการรับรอง หรือทำการรับรองเอกสารเป็นเท็จ หรือกระทำการไปตามอำนาจหน้าที่ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทน รวมทั้ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน.....ปี หรือปรับไม่เกิน.....บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

เอกสารอ้างอิง

- จิตติ ดิงศักดิ์, หลักวิชาชีพนักกฎหมาย, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546. สภานายความ, สำนักงานทะเบียนแบบการรับรองลายมือชื่อและเอกสาร, คู่มืออบรมทนายความ ผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร, 2552.
- จุฬชฎาณศ์ สวัสดิ์ยากร, “แนวทางการจัดตั้งระบบงานโนตารีปบลิคในประเทศไทย” วิทยานพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต สาขากฎหมายธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- พนิดา พงศ์สุวรรณ “การควบคุมการใช้อำนาจขององค์วิชาชีพด้านกฎหมาย: ศึกษาเฉพาะกรณี สภานายความ.” วิทยานพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน บัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- สามารถ แสงดีจรง. “ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการมอบอำนาจในการทำนิติกรรม ของเอกชน” วิทยานพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต สาขากฎหมายธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2553.
- กิตติศักดิ์ ปรกติ และคณะ, รายงานวิจัย เรื่องแนวทางการรับรองและพัฒนาวิชาชีพ “โนตารีปบลิค” ในประเทศไทย. สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เดือนตุลา, 2548.

ความเหมาะสมของการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง

THE APPROPRIATENESS OF SELECTION PERSONS TO ACT ADMINISTRATIVE DISPUTE ADJUDICATION COMMITTEE

ผู้เขียน

พุทธรักษา วรวงษ์

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย กฎหมายเกี่ยวกับการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็น คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองทั้งของราชอาณาจักรไทยและของต่างประเทศ เพื่อหามาตรการที่เหมาะสมมา เสนอแนะในการแก้ไขกฎหมายของไทย ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารจากพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการ ทางปกครอง พ.ศ. 2539 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ตำราทางวิชาการ บทความ วารสารทางกฎหมาย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศ ประกอบการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์ เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย 1) ตุลาการศาลปกครอง 2) บุคคลผู้ทำหน้าที่คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท 3) หน่วยงาน 4) เจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นข้าราชการพลเรือนหรือพนักงานท้องถิ่น และ 5) ประชาชนที่เคยเป็นผู้ฟ้องหรือผู้ถูกฟ้องคดีทางปกครอง ซึ่งนำข้อมูลที่ได้รับวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับการคัดเลือกผู้ซึ่งทำ หน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองในราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศ ด้วยวิธีการอุปนัย

จากการศึกษาพบว่า หลักความเป็นอิสระ หลักเรื่องความเป็นกลางหรือการไม่มีส่วนได้เสียกับเรื่องที่กรรมการนั้น วินิจฉัยชี้ขาด หลักการรับฟังความทุกฝ่าย หลักการให้เหตุผลในการวินิจฉัย หลักการวินิจฉัยไม่เกินคำขอ การรักษาความลับ ในการลงมติวินิจฉัยข้อพิพาท เป็นแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อ พิพาทและเมื่อได้ทำการศึกษาพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครอง และวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 พบว่ามีปัญหา คือ ปัจจุบันในราชอาณาจักรไทยยังไม่สามารถคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่ เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองได้ซึ่งเป็นการปิดกั้นโอกาสสำหรับบุคคลภายนอกที่อาจมีประสบการณ์หรือ ความชำนาญในการทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทเพื่อเข้ามาแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างรวดเร็ว ผู้วิจัย เสนอแนะว่า ควรให้มีการตรากฎหมายหรือระเบียบที่กำหนดคุณสมบัติผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท ตามแนวทางกฎหมายพระราชบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทศาลและการบังคับตามคำตัดสิน ค.ศ. 2007 (พ.ศ.2550) ของ สหราชอาณาจักร โดยสามารถโอนผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรรมการระหว่างองค์คณะได้ด้วยพิจารณาจากความรู้ และประสบการณ์ของกรรมการแต่ละท่าน กลไกการโอนผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรรมการนี้มีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพทำ ให้คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทที่มีความเชี่ยวชาญสามารถไปปฏิบัติงานในส่วนที่เหมาะสมมากที่สุดได้

คำสำคัญ : คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง, การคัดเลือก, การวินิจฉัยชี้ขาด

Abstract

The objective of this research is to study concepts, theories, research, and laws regarding the selection of persons to act as committees for adjudicating administrative disputes in both the Kingdom of Thailand and foreign countries. From find appropriate measures to suggest in amending Thai law. Use qualitative research methods by studying documents from the Administrative Procedure Act, B.E. 2539, the Administrative Court Establishment and Administrative Court Procedure Act, B.E. 2542, academic textbooks, articles, legal journals. and electronic media of the Kingdom of Thailand and abroad Accompanied by group discussions and in-depth interviews with experts, consisting of 1) Administrative Court judges 2) people who act as dispute adjudication committees 3) lawyers 4) government officials who are civil servants or local employees and 5) people who have previously been suing or who have filed lawsuits. Being sued in an administrative case The data obtained were used to analyze the results of interviews with the sample population. Analyze problems related to the selection of persons to act as committees for adjudicating administrative disputes in the Kingdom of Thailand and abroad. by inductive method

Doing this research found that independence principle the principle of neutrality or having no interest in the matter that the committee decides on. Principles of listening to all sides Principles of reasoning in diagnosis Diagnostic principles are no more than requests. Maintaining confidentiality in the resolution of disputes It is an important theoretical concept regarding the selection of those who act as a dispute adjudication committee. When studying the Administrative Procedure Act, B.E. 2539 and the Administrative Court Establishment and Administrative Court Procedure Act, B.E. 2542, it was found that There is a problem: at present in the Kingdom of Thailand it is not possible to select people to act as administrative dispute committees, which blocks the opportunity for outsiders who may have experience or expertise to serve as dispute committees. in order to quickly solve such problems. The researcher suggests that Laws or regulations should be enacted that determine the qualifications of those who act as dispute adjudicators. According to the legal guidelines of the Court Dispute Adjudication Commission and Enforcement of Judgments Act 2007 (2007) of the United Kingdom. The persons who act as committee members can be transferred between committees by considering their knowledge. and experience of each director The mechanism for transferring committee members is flexible and efficient, allowing expert dispute committees to work where they are most appropriate.

Keyword : Administrative Dispute Commission, Selection, Final decision

บทนำ

หลักความเป็นอิสระของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทเป็นหลักที่มีความสำคัญอย่างมากต่อองค์ประกอบ และการจัดองค์กรของผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท ซึ่งหน้าที่หลักของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทมีความมุ่งหมายในการดำเนินการชี้ขาดข้อพิพาทอันจะช่วยให้เกิดประโยชน์แก่คู่กรณี เพื่อให้การทำหน้าที่ของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทมีความเป็นอิสระและเกิดผลได้จริง แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ของราชอาณาจักรไทยที่ใช้ในปัจจุบันยังไม่เปิดโอกาสให้สามารถเลือกบุคคลภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเข้าใจปัญหาที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทได้

ผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท

คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท (Dispute Resolution Board) หมายความว่า คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายให้มีการจัดองค์กรและวิธีพิจารณาสำหรับกรณีวินิจฉัยข้อพิพาทและหน้าที่ตามกฎหมาย

การใช้อำนาจรัฐต้องอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือไม่ว่าจะเป็นการจัดการทางด้านการคิด ด้านความยุติธรรม หรือด้านเหตุผลเพื่อให้เกิดความสงบสุขของสังคม อย่างไรก็ตาม กฎหมายถือเป็นเพียงเครื่องมือที่มีลักษณะเป็นนามธรรม โดยไม่อาจดำเนินการให้ข้อความคิดต่างๆ บรรลุผลได้โดยตรง เมื่อสังคมใหญ่ขึ้นสิ่งที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ คือ กิจกรรมต่างๆ ที่เข้าแทรกแซงประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งในระบบรัฐสวัสดิการจึงมีความจำเป็นต้องอาศัยผู้ซึ่งบังคับกฎหมายที่มีอำนาจหน้าที่ตามการจัดองค์กรของรัฐในการขับเคลื่อนระบบรัฐสวัสดิการสำหรับการดำเนินการของรัฐให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และบรรลุผลสำเร็จของกฎหมาย การดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้อำนาจทางปกครองจึงเป็นที่มาของจัดตั้งองค์กรซึ่งเมื่อเกิดข้อพิพาททางปกครองขึ้น การจัดองค์กรเพื่อใช้อำนาจรัฐเป็นการแยกการใช้อำนาจของรัฐตามตำแหน่งหน้าที่โดยการจัดสรรอำนาจให้ผู้ดำรงตำแหน่งสามารถมีคำสั่งให้ประชาชนปฏิบัติตามได้ แต่การใช้อำนาจรัฐบางกรณีก็ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เนื่องจากรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจทางปกครองย่อมมีสถานะที่เหนือกว่าเอกชน หรือในบางกรณีอาจเกิดปัญหาข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเจ้าหน้าที่รัฐหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกัน ทั้งนี้ ผู้ซึ่งได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการกระทำทางปกครองก็ต้องพยายามหาทางแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางปกครอง แต่ด้วยการดำเนินกิจกรรมของรัฐมีขอบเขตกว้างขวางและมีความสลับซับซ้อนซึ่งจำเป็นต้องมีหน่วยงานของรัฐที่ใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อวินิจฉัยข้อพิพาทในเบื้องต้นก่อน เนื่องจากในปัจจุบันการดำเนินคดีปกครองอาศัยเพียงแต่การระงับข้อพิพาทโดยองค์กรศาลปกครองนั้นอาจไม่เพียงพอ รัฐจึงต้องสร้างกลไกอื่นในการระงับข้อพิพาท ที่เกิดขึ้นเพื่อลดจำนวนคดีหรือข้อพิพาททางปกครองที่จะเข้าสู่ศาลปกครองจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งองค์กรที่มีอำนาจในการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองโดยองค์กรบุคคลที่มีความเป็นกลาง สำหรับแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท คือ หลักความเป็นอิสระกล่าวคือ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่โดยปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายใดๆ หรือไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคคลหรือองค์กรใด หลักเรื่องความเป็นกลางหรือการไม่มีส่วนได้เสียกับเรื่องที่กรรมการนั้นวินิจฉัยชี้ขาด หลักการรับฟังความทุกฝ่ายกล่าวคือ ต้องเป็นวิธีพิจารณาที่เปิดโอกาสให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้มีโอกาสทราบข้อเท็จจริง ตรวจสอบข้อมูล ได้แย้งและแสดงพยานหลักฐานของตน หลักการให้เหตุผลในการวินิจฉัยกล่าวคือ คำวินิจฉัยต้องให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยและเหตุผลที่ให้นั้นต้องชัดเจนและเพียงพอในการวินิจฉัย หลักการวินิจฉัยไม่เกินคำขอซึ่งต่างจากกรณีของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่ผู้บังคับบัญชามีอำนาจทบทวนคำสั่งของผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งในปัญหาข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง ตลอดจนความเหมาะสมในการออกคำสั่งดังกล่าว และการรักษาความลับในการลงมติวินิจฉัยข้อพิพาท

คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทเป็นองค์กรซึ่งมีบทบาทและอำนาจหน้าที่สำคัญในการวินิจฉัยข้อพิพาทข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาททางปกครองที่เกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ในเชิงตุลาการ เนื่องจากเป็นเรื่องของข้อพิพาทระหว่างบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป โดยมีการเสนอข้อพิพาททั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอันมีลักษณะคล้ายกับการวินิจฉัยชี้ขาดแบบตุลาการ และในบางครั้งก็มีการกล่าวว่าคณะกรรมการทางปกครองที่มีอำนาจชี้ขาดข้อพิพาทเป็นคณะกรรมการกึ่งตุลาการ ซึ่งก็เป็นคำที่ใช้เพื่อความสะดวกในการชี้ให้เห็นลักษณะการดำเนินการของฝ่ายปกครองเฉพาะที่ใช้อำนาจหน้าที่ในทางชี้ขาดเป็นกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยที่คล้ายคลึงกับศาลเท่านั้นมิใช่คำสั่งศาลที่มีผลโดยตรง โครงสร้างขององค์กรที่ทำหน้าที่ชี้ขาดนี้ยังเป็นองค์กรทางปกครองที่มีหน้าที่ในการออกกฎหรือวางระเบียบต่างๆ และมีหน้าที่ปฏิบัติการที่มีคำสั่งในลักษณะทางบริหารอยู่ ดังนั้น การพิจารณาว่าองค์กรทางปกครองที่มีคำสั่งให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งจะเป็นคำสั่งทางบริหารหรือคำสั่งในทางชี้ขาดข้อพิพาทจึงต้องพิจารณาในเนื้อหาของคำสั่งนั้นเป็นสำคัญ เพราะการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอาจไม่ใช่หน้าที่เพียงประการเดียวของคณะกรรมการชุดนั้นก็ได้ และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ

วินิจฉัยข้อพิพาทมีผลทางกฎหมายแตกต่างจากคำสั่งทางปกครองของคณะกรรมการทางปกครองทั่วไป โดยที่การจัดตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทในราชอาณาจักรไทยระยะต้นเริ่มเกิดจากการระดมความคิดเห็นจากหน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีความรู้ และประสบการณ์ในฐานะเป็นองค์กรที่ปรึกษาของฝ่ายปกครองเพื่อให้การกำหนดนโยบายต่างๆ การออกกฎ หรือการทำคำสั่งทางปกครองมีความรอบคอบยิ่งขึ้น องค์ประกอบของคณะกรรมการส่วนมากจึงมาจากการแต่งตั้งของรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีจากผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้ทรงคุณวุฒิในด้านนั้นๆ ต่อมาในระยะหลังเมื่อภารกิจของรัฐมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ครอบคลุมเรื่องทางเทคนิคหรือเทคโนโลยีเพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความจำเป็นในการจัดองค์ประกอบของคณะกรรมการในเรื่องดังกล่าวจากผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อเป็นองค์กรให้คำปรึกษาแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทตามกฎหมายหรือทำหน้าที่เป็นองค์กรวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเองแล้วแต่กรณีขึ้นอยู่กับความซับซ้อน และในระยะหลังสุดเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรองรับแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนโดยวิธีการต่างๆ เช่น การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องสิทธิของตนเองหรือชุมชน หรือการจัดตั้งองค์กรในเชิงกำกับตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองในด้านต่างๆ จึงเกิดการปรับปรุงคณะกรรมการที่มีอยู่เดิมและมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นใหม่เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเท่านั้น

ระบบกฎหมายของราชอาณาจักรไทยจึงได้พัฒนาการอำนวยความสะดวกทางปกครอง ด้วยการจัดตั้ง “คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท” มาใช้ดำเนินการทางปกครองซึ่งถือเป็นกระบวนการที่เกิดจากความต้องการแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนภายในฝ่ายปกครองก่อนจะเข้าสู่วิธีการทางศาล ด้วยวิธีการใช้ระบบอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองเพื่อให้มีโอกาสในการทบทวนควบคุม ระวังข้อพิพาททางปกครอง และตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งทางปกครองก่อนที่จะมีการเสนอข้อพิพาทต่อศาลปกครองซึ่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ได้ให้นิยามของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท หมายความว่า “คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายที่มีการจัดองค์กรและวิธีพิจารณาสำหรับการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย” การใช้อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทดังกล่าวคล้ายกับการปฏิบัติหน้าที่ของศาลหรือตุลาการ ซึ่งการดำเนินการชี้ขาดข้อพิพาทถือเป็นผลสัมฤทธิ์ของการลดจำนวนคดีหรือข้อพิพาททางปกครองที่จะขึ้นสู่ศาลปกครอง และหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทดังกล่าวยังก่อให้เกิดการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่ได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานของรัฐใช้อำนาจทางปกครอง คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทในราชอาณาจักรไทยอาจมีสถานะที่แตกต่างกันตามกฎหมายที่ได้จัดตั้งขึ้น ซึ่งในปัจจุบันการจัดองค์กรในรูปแบบของคณะกรรมการในราชอาณาจักรไทยเกิดขึ้นจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย พระราชบัญญัติต่างๆ หรือตามคำสั่งของฝ่ายบริหารเป็นผลทำให้ไม่ได้มีการแยกลักษณะ หลักเกณฑ์หรือข้อกำหนดที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างคณะกรรมการทั่วไปกับคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทอย่างชัดเจน การทำหน้าที่ของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทของราชอาณาจักรไทยยังไม่ปรากฏรูปธรรมของการจัดตั้งสำนักงานองค์กรคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท คุณสมบัติของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท หรือแม้กระทั่งวิธีปฏิบัติของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทจึงมีข้อจำกัด

กฎหมายเกี่ยวกับการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง

คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางปกครองที่เกิดขึ้นในราชอาณาจักรไทยนั้นมักจะกำหนดวิธีพิจารณาในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทของตนเอง โดยเฉพาะไว้ในกฎหมายจัดตั้งองค์กรอันเนื่องมาจากสาเหตุอำนาจหน้าที่ของแต่ละคณะกรรมการที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญทางเทคนิคเฉพาะเรื่องที่แตกต่างกันไป และไม่มีกำหนดวิธีพิจารณาในรูปแบบเดียวกันเช่นเดียวกับศาล ส่วนใหญ่การกำหนดวิธีพิจารณามักจะกำหนดในกฎหมายอย่างกว้างๆ โดยกำหนดหลักการสำคัญแต่ไม่ได้กำหนดรายละเอียด แต่มีบทบัญญัติให้คณะกรรมการเหล่านั้น

กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความได้เองตามความเหมาะสมภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ หากจะได้พิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายในราชอาณาจักรไทยจึงมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทตามกฎหมายไทยหลายฉบับ ดังต่อไปนี้

1) พระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522

คณะกรรมการกฤษฎีกา โดยได้ตราพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522 ให้จัดตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับองค์กรวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองของสาธารณรัฐฝรั่งเศสก่อนที่จะมีการยกฐานะขึ้นเป็นศาลปกครองเพื่อเป็นการเตรียมการที่จะจัดตั้งศาลปกครองขึ้นในราชอาณาจักรไทย กฎหมายดังกล่าวให้อำนาจคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์วินิจฉัยชี้ขาดเรื่องร้องทุกข์ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อพิพาททางปกครองที่คล้ายกับคดีปกครอง และให้อำนาจคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์พิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่เกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่เป็นบุคคลคนเดียวหรือในรูปของคณะกรรมการทั้งในปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาข้อเท็จจริง ยกเว้นเรื่องร้องทุกข์เกี่ยวกับการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายอื่นซึ่งตามมาตรา 7(2)(ค) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวให้อำนาจคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์พิจารณาวินิจฉัยได้เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น เมื่อมีพระราชกฤษฎีการะบุให้มีการอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการดังกล่าวต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ได้ ซึ่งเป็นการนำแนวคิดในเรื่องของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทและการควบคุมตรวจสอบคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทของต่างประเทศมาใส่ไว้ในกฎหมายไทย แต่ในทางปฏิบัติที่ประชุมใหญ่คณะกรรมการร่างกฎหมายคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตีความกฎหมายมาตรานี้แตกต่างไปจากเจตนารมณ์ของกฎหมายโดยตีความกฎหมายมาตรานี้ตามตัวอักษรในความหมายอย่างกว้างให้รวมถึงคณะกรรมการทางปกครองอื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายด้วย แม้คณะกรรมการทางปกครองดังกล่าวจะไม่ได้มีลักษณะเป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทก็ตาม โดยให้เหตุผลว่าการที่เข้าใจว่า คณะกรรมการที่มีได้มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งสิทธิจะไม่อยู่ในความหมายของมาตรา 7(2) (ค) นั้น เป็นความเข้าใจที่นอกเหนือจากถ้อยคำของกฎหมาย การควบคุมตรวจสอบของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทดังกล่าวอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์การควบคุมตามมาตรา 7 (2) (ค) แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นหลักการในการควบคุมในปัญหาข้อกฎหมาย

2) พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539

เมื่อมีการตราพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ขึ้นมีลักษณะเป็นกฎหมายกลางเพื่อให้การปฏิบัติราชการมีวิธีการที่เป็นแบบเดียวกัน และมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดขั้นตอนและมาตรฐานการปฏิบัติราชการทางปกครองที่เลียนแบบมาจากขั้นตอนการพิจารณาหรือวิธีพิจารณาของศาล โดยมีการนำแนวคิดและหลักการเรื่องคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทของต่างประเทศมาบัญญัติไว้อีกครั้งหนึ่ง โดยได้แยกประเภทของคณะกรรมการที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทออกจากคณะกรรมการทางปกครองอื่น และได้บัญญัติค่านิยมและขยายความให้ชัดเจนของคณะกรรมการที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท นอกจากนี้ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ยังได้บัญญัติผลทางกฎหมายหลายประการของการเป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทไว้ต่างหากจากคณะกรรมการทางปกครองทั่วไปซึ่งแสดงให้เห็นว่าคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท และคำวินิจฉัยของ คณะกรรมการประเภทนี้มีลักษณะแตกต่างจากคณะกรรมการทางปกครอง และคำสั่งทางปกครองของคณะกรรมการทางปกครอง เช่น

1. การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการในคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทจะพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระมิได้ เว้นแต่กรณีมีเหตุบกพร่องอย่างถึงต่อหน้าที่หรือมีความประพฤติเสื่อมเสียอย่างร้ายแรง

2. องค์ประชุมของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทจะต้องมีกรรมการมาประชุมอย่างน้อยก็หนึ่งจึงจะเป็นองค์ประชุม ในขณะที่องค์ประชุมของคณะกรรมการทางปกครองอื่นนั้นอาจมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกรรมการทั้งหมดก็ได้ ในกรณีที่มีการเลื่อนการพิจารณาเรื่องใดเพราะกรรมการมาไม่ครบองค์ประชุม

3. คำวินิจฉัยของกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทจะต้องมีลายมือชื่อของกรรมการที่วินิจฉัยเรื่องนั้นคล้ายกับคำพิพากษาของศาลที่ต้องลงลายมือชื่อของผู้พิพากษาหรือตุลาการที่วินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้นและถ้ากรรมการคนใดมีความเห็นแย้งก็มีสิทธิทำความเห็นแย้งของตนรวมไว้ในคำวินิจฉัยได้

4. การอุทธรณ์โต้แย้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ให้เป็นไปตามที่บัญญัติในกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกาโดยมีเจตนารมณ์ให้ หมายถึง “คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายอื่น” ตามมาตรา 7(2)(ค) ของพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522 ที่โต้แย้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการดังกล่าวได้เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเมื่อมีพระราชกฤษฎีกาประกาศกำหนดตามความในมาตรานี้ในขณะที่การโต้แย้งคำสั่งทางปกครองของบรรดาคณะกรรมการต่างๆ ไม่ว่าจะจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายหรือไม่ให้คู่กรณีมีสิทธิโต้แย้งได้ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งนั้น ต่อมาแม้พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 จะได้บัญญัติผลทางกฎหมายหลายประการของการเป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทไว้ก็ตามแต่ก็ไม่ได้บัญญัติแยกความแตกต่างของคณะกรรมการทั้งสองประเภทนี้ไว้อย่างชัดเจน โดยเมื่อพิจารณาจากแนวคิดในการร่างกฎหมายฉบับนี้ตลอดจนถ้อยคำในบทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้กลับทำให้เข้าใจว่าคำวินิจฉัยคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทนั้น พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 จึงได้กำหนดหลักการสำคัญเป็นหลักเกณฑ์กลางของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทไว้ด้วย โดยกำหนดหลักการไว้ในมาตรา 5 มาตรา 48 มาตรา 78 และมาตรา 84

3) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

ต่อมาเมื่อมีการยกเลิกบทบัญญัติเกี่ยวกับคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ โดยพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2542 การดำเนินการในเรื่อง “คณะกรรมการตามกฎหมายอื่น” ตามมาตรา 7(2)(ค) จึงได้ยุติลงแต่ก็ได้มีการนำหลักการดังกล่าวไปบัญญัติให้เป็นอำนาจของศาลปกครองสูงสุดตามมาตรา 11(1) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 แทน เมื่อมีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ก็ได้มีการบัญญัติรองรับหลักการและผลทางกฎหมายของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทไว้ให้ชัดเจนมากขึ้น ตามมาตรา 11 (1) ที่กำหนดให้คดีพิพาทเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทตามที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดประกาศกำหนดเป็นคดีปกครองประเภท หนึ่งที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครองสูงสุด โดยหมายความว่า คู่กรณีสามารถเสนอคดีพิพาทเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทให้ศาลปกครองสูงสุดพิจารณาพิพากษา โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาขอศาลปกครองชั้นต้นมาก่อนได้เมื่อได้มีประกาศที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดกำหนดไว้แล้ว

แต่ด้วยพัฒนาการของข้อความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชนตามขอบเขตของกฎหมายมหาชนได้เปลี่ยนแปลงไปประชาชนมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นและรัฐต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชน เมื่อมีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ก็ได้มีการบัญญัติรองรับหลักการและผลทางกฎหมายของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทไว้ให้ชัดเจนมากขึ้น โดยกำหนดให้คู่กรณีสามารถเสนอคดีพิพาทเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทให้ศาลปกครองสูงสุดพิจารณาพิพากษา โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาขอศาลปกครองชั้นต้นมาก่อนได้เมื่อได้มีประกาศที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดกำหนดไว้แล้ว โดยหลักการการผู้ที่เป็นองค์คณะนั่งพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสียกับเรื่องที่ตนกำลังพิจารณาวินิจฉัย ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนได้เสียโดยตรง หรือเป็นไปโดยชัดแจ้ง หรือการมีส่วนได้เสียโดยอ้อม มิฉะนั้น ก็ย่อมจะทำให้กระบวนการพิจารณาดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมายและคำวินิจฉัยนั้นต้องถูกเพิกถอนในท้ายที่สุด นอกจากนี้ จำนวนของกรรมการที่ประกอบกันเป็นองค์คณะก็ต้องครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดด้วยองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทขององค์กรวินิจฉัยข้อพิพาทต่างๆ ทั้งนี้ เมื่อได้มีการศึกษาความทั่วไปของการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทแล้ว

ในส่วนนี้จึงจะนำเสนอถึงเนื้อหาของ การคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 เพื่อเป็นการศึกษาถึงระบบของการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายหลักของระบบกฎหมายไทย รวมทั้ง ความสัมพันธ์หลักการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองกับบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้บังคับข้างต้น

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองของสหราชอาณาจักรแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า องค์คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองของสหราชอาณาจักรมีองค์ประกอบเป็นแบบบัญชีรายชื่อ กล่าวคือ เมื่อมีการเสนอข้อพิพาทต่อองค์กรดังกล่าวประธานขององค์กรนั้นหรือรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบแล้วแต่กรณีที่จะทำการแต่งตั้งบุคคลที่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อประเภทต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดเป็นองค์คณะซึ่งโดยปกติจะประกอบด้วย หัวหน้าคณะที่เป็นนักกฎหมาย และกรรมการอื่นที่เป็นผู้แทนกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องอีก 2 ท่าน ตัวอย่างเช่น การวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับการจ้างงาน การกำหนดเงินชดเชยอันเนื่องมาจากการเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม ฯลฯ ซึ่งส่งโดยคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์การจ้างงาน (Employment Appeal Tribunal) นั้น จะมีองค์คณะประกอบด้วยกรรมการ 3 นาย คือ (1) ผู้พิพากษาศาลไฮด์คอร์ท (2) กรรมการที่มาจากบัญชีรายชื่อประเภทผู้แทนผลประโยชน์ของฝ่ายนายจ้าง และ (3) กรรมการที่มาจากบัญชีรายชื่อประเภทผู้แทนผลประโยชน์ของฝ่ายลูกจ้าง เป็นต้น ซึ่งในราชอาณาจักรไม่มีระบบแบบบัญชีรายชื่อเฉกเช่นสหราชอาณาจักร

สรุปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง ได้แก่

พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ขึ้น มีลักษณะเป็นกฎหมายกลางเพื่อให้การปฏิบัติราชการมีวิธีการที่เป็นแบบเดียวกัน และมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดขั้นตอนและมาตรฐานการปฏิบัติราชการทางปกครองที่เลียนแบบมาจากขั้นตอนการพิจารณาหรือวิธีพิจารณาของศาล โดยมีการศึกษาวิเคราะห์และวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการยกร่างกฎหมายดังกล่าวมาเป็นระยะเวลาพอสมควร พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ได้กำหนดหลักการสำคัญเป็นหลักเกณฑ์กลางของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทไว้ด้วย โดยกำหนดหลักการไว้ในมาตรา 5 มาตรา 48 มาตรา 78 และมาตรา 84 อย่างไรก็ตามจากกฎหมายที่กล่าวข้างต้น กฎหมายไทยทั้งหมดไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดให้มีการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองได้

มาตรา 5 บัญญัติว่า ในพระราชบัญญัตินี้

"คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท" หมายความว่า คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายที่มีการจัดองค์กรและวิธีพิจารณาสำหรับการวินิจฉัยข้อพิพาทตามที่ตามกฎหมาย

มาตรา 48 บัญญัติว่า “คำสั่งทางปกครองของบรรดาคณะกรรมการต่าง ๆ ไม่ว่าจะจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายหรือไม่ ให้คู่กรณีมีสิทธิโต้แย้งต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ตามกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่รับแจ้งคำสั่งนั้น แต่ถ้าคณะกรรมการดังกล่าวเป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท สิทธิการอุทธรณ์และกำหนดเวลาอุทธรณ์ให้เป็นไปตามที่บัญญัติในกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกา”

มาตรา 78 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 76 การให้กรรมการในคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระจะกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีเหตุบกพร่องอย่างยิ่งต่อหน้าที่หรือมีความประพฤติเสื่อมเสียอย่างร้ายแรง”

และมาตรา 84 บัญญัติว่า “คำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทต้องมีลายมือชื่อของกรรมการที่วินิจฉัยเรื่องนั้น ถ้ากรรมการคนใดมีความเห็นแย้ง ให้มีสิทธิทำความเห็นแย้งของตนรวมไว้ในคำวินิจฉัยได้”

เมื่อมีพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ขึ้นใช้บังคับแล้ว โดยมีบทบัญญัติที่แสดงว่าขอบเขตการใช้บังคับกฎหมายดังกล่าวได้ใช้บังคับรวมไปถึงคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทด้วย ทำให้การพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทต่างๆ ของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างๆ ต้องนำวิธีพิจารณาทางปกครองที่อยู่ในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองไปใช้บังคับด้วยโดยอนุโลมเท่าที่ไม่ขัดกับลักษณะและสภาพของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทหากวิธีพิจารณาของคณะกรรมการเหล่านั้นมีหลักประกันความเป็นธรรมต่ำกว่าที่กำหนดในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 แต่อย่างไรก็ตามก็มีบทบัญญัติที่กำหนดหลักการดำเนินการของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแตกต่างกับคณะกรรมการใช้อำนาจทางปกครองที่ไม่มีลักษณะของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีผลใช้บังคับได้มีบทบัญญัติมาตรา 334(3) กำหนดให้ดำเนินการจัดตั้งศาลปกครองให้แล้วเสร็จภายใน 21 นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ต่อมาได้มีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และได้มีการยกเลิกบทบัญญัติเกี่ยวกับคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ โดยพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2542 การดำเนินการในเรื่อง “คณะกรรมการตามกฎหมายอื่น” ตามมาตรา 7(2)(ค) จึงได้ยุติลงแต่ก็ได้มีการนำหลักการดังกล่าวไปบัญญัติให้เป็นอำนาจของศาลปกครองสูงสุดตามมาตรา 11(1) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 แทนคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองสูงสุด ตามมาตรา 11(1) บัญญัติว่า “ศาลปกครองสูงสุดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังต่อไปนี้ (1) คดีพิพาทเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทตามที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดประกาศกำหนด” ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้คดีพิพาทเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทตามที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดประกาศกำหนดเป็นคดีปกครองประเภทหนึ่งที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดและมีบทนิยามของคำว่า “คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท” ซึ่งระบุไว้ในมาตรา 3 เท่านั้นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติกำหนดเป็นเงื่อนไขไว้ว่า คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทใดจะอยู่ภายใต้การตรวจสอบของศาลปกครองสูงสุดจะต้องเป็นไปตามที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดประกาศกำหนดก็ดี หรือการที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองฯ ได้กำหนดนิยามของคำว่า “คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท” เอาไว้โดยมิได้ระบุเจาะจงว่ามีคณะกรรมการใดบ้างเมื่อนำถึงว่าในประเทศไทยมีคณะกรรมการต่างๆ อยู่เป็นจำนวนมากด้วย แต่มาตรา 11 แห่งกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองได้บัญญัติถึงข้อพิพาทที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองสูงสุดไว้ 4 ประเภท คือ

1. คดีพิพาทเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทตามที่ประชุมใหญ่ ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดประกาศกำหนด
2. คดีพิพาทเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของพระราชกฤษฎีกาหรือกฎที่ออกโดยคณะรัฐมนตรีหรือโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี
3. คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในอำนาจของศาลปกครองสูงสุด
4. คดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้น

และการพิจารณาคดีปกครองเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 59 แห่งกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองคือในการพิจารณาคดีให้องค์คณะพิจารณาพิพากษาจัดให้มีการนั่งพิจารณาคดีอย่างน้อยหนึ่งครั้งเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสมาแถลงด้วยวาจาต่อหน้าองค์คณะพิจารณาพิพากษา

ซึ่งเมื่อได้ทำการศึกษาตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทและการไต่สวน ค.ศ. 1992 (พ.ศ.2535) ของสหราชอาณาจักรแล้ว มีการกำหนดให้องค์กรผู้มีอำนาจออกกฎ หรือระเบียบเกี่ยวกับวิธีพิจารณาขององค์กรวินิจฉัยข้อพิพาท อาทิเช่น รัฐมนตรีผู้เกี่ยวข้อง หรือองค์กรวินิจฉัยข้อพิพาทนั้น ต้องปรึกษาหารือกับสภาแห่งคณะกรรมการก่อนการออกกฎ หรือระเบียบดังกล่าว และในปัจจุบันสภาแห่งคณะกรรมการได้จัดทำเอกสารที่ชื่อว่า ต้นแบบระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณา สำหรับคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท (Model Rules of Procedure for Tribunals) เพื่อให้องค์กรวินิจฉัยข้อพิพาท ต่างๆ ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไข ระเบียบเกี่ยวกับวิธีพิจารณาขององค์กรของตนให้มีความสอดคล้องต้องกันมากยิ่งขึ้น

ปัญหาของการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง

การจัดตั้ง “คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท” ในราชอาณาจักรไทยเพื่อมาใช้ในการดำเนินงานทางปกครอง ถือเป็นกระบวนการที่เกิดจากความต้องการแก้ไขปัญหาคอขวดหรือความเดือดร้อนภายในฝ่ายปกครองก่อนที่จะเข้าสู่วิธีการทางศาล ด้วยวิธีการใช้ระบบอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองเพื่อให้มีโอกาสในการทบทวน ควบคุม ระวังข้อพิพาททางปกครอง และตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งทางปกครองก่อนที่จะมีการเสนอข้อพิพาทต่อศาลปกครอง โดยที่คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทในราชอาณาจักรไทยอาจมีสถานะที่แตกต่างกันตามกฎหมายที่ได้จัดตั้งขึ้น ซึ่งในปัจจุบันการจัดตั้งขึ้นในรูปแบบของคณะกรรมการในราชอาณาจักรไทยเกิดขึ้นจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายพระราชบัญญัติต่างๆ หรือตามคำสั่งของฝ่ายบริหารเป็นผลทำให้ไม่ได้มีการแยกลักษณะ หลักเกณฑ์หรือข้อกำหนดที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างคณะกรรมการทั่วไปกับคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทอย่างชัดเจน การทำหน้าที่ของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทของราชอาณาจักรไทยยังไม่ปรากฏรูปธรรม การจัดตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทในปัจจุบันจัดตั้งขึ้นตามหน่วยงาน จึงทำให้เกิดปัญหาเมื่อข้อพิพาททางปกครองบางเรื่องเป็นเรื่องที่มีลักษณะเฉพาะที่ต้องใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญทางเทคนิค เฉพาะด้านในการวินิจฉัยซึ่งศาลปกครองอาจไม่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น โดยภาพรวมของกฎหมายไทยถือได้ว่า อาจแยกคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มแรก คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทที่มีอำนาจหน้าที่ในด้านนี้เพียงอย่างเดียว คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทที่มีอำนาจหน้าที่ในกลุ่มแรกนี้ มีลักษณะสำคัญที่ สังเกตได้อยู่ 2 ประการ ประการแรก หากเปรียบเทียบกับคณะกรรมการอื่นๆ ทั้งหมด ต้องถือว่าคณะกรรมการที่มีอำนาจหน้าที่จำกัดอยู่แต่เฉพาะการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทมีอยู่เป็นส่วนน้อย ประการที่สอง องค์กกรรมการที่อยู่ในกลุ่มนี้มักจะเป็นองค์กรที่กฎหมายจัดตั้งเพื่อให้วินิจฉัยอุทธรณ์ ในความหมายของการร้องขอให้ทบทวนการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของฝ่ายปกครองที่เป็นเรื่องเฉพาะ คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทในกลุ่มแรกนี้ ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 กำหนดให้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาอุทธรณ์คำสั่งกรณีต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายฉบับดังกล่าว หรือคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร เป็นต้น

กลุ่มที่สอง คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทที่มีอำนาจหน้าที่ในด้านอื่นๆ อยู่ด้วย โดยส่วนใหญ่แล้ว คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายที่ไม่ได้มีลักษณะเฉพาะเรื่องจะเป็นคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อผลในการบังคับใช้กฎหมายนั้นๆ เป็นการทั่วไป ด้วยเหตุนี้ กฎหมายที่จัดตั้งคณะกรรมการดังกล่าวจึงมักกำหนดให้คณะกรรมการนั้นๆ มีอำนาจหน้าที่หลายประการมิใช่จำกัดอยู่แต่เฉพาะอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเท่านั้น คณะกรรมการที่มีอำนาจหน้าที่หลายประการในกลุ่มนี้ มีตัวอย่างเช่น คณะกรรมการข้าราชการประเภต่างๆ ซึ่งนอกเหนือจากอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยในกรณีอื่นแล้ว ก็ยังมีอำนาจหน้าที่ในด้านอื่นๆ เช่น การออกกฎเกณฑ์ การวางนโยบาย การเสนอแนะ ฯลฯ หรือคณะกรรมการควบคุมวิชาชีพต่างๆ ก็จะมีอำนาจหน้าที่หลายประการเช่นกัน เช่น การรับขึ้นทะเบียนและออกใบอนุญาต การออก

กฎเกณฑ์เพื่อกำหนด จริยธรรมหรือมรรยาทวิชาชีพและเรื่องอื่นๆ การให้คำปรึกษาและแนะนำ เป็นต้น ด้วยเหตุที่ในเชิงอำนาจหน้าที่อาจแบ่งคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทออกได้เป็น 2 กลุ่มหลักเช่นนี้ จึงมีข้อที่พึงระลึกว่า คณะกรรมการที่จะเป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทนั้นอาจมีอำนาจหน้าที่ด้านอื่นๆอยู่ด้วย และคณะกรรมการชุดเดียวกัน เมื่อใช้อำนาจหน้าที่ด้านอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่การวินิจฉัยข้อพิพาทก็จะไม่อยู่ในขอบเขตของระบบควบคุมคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท นอกจากนี้ กฎหมายยังให้อำนาจในการดูแลบังคับการหน่วยงานของรัฐเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท (กณฉ.) โดยให้คณะรัฐมนตรีต้องเข้ามารับผิดชอบในการบังคับการให้เป็นไปตามนโยบายเท่านั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ยังไม่เปิดโอกาสให้คู่พิพาทเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทได้ โดยพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ได้กำหนดหลักการของผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทไว้ในหมวด 5 มาตรา 75 เกี่ยวกับการแต่งตั้งกรรมการในลักษณะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และ มาตรา 76 เกี่ยวกับกรณีการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการเท่านั้น โดยมีได้มีการกำหนดคุณสมบัติของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทไว้เป็นการเฉพาะ และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ก็ยังไม่มีบัญญัติให้คู่กรณีสามารถเลือกบุคคลภายนอกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทได้ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองที่ควรได้รับการแก้ไขต่อไป

สรุป

ผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองในราชอาณาจักรไทยเป็นไปตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 5 มาตรา 48 มาตรา 78 และมาตรา 84 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 11(1) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทำให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาททางปกครองที่เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเสร็จไปก่อนที่จะมีการนำคดีมาฟ้องต่อศาลปกครอง โดยมีคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทเป็นผู้ซึ่งทำหน้าที่ชี้ขาดตัดสินคดีให้ในเบื้องต้น หากมีคำสั่งที่ออกมาจากหน่วยงานราชการที่เป็นไปในลักษณะที่มีข้อขัดแย้งกฎหมาย ประชาชน หรือเจ้าหน้าที่รัฐที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่งดังกล่าวก็มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งของหน่วยงาน หรือเจ้าหน้าที่ และเข้าสู่กระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองก่อน ในปัจจุบันคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองจัดตั้งขึ้นโดยมาจากการแต่งตั้งของรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีจากผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ทรงคุณวุฒิเท่านั้น ซึ่งกฎหมายยังไม่เปิดช่องให้คู่กรณี หรือบุคคลผู้ที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่งของหน่วยงานทางปกครองสามารถเลือกบุคคลภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเข้าใจปัญหาที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทได้ จึงทำให้พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ไม่มีบทบัญญัติมาตราใดที่กำหนดให้มีการคัดเลือกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองในราชอาณาจักรทำหน้าที่หลายอย่างด้วยกันจึงไม่อาจจะระบุให้มีการคัดเลือกได้ แต่เมื่อได้ทำการศึกษากฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับบุคคลซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง ในสหราชอาณาจักร ปรากฏตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทและการไต่สวน ค.ศ. 1992 (พ.ศ.2535) มีการจัดตั้งองค์คณะผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองแบบบัญชีรายชื่อ (Panel) กล่าวคือ มีการเสนอข้อพิพาทต่อองค์กรดังกล่าวประธานขององค์กรนั้นหรือรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบแล้วแต่กรณีที่จะทำการแต่งตั้งบุคคลที่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อประเภทต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดเป็นคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองเพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยข้อพิพาท ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกฎหมายของสหราชอาณาจักรต้องการเปิดโอกาสให้ทางเลือกแก่คู่กรณีที่สามารถที่จะกำหนดบุคคลที่ตนไว้วางใจเพื่อทำหน้าที่ยุติข้อพิพาทลงได้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.เกรียงไกร กาญจนคุหา อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำ และตรวจแก้ไข ข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่ตลอดมาตั้งแต่ต้นจนเสร็จเรียบร้อย และขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ ประจำหลักสูตรนิติศาสตรคดีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์นทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดี ขอขอบคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ วางรากฐานแก่ผู้เขียนบทความ และท่านอื่น ๆ ที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ที่ได้กรุณาให้ความสะดวก ความร่วมมือ ข้อเสนอแนะ และอื่นๆ ในการเขียนบทความในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- ชนาวรรณ โชคดีมีบุญ. (2549). คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทตามมาตรา 11 (1) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครอง และวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2562). คำอธิบายกฎหมายจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. (2539). กระบวนการยุติธรรมทางปกครอง. วารสารกฎหมายปกครอง. หน้า 14.
- วิชัย วิฑิตเสวี. (2522). อำนาจศาลในการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง. ดุลพาฬ. หน้า 63-64.
- สำนักงานศาลปกครอง. (2545). บทสรุปสำหรับผู้บริหาร เรื่อง คดีปกครองเกี่ยวกับคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการสำนักงานศาลปกครอง
- พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล	นางสาวพุทธรักษา วรวงษ์
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 3 เดือนตุลาคม พุทธศักราช 2534
ที่อยู่ปัจจุบัน	42 หมู่ที่ 5 ตำบลสันนาเม็ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210 09 8624 1741
หน้าที่การงานปัจจุบัน	นายความ และที่ปรึกษากฎหมายศาลเยาวชนและครอบครัว
ประสบการณ์การทำงาน	10 ปี และ 6 ปี ตามลำดับ
ที่อยู่ทำงาน	บริษัท ไอซีโอ ลอว์ แอนด์ บิสิเนส กรุป จำกัด 299 หมู่ที่ 2 ตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2557 นิติศาสตรบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พ.ศ. 2560 ประกาศนียบัตรผู้ผ่านการอบรมวิชาว่าความ รุ่น 46 สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภานายความ พ.ศ. 2561 ประกาศนียบัตรผู้ผ่านการอบรมและทดสอบความรู้ผู้ที่จะเป็นที่ปรึกษากฎหมาย ในศาล ที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวกลาง ครั้งที่ 1/2561 ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง พ.ศ. 2565 นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ความรับผิดทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์

CIVIL LIABILITY ARISING FROM CYBER THREATS

ผู้เขียน

ศิววิช สุขชัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย กฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ทั้งของราชอาณาจักรไทยและของต่างประเทศ เพื่อหามาตรการที่เหมาะสมมาเสนอแนะในการแก้ไขกฎหมายของไทย ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารจากพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ.2562 และพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ.2566 ตำราทางวิชาการ บทความ วารสารทางกฎหมาย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศ ประกอบการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย 1) ผู้พิพากษา 2) พนักงานอัยการ 3) ทนายความ 4) เจ้าหน้าที่ของรัฐ และ 5) ประชาชน ซึ่งนำข้อมูลที่ได้รับวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ในราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศ ด้วยวิธีการอุปนัย

จากการศึกษาพบว่า ทฤษฎีหลักความรับผิดทางละเมิด ทฤษฎีหลักความรับผิดเด็ดขาด ทฤษฎีรับภัย และทฤษฎีบทสันนิษฐานความรับผิดเป็นแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์และเมื่อได้ทำการศึกษาพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ.2562 และพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ.2566 พบว่ามีปัญหา คือ ปัจจุบันในราชอาณาจักรไทยไม่มีนโยบายหรือวิธีการป้องกันไวรัสมัลแวร์ของเอกชนซึ่งเป็นภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่ใช้โจมตีเจาะระบบข้อมูลธุรกิจการเงิน รวมไปถึง ความรับผิดทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลของรัฐบาลซึ่งเป็นข้อมูลที่สำคัญของประชาชนค่อนข้างต่ำไม่เหมาะสมทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีข้อมูลอยู่ในความครอบครองไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย เนื่องจากอาจมีการขายข้อมูลของรัฐหลายหน่วยงานทำให้เกิดรั่วไหลทำให้กลุ่มมิจฉาชีพนำข้อมูลไปใช้ก่ออาชญากรรมได้อย่างง่ายดาย ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ควรให้มีการตรากฎหมายหรือระเบียบที่กำหนดความรับผิดทางแพ่งในกรณีที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ตามแนวทางกฎหมายพระราชบัญญัติความปลอดภัยทางไซเบอร์ พ.ศ. 2561 Cybersecurity Act 2018 (“Cybersecurity Act”) และ พระราชบัญญัติการใช้คอมพิวเตอร์ในทางที่ผิด พ.ศ. 2536 The Computer Misuse Act 1993 (“CMA”) ของสาธารณรัฐสิงคโปร์ เป็นกฎหมายว่าด้วยความมั่นคงทางเทคโนโลยีสารสนเทศของรัฐบาลกลางที่ออกกฎหมายบังคับใช้การตรวจจับความปลอดภัยทางไซเบอร์และการป้องกันทางไซเบอร์จากการโจมตีทางไซเบอร์และมัลแวร์ โดยมีการกำหนดบทลงโทษทางแพ่งกับผู้กระทำความผิดด้วย

คำสำคัญ : ภัยคุกคามทางไซเบอร์, อาชญากรรมทางเทคโนโลยี, บทลงโทษทางแพ่ง

Abstract

The objective of this research is to study concepts, theories, research, and laws regarding civil liability resulting from cyber threats both from the Kingdom of Thailand and from abroad. To find appropriate measures to suggest in amending Thai laws. Use qualitative research methods By studying documents from the Cyber Security Act 2019 and the Royal Decree on Measures for the Prevention and Suppression of Technological Crime 2023, academic textbooks, articles, legal journals. and electronic media of the Kingdom of Thailand and abroad Conduct group discussions and in-depth interviews with experts including 1) judges, 2) prosecutors, 3) lawyers, 4) government officials, and 5) citizens. The obtained information was used to analyze the results of interviews with the sample population. Analyze problems related to civil liability arising from cyber threats in the Kingdom of Thailand and abroad. by inductive method

Doing this research found that revenge theory utility theory the theory of punishment is to improve and rehabilitate in order to give the offender a chance to improve and become a good person and social protection theory It is an important theoretical concept regarding civil liability arising from cyber threats and when studying the Cyber Security Act 2019 and the Royal Decree on Measures for the Prevention and Suppression of Technological Crimes 2023, it was found That there is a problem is that at present in the Kingdom of Thailand there is no policy or method to prevent private malware viruses, which are cyber threats used to attack and penetrate financial business data systems, including civil liability arising from cyber threats. The number of government officials who have the authority to keep personal information of the government, which is important information of citizens, is quite low and inappropriate, causing officials who have the information in their possession to not be afraid of the law. This is because information from many government agencies may be sold, causing leaks, making it easy for criminal groups to use the information to commit crimes. The researcher suggests that Laws or regulations should be enacted that establish civil liability in cases caused by cyber threats. According to the legal guidelines of the Cybersecurity Act 2018, the Cybersecurity Act 2018 (“Cybersecurity Act”) and the Computer Misuse Act 1993 (“CMA”) of the Republic of Singapore. It is a federal information technology security law that enacts cybersecurity detection and cyber protection against cyberattacks and malware. Civil penalties are also imposed on offenders.

Keyword : Cyber Threats, Technology Crimes, Civil Penalties

บทนำ

สำหรับราชอาณาจักรไทยนั้น การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์อยู่ในช่วงการออกกฎหมายใหม่และกำหนดโครงสร้างสำนักงานคณะกรรมการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ โดยมีการให้คำนิยามของการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ คือ กระบวนการหรือการกระทำทั้งหมดที่จำเป็นเพื่อทำให้องค์กรปราศจากความเสียหายและความเสียหายที่มีผลต่อความปลอดภัยของข้อมูลข่าวสารในทุกรูปแบบ ทั้งทางอิเล็กทรอนิกส์ และทางกายภาพ ความปลอดภัยของระบบและเครือข่ายที่ใช้ในการเก็บเข้าถึงประมวลผลและกระจายข้อมูล ทั้งนี้ ความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber Security) ยังรวมถึงการระงับป้องกันการอาชญากรรมการโจมตี การบ่อนทำลาย การจารกรรม อุบัติเหตุ และความผิดพลาดต่างๆ ความเสี่ยงของความปลอดภัยทางไซเบอร์ อาจรวมถึงสิ่งต่างๆ ที่ทำลายความเชื่อมั่นและความไว้วางใจของผู้ถือผลประโยชน์ร่วม (Stakeholder) ผลกระทบที่มีต่อการเก็บรักษาและการเติบโตของกลุ่มลูกค้า การละเมิด การป้องกันข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มลูกค้า การรบกวนการทำงาน หรือการดำเนินธุรกรรม รวมถึง ผลกระทบที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชีวิตและสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน

และผลกระทบที่ส่งผลต่อโครงสร้างระบบสาธารณสุขปึกที่สำคัญของชาติ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ.2562 และพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ.2566 ของราชอาณาจักรไทยที่ใช้ในปัจจุบันยังไม่มีกำหนดนโยบาย หรือวิธีการป้องกันไวรัสมัลแวร์ของเอกชนซึ่งเป็นภัยคุกคามทาง ไซเบอร์ที่ใช้โจมตีเจาะระบบข้อมูลธุรกิจการเงิน รวมไปถึงความรับผิดชอบทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์สำหรับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลของรัฐบาลด้วย

ภัยคุกคามทางไซเบอร์

ภัยคุกคามทางไซเบอร์ หมายความว่า การกระทำหรือการดำเนินการใด ๆ โดยมีขอบโดยใช้คอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์หรือโปรแกรมไม่พึงประสงค์โดยมุ่งหมายให้เกิดการประทุษร้ายต่อระบบคอมพิวเตอร์ ข้อมูลคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง และเป็นอันตรายที่ใกล้จะถึงที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือส่งผลกระทบต่อการทำงานของคอมพิวเตอร์ ระบบคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตเข้ามาเชื่อมต่อโลกไร้พรมแดนก็เริ่มมีภัยคุกคามทางไซเบอร์โจมตีเจาะระบบข้อมูลธุรกิจการเงินหรือองค์กรขนาดใหญ่ด้วยแรนซัมแวร์ ซึ่งเป็นมัลแวร์ (Malware) ประเภทหนึ่งที่มีลักษณะการทำงานที่แตกต่างกับมัลแวร์ประเภทอื่นๆ คือไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อขโมยข้อมูลของผู้ใช้งานแต่อย่างใด แต่จะทำการเข้ารหัสหรือล็อกไฟล์ ไม่ว่าจะเป็นไฟล์เอกสาร รูปภาพ วิดีโอ ผู้ใช้งานจะไม่สามารถเปิดไฟล์ใด ๆ ได้เลยหากไฟล์เหล่านั้นถูกเข้ารหัส ซึ่งการถูกเข้ารหัสก็หมายความว่า จะต้องใช้คีย์ในการปลดล็อกเพื่อกู้ข้อมูลคืนมา ผู้ใช้งานจะต้องทำการจ่ายเงินตามข้อความ “เรียกค่าไถ่” ทวีความรุนแรงมากกว่าเดิม ยิ่งกว่านั้น “ราชอาณาจักรไทย” ยังเป็นหนึ่งในเป้าหมาย “ถูกโจมตี” โดยเฉพาะในปัจจุบันที่หลายองค์กรใช้อินเทอร์เน็ตมาช่วยการทำงานโอนถ่ายข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ กลายเป็นเปิดช่องให้คนร้ายแฝงมาเจาะระบบคอมพิวเตอร์ทำลาย ขโมยข้อมูล ทุจริตฉ้อฉล สร้างความเสียหายโดยไม่จำกัดเพื่อหาประโยชน์มูลค่ามหาศาล โดยตัวอย่างที่องค์กรต่างๆ ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศถูกโจมตีจากพวกแฮกเกอร์ด้วยกระบวนการทางไซเบอร์โดยมีรูปแบบการโจมตีทางไซเบอร์ที่พบได้บ่อยได้แก่ 1.มัลแวร์ (Malware) 2.แรนซัมแวร์ (Ransomware) 3.การโจมตีแบบดักกลางทาง (Man-in-the-middle attack) 4.ฟิชชิง (Phishing) 5.การโจมตีโดยปฏิเสธการให้บริการ (Distributed Denial of Service: DDOS) 6. ภัยคุกคามจากภายใน (Insider threat)

สำหรับเหตุที่เกิดจากไวรัสมัลแวร์ในราชอาณาจักรไทยตัวอย่างแรก คือกรณีของโรงพยาบาลสระบุรี โดยเหตุเกิดเมื่อวันที่ 5 ก.ย. พ.ศ. 2563 เวลาประมาณ 05.31 น. ได้มีคนร้ายไม่ทราบว่าเป็นใครอยู่ที่ใดส่งไวรัส Ransomware void crept เข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ของโรงพยาบาลสระบุรี ทำให้ฐานข้อมูลผู้ป่วยไม่สามารถใช้งานได้ ภาพสแกน เวชระเบียนผู้ป่วยเสียหายทั้งหมด เซิร์ฟเวอร์ ให้บริการไม่ได้ และระบบเครือข่ายระบบโทรศัพท์สายในให้บริการไม่ได้ โดยคนร้ายได้เรียกค่าไถ่เงิน จำนวน 200,000 บิตคอยน์ (ประมาณ 63,000 ล้านบาท) เพื่อทำให้ระบบคอมพิวเตอร์ของโรงพยาบาลสระบุรีสามารถกลับมาใช้งานได้ตามปกติ ซึ่งราชอาณาจักรไทยได้ถูกจัดลำดับที่ 33 จาก 250 ประเทศทั่วโลกที่มีภัยคุกคามทางไซเบอร์มากที่สุดในโลก เนื่องจากการไม่สามารถใช้กฎหมายเพื่อปกป้องประชาชนจากภัยคุกคามในโลกไซเบอร์ เครื่องมือประกอบการก่อเหตุที่สำคัญของเหล่ามิจฉาชีพ คือ การใช้บัญชีม้า เป็นบัญชีที่ถูกเปิดเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง ในระยะเริ่มต้นบัญชีม้าคนที่ถือครองบัญชีมักจะไม่ใช่เจ้าของตัวจริง แต่จะเป็นของมิจฉาชีพนำไปใช้ ซึ่งส่วนใหญ่บัญชีจะใช้อ้างอิงว่าคนทั่วไปไปทำการเปิดบัญชีธนาคาร โดยให้เงินค่าจ้างแล้วแต่ตกลงกัน แต่ในเวลาต่อมาจะมีการนำกฎหมายมาใช้ระงับการเปิดบัญชีม้าเนื่องจากการกระทำดังกล่าวเข้าข่ายสนับสนุนให้เกิดการกระทำความผิดฐานฉ้อโกงบุคคลอื่น จึงเป็นความผิดที่เข้าข่าย พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ซึ่งมีโทษสูงสุดคือจำคุกสิบปีหรือถูกปรับเงินสองแสนบาท และอายัดทรัพย์สินทั้งหมดเพื่อชดเชยความผิดที่ได้ร่วมกระทำจึงทำให้ผู้ที่รับจ้างเปิดบัญชีเกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมาย มิจฉาชีพจึงได้พัฒนา

ยุทธการรับเงินและถ่ายโอนเงินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เพื่อป้องกันไม่ให้มีพยานหลักฐานเชื่อมโยงมาถึงตัวได้ โดยการใช้วิธีการโจรกรรมข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อนำไปใช้เปิดบัญชีในชื่อของคนนั้นๆ รูปแบบของการใช้บัญชีมาเป็นช่องทางในการกระทำความผิดอาจจะเปลี่ยนแปลงไปเพื่อหลบเลี่ยงการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย ในปัจจุบันกลุ่มมิจฉาชีพก็เริ่มเปลี่ยนรูปแบบไปใช้บริการกระเป๋าเงินอิเล็กทรอนิกส์ (อี-วอลเล็ต) ของผู้ให้บริการเงินอิเล็กทรอนิกส์มากยิ่งขึ้น กระเป๋าเงินอิเล็กทรอนิกส์ (อี-วอลเล็ต) คือ กระเป๋าเงินอิเล็กทรอนิกส์ ย่อมาจาก Electronics wallet หรือ E payment ไม่ว่าจะเป็นกระเป๋าเงินออนไลน์ (Mobile Wallet) หรือกระเป๋าเงินดิจิทัล (Digital Wallet) จะเรียกรวมกันว่า E wallet ทั้งสิ้น ซึ่งอยู่ในรูปแบบแอปพลิเคชันที่มีความปลอดภัยสูง แอปกระเป๋าเงินอิเล็กทรอนิกส์ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการทำธุรกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้จ่ายโดยตรง หรือผ่านระบบออนไลน์ ในปัจจุบันได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเนื่องจากผู้ใช้งานสามารถควบคุมการใช้จ่ายได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องผูกมัดกับบัตรใดๆ โดยการเติมเงินจากบัญชีธนาคารเข้าแอปพลิเคชันก็สามารถทำธุรกรรมได้อย่างง่ายดายและยังมีความรวดเร็วและสามารถตรวจสอบได้ง่ายอีกด้วย นอกจากนี้ มิจฉาชีพอาจใช้บัญชีกระเป๋าคริปโต (cryptocurrency wallet) คือ เครื่องมือตัวหนึ่งที่ทำทำงานร่วมกับเครือข่ายบล็อกเชน และทำหน้าที่เก็บรักษาเหรียญของผู้ใช้ พร้อมช่วยให้ส่งหรือรับเหรียญระหว่างผู้ใช้รายอื่นๆ กระเป๋าเหล่านี้มีรูปแบบที่แตกต่างกันหลายชนิดไม่ว่าจะเป็น Software wallet, Hardware wallet หรือ Paper wallet และในบางกรณีกระเป๋าคริปโตนี้ก็อาจถูกจัดหมวดหมู่ได้เป็น Hot wallet และ Cold wallet ณ ปัจจุบันกระเป๋าคริปโตส่วนมากถูกจัดเป็น Software wallet เนื่องจากความสะดวกในการทำธุรกรรม ที่สามารถทำได้เร็วกว่ากระเป๋าประเภทอื่นๆ มาก อย่างไรก็ตาม Hardware wallet ก็ยังขึ้นชื่อว่าปลอดภัยกว่า เนื่องจากสามารถตัดปัญหาการโจรกรรมทางอินเทอร์เน็ตได้ ในส่วน Paper wallet หรือกระเป๋ากระดาษ นั้นเป็นลักษณะกระป๋องชนิดที่จะเก็บเหรียญของผู้ใช้ไว้บนกระดาษผ่านการพิมพ์ แม้ว่าจะเป็นวิธีที่ล้าสมัยและก็มีคนน่าเชื่อถือหากถูกใช้อย่างถูกวิธี ซึ่งไม่ได้เปิดให้บริการผ่านศูนย์ซื้อขายสินทรัพย์ดิจิทัลที่ได้รับอนุญาตในประเทศไทย โดยมีฉากหลังจะเป็นโอนคริปโตแบบ Peer-to-Peer (P2P) หรือผ่านศูนย์ซื้อขายสินทรัพย์ดิจิทัลที่อยู่ในต่างประเทศ ทำให้เกิดความล่าช้าหรืออาจไม่ได้รับความร่วมมือในการประสานงานขอข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวน รวมถึง มีความยุ่งยากซับซ้อนในขั้นตอนการสืบสวนเพื่อจับกุมผู้กระทำความผิดปัญหาจากกฎหมายไม่สอดคล้องกับโลกอินเทอร์เน็ตเหตุเพราะอนาคตโลกออนไลน์จะไร้พรมแดนแรงขึ้นแล้ว กลุ่มอาชญากรไซเบอร์มักก่อเหตุในต่างประเทศทำให้กฎหมายไทยที่มีอยู่ไม่อาจบังคับดำเนินการได้

กฎหมายเกี่ยวกับภัยความรับผิดชอบทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์

ในปัจจุบันการให้บริการหรือการประยุกต์ใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โครงข่ายโทรคมนาคม หรือการให้บริการโดยปกติของดาวเทียมมีความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ซึ่งอาจกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ดังนั้น เพื่อให้สามารถป้องกันหรือรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ได้อย่างทันทั่วทั้งหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชนจะต้องมีการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ทั่วไปหรือสถานการณ์อันเป็นภัยต่อความมั่นคงอย่างร้ายแรงก็ตาม ด้วยเหตุนี้หากจะได้พิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายในราชอาณาจักรไทยที่เกี่ยวข้องกับการความรับผิดชอบทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์จึงมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1) พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ.2562

พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2562 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดนโยบาย มาตรการ แนวทางการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ สำหรับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ ในการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์

มิให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ รวมทั้งให้สำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ (สกมช.) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบงานตามพระราชบัญญัติ และประสานการปฏิบัติงานร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าในสถานการณ์ทั่วไปหรือสถานการณ์ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงอย่างร้ายแรง อันจะทำให้การป้องกันและการรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ที่มาของพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 คือ มาตรการหรือการดำเนินการที่กำหนดขึ้น เพื่อป้องกัน รับมือและลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ อันกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางทหาร และความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ดังนั้นเพื่อให้สามารถป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ได้อย่างทันทั่วถึง จึงมีการกำหนดกฎหมายนี้ขึ้นมา ซึ่งการตราพระราชบัญญัตินี้ สอดคล้องกับเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่บัญญัติไว้ว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ว่า กฎหมายดังกล่าว ต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง”

สำหรับคณะกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ เรียกย่อๆ ว่า กมช. และให้ใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า National Cyber Security Committee เรียกโดยย่อว่า NCSC มีหน้าที่กำหนด เสนอ จัดทำแผนปฏิบัติการกำหนดมาตรการและแนวทางต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัตินี้

2. คณะกรรมการกำกับดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ เรียกย่อๆว่า กกม. มีหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์แห่งชาติ และการเผชิญเหตุและนิติวิทยาศาสตร์ทางคอมพิวเตอร์ รวมถึงกำหนดระดับของภัยคุกคามทางไซเบอร์ พร้อมทั้งรายละเอียดของมาตรการป้องกัน คำว่า “ภัยคุกคามทางไซเบอร์” ถูกนิยามไว้ในมาตรา 3 ว่า “การกระทำหรือการดำเนินการใดๆ โดยมีขอบเขตใช้คอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์หรือโปรแกรมไม่พึงประสงค์โดยมุ่งหมายให้เกิดการประทุษร้ายต่อระบบคอมพิวเตอร์ ข้อมูลคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง และเป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึงที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือส่งผลกระทบต่อการทำงานของคอมพิวเตอร์ ระบบคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง”

โดยการรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์จะมีการพิจารณาเพื่อใช้อำนาจในการป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ ทางคณะกรรมการกำกับดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์จะเป็นผู้กำหนดลักษณะของภัยคุกคามทางไซเบอร์ โดยมาตรา 59 แบ่งภัยคุกคามออกเป็น 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับไม่ร้ายแรง หมายถึง ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับที่ทำให้ระบบคอมพิวเตอร์ของหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของ ประเทศ หรือการให้บริการของรัฐด้วยประสิทธิภาพลง

ระดับที่ 2 ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับร้ายแรง หมายถึง ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับที่มีการโจมตีระบบคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์ โดยมุ่งหมาย เพื่อ โจมตีและการโจมตีดังกล่าวมีผลทำให้ระบบคอมพิวเตอร์หรือโครงสร้างพื้นฐานทางสารสนเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการของโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของประเทศเสียหายจนไม่สามารถทำงานหรือให้บริการได้

ระดับที่ 3 ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับวิกฤติ หมายถึง ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับวิกฤติ ที่มีลักษณะ ล้มเหลวทั้งระบบจนรัฐไม่สามารถควบคุมการทำงานจากส่วนกลางของระบบคอมพิวเตอร์ของรัฐได้ หรือทำให้ประเทศหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศตกอยู่ในภาวะคับขัน ถ้าหากเจ้าหน้าที่ตีความว่าการกระทำใดๆ เข้าข่าย “ภัยคุกคามทางไซเบอร์ระดับร้ายแรง” หรือ “ภัยคุกคามทางไซเบอร์ระดับวิกฤติ” แล้วก็จะสามารถสั่งการให้หน่วยงานรัฐและเอกชนทำหรือไม่ทำอะไรก็สามารถทำได้ หรือจะออกคำสั่งให้หน่วยงานรัฐใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครื่องมือสอดส่องระบบ ตามมาตรา 62 ถ้าเป็น “ภัยคุกคามทางไซเบอร์ระดับร้ายแรง” การเข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์จะต้องขออนุญาตก่อน แต่ถ้าเป็นเหตุจำเป็นเร่งด่วน และเป็น “ภัยคุกคามทางไซเบอร์ระดับวิกฤติ” คณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติสามารถทำทุกอย่างได้เลยเพื่อป้องกันและเยียวยาความเสียหายก่อนล่วงหน้า โดยไม่ต้องยื่นคำร้องต่อศาล ตามมาตรา 67 เพียงแต่แจ้งศาลภายหลังการดำเนินการเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่ได้กำหนดเกี่ยวกับวิธีการป้องกันความปลอดภัยให้กับประชาชนทั่วไปทราบ

การรับมือและบรรเทาความเสียหายจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับร้ายแรง คณะกรรมการกำกับดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์มีอำนาจออกคำสั่งเฉพาะเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ ไม่ว่าจะเป็นตรวจสอบคอมพิวเตอร์ และประเมินผลกระทบ รักษาสถานะของข้อมูลคอมพิวเตอร์ หรือระบบคอมพิวเตอร์ด้วยวิธีการใดๆ เพื่อดำเนินการทางนิติวิทยาศาสตร์ทางคอมพิวเตอร์ ส่วนด้านการป้องกัน และรับมือ พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถเข้าตรวจสอบสถานที่โดยมีหนังสือแจ้งถึงเหตุอันสมควร เข้าถึงข้อมูลระบบคอมพิวเตอร์ไปจนถึงยึดหรืออายัดคอมพิวเตอร์แต่ก็ยังไม่รวดเร็วพอที่จะสกัดกั้นคนร้ายที่ก่ออาชญากรรมทางไซเบอร์ได้ การรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ ได้กำหนดไว้ในมาตรา 58 ในกรณีที่เกิดหรือคาดว่าจะเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ต่อระบบสารสนเทศ และบทกำหนดโทษอยู่ใน มาตรา 70 มาตรา 72

2) พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ.2566

พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ.2566 เป็นกฎหมายที่สร้างขึ้นด้วยเหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองประชาชนผู้สุจริตซึ่งถูกลอกลวงจนสูญเสียไปซึ่งทรัพย์สินผ่านโทรศัพท์หรือวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งแต่ละวันมีผู้ถูกลอกลวงจำนวนมากและมีมูลค่าความเสียหายสูงมาก สมควรมีมาตรการเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมประเภทนี้ให้หมดไปโดยเร็ว อันเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจจะหลีกเลี่ยงได้ เพื่อรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ และความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ มาตราที่เกี่ยวข้องกับการความรับผิดชอบที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ได้แก่ มาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9 โดยมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1) อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ คดีออนไลน์เพื่อฉ้อโกง กรรโชก และรีดเอาทรัพย์สิน ถือเป็นคดีที่ต้องอยู่บังคับของกฎหมายฉบับนี้

2) กรณีเพื่อการป้องกันอาชญากรรมทางเทคโนโลยี หรือ มีเหตุสงสัยว่าอาจจะมีการทำผิดทางเทคโนโลยี สถาบันการเงินและผู้ประกอบธุรกิจ มีอำนาจแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับบัญชีและธุรกรรมของลูกค้าผ่านระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูล โดยไม่ถือว่าบัญชีมาเป็นข้อมูลที่ได้รับรองตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ดังนั้นข้อมูลบัญชีม้า จะถูกธนาคารและเจ้าหน้าที่ส่งต่อให้กัน เพื่อระงับช่องทางการทำธุรกรรมและอายัดบัญชีด้วยความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ช่วยระงับความเสียหายของผู้เสียหายได้

3) ผู้ให้บริการโทรคมนาคมมีอำนาจแลกเปลี่ยนข้อมูลให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และหน่วยงานที่ได้รับอนุญาตเข้าถึงข้อมูลที่มีการแลกเปลี่ยนได้

4) ผู้เสียหายสามารถแจ้งข้อมูลไปยังสถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการเพื่อแจ้งให้สถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการที่รับโอนระงับการทำธุรกรรมไว้ทันทีเป็นการชั่วคราว จากนั้นให้ผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนภายในเวลา 72 ชั่วโมง โดยมีการระงับขั้นตอนในการระงับการทำธุรกรรมไว้ชัดเจนและรวดเร็ว เพื่อป้องกันไม่ให้คนร้ายทำธุรกรรมได้ง่ายเหมือนแต่ก่อนและเมื่อผู้เสียหายไปร้องทุกข์แล้ว พนักงานสอบสวนพิจารณาดำเนินการกับบัญชีธนาคารดังกล่าวภายใน 7 วัน

5) มีการเพิ่มช่องทางการแจ้งเหตุ โดยกำหนดให้ผู้เสียหายแจ้งข้อมูลโดยง่ายและเร็ว สามารถแจ้งข้อมูลหรือหลักฐานทางโทรศัพท์หรือวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์กับสถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการธุรกิจได้

6) ผู้เสียหาย สามารถแจ้งความร้องทุกข์กับ พนักงานสอบสวนที่ใดก็ได้ โดยไม่ต้องถามว่าเหตุเกิดที่ใดในประเทศไทย หรือแจ้งผ่านระบบแจ้งความออนไลน์ถือว่าเป็นการร้องทุกข์ และพนักงานสอบสวนนั้นมียานาจสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้มีวิสัยทัศน์การไปยังพนักงานสอบสวนทั่วประเทศให้พนักงานสอบสวนรับคำร้องทุกข์จากประชาชนที่เดินทางมาแจ้งความที่สถานีตำรวจ โดยถือว่าเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบไม่ว่าเหตุจะเกิดที่ไหนต้องอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายเร่งด่วน

7) มีบทลงโทษทางอาญาสำหรับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

7.1 ห้ามมิให้ผู้ใดเปิดบัญชี บัตรอิเล็กทรอนิกส์ หรือกระเป๋าสตางค์อิเล็กทรอนิกส์ โดยไม่ได้มีเจตนาใช้เพื่อตน และห้ามมิให้ผู้ใดยินยอมให้บุคคลอื่นใช้หรือยืมใช้คอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์ของตนในทั้งที่รู้หรือควรจะรู้ ซึ่งอาจจะนำไปใช้ในการทุจริต หรือทำผิดกฎหมาย ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 300,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (บัญชีม้า)

7.2 ห้ามมิให้ผู้ใดเป็นธุระจัดหา โฆษณา หรือโฆษณาโดยประการใด ๆ เพื่อให้มีการซื้อหรือขายบัญชี บัตรอิเล็กทรอนิกส์ กระเป๋าสตางค์อิเล็กทรอนิกส์ หรือคอมพิวเตอร์ ซึ่งอาจก่อให้เกิดการกระทำความผิดอาญา ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 2 ปี ถึง 5 ปี และปรับตั้งแต่ 200,000 บาท ถึง 500,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (คนจัดหาบัญชีม้า)

สรุปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ได้แก่

ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามามีส่วนสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวันเกือบทุกด้าน ภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับระบบคอมพิวเตอร์ เครือข่าย และข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยสามารถก่อให้เกิดความเสียหายกับองค์กร เช่น การสูญหายของข้อมูล การเรียกค่าไถ่ โดยในปัจจุบันมีการโจมตีทางไซเบอร์ในหลายรูปแบบด้วยกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงภายในไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ หรือแม้กระทั่งองค์กรภาคเอกชนก็ตาม เพราะฉะนั้นประเทศต่างๆ รวมทั้งราชอาณาจักรไทยจึงต้องมีกฎหมายเพื่อรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในประเทศ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นมีมาตรการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐและความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้มีประกาศจัดตั้งคณะกรรมการ 3 คณะได้แก่

1) คณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ หรือ กมช. (National Cyber Security Committee : NCSC) มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีหน้าที่เสนอนโยบาย จัดทำแผนแม่บท กำหนดมาตรฐานและแนวทางส่งเสริมพัฒนา ยกระดับทักษะความรู้ของเจ้าหน้าที่ ประสานงานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ รวมไปถึงการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามนโยบายที่ได้ถูกกำหนดแล้ว

2) คณะกรรมการกำกับดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ หรือ กกม. มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเป็นประธาน มีหน้าที่ดูแลและดำเนินการเพื่อรับมือกับภัยคุกคามไซเบอร์ในระดับร้ายแรง กำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานทางสารสนเทศ รวมทั้ง กำหนดมาตรการในการประเมินความเสี่ยงการตอบสนองและรับมือกับภัยคุกคามที่เกิดขึ้น

3) คณะกรรมการบริหารสำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ หรือ กบส. มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเป็นประธานทำหน้าที่ดูแลงานด้านการบริหารงานทั่วไป

โดยในมาตรา 49 ได้กำหนดลักษณะของหน่วยงานมาแบบหนึ่ง เรียกว่า หน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ ทั้งสามคณะทำงานดังกล่าวข้างต้นจะทำหน้าที่ดูแลโครงสร้างบริการพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ 8 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านความมั่นคงของรัฐ ด้านบริการภาครัฐที่สำคัญ ด้านการเงินการธนาคาร ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม ด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ ด้านพลังงานและสาธารณูปโภค ด้านสาธารณสุข และด้านอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนดเพิ่มเติมโดยที่หน่วยงานเหล่านี้เป็นหน่วยงานที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้คนเป็นอย่างมาก ทำให้ต้องมีการป้องกันที่มีประสิทธิภาพ หากระบบธนาคารถูกโจมตี ความเสียหายก็จะเกิดกับเศรษฐกิจ หรือหากระบบด้านสาธารณสุขถูกโจมตี ผู้ป่วยก็อาจได้รับการรักษาที่ไม่ทันทั่วถึง เกิดผลเสียต่อชีวิตของประชาชน จะเห็นได้ว่า หน่วยงานเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ภาครัฐ หากเป็นหน่วยงานเอกชนที่ให้บริการในด้านที่กล่าวมาก็ถือว่า เป็นหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ ซึ่งพระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 26 ประกอบกับ มาตรา 28 มาตรา 32 มาตรา 33 มาตรา 34 มาตรา 36 และ มาตรา 37 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์มีประสิทธิภาพ และเพื่อให้มีมาตรการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์อันกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ซึ่งการตราพระราชบัญญัตินี้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว โดยที่การรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ กำหนดไว้ในมาตรา 58 ในกรณีที่เกิดหรือคาดว่าจะเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ต่อระบบสารสนเทศ ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศใด ให้หน่วยงานนั้นดำเนินการตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลคอมพิวเตอร์ และระบบคอมพิวเตอร์ของหน่วยงานนั้น รวมถึงพฤติกรรมแวดล้อมของตน เพื่อประเมินว่ามีภัยคุกคามทางไซเบอร์เกิดขึ้นหรือไม่ หากผลการตรวจสอบปรากฏว่าเกิดหรือคาดว่าจะเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ขึ้น ให้ดำเนินการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ตามประมวลแนวทางปฏิบัติและกรอบมาตรฐาน ด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของหน่วยงานนั้น และแจ้งไปยังสำนักงานและหน่วยงานควบคุมหรือกำกับดูแลของตนโดยเร็ว ในกรณีที่หน่วยงานหรือบุคคลใดพบอุปสรรคหรือปัญหาในการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ของตน หน่วยงานหรือบุคคลนั้นอาจร้องขอความช่วยเหลือไปยังสำนักงาน

และบทกำหนดโทษถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 70 ห้ามมิให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้เปิดเผยหรือส่งมอบข้อมูล คอมพิวเตอร์ ข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูล ของผู้ใช้บริการที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ให้แก่บุคคลใด ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับกับการกระทำเพื่อประโยชน์ ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือผู้กระทำความผิดตามกฎหมายอื่นหรือ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี กับพนักงานเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ

มาตรา 72 ผู้ใดล่วงรู้ข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลของผู้ใช้บริการ หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ และเปิดเผยข้อมูลนั้นต่อผู้หนึ่งผู้ใดโดยมิชอบต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2. พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 พระราชกำหนดนี้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 172 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกำหนดขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชกำหนดนี้เรียกว่า “พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566”

มาตรา 2 พระราชกำหนดนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชกำหนดนี้

“อาชญากรรมทางเทคโนโลยี” หมายความว่า การกระทำหรือพยายามกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เพื่อฉ้อโกง กรรโชก หรือลิดเอาทรัพย์สินบุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือโดยประการที่น่าจะทำให้บุคคลอื่นเสียหาย หรือกระทำความผิดฐานฉ้อโกง กรรโชก หรือลิดเอาทรัพย์สิน โดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ

“สถาบันการเงิน” หมายความว่า ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินของรัฐที่มีกฎหมายเฉพาะจัดตั้งขึ้น ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงิน

“ผู้ประกอบการธุรกิจ” หมายความว่า ผู้ประกอบธุรกิจตามกฎหมายว่าด้วยระบบการชำระเงิน

ซึ่งมาตรา 4 ได้บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ให้สถาบันการเงินและผู้ประกอบการธุรกิจมีหน้าที่เปิดเผยหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับบัญชีและธุรกรรมของลูกค้าที่เกี่ยวข้องในระหว่างสถาบันการเงินและผู้ประกอบการธุรกิจนั้น ผ่านระบบหรือกระบวนการเปิดเผยหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลที่กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และธนาคารแห่งประเทศไทยเห็นชอบร่วมกัน (พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 140 ตอน 18 ก. 2566: หน้า 1-7)

แม้ว่ามาตรา 5 บัญญัติให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน มีอำนาจสั่งให้ผู้ให้บริการเครือข่ายโทรศัพท์ เปิดเผยข้อมูลการลงทะเบียนผู้ใช้งานหรือข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ได้เท่าที่จำเป็น และส่งข้อมูลดังกล่าวให้แก่ผู้สั่งภายในระยะเวลาที่กำหนด ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดอาชญากรรมทางเทคโนโลยี แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมถึงผู้กระทำความผิดที่แท้จริง

นอกจากนี้ พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 ยังได้กำหนดเกี่ยวกับการอายัดบัญชีของผู้เสียหายไว้ว่า สามารถแจ้งข้อมูลไปยังสถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อแจ้งให้สถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการธุรกิจที่รับโอนระงับการทำธุรกรรมไว้ทันทีเป็นการชั่วคราว จากนั้นให้ผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนภายในเวลา 72 ชั่วโมง โดยมีการระบุขั้นตอนในการระงับการทำธุรกรรม ไว้ชัดเจน และรวดเร็ว เพื่อป้องกันไม่ให้นายทุนทำธุรกรรมได้ง่ายเหมือนแต่ก่อน และเมื่อผู้เสียหายไปร้องทุกข์แล้ว พนักงานสอบสวนจะพิจารณาดำเนินการกับบัญชีธนาคารดังกล่าวภายใน 7 วัน และยังมีเพิ่มช่องทางการแจ้งเหตุ โดยกำหนดให้ผู้เสียหายแจ้งข้อมูลโดยง่ายและเร็ว สามารถแจ้งข้อมูลหรือหลักฐาน ทางโทรศัพท์หรือวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์กับสถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการธุรกิจได้ โดยที่บัญญัติเกี่ยวกับการอายัดบัญชีไว้ในมาตรา 6 มาตรา 7 และมาตรา 8 ดังนี้

มาตรา 6 กรณีที่สถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการธุรกิจพบเหตุอันควรสงสัยว่าเกิดอาชญากรรมทางเทคโนโลยี สามารถระงับการทำธุรกรรมนั้น และแจ้งสถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการธุรกิจที่รับโอนต่อทุกทอด เพื่อระงับการทำธุรกรรมดังกล่าวไว้ทันทีเป็นการชั่วคราวไม่เกิน 7 วันนับแต่วันที่พบเหตุอันควรสงสัย พร้อมทั้งนำข้อมูลเข้าสู่ระบบหรือกระบวนการเปิดเผยหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วย หากตรวจสอบแล้วมีการกระทำความผิด ให้ดำเนินการตามกฎหมายภายใน 7 วันนับแต่วันที่ได้รับความแจ้งการระงับการทำธุรกรรม

มาตรา 7 กรณีที่สถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการธุรกิจได้รับแจ้งจากผู้เสียหายโดยตรงว่าได้ทำธุรกรรมที่เข้าข่ายเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ให้ระงับการทำธุรกรรมนั้นไว้ชั่วคราว และแจ้งสถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการธุรกิจที่รับโอนต่อทุกทอด และให้แจ้งผู้เสียหายให้ไปร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนภายใน 72 ชั่วโมง และเมื่อมีการร้องทุกข์แล้ว ให้ดำเนินการตรวจสอบภายใน 7 วันนับแต่วันที่ได้รับความแจ้ง

มาตรา 8 การแจ้งข้อมูลหรือหลักฐานในคดีความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี สามารถกระทำทางโทรศัพท์หรือวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ และการร้องทุกข์ในคดีความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี จะกระทำต่อพนักงานสอบสวน ณ สถานีตำรวจแห่งใดในราชอาณาจักร หรือตอกองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยีก็ได้ และจะร้องทุกข์ทางอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ ไม่ว่าความผิดนั้นจะเกิดขึ้น ณ ที่ใดในราชอาณาจักร

สำหรับการอายัดบัญชีตามมาตรา 7 และมาตรา 8 นี้กำหนดให้สถาบันการเงินหรือผู้ประกอบการธุรกิจรับการทำธุรกรรมที่ต้องสงสัย และนำข้อมูลบัญชีหรือธุรกรรมที่ต้องสงสัยเข้าสู่ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลตามมาตรา 6 โดยไม่จำกัดว่าต้องมีผู้ร้องเรียน สถาบันการเงินหรือผู้ให้บริการอาจดำเนินการเองเมื่อพบเหตุต้องสงสัยหรือได้รับแจ้งจากระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลก็ได้ ซึ่งก็ยังไม่เปิดโอกาสให้เจ้าของบัญชีเป็นผู้ที่สามารถกระทำการอายัดบัญชีได้ด้วยตัวเอง

ทั้งนี้ ในมาตรา 9 ของพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 ได้บัญญัติกำหนดความรับผิดชอบของผู้รับแจ้งเปิดบัญชีเท่านั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 นี้มีวัตถุประสงค์ในการจัดการปัญหาที่ปลายเหตุ คือ พฤติกรรมการรับเงินที่อาจเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด รวมทั้งให้อำนาจตรวจสอบหรือสอดส่องข้อมูลธุรกรรมโดยหลายหน่วยงานซึ่งในแง่หนึ่งก็เป็นหลักการที่เป็นไปเพื่อปราบปรามขั้นตอนส่วนหนึ่งของอาชญากรรมไซเบอร์ต่างๆ แต่ในอีกแง่หนึ่ง ก็คือ ยังไม่มีวิธีการป้องกันไวรัสสแมลแวร์ขององค์กรหรือหน่วยงานของเอกชนซึ่งเป็นภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่ใช้โจมตีเจาะระบบข้อมูลธุรกิจทางการเงิน รวมถึง ไม่มีบทกำหนดโทษทางแพ่งสำหรับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลของรัฐบาลเพื่อให้เกิดความเกรงกลัว

ปัญหาของความรับผิดทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้โลกแคบลง การติดต่อสื่อสารระหว่างกันและการใช้ชีวิตประจำวันมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีต่างๆ มีการพัฒนาไปอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านการทำธุรกรรมทางการเงินที่เกิดความสะดวกรวดเร็ว ขณะเดียวกันสิ่งที่ตามมาควบคู่กับความสะดวกสบายเหล่านี้ คือ อาชญากรรมทางเทคโนโลยีหรือการหลอกลวงประชาชน ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการซื้อขายผ่านการให้บริการของธนาคาร การโอนจ่ายผ่านแอปพลิเคชันของธนาคารต่างๆ หรือ Mobile Banking การจ่ายเงินผ่านบัตรเครดิต การหลอกลวงผ่าน SMS แก๊งคอลเซ็นเตอร์ล่อให้โอนเงิน การใช้แอปพลิเคชันโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ถูกส่งมาโดยมิฉฉาชีพผ่านทางไลน์ อีเมล หรือ SMS ซึ่งอาจเป็นการล่อให้โอนเงิน หลอกให้กรอกข้อมูล หรืออ้างว่าเป็นหน่วยงานต่างๆ แล้วหลอกให้คลิกและดาวน์โหลดแอปพลิเคชันดูเงินลงในโทรศัพท์เคลื่อนที่อีกทีหนึ่ง

เนื่องจากพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 ระบุเกี่ยวกับการรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์เพียงว่า มาตรา 58 “ ในกรณีที่เกิดหรือคาดว่าจะเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ต่อระบบสารสนเทศซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศใด ให้หน่วยงานนั้นดำเนินการตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลคอมพิวเตอร์ และระบบคอมพิวเตอร์ของหน่วยงานนั้น รวมถึงพฤติกรรมแวดล้อมของตน เพื่อประเมินว่ามีภัยคุกคามทางไซเบอร์เกิดขึ้นหรือไม่ หากผลการตรวจสอบปรากฏว่าเกิดหรือคาดว่าจะเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ขึ้น ให้ดำเนินการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ตามประมวลแนวทางปฏิบัติและกรอบมาตรฐาน ด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของหน่วยงานนั้น และแจ้งไปยังสำนักงานและหน่วยงานควบคุมหรือกำกับดูแลของตนโดยเร็ว ในกรณีที่หน่วยงานหรือบุคคลใดพบอุปสรรคหรือปัญหาในการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ของตน หน่วยงานหรือบุคคลนั้นอาจร้องขอความช่วยเหลือไปยังสำนักงาน ” นอกจากนี้ บทกำหนดโทษ มาตรา 70 “ห้ามมิให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้เปิดเผยหรือส่งมอบข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูล

จราจรทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลของผู้ใช้บริการที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ให้แก่บุคคลใด ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับกับการกระทำเพื่อประโยชน์ ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้หรือผู้กระทำความผิดตามกฎหมายอื่นหรือ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี กับพนักงานเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ” และมาตรา 72 “ผู้ใดล่วงรู้ข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลของผู้ใช้บริการ หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ และเปิดเผยข้อมูลนั้นต่อผู้หนึ่งผู้ใดโดยมิชอบ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” ที่สำคัญคือ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลของรัฐบาลที่กระทำผิดไม่ต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง

และพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 มาตรา 9 ระบุความรับผิดชอบเฉพาะเจ้าของบัญชีเท่านั้น ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ว่า เจ้าของบัญชีม้า หรือเบอร์ม้า ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 300,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ รวมถึงผู้ที่เป็นธุระจัดหา โฆษณา หรือโฆษณาโดยประการใดๆ เพื่อให้มีการซื้อ ขาย ให้เช่า หรือให้ยืม บัญชีเงินฝาก บัตรอิเล็กทรอนิกส์ บัญชีเงินอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนเลขหมายโทรศัพท์ สำหรับบริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งลงทะเบียนผู้ใช้บริการในนามของบุคคลหนึ่งบุคคลใดแล้ว แต่ไม่สามารถระบุตัวผู้ใช้บริการได้ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 2 - 5 ปี หรือปรับตั้งแต่ 200,000 - 500,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับเท่านั้น ซึ่งก็ยังไม่มีการกำหนดบทลงโทษทางแพ่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลของรัฐบาล

สรุป

ในปัจจุบันการให้บริการหรือการประยุกต์ใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เครือข่ายโทรคมนาคม หรือการให้บริการโดยปกติของดาวเทียมมีความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ซึ่งอาจกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ดังนั้น การกำหนดบทลงโทษที่เกี่ยวกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ในราชอาณาจักรไทยจึงเป็นไปตามพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 มาตรา 58 มาตรา 70 มาตรา 71 และมาตรา 72 และพระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 มาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9 สำหรับบทลงโทษสูงสุดของผู้กระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมออนไลน์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 2-5 ปี หรือปรับตั้งแต่ 200,000 บาท ถึง 500,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งเป็นการกำหนดอัตราโทษเฉพาะแต่ในทางอาญาเท่านั้น แต่ยังไม่มียกเว้นบทบัญญัติมาตราใดที่กำหนดนโยบาย หรือวิธีการป้องกันไวรัสมัลแวร์ขององค์กรหรือหน่วยงานของเอกชน หรือกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยให้กับประชาชน และไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง ซึ่งหากมีการเพิ่มบทบัญญัติให้สามารถนำมาตรการลงโทษทางแพ่งมาใช้บังคับได้ด้วย ก็จะทำให้เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายให้รวดเร็วมากขึ้นและสามารถป้องกันหรือรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ได้อย่างทันทั่วทั้งที่

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า สำหรับปัญหาความรับผิดทางแพ่งที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ควรแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 70 มาตรา 71 และมาตรา 72 ของพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 ดังนี้

จากเดิมที่บัญญัติว่า “มาตรา 70 ห้ามมิให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้เปิดเผยหรือส่งมอบข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลของผู้ใช้บริการที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ให้แก่บุคคลใด ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

“มาตรา 71 พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ผู้ใดกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นล่วงรู้ข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลของผู้ใช้บริการหรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

“มาตรา 72 ผู้ใดล่วงรู้ข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลของผู้ใช้บริการหรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ และเปิดเผยข้อมูลนั้นต่อผู้หนึ่งผู้ใดโดยมิชอบ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

ควรแก้ไขเพิ่มเติมเป็น “มาตรา 70 ห้ามมิให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้เปิดเผยหรือส่งมอบข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลของผู้ใช้บริการ ที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ให้แก่บุคคลใด ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และต้องชดเชยค่าเสียหายทดแทนให้แก่หน่วยงานของรัฐเพื่อการนั้น”

“มาตรา 71 พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ผู้ใดกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นล่วงรู้ข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลของผู้ใช้บริการหรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และต้องชดเชยค่าเสียหายทดแทนให้แก่หน่วยงานของรัฐเพื่อการนั้น”

“มาตรา 72 ผู้ใดล่วงรู้ข้อมูลคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ ข้อมูลของผู้ใช้บริการหรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ และเปิดเผยข้อมูลนั้นต่อผู้หนึ่งผู้ใดโดยมิชอบ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ และต้องชดเชยค่าเสียหายทดแทนให้แก่หน่วยงานของรัฐเพื่อการนั้น”

เอกสารอ้างอิง

- ราชกิจจานุเบกษา. (2565). ประกาศคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ เรื่อง นโยบายและแผนปฏิบัติการว่าด้วยการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (พ.ศ. 2565—2570). (ออนไลน์). แหล่งที่มาจาก: <https://ratchakitcha.soc.go.th/pdfdownload/?id=139D288S0000000000700> สืบค้นเมื่อวันที่ 24 เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2567
- สหรัฐ กิตติการ. (2561). หลักและคำพิพากษากฎหมายอาญา. พิมพ์ครั้งที่ (8). กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สุภัทลี เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2561). “กฎหมายอาญาฝ่าย”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมาคมธนาคารไทย. (2565). ทำความรู้จัก “บัญชีม้า”บัญชี(สูญ)อันตราย. (ออนไลน์). แหล่งที่มาจาก: [http ; thai .or th.//](http://thai.or.th/) สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2567
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2562). พ.ร.บ. ไซเบอร์: เมื่อหลักความมั่นคงไซเบอร์แพ้ทัศนคติ “ความมั่นคง 0.4”. ไทยพับลิก้า. (ออนไลน์). แหล่งที่มาจาก: <https://thaipublica.org/2019/03/cybersecurity-principles-lost-national-security/> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2566.

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการควบคุมมาตรฐานการผลิตชาในราชอาณาจักรไทย

MODEL LAW ON CONTROL TEA PRODUCTION STANDARDS IN THE KINGDOM OF THAILAND

ผู้เขียน

ศุภวัฒน์ สรรพจารย์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาตรการทางกฎหมายมหาชนระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายของราชอาณาจักรไทย วิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการควบคุมมาตรฐานการผลิตชาในราชอาณาจักรไทยกับของต่างประเทศ และจัดให้มีกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการควบคุมมาตรฐานการผลิตชาในราชอาณาจักรไทย

วิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสารแล้วนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ด้วยทฤษฎีกฎหมาย ตำราทางวิชาการ งานวิจัย บทความจากวารสารหรือนิตยสารทางกฎหมาย เอกสารประกอบการสัมมนา สถิติ ข้อมูลจากเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ตทั้งของราชอาณาจักรไทยและของต่างประเทศ มีการจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้แทนสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กลุ่มผู้แทนสำนักงานมาตรฐานสินค้าการเกษตรและอาหารแห่งชาติ กลุ่มผู้บริโภค กลุ่มผู้ผลิตชาในไทย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการด้านชา

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการผลิตชาของราชอาณาจักรไทยไม่ได้มาตรฐานสากล การผลิตชาของราชอาณาจักรไทยยังไม่มีกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ ราชอาณาจักรไทยไม่มีหน่วยงานกำหนดมาตรฐานการผลิตชาไว้อย่างชัดเจน ชาที่ผลิตในราชอาณาจักรไทยไม่ได้กำหนดให้มีค่าบ่งบอกที่แสดงถึงคุณภาพของชา จึงทำให้ชาที่ผลิตในราชอาณาจักรไทยไม่ได้มาตรฐานสากลเทียบเท่ากับชาที่ผลิตในต่างประเทศ จึงขอเสนอแนะว่าควรมีการตรากฎหมายว่าด้วยการควบคุมมาตรฐานการผลิตชาในราชอาณาจักรไทยไว้เป็นการเฉพาะ

คำสำคัญ : ชา, ผลิตชา, ควบคุมมาตรฐาน

Abstract

The purpose of this research was to study the history, concept theories and related research international public law measures, foreign laws and the laws in Thailand, To analyze and compare the model law on control tea production standards in the kingdom of Thailand to those of and foreign countries moreover establish the model law on control tea production standards in the kingdom of Thailand.

The method of conducting this research is qualitative research by studying documents and content analysis law, academic text research articles from legal journals or magazines, seminar materials, statistics information from internet websites in the kingdom of Thailand and abroad. A focus group was conducted with in-depth interviews with 5 sample groups namely groups of representatives of the industrial standards institute, group of representatives of the national agricultural commodity and food standards office, tea consumer group, tea producers' group and tea experts/academics.

The findings indicated that the kingdom of Thailand tea production process does not meet international standards. Tea production in the kingdom of Thailand has no specific law. The kingdom of Thailand does not have a clearly defined tea production standard. The tea produced in the kingdom of Thailand has no indication of the quality of the tea. As a result, tea produced in the kingdom of Thailand is not up to international standards comparable to tea produced abroad. Therefore, it is suggested that a law on the regulation of tea production standards in the kingdom of Thailand should be enacted.

Keywords : tea, tea production, control standards

บทนำ

การดื่มชาขึ้นได้เริ่มขึ้นในประเทศจีน คาดว่าไม่น้อยกว่า 2,167 ปีก่อนคริสตกาล ส่วนการดื่มชาของไทยในสมัยสุโขทัยช่วงที่มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับจีน พบว่าได้มีการดื่มชากัน แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่านำเข้ามาอย่างไรและเมื่อใด แต่จากจดหมายของท่านลาลูแบร์ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้กล่าวไว้ว่าคนไทยได้รู้จักการดื่มชาแล้วโดยนิยมชงชาเพื่อรับแขกการดื่มชาของคนไทยสมัยนั้นดื่มแบบชาไม่ใส่น้ำตาล สำหรับการปลูกชาในราชอาณาจักรไทยนั้นแหล่งกำเนิดเดิมจะอยู่ตามภูเขาทางภาคเหนือของประเทศ โดยจะกระจายอยู่ในหลายจังหวัดแถบภาคเหนือที่สำคัญได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน ลำปางและตาก โดยมีแนวคิดทฤษฎีมาตรฐานการผลิตชาดังนี้ “ชา” ที่ผลิตในราชอาณาจักรไทยนั้นมี 2 สายพันธุ์คือ ชาอัสสัมและชาจีน ซึ่งมีกระบวนการผลิตที่แตกต่างกันดังนี้ 1. กระบวนการผลิตชาเมี่ยงหรือชาอัสสัม มีกระบวนการผลิตดังนี้ การเก็บใบชา การตากชา การคั่วใบชา การบดใบชา บรรจุถุงเพื่อขาย 2. กระบวนการผลิตชาจีน แบ่งได้ 3 ประเภทดังนี้ 2.1 ชาเขียว เป็นชาที่ไม่ผ่านกระบวนการหมัก มีกระบวนการผลิตดังนี้ การเก็บใบชาสด การผึ่งชา การอบหรือคั่วชา การนวดชา การอบแห้ง การคัดเกรด การบรรจุภัณฑ์ 2.2 ชาอู่หลง เป็นชากึ่งหมัก มีกระบวนการผลิตดังนี้ การเก็บใบชาสด การผึ่งแดด การผึ่งชาในร่ม การคั่วชา การนวดชา การอบแห้ง การคัดเกรด การบรรจุภัณฑ์ 2.3 ชาดำ เป็นชาที่มีกระบวนการหมัก 100% มีกระบวนการผลิตดังนี้ การเก็บใบชาสด การผึ่งแดด การหมักชา การคั่วชา การนวดชา การอบแห้ง การคัดเกรด การบรรจุภัณฑ์ ซึ่งเห็นได้ว่าชาที่ผลิตในราชอาณาจักรไทยมีจำนวนมากหลากหลายชนิด แต่กฎหมายว่าด้วยการควบคุมมาตรฐานการผลิตชาในราชอาณาจักรไทย ยังไม่มีประสิทธิภาพดีพอและไม่ได้มาตรฐานที่เป็นสากลเทียบเท่ากับต่างประเทศ จึงทำให้เกิดปัญหา 3 ประเด็นดังนี้

1. กระบวนการผลิตชาของราชอาณาจักรไทยไม่ได้มาตรฐานสากล

การผลิตชาในราชอาณาจักรไทยนั้น ต้องขออนุญาตการผลิตจากหลายหน่วยงานราชการ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ฯลฯ โดยปัจจุบันมีมาตรฐานการผลิตชาจำนวนมากดังนี้ มาตรฐานการผลิตชาเป็นมาตรฐานการผลิต ชา มอก.460-2562 มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ชา มพช.120/2558 มอก. เอส ชาจีน 91-2563 และสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร : สารพิษตกค้าง: ปริมาณสารพิษตกค้างสูงสุด (มกช. 9002-2559) และยังมีหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรฐานการผลิตชา แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่กำหนดไว้นั้น ก็ยังไม่ได้มาตรฐานสากล เนื่องจากเป็นมาตรฐานในเรื่องของการไม่มีสารพิษซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค มิใช่มาตรฐานในเรื่องคุณภาพของชา ซึ่งใช้กันอยู่ในระดับสากล จึงทำให้ชาที่ผลิตออกมาจำหน่ายไม่ได้คุณภาพ โดยพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ.2511 ไม่มีบทบัญญัติควบคุมการผลิตชาในราชอาณาจักรไทย ไว้เป็นการเฉพาะ

2. ราชอาณาจักรไทยไม่มีหน่วยงานกำหนดมาตรฐานการผลิตชา ไว้เป็นการเฉพาะ

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เป็นผู้กำหนดมาตรฐานการผลิตชาเป็นมาตรฐานการผลิต ชา มอก.460-2562 มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ชา มพช.120/2558 มอก. เอส ชาจีน 91-2563 และสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร : สารพิษตกค้าง: ปริมาณสารพิษตกค้างสูงสุด (มกษ. 9002-2559) และยังมีหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรฐานการผลิตชา ซึ่งจะเห็นได้ว่าสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเป็นผู้กำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจำนวนมากครอบคลุมทั้งหมดในราชอาณาจักรไทย มิได้เป็นหน่วยงานกำหนดมาตรฐานการผลิตชาไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งทำให้ชาที่ผลิตในราชอาณาจักรไทยไม่ได้คุณภาพและมาตรฐานสากล โดยพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ.2511 ไม่ได้กำหนดหน่วยงานกำหนดมาตรฐานการผลิตชา ไว้เป็นการเฉพาะอย่างชัดเจน

3. ชาที่ผลิตในราชอาณาจักรไทยมิได้กำหนดให้มีค่าบ่งบอกที่แสดงถึงคุณภาพของชา

ชาที่ได้รับอนุญาตให้ผลิตได้ตามมาตรฐานการผลิตชา นั้น ไม่มีค่าบ่งบอกซึ่งแสดงถึงคุณภาพของชา ส่วนชาที่ได้รับมาตรฐานตามสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ก็เพียงแสดงสัญลักษณ์ มาตรฐานการผลิต มอก.460-2562 มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มพช.120/2558 มอก. เอส 91-2563 หรือ เลขทะเบียน อย. ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) และที่เกี่ยวข้องแล้วแต่กรณีเท่านั้น ซึ่งเป็นเพียงมาตรฐานของสินค้าที่ผลิตในราชอาณาจักรไทย โดยพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ.2511 และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มิได้กำหนดให้มีค่าบ่งบอกที่แสดงถึงคุณภาพของชาไว้เป็นการเฉพาะอย่างชัดเจน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพ (Quality Control : QC) มีหลักสำคัญของแนวคิดนี้คือ การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผลิตออกมาเป็นไปตามแบบ มีความประณีต เรียบร้อย สวยงาม นำไปใช้งานได้สะดวก และเหมาะสมกับราคากิจกรรมดังกล่าวก็คือ กิจกรรมการคัดเลือกวัตถุดิบ กิจกรรมในกระบวนการผลิต กิจกรรมการตรวจสอบและทดสอบผลผลิต ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือของ (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา , 2566 : 2) เรื่อง แนวคิดของการควบคุมคุณภาพ

ทฤษฎีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Theory of Comparative advantage) มีหลักสำคัญของทฤษฎีนี้มีอยู่ว่าประเทศควรจะผลิตสินค้าที่ตนผลิตได้ดีที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุรัชย์ จันทร์จรัส , 2554 : 13) เรื่อง ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

ทฤษฎีบูรณาการ (Integration Theory) มีหลักสำคัญว่าการที่รัฐทั้งหลายมารวมมือกันเพื่อแสวงหาความมั่นคงสันติภาพและความร่วมมือในด้านต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (จุฑาทิพย์ คล้ายทับทิม , 2553 : 149) เรื่อง หลักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

จากการศึกษากฎหมายว่าด้วยการควบคุมมาตรฐานการผลิตชาของต่างประเทศ สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการควบคุมมาตรฐานการผลิตชาของต่างประเทศกับของราชอาณาจักรไทย

เรื่อง/ประเด็น	ไทย	เกาหลีใต้	ญี่ปุ่น	จีน	อเมริกาแคนาดา	มาเลเซีย	อินเดีย	ออสเตรเลีย	แทนซาเนีย	ศรีลังกา
1. บทบัญญัติควบคุมการผลิตชา ไว้เป็นการเฉพาะ	×	×	×	×	×	×	×	✓	×	✓
2. หน่วยงานกำหนดมาตรฐานการผลิตชาไว้เป็นการเฉพาะ	×	×	×	×	×	×	×	✓	×	✓
3. เครื่องหมายค่าบ่งบอกที่แสดงถึงคุณภาพของชา	×	×	×	×	×	×	×	✓	×	✓

หมายเหตุ สัญลักษณ์ ✓ หมายความว่า มี

สัญลักษณ์ × หมายความว่า ไม่มี

จากตารางเปรียบเทียบกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการควบคุมมาตรฐานการผลิตชาของต่างประเทศกับของราชอาณาจักรไทย มีเพียง 3 ประเทศ ที่มีการควบคุมมาตรฐานการผลิตชาตามเรื่อง/ประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. สาธารณรัฐอินเดีย มีบทบัญญัติควบคุมการผลิตชาไว้เป็นการเฉพาะคือ รัฐบัญญัติชา 1953 (The Tea Act, 1953) และมีคณะกรรมการชาอินเดีย (Tea board india) เป็นหน่วยงานของรัฐของรัฐบาลอินเดียภายใต้การควบคุมของกระทรวงพาณิชย์และอุตสาหกรรม และมีเครื่องหมายบ่งบอกที่แสดงถึงคุณภาพของชา ไว้เป็นการเฉพาะสัญลักษณ์ India Tea มาตรฐานระดับโลก World Gold Standard ของคณะกรรมการ ชาอินเดีย (Tea board india)

2. สหสาธารณรัฐแทนซาเนีย มีบทบัญญัติควบคุมการผลิตชาไว้เป็นการเฉพาะคือ รัฐบัญญัติชา 1997 (The Tea Act, 1997) มีคณะกรรมการชาแห่งแทนซาเนีย (TBT) และสำนักงานพัฒนาชาแทนซาเนีย เป็นองค์กรรับผิดชอบหลัก

3. สาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา มีบทบัญญัติควบคุมการผลิตชาไว้เป็นการเฉพาะคือ รัฐบัญญัติควบคุมชา หมวด 251 ปี 1957 (Tea Control Act, 1957) และที่เกี่ยวข้อง และมีคณะกรรมการ ชาศรีลังกา (SLTB) ตามกฎหมายคณะกรรมการชาศรีลังกา หมวด 14 ปี 1975 (Sri Lanka Tea Board Law 14 of 1975) และที่เกี่ยวข้อง เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักและมีโลโก้ Ceylon Tea Lion อันเป็นเอกลักษณ์

สัญลักษณ์ India Tea มาตรฐานระดับโลก World Gold Standard ของคณะกรรมการชาอินเดีย (Tea board india)

World's Gold Standard

ที่มา : <https://www.teaboard.gov.in/home>

ภาพประกอบที่ 1 สัญลักษณ์แห่งคุณภาพชา ของสาธารณรัฐอินเดีย

สัญลักษณ์ Ceylon Tea Lion อันเป็นเอกลักษณ์ ของคณะกรรมการชาศรีลังกา (SLTB) สาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา

Symbol of quality

ที่มา : <https://www.pureceylontea.com>

ภาพประกอบที่ 2 สัญลักษณ์แห่งคุณภาพชา ของสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา

สรุป

ราชอาณาจักรไทย ไม่มีบทบัญญัติควบคุมการผลิตชาไว้เป็นการเฉพาะ ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบหลักมีอำนาจในการควบคุมและตรวจสอบผู้ประกอบการทุกรายได้ในทุกขั้นตอนตั้งแต่การผลิต แปรรูป การกระจายสินค้า และการนำไปใช้ เพียงแต่มีหน่วยงานกำกับดูแลเป็นการทั่วไป เช่น สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ สถาบันรับรองระบบการผลิตผลิตภัณฑ์การเกษตร สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมวิชาการเกษตร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เป็นต้น และกฎระเบียบการติดฉลากของราชอาณาจักรไทย ไม่มีเครื่องหมายบ่งบอกที่แสดงถึงคุณภาพของชาไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน อันจะทำให้สามารถเลือกซื้อสินค้าได้ตรงตามความต้องการและปลอดภัย ทำให้ชาที่ผลิตออกมาจำหน่ายบางส่วนไม่ได้คุณภาพ ไม่มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและไม่มีความมาตรฐานเป็นสากลเทียบเท่ากับต่างประเทศ และจากการศึกษากฎหมายและมาตรฐานต่างๆของราชอาณาจักรไทยที่เกี่ยวกับการควบคุมมาตรฐานการผลิตชา นั้น จะเห็นได้ว่ามีกฎหมายและมาตรฐานต่างๆ จำนวนมาก มีหน่วยงานรับผิดชอบจำนวนมาก กฎหมายและมาตรฐานที่เกี่ยวข้องมีความซ้ำซ้อนกันบางส่วน ทำให้ผู้ผลิตชาจำนวนมากเกิดความสับสนว่าต้องปฏิบัติตามกฎหมายและมาตรฐานใดเป็นหลัก จึงควรมีการบัญญัติกฎหมายของราชอาณาจักรไทยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตชา และควรมีหน่วยงานกำหนดมาตรฐานการผลิตชาในราชอาณาจักรไทย และควรมีบทบัญญัติของกฎหมายให้ชาที่ผลิตในราชอาณาจักรไทยต้องมีค่าบ่งบอกคุณภาพมาตรฐานของชา ไว้เป็นการเฉพาะ เช่นเดียวกับต่างประเทศ เช่น สาธารณรัฐอินเดีย สหสาธารณรัฐแทนซาเนีย สาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา แล้วแต่กรณี เพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นสากลเทียบเท่ากับต่างประเทศต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความทางวิชาการนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาและความช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.เกรียงไกร กาญจนะคุหา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐฐา ฤาแรง หลักสูตรนิเทศศาสตศึกษาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น เป็นผู้ให้คำปรึกษาและให้แนวทางอันเป็นประโยชน์ในการทำบทความวิชาการนี้ให้มีความสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร . (2564). (ออนไลน์). สถานการณ์การผลิตชา.

แหล่งที่มา : https://www.doa.go.th/hort/wp-content/uploads/2021/01/%E0%B8%AA%E0%B8%96%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9C%E0%B8%A5%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%8A%E0%B8%B2_%E0%B8%A1%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A164.pdf

จุฑาทิพย์ คล้ายทับทิม. (2553). หลักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2566). (ออนไลน์). ชา.แหล่งที่มา : https://eto.ku.ac.th/neweto/e-book/plant/tree_fruit/fruit17.pdf

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2566). (ออนไลน์). แนวคิดของการควบคุมคุณภาพ.

แหล่งที่มา : https://elcim.sru.ac.th/niyom_su/pluginfile.php/27/block_html/content/บทที่%201%20แนวคิดของการควบคุมคุณภาพ%20%28Quality%20Control-%20QC%29.pdf

สุรัชย์ จันทร์จรัส. (2554). ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (พิมพ์ครั้งที่ 1). ขอนแก่น : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Srilanka tea board. (2023). (online). History of Sri Lanka Tea Board. AT : <https://www.srilankateaboard.lk>

Tea board india. (2023). (online). Tea board india. AT : <https://www.teaboard.gov.in/home>

Unitedrepublicoftanzania. (2023). (online). Quick Overview About Tanzania Tea.

AT:<https://unitedrepublicoftanzania.com/economy-of-tanzania/agriculture-in-tanzania/cash-crops-in-tanzania-commercial-money/quick-overview-about-tanzania-tea/>

กฎหมายราชอาณาจักรไทย

พระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ.2511 และแก้ไขเพิ่มเติม

มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ชอ มผช.120/2558

มาตรฐานอุตสาหกรรม ชอ มอก.460-2562

มาตรฐานอุตสาหกรรมเอส ชาจีน มอก.เอส 91-2563

กฎหมายต่างประเทศ

สาธารณรัฐอินเดีย The Tea Act, 1953

สหสาธารณรัฐแทนซาเนีย The Tea Act, 1997

สาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา Tea Control Act, 1957

Sri Lanka Tea Board Law 14 of 1975

Sri Lanka Tea Board Law 17 of 1985

Sri Lanka Tea Board Law 44 of 2006

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล	นายศุภวัฒน์ สรรพจารย์
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2526
ที่อยู่ปัจจุบัน	930/8 หมู่ 3 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
หน้าที่การงานปัจจุบัน	หัวหน้าฝ่ายอำนวยการ (นักบริหารงานทั่วไป ระดับต้น)
ประสบการณ์การทำงาน	18 ปี 1 เดือน
ที่อยู่ทำงาน	เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน
	888 หมู่ 3 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 57150
ประวัติการศึกษา	2552 วิทยาศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
	2553 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
	2556 นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
	2567 นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

การคุ้มครองและการเคารพสิทธิมนุษยชนต่อผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์

Protection and Respect for Human Rights for Myanmar Refugees

ผู้เขียน

เบญญา แคล้วคล่อง

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรวิภา พิชชา เถลิงพล

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการคุ้มครองและการเคารพสิทธิมนุษยชนต่อผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นจากผู้ลี้ภัยจากสถานการณ์สู้รบในเมียนมาร์เข้ามาในประเทศไทย ทุกภาคส่วนจะต้องให้ความสำคัญโดยมีการดำเนินการที่มีความรอบคอบและมีการร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง การให้ความคุ้มครองและการเคารพสิทธิมนุษยชนต่อผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ในประเทศไทยนั้น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาล องค์กรภาคเอกชน องค์กรกลุ่มอาสาสมัคร และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ผู้ลี้ภัยได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนที่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน ด้วยการจัดหาที่พักอาศัย การให้บริการด้านสุขภาพ การให้ความช่วยเหลือทางจิตใจ และการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน จะช่วยให้ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ได้รับการคุ้มครองและการเคารพสิทธิมนุษยชนอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉินอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ โดยต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาวและจะต้องมีการวางแผนและการดำเนินการที่เหมาะสม เพื่อจัดการกับสถานการณ์นี้ให้เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาทั้งประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ในระยะยาว

คำสำคัญ : การคุ้มครอง, การเคารพสิทธิมนุษยชน, ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์

ABSTRACT

This academic article aims to present content on the protection and respect of human rights for Myanmar refugees. This is a problems arising from refugees entering Thailand from the conflict situation in Myanmar. The problems arising from refugees entering Thailand from the conflict situation in Myanmar must be given importance by every sector with careful action and full cooperation. Providing protection and respect for human rights for Myanmar refugees in Thailand is a collaboration between the government, the private sector, voluntary organizations and local communities to provide refugees with assistance and support providing appropriate support in emergency situations by providing shelter, health services, psychological assistance and legal assistance. Working together, all sectors will ensure that Myanmar refugees receive appropriate protection and respect for human rights in emergency situations fully and effectively, taking into account the potential impacts on both in the short and long term and there must be appropriate planning and action to deal with this situation appropriately and facilitate the long-term development of both Thailand and Myanmar.

Keywords : Protection, Respect for human rights, Myanmar refugees

บทนำ

เมียนมาร์ (Myanmar) เป็นหนึ่งในประเทศที่มีสงครามและความขัดแย้งมากมายในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา สถานการณ์การสงครามในปัจจุบันเกิดขึ้นระหว่างกองกำลังทหารเมียนมาร์และกลุ่มก่อการร้ายชาวเมียนมาร์ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนกับประเทศไทยทางตะวันตกเฉียงใต้ สงครามและความขัดแย้งในเมียนมาร์ได้เกิดจากปัจจัยหลายประการ เช่น การชุมนุมของกลุ่มก่อการร้ายเพื่อต่อต้านการเผชิญหน้ากับทหารเมียนมาร์ การทุจริตของทหาร การละเมิดสิทธิมนุษยชน และการแข่งขันสำหรับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทั้งหมดได้เป็นเหตุให้เกิดการขัดแย้งอย่างต่อเนื่องในบริเวณต่าง ๆ สถานการณ์สู้รบในเมียนมาร์เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนและมีความรุนแรงมาก มีการเผชิญกับการชุมนุม การใช้กำลังทหาร และการประชุมของกลุ่มก่อการร้ายที่มีเป้าหมายในการก่อการร้ายและการรุกรานเพื่อแยกแยะกลุ่มชนที่ต่างกัน เกิดขึ้นเนื่องจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเผ่าพันธุ์ที่ต่างกันในประเทศ และส่งผลให้มีการล่องละเมิดสิทธิมนุษยชนและการละเมิดกฎหมายระหว่างสงครามเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สถานการณ์การสู้รบระหว่างทหารเมียนมาร์กับฝ่ายต่อต้านฯ ที่ยังคงสู้รบกันอย่างต่อเนื่องในพื้นที่สะพานมิตรภาพไทย - เมียนมาร์ แห่งที่ 2 (ฝั่งเมียนมาร์) บ.เยปู อ.เมียวดี จ.เมียวดี รัฐกะเหรี่ยง ประเทศเมียนมาร์ ฝั่งตรงข้าม บ.วังตะเคียนใต้ ม.7 ต.ท่าสายลวด อ.แม่สอด จ.ตาก ห่างจากชายแดนไทยประมาณ 1.5 กิโลเมตร ทำให้มีประชาชนเมียนมาร์ หลบหนีภัยสู้รบเข้าฝั่งไทย อ.แม่สอด จ.ตาก แล้วกว่า 3,000 คน การดูแลผู้หนีภัยความไม่สงบฯ เป็นไปตามหลักมนุษยธรรม ซึ่งทางฝ่ายปกครองและความมั่นคงของจังหวัดตาก ดูแลความปลอดภัยสถานที่และจัดหาอาหารและน้ำดื่ม โดยมีทีมบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขจาก รพ.สต.บ้านวังตะเคียน ไปตั้งจุดให้การปฐมพยาบาล ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับบาดเจ็บเล็กน้อย พร้อมกับดำเนินการเฝ้าระวังป้องกันโรคระบาด ทั้งนี้ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตาก ได้วางแผนสนับสนุนบุคลากรทางการแพทย์จากโรงพยาบาลใกล้เคียงในพื้นที่ เมื่อได้รับการร้องขอ รวมทั้งจัดเตรียมยา เวชภัณฑ์ อุปกรณ์ทางการแพทย์เพื่อรองรับสถานการณ์ฉุกเฉินไว้แล้ว โดยการให้ความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรมนี้จะไม่กระทบต่อการให้บริการประชาชนชาวไทย (ผู้จัดการออนไลน์, 2567)

สถานการณ์สู้รบในเมียนมาร์ มีผลกระทบทางทหารที่ส่งผลให้เกิดการเสียชีวิต บาดเจ็บ และการสร้างความสับสนและความกลัวให้กับประชากรชาวเมียนมาร์ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง สร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การทำลายสิ่งก่อสร้าง การทำลายทรัพย์สิน และการทำลายพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้มีประชากรหลายคนต้องเผชิญกับความยากลำบาก ในการเลี้ยงชีพและการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งการหนีมาของชาวพม่าไปยังประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศเมียนมาร์และประเทศไทย มีชาวพม่าหลายคนที่ต้องหนีจากสถานการณ์สู้รบในเมียนมาร์ เพื่อให้พ้นทางชีวิตที่ยากลำบากและอันตราย ซึ่งเป็นการเสี่ยงต่อการถูกจับกุม การสูญเสียทรัพย์สิน และการเสี่ยงต่อความปลอดภัยในการเดินทางข้ามมายังประเทศไทย

ดังนั้น เมื่อสงครามและความขัดแย้งในประเทศเมียนมาร์ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและเสี่ยงต่อชีวิตทั้งของประชากรชาวเมียนมาร์และประชาชนในเขตชายแดนของประเทศไทย การคุ้มครองและเคารพสิทธิมนุษยชนต่อผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์นั้นจึงเป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคมและมีได้เพียงแค่เรื่องของการเลือกปฏิบัติตามคำสั่งหรือกฎระเบียบเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องของความเอื้อเฟื้อและความเข้าใจต่อผู้มากผู้่น้อยที่ต้องหนีออกจากสถานการณ์ที่ไม่ปลอดภัย ซึ่งต้องมองเห็นถึงความทุกข์ทรมานและความเดือดร้อนของผู้ลี้ภัยและให้ความเข้าใจและความสนับสนุนในการช่วยเหลือให้เขาได้ การคุ้มครองและเคารพสิทธิมนุษยชนไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องเฉพาะกับการให้ความช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉินเท่านั้น แต่ยังเป็นการสนับสนุนและสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและเป็นกันเองในสังคม ทำให้ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ได้รับสิทธิและเสรีภาพในการมีชีวิตรอยู่ในที่ปลอดภัยและมั่นคงในยามที่เกิดสถานการณ์ฉุกเฉินขึ้น

ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยจากผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์

ปัญหาผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมกับไทย ซึ่งการสู้รบในรัฐกะเหรี่ยงไม่ใช่เรื่องใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้น ก่อนการรัฐประหารพม่าในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 2564 ก็เคยมีการสู้รบเกิดขึ้น และทั้งระเบิดทางอากาศก็ทำให้เกิดผลกระทบกับชาวบ้านในฝั่งไทยด้วย เนื่องจากไม่มีความแม่นยำและไม่มีเส้นแบ่งพรมแดนที่ชัดเจน ผลกระทบจึงกระจายเป็นวงกว้าง (ประชาไทย, 2565) การมีผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์มายังประเทศไทย สร้างผลกระทบต่อประเทศไทยในหลายด้าน โดยส่งผลกระทบต่อทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งการจัดการผู้ลี้ภัยที่ต้องการทรัพยากรทางการเงินและทรัพยากรมนุษย์ เช่น การจัดสรรงบประมาณสำหรับการดูแลผู้ลี้ภัย การจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการอพยพ และการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับผู้ลี้ภัย ซึ่งรัฐบาลต้องรับผิดชอบในการจัดการและสนับสนุน และอาจทำให้เกิดความไม่เรียบร้อยและความไม่ปลอดภัยในบริเวณที่ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์เข้าพักอาศัย ทำให้เกิดความเครียดต่อความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนท้องถิ่นและกลุ่มผู้ลี้ภัย โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนที่มีการปะทุของกลุ่มประชาชนและการก่อการร้ายจากกองกำลังทหารเมียนมาร์ เสี่ยงต่อความมั่นคงของประเทศไทย แม้ว่าผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ ส่วนหนึ่งชัดเจนว่าต้องการเข้ามาชั่วคราวกลับไปเมื่อเหตุการณ์สงบ แต่ระยะเวลาไม่มีใครล่วงรู้ได้ เป็นการให้ที่พักชั่วคราวให้บริการด้านมนุษยธรรมและบริการสาธารณะ ไม่จำเป็นให้ผู้ลี้ภัยมากลมกลืนกับสังคม ถ้าผู้ลี้ภัยไม่ต้องการ ด้วยเป็นกลุ่มที่อ่อนไหว มีความกังวล เพราะหลายคนเป็นผู้นำทางการเมืองและกองกำลังติดอาวุธชาติพันธุ์ มีความเปราะบางทางการเมืองสูง สร้างความกังวลให้ประเทศไทยในด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กลุ่มลักษณะนี้มีจำนวนไม่มาก อาจใช้วิธีพูดคุยกับประเทศที่ 3 หรือไม่ ในการช่วยรับกลุ่มเหล่านี้ไป หรือจะมีช่องทางอื่นใหม่ที่จะประนีประนอมร่วมกันของทุกฝ่าย (ศิริดา เหมานิฐฐาไท, 2566)

การจัดการและการให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ พบอุปสรรคจากอำนาจรัฐส่วนกลางที่ลงมากำกับนโยบายผู้อพยพข้ามแดน โดยคำนึงถึงเรื่องความมั่นคงเป็นหลักเพียงอย่างเดียว สร้างความยากลำบากในการจัดการและการให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยเป็นอย่างมาก มีการจัดการโดยคนพื้นที่ร่วมด้วย จึงมีความเข้าใจในปัญหามากกว่า ซึ่งหากสามารถตั้งศักยภาพของรัฐในพื้นที่และชุมชนเข้ามาร่วมจัดการ จะทำให้การรับมือกับสถานการณ์ได้ผลเพิ่มมากขึ้น และที่สำคัญคือชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย - เมียนมาร์ เป็นชุมชนที่พึ่งพาอาศัยกันมานาน (รอร พรหมประสิทธิ์, 2566)

สรุปได้ว่า การจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นจากผู้ลี้ภัยจากสถานการณ์สู้รบในเมียนมาร์ เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีการดำเนินการที่มีความรอบคอบและมีการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาล องค์กรที่เกี่ยวข้อง และสังคมอย่างเต็มที่ เพื่อให้มีการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนที่เหมาะสมต่อผู้ลี้ภัยและสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและเชื่อมโยงกันในสังคมไทย การมีผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์เข้ามาเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างเต็มรูปแบบ โดยต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และจะต้องมีการวางแผนและการดำเนินการที่เหมาะสม เพื่อจัดการกับสถานการณ์นี้ให้เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาทั้งประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ในระยะยาว

แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองและการเคารพสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน ถือกำเนิดมาพร้อมหลักประกันเพื่อความมั่นคงปลอดภัยให้กับมวลมนุษยชาติ ถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่มนุษย์ควรมีสติหรือที่ได้มาโดยธรรมชาติ หลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน จะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ (Non Discrimination) ระหว่างมนุษย์เพราะความแตกต่างในเรื่อง เพศ ผิว เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา สถานะทางสังคม ความคิดเห็นทางการเมือง หรือความคิดเห็นอื่น ๆ เป็นต้น (ศุภรา ศรีปวิทา, (ม.ป.ป.) สิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีมีเกียรติศักดิ์ประจำตัว สิทธิมนุษยชนไม่สามารถโอนให้แก่กันได้

สิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองทั่วโลกว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อมนุษย์นั้น สามารถจำแนกได้ครอบคลุมสิทธิ 5 ประเภท (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2562) ได้แก่

1) สิทธิพลเมือง ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพและความมั่นคงในชีวิต ไม่ถูกทรมาน ไม่ถูกทำร้ายหรือฆ่า สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ สิทธิในความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการปกป้องจากการจับกุมหรือคุมขังโดยมิชอบ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีในศาลอย่างยุติธรรมโดยผู้พิพากษาที่มีอิสระสิทธิในการได้รับสัญญาดีเสรีภาพของศาสนิกชนในการเชื่อถือและปฏิบัติตามความเชื่อถือ

2) สิทธิทางการเมือง ได้แก่ สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก สิทธิการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ เสรีภาพในการรวมกลุ่ม สิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสรี

3) สิทธิทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระและได้รับค่าจ้างอย่างเป็นธรรม สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน การได้รับมาตรฐานการครองชีพอย่างพอเพียง

4) สิทธิทางสังคม ได้แก่ สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการได้รับหลักประกันด้านสุขภาพ แม่และเด็กต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างเต็มที่ ได้รับความมั่นคงทางสังคม มีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว

5) สิทธิทางวัฒนธรรม ได้แก่ การมีเสรีภาพในการใช้ภาษาหรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นตน มีเสรีภาพในการแต่งกายตามวัฒนธรรม การปฏิบัติกิจตามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตน การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา การพักผ่อนหย่อนใจด้านการแสดงศิลปะ วัฒนธรรม บันเทิงได้โดยไม่มีใครมาบังคับ

หลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน 6 ประการ (กระทรวงยุติธรรม, 2562) ได้แก่

1. คนทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิทธิติดตัวทุกคนตามธรรมชาติตั้งแต่เกิด (Natural Rights)
2. คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination)
3. สิทธิมนุษยชน เป็นของคนทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม สุขภาพ ความคิดเห็นทางการเมือง (Universality)

4. สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวม แยกออกเป็นส่วน ๆ ไม่ได้และพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently)
5. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & inclusion) หมายความว่า ประชาชนแต่ละคนหรือกลุ่มประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและการเมืองและสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

6. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law)
ดังนั้น การจะเข้าใจความหมายของสิทธิมนุษยชนนั้นจำเป็นต้องเข้าใจหลักการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม และสิทธิทางวัฒนธรรม ที่ถือเป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชนด้วย

กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและการเคารพสิทธิมนุษยชน

การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัย ในการตอบสนองด้านนโยบายของนานาชาติ เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เนื่องจากจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความยุ่งยากซับซ้อนในสถานการณ์เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายการให้แหล่งพักพิงแก่ผู้ลี้ภัย (อังคณา กมลเพชร, 2556) นโยบายการรับผู้ลี้ภัยไปตั้งถิ่นฐานเป็นการช่วยเหลือเชิงมนุษยธรรม (Keely, B. Charles, 2001) ซึ่งการคุ้มครองและการเคารพสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องสำคัญที่มีการรับรองด้วยกฎหมายทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ โดยมีกฎหมายหลายประเภทที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงยุติธรรม, 2556) ดังนี้

แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3

สิทธิและสถานะบุคคลของคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ผู้อพยพ คนไทยพลัดถิ่นและผู้หนีภัยจากการสู้รบ การสู้รบระหว่างทหารรัฐบาลพม่ากับกองกำลังชนกลุ่มน้อยบริเวณชายแดนไทย - พม่าทำให้มีชาวพม่าหลบหนีภัยการสู้รบเข้ามาในเขตไทยนับหมื่นคน รัฐบาลไทยได้ให้ที่พักพิงผู้หนีภัยเป็นการชั่วคราว ให้การดูแลตามหลักมนุษยธรรม และส่งกลับเมื่อสถานการณ์คลี่คลาย อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยได้ผลักดันผู้หนีภัยการสู้รบตามแนวชายแดนกลับประเทศ ทั้งที่สถานการณ์ยังไม่ปลอดภัย นอกจากนี้ชนกลุ่มน้อย ซึ่งหนีภัยการสู้รบเข้ามาในประเทศ มีความซับซ้อนมากขึ้น เพราะส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เข้ามาแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจด้วย เจ้าหน้าที่รัฐจึงปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้เป็นคนที่เข้าเมืองผิดกฎหมายและผลักดันออกนอกประเทศ (กระทรวงยุติธรรม, 2556)

อนุสัญญาว่าด้วยสถานะของผู้ลี้ภัย พ.ศ. 2494

มาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหากรณีผู้ลี้ภัยในประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยไม่ได้เป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยสถานะภาพผู้ลี้ภัย พ.ศ. 2494 อีกทั้งไม่ได้มีการออกกฎหมายผู้ลี้ภัยไว้เป็นการเฉพาะ ทำให้กฎหมายหลักที่ประเทศไทยนำมาบังคับใช้กับกรณีผู้ลี้ภัย ได้แก่พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ซึ่งเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้เนื่องจากในปัจจุบันคนมีต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นจำนวนมาก จึงได้มีบทบัญญัติต่าง ๆ เพื่อความมั่นคงของประเทศและเพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนจึงตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยสถานะของผู้ลี้ภัย พ.ศ. 2494 ที่ได้มีการกำหนดในคำนิยามเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยไว้เป็นการเฉพาะ ทำให้ผู้ลี้ภัยไม่ได้เป็นบุคคลที่เข้าเมืองมาโดยผิดกฎหมายและยังเป็นบุคคลที่สามารถแยกออกจากบุคคลที่ผิดกฎหมายประเภทอื่นได้อย่างชัดเจน (ศิริกร ธนศักดิ์เดชา, (ม.ป.ป.)

สนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2562)

1. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) กล่าวถึง พันธกรณีของรัฐด้านสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติ รวมทั้งหน้าที่ของบุคคลที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและได้รับสิทธิทั้งด้านพลเมืองการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียม มีการกำหนดสิทธิต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นสิทธิของประชาชน ซึ่งว่าด้วยการกำหนดสิทธิของตนเองของประชาชนในเรื่องการเมืองและสามารถดำเนินการอย่างเสรีในการจัดการทรัพยากรและพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของตน และการประกันสิทธิของรัฐบาลที่ที่จะต้องส่งเสริมให้บังเกิดผลตามสิทธิดังกล่าว โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ ตามหลักการที่ได้ประกาศไว้ในกฎบัตรสหประชาชาตินั้น การยอมรับในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดและสิทธิที่เท่าเทียมกันและไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งปวงของมวลมนุษยชาตินั้นเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและยอมรับว่า สิทธิเหล่านี้มาจากศักดิ์ศรีแต่กำเนิดของมนุษย์ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อุดมการณ์ที่ว่าเสรีชนอุปโลกเสรีภาพทางพลเมืองและเสรีภาพทางการเมือง และโดยปราศจากความกลัวและความต้องการนั้นสามารถสัมฤทธิ์ผลหากมีการสร้างสภาวะซึ่งทุกคนจะอุปโลกสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รวมทั้งสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมถึงพันธกรณีแห่งรัฐบาลภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติที่จะส่งเสริมการเคารพและการยอมรับโดยสากลต่อสิทธิตระหนักว่า ปัจเจกบุคคลซึ่งมีหน้าที่ต่อปัจเจกบุคคลอื่นและต่อประชาคมของตนมีความรับผิดชอบที่จะเพียรพยายามในการส่งเสริมและการยอมรับสิทธิที่รับรองไว้ในกติกานี้ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2567)

2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR) พันธกรณีของรัฐภาคีที่จะดำเนินการมาตรการต่าง ๆ อย่างเหมาะสมตามลำดับขั้น นับตั้งแต่การเคารพ คุ้มครอง ส่งเสริมและทำให้เป็นจริงอย่างเต็มที่ตามทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้มีความคืบหน้าโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติซึ่งมีกำหนดสิทธิต่าง ๆ ของประชาชน ได้แก่ การกำหนดเจตจำนงของตน การจัดการทรัพยากรและการประกันสิทธิของรัฐบาล

ที่จะต้องให้สิทธิแก่ทั้งประชาชนและผู้ที่ไม่ใช่คนชาติของตน การประกันสิทธิความเท่าเทียมกันในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ระหว่างชายหญิงและเพื่อความเท่าเทียมกันในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พิจารณาว่า ตามหลักการซึ่งได้ประกาศไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติการรับรองศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิดและสิทธิเท่าเทียมกันและไม่อาจเพิกถอนได้ของมวลมนุษยชาตินั้นเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในโลก รับรองว่า สิทธิเหล่านี้มาจากศักดิ์ศรีแต่กำเนิดของมนุษย์ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อุณหภูมิที่ว่าเสรีชนจะต้องปลอดจากความกลัวและความขาดแคลนนั่น จะสามารถสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อมีการสร้างสภาวะซึ่งทุกคนจะได้รับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของตนเท่านั้น พิจารณาถึงพันธกรณีแห่งรัฐภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติในการ ส่งเสริมการเคารพและการยอมรับโดยสากลในสิทธิและเสรีภาพมนุษยชน ตระหนักว่า ปัจจุบันบุคคลซึ่งมีหน้าที่ต่อปัจเจกบุคคลอื่น และต่อประชาคมของตนมีความรับผิดชอบที่จะต้องพยายามส่งเสริมและยอมรับสิทธิที่รับรองไว้ในกติกานี้ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2567)

3. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: CEDAW) พันธกรณีของรัฐบาลที่ มาตรการที่รัฐบาลต้องดำเนินการเพื่อสนับสนุนความก้าวหน้าของสตรี ความเท่าเทียมกันระหว่างบุรุษและสตรีในด้านการเมืองและการดำรงชีวิต เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิของสตรีที่จะต้องได้รับการดูแลทางเศรษฐกิจ การป้องกันความรุนแรงต่อสตรีในสถานที่ทำงานและการเข้าถึงบริการสุขภาพ ฯลฯ ความเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรีในด้านกฎหมาย การจัดตั้งคณะกรรมการการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ การเลือกปฏิบัติต่อสตรีจะต้องถูกประณามและขจัดทุกประการโดยไม่ชักช้าและบรรจุหลักการความเสมอภาคของสองเพศ ไว้เป็นหลักประกันในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนกฎหมายและมาตรการอื่น ๆ ที่จะจัดการให้เกิดความก้าวหน้าอย่างเต็มที่ของสตรี ด้วยสิทธิมนุษยชนยืนยันหลักการที่ว่า การเลือกปฏิบัติเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้และประกาศว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ และว่าทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพบรรดาที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าชนิดใดหนึ่ง รวมทั้งความแตกต่างเพราะเหตุ สังกตว่า รัฐบาลกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีความผูกพันที่จะประกันสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรีในการที่จะได้อุปโภคสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม พลเมือง และทางการเมืองทั้งปวง พิจารณาถึง อนุสัญญาระหว่างประเทศที่กำหนดขึ้นภายใต้การสนับสนุนของสหประชาชาติและทบวงการชำนัญพิเศษที่ส่งเสริมความเสมอภาคแห่งสิทธิของบุรุษและสตรี อีกทั้งยังสังเกตถึง ญัตติ ปฏิญญา และข้อเสนอแนะที่รับรองโดยสหประชาชาติและทบวงการชำนัญพิเศษ ซึ่งส่งเสริมความเสมอภาคแห่งสิทธิของบุรุษและสตรี อย่างไรก็ตาม มีความห่วงใยว่าทั้ง ๆ ที่มีเครื่องมือต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว ก็ยังคงมีการเลือกปฏิบัติต่อสตรีอยู่อย่างกว้างขวาง การเลือกปฏิบัติต่อสตรี ขัดต่อหลักการของความเสมอภาคของสิทธิและความเคารพต่อเกียรติศักดิ์ของมนุษย์เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของสตรี ด้วยเงื่อนไขที่เสมอภาคกันกับบุรุษในการดำรงอยู่ทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในประเทศของตน ขัดขวางความเจริญเติบโตแห่งความรุ่งเรืองของสังคมและครอบครัว และทำให้พัฒนาการอย่างสมบูรณ์ของศักยภาพต่าง ๆ ของสตรีในการให้บริการแก่ประเทศของตนและมนุษยชาติเป็นไปได้โดยยากยิ่งขึ้น ในสถานการณ์แห่งความยากจน สตรีมีโอกาสเข้าถึงอาหาร การอนามัย การศึกษา การฝึกอบรม และโอกาสในการทำงานและความจำเป็นอื่น ๆ ได้น้อยมาก การจัดให้มีระเบียบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศแบบใหม่ ซึ่งอยู่บนรากฐานของสมรรถนะและความยุติธรรม จะช่วยในการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรีอย่างสำคัญ การขจัดการแบ่งแยกผิว การแบ่งเชื้อชาติทุกรูปแบบ การเลือกปฏิบัติตามเชื้อชาติ ลัทธิอาณานิคม ลัทธิอาณานิคมสมัยใหม่ การรุกราน การยึดครองครอบครอง และการแทรกแซงของต่างชาติในกิจการภายในของรัฐต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการได้อุปโภคสิทธิอย่าง

เต็มทีของบุรุษและสตรี ยืนยันว่า การทำให้สันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศแข็งแกร่งขึ้น การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างประเทศ ความร่วมมือซึ่งกันและกันในบรรดารัฐทั้งปวง โดยไม่ถือระบบสังคมและเศรษฐกิจของตน การลดอาวุธโดยทั่วไปและอย่างสันติ โดยเฉพาอย่างยิ่งการลดอาวุธนิวเคลียร์ภายใต้การควบคุมระหว่างประเทศอย่างเข้มแข็งและได้ผล การยืนยันถึงหลักการแห่งความยุติธรรม ความเสมอภาคและผลประโยชน์ของกันและกันในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ และการตระหนักถึงสิทธิของประชาชนที่อยู่ภายใต้การครอบครองของต่างชาติและอยู่ภายใต้อำนาณานิคม และการยึดครองของต่างชาติต่อการที่จะปกครองตนเองและการได้อิสระภาพ รวมทั้งการเคารพอธิปไตยแห่งชาติและบูรณภาพแห่งดินแดน จะช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าและพัฒนาการทางสังคม และในฐานะเป็นผลสืบเนื่องจะช่วยให้บรรลุถึงความเสมอภาคอย่างเต็มเปี่ยมระหว่างบุรุษมีความเชื่อมั่นว่า พัฒนาการอย่างเต็มที่และสมบูรณ์ของประเทศ สวัสดิภาพของโลกและเหตุที่จะมีสันติภาพ จำต้องให้สตรีได้เข้าร่วมอย่างเต็มที่ ในทุก 1 สาขาโดยเสมอภาคกับบุรุษค่านึงถึง การที่สตรีมีส่วนช่วยอย่างสำคัญต่อสวัสดิการของครอบครัวและต่อพัฒนาการของสังคม ซึ่งจนกระทั่งปัจจุบันนี้ยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างเต็มที่ ความสำคัญทางสังคมของความเป็นเพศมารดาและบทบาทของบิดามารดาในครอบครัวและการเลี้ยงดูบุตร และตระหนักว่าบทบาทของสตรีในการให้กำเนิดบุตรไม่ควรจะเป็นพื้นฐานในการเลือกปฏิบัติ แต่ตระหนักว่า การเลี้ยงดูบุตรจำต้องได้รับผิตชอบร่วมกันระหว่างบุรุษและสตรี และสังคมทั้งมวลตระหนักว่า จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทดั้งเดิมของบุรุษ รวมทั้งบทบาทของสตรีในสังคมและในครอบครัวเพื่อให้บรรลุถึงความเสมอภาคอย่างเต็มที่ระหว่างบุรุษและสตรีตั้งใจแน่วแน่ที่จะให้มีการปฏิบัติตามหลักการที่ระบุไว้ในปฏิญญาวาดด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี และเพื่อความมุ่งประสงค์นั้นจะกำหนดมาตรการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการจัดการเลือกปฏิบัติดังกล่าวในทุกรูปแบบและวิธีการ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2567)

4. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) การคุ้มครองร่างกายชีวิตเสรีภาพและสวัสดิภาพของเด็ก การให้สวัสดิการสังคมแก่เด็ก การคุ้มครองสิทธิทางแพ่งการคุ้มครองเด็กที่มีปัญหาความประพฤติหรือกระทำ ความผิดทางอาญา การคุ้มครองเด็กด้อยโอกาส เป็นการประกันสิทธิพื้นฐานของภูมิภาคต่อเด็กในเขตอำนาจของตนบนสิทธิพื้นฐาน 4 ประการ คือ สิทธิที่จะมีชีวิต สิทธิที่จะได้รับการปกป้อง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาและสิทธิที่จะมีส่วนร่วม การไม่เลือกปฏิบัติการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก สิทธิต่าง ๆ ที่เด็กพึงได้รับ ตามหลักการที่ประกาศในกฎบัตรสหประชาชาตินั้น การยอมรับในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดและสิทธิที่เท่าเทียมกัน ซึ่งไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งปวงของมวลมนุษยชาติ นั้น เป็นรากฐานของเสรีภาพความยุติธรรมและสันติภาพในโลก บรรดาประชาชนแห่งสหประชาชาติ ได้นับไว้ในกฎบัตรถึงความศรัทธาต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ และได้ตั้งเจตจำนงที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้น ภายใต้เสรีภาพที่กว้างขวางขึ้น สหประชาชาติได้ประกาศ และตกลงในปฏิญญาและกติกาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนว่า ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงที่กำหนดไว้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใดๆ อาทิเช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิดหรือสถานอื่น สหประชาชาติได้ประกาศในปฏิญญาสากลว่าเด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแล และการช่วยเหลือเชื่อว่า ครอบครัวในฐานะเป็นกลุ่มพื้นฐานของสังคมและเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สำหรับการเติบโตและความอยู่ดีกินดีของสมาชิกทุกคน โดยเฉพาะเด็กควร จะได้รับการคุ้มครองและการช่วยเหลือจำเป็นเพื่อที่จะสามารถมีความรับผิดชอบในชุมชนของตนได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างกลมกลืนและเต็มที่ที่จะดำรงชีวิตที่เป็นตัวของตัวเองในสังคม และควรเลี้ยงดูเด็กตามเจตนารมณ์แห่งอุดมคติที่ประกาศไว้ในกฎบัตรของสหประชาชาติ โดยเฉพาะเจตนารมณ์แห่งสันติภาพ ศักดิ์ศรี ความอดกลั้น เสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นเอกภาพ ได้มีการระบุถึงความจำเป็นที่จะขยายการดูแลโดยเฉพาะแก่เด็กใน

ปฏิญญาด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1924 และในปฏิญญาด้วยสิทธิเด็กซึ่งสมัชชาได้รับเอาเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 1959 และได้มีการยอมรับในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (โดยเฉพาะข้อ 23 และข้อ 24) ในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (โดยเฉพาะข้อ 10) และในธรรมนูญและตราสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของทบวงการชำนัญพิเศษ และองค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของเด็ก คำนึงถึงว่า ตามที่ได้ระบุในปฏิญญาด้วยสิทธิเด็กนั้น เด็กโดยเหตุที่ยังไม่เติบโตเต็มที่ทั้งทางร่างกายและจิตใจ จึงต้องการการพิทักษ์และการดูแลเป็นพิเศษ รวมถึงต้องการการคุ้มครองทางกฎหมายที่เหมาะสมทั้งก่อนและหลังการเกิด บทบัญญัติของปฏิญญาด้วยหลักกฎหมายและสังคมอันเกี่ยวกับการคุ้มครองและสวัสดิภาพเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการอุปการะและการรับเป็นบุตรบุญธรรมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ กฎระเบียบมาตรฐานขั้นต่ำสุดของสหประชาชาติสำหรับการบริหารงานยุติธรรมแก่ผู้เยาว์ (กฎปักกิ่ง) และปฏิญญาด้วยการคุ้มครองสตรีและเด็กในภาวะฉุกเฉิน และกรณีพิพาทกับด้วยอาวุธ ยอมรับว่า ประเทศทั้งปวงในโลกมีเด็กที่ดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะที่ยากลำบากอย่างยิ่ง และเขาเหล่านั้นจำเป็นต้องได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษ พิจารณาตามสมควรถึงความสำคัญของประเพณี และค่านิยมทางวัฒนธรรมของชนแต่ละกลุ่มที่มีต่อการคุ้มครองและการพัฒนาการอย่างกลมกลืนของเด็ก ความสำคัญของความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของเด็กในทุกๆ ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนา (กระทรวงการต่างประเทศ, 2567)

5. อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination : ICERD) การดำเนินมาตรการเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ เช่น การห้ามการโฆษณาชวนเชื่อ การประกันสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุคคลภายใต้กฎหมายทั้งในด้านสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเย้ยหยันเมื่อถูกละเมิด การให้ความสำคัญด้านมาตรการในการศึกษาวัฒนธรรม และข้อมูลเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติประกาศว่ามนุษย์ทั้งมวลเกิดขึ้นมาอิสระการจำแนกความแตกต่างใด ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว และชาติกำเนิด โดยพิจารณาว่า มนุษย์ทั้งมวลเสมอภาคกันตามกฎหมาย และมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ และจากการกระตุนใด ๆ อันอาจก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ สหประชาชาติได้ประณามลัทธิล่าอาณานิคม และการปฏิบัติใด ๆ อันก่อให้เกิดการแบ่งแยกและการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบหรือในแห่งหนใด และว่าปฏิญญาด้วยการคืนเอกราชให้แก่ประเทศและกลุ่มชนที่ตกเป็นอาณานิคม ลงวันที่ 14 ธันวาคม 2503 (ข้อมติสมัชชาสหประชาชาติที่ 1514 (XV)) ได้ยืนยันและประกาศอย่างหนักแน่นถึงความจำเป็นที่จะต้องล้มล้างการแบ่งแยกและเลือกปฏิบัติใด ๆ อย่างรวดเร็ว และ โดยไม่มีเงื่อนไข โดยพิจารณาว่า ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2506 ข้อมติสมัชชาสหประชาชาติที่ 1904 (XVIII) ยืนยันอย่างหนักแน่นถึงความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติที่มีอยู่ทั่วโลกในทุกรูปแบบและทุกแง่มุม และการสร้างเสริมความเข้าใจและความเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์เชื่อมั่นว่าลัทธิใด ๆ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่าคนเชื้อชาติหนึ่งเชื้อชาติใดเหนือกว่าชนเชื้อชาติอื่นเป็นความคิดที่ผิดในทางวิทยาศาสตร์ และในทางจริยธรรมของสังคม ทั้งยังเป็นลัทธิที่ยุติธรรมและอันตราย และไม่มีเหตุผลใดๆ ที่อาจรองรับการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติได้ ไม่ว่าจะเป็นทางทฤษฎีหรือในทางปฏิบัติไม่ว่าจะแห่งหนใด การเลือกปฏิบัติระหว่างมนุษย์บนพื้นฐานของเชื้อชาติ สีผิว และเผ่าพันธุ์กำเนิดเป็นอุปสรรคประการหนึ่งต่อความสัมพันธ์อันมิตรและสันติภาพระหว่างชาติ และอาจก่อความไม่สงบสุขและสวัสดิภาพในหมู่ชน และความสมานฉันท์ระหว่างผู้ที่อาศัยอยู่เคียงข้างกันแม้แต่ภายในรัฐหนึ่งรัฐเดียวกัน การคงอยู่ของอุปสรรคขวางกั้นทางเชื้อชาติไม่สอดคล้องอย่างยิ่งกับอุดมการณ์ของสังคมมนุษย์ใด ๆ หวั่นวิตกต่อการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ

ซึ่งยังคงมีปรากฏให้เห็นได้เด่นชัดในพื้นที่บางแห่งในโลกนี้ และต่อนโยบายของรัฐซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเหนือกว่าทางเชื้อชาติหรือความรังเกียจเผด็จพันธ์ อาทิ นโยบายแบ่งแยกผิวในแอฟริกาใต้ การแบ่งแยกกลุ่ม และการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติที่เข้มงวดที่จะจัดให้มีมาตรการต่าง ๆ ที่จำเป็นในอันที่จะจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบและทุกแง่มุมอย่างเร่งด่วน ตลอดจนป้องกันและต่อสู้กับลัทธิและแนวปฏิบัติใด ๆ ที่เป็นไปในการเหยียดผิว เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างเชื้อชาติต่าง ๆ และสร้างประชาคมระหว่างประเทศที่ปราศจากการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ และการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ อนุสัญญาว่าด้วยการเลือกปฏิบัติในการใช้งานและการประกอบอาชีพ ซึ่งได้รับการรับรองจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศ เมื่อปี 2501 และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางการศึกษา ซึ่งได้รับการรับรองโดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ เมื่อปี 2503 ปราศจากที่จะอนุวัติหลักการซึ่งปรากฏอยู่ในปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ และประกันให้มีการจัดวางมาตรการที่เป็นรูปธรรมเพื่อการอนุวัติการดังกล่าว (กระทรวงการต่างประเทศ, 2567)

6. อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT) มีวัตถุประสงค์ในการระงับและยับยั้งการทรมาน รวมทั้งป้องกันมิให้องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการใดที่เป็นารุยง ยินยอม รู้เห็นเป็นใจ ช่มชู้หรือบังคับขู่เข็ญที่จะเป็นการทรมานโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัสไม่ว่าทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ตามหลักการที่ประกาศไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ การยอมรับสิทธิที่เท่าเทียมกันและโอนมิได้ของสมาชิกทั้งปวงแห่งครอบครัวมนุษย์ เป็นรากฐานแห่งเสรีภาพความยุติธรรม และสันติภาพในโลก โดยยอมรับว่าสิทธิเหล่านั้นมาจากศักดิ์ศรีแต่กำเนิดของมนุษย์ โดยพิจารณาถึงพันธกรณีของรัฐต่าง ๆ ภายใต้กฎบัตรฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อ 55 เพื่อส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติตามทั่วสากลต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวง โดยคำนึงถึงข้อของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และข้อ 7 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งทั้งสองฉบับต่างบัญญัติว่า ต้องมิให้บุคคลใดตกอยู่ภายใต้การทรมานหรือการประตบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี โดยคำนึงเช่นกันถึงปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทั้งปวงจากการตกอยู่ภายใต้การทรมาน การปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ซึ่งสมัชชาสหประชาชาติได้ตกลงรับ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1975 โดยปรารถนาที่จะทำให้การต่อสู้เพื่อต่อต้านการทรมาน และการประตบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี มีประสิทธิผลยิ่งขึ้นทั่วโลก (กระทรวงการต่างประเทศ, 2567)

7. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของชนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนให้สังคม ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของชนพิการ โดยเน้นที่การจัดอุปสรรคจากภายนอก ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญ และการแก้ไขความเสียเปรียบทางสังคมของชนพิการ ซึ่งก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ขัดขวาง การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ รัฐภาคีมีพันธกรณีที่จะต้องจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในทุกรูปแบบทั้งในด้านกฎหมายการปกครองและการปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการกำหนดมาตรการที่เหมาะสม เพื่อประกันการเข้าถึงและใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันของชนพิการ ไทยเข้าเป็นภาคีโดยการให้สัตยาบัน เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2551 และมีผลใช้บังคับกับไทย เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551 โดยมีเนื้อหาสาระในเรื่องของการส่งเสริมคุ้มครองและประกันให้คนพิการทั้งปวง ได้อุปโภคสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน และส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด การจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทุกรูปแบบ การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การขนส่ง ข้อมูล

ข่าวสารและบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกันของคนพิการในทางกฎหมาย ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การทำงาน การศึกษาพยาบาล การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อคนพิการ (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2552)

8. अनुสัญญาว่าด้วยการป้องกันบุคคลจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (ไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบัน) รัฐภาคีต้องกำหนดให้การบังคับให้บุคคลต้องสูญหายเป็นอาชญากรรมร้ายแรง รัฐภาคีต้องกำหนดมาตรการการสอบสวนโดยพลันเพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การบังคับให้บุคคลต้องสูญหายเป็นอาชญากรรมต่อเนื่อง ความต่อเนื่องจะสิ้นสุดเมื่อทราบชะตากรรมและที่อยู่ของเหยื่อ การให้ความสำคัญกับญาติของผู้เสียหายในกระบวนการให้ความเป็นธรรม ญาติผู้สูญหายจะมีส่วนร่วมในการติดตามหาตัวผู้สูญหาย (กระทรวงยุติธรรม, 2562) ไทยลงนามแล้ว เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2555 และอยู่ระหว่างการดำเนินการเพื่อให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคี

9. अनुสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว (ไทยยังไม่ได้ลงนามและให้สัตยาบัน)

กฎหมายที่เกี่ยวกับการรักษาความมั่นคง เป็นกฎหมายที่มีลักษณะพิเศษที่สุด กล่าวคือ เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารอย่างเบ็ดเสร็จ เพื่อที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของชาติในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ที่ผิดปกติเป็นเหตุฉุกเฉินและมีความร้ายแรงถึงขนาดที่กฎหมายที่บังคับใช้ในยามปกติไม่สามารถบริหารจัดการสถานการณ์นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงยุติธรรม, 2562)

การคุ้มครองและการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ลี้ภัยเมียนมาร์ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากทั้งในระดับชาติและนานาชาติ เพื่อให้ผู้ลี้ภัยได้รับการคุ้มครองและการช่วยเหลือที่เหมาะสมในสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อชีวิตและความปลอดภัย การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยสถานการณ์สู้รบในเมียนมาร์มายังประเทศไทย เป็นเรื่องที่มีความเร่งด่วนและควรได้รับความสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ซึ่งมีการดำเนินการให้ความช่วยเหลือในหลายด้าน ดังนี้

1. การให้บริการเบื้องต้น เพื่อช่วยเหลือชาวเมียนมาร์ที่ที่ลี้ภัยเข้ามายังประเทศไทย เช่น การจัดหาอาหารและน้ำดื่ม เป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก ผู้ลี้ภัยเข้ามาในสภาพที่ขาดแคลนทรัพยากรอย่างสิ้นเชิง การให้บริการอาหารและน้ำดื่มให้แก่ผู้ลี้ภัยจะช่วยให้พวกเขามีพลังงานและสามารถเผชิญต่อสถานการณ์ได้อย่างมั่นคง

2. การจัดหาที่พักผ่อนที่ปลอดภัยและเครื่องนุ่งห่มให้แก่ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ ซึ่งการมีที่พักที่ปลอดภัยและสะดวกสบายเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากผู้ลี้ภัยอาจเสียบ้านหรือต้องทิ้งที่อยู่อาศัยมา เป็นการช่วยให้มีสถานที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและสะดวกสบายในช่วงเวลาที่ต้องหนีจากสถานการณ์สู้รบในเมียนมาร์

3. การให้บริการทางการแพทย์เพื่อรักษาอาการป่วยหรือบาดเจ็บให้แก่ชาวเมียนมาร์ โดยการจัดเตรียมสถานที่รักษาพยาบาลและการรักษาพยาบาลเบื้องต้น การมีทีมแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ที่พร้อมให้บริการในกรณีฉุกเฉินสามารถช่วยให้ผู้ลี้ภัยได้รับการดูแลและการรักษาที่เหมาะสม

4. การให้คำแนะนำและการช่วยเหลือในการประสานงานกับหน่วยงานระดับชาติและนานาชาติ เพื่อให้ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์สามารถเข้าถึงบริการและความช่วยเหลือที่ต้องการได้อย่างเหมาะสมรวมถึงการให้ความช่วยเหลือในด้านสิทธิและความคุ้มครองตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชาวเมียนมาร์ได้รับความช่วยเหลือและความคุ้มครองตามสิทธิที่พึงได้

ด้วยผู้ลี้ภัยตกอยู่ในสภาพของการเป็นผู้ได้รับการช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมมาโดยตลอด ผู้ลี้ภัยที่อยู่ในวัยกลางคน หรือวัยสูงอายุ มีแนวโน้มที่จะกลับคืนสู่ถิ่นฐานเดิมของตนเอง แต่สำหรับผู้ลี้ภัยวัยหนุ่มสาว มักไม่มีความผูกพันกับประเทศ เมียนมาร์ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเลือกอยู่ในประเทศไทยหรือไปประเทศที่สามต่อ หากเปลี่ยนมุมมองจากผู้ลี้ภัยที่เป็นเหยื่อของความรุนแรง การเป็นผู้ที่รอคอยความช่วยเหลือ ขาดศักยภาพที่จะช่วยเหลือตนเอง เปลี่ยนมาเป็นผู้ลี้ภัยที่เป็นผู้มีความสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการพัฒนาการดำรงชีวิตของตนเอง และเตรียมตัวสำหรับอนาคตของตนเองและครอบครัว จากการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม (Humanitarianism) ไปสู่แนวคิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Development) ซึ่งการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวเมียนมาร์ที่ลี้ภัยจากสงครามมายังประเทศไทย เป็นกระบวนการที่ต้องมีการประสานงานที่กระชับระหว่างหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้การช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในการแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน (ชยันต์ วรรณระภูติ และมาลี สิทธิเกรียงไกร, 2556) ซึ่งหากเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นเรื่องที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยความร่วมมือของสังคมในทุกระดับ มนุษย์ทุกคนต้องได้รับสิทธิเสรีภาพรัฐ จะต้องการให้สิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมืองของทุกชาติอย่างเท่าเทียมกัน โดยสิทธิตามกฎหมายทุกอย่างไม่ใช่เรื่องสิทธิมนุษยชน มีสิทธิบางอย่างเท่านั้นถือเป็นสิทธิมนุษยชน เพราะเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด ไม่สามารถโอนไปให้คนอื่น หรือไม่มีใครมาพรากไปจากมนุษย์แต่ละคนได้ และสิทธิที่เป็นสิทธิมนุษยชนนั้นถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติระหว่างมนุษย์ เช่น การฆ่าหรือทำร้ายกัน แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่า การทำร้าย หรือการฆ่าเป็นความผิด คนทุกคนก็รู้อยู่แล้วว่าเป็นความผิด แต่การที่คนในชาติไม่ได้รับอาหารที่เพียงพอแก่การยังชีพ ไม่ถือว่าใครทำผิดกฎหมาย แต่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่ง ที่รัฐบาลมีหน้าที่ต้องจัดการให้คนในชาติได้รับอาหารอย่างพอเพียงแก่การมีชีวิตอยู่รอด (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน, 2564)

การให้ความคุ้มครองและเคารพสิทธิมนุษยชนต่อผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ในประเทศไทยนั้น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาล องค์กรภาคเอกชน องค์กรกลุ่มอาสาสมัคร และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ผู้ลี้ภัยได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนที่เหมาะสม ในสถานการณ์ฉุกเฉิน ด้วยการจัดหาที่พักอาศัย การให้บริการด้านสุขภาพ การให้ความช่วยเหลือทางจิตใจ และการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยทุกภาคส่วนมีความสำคัญ ดังนี้

1. รัฐบาลไทย มีหน้าที่ในการสนับสนุนและดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ โดยการจัดหาที่พักอาศัยที่มีความปลอดภัยและสะอาดให้แก่ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ พร้อมทั้งให้อาหารที่มีคุณภาพและเพียงพอในแต่ละวัน และให้บริการด้านสุขภาพ โดยจัดหาบุคลากรทางการแพทย์และพยาบาลที่มีความเชี่ยวชาญในการให้บริการทางการแพทย์และการรักษาให้แก่ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ รวมถึงการจัดหา ยา อุปกรณ์การแพทย์ เครื่องมือทางการแพทย์ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในการดูแลสุขภาพ และให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยการจัดให้มีทีมงานที่เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน เข้ามาให้คำแนะนำและความช่วยเหลือในการป้องกันความเสี่ยงทางกฎหมาย เช่น การให้คำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิของผู้ลี้ภัย การดำเนินกระบวนการขอเอกสารเอาตัวขึ้นทะเบียน และการป้องกันการละเมิดสิทธิรวมถึงการเสริมสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคเอกชนและองค์กรกลุ่มอาสาสมัคร

2. องค์กรภาคเอกชน มีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนแก่ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ โดยการมอบที่พักอาศัย ซึ่งองค์กรภาคเอกชนมักมีความยืดหยุ่นและความเชื่อถือได้ในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

3. องค์กรกลุ่มอาสาสมัคร มีบทบาทในการสนับสนุนและดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ โดยการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือที่ต่างได้รับการฝึกฝนและเตรียมพร้อมในการดำเนินการ การให้ความช่วยเหลือทางจิตใจที่เหมาะสม เช่น การให้คำปรึกษาทางจิตใจและการสนับสนุนจิตใจให้กับผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ที่อาจมีความเครียดหรือกังวลในสถานการณ์ฉุกเฉิน

4. ชุมชนท้องถิ่น มีบทบาทในการเปิดเผยและยอมรับผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์เข้าพักอาศัย รวมถึงการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ลี้ภัยได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนในสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและเป็นกันเอง

สรุปได้ว่า การให้ความช่วยเหลือแก่ชาวเมียนมาร์ที่ลี้ภัยจากสงครามมายังประเทศไทย ที่เป็นไปตามกฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและการเคารพลีขิมนุษยชน เป็นกระบวนการที่ต้องมีการประสานงานที่คิระหว่างหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชน เพื่อให้การช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในการแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

บทสรุป

การให้ความสำคัญกับการคุ้มครองและการเคารพลีขิมนุษยชนต่อผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ โดยศึกษาปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยจากผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองและการเคารพลีขิมนุษยชน และกฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและการเคารพลีขิมนุษยชน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นจากผู้ลี้ภัยจากสถานการณ์สู้รบในเมียนมาร์ เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกภาคส่วนจะต้องมีการดำเนินการที่มีความรอบคอบและมีการร่วมมือกันระหว่างอย่างเต็มที่ เพื่อให้มีการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนที่เหมาะสมต่อผู้ลี้ภัย การมีผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์เข้ามาเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างเต็มรูปแบบ โดยต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และจะต้องมีการวางแผนและการดำเนินการที่เหมาะสม เพื่อจัดการกับสถานการณ์นี้ให้เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาทั้งประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ในระยะยาว การให้ความคุ้มครองและการเคารพลีขิมนุษยชนต่อผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ในประเทศไทยนั้น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาลองค์กรภาคเอกชน องค์กรกลุ่มอาสาสมัคร และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ผู้ลี้ภัยได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนที่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน ด้วยการจัดหาที่พักอาศัย การให้บริการด้านสุขภาพ การให้ความช่วยเหลือทางจิตใจและการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน จะช่วยให้ผู้ลี้ภัยชาวเมียนมาร์ได้รับการคุ้มครองและการเคารพลีขิมนุษยชนอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉินอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้ความกรุณาอย่างยิ่จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพาพิชชา เถลิพล อาจารย์ที่ปรึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่ได้อนุเคราะห์ให้ความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งให้การสนับสนุนและเป็นที่กำลังใจให้กับผู้เขียนบทความ และขอขอบพระคุณบุคลากร ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในการประสานงานและอำนวยความสะดวกในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ด้วยดีตลอดมา จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

บรรณานุกรม

- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (2562). สิทธิมนุษยชน. https://deac.drr.go.th/wp-content/uploads/2019/12/drr-2019-12-25_02-50-04_686788.pdf
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2567). สนธิสัญญาหลักด้านสิทธิมนุษยชน. สืบค้นจาก <https://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mechanism/>
- กระทรวงยุติธรรม. (2556). แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. <https://broadcast.nbtc.go.th/data/document/services/doc/th/580400000001.pdf>

- กระทรวงยุติธรรม. (2562). สิทธิมนุษยชนและกฎหมายที่ควรทราบสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านความมั่นคง. กรุงเทพฯ: กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. <https://peaceresourcecollaborative.org/wp-content/uploads/2019/10/สิทธิมนุษยชนและกฎหมายแก้ไข.pdf>
- ชยันต์ วรรณะภูติ และมาลี สิทธิเกรียงไกร. (2556). ทางเลือกเชิงนโยบายการแก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัยในค่ายพักพิงชั่วคราว. รายงานวิจัย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. <http://www.cesd.soc.cmu.ac.th/wordpress/wp-content/uploads/2017/01/Report2.pdf>
- ประชาไท. (2565). 'ผู้ลี้ภัยพม่า' ท่ามกลางสงคราม และการจัดการที่ไม่ก้าวข้ามความมั่นคงของรัฐไทย. <https://prachatai.com/journal/2022/06/99195>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2567). สธ.ดูแลเมียนมาหนีภัยสู้รบ พบเจ็บ 1 รายจากสะเก็ดระเบิด ส่ง รพ.แม่สอด. <https://mgronline.com/qol/detail/9670000034345>
- รอร พรหมประสิทธิ์. (2566). 'สภาวะกลับไม่ได้ไปไม่ถึง' ของผู้ลี้ภัยเมียนมา คนที่ไม่ถูกนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย แต่ถูกหยิบใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง. <https://themomentum.co/feature-myanmar-maesot-thailand-worldrefugeeday/>
- ศิรดา เหมานิภูนา. (2566). ความท้าทายในการจัดการผู้อพยพเมียนมาหนีการสู้รบ หาดพื้นที่ปลอดภัยในไทย. <https://thaipublica.org/2023/07/challenges-of-thailand-concerning-myanmar-refugees/>
- ศิริกร ธนศักดิ์เดชา. (ม.ป.ป.). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. http://www.lawgrad.ru.ac.th/AbstractsFile/6024011161/15738084354c40d6fb_11dd76630023b44f3fe60173_abstract.pdf
- ศุภรา ศรีปวิทา. (ม.ป.ป.). แนวคิดและหลักการของสิทธิมนุษยชน. https://policetraining9.com/index.php?option=com_attachments&task=download&id=279
- สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. (2564). ชุดความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ : กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. <https://asdd.mol.go.th/news/ชุดความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน-สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ-สนธิสัญญาหลักระหว่างประเทศด้านสิทธิ-มนุษยชนที่ประเทศไทยภาคี>
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (2552). อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ. สืบค้นจาก <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/CRPD.pdf>
- อังคณา กมลพิษฐ์. (2556). แนวความคิดการให้แหล่งพักพิงแก่ผู้ลี้ภัยในระหว่างและหลังยุคสงครามเย็นของประเทศอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์. <http://www.ias.chula.ac.th/ias/th/Article-Detail.php?id=5>
- Keely, B. Charles. (2001). The International Refugee Regime(s): The End of the Cold War Matters. In *International Migration Review*, 35(1), 303-314.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	นางสาวเบญญา แคล้วคล่อง
หน้าที่การงานปัจจุบัน	พนักงานวิเคราะห์นโยบายแผน สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การท่องเที่ยวไทยเพื่ออนาคตที่ดีกว่า

THAI TOURISM FOR A BETTER FUTURE

ผู้เขียน

กวิทร์ทิพย์ รุจธนจิรัช

บทคัดย่อ

รัฐบาลโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาหมั่นนโยบายการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของยุทธศาสตร์ชาติ โดยให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งจากภายใน การฟื้นตัวอย่างมีความรับผิดชอบ และการเป็นจุดเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของภูมิภาค ทั้งนี้ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด – 19 ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทั่วโลก นับเป็นโอกาสสำคัญที่ประเทศไทยจะได้พลิกโฉมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดความเข้มแข็งจากภายในที่ยั่งยืน เกิดความยืดหยุ่นคล่องตัว และมีการเติบโตบนพื้นฐานของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย จึงได้กำหนดการดำเนินงานการท่องเที่ยวไว้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ 2) การศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยและของโลก 3) การศึกษาแนวโน้มการท่องเที่ยวของประเทศไทยและของโลก 4) การศึกษาทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยตามแบบรายสำคัญ 5) การทบทวนและวิเคราะห์ความสอดคล้องของนโยบาย แผน และยุทธศาสตร์ระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และ 6) การรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570) เพื่อพลิกฟื้นการท่องเที่ยวไทยเพื่ออนาคตที่ดีกว่าสำหรับทุกคน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของ 3 กลุ่มหลัก คือ 1) ประชาชน ซึ่งการท่องเที่ยวไทยจะมุ่งเน้นไปที่ผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมที่ประชาชนไทยและนักท่องเที่ยวจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน คือ เรื่องความสะอาด ปลอดภัย และการได้รับมาตรฐานการท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมให้มีความเชื่อมโยงและยกระดับสาธารณูปโภคให้มีคุณภาพตลอดเส้นทาง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย รวมไปถึงการใช้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจากศูนย์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว เพื่อนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป 2) รายได้ ที่การท่องเที่ยวไทยยังคงมุ่งเน้นผลกระทบทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นไปที่การดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพสูงจากหลากหลายประเทศอย่างสมดุล โดยพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวไทยให้มีความล้ำสมัย ส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีศักยภาพ และสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวให้น่าประทับใจ มีคุณค่า อีกทั้งมุ่งเน้นไปที่การตลาดการรัวไหลของรายได้จากการท่องเที่ยว และการกระจายความเจริญจากการท่องเที่ยวไปยังทุกพื้นที่ทั่วประเทศไทย รวมไปถึงการให้ความสำคัญแก่การฟื้นฟูและส่งเสริมภาคการผลิตในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้กลับมามีขีดความสามารถในการแข่งขันระดับโลก 3) ความยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวไทยจะมีส่วนช่วยในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและต่อยอดทรัพย์สินทางวัฒนธรรมไทยและเอกลักษณ์ไทยให้เข้ากับยุคสมัยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวไทย/อนาคตที่ดีกว่า

ABSTRACT

The government through the Ministry of Tourism and Sports has tourism policies in line with changes in national strategy. By giving importance to strength from within. Responsible for recovery and being a tourism connection point in the region. In this regard, the COVID-19 outbreak situation has affected tourism around the world. This is an important opportunity for Thailand to transform the tourism industry to be strong and sustainable from within. Be flexible and agile. And has growth based on the economy, society, and environment. Taking into account the context of the Thai tourism industry Therefore, tourism operations have been defined in 6 steps: 1) Evaluation of performance according to the National Tourism Development Plan 2) Study of the current situation in tourism in Thailand and the world 3) Study of trends in tourism in Thailand and the world 4) Study of the direction of tourism development of the country Important role models 5) Review and analysis of consistency of related national policies, plans and strategies. with tourism and 6) listening to opinions from stakeholders involved in the tourism industry. Including the National Tourism Development Plan No. 3 (2023 - 2027) to revive Thai tourism for a better future for everyone. Taking into account the benefits of 3 main groups: 1) People: Thai tourism will focus on positive impacts on society where Thai citizens and tourists will benefit together, namely cleanliness, safety, and obtaining tourism standards. Developing transportation infrastructure to ensure connectivity and upgrading public utilities to quality along the route. Development of human resources in tourism in Thailand Including the use of tourism information from the tourism information center. to further develop tourism 2) Income that Thai tourism still focuses on economic impact It focuses on attracting high-quality tourists from a variety of countries in a balanced way. By developing the Thai tourism market to be cutting-edge. Promote diverse and potential forms of tourism. and create an impressive and valuable travel experience for tourists and also focus on reducing the leakage of revenue from tourism and spreading prosperity from tourism to all areas throughout Thailand. Including giving importance to restoring and promoting the production sector in the tourism industry to return to its global competitiveness. 3) Sustainability, where Thai tourism will help preserve the abundance of the environment and reduce environmental and cultural impacts. By applying technology and innovation to effectively manage the number of tourists and build on Thai cultural assets and Thai identity to suit modern times sustainably.

Keyword (s) : Thai Tourism, A Better Future

บทนำ

รัฐบาลให้ความสำคัญกับการกระตุ้นตลาดการท่องเที่ยวไทยควบคู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งครอบคลุมถึงการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้คงความเป็นธรรมชาติมากที่สุด โดยได้ประชาสัมพันธ์ 4 นโยบาย กระตุ้นการท่องเที่ยวไทยตลอดปี 2567 ด้วยการร่วมมือกับทุกภาคส่วน ตามแนวคิด “365 วันเมืองไทยเที่ยวได้ทุกวัน – 55 เมืองรอง – พัฒนาการสื่อสาร - กระตุ้นไทย/ต่างชาติใช้เงิน” โดยมีเป้าหมายเพื่อกระจายรายได้สู่พื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศและฟื้นฟูเศรษฐกิจประเทศ (บริษัท เดอะ สเปซบาร์ จำกัด. ออนไลน์)

นโยบายที่ 1 ยกระดับให้สามารถท่องเที่ยวทั่วเมืองไทยได้ตลอด 365 วัน ด้วยหลักคิดทำการตลาดด้วยอีเวนต์ (Event Marketing) ผ่านงานเทศกาลงานประเพณีหลักต่าง ๆ ในทุกพื้นที่ทั่วไทยให้ครบตลอดทั้งปี ซึ่งจะช่วยผลักดันประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางแห่งเทศกาล (Festival Hub) ของโลก

นโยบายที่ 2 ส่งเสริมการท่องเที่ยว 55 เมืองรอง เน้นเอกลักษณ์ท้องถิ่น เป็นจุดขายทางวัฒนธรรม ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวควบคู่กับการพัฒนาสินค้าชุมชน ตลอดจนยกระดับการคมนาคม อำนวยความสะดวกการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ

นโยบายที่ 3 ขับเคลื่อนการสื่อสารเชื่อมต่อนักท่องเที่ยว โดยมีการเชิญชวนบุคคลผู้มีชื่อเสียง และผู้นำทางความคิด ร่วมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เผยแพร่ข้อมูลไปถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ สร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวในประเทศไทย

นโยบายที่ 4 กระตุ้นนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติใช้จ่ายเงินตลอดปี 2567 ด้วยการจัดเทศกาลกระตุ้นการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมาตรการยกเว้นการตรวจลงตราหนังสือเดินทางให้กับนักท่องเที่ยวต่างชาติ รวมถึงการยกระดับสินค้าชุมชนและผลิตภัณฑ์พื้นเมืองของแต่ละจังหวัดและการบริการในแหล่งท่องเที่ยวแบบครบวงจร

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแล้ว มีความมุ่งมั่นและตั้งใจว่าในปี 2567 เราจะเติบโต ไปพร้อมๆ กัน จับมือไปด้วยกันกับทุกภาคส่วน เน้นการบูรณาการกับทุกหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ จะบูรณาการกันมากขึ้น เพื่อให้ไปถึงเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว สำหรับนโยบายที่กระทรวงฯ จะขับเคลื่อนในปี 2567 มี 7 นโยบายหลักๆ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. ออนไลน์)

นโยบายที่ 1 คือ การขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปี 2567 จากเชิงปริมาณเข้าสู่โหมดของคุณภาพ ทั้งมิติของในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งนายกรัฐมนตรีต้องการให้บรรยากาศการท่องเที่ยวของประเทศไทยคึกคักตลอดทั้งปี ทั้งจากนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวไทย “ประเทศไทยต้องมี High season on year round tourism destination คือ เที่ยวได้ทั้งปี หรือเที่ยวได้ ทั้ง 365 วัน จึงได้เตรียม Event ต่างๆ ไว้มากมาย อาทิ เทศกาลตรุษจีน เทศกาลสงกรานต์ ที่จะจัดให้อีกใหญ่กว่าทุกปี เพราะยูเนสโกเพิ่งประกาศขึ้นทะเบียนให้สงกรานต์ในประเทศไทย เป็นรายการในบัญชีตัวแทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมวลมนุษยชาติ จึงต้องยกระดับกิจกรรม Event ต่างๆ ในระดับชุมชนให้เป็น Event ในระดับนานาชาติ เป็นการกระตุ้นการไปท่องเที่ยวเมืองรอง จะทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาลาดเดิม และเจาะตลาดนักท่องเที่ยวใหม่ๆ ได้ต่อเนื่อง”

นโยบายที่ 2 กระทรวงฯ จะใช้ Soft Power เป็นพลังในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมกีฬาของประเทศไทยให้เป็น “Engine the New Power” และจุดเด่นของ Soft Power ก็จะมีในเรื่องของกีฬาเข้ามาเป็นตัวช่วยในการขับเคลื่อนด้วยและเป็นการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของประเทศไทยในสายตาชาวโลกที่สำคัญ และเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน demand ของการท่องเที่ยวและการกีฬาได้เป็นอย่างดี

นโยบายที่ 3 ประเทศไทยให้ความสำคัญกับเรื่องความปลอดภัยทั้ง Hospitality และ Safety โดยต้องทำให้นักท่องเที่ยวเชื่อมั่นว่า “เมืองไทยปลอดภัย” มาแล้วได้รับการดูแลเป็นอย่างดี ต้องเข้มงวดการบังคับใช้กฎหมายและปราบปรามการเอาเปรียบหลอกลวงนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศไทยของเรา

นโยบายที่ 4 เรื่อง Responsibility เราต้องทำให้การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งเรื่องนี้ เป็นนโยบายที่พูดกันมานานแล้ว แต่ในปี 2567 จะนำเรื่องนี้มาขับเคลื่อนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นจริงๆ การท่องเที่ยวจะยั่งยืนได้ต่อเมื่อ “ท้องถิ่น” ต้องมาร่วมขับเคลื่อนด้วยกัน

นโยบายที่ 5 จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อสานต่อนโยบายของนายกรัฐมนตรีที่ให้ความสำคัญกับการเดินทางเชื่อมโยงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยในการประชุมคณะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ กรุงเวียงจันทน์ สปป.ลาว ปลายเดือนนี้ จะมีประเด็นพูดคุยที่สำคัญคือ ASEAN Connect ที่จะทำให้เกิดการเดินทางเชื่อมโยงทางอากาศ ทางน้ำ และทางบก

นโยบายที่ 6 มีนโยบายที่จะขับเคลื่อนด้านกีฬาพื้นฐาน โดยวางระบบการพัฒนาทั่วประเทศเพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริม พัฒนาการการออกกำลังกายและการเล่นกีฬา ทุกคนสามารถออกกำลังกายเป็นวิถีชีวิต สามารถเข้าถึงกีฬาได้ทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งคนทั่วไป ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งจะมีการส่งเสริมกีฬาเพื่อความเป็นเลิศ กีฬาเพื่อการอาชีพที่จะต้องพัฒนากีฬาทุกระดับและบุคลากร รวมทั้งการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา และนำวิทยาศาสตร์การกีฬามาเพิ่มสมรรถนะให้กับนักกีฬาไทยให้แข็งแกร่งขึ้นเพื่อแข่งขันในระดับนานาชาติ หรือกีฬาอาชีพ และต้องผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางการแข่งขันมหกรรมกีฬาระดับนานาชาติและระดับโลก สร้างแรงบันดาลใจให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ สุดท้ายคือ E-Sport ถือเป็นกิจกรรมกีฬาใหม่ที่ต้องส่งเสริมเพราะสามารถสร้างทักษะให้กับเยาวชนและ สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างมาก

นโยบายที่ 7 การเตรียมพร้อมสำหรับมหกรรมกีฬาระดับนานาชาติ ซึ่งปี 2567 จะมีรายการแข่งขันระดับนานาชาติ หลายรายการทั้งการส่งนักกีฬาไปร่วมแข่งขันกีฬา โอลิมปิกปารีส 2024 และการเตรียมตัวเป็นเจ้าภาพจัดแข่งขัน ได้แก่ เอเชียน อินดอร์ และมารเชียลอาร์ตเกมส์ จักรยานยนต์โมโตจีที เจ็ตสกีชิงแชมป์โลก ฮอนด้า แอลพีจี เอ ไทยแลนด์ 2024 รวมถึงการเตรียมตัวเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ ครั้งที่ 33 ในปี 2568 ซึ่งมี 3 จังหวัดร่วมเป็นเจ้าภาพ คือ กรุงเทพฯ ชลบุรี และสงขลา

นโยบายสาธารณะ

นโยบายมีบทบาทสำคัญในการนำทางการทำงานของรัฐบาล โดยในคำแถลงการณ์ที่รัฐบาลประกาศไว้ต่อรัฐสภาหรือสาธารณะเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลที่จะนำไปปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ของสาธารณะต่างๆ โดยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการก่อตัวนโยบาย ดังนี้โดย ศุภชัย ยาวะประภาษ (2554) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า แนวทางการดำเนินกิจกรรมของรัฐ หรือนโยบาย สาธารณะนั้น สามารถศึกษาได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ แผน เฉพาะด้าน นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาได้จาก มติคณะรัฐมนตรี พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา และพระราชบัญญัติต่างๆ เอกสารข้างต้นจะชี้ให้เห็นแนวทางที่รัฐบาลจะดำเนินการ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้แนวทางกว้างๆ ที่แสดงภาพรวมทั้งหมด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรม จะมีความชัดเจนเฉพาะเจาะจง รวมทั้งมีรายละเอียดมากยิ่งขึ้น แผนพัฒนาเฉพาะด้านจะให้รายละเอียดในด้านเฉพาะนั้นๆ ส่วนมติคณะรัฐมนตรีและกฎหมายต่างๆ จะสะท้อนให้เห็นถึงแนว ทางการดำเนินงานในรายละเอียดมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามแนวทางการดำเนินกิจกรรมของรัฐจำนวนหนึ่งอาจไม่มีการประกาศ เป็นลายลักษณ์อักษรหรือบันทึกไว้เป็นเอกสารชัดเจน แต่เป็นแนวทางที่ผู้บริหารยึดถือปฏิบัติสม่ำเสมอตลอดเวลา ทางด้าน นักวิชาการอาวุโสอีกท่านหนึ่ง คือ อุทัย เลาหิเชียร (2554) แสดงความคิดเห็นในด้านนโยบายสาธารณะว่าเป็นจุดเริ่มต้นของ นโยบายสาธารณะก็คือ มนุษย์ในสังคมมีความต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือไม่พอใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ความต้องการก็ตีความไม่ พอใจก็ตี จะเปลี่ยนมาเป็นปัญหาของนโยบายสาธารณะ ต่อเมื่อกลุ่มและคนดังกล่าวได้เรียกร้องเพื่อเสนอให้เป็นปัญหา ในบาง กรณีปัญหาของนโยบายสาธารณะอาจถูกเสนอโดยรัฐบาลก็ได้ เช่น ประชาชนที่มีรายได้ต่ำต้องการที่อยู่อาศัย แต่ไม่ได้เรียกร้องในสิ่ง ที่ต้องการรัฐบาลจึงเป็นฝ่ายเสนอให้ อย่างไรก็ตามปัญหาของนโยบายจะกลายมาเป็นนโยบายสาธารณะก็ต่อเมื่อมีผลกระทบต่อคน จำนวนมาก ทางด้านความเห็นของชาวต่างประเทศ ได้แก่ Dunn (1981) ให้ความสนใจเรื่องการก่อตัวนโยบายสาธารณะว่ามีมา ช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงเฮนส์ ซึ่งมีเจ้าผู้ครองนครรัฐต่างๆ เจ้าผู้ครองนครรัฐมีการกำหนดนโยบายในการปกครองนครรัฐของ ตน แต่การถ่ายทอดความรู้เรื่องนโยบายการปกครองของนครรัฐเป็นการสืบทอดมรดกให้แก่ทายาทผู้ครองนครรัฐเดิมโดยการ เรียนรู้จากการสังเกตการณ์ และการปฏิบัติมากกว่าการศึกษาอย่างเป็นระบบ เช่น ในปัจจุบันอย่างไรก็ตามความสนใจในการศึกษา นโยบายสาธารณะที่ปรากฏหลักฐาน และกระทำอย่างเป็นระบบเพิ่งเริ่มกันเมื่อก่อน ค.ศ. 1960 นี้เอง กล่าวคือ นักรัฐศาสตร์ผู้มี ชื่อเสียงสองท่าน คือ ศาสตราจารย์ Daniel Lerner และศาสตราจารย์ Harold D. Lasswell ได้เป็นบรรณาธิการหนังสือ เกี่ยวกับนโยบายศาสตร์ชื่อ The Policy: Recent Development in Scope and Method ทางด้านนักวิชาการอีกท่านหนึ่ง

Malcolm Goggin (1990) ได้จำแนกแนวทางในการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติ เขาได้สำรวจผลงานของนักวิชาการด้านนี้ ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกถึงปัจจุบันพบว่าแนวทางการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา จึงได้จำแนกการศึกษาดังกล่าวออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) การวิจัยในยุคเริ่มแรก (First Generation Research) เป็นการศึกษาที่เน้นการค้นหาคำหรือการพรรณารายละเอียดที่นโยบายอันหนึ่งถูกนำไปปฏิบัติในจุดที่ตั้งเดียวหรือหลายจุดที่ตั้งก็ได้ เป็นการวิจัยที่อิงทฤษฎีกระบวนการ (Process Theory) 2) การวิจัยยุคที่สอง (Second Generation Research) เป็นการศึกษาที่เน้นการอธิบาย (Explanation) ความผันแปรที่เกิดขึ้น ในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยการเปรียบเทียบระหว่างนโยบายไปปฏิบัติ Goggin มองว่าการวิจัยในยุคนี้อิงทฤษฎีความผันแปร (Variance Theory) 3) การวิจัยในยุคที่สาม (Third Generation Research) เป็นแนวทางการศึกษาซึ่งเสนอขึ้น มาโดย Goggin และคณะ ทั้งนี้เพราะเขาเห็นว่าแนวทางการศึกษาแบบเก่าทั้งสองมีจุดอ่อนมาก โดยเฉพาะปัญหาการศึกษาตัวแปรมากเกินไป แต่มีกรณีศึกษาเพียงจำนวนน้อยทำให้การศึกษา (too few cases and too many variables) ปัญหาวิธีการศึกษาไม่เป็นวิทยาศาสตร์ หลีกเลี่ยงการใช้สถิติ ทำให้ค้นพบแต่เพียงเงื่อนไข (Condition) ที่จะทำการนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความสำเร็จเท่านั้น ไม่ได้ค้นพบถึงปัจจัยในเชิงเหตุและผล (Causes) และบอกไม่ได้ว่าตัวแปรใดสำคัญกว่าตัวแปรใด

การก่อตัวนโยบายเกิดขึ้น จากความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชน ทำให้เกิดความรู้ถึงความความผิดปกติ ความคับแค้น ของการดำรงชีพของประชาชน จนกระทั่งมีการเรียกร้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ถึงความรู้สึกรู้สึกที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของการดำรงชีวิต และเสนอข้อเรียกร้องไปยังผู้นำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาของชนชั้นปกครองที่จะทำโครงการให้กับประชาชนโดยจะต้องดำเนินนโยบายสาธารณะ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น จนทำให้มีการสร้างหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เข้มแข็งและดีขึ้น กับประชาชนและชุมชนต่อไป

การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการรูปแบบหนึ่ง ที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่ต้องมีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากถิ่นพำนักประจำของตนเองไปยังอีกแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่มีขึ้นเพื่อการหารายได้หรือในลักษณะของการย้ายไปตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร ซึ่งจากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่าปรากฏการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จึงเป็นกิจกรรมรายได้ที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งมีผู้กล่าวว่า ธุรกิจการท่องเที่ยวในทุกวันนี้ เป็นธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลกหากเทียบกับธุรกิจอื่นๆ ด้วยกัน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540, หน้า 1-5) มีการระบุประเภทของแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หมายถึง บริเวณพื้นที่ทางบกหรือทางทะเลที่มีความเป็นธรรมชาติ และเปิดให้สาธารณชนเข้ามาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวหรือพักผ่อนหรือสัมผัสเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ อาจอยู่ในความรับผิดชอบดูแลโดยหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนหรือภาคประชาชนก็ได้ เช่น อุทยานแห่งชาติทางบก ทางทะเล อุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ แหล่งน้ำ ลำธาร ถ้ำ น้ำตก ลำน้ำ ทะเลสาบ โป่งน้ำพุร้อน แหล่งโบราณคดี ป่าชายเลน เกาะ ชายหาด แนวปะการัง ธรรมชาติในท้องทะเล เป็นต้น
2. แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี หรือศาสนสถาน และอาจรวมถึงสถานที่ที่มีการจัดตกแต่ง หรือรวบรวมงานด้านศิลปะ หรือวัฒนธรรมของประเทศ หรือของท้องถิ่น โดยมีการจัดการเพื่อเปิดให้สาธารณชนได้เข้ามาใช้เพื่อการท่องเที่ยวและการศึกษาหาความรู้ แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้อาจอยู่ในความรับผิดชอบดูแลโดยหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนหรือภาคประชาชนก็ได้ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี อนุสาวรีย์ ศาสนสถาน กำแพงเมือง คูเมือง เป็นต้น

3. แหล่งท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง ชุมชนในเขตเมืองหรือในชนบทที่เปิดให้มีการท่องเที่ยวเพื่อให้ผู้มาเยี่ยมชมได้สัมผัสเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิต หรืออัตลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวแบบอื่นๆ ทั้งนี้โดยมีสมาชิกของชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางแผนงานและการจัดการการท่องเที่ยว

4. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทางบก หรือทางทะเล ที่มีการดูแลรักษาและให้การเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศความหลากหลายทางชีวภาพและวิถีชีวิตท้องถิ่นแก่ผู้มาเยี่ยมชม โดยมีการมีส่วนร่วมและกระจายประโยชน์สู่ท้องถิ่นด้วยความเป็นธรรม โดยมีลักษณะสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

4.1 เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์อย่างเข้มข้น

4.2 เห็นคุณค่าของธรรมชาติแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นจุดขายมากกว่าสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ

4.3 กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4.4 มีองค์ประกอบของการบริการที่เน้นการให้ข้อมูลและสื่อความหมายธรรมชาติ

4.5 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมบริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

4.6 แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม

5. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง สถานที่ที่จัดสร้างหรือพัฒนาขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ด้านการเกษตรเป็นหลัก เช่น ฟาร์มปศุสัตว์ โรงเรือนผลิตไวน์ สถานีพืชสวน ฟาร์มไข่มุก สวนผลไม้ สวนไม้ดอก เป็นต้น โดยในสถานที่ดังกล่าวนี้ ได้มีการจัดบริการต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเยี่ยมชมหาความเพลิดเพลินและเรียนรู้ได้ อาทิ มีวิทยากรนำชมไปตามเส้นทางที่จัดไว้ การสาธิตทางการเกษตรการบรรจุผลิตภัณฑ์ หรือการเลี้ยงสัตว์ในฟาร์ม เป็นต้น

6. แหล่งท่องเที่ยวันทนาการ หมายถึง สถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและจัดให้มีการบริการหรืออำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้มาเยี่ยมชม หรือผู้มาใช้บริการได้รับความเพลิดเพลินหรือความสนุกสนาน หรือเพื่อการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

6.1 แหล่งท่องเที่ยวันทนาการเพื่อการเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือพัฒนาขึ้น เพื่อเน้นการเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งแก่ผู้มาเยี่ยมชม เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ชนิดต่างๆ เป็นต้น

6.2 แหล่งท่องเที่ยวันทนาการเพื่อการบันเทิง หมายถึง สถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือพัฒนาขึ้น เพื่อให้ความบันเทิง หรือความสนุกสนานแก่นักท่องเที่ยวเป็นหลัก เช่น สวนสนุก Theme park พิพิธภัณฑ์บางประเภท เป็นต้น

6.3 แหล่งท่องเที่ยวันทนาการเพื่อ การผจญภัย หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์พัฒนาขึ้น หรือดัดแปลงธรรมชาติอย่างกลมกลืน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเน้นให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ใช้บริการ ได้ดำเนินกิจกรรมที่ท้าทายตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์แปลกใหม่สนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น แหล่งหรือบริเวณที่ปีนหน้าผา ดำน้ำ ล่องแก่ง แคนู คายัค บันจี้จัมพ์ อุทยานผจญภัย เป็นต้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2552) กล่าวถึง คุณลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถบ่งบอกถึงความหลากหลายและแตกต่างกันไป โดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ

1. กรรมสิทธิ์การถือครอง (Ownership) นับเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่สำคัญซึ่งจะต้องคำนึงถึงในการจัดการกรรมสิทธิ์เป็นได้ทั้งของรัฐ (Public) และเอกชน (Private) หากเป็นของรัฐ รัฐจะเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณในการจัดการวางแผนกำหนดนโยบายและตัดสินใจโดยคำนึงถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับเรื่องผลกำไรหรือผลตอบแทนที่จะได้รับการวางแผนจัดการจึงเน้นระยะยาวมากกว่าระยะสั้น

2. ทิศทางการดำเนินการ (Orientation) มีทั้งแบบแสวงหากำไร (Profit) และไม่แสวงหากำไร (Non-profit)

3. ลักษณะพื้นที่ท่องเที่ยว (Spatial configuration) ทั้งที่เป็นพื้นที่กว้าง (Area) และเป็นจุดท่องเที่ยวเฉพาะ (Nodal)

4. ลักษณะความเป็นของแท้หรือดั้งเดิม (Authenticity) มีทั้งแบบของแท้ (Genuine) และของเลียนแบบ (Imitative)
5. ความหายาก (Scarcity) ลักษณะความหายากทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความพิเศษ ได้แบ่งเป็นมีเพียงหนึ่งเดียว (Unique) และพบเห็นได้ทั่วไป (Ubiquitous)
6. สถานภาพ (Status) เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักซึ่งมีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชม หรือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอันดับรองที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในอันดับถัดไป
7. ความสามารถในการรองรับ (Carrying capacity) ทรัพยากรการท่องเที่ยวแต่ละประเภทอาจมีความสามารถในการรองรับในแต่ละด้าน และแต่ละช่วงเวลาแตกต่างกันไป ทั้งในระดับสูงและในระดับต่ำ
8. ตลาด (Market) ทรัพยากรการท่องเที่ยวแต่ละประเภทจะเหมาะกับตลาด หรือกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกัน เช่น ตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche) หรือตลาดทุกกลุ่ม (Inclusive) ตลาดที่เป็นคนท้องถิ่น (Residential) หรือตลาดที่เป็นคนต่างประเทศ (Tourist)
9. ภาพลักษณ์ (Image) สะท้อนให้เห็นได้ในลักษณะของความเป็นที่รู้จัก (Familiar) ไม่เป็นที่รู้จัก (Unfamiliar) มีภาพลักษณ์ทางบวก (Positive) และมีภาพลักษณ์ทางลบ (Negative) ภาพลักษณ์จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากต่อการตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกเดินทางท่องเที่ยว ดังนั้น การตรวจสอบภาพลักษณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอจึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก

การท่องเที่ยวมีลักษณะแตกต่างกันไป ดังนี้ (ดนัย บวรเกียรติกุล, 2549, หน้า 20-21)

1. การท่องเที่ยวส่วนบุคคล ได้แก่ การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจัดขึ้นสำหรับตัวเองกับครอบครัว หรือสำหรับตัวเองกับกลุ่มเพื่อน โดยใช้รถส่วนตัวหรือเช่ารถขับไปกันเอง โดยจะกำหนดเอาว่าจะไปไหนบ้าง ไปเมื่อใดหยุดท่องเที่ยวที่ใดบ้าง หรือจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ตามที่ปรารถนา บริการต่างๆ ระหว่างทางและปลายทางจัดหาเอง การท่องเที่ยวแบบทัวร์หรือนำเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวของคนหนึ่งคน หรือก็คนที่ตาม ซึ่งมีได้แตกต่างกันไปเสียเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้จัดบริษัทนำเที่ยว ผู้จัดนำเที่ยวจะจัดการเรื่องยานพาหนะ โรงแรม และบริการอื่นๆ โดยกำหนดไว้เป็นรายการแน่นอนนักท่องเที่ยวไม่ต้องจัดอะไร การท่องเที่ยวแบบนี้นักท่องเที่ยวมักเสียเงินน้อยกว่าแต่ขาดเสรีไปบ้าง ในเรื่องสถานที่อยากจะไปเที่ยวและต้องทำการต่างๆ ตามกำหนดเวลา

2. การท่องเที่ยวตามคาบเวลาการท่องเที่ยว แบ่งเป็น 3 อย่าง คือ การท่องเที่ยวคาบเวลายาว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม หรือการศึกษาจะหมายถึงการพักอยู่ ณ ที่หนึ่งที่ใดเป็นคาบเวลาอย่างน้อยเป็นสัปดาห์หรือเดือน ถ้าเป็นการท่องเที่ยวเพื่อความสุข คาบเวลาอาจยาวนานเหมือนกัน แต่สถานที่อาจเปลี่ยนไปการท่องเที่ยวคาบเวลาสั้นเป็นการท่องเที่ยวที่กินเวลา 2-3 วัน ถึง 10-12 วัน เป็นระยะเวลาท่องเที่ยวของผู้ที่ทำงานไม่มีโอกาสไปพักผ่อนได้นาน การท่องเที่ยวแบบทัศนจรเป็นการท่องเที่ยวที่ใช้เวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมง และไม่มีการพักค้างคืน การทัศนจรมีความสำคัญพิเศษสำหรับผู้มีถิ่นที่อยู่ใกล้ๆ พรมแดน มีการทัศนจรข้ามพรมแดนเพื่อซื้อสินค้าสำหรับใช้ส่วนตัว

3. การท่องเที่ยวจัดจำพวกตามพาหนะที่ใช้ท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวแบบใช้อากาศยาน เรือ รถไฟ เรือพลังงาน (Cruise) รถนั่งส่วนบุคคล และรถยนต์โดยสารสาธารณะในประเทศยุโรป การเดินทางท่องเที่ยวข้ามประเทศที่ใกล้ๆ กับประเทศของนักท่องเที่ยวก็กระทำกันไม่น้อย

4. การท่องเที่ยวแบบบวกกับแบบลบ (Receptive and passive tourism) ถ้านักท่องเที่ยวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศหนึ่ง และนำเงินตราต่างประเทศมาใช้ในประเทศนั้นจัดเป็นนักท่องเที่ยวแบบบวกของประเทศนั้น แต่ถ้าคนในประเทศนั้นออกท่องเที่ยวต่างประเทศการท่องเที่ยวของเขาเป็นการท่องเที่ยวแบบลบสำหรับประเทศนั้น

สรุป

นโยบายสาธารณะเป็นทิศทางหรือแนวทางที่สังคมโดยรวมเห็นหรือเชื่อว่าควรจะดำเนินการไปในทิศทางนั้น รวมถึงนโยบายที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรที่กำหนดมาจากรัฐด้วย ขณะเดียวกันทิศทางที่สังคมเห็นร่วมกันจะต้องเป็นทิศทางที่ถูกต้อง เป็นไปในทางที่ดี และสร้างความยั่งยืนให้กับสังคม ดังนั้น “นโยบายสาธารณะ” จึงเป็นทิศทางหรือแนวทางที่สังคมโดยส่วนรวมเห็นหรือเชื่อว่า ควรจะดำเนินการไปในทิศทางนั้น โดยเป็นแนวทางที่เป็นสัมมาทิว ภายใต้อำนาจแห่งศีลธรรมและความสมดุลทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นแนวทางกิจกรรม หรือการกระทำที่รัฐบาลใช้ในการดำเนินงาน เพื่อส่งมอบบริการสาธารณะในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข ด้านการสังคมสงเคราะห์ ไปสู่ประชาชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ นโยบายสาธารณะเป็นนโยบายที่รัฐบาลเลือกพิจารณา โดยจะต้องมีการวางแผนดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการจัดสรรทรัพยากรบุคคล งบประมาณในการดำเนินงาน มีการจัดทำโครงการด้วยวิธีปฏิบัติงานที่มีความสอดคล้อง และมีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ตลอดจนทั้งความต้องการของประชาชนในแต่ละเรื่อง เพราะฉะนั้น นโยบายสาธารณะจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารงานของรัฐบาล โดยรัฐบาลเป็นแกนนำในการกำหนดนโยบายเพื่อจัดทรัพยากรต่างๆ การกำหนดนโยบาย ได้แก่ การระบุปัญหา การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมายการศึกษา การออกแบบทางเลือกนโยบาย การวิเคราะห์ทางเลือก การจัดทำร่างนโยบายเสนอแนะกลยุทธ์ในการดำเนินนโยบาย และการอนุมัติและประกาศเป็นนโยบายตามลำดับ

การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางของมนุษย์จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจไปและเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวมิใช่ เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ เช่น การเดินทางเพื่อการพักผ่อน การเดินทางเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬา การเดินทางเพื่อการศึกษาการเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนาการเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องหรือเพื่อน การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ซึ่งการท่องเที่ยวไทยมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570) ที่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญแก่การพลิกฟื้นการท่องเที่ยวไทยเพื่ออนาคตที่ดีกว่าสำหรับทุกคน (Building Forward a Better Tourism For All) โดยคำนึงถึงประโยชน์ของ 3 กลุ่มหลัก (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566). ดังต่อไปนี้

1) ประชาชน (People): การท่องเที่ยวไทยจะมุ่งเน้นไปที่ผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม (Social Impact) ที่ประชาชนไทยและนักท่องเที่ยวจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน คือ เรื่องความสะอาด ปลอดภัยและการได้รับมาตรฐานการท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมให้มีความเชื่อมโยงและยกระดับสาธารณูปโภคให้มีคุณภาพตลอดเส้นทาง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยรวมถึง การใช้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจากศูนย์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว (One – Stop Tourism Database) เพื่อนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

2) รายได้ (Profits): การท่องเที่ยวไทยยังคงมุ่งเน้นไปที่ผลกระทบทางเศรษฐกิจ (Economic Impact) มุ่งเน้นไปที่การดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพสูงจากหลากหลายประเทศอย่างสมดุล โดยพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวไทยให้มีความลุ่มลึก ส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีศักยภาพ และสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวให้น่าประทับใจ มีคุณค่า อีกทั้ง มุ่งเน้นไปที่การตลาดการรัวไหลของรายได้จากการท่องเที่ยว และการกระจายความเจริญจากการท่องเที่ยวไปยังทุกพื้นที่ทั่วประเทศไทย รวมไปถึงการให้ความสำคัญแก่การฟื้นฟูและส่งเสริมภาคการผลิตในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวให้กลับมามีขีดความสามารถในการแข่งขันระดับโลก

3) ความยั่งยืน (Planet): การท่องเที่ยวไทยจะมีส่วนช่วยในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (Environmental & Cultural Impact) โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและต่อยอดทรัพย์สินทางวัฒนธรรมไทยและเอกลักษณ์ไทยให้เข้ากับยุคสมัยอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570) มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างครอบคลุมและทั่วถึง ภายในระยะเวลา 5 ปี คือ “การท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นคุณค่า มีความสามารถในการปรับตัว เติบโตอย่างยั่งยืนและมีส่วนร่วม (Rebuilding High Value Tourism Industry with Resilience, Sustainability and Inclusive Growth)” โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยในอนาคตนับจากนี้ จะมุ่งเน้นไปที่การดำเนินการเพื่อพัฒนาและยกระดับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีความเข้มแข็ง ต่อยอดการพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับภาวะความปกติถัดไป (Next Normal) เพื่อการเติบโตอย่างครอบคลุม (Inclusive Growth) ด้วยการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Approach) โดยจะเป็นการพลิกโฉมการท่องเที่ยวของไทยไปอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้การขับเคลื่อนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570) ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยสามารถแบ่งหน่วยงานและบทบาทที่เกี่ยวข้องในการประสานแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับนี้สู่การปฏิบัติ ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับนโยบาย 2) ระดับพื้นที่ และ 3) ระดับชุมชน ดังนี้

1) หน่วยงานระดับนโยบาย ประกอบด้วย คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) เป็นหน่วยงานหลักในการพิจารณาและกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งให้ความเห็นและกำกับดูแลนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในฐานะเลขานุการคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ทำหน้าที่ในการประสานนโยบายและข้อสั่งการในระดับนโยบายไปยังหน่วยงานต่างๆ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและนำเสนอข้อคิดเห็นและปัญหาอุปสรรคของหน่วยงานต่างๆ ต่อคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ นอกจากนี้ การขับเคลื่อนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับนี้ยังจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาในแต่ละยุทธศาสตร์อีกด้วย ทั้งนี้ หน่วยงานหลักในแต่ละยุทธศาสตร์จะทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานสนับสนุนต่างๆ ในระดับปฏิบัติการและเป็นผู้สนับสนุนการพัฒนาในระดับพื้นที่ โดยมีการกำหนดบทบาทในการพัฒนาและแนวทางขับเคลื่อนแผนงาน/โครงการตามในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับนี้ และเผยแพร่ผลการดำเนินงานให้สาธารณชนทราบเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอ

2) หน่วยงานระดับพื้นที่ ประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยวแต่ละเขต คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ และคณะกรรมการบริหารงานกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น หน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจในแต่ละจังหวัด สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัด สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา องค์กรระหว่างประเทศด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ จะมีหน้าที่เป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายจากคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี หรือเป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายจากคณะกรรมการนโยบายที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยวแต่ละเขต เป็นต้น ไปสู่การปฏิบัติใน 3 ระดับ/ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนภูมิภาค 2) ส่วนท้องถิ่น และ 3) ส่วนการดำเนินงานของภาคเอกชน

3) หน่วยงานระดับชุมชน หมายถึง กลุ่ม/องค์กร หรือเครือข่ายองค์กร เช่น กลุ่มสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยในบริบทที่เหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สืบทพงศ์ สุขสมและคณาจารย์ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่ได้อนุเคราะห์ความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งให้การสนับสนุนและเป็นที่กำลังใจให้กับผู้เขียนบทความ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570).คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2540). การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. พลิกโฉมท่องเที่ยวและกีฬาไทยในปี 2567. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2567 จาก; <https://www.mots.go.th/news/1000912>
- ดนัย บวรเกียรติกุล. (2549). ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและปัญหาสุขภาพจากการท่องเที่ยวและนันทนาการ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บริษัท เดอะ สเปซบาร์ จำกัด. เปิด 4 นโยบาย กระตุ้นการท่องเที่ยวไทยตลอดปี 2567. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2567 จาก; <https://spacebar.th/business/economy-thailand-travel-maya-bay>
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. (2552). ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย (พิมพ์ครั้งที่ 8). นนทบุรี: อรุณ.
- ศุภชัย ยาวะประภาส. (2554). นโยบายสาธารณะ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย เลาหิเชียร. (2554). รัฐประศาสนศาสตร์: ลักษณะวิชาและมิติต่างๆ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เสมาธรรม.
- Dunn, William N. (1981). *Public Policy Analysis: An Introduction*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Malcolm, Goggin. (1990). *Implementation Theory and Practice: Toward a Third Generation*. Illinois : Scott, Fores and Company.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล	นางสาวกวิณท์ทิพย์ รุจธนจิรัช
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 25 เดือน ธันวาคม พุทธศักราช 2527
ที่อยู่ปัจจุบัน	42/3 หมู่ 14 หมู่บ้านอิโคเฮาส์ ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150 หมายเลขโทรศัพท์ 067-276-3425
หน้าที่การงานปัจจุบัน	ผู้จัดการศิลป์ / ธุรกิจส่วนตัว
ประสบการณ์การทำงาน	9 ปี
ที่อยู่ทำงาน	42/3 หมู่ 14 หมู่บ้านอิโคเฮาส์ ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต (การปกครอง) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ชุมชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

COMMUNITY AND WATER RESOURCE CONSERVATION

ผู้เขียน

ฉัตรณพัฒน์ แก้วเลิศตระกูล

บทคัดย่อ

ทรัพยากรน้ำถูกกำหนดให้เป็นปัจจัยที่บ่งชี้ถึงความต้องการของประชากร ความมั่นคง ความยั่งยืน และเพียงพอต่อความต้องการในการดำรงชีวิตและเข้าถึงทรัพยากรแหล่งน้ำอย่างทั่วถึง ทำให้บางพื้นที่หรือบางกลุ่มน้ำมีความจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการบูรณาการความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ต้องศึกษาข้อมูลแลกเปลี่ยนองค์ความรู้การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ความเสี่ยงต่อภัยพิบัติ การอนุรักษ์ระบบน้ำ และการจัดตั้งกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศลุ่มน้ำ เพื่อส่งเสริมการใช้ทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำร่วมกันและเสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่ที่สามารถแก้ไขปัญหาและผลกระทบจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้ต่อเนื่องและอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการส่งเสริมความเข้มแข็งกลไกการบริหารจัดการน้ำเชิงพื้นที่เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลากหลายกลุ่ม โดยการแสดงออกและสามารถเรียกร้องความต้องการของตนเองและพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อทรัพยากรน้ำ การมีองค์ความรู้และเครือข่ายกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นกลไกการสร้างขบวนการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ร่วมของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนที่ถือเป็นหน่วยย่อยระดับตำบลที่สามารถดำเนินงานร่วมกับหน่วยระดับครอบครัวเป็นหน่วยเล็กที่สุดของการบริหารจัดการน้ำที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อ การบริหารจัดการน้ำที่สามารถเข้าถึงและเป็นธรรมในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมความเข้มแข็งกลไกการบริหารจัดการน้ำเชิงพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมในลักษณะ “หุ้นส่วนของภาครัฐ” ที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และกลุ่มเครือข่ายเข้ามาจัดทำแผนบูรณาการการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน ทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีและการเข้าถึงทรัพยากรน้ำอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมสามารถ รวมทั้งการส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบองค์รวมเพื่อสร้างโอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพ ชีวิตและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยมีการสร้างความรู้ความเข้าใจ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อระบบน้ำของพื้นที่ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำอย่างรู้คุณค่าทั้งน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการประกอบอาชีพ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความตระหนักรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำเสียและสิ่งแวดล้อมระดับพื้นที่ โดยสร้างความตระหนักรู้หน้าที่และความรับผิดชอบร่วมต่อการบริหารจัดการระบบการปล่อยทิ้งน้ำเสียและการจัดการขยะจากบ้านเรือน การประกอบการ อุตสาหกรรม การเกษตร การเลี้ยงสัตว์ และระบบการจัดการน้ำเสียชุมชนที่มีประสิทธิภาพ มากไปกว่านั้นการส่งเสริมการใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ และป้องกันการบุกรุกแหล่งน้ำธรรมชาติและสร้างเครือข่ายที่สามารถเพิ่มการใช้ประโยชน์ระบบเส้นทางน้ำชุมชนร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำของชุมชน โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งเส้นทางน้ำสาขา ป่าต้นน้ำ ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำรวมถึงโครงสร้างขนาดเล็กในพื้นที่ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศธรรมชาติแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นการสร้างความรู้และการตระหนักรู้ต่อการดูแลอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรน้ำตั้งแต่เด็กเยาวชนและทุกคนทุกระดับ เพื่อให้การรักษาสมดุลน้ำในระบบนิเวศ และสมดุลตามปริมาณน้ำต้นทุนอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ชุมชน/การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

ABSTRACT

Water resources are defined as a factor that indicates the needs of the population, their security, sustainability, and sufficiency for living needs and thorough access to water resources. This makes it necessary for some areas or river basins to develop an integrated approach to water resources management that requires studying information and exchanging knowledge to deal with climate change, disaster risk, conservation of water systems, and the establishment of a water resource management mechanism that is related to the basin ecosystem. To promote the shared use of water resources in the basin and strengthen the participation mechanisms of local communities that can solve problems and impacts from water resource management continuously and sustainably. In particular, strengthening the mechanism for spatial water management is the key to creating a central space for exchanging knowledge among stakeholders from various groups. By expressing and being able to claim your own needs and space. and participation of stakeholders in water resources, having knowledge and a network of research processes for the local area will be a mechanism for creating a joint spatial movement of local administrative organizations and communities that are considered sub-district level units that can work together with small family-level units. The ultimate in water management requires knowledge and understanding of Water management that is accessible and fair for shared use by people in the community. In addition, the mechanism for spatial water management should be strengthened in a participatory manner. "Public sector partners" include local government organizations, the private sector, and civil society. and network groups come together to create an integrated plan for water resource management. This can lead to good management and thorough and fair access to water resources. Including promoting holistic water resource management to create opportunities for economic development, quality of life, and environmental quality. By creating knowledge and understanding Adapting to climate change that affects the area's water system and making good use of water resources Both water for consumption and water for occupation. And promoting participation and awareness regarding wastewater and environmental management at the local level. By creating awareness of duties and responsibilities for wastewater disposal system management and waste management from households, businesses, industry, agriculture, and animal husbandry. and water management system Loss of effective community. Moreover, it promotes the use, development, and management. Maintenance Restoration and conservation of water resources prevent encroachment on natural water sources and create a network that can effectively increase the common use of the community water route system. From the beginning, middle, and downstream of the community. Especially natural water sources including tributaries, watershed forests, mangrove forests, wetlands, as well as small structures in the area that are in line with the surrounding natural ecosystem. biodiversity and local wisdom Emphasis is placed on creating knowledge and awareness of conservation and management of water resources from children, youth, and everyone at all levels. To maintain the water balance in the ecosystem and balance according to the amount of water and cost efficiency.

Keyword (s) : Community, Water Resource Conservation

บทนำ

การพัฒนาประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการจัดหาแหล่งน้ำ และพัฒนาระบบชลประทานมาโดยตลอด เพื่อตอบสนองต่อความต้องการใช้น้ำของประเทศ ทั้งด้านอุปโภค บริโภคด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และการรักษาระบบนิเวศ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการเกิดปัญหามลพิษธรรมชาติที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น เช่น ปัญหามลพิษภัย ภัยแล้ง ปัญหามลพิษล้างพังทลายของดินในพื้นที่ลาดชัน และดินโคลนถล่ม ซึ่งเป็นผลจากการตัดไม้ทำลายป่าและพื้นที่ป่าต้นน้ำท่วมน้ำท่วม ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในพื้นที่ต้นน้ำ ปัญหาน้ำเน่าเสียที่เกิดจากชุมชน เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม โดยปัญหาดังกล่าวทวีความรุนแรงขึ้นและกระทบต่อประชาชน เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ โดยประเทศไทยได้จัดทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 12 ปี (พ.ศ. 2558-2569) เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม สภาพสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงรัฐบาลได้จัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ในประเด็นการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ (พ.ศ. 2561-2580) ภายใต้ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งถ่ายทอดลงสู่การดำเนินงานตามแผนแม่บทการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ โดยการจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี มีความเชื่อมโยงและดำเนินการสอดคล้องกับการพัฒนาย่อยตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบ ดังนี้ 1) พัฒนาการจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ 2) เพิ่มผลิตภาพของน้ำทั้งระบบในการใช้น้ำอย่างประหยัด รู้คุณค่า และสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้น้ำให้ทัดเทียมกับระดับสากล และ 3) อนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ โดยจะวัดความสำเร็จจากการใช้ดัชนีตามกรอบของธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) ทั้งนี้แผนแม่บทด้านน้ำจะกำหนดแผนงานที่จะดำเนินการให้มีผลผลิตและผลลัพธ์ที่สามารถส่งผลกระทบต่อดัชนีการวัดในระดับชาติได้ (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. 2561)

การบริหารจัดการน้ำ

สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ จึงได้จัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมีการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน ดังนี้ 1) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเดิม เป็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำปี 2558-2569 จะต้องขยายเป็นปี 2561 – 2580 และปรับปรุงให้ยุทธศาสตร์น้ำสนับสนุนเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และการปฏิรูปด้านทรัพยากรน้ำ ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัด ภูมิภาค การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ 2) การกำหนดกิจกรรม แผนงานโครงการ ของหน่วยงานยังไม่สอดคล้อง หรือตอบสนองต่อเป้าหมายและกรอบเวลา ให้หน่วยงานปรับกิจกรรม แผนงาน โครงการ ให้มีผลสัมฤทธิ์กระทบเป้าหมาย และกรอบเวลาตามยุทธศาสตร์ ซึ่งของเดิมเป็นการกำหนดจากภารกิจของหน่วยงานเป็นส่วนใหญ่ 3) รวบรวมข้อมูลพื้นฐานไม่ครบถ้วน เพียงพอให้ทราบถึงสถานการณ์ หรือความต้องการเพื่อนำไปใช้ในการกำหนดเป้าหมาย โดยให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จ ภายใน 2-3 ปี และเตรียมแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลเพื่อการประเมินผลสัมฤทธิ์ 4) หน่วยงานจะต้องจัดทำแผนแม่บท แผนปฏิบัติการตามภารกิจของหน่วยงาน ทำให้ไม่สามารถ กำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ในประเด็นนั้น ๆ และโครงการที่ต้องบูรณาการในพื้นที่กับหน่วยงานอื่น 5) เพิ่มกิจกรรมหรือแนวทางใหม่ และกำหนดเจ้าภาพ หน่วยงาน เพื่อกำกับและขับเคลื่อนงานที่ต้องบูรณาการหลายหน่วยงานหรือในระดับพื้นที่ 6) การใช้นวัตกรรมใหม่ๆ การวิจัย เพื่อขับเคลื่อนงานที่มีช่องว่าง ยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจน 7) การสื่อสารทำความเข้าใจเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ไม่เพียงพอ ทำให้หน่วยงานมองเป้าหมายไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และไม่สามารถเชื่อมโยงกับห่วงโซ่มูลค่า (Results Chain)

เพื่อให้หน่วยงานมีเป้าหมายร่วมกัน อย่างไรก็ตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี มีเป้าหมายในภาพรวม

- 1) ประชาชนทั้งในเมืองและชนบท มีน้ำอุปโภคและน้ำดื่มเพียงพอ ได้มาตรฐานสากลในราคาที่เหมาะสม มีการประหยัดน้ำทุกภาคส่วนทั้งภาคอุตสาหกรรมและครัวเรือน รวมทั้งมีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำระดับชุมชน และท้องถิ่น
- 2) สามารถจัดหาน้ำเพื่อการผลิต (เกษตร อุตสาหกรรม) ได้อย่างสมดุลระหว่างศักยภาพกับความต้องการ มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด ผลผลิตสูงขึ้น รวมทั้ง สามารถจัดหาน้ำบรรเทาผลกระทบจากการขาดแคลนน้ำในพื้นที่เกษตรน้ำฝนให้เพียงพอต่อการดำรงชีพและการทำการเกษตรในฤดูฝน
- 3) มีระบบป้องกันน้ำท่วมและอุทกภัยที่มีประสิทธิภาพ ทั้งโครงสร้างและการบริหารจัดการมีผังการระบายน้ำทุกระดับ การบริหารพื้นที่น้ำท่วมและพื้นที่ชลอน้ำ
- 4) การฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน ชุมชนขนาดใหญ่มีการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่สิ่งแวดล้อม มีการจัดการโดยการป้องกันและลดน้ำเสียที่ต้นทาง
- 5) ป่าต้นน้ำได้รับการฟื้นฟู สามารถชะลอการไหลบ่าของน้ำ มีการใช้ประโยชน์จากกลุ่มน้ำตามผังที่กำหนด มีการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ลาดชัน
- 6) มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีธรรมาภิบาล ทันสมัย มีกฎหมาย ระเบียบ เกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ มีโครงสร้างองค์กรเหมาะสมในการบริหารจัดการน้ำทุกระดับ สามารถบริหารจัดการตามแผนยุทธศาสตร์ แผนแม่บท แผนปฏิบัติการ ระบบ และกลไกการจัดสรรน้ำ รวมทั้ง มีระบบฐานข้อมูลทรัพยากรมนุษย์ และงานวิจัยเพียงพอในการตัดสินใจและบริหารจัดการ (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. 2561)

นอกจากนี้ในการจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาให้ครอบคลุมตามแนวทางการพัฒนาย่อย ที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ประกอบด้วย สารหลัก ดังนี้

- 1) การจัดการน้ำเพื่อชุมชนชนบท ได้แก่ การจัดให้มีน้ำสะอาดใช้ทุกครัวเรือนในชุมชนชนบททั้งปริมาณ คุณภาพ และราคาที่เข้าถึงได้ มีระบบการจัดการน้ำชุมชนที่เหมาะสมกับการพัฒนามิติเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน
- 2) การจัดการน้ำในเขตเมือง ได้แก่ การจัดให้มีน้ำเพียงพอต่อการเจริญเติบโตของเขตเมืองเพื่อการอยู่อาศัย การพาณิชย์ และบริการ พร้อมระบบการจัดการน้ำในเขตเมือง มีระบบแผนผังน้ำ ระบบกระจายน้ำดีระบบรวบรวมน้ำเสีย ระบบป้องกันน้ำท่วม และระบายน้ำ
- 3) การจัดการน้ำเพื่อการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาน้ำเพื่อการเกษตร การพัฒนาน้ำเพื่ออุตสาหกรรมการเพิ่มมูลค่าน้ำ และการปรับโครงสร้างการใช้น้ำด้านการเกษตร และอุตสาหกรรม
- 4) การจัดการน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการพื้นที่ต้นน้ำ การพัฒนา พื้นฟู แหล่งน้ำธรรมชาติการควบคุมปริมาณการไหลของน้ำเพื่อรักษาระบบนิเวศ การจัดการคุณภาพน้ำ (การลดแหล่งน้ำเสียที่แหล่งกำเนิดและพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพระบบบำบัดน้ำเสีย) การจัดการน้ำเสียภาคการเกษตร และการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำให้ครอบคลุมถึงการไหลลงทะเล
- 5) การจัดระบบการจัดการน้ำในภาวะวิกฤติ ได้แก่ การบริหารจัดการพื้นที่เสี่ยงภัย (การปรับตัวหนีภัย การบริหารจัดการพื้นที่น้ำท่วม) และการจัดการเชิงโครงสร้าง
- 6) การบริหารเชิงลุ่มน้ำอย่างมีธรรมาภิบาล ได้แก่ การวางแผนลุ่มน้ำแบบองค์รวมและบูรณาการการจัดการให้มีการจัดหา การใช้น้ำที่สมดุล ทันสมัย ทันการณ์ และสร้างความเป็นธรรม โดยมีโครงสร้าง องค์กรการจัดการ กฎระเบียบ การจัดหาและการใช้น้ำอย่างสมดุล มีระบบและกลไกการจัดสรรน้ำ และการพัฒนารูปแบบการจัดการ ระบบการจัดการน้ำชุมชนที่เหมาะสม มีระบบผังน้ำ การจัดทำแผนตามความสำคัญในพื้นที่ การเตรียมความพร้อมขององค์กร เครื่องมือ การจัดการ การสื่อสารและสารสนเทศ การดำเนินการความร่วมมือระหว่างประเทศ

เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เชื่อมโยงประเด็นการพัฒนาอื่นร่วมกัน การศึกษา วิจัยพัฒนา เทคโนโลยี และนวัตกรรม เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ ดังนั้นแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี ได้กำหนดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ไว้ 6 ด้าน คือ ด้านที่ 1 การจัดหาน้ำอุปโภคบริโภค ด้านที่ 2 การสร้างความมั่นคงของน้ำภาคการผลิต ด้านที่ 3 การจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย ด้านที่ 4 การจัดการคุณภาพน้ำ และอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ด้านที่ 5 การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรม และป้องกันพังทลายของดิน ด้านที่ 6 การบริหารจัดการ (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. 2561)

ชุมชนเข้มแข็ง

แนวคิดชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ถือเป็นแนวคิดเป้าประสงค์หลักของการพัฒนาประเทศ ในปัจจุบันเพราะหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเริ่มมีความเห็นสอดคล้องกันแล้วว่าการจะพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งได้นั้นต้องเริ่มที่การพัฒนาคน สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพัฒนาตนเองตนเองได้อย่างเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างไรก็ตามการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ของชุมชนนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบหลายประการด้วยไม่ว่าจะเป็นการมีโครงสร้างชุมชนที่ดี ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีผู้นำที่มีความเป็นผู้นำที่ดี และที่สำคัญคือในชุมชนนั้นต้องมีกลุ่มและองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งอีกด้วย ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน 1) หลักการ กระบวนการ และแนวทางการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชนสำหรับแนวคิดและการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยภาครัฐนั้นได้ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทยมาโดยลำดับและเด่นชัดขึ้นตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544) เป็นต้นมา ซึ่งมีหลักการ กระบวนการ และแนวทางการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งด้วยชุมชนเอง ซึ่งชุมชนจะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งได้มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ชุมชนต้องมีคนพร้อมในเบื้องต้น และมีภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาช่วยสนับสนุนเพื่อให้เติบโตอย่างมั่นคง และเป็นฐานสำหรับการพัฒนาไปสู่ด้านอื่นๆ ต่อไป ขณะเดียวกันภาครัฐจะมีส่วนสนับสนุนในการเตรียมความพร้อมของชุมชนและองค์กรชุมชน การสนับสนุนเงินทุนแก่ชุมชน รวมทั้งสร้างบรรยากาศและการจูงใจให้ภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งสถาบันการเงินที่จะเข้ามาหนุนเสริมด้านอื่นๆ อาทิ การพัฒนาทักษะ การบริหารจัดการ และการตลาด เป็นต้น ซึ่งมีแนวทางหลักๆ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ดังกล่าวคือ การเตรียมความพร้อมของชุมชน การเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การสนับสนุนธุรกิจเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาธุรกิจชุมชนตามความพร้อม ความถนัด และความสนใจในแต่ละองค์กรธุรกิจ การสนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน การเพิ่มบทบาทของภาครัฐในการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชนและชุมชนในชนบท 2) ลักษณะและองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง ความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีลักษณะและองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน และที่สำคัญแม้ชุมชนจะมีลักษณะที่ใกล้เคียง พื้นที่ใกล้เคียง ก็ใช้ว่าชุมชนนั้นจะมีลักษณะความเข้มแข็งและองค์ประกอบเหมือนกัน ซึ่ง ทวีศักดิ์ นพเกสร (2542) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่า ชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้นต้องมีลักษณะเป็นประชาคมสูงโดยประชาคมจะมีส่วนร่วมในการถกเถียงความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน และประชาสังคมที่เข้มแข็งจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ คือ 2.1) จิตสำนึกประชาสังคม คือ การสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของปัญหาชุมชน และมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหากับฝ่ายต่างๆ ยอมรับในการรวมตัวและความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยมิตรภาพในการเรียนรู้ร่วมกันหรือแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ ให้ความสำคัญกับศักยภาพของปัจเจกชนในชุมชน ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายของสมาชิกในชุมชนในการร่วมทำงานด้วยกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชน 2.2) โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้ผู้มีโอกาสสื่อสารพูดคุยถึงปัญหาร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการพูดที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการการให้เวทีประชาคม (Civic forum) ในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นที่ที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ประชาชน ในการร่วมกันแก้ไขปัญหของชุมชนและสาธารณะ โดยพื้นฐานที่สุดคือ การพบปะของผู้คนเป็นครั้งคราว เช่น การพบปะกันกับเพื่อนบ้านในวัด การพูดคุยถึงประเด็นสาธารณะต่างๆ ในระดับถัดมา คือ การรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มงานด้านใดด้านหนึ่งหรือเป็นองค์กร เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ระดับสูงสุด คือ องค์กรร่วม (Umbrella organization) เปลี่ยนที่เชื่อมโยงองค์กรสมาชิกและสมาชิกเข้าหากันเป็นเครือข่ายชุมชนองค์กรต่างๆ ในประชาสังคมที่เข้มแข็งการพบปะกันในเวทีประชาสังคม ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพูดถึงปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชนไม่เพียงในเวทีวงเล็ก หากแต่รวมไปถึงเวทีขนาดใหญ่ด้วย 2.3) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการตัดสินใจ

การตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะจำต้องดำเนินการหลังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งหมายถึง สิ่งซึ่งประชาชนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดกับชุมชนสาธารณะซึ่งกระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่ประชาชนหรือชุมชนเพียงรับฟังข้อมูลและข้อเสนอแนะเท่านั้น ประชาชนจำต้องพูดคุยถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะไม่มีใครมีประสบการณ์ที่เหมือนกันในเรื่องเดียวกันต่างคนต่างมีประสบการณ์และมองสิ่งเดียวกันจากมุมมองและการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน ชุมชนที่มีประชาคมที่เข้มแข็งจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (2.4) ภาวะการนำและผู้นำชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนที่มีความเป็นประชาสังคมไม่ได้อยู่ที่จำนวนและและที่อยู่ของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น ผู้นำต้องสร้างโอกาสให้แก่ผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ไม่ผูกพาความคิด หรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน ชุมชนจะเต็มไปด้วยภาวะการนำจากผู้คนที่หลากหลายที่มีความสามารถต่างๆ กันมีวิสัยทัศน์ก้าวไกลมองปัญหาชุมชนอย่างเชื่อมโยงพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล ความคิดเห็นผู้นำที่หลากหลายเหล่านี้จะไม่ค่อยแตก ต่างจากชาวบ้านคนอื่น คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตามและคอยปกป้องฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวด หากแต่ผู้นำที่ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่นและทำประโยชน์เพื่อชุมชน (2.5) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันและชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นประชาสังคม ในอดีตการดำรงอยู่ของชุมชนมักพึ่งพารัฐ หรืออิงอาศัยรัฐเป็นหลักส่งผลให้รัฐมีภาระรับผิดชอบชุมชนทุกด้านจนไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้หมดครบถ้วน นำมาซึ่งความไร้ประสิทธิภาพในที่สุดสำหรับความเป็นประชาสังคมนั้น ความสัมพันธ์แนบแน่นในชุมชนที่ไม่เป็นประชาสังคมพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน หรือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่งหรือแบบอุปถัมภ์ ข้อมูลที่ไหลผ่านช่องทางความสัมพันธ์ในแนวดิ่งมากเชื่อถือได้น้อยและความสัมพันธ์ในแนวดิ่งยังมีส่วนก่อให้เกิดการปกครองแบบมาเฟียที่ทำให้เศรษฐกิจการเมืองเกิดความล่าช้า 3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติมิติด้านสังคมและมิติด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการนำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของชุมชนมีความแตกต่างกัน ซึ่งกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ต้องการเตรียมความพร้อมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมคนหรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรบุคคลในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาองค์กรชุมชนจะเข้มแข็งไม่ได้หากผู้นำในชุมชนและประชาชนขาดจิตสำนึก ขาดความรู้ ความเข้าใจในการกำหนดประเด็นปัญหาการพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการกระบวนการการถ่ายทอดความรู้และขาดการพัฒนาวิสัยทัศน์ การพัฒนาทรัพยากรบุคคลหรือการเตรียมคนจึงเป็นปัจจัยหลักสำคัญในความสำเร็จของการพัฒนาในระดับชุมชนซึ่งจากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า หากดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะทำให้โครงการที่ดำเนินการในชุมชนประสบความสำเร็จสูง โดยผู้นำหรือแกนนำที่ประสบความสำเร็จมักจะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีลักษณะคือ เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ “รู้สึก รู้กว้าง รู้ไกล” และนำเสนอทางเลือกในการพัฒนาได้ มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนทั้งในระยะสั้นและยาวครอบคลุมด้าน และบูรณาการสู่การปฏิบัติได้ มีความสามารถในการจดจำ ใฝ่รู้ มีการจัดระบบการเรียนรู้ และการแสวงหาความรู้ที่ดี มีความสามารถในการบริหารจัดการ และประสานงานกับผู้อื่น เป็นผู้มีความตั้งใจจริง “แสดงความเสียสละเพื่อส่วนร่วม” สามารถพูดชักจูงคนอื่นได้ “นำเสนอทางเลือก และชี้วิสัยทัศน์ให้แก่สังคมได้” มีความเข้าใจชีวิตเข้าใจโลก เข้าใจธรรม และเท่าทันต่อสถานการณ์ภายนอกชุมชน มีความสามารถในการรับฟังความเห็นของผู้อื่น “ควบคุมตนเองและยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ด้วยใจที่เป็นธรรม” ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านและมีอุดมการณ์ เชื้อมั่นและยึดมั่นในหลักการ

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรม กำหนดและวางกรอบประเด็นปัญหาโดยชุมชน มีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงไปกับการพัฒนาทางเลือกในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหานั้น เพราะการพัฒนาทางเลือกร่วมกันย่อมนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน แต่การที่จะทำให้ทั้งสองกิจกรรมเป็นไปได้โดยปราศจากความขัดแย้งนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินงาน ได้แก่ (1) การดำเนินกิจกรรมชุมชน “กิจกรรมสาธารณะของชุมชน” เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นหลายกรณี เช่น กรณีปัญหา กรณีความสนใจ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะพิเศษ คือเกิดความสนใจและการมีเป้าหมายร่วมกันของชุมชน ทำให้มีการรวมพลัง มีการสนทนอย่างพินิจพิเคราะห์ ริเริ่มกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ มีการจัดการร่วมกันภายในความสัมพันธ์ในแนวระนาบเรียนรู้และสรุปบทเรียนร่วมกันลักษณะความร่วมมือในการดำเนินการกิจกรรมสาธารณะของชุมชนจึงเป็นลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ (Net-working) จากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นพหุภาคี (2) การกำหนดกิจกรรมในการแก้ปัญหา ในกระบวนการร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมวางแผนการของกลุ่มผู้นำ และอาจรวมถึงชาวบ้านทั่วไปนั้น ที่สุดท้ายจะได้กิจกรรมที่จะแก้ปัญหาของชุมชนได้ กิจกรรมนั้นอาจได้มาจากการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีก็ได้ โดยอาจเปลี่ยนรูปแบบเพื่อปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการใช้สอย ให้สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน เช่น ประเพณีการทำบุญดั้งเดิมที่เคยหายไปของชุมชนการก่อตั้งกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตร เป็นต้น นอกจากนั้นกิจกรรมอาจได้มาจากการแนะนำหรือช่วยเหลือขององค์กรภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการในพื้นที่ หน่วยงานราชการของจังหวัด เพื่อมีอำนาจต่อรองกับผู้มีอิทธิพลในชุมชน รวมถึงการใช้สำนักในสิทธิของชุมชนเป็นกิจกรรมในการแก้ปัญหา เป็นต้น (3) การลงมือปฏิบัติกิจกรรม การลงมือปฏิบัติกิจกรรมในการแก้ปัญหาของชุมชนนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของชุมชน ถ้าเป็นกิจกรรมที่สามารถหาพร้อมกันได้ทันที เช่น การทำบุญข้าว ผู้นำชุมชนก็มักจะแสวงหาความร่วมมือร่วมใจกันด้วยวิธีการต่างๆ ก่อน เช่น พูดชักชวนให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ และความจำเป็นในการทำกิจกรรม หากเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านยังไม่แน่ใจว่าทำแล้วจะได้ผลหรือไม่ กลุ่มผู้นำควรจะเป็นผู้ทดลองทำก่อนเพื่อให้เห็นผล อาทิ กิจกรรมการทำเกษตร หรือกิจกรรมอื่นที่เป็นการรวมกลุ่ม กิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งจำแนกเป็นกิจกรรมย่อยๆ ได้อีกหลายกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมในการสร้างเครือข่ายสนับสนุน กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคมกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ และกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน เป็นต้น (4) กิจกรรมเพื่อการรวมกลุ่ม การรวมกลุ่มกันของชาวบ้านจะเป็นขั้นตอนแรกและขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน การรวมกลุ่มเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนในชุมชนเพื่อหาอุดมการณ์และแนวทางในการปรับตัวร่วมกับการรวมกลุ่มจึงทำให้เกิดหรือเสริมพลังของ “ความเป็นชุมชน” ให้มีแรงเกาะเกี่ยวแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น (5) กิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน การแก้ปัญหาบางเรื่องซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นกิจกรรมสำหรับคนรุ่นใหม่หรือเป็นปัญหาที่ผู้นำชุมชนรู้สึกว่ามีต้นตอของปัญหามาจากจิตสำนึกของคนในชุมชนอาจจะใช้กิจกรรมนี้ในการดำเนินงาน ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชน (6) กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน ปัญหาเศรษฐกิจจะเป็นปัญหาพื้นฐานของทุกชุมชนที่พบ กิจกรรมในด้านนี้จึงมีการจัดระบบที่ชัดเจนกว่ากิจกรรมทางด้านอื่นๆ ปัญหาเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุน หนี้สิน และรายได้ ชุมชนจึงได้แสวงหารูปแบบของกิจกรรม มาช่วยผ่อนคลายปัญหาในรูปแบบต่าง อาทิ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกรรมผสมผสาน การทำอาชีพเสริม และธุรกิจชุมชน เป็นต้น

สรุป

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1. การจัดการน้ำอุปโภคบริโภค โดยการจัดหาน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภคให้แก่ชุมชน ครบทุกหมู่บ้าน หรือทุกครัวเรือน ชุมชนเมือง แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ และพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ รวมทั้งการจัดหาแหล่งน้ำสำรองในพื้นที่ ซึ่งขาดแคลนแหล่งน้ำต้นทุน พัฒนาน้ำดื่มให้ได้มาตรฐาน ในราคาที่เหมาะสม และการประหยัดน้ำโดยลดการใช้น้ำภาคครัวเรือน ภาคบริการ และภาคราชการ

2. การสร้างความมั่นคงของน้ำภาคการผลิต โดยการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำและระบบส่งน้ำใหม่ให้เต็มศักยภาพ พร้อมทั้งการจัดหาน้ำในพื้นที่เกษตรน้ำฝนเพื่อขยายโอกาสจากศักยภาพโครงการขนาดเล็กและลดความเสี่ยงในพื้นที่ไม่มีศักยภาพ ลดความเสี่ยง/ความเสียหายลง ร้อยละ ๕๐ รวมถึงการเพิ่มผลิตภาพและปรับโครงสร้างการใช้น้ำ โดยดำเนินการร่วมกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันและด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมเพื่อยกระดับผลิตภาพด้านน้ำทั้งระบบ

3. การจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย โดยการพัฒนาประสิทธิภาพการระบายน้ำ การจัดระบบป้องกันน้ำท่วมชุมชนเมือง การจัดการพื้นที่น้ำท่วมและพื้นที่ชะลอน้ำ รวมทั้งการบรรเทาอุทกภัยในเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ ในระดับลุ่มน้ำและพื้นที่วิกฤติ (Area based) ลุ่มน้ำขนาดใหญ่ ลุ่มน้ำสาขา/ลดความเสี่ยงและความรุนแรงลง

4. การจัดการคุณภาพน้ำและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ โดยการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพระบบรวบรวมและระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชน การนำน้ำเสียกลับมาใช้ใหม่ ป้องกันและลดการเกิดน้ำเสียต้นทาง โดยการควบคุมปริมาณการไหลของน้ำเพื่อรักษาระบบนิเวศ พร้อมทั้งฟื้นฟูแม่น้ำ ลำคลอง และแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญในทุกมิติเพื่อการอนุรักษ์ พื้นฟูและใช้ประโยชน์ทั่วประเทศ

5. การอนุรักษ์พื้นที่พืชน้ำที่เสื่อมโทรมและป้องกันการพังทลายของดิน โดยการอนุรักษ์ พื้นที่พืชน้ำที่เสื่อมโทรม การป้องกัน และลดการชะล้างพังทลายของดินในพื้นที่ต้นน้ำและพื้นที่ลาดชัน

6. การบริหารจัดการ โดยการจัดตั้งองค์กรด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศเชื่อมโยงประเด็นการพัฒนาและการหาแหล่งเงินทุน พัฒนาระบบฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจ สนับสนุนองค์กรลุ่มน้ำ สนับสนุนการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างภาครัฐและเอกชนการบริหารจัดการชลประทาน การศึกษาวิจัย เตรียมความพร้อม ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำพัฒนางานวิจัย นวัตกรรม และเทคโนโลยี สนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มในภาคการบริการและการผลิต รวมถึงพัฒนารูปแบบเพื่อยกระดับการจัดการน้ำในพื้นที่และลุ่มน้ำ ให้เชื่อมโยงการตลาดพลังงาน การผลิต และของเสีย

ชุมชนเข้มแข็ง เป็นการการที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมชน สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย ซึ่งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นอาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ดังนั้นชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะมีลักษณะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
 2. สมาชิกของชุมชนมีความพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
 3. ชุมชนมีกระบวนการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
 4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
 5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
 6. ชุมชนมีแผนงาน/โครงการที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านและมุ่งที่การพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
 7. ชุมชนมีการพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก แต่เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช้การพึ่งพาตลอดไป
 8. ชุมชนมีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา ที่เป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ที่มีลักษณะของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน
- ดังนั้นความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหาของประเทศ ทั้งเรื่องการจัดสรร การจัดการ การเข้าถึง โครงสร้างระบบต่างๆ โดยเฉพาะด้านทรัพยากรน้ำ พื้นที่ชลประทานอยู่ใกล้เมือง อยู่ในเมืองในภูมิภาคต่างๆ ในขณะที่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่กระจายทั่วประเทศ ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาประเทศที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และแนวทางในการพลิกฟื้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน “จัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรม เท่าเทียม” ในการบริหารจัดการเกิดการรวมตัวพัฒนาโครงสร้างการจัดการของชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการน้อมนำแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ไปพัฒนาอนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่าอย่างบูรณาการ ก่อเกิดความสมบูรณ์ มั่นคง ยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สืบพงศ์ สุขสมและคณาจารย์ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่ได้ดูแลเคราะห์ความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้กับผู้เขียนบทความ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

บรรณานุกรม

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ทวีศักดิ์ นพเกสร. (2542). *วิกฤตสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยากรกระบวนการ เล่มที่ 2*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (2561). *แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ.2561–2580)*. คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล นายฉัตรณพัฒน์ แก้วเลิศระกูล
 วัน เดือน ปีเกิด วันที่ 29 เดือน ธันวาคม พุทธศักราช 2539
 ที่อยู่ปัจจุบัน 125 หมู่ 4 บ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 58130
 หมายเลขโทรศัพท์ 065-825-9555
 ตำแหน่งหน้าที่การงาน ข้าราชการครู ตำแหน่ง ครู
 โรงเรียนวัดสามร่ม (ไพบูลย์ปัญญา)
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต 2
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
 ประสบการณ์การทำงาน 3 ปี
 ที่อยู่ทำงาน โรงเรียนวัดสามร่ม (ไพบูลย์ปัญญา)
 44/3 หมู่ 1 ต.บางเล่า อ.คลองเขื่อน จ. ฉะเชิงเทรา 24000

ประวัติการศึกษา

ปีสำเร็จการศึกษา 2563 ปริญญาตรี การศึกษามัธยมศึกษา (การศึกษา) มหาวิทยาลัยพะเยา
 ปีสำเร็จการศึกษา 2563 ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยพะเยา
 ปีสำเร็จการศึกษา 2564 ปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 ปีสำเร็จการศึกษา 2565 ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

นโยบายแจกเงินดิจิทัลกับความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย

Digital Wallet and the sustainability of the Thai economy

ผู้เขียน

ณิชาภัทร สกุลตานุ

บทคัดย่อ

นโยบายแจกเงินดิจิทัล (Digital Wallet Policy) หรือนโยบายการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet เป็นหนึ่งในนโยบายเศรษฐกิจที่รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี เศรษฐา ทวีสิน ได้แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2566 โดยมีแนวคิดเติมเงินให้ประชาชนที่มีอายุ 16 ปีขึ้นไป ต้องมีรายได้ไม่เกิน 70,000 บาท มีเงินฝากในบัญชีไม่เกิน 500,000 บาท และให้ใช้จ่ายภายในอำเภอเดียวกับทะเบียนบ้าน สำหรับซื้อของอุปโภคบริโภคเท่านั้น

นักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนโยบายแจกเงินดิจิทัล ได้แสดงความคิดเห็นถึงความเหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจที่กำลังฟื้นตัวเข้าสู่สภาวะปกติ การดำเนินนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจระยะสั้นจะส่งผลให้ทั้งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจลดน้อยลง แต่ก็มีต้นทุนที่เกิดจากการลดระดับการลงทุนภาครัฐและเอกชนในอนาคตและมีระยะต่อความเสี่ยงของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศในอนาคตอย่างชัดเจน โดยปกติการกระตุ้นการบริโภคจะใช้เมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น เพราะมีความเสี่ยงที่จะได้ไม่คุ้มเสียมาก และมักจะใช้เมื่อเศรษฐกิจประสบกับวิกฤติ จนทำให้ผู้บริโภคขาดความเชื่อมั่นในการใช้จ่ายมาตรการที่เหมาะสมควรเป็นการช่วยเหลือแบบเฉพาะกลุ่ม (Targeted Measures) เพื่อลดต้นทุน ควบคู่ไปกับการทำนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างระยะยาว ส่งเสริมการลงทุน เพิ่มความสามารถในการแข่งขันลดกฎระเบียบ ลดการคอร์รัปชัน เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของภาครัฐ และปฏิรูปการศึกษา

การพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้เติบโตได้อย่างยั่งยืนและมีเสถียรภาพในระยะยาวนั้นไม่ใช่การกระตุ้นเศรษฐกิจแต่เป็นการปฏิรูปเศรษฐกิจ ที่ต้องให้ความสำคัญ ใน 3 ประเด็น 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Development) 2) การพัฒนาทักษะ (Skills Development) และ 3) การรักษาเสถียรภาพทางการคลัง (Fiscal Stability) นโยบายระยะสั้นอาจจะเป็นเครื่องมือเรียก “คะแนนนิยม” เพื่อชนะการเลือกตั้งแต่อาจจะสร้างภาระให้กับลูกหลานในอนาคต การบริหารจัดการการคลังอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงการใช้จ่ายของรัฐบาล ระดับหนี้สาธารณะอย่างมีความรับผิดชอบ เพื่อรักษาความยั่งยืนทางการเงินในระยะยาวและทำให้ประเทศสามารถเผชิญกับความเสี่ยงและความท้าทายต่างๆ ในอนาคต

คำสำคัญ : นโยบายแจกเงินดิจิทัล, ดิจิทัลวอลเล็ต, เศรษฐกิจ

Abstract

Digital Wallet Policy or the policy of adding 10,000 baht via Digital Wallet is one of the economic policies that the government of Prime Minister Settha Thavisin announced to Parliament on September 11, 2023, with the idea of adding money to Citizens aged 16 years and over, have an income not exceeding 70,000 baht, have a deposit in the account not exceeding 500,000 baht and must spend within the same district as the house registration. For purchasing consumer goods only

Academics and various agencies involved in the digital money distribution policy expressed their opinion that it was not appropriate for the economic situation that is recovering to normal. Implementing short-term economic stimulus policies will result in diminishing benefits to the economy. But there are costs associated with reducing the level of public and private investment in the future and clearly have implications for the risks of the country's sustainable development in the future. Normally, stimulating consumption is used only when necessary. Because there is a risk that it won't be worth it, and is often used when the economy experiences a crisis causing consumers to lack confidence in spending. Appropriate measures should be targeted assistance to reduce costs, along with implementing economic reform policies to solve long-term structural problems. Promote investment. Increase competitiveness, reduce regulations, reduce corruption. Increase efficiency in the work of the government sector and educational reform

Developing the Thai economy to grow sustainably and with long-term stability is not about stimulating the economy. But it is economic reform. There must be emphasis on 3 issues: 1) infrastructure development, 2) skills development, and 3) maintaining fiscal stability. Short-term policy can be a tool for gaining "popular votes" to win elections. But it may create a burden for our children and grandchildren in the future. Careful fiscal management, taking into account government spending. Responsible levels of public debt to maintain long-term financial sustainability and help the country face future risks and challenges.

Key word : Digital money distribution policy, digital wallet, economy

บทนำ

ในปัจจุบันคงไม่มีประเด็นเชิงนโยบายของรัฐบาลของนายเศรษฐา ทวีสิน ที่เป็นที่ถกเถียงกันในวงกว้างถึงความเหมาะสมและความเสี่ยง มากเท่ากับนโยบายแจกเงินดิจิทัล (Digital Wallet Policy) หรือนโยบายเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2566 แนวคิดของนโยบายนี้ คือจะให้เงินดิจิทัล 10,000 บาทแก่ประชาชนทุกคนเท่ากันอย่างถ้วนหน้า โดยกำหนดให้ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป ต้องมีเงินเดือนหรือรายได้ไม่เกิน 70,000 บาทและใช้จ่ายภายในอำเภอตามทะเบียนบ้าน สำหรับการซื้อของอุปโภคบริโภคเท่านั้น โดยนำเทคโนโลยี Blockchain เข้ามาช่วยดำเนินการเพื่อลดการทุจริตโดยจะพัฒนาต่อยอดจากแอปพลิเคชันเปาตั้งค์

โครงการแจกเงินดิจิทัล 10,000 บาท ที่รัฐบาลพยายามผลักดันตามเสียงสนับสนุนทางการเมืองท่ามกลางเสียงคัดค้านจากนักวิชาการ ถูกตั้งคำถามอย่างหลากหลายถึงความจำเป็นของนโยบายดังกล่าว เทียบกับความยั่งยืนของการกระตุ้นเศรษฐกิจไทย อีกทั้งประเด็นปัญหาที่ยังไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติ อันได้แก่ ข้อกังวลเกี่ยวกับแหล่งที่มาของเงิน หากพระราชบัญญัติกู้เงินไม่สามารถประกาศใช้ได้ รัฐบาลจะมีแผนสำรองในการดำเนินโครงการนี้อย่างไร รูปแบบที่จะดำเนินการ เงื่อนไข หลักเกณฑ์ ข้อจำกัดของเทคโนโลยี การใช้สิทธิ รวมถึงประสิทธิผลของนโยบายที่ต้องใช้เงินเป็นจำนวน 500,000 ล้านบาทว่าจะสามารถช่วยกระตุ้นต่อการบริโภคของประชาชนและการเติบโตของเศรษฐกิจ คิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 3 ของ GDP ในปี 2567-2568 ตามที่รัฐบาลได้แถลงนโยบายไว้หรือไม่ อีกทั้งปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันหรือการดำเนินการขาดความโปร่งใส อาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว และอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นทางภาวะการคลังของประเทศในอนาคต

บทความนี้จึงขอเสนอข้อกังวลต่าง ๆ ของนักวิชาการและผลการศึกษาวิจัยของต่างประเทศที่มีนโยบายแจกเงินดิจิทัลเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ทั้งในรูปแบบเงินกระดาษและเงินดิจิทัล ได้แก่ ญี่ปุ่น จีน ไต้หวันและเกาหลีใต้ มาวิเคราะห์ผลเชิงนโยบายที่มีต่อความยั่งยืนของการเติบโตของเศรษฐกิจไทย

ที่มาของนโยบายแจกเงินดิจิทัล

นโยบายแจกเงินหรือโครงการเติมเงินผ่านกระเป๋าเงินดิจิทัล 10,000 บาท เป็นนโยบายเศรษฐกิจระยะเร่งด่วนที่สำคัญของรัฐบาลชุดนายเศรษฐา ทวีสิน เป็นนายกรัฐมนตรี ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการคลัง ซึ่งพรรคเพื่อไทยประกาศเป็นนโยบายหลักในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2566 โดยนางสาวแพทองธาร ชินวัตร หัวหน้าครอบครัวเพื่อไทย ในงานเปิดตัว “ครอบครัวเพื่อไทย: บ้านหลังใหญ่หัวใจเดิม” ของพรรคเพื่อไทย เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2565 ได้ประกาศว่าหากพรรคเพื่อไทยได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลจะดำเนินการเติมเงินให้กับประชาชนทั่วประเทศ ต่อมาในงานเปิดตัวว่าที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2566 ของพรรคเพื่อไทย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2566 นายเศรษฐา ทวีสิน ประธานที่ปรึกษาหัวหน้าครอบครัวเพื่อไทย และเป็นบุคคลที่ได้รับเสนอชื่อเป็นนายกรัฐมนตรีจากพรรคเพื่อไทยได้ประกาศนโยบายเติมเงินอย่างเป็นทางการ โดยจะเติมเงินเข้าไปในกระเป๋าเงินดิจิทัลของประชาชนสัญชาติไทยทุกคน ที่มีอายุ 16 ปีขึ้นไป เพื่อนำไปใช้จ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน ในพื้นที่ร้านค้าชุมชนรัศมี 4 กิโลเมตรมีอายุการใช้งาน 6 เดือน (ดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท, 2567) ซึ่งร้านค้าสามารถนำเงินดิจิทัลมาแลกเป็นเงินบาทได้กับธนาคารของรัฐในภายหลังเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับชุมชน นำไปสู่การกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับประเทศ จากนั้นนายเศรษฐา ทวีสิน ได้ประกาศเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2566 ในงาน “คิดใหญ่ ทำเป็น เพื่อไทยทุกคน ตอน One Team for all Thais: หนึ่งทีมเพื่อไทยทุกคน” ว่า ประชาชนจะได้รับเงินเข้ากระเป๋าเงินดิจิทัลตามเงื่อนไขข้างต้นเป็นจำนวนคนละ 10,000 บาท และพรรคเพื่อไทยได้แจ้งที่มาของแหล่งเงินทุนในการดำเนินโครงการให้แก่คณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยมาจากการบริหารงบประมาณและการเก็บภาษี ประกอบด้วย

1. ประมาณการรายได้รัฐที่เพิ่มขึ้นใน พ.ศ. 2567 จำนวน 260,000 ล้านบาท
2. ภาษีที่ได้มาจากผลคูณต่อเศรษฐกิจจากนโยบาย จำนวน 100,000 ล้านบาท
3. การบริหารจัดการงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 จำนวน 110,000 ล้านบาท
4. การบริหารงบประมาณด้านสวัสดิการที่ซ้ำซ้อน จำนวน 90,000 ล้านบาทโดยคิดเป็นเงินจำนวน 560,000 ล้านบาท

ทั้งนี้ สามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและสถานการณ์ด้านการคลังของประเทศ

ซึ่งภายหลังจากที่รัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน แลลงนโยบายต่อรัฐสภา นายกรัฐมนตรีได้แถลงว่าโครงการนี้เป็น 1 ใน 5 นโยบายระยะเร่งด่วนของรัฐบาล ในการประชุมนัดแรกของคณะรัฐมนตรี คณะที่ 63 เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2566 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้มอบหมายให้นายจุลพันธ์ อมรวิวัฒน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง เป็นผู้รับผิดชอบโครงการเติมเงินผ่านกระเป๋าเงินดิจิทัล 10,000 บาท โดยเป็นตัวแทนของกระทรวงการคลังในการเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมหารือกับสำนักงานงบประมาณ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมสรรพากร สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย และธนาคารออมสินเพื่อศึกษารายละเอียด กำหนดเงื่อนไขและแนวทางการดำเนินโครงการ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายโครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet เพื่อขับเคลื่อนโครงการ (สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2566)

ต่อมาเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2566 นายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้แถลงปรับหลักเกณฑ์การดำเนินโครงการตามข้อเสนอแนะจากนักวิชาการและฝ่ายต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอ โดยปรับหลักเกณฑ์เป็นการเติมเงินให้กับประชาชนที่อายุ 16 ปีขึ้นไปที่มีรายได้ไม่เกิน 70,000 บาทต่อเดือนและมีเงินฝากน้อยกว่า 500,000 บาท ให้สิทธิการใช้จ่ายแก่ประชาชน คนละ 10,000 บาท เพื่อให้ประชาชนนำไปใช้จ่ายในร้านค้าภายในอำเภอที่อยู่ตามบัตรประจำตัวประชาชน ระยะเวลาโครงการที่จะใช้ได้ประมาณเดือนพฤษภาคม 2567 จนถึงเดือนเมษายน 2570 และต้องใช้สิทธิให้เสร็จสิ้นภายใน 6 เดือนนับตั้งแต่การใช้สิทธิครั้งแรก โดยมีเงื่อนไขสำหรับการซื้อของอุปโภคบริโภคเท่านั้น ไม่สามารถ

ใช้เงินดิจิทัลสำหรับการบริการ สินค้าออนไลน์ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ยาสูบ กัญชา กระทั่งบัตรกำนัล บัตรเงินสด ทองคำ เพชร อัญมณี น้ำมันเชื้อเพลิง ก๊าซธรรมชาติ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ค่าเทอมและการชำระหนี้รวมถึงไม่สามารถแลกเป็นเงินสดและไม่สามารถแลกเปลี่ยนในตลาดได้ สำหรับร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการต้องลงทะเบียนเข้าร่วมและจะต้องเป็นร้านค้าที่อยู่ในระบบภาษีเท่านั้น จึงสามารถขึ้นเงินจาก Application เป่าดังค์ได้ เนื่องจากมีผู้ใช้งานและร้านค้าเดิมอยู่แล้ว และมีระบบ blockchain เข้ามาช่วยดำเนินการเพื่อป้องกันการทุจริต ซึ่งมีประชาชนที่มีสิทธิรับเงินดิจิทัลประมาณ 50 ล้านคน ตามคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยใช้งบประมาณรวม 600,000 ล้านบาทแบ่งเป็นวงเงินดิจิทัลวอลเล็ต 500,000 ล้านบาท และกองทุนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย 100,000 ล้านบาท

สำหรับที่มาของเงินดิจิทัล รัฐบาลจะจัดทำร่าง พรบ.กู้เงินจำนวน 500,000 ล้านบาท ซึ่งได้มีการพิจารณาโดย คณะกรรมการกฤษฎีกาเพื่อให้การออกกฎหมายเป็นไปอย่างรอบคอบ รัดกุม และไม่ขัดต่อกฎหมายรวมถึงมีแผนชำระหนี้ ตั้งงบประมาณ ปี 2567-2570 เป็นการจัดสรรเพื่อจ่ายเงินกู้ ภายใน 4 ปี ตลอดระยะเวลาที่เป็นรัฐบาล โดยคาดการณ์ ผลได้ของนโยบายโครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet แบ่งได้เป็น คือ 1) กระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศในระยะสั้น โดยมีประชาชนเป็นกลไกสำคัญผ่านการบริโภคและการลงทุนและ 2) วางโครงสร้างพื้นฐานเพื่อนำไปสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและ e-Government ในระยะยาว จากรายละเอียดนโยบายฯ ข้างต้นยังต้องผ่านกระบวนการทางกฎหมายและมติของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะดำเนินการต่อไป เนื่องจากโครงการนี้ มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคฝ่ายค้าน สมาชิกวุฒิสภา นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิเป็นจำนวนมากรวมถึงธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องการกู้เงินมาแจกให้กับประชาชนโดยไม่มีความจำเป็นเร่งด่วน เสี่ยงต่อการผิดกฎหมาย และก่อให้เกิดปัญหาเรื่องความคุ้มค่าจากการใช้จ่ายงบประมาณ ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนรายละเอียดในการดำเนินโครงการในหลายเรื่อง ได้แก่ แหล่งที่มาของเงิน เทคโนโลยีที่ใช้ จำนวนผู้ได้รับสิทธิและระยะเวลาเริ่มต้นของโครงการ (ณรงค์ชัย จูตินันท์พงศ์และวัชรภรณ์ หวังพงษ์, 2566)

ความเห็นจากนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายแจกเงินดิจิทัล

นักวิชาการและคณาจารย์เศรษฐศาสตร์สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) คณะกรรมการกฤษฎีกา และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับนโยบายแจกเงินดิจิทัลในหลายประเด็นที่เป็นประโยชน์ สรุปได้ดังนี้

นักวิชาการและคณาจารย์เศรษฐศาสตร์

เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2566 นักวิชาการและคณาจารย์จากคณะเศรษฐศาสตร์ จำนวน 99 คน ได้ออกแถลงการณ์คัดค้านนโยบายแจกเงินดิจิทัล (นักเศรษฐศาสตร์ลูกเสือ ค้านแจกเงินดิจิทัล, 2566) เนื่องจากเห็นว่าเป็นนโยบายที่ “ได้ไม่คุ้มเสีย” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. เศรษฐกิจกำลังฟื้นตัว จึงไม่จำเป็นต้องจ่ายเงินจำนวนมากเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยการกระตุ้นการบริโภคส่วนบุคคลแต่ควรให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อการสร้างศักยภาพในการลงทุนและการส่งออกมากกว่า อีกทั้งการกระตุ้นการใช้จ่ายแบบนี้อาจเป็นปัจจัยเกิดเงินเฟ้อ และอาจนำไปสู่สภาวะที่ต้องขึ้นอัตราดอกเบี้ยในที่สุด
2. เงินงบประมาณ 560,000 ล้านบาท ทำให้รัฐเสียโอกาสในการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นการสร้างศักยภาพการเจริญเติบโตในระยะยาว อีกทั้งเป็นการสร้างหนี้สาธารณะให้เป็นภาระแก่คนรุ่นต่อไป
3. การกระตุ้นเศรษฐกิจให้รายได้ประชาชาติ (GDP) ขยายตัว โดยรัฐแจกเงิน 560,000 ล้านบาทเข้าไปในระบบ เป็นการคาดหวังที่เกินจริง ตัวทวีคูณทางการคลัง (Fiscal Multiplier) มีค่าต่ำกว่า 1 และต่ำกว่าตัวทวีคูณทางการคลังสำหรับการใช้จ่ายโดยตรงและการลงทุนของรัฐ

4. ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ในวัฏจักรดอกเบี้ยขาขึ้นมาตั้งแต่ปี 2565 เพราะเงินเฟ้อสูงขึ้นมากส่งผลให้รัฐบาลและประชาชนทั้งประเทศต้องเผชิญกับอัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้นทั้งสิ้น

5. ในช่วงที่โลกเผชิญกับวิกฤตโรคระบาดและภาวะเศรษฐกิจถดถอย รัฐบาลแทบทุกประเทศต่างก็จำเป็นต้องมีการขาดดุลการคลังและสร้างหนี้จำนวนมากเพื่อใช้จ่ายทางด้านสาธารณสุข กระตุ้นเศรษฐกิจและเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ แต่หลังจากวิกฤตโรคระบาดและภาวะเศรษฐกิจถดถอยผ่านไป หลายประเทศได้แสดงเจตนารมณ์โดยลดการขาดดุลภาครัฐและหนี้สาธารณะลง (Fiscal Consolidation)

6. การแจกเงินให้ประชาชนทุกคนที่อายุเกิน 16 ปี คนละ 10,000 บาท เป็นนโยบายที่สร้างความไม่เป็นธรรมในสังคมอย่างยิ่ง

7. สำหรับประเทศไทยซึ่งเข้าสู่สังคมสูงวัย ควรเตรียมการรองรับทางด้านการคลัง ภาระการใช้จ่ายทางด้านสวัสดิการและสาธารณสุขจะเพิ่มขึ้นอย่างมาก จึงควรใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่าและรักษาวินัยและเสถียรภาพทางด้านการคลังอย่างเคร่งครัด

ดังนั้นนักวิชาการและคณาจารย์เศรษฐศาสตร์จึงเสนอแนะให้รัฐบาลยกเลิกนโยบายดังกล่าว เนื่องจากประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับนั้นไม่คุ้มค่า

รศ.ดร.ยุทธนา เศรษฐบุปผา (2566) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า โครงการฯ เปรียบเสมือนการเพิ่มรายจ่ายเพื่อการบริโภคในระยะสั้น ผลของการใช้นโยบายฯ จะช่วยกระตุ้นอัตราการเติบโตของจีดีพีในปี 2568 ได้ประมาณร้อยละ 1.5 ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจในปี 2568 ขยายตัวได้ร้อยละ 4 ถึง 5 จากที่น่าจะขยายตัวต่ำกว่าร้อยละ 3 ในปีนี้ จัดว่าเป็นการกระจายรายได้และเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ ในด้านผลเสียพบว่าเป็นการลดทอนรายจ่ายภาครัฐในอนาคตและเป็นความเสี่ยงทางการคลังของประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงด้านเงินเฟ้อ เนื่องจากในทางเศรษฐกิจมหภาค การเพิ่มรายจ่ายในอุปสงค์มวลรวมระยะสั้น จะก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจควบคู่กับเงินเฟ้อ

ศ.ดร.ทีปกร จิริฐิติกุลชัย (2567) กล่าวว่า เศรษฐกิจไทยกำลังฟื้นตัว ไม่จำเป็นต้องกระตุ้นการบริโภค ควรเน้นการลงทุนสร้างศักยภาพระยะยาว โดยเงินงบประมาณมีจำกัด ควรใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า เพื่อเน้นลงทุนโครงสร้างพื้นฐานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ สร้าง digital infrastructure อีกทั้งเงิน 560,000 ล้านบาท กระตุ้นเศรษฐกิจได้น้อย ไม่คุ้มค่า เพราะตัวทวีคูณทางการคลัง (fiscal multiplier) ต่ำ อีกทั้งเป็นช่วงดอกเบี้ยขาขึ้น จะเพิ่มภาระหนี้สาธารณะ และ ทำให้ดอกเบี้ยสูงขึ้นในอนาคต รวมทั้งเราควรมี 'พื้นที่ว่างทางการคลัง' (fiscal space) เพื่อรองรับวิกฤติในอนาคต เตรียมรับสังคมสูงวัย เป็นการใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า และ รักษาวินัยการคลัง ตลอดจนระบบ blockchain ข้า ไม่เหมาะกับระบบซื้อขายทั่วไป ผลเสียและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นคือการลดทอนรายจ่ายภาครัฐในอนาคต การคลังของประเทศไทยและภาวะเงินเฟ้อ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ (TDRI) มีความเห็นว่าหากมีเงินจำกัด รัฐบาลควรมุ่งเป้าเฉพาะกลุ่มคนที่เดือดร้อนมากที่สุดก่อนซึ่งมีฐานข้อมูลอยู่แล้ว เพราะการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้น้อยจะมีผลในการกระตุ้นเศรษฐกิจมากกว่าการแจกเงินเป็นวงกว้าง ยกตัวอย่างประเทศจีนที่ใช้เงินราว 500,000 ล้านบาท เช่นเดียวกัน ทำให้คนจีนหมดความยากจนได้อย่างแท้จริง รวมทั้งแหล่งเงินที่จะนำมาแจกจ่าย รัฐบาลควรใช้เงินในงบประมาณ โดยกันงบประมาณส่วนที่คิดว่าซ้ำซ้อน ไม่มีประสิทธิภาพ จัดสรรในการดำเนินนโยบายเงินดิจิทัลเป็นงวด ๆ ได้ (อ๋างโน พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม.2566)

คณะกรรมการกฤษฎีกา ได้ส่งหนังสือตอบข้อหารือของกระทรวงการคลังเกี่ยวกับการออกพระราชบัญญัติกู้เงินให้เป็นไปตามเงื่อนไขของพระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. 2561 ซึ่งจะต้องมีความจำเป็นเร่งด่วน ต้องแก้ไขปัญหาย่างต่อเนื่อง หรือแก้ไขวิกฤตของประเทศ หรือต้องเป็นไปตามมาตรา 53 มาตรา 57 มาตรา 6 มาตรา 7 และมาตรา 9 ของพระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. 2561 หากรัฐบาลสามารถตอบเงื่อนไขทั้งหมดได้ก็สามารถออกเป็นกฎหมายได้ (อ๋างโน พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม.2566)

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ที่ประชุมมีมติเห็นควรเสนอข้อเสนอแนะเพื่อป้องกันการทุจริตเกี่ยวกับนโยบายรัฐบาล กรณีการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet ครั้งที่ 15/2567 เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2567 ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาดำเนินการตามควรแก่กรณี ในการป้องกันมิให้เกิดการทุจริต หรือเกิดความเสียหายต่อประโยชน์ของรัฐหรือประชาชน (อ้างใน พงศศักดิ์ เหลืองอร่าม.2566)

คณะกรรมการนโยบายโครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet (ดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท, 2567) ได้แถลงผลการประชุม เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2567 ว่าในที่ประชุมมีข้อเสนอนโยบายของทั้งสองหน่วยงานไปดำเนินการและตั้งคณะทำงานรวบรวมข้อเท็จจริงและมอบหมายฝ่ายเลขานุการรวบรวมข้อเท็จจริงและข้อสังเกตต่าง ๆ รวมทั้งมอบหมายกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เพื่อออกแบบขอบเขตการพัฒนาให้เกิดความโปร่งใสและป้องกันการทุจริตในโครงการ

เศรษฐพุฒิ สุทธิวาทนฤพุฒิ (2567) ได้ส่งหนังสือถึงสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 22 เม.ย. 2567 เพื่อเสนอเป็นความเห็นประกอบการพิจารณา ด้วยโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ใช้งบประมาณจำนวนมากและก่อให้เกิดการผูกพัน โดยมีข้อห่วงใย 4 ประเด็น ได้แก่ 1. ความจำเป็นในการดำเนินโครงการฯ และผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการคลังของประเทศโดยเสนอแนะให้นั้นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น (targeted) เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระค่าครองชีพ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจได้ อย่างมีประสิทธิภาพคุ้มค่า และใช้งบประมาณลดลง เพื่อรักษาเสถียรภาพการหนี้ภาครัฐ อีกทั้งยังแนะนำให้พิจารณาถึงความคุ้มค่า 2. แหล่งเงินสำหรับดำเนินโครงการฯ ที่เป็นเงินงบประมาณจากแหล่งต่าง ๆ จะต้องมีความสอดคล้องกับกฎหมายและคำนึงถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น จากการที่รัฐบาลจะมอบหมายให้ ธ.ก.ส. สนับสนุนโครงการฯ โดยยังมีภาระหนี้คงค้างกับ ธ.ก.ส. ถึงประมาณ 800,000 ล้านบาท อาจทำให้เกิดความเสี่ยงด้านสภาพคล่อง และความเสี่ยงต่อฐานะการดำเนินงานของ ธ.ก.ส. อย่างมีนัยสำคัญ 3. ผู้พัฒนาและดำเนินการระบบสำหรับโครงการฯ ต้องเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ มีความเสถียร และมีความมั่นคงปลอดภัยเพียงพอเพื่อไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยงเชิงระบบ (systemic risk) และ 4. การบริหารจัดการความเสี่ยงต่อ

ประสบการณ์นโยบายแจกเงินจากต่างประเทศ

การดำเนินมาตรการทางการคลังเพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายใช้สอยของผู้บริโภค ที่มีข้อจำกัดลักษณะนี้มีอยู่หลายประเทศ เช่น ญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ จีนและฮ่องกง เพียงแต่มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป เช่น บัตรกำนัลช้อปปิ้ง (Shopping voucher) หรือ คูปองบริโภค (Consumption coupon) หรือการออก Electronic หรือ digital coupon/voucher มาทำการประเมินวิเคราะห์ผลต่อมาตรการต่อพฤติกรรมใช้จ่ายของผู้บริโภค

Shopping coupons ในประเทศญี่ปุ่น

ปี 1999 รัฐบาลญี่ปุ่นได้แจกคูปองช้อปปิ้ง (Shopping coupon) มูลค่า 20,000 เยน (ประมาณ US\$200) ให้เฉพาะกับครอบครัวที่มีเด็กอายุไม่เกิน 15 ปีหรือมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ ซึ่งคิดเป็นจำนวนประชากร 31 ล้านคน โดยต้องใช้ไปในชุมชนท้องถิ่นของผู้รับ และมีอายุการใช้งาน 6 เดือนเท่านั้น โดยไม่สามารถโอนไปยังบุคคลอื่นได้ และไม่มีราคาคืนเงินสำหรับการซื้อสินค้าครั้งละน้อยกว่า 1000 เยน คูปองสามารถใช้ไปกับสินค้าและบริการได้เป็นส่วนใหญ่ (ยกเว้น การซื้อลอตเตอรี่ การชำระรายการสาธารณูปโภคพื้นฐาน หรือการชำระหนี้ เป็นต้น) โครงการนี้แม้ว่าถูกมองว่า ประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ได้มีงานวิจัยโดย Hsieh, Shimizutani and Hori (2010) พบว่า ผู้ได้รับคูปองใช้จ่ายไปทางการซื้อสินค้ากึ่งคงทน ซึ่งอาจจะท่อนว่า เป็นการย้ายการบริโภคในอนาคต โดยแทนที่ใช้เงินตนเองซื้อ หันมาใช้ในช่วงเวลาอายุของการแจกคูปอง ขณะที่ไม่ส่งผลต่อการบริโภคสินค้าและบริการที่ต้องกินอยู่ในชีวิตประจำวัน ทำให้ในภาพรวมการแจกคูปองจึงไม่ได้ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญ ต่อการใช้จ่ายสินค้าและบริการของผู้ที่ได้รับคูปอง

Shopping vouchers ในไต้หวัน

ปี 2008 รัฐบาลไต้หวันได้ออกมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ คือ การแจกบัตรกำนัลช้อปปิ้ง (Shopping voucher) มูลค่า 3600 ดอลลาร์ไต้หวัน (ประมาณ US\$110) เพื่อใช้ในการจับจ่ายใช้สอยให้ประชาชน โดยสามารถใช้ซื้อสินค้าและบริการได้เกือบทุกประเภท (ยกเว้นบางรายการ เช่น ห้ามใช้ชำระหนี้หรือค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น) งานศึกษาของ Kan, Peng and Wang (2017) ที่วิเคราะห์ผล กระทบต่อพฤติกรรมผู้บริโภคหลังจากได้รับบัตรกำนัลช้อปปิ้งโดยประมาณค่าแนวโน้มการบริโภคต่อหน่วยของรายได้ที่เพิ่มขึ้น หรือ ที่นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า Marginal Propensity to Consume (MPC) พบว่าค่า MPC โดยรวม อยู่ที่ 0.24 และที่สำคัญพบว่า หากไม่มีรายการส่งเสริมการขายของร้านค้าต่างๆ ค่า MPC จะเหลืออยู่เพียง 0.16 ซึ่งใกล้เคียงกับงานศึกษากรณีของญี่ปุ่น ที่พบว่าอยู่ที่เพียงประมาณ 0.1-0.2

Consumption vouchers ในเกาหลีใต้

ปี 2020 รัฐบาลกลางของเกาหลีใต้ได้ออกมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยแจกบัตรกำนัลเพื่อการอุปโภคบริโภค (Consumption voucher) มีอายุการใช้งาน 3 เดือน กำหนดขอบเขตการใช้เพื่อสนับสนุนธุรกิจขนาดกลางถึงเล็ก และไม่สามารถใช้ซื้อของผ่านร้านค้าขนาดใหญ่ หรือ ผ่านช่องทางออนไลน์ได้ งานวิจัยของ Kim, Koh and Lyon พบว่ามาตรการของเกาหลีใต้มีประสิทธิภาพในการกระตุ้นการ บริโภคในชุมชน และภาคธุรกิจ ที่รัฐบาลต้องการสนับสนุน(อ้างในพงศศักดิ์ เหลืองอร่าม, 2566).

Digital Coupon ในประเทศจีน

ปี 2563 รัฐบาลจีนไม่ได้แจกคูปองดิจิทัลมูลค่ากว่า 19,000 ล้านหยวนหรือราว 85,000 ล้านบาท เพื่อการใช้จ่ายของประชาชนจีนใน 100 เมือง 28 มณฑล การแจกคูปองดิจิทัลดังกล่าว ดำเนินการโดยรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งแจกเงินในจำนวนที่แตกต่างกันไปในแต่ละรอบ โดยรัฐบาลจะตั้งเงื่อนไขการใช้คูปองในแต่ละรอบ เช่น คูปอง RMB 40-10 หมายถึง รัฐบาลจะสมทบจ่าย 10 หยวนก็ต่อเมื่อมีการใช้จ่ายถึง 40 หยวน (คล้ายโครงการคนละครึ่ง โดยมีความต่างกันตรงที่สัดส่วนเงินที่รัฐจ่ายเงินสมทบให้ไม่เท่ากันกับเงินที่ประชาชนจ่ายเอง) โดยจำนวนเงินที่รัฐบาลจ่ายสมทบถูกกำหนดให้มีมูลค่าตายตัวและคูปองสามารถใช้จ่ายได้ภายใน 7 วันนับจากที่ได้รับแจก คูปองดิจิทัลมีประสิทธิภาพสูงในการกระตุ้นการบริโภค โดยมีอัตราบริโภค (Marginal Propensity to Consume: MPC) สูงถึง 3.4-5.8 หยวนหมายถึง รายได้ที่เพิ่มขึ้น 1 หยวน จะก่อให้เกิดการใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น 3.4-5.8 หยวน ทั้งนี้ รัฐบาลใช้หลักความกลัวการสูญเสีย (Loss Framing) เป็นเครื่องมือ กล่าวคือ การทำให้ประชาชนรู้สึกว่าจะไม่รับใช้คูปองดิจิทัลแล้วจะสูญเสียประโยชน์นั้นไป เนื่องจากวิธีการได้รับคูปอง ประชาชนต้องลงทะเบียนรับคูปองและระยะเวลาการใช้งานเพียง 7 วัน จึงเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่มีคูปองนำเงินที่ออมไว้ออกมาใช้กับคูปองดิจิทัลนั่นเอง (Liu, Shen, Li, & Chen ,2021)

ภาพรวมของการดำเนินมาตรการทางการคลังเพื่อกระตุ้นการจับจ่ายใช้สอยของผู้บริโภคจากต่างประเทศ สันติ ชัยศรีสวัสดิ์สุข.(2567) พบว่ามีทั้งประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจหดตัวซึ่งแต่ละประเทศที่กล่าวมาข้างต้นล้วนมีสถานะแวดล้อมทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน เช่น ในกรณีของญี่ปุ่น ที่ประสบปัญหาภาวะเงินฝืด (deflation) ทำให้ขาดแรงจูงใจในการจับจ่ายใช้สอย ขณะที่ไต้หวันได้รับผลกระทบจากวิกฤตการเงินโลก อีกทั้งการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการฯและเงื่อนไขการใช้จ่าย ประสิทธิภาพของการแจกเงินจะมีมากน้อย จึงขึ้นกับว่าผู้บริโภคได้มีการใช้จ่ายเงินเพิ่มเติมของตนเอง (out-of-pocket spending) นอกเหนือมูลค่าบัตรกำนัลที่รัฐบาลแจกหรือไม่ซึ่งแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันออกไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากข้อมูลที่ผ่านมาข้างต้น พบว่าภาวะเศรษฐกิจไทยปี 2566 คาดว่าจะขยายตัวที่ร้อยละ 1.8 ชะลอลงจากปี 2565 ที่ขยายร้อยละ 2.6 โดยมีปัจจัยสำคัญจากการหดตัวของภาคอุตสาหกรรมและการส่งออก สำหรับปี 2567 กระทรวงการคลัง คาดการณ์ว่าเศรษฐกิจไทยจะขยายตัวเร่งขึ้นที่ร้อยละ 2.8 ต่อปี โดยปริมาณการส่งออกสินค้าและบริการจะมีการขยายตัว (สำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง, 2567) นับเป็นช่วงที่เศรษฐกิจของไทยค่อย ๆ ฟื้นตัวกลับเข้าสู่ภาวะปกติ ถึงแม้อัตราการขยายตัวที่ต่ำของเศรษฐกิจไทยเป็นผลมาจาก ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง การลดลงของการลงทุนของภาคเอกชน และการชะลอการปฏิรูปด้านเศรษฐกิจและการศึกษา

เมื่อรัฐบาลมีความมุ่งมั่นที่จะผลักดันนโยบายการแจกเงินดิจิทัลของรัฐบาลเพื่อเป็นการดำเนินนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจระยะสั้นที่ใช้เม็ดเงิน 500,000 ล้านบาท ภายใต้สถานการณ์แบบปัจจุบัน จึงทำให้หลายฝ่ายรวมทั้งผู้เขียนมีความวิตกกังวล ต่างมีข้อเสนอแนะแก่รัฐบาล เพราะมีข้อมูลสนับสนุนให้เชื่อว่านโยบายฯ จะส่งผลให้ทั้งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจน้อยแต่ก็มีต้นทุนที่เกิดจากการลดระดับการลงทุนภาครัฐและเอกชนในอนาคตและมีนัยยะต่อความเสี่ยงของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศในอนาคตอย่างชัดเจน โดยปกติการกระตุ้นการบริโภคจะใช้เมื่อมีความจำเป็นเท่านั้นเพราะมีความเสี่ยงที่จะได้ไม่คุ้มเสียมาก และมักจะใช้เมื่อเศรษฐกิจประสบกับวิกฤติ จนทำให้ผู้บริโภคขาดความเชื่อมั่นในการใช้จ่าย แต่ไม่ใช่สถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันที่ต้องการมาตรการที่จะเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตระยะยาว แต่ด้วยคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ในช่วงหาเสียง ฝ่ายการเมืองพยายามผลักดันนโยบายนี้เพื่อหวังผลเรียก “คะแนนนิยม” เพื่อชนะการเลือกตั้ง ทั้งคราวนี้และคราวต่อไป ไม่ใช่ในนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจที่จะให้ผลระยะยาว

การพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้เติบโตได้ยั่งยืนและมีเสถียรภาพในระยะยาวนั้น ควรเป็นการปฏิรูปเศรษฐกิจไม่ใช่การกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยต้องใช้ความกล้าหาญทางการเมืองและสื่อสารทางการเมืองกับประชาชนให้ชัดเจน ใน 3 ประเด็น 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Development) เช่น การพัฒนาการใช้พลังงานที่ยั่งยืน การลงทุนดิจิทัล การส่งเสริมการลงทุน การปรับปรุงกฎระเบียบ การพัฒนาเชื่อมโยงภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อสร้างโอกาสในการแข่งขันใหม่ ๆ และทำให้ประเทศไทยสามารถเป็นศูนย์กลางในระดับภูมิภาคได้ 2) การพัฒนาทักษะ (Skills Development) เป็นการเตรียมแรงงานให้มีทักษะที่เศรษฐกิจโลกมีความสำคัญและจะส่งเสริมความสำเร็จในระยะยาวได้ดี 3) การรักษาเสถียรภาพทางการคลัง (Fiscal Stability) ความมุ่งมั่นในการบริหารจัดการการคลังอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายของรัฐบาล ระดับหนี้สาธารณะอย่างมีความรับผิดชอบ เพื่อรักษาความยั่งยืนทางการเงินในระยะยาวและทำให้ประเทศสามารถเผชิญกับความเสี่ยงและความท้าทายต่างๆ ในอนาคต การกระตุ้นเศรษฐกิจระยะสั้นควรเป็นการช่วยเหลือแบบเฉพาะกลุ่ม (Targeted Measures) เพื่อลดต้นทุน ควบคู่ไปกับการทำนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างระยะยาว

สุดท้ายผู้เขียนหวังว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะใคร่ครวญอย่างรอบคอบตามหลักเหตุผล นโยบายระยะสั้น อาจจะเป็นเครื่องมือเรียก “คะแนนนิยม” เพื่อชนะการเลือกตั้งแต่อาจจะสร้างภาระให้กับลูกหลานในอนาคต เพื่อให้นโยบายที่เกิดขึ้นส่งผลดีต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการ “นโยบายแจกเงินดิจิทัลกับความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย” สามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งจากรองศาสตราจารย์สปีพงษ์ สุขสม ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษาแนะนำ เสนอแนวคิด ให้ความรู้เป็นประโยชน์ต่อบทความนี้ และยังเอาใจใส่ทุกรายละเอียด ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้บทความมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งถึงความกรุณาดังกล่าวและขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่ได้เสียสละเวลา สั่งสอนให้ความรู้ คำแนะนำ พร้อมทั้งข้อคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการเขียนบทความ

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ บุคลากรในบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่ได้อำนวยความสะดวกและชี้แนะ ด้านเอกสารและตลอดระยะเวลาที่ศึกษา

ขอขอบพระคุณแม่ คุณพ่อที่ให้ชีวิตและสติปัญญา ตลอดจนสมาชิกในครอบครัว Mr. Tanveer Ahmed สามีและ Tanisha Sakuntanu ลูกสาวอันเป็นที่รัก ที่คอยเติมเต็มกำลังใจ ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใย สนับสนุนให้โอกาสในการศึกษา มาโดยตลอด

สุดท้ายผลอันเป็นประโยชน์ ความดีงามทั้งปวงที่เกิดขึ้นจากศึกษาวิเคราะห์นี้ ขอมอบแด่บุพการี หากมีข้อบกพร่อง ด้วยประการใด ขอน้อมรับไว้ด้วยความขอบคุณ

บรรณานุกรม

- ณรงค์ชัย ลีตินันท์พงศ์และวัชรภรณ์ หวังพงษ์. (2566) ผลกระทบทางการคลังโครงการกระเป๋าเงินดิจิทัล. สืบค้น 7 พฤษภาคม 2567 จาก https://web.parliament.go.th/assets/portals/82/news/1407/1_1407.pdf
- ดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท. (2567). สืบค้น 2 มีนาคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/QihNV>
- สันติ ชัยศรีสวัสดิ์สุข.(2567). มาตรการทางการคลังกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2567 จาก <https://thaipublica.org/2023/10/nida-sustainable-move55/>
- ทีปกร จิริฐิติกุลชัย. (2567) . เศรษฐศาสตร์เรื่องการแจกเงินดิจิทัล. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2567 จาก <https://policywatch.thaipbs.or.th/article/economy-19>
- นักเศรษฐศาสตร์ลูกฮือ ค้านแจกเงินดิจิทัล มี 2 อดีตผู้ว่าฯพ. ร่วมด้วย. (6 ตุลาคม 2566). สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://www.thaipost.net/hi-light/462001/>
- พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม.(2566). นโยบายแจกเงินผ่านกระเป๋าดิจิทัล ถอดบทเรียนและประสบการณ์จากต่างประเทศ. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/7EK8G>
- ยุทธนา เศรษฐปราโมทย์. (2566). โครงการแจกเงินดิจิทัล 10,000 บาท กับความยั่งยืนของการเติบโตเศรษฐกิจไทย. สืบค้น 4 พฤษภาคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/cu2Ns>
- วิจิตร ประยูรวงษ์ (2567). นโยบายแจกเงินดิจิทัล (Digital Wallet Policy) กรณีศึกษาของต่างประเทศ. วิจัยปริทัศน์ ฉบับเดือนมีนาคม 2567
- เศรษฐวุฒิ สุทธิวาทนฤพุมิ (2567). รายละเอียดความเห็นรพท. ดิจิทัลวอลเล็ต5แสนล้าน สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม2567 จาก <https://policywatch.thaipbs.or.th/article/economy-43>
- สำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง. (2567) ประมาณการเศรษฐกิจไทยปี 2566 และ 2567. ข่าวกระทรวงการคลัง ฉบับที่ 4/2567
- สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (11 กันยายน 2566). นายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรี แถลงนโยบายของ คณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา. สืบค้น 15 มกราคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/Lnhot>
- Hsieh, C-T., Shimizutani, S., & Hori, M. (2010). Did Japan's Shopping Coupon Program Increase Spending? Retrieved February 14, 2024 from <https://shorturl.asia/oPpTs>
- Kan, Peng and Wang (2017) Understanding Consumption Behavior: Evidence from Consumers' Reaction to Shopping Vouchers. Retrieved February 14, 2024 from <https://shorturl.asia/znluh>

Liu, Q., Shen, Q., Li Z., & Chen, Shu. (2021). **Stimulating Consumption at Low Budget: Evidence from a Large-Scale Policy Experiment Amid the COVID-19 Pandemic** Retrieved February 14, 2024 from <https://pubsonline.informs.org/doi/epdf/10.1287/mnsc.2021.4119>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ

นางสาวนิชาภัทร สกุลตานุ

เกิด

วันพฤหัสบดีที่ 25 มกราคม 2539

ประวัติการศึกษา

2020 ปริญญาตรี BBA Univercity Of Hartfordshire , UK

2023 ปริญญาโท MBA Stanford International University, Bangkok

หน้าที่งานปัจจุบัน

2017 Managing Director, Elegant group, Bangladesh

2022 Managing Director, The S construction, Thailand

2022 Pressident of Pracharatraksamakkee Phuket (SE), Thailand

2024 Managing Director, Bestier Hotel Hatyai Company, Thailand

การแปรรูปของเสียเป็นพลังงานสะอาด

Transforming Waste into Clean Energy

ผู้เขียน

ปิยะนุช ปัญจพรรค์

บทคัดย่อ

การแปรรูปของเสียเป็นพลังงานสะอาดนั้นมีต้นกำเนิดมาจากปัญหาขยะซึ่งปัจจุบันมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น มีความหนาแน่นมากขึ้นทำให้มีกำลังในการผลิตขยะมากขึ้นซึ่งแต่ละเมืองก็มีแนวทางจัดการขยะที่แตกต่างกันไปทั้งนี้การแปรรูปขยะเป็นพลังงานสะอาดเป็นแนวคิดแบบทันสมัยเนื่องจากสามารถลดภาระเรื่องขยะและสามารถสร้างพลังงานไฟฟ้าซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการอยู่อาศัยของประชาชนในยุคปัจจุบันการแปรรูปขยะเป็นพลังงานสะอาดนั้นอาศัยแนวคิดจากหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากสามารถเพิ่มมูลค่าและแปรรูปขยะเป็นพลังงานสะอาดไม่เพียงแต่ช่วยลดปัญหาขยะและมลพิษแต่ยังสร้างโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยรวมซึ่งทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนนอกจากนี้ยังเป็นในเรื่องของทฤษฎีการกระจายอำนาจการผลิตไฟฟ้าจากขยะนั้นทำให้สามารถสร้างพลังงานไฟฟ้าได้เองจากในเมืองหรือท้องถิ่น ลดการพึ่งพาพลังงานไฟฟ้าจากส่วนกลางซึ่งเป็นแนวคิดของการจัดสรรหรือการบริหารทรัพยากรของตัวเมืองนอกจากนี้ยังรวมถึงทฤษฎีการเข้าถึงทรัพยากรซึ่งการเข้าถึงทรัพยากรนั้นช่วยให้เมืองหรือสังคมมีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเองได้โดยองค์ประกอบของการแปรรูปขยะเป็นพลังงานได้แก่เทคโนโลยีและกระบวนการทรัพยากรขยะโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกประกอบของการแปรรูปขยะเป็นพลังงานได้แก่เทคโนโลยีและกระบวนการทรัพยากรขยะโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกรวมถึงนโยบายและกฎระเบียบการแปรรูปขยะเป็นพลังงานสะอาดจึงเป็นวิธีสำคัญในการจัดการขยะและผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและการสนับสนุนจากนโยบายสาธารณะเพื่อให้สามารถนำไปใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ของเสีย, การแปรรูป, พลังงานสะอาด

Abstract

The transformation of waste into clean energy originates from the waste problem. Currently, the population is increasing and density is increasing, causing more capacity to produce waste. Each city has different waste management methods. The transformation of waste into clean energy is a modern concept because it can reduce the burden of garbage and can generate electrical energy, which is necessary for the living of people in the present era. The transformation of waste into clean energy depends on concepts from many theories. Such as the theory of creating change because adding value and transforming waste into clean energy not only reduces waste and pollution problems but also creates opportunities to generate income for the community as a whole, which results in sustainable results. This is also a matter of the theory of decentralization of electricity production from waste, which allows the generation of electricity itself from the city or local area, reducing reliance on centralized electricity, which is the concept of allocation or management of one's own resources. In addition, It also includes the theory of resource access, in which access to resources helps a city or society develop its own economy and society. The components of waste-to-energy transformation include technology and processes, waste resources, infrastructure, and facilities. Facilitation, as well as policies and regulations, waste-to-clean energy transformation is therefore an important means of efficient waste and product management and support from public policy to enable its effective use.

Keywords : Waste, Waste transforming, Clean energy

บทนำ

“ขยะ” เป็นปัญหาสำคัญของเมืองใหญ่ เมืองรอง และอีกหลาย ๆ เมือง ยิ่งประชากรมีความหนาแน่นมากเท่าไร กำลังในการผลิตขยะยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งแต่ละเมืองก็มีแนวทางจัดการขยะซึ่งแตกต่างกันไป ทั้งการลดใช้เพื่อผลิตขยะให้น้อยลง การนำขยะกลับมารีไซเคิลใช้ใหม่ หรือแม้กระทั่งการฝังกลบ เผาทำลายก็ง่ายดี แต่อีกสิ่งหนึ่งที่หลายคนไม่รู้หรืออาจมองข้ามไป “ขยะ” ในมือของทุกคน ตอนนี้สามารถผลิตเป็นไฟฟ้าพลังงานสะอาด ก่อเกิดประโยชน์และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของทุกคนได้แล้ว สำหรับประเทศไทยนั้น จากข้อมูลล่าสุดของ “กรมควบคุมมลพิษ” พบว่า สถานการณ์ขยะมูลฝอยของปี 2565 มีปริมาณ 25.70 ล้านตัน ซึ่งพบว่าขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดไปอย่างไม่ถูกต้อง และขยะมูลฝอยตกค้าง มีปริมาณรวมกันถึง 17.01 ล้านตัน ทุกภาคส่วนจึงพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผ่านโครงการริเริ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการรีไซเคิล แคมเปญลดขยะ และการพัฒนาระบบการจัดการขยะอย่างยั่งยืน รวมถึงมองหาแนวทางปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (กรมอนุรักษ์พลังงานและแผน กระทรวงพลังงาน, 2563) ซึ่งหนึ่งในทางเลือกที่หลายคนนึกถึงคือ กระบวนการ “Waste to Energy” การใช้เทคโนโลยี เพื่อเปลี่ยน “ขยะ” ให้กลายเป็นพลังงาน เพื่อลดปัญหาขยะล้นเมือง สถานการณ์ปัญหา “ขยะมูลฝอย” (กระทรวงสาธารณสุข, กรมอนามัย, สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม, 2564) ในปัจจุบัน มีการผลิตขยะที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และการขยายตัวของเมือง ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นจึงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ระบบการจัดการขยะที่ไม่เพียงพอ หรือการขาดโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม มักจะนำไปสู่การสะสมของเสียในหลุมฝังกลบ ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ การใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวมากเกินไป (กองกิจการทางกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2560) และแนวทางปฏิบัติในการกำจัดที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดมลพิษจากพลาสติกอย่างกว้างขวาง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และสิ่งมีชีวิตในทะเล ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี ส่งผลให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ซึ่งประกอบด้วยวัสดุอันตราย และต้องมีวิธีการรีไซเคิล และการกำจัดที่เหมาะสม การสูญเสียอาหารในขั้นตอนต่างๆ รวมถึงการผลิต การแปรรูป การกระจาย และการบริโภค (กรมอนามัย, 2563) ถือเป็นข้อกังวลที่สำคัญ เมื่อพิจารณาถึงทรัพยากรและพลังงานที่ลงทุนในการผลิต การทิ้งขยะอย่างผิดกฎหมายในพื้นที่ หรือแหล่งน้ำที่ไม่ได้รับอนุญาต ยิ่งทำให้ปัญหามลพิษรุนแรงขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข ความตระหนักไม่เพียงพอเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการจัดการขยะที่เหมาะสม และความสำคัญของการรีไซเคิล มักก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอย การจัดการกับความท้าทายเหล่านี้ต้องใช้ความพยายามร่วมกัน รวมถึงการปรับใช้ระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการรีไซเคิล และการทำปุ๋ยหมัก ส่งเสริมรูปแบบการบริโภคที่ยั่งยืน และสร้างความตระหนักแก่บุคคลและชุมชน (กรมอนุรักษ์พลังงานและแผน กระทรวงพลังงาน, 2563)

ความต้องการการใช้ไฟฟ้าของประเทศไทยมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามกับการเติบโตของเศรษฐกิจ และการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันของประชาชน บ้านเรากำลังเจริญเติบโตทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีความต้องการใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ศิริินทร ภูจินดา, 2562) โดยสาเหตุหลักๆ ที่เพิ่มขึ้นของความต้องการการใช้ไฟฟ้าของประเทศไทยได้แก่ (1) การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยมีการสร้างอุตสาหกรรมและธุรกิจใหม่ๆ ซึ่งต้องการการใช้พลังงานเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับการผลิตและการให้บริการในกลุ่มอุตสาหกรรมต่างๆ (2) การเพิ่มประชากรที่เกิดขึ้นทุกปี ทำให้มีการใช้พลังงานเพิ่มขึ้นในการใช้งานทั่วไป เช่น การใช้ไฟฟ้าในบ้าน การใช้พลังงานในการขนส่ง และการใช้พลังงานในการทำงาน (3) การพัฒนาอุตสาหกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การขยายพื้นที่ทางด่วน การก่อสร้างอาคารสูง และการพัฒนาศูนย์การค้า ทำให้มีความต้องการการใช้พลังงานที่สูงขึ้น การเพิ่มขึ้นของความต้องการการใช้ไฟฟ้านี้เป็นความท้าทายในการจัดการทรัพยากรพลังงานให้มีประสิทธิภาพ และการสร้างนโยบายและโครงสร้างพื้นฐานที่สามารถรองรับความต้องการใช้ไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (โสฬส ปัญจะวิสุทธ์, 2541)

ทฤษฎีการทำให้เกิดเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)

การจัดการขยะด้วยการเพิ่มมูลค่าและแปรรูปเป็นพลังงานสะอาดไม่เพียงแต่ช่วยลดปัญหาขยะและมลพิษ แต่ยังสร้างโอกาสในการสร้างรายได้และงานที่มีคุณค่าให้กับชุมชนโดยรวม โดยที่ยังมีผลกระทบที่น่าประหลาดอย่างการลดปริมาณขยะที่ส่งไปยังถิ่นที่จัดเก็บขยะที่ไม่ปลอดภัย และลดการใช้พลาสติกที่เป็นปัจจุบัน ทฤษฎีการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวางแผน การดำเนินงาน และการวิเคราะห์ผลสำหรับโครงการหรือนโยบายต่างๆ โดยทั้งหมดนี้มีไว้เพื่อที่จะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ (นัชชา ทิพนตร, 2565) ประกอบไปด้วย 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน การทำให้เข้าใจถึงสถานการณ์ปัจจุบัน และปัญหาหรือความต้องการที่ต้องการแก้ไขหรือบรรเทา 2) การกำหนดเป้าหมาย (Outcomes) การระบุเป้าหมายหรือผลที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากโครงการหรือนโยบาย โดยทั่วไปแบ่งเป็นผลลัพธ์สั้นและผลลัพธ์ระยะยาว 3) การระบุกิจกรรม (Activities) การกำหนดกิจกรรมที่จะทำเพื่อส่งผลให้เกิดเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด 4) การระบุผลผลิต (Outputs) การระบุผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมที่ดำเนินการ เช่น การผลิตเอกสาร เครื่องมือ 5) การตัดสินใจและการกระทำ การระบุผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากกิจกรรมและผลผลิต และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ 6) การวิเคราะห์และการประเมินผล การทำการประเมินผลเพื่อทราบว่ากิจกรรมและผลผลิตที่ทำไปมีผลในการเปลี่ยนแปลงตามที่กำหนดหรือไม่ 7) การประเมินและการปรับปรุง การใช้ข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินเพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินงานหรือนโยบายในอนาคต ทฤษฎีการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงช่วยให้ผู้รับผิดชอบโครงการหรือนโยบายสามารถวางแผนและดำเนินการให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ โดยการนำทฤษฎีนี้มาใช้กับโครงการการจัดการขยะ เราสามารถสร้างแผนการทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงในการจัดการขยะ โดยการเปลี่ยนแปลงขยะเป็นพลังงานไฟฟ้าจะช่วยลดปริมาณขยะที่ส่งไปยังถิ่นที่จัดเก็บขยะที่ไม่ปลอดภัยและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม (ดำรงพล วิโรจน์ธรรม, 2561)

ทฤษฎีการกระจายอำนาจ (Power Dispersion Theory)

(โกคิน พลกุล, 2528) และ (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2533) ได้ให้ข้อสังเกตว่า คำดังกล่าวถือเป็นหลักการและคำในภาษาฝรั่งเศสเป็นการเฉพาะ โดยมีความหมายตามหลักภาษาคือ “การเอาอำนาจออกไปจากศูนย์กลาง” ปัญหาที่ตามมาต่อไปก็คือ “อำนาจ” ที่กล่าวถึงนี้หมายถึงอำนาจอะไร ในอดีตนั้นการกล่าวถึงอำนาจดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำมาปรับใช้ในบริบททางการเมืองการปกครองของไทยยังคงเป็นไปอย่างสับสน ดังที่

(จรัส สุวรรณมาลา , 2538) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า คำดังกล่าวซึ่งเป็นแนวคิดของตะวันตกที่นักวิชาการไทยหยิบยืมมาใช้อธิบายสภาวะทางการเมืองและการบริหารปกครองในประเทศไทย และแปลเป็นภาษาไทยว่า “การกระจายอำนาจ” นั้นผู้คนส่วนใหญ่มักตีความคำว่า “อำนาจ” ในคำกระจายอำนาจที่ได้แปลมาหมายถึง “อำนาจอธิปไตย” ซึ่งมักจะกล่าวกันว่าไม่สามารถแบ่งแยกได้ หรือถ้าตีความตามแบบนักสังคมวิทยาที่มองอำนาจว่า เป็นสภาวะที่บุคคลหรือองค์การหนึ่งมีอิทธิพล (Influence) เหนือความคิดหรือพฤติกรรมของบุคคลหรือองค์การอื่นๆ ซึ่งแบ่งปันหรือกระจายอำนาจไปให้ใครมิได้เช่นเดียวกัน จึงทำให้เกิดความสับสนในความหมายของการกระจายอำนาจ อันที่จริงความหมายดั้งเดิมของคำดังกล่าวนี้มิได้เน้นเรื่องอำนาจ (Power) หากแต่เป็นเรื่องของ สภาวะศูนย์กลาง (Central) และสภาวะกระจายอำนาจ (Decentral) เป็นสำคัญ หากมีเรื่องอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องก็หมายถึง “อำนาจการตัดสินใจ” ในการดำเนินกิจกรรม ดังนั้น จรัส จึงได้เสนอว่า “คำว่า Decentralization จึงควรจะหมายถึงการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ มิใช่การแบ่งอำนาจอธิปไตยของชาติ การกระจายอำนาจสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นมิใช่การสร้างอธิปไตย หากแต่เป็นการให้ (ยอมรับ) สิทธิในการปกครองตนเองของชุมชนและภูมิภาคภายใต้อธิปไตยของชาติหนึ่งๆ ร่วมกัน”

พิจารณาในแง่นี้จะเห็นได้ว่า การกระจายอำนาจจึงเป็นเรื่องของ “สภาวะ” บางอย่างเพื่อใช้อธิบายถึงลักษณะของการกระจายตัว/จัดสรร/แบ่งปันอำนาจรัฐในทางที่หมายถึงอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินกิจการสาธารณะ ดังนั้น การกระจายอำนาจจึงมีลักษณะดังที่เสนอว่า มันควรจะเป็นเรื่องของ “การจัดสรรแบ่งปันอำนาจ” (distribution of power) กล่าวคือ เมื่อเราพูดถึงการกระจายอำนาจภายใต้บริบทของการบริหารปกครองในพื้นที่ที่เรียกว่าท้องถิ่น (local governance) มันควรจะเป็นเรื่องของ “จัดสรรหรือแบ่งปันอำนาจ” (distribution) มิใช่การ “แบ่งแยกอำนาจ” (division) กล่าวคือ แม้คำว่า “แบ่งแยกอำนาจ” จะมีการนำไปใช้อธิบายแนวคิดในเรื่องการกระจายตัวของอำนาจทางการบริหารปกครองไปสู่ท้องถิ่นก็ตาม แต่โดยลักษณะทางประวัติศาสตร์แล้วคำดังกล่าวมักจะนำไปสู่ความสับสนหรือปะปนกับการใช้ในแนวคิดเรื่อง รัฐธรรมนูญกับการแบ่งแยกอำนาจ (constitutional division of power between nation and state) ขณะที่คำว่า “จัดสรร/แบ่งปันอำนาจ” จะมีความสอดคล้องและอยู่ในขอบวงของแนวคิดต่างๆ ในเรื่องการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นมากกว่า ดังเช่นแนวคิดในเรื่อง (de)centralization, (de)concentration, devolution และ delegation

จากกรอบเช่นนี้ จึงอาจสรุปได้ว่า การกระจายอำนาจในความหมายกว้างๆ ก็คือ การจัดสรรหรือแบ่งปันอำนาจการตัดสินใจ (หรือในภาษากฎหมายของไทยเรียกว่า การวินิจฉัยสั่งการ) อันเกี่ยวข้องกับกิจการสาธารณะ (public affairs) ของรัฐส่วนกลางไปยังหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ

ขอบข่ายหรือรูปแบบของการกระจายอำนาจได้ 5 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่

1) การกระจายอำนาจโดยจำเป็นหรือโดยปริยาย (Decentralization by default)

การกระจายอำนาจในลักษณะนี้ เกิดจากสภาวะการณ์ที่สถาบันหรือองค์กรของรัฐบาลเกิดความล้มเหลวในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มิอาจสามารถจะเข้าไปใช้อำนาจหรือมีอิทธิพลในดินแดนที่ตนปกครองอยู่ได้ และจากสภาวะที่ประชาชนในระดับรากหญ้าเกิดความไม่เชื่อใจในรัฐบาล เหล่านี้จึงเป็นผลให้ประเทศที่มีภาคประชาสังคมมีความตื่นตัวและเข้มแข็ง เช่น สมาคมต่างๆ, องค์กรอาสาสมัคร และองค์กรพัฒนาเอกชน เหล่านี้จำเป็นต้องลุกขึ้นมาดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อชุมชนของตนด้วยตัวเองโดยที่รัฐบาลเองก็ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้น เช่น การจัดให้มีโรงเรียน การจัดระบบสหกรณ์หรือธนาคารชุมชน และการจัดทำโครงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ, 2546)

2) การแปรรูปกิจการของภาครัฐ (Privatization)

การแปรรูปกิจการของรัฐ ได้แก่ การโยกโอน (handover) กิจการบางอย่างที่เคยจัดทำโดยหน่วยงานของรัฐไปให้ภาคเอกชนเป็นผู้จัดทำแทน เช่น กิจการขนส่งมวลชน กิจการโทรคมนาคม การไฟฟ้า และการประปา เป็นต้น นัยย่อหมายความว่า กิจการสาธารณะที่เคยเป็นของรัฐได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าหรือบริการที่ภาคเอกชนสามารถเข้ามาแข่งขันจัดทำสินค้าหรือบริการเหล่านี้ได้เอง การกระจายอำนาจในรูปแบบนี้เกิดจากแรงผลักดันของความคิดที่ว่า กิจการบางอย่างนั้นเอกชนสามารถจัดทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถให้บริการต่อสังคมโดยรวมได้ดีกว่าการจัดทำโดยภาครัฐ โดยให้กลไกทางการตลาด (market mechanism) เข้ามามีบทบาทมากกว่าที่จะถูกผูกขาดโดยรัฐซึ่งมักจะก่อให้เกิดความไร้ประสิทธิภาพและการบริการที่มีคุณภาพต่ำ

3) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการแบ่งอำนาจ (Deconcentration)

การกระจายอำนาจในลักษณะนี้ จะหมายถึง การแบ่งอำนาจของรัฐบาลกลางไปยังองค์กรในระดับรองที่ออกไปทำงานในพื้นที่นอกศูนย์กลางหรือท้องถิ่น โดยที่องค์กรภายใต้หลักการแบ่งอำนาจนี้จะมีอิสระตามสมควรในการตัดสินใจต่างๆ ภายในพื้นที่ที่ตนดูแล แต่ทั้งนี้อำนาจการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายต่างๆ ยังคงอยู่ที่ส่วนกลาง เพราะตัวองค์กรและบุคลากรตามหลักการแบ่งอำนาจยังคงถือว่าเป็นของส่วนกลาง ซึ่งการกระจายอำนาจในลักษณะนี้มักเกิดขึ้นภายในระบบราชการโดยการแบ่งเอาภารกิจและอำนาจหน้าที่ออกไปยังองค์กรที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ท้องถิ่นเพื่อจัดทำบริการและปกครองพื้นที่นั้นๆ อย่างมีเอกภาพภายใต้องค์กรเดียว บางครั้งจึงเรียกการกระจายอำนาจในลักษณะนี้ว่า “การกระจายอำนาจทางการบริหาร” (Parker, 1995)

4) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการมอบอำนาจ (Delegation)

การกระจายอำนาจภายใต้หลักการมอบอำนาจนี้จะมีระดับของการกระจายอำนาจที่ให้อิสระสูงกว่าการแบ่งอำนาจ อีกทั้งการกระจายอำนาจจะเน้นในเชิงของ “ภารกิจหน้าที่” มากกว่าการย้ำเน้นในเรื่องของ “พื้นที่” ดังเช่นการแบ่งอำนาจ กล่าวคือ การมอบอำนาจเป็นการกระจายอำนาจที่รัฐส่วนกลางอาจมอบอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรกึ่งอิสระ องค์กรมหาชน หรือองค์กรที่จัดทำโครงการเฉพาะกิจต่างๆ ที่รัฐบาลได้จัดตั้งขึ้น โดยมีการกำหนดภารกิจเฉพาะที่ชัดเจน ให้องค์กรเหล่านั้นสามารถที่จะตัดสินใจและใช้อำนาจหน้าที่ภายในขอบเขตของตนได้โดยอิสระ แต่รัฐส่วนกลางก็ยังคงมีอำนาจอยู่เหนือองค์กรเหล่านี้โดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายเป็นกรอบในการควบคุมและกำกับบทบาทขององค์กรภายใต้หลักการมอบอำนาจ รวมถึงอำนาจในการจัดตั้งและยุบเลิกองค์กรภายใต้หลักการมอบอำนาจ

5) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการโอนอำนาจ (Devolution)

การกระจายอำนาจภายใต้แนวคิดเรื่องการโอนอำนาจ ถือได้ว่าเป็นการกระจายอำนาจที่สะท้อนให้เห็นถึงระดับของการกระจายอำนาจที่กว้างขวางมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการกระจายอำนาจในรูปแบบนี้ จะถูกใช้เพื่ออธิบายถึงสถานะที่รัฐส่วนกลางมีการถ่ายโอนหรือยกอำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ไปยังองค์กรตัวแทนของพื้นที่ ชุมชน หรือท้องถิ่นต่างๆ อย่างกว้างขวาง และองค์กรที่รับการโอนอำนาจนี้จะมีตัวแทนที่ประชาชนภายในพื้นที่นั้นๆ เลือกเข้ามาเพื่อทำหน้าที่ตัดสินใจและกำหนดนโยบายต่างๆ ได้ด้วยตนเอง รวมถึงอำนาจในการตรากฎหมายและออกระเบียบต่างๆ เพื่อบังคับใช้ภายในพื้นที่หรือชุมชนของตนได้โดยอิสระ โดยที่ส่วนกลางจะไม่เข้ามาบีบบังคับหรือแทรกแซงการทำงานขององค์กรภายใต้หลักการโอนอำนาจ หรือการแทรกแซงเกิดขึ้นก็ต้องเป็นไปอย่างจำกัดมาก ซึ่งโดยมากก็มักจะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศเท่านั้น ดังนั้น จึงมีการเรียกการกระจายอำนาจในลักษณะนี้ว่า “การกระจายอำนาจในทางการเมือง” หรือ “การกระจายอำนาจที่เน้นความเป็นประชาธิปไตย” (Political or Democratic Decentralization) ทั้งนี้ การโอนอำนาจเท่าที่ปรากฏจะมีอยู่ด้วยกัน 2 ระดับ ได้แก่

ระดับที่หนึ่ง การโอนอำนาจในทางการปกครอง (Administrative Devolution) การโอนอำนาจในลักษณะนี้จะสอดคล้องกับการจัดรูปการปกครองท้องถิ่นตามหลัก “การปกครองตนเอง” (Local-self Government) กล่าวคือ จะเป็นหลักการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นของตนเอง โดยตนเอง และเพื่อตนเอง โดยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีอิสระเป็นอย่างสูงในการดูแลชีวิตความเป็นอยู่และสามารถจัดทำกิจการต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความจำเป็นภายในชุมชนของตนได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังมีความเป็นอิสระทั้งในทางการคลังและบุคลากร กล่าวคือ มีทรัพยากรเป็นของตนเองที่จะใช้เพื่อจัดทำกิจการต่างๆ ได้อย่างอิสระ

ระดับที่สอง การโอนอำนาจในทางนิติบัญญัติ (Legislative Devolution) การโอนอำนาจในลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็นรูปแบบของการกระจายอำนาจขั้นสูงสุดที่เป็นไปภายใต้การจัดรูปแบบการปกครองในระบบรัฐเดี่ยว (unitary system) จนมีลักษณะเข้าใกล้กับระบบสหพันธรัฐ (federal system) (Heywood, 2002) กล่าวคือ เป็นการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางไปยังพื้นที่หรือท้องถิ่นหนึ่งๆ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ได้รับการโอนอำนาจสามารถที่จะกำหนดชะตากรรมในทางการเมืองได้ด้วยตนเอง (Home Rule) ผ่านการจัดตั้งสถาบันทางการเมืองในรูปแบบ “สภา” (assembly) ที่เป็นของตนเอง เพื่อทำหน้าที่ออกกฎหมายและกำหนดนโยบายต่างๆ เพื่อบังคับใช้ภายในพื้นที่ของตน แต่ทั้งนี้ สภาที่ได้รับการโอนอำนาจนี้ก็ยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ และไม่มีสิทธิในการใช้อำนาจอธิปไตยร่วมกับรัฐบาลดังเช่นในระบบสหพันธรัฐ

จากรูปแบบการกระจายอำนาจทั้ง 5 ลักษณะ เมื่อเรานำมาใช้ภายใต้บริบทของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตพลังงานเพิ่มเติมจากของเสียโดยการลดการพึ่งพาการผลิตพลังงานจากส่วนกลาง การกระจายอำนาจจึงควรครอบคลุมเฉพาะรูปแบบที่สามถึงรูปแบบที่ห้าเท่านั้น

ทฤษฎีการเข้าถึงทรัพยากร (Resource Access Theory)

ทฤษฎีการเข้าถึงทรัพยากร (Resource Access Theory) เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงวิธีการที่บุคคลหรือกลุ่มคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาตนเอง ทฤษฎีนี้เน้นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงทรัพยากรทั้งทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง องค์ประกอบหลักของทฤษฎีการเข้าถึงทรัพยากร ได้แก่ (1) ทรัพยากร (Resources): สิ่งที่มีค่าและจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ที่ดิน น้ำ เงินทุน ความรู้ และเทคโนโลยี (2) ช่องทางการเข้าถึง (Access Mechanisms): วิธีการหรือกระบวนการที่ใช้ในการเข้าถึงทรัพยากร เช่น การซื้อขาย การเช่า การรับสิทธิ การใช้ประโยชน์จากเครือข่ายสังคม และการใช้สิทธิ์ทางกฎหมาย (3) สิทธิ์และอำนาจ (Rights and Power): สิทธิ์ทางกฎหมายและอำนาจที่บุคคลหรือกลุ่มคนมีในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการมีอำนาจต่อรอง (4) สถาบันและนโยบาย (Institutions and Policies): กฎระเบียบและนโยบายที่มีผลต่อการจัดสรรและการใช้ทรัพยากร เช่น นโยบายที่ดิน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการกระจายรายได้ (5) สภาพแวดล้อม (Environmental Conditions): สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมที่ส่งผลต่อความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากร เช่น ภาวะอากาศ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงทางการเมือง (สำนักนโยบายและแผนพลังงาน, 2563)

การใช้งานของทฤษฎีการเข้าถึงทรัพยากรมีหลายด้าน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม: ใช้ในการวิเคราะห์และวางแผนการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเพิ่มการเข้าถึงทรัพยากรให้กับกลุ่มคนที่ยากจนหรือด้อยโอกาส การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: ใช้ในการวางแผนและจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เพื่อให้มั่นใจว่าทรัพยากรจะถูกใช้ในทางที่เป็นประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน นโยบายสาธารณะ: ใช้ในการออกแบบนโยบายและกฎระเบียบที่ช่วยเพิ่มการเข้าถึงทรัพยากรให้กับประชาชนทุกกลุ่ม โดยลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมความยุติธรรมในสังคม ทฤษฎีการเข้าถึงทรัพยากรจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์และวางแผนการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนและการสร้างความเท่าเทียมในสังคม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

(เจมส์ แอล เครย์น ,2551) ได้กำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการที่รวบรวมเอาความห่วงกังวล ความต้องการและค่านิยมต่าง ๆ ของสาธารณชนไว้อยู่ในกระบวนการตัดสินใจของรัฐและเอกชน เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีเป้าหมายเพื่อการตัดสินใจที่ดีกว่าและที่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน

(ศ.ดร.บรรศักดิ์ อุวรรณโณ และ ดร.ถวิลวดี บุรีกุล ,2548) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม

(คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ, 2545) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

การแปรรูปขยะเป็นพลังงาน (Waste-to-Energy)

การแปรรูปขยะเป็นพลังงาน (Waste-to-Energy) เป็นกระบวนการที่นำขยะมาผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อผลิตพลังงาน ซึ่งอาจเป็นพลังงานไฟฟ้า ความร้อน หรือเชื้อเพลิงชีวภาพ ล้วนแล้วแต่เป็นพลังงานสะอาดที่เกิดจากกระบวนการผลิตตลอดจนผลิตภัณฑ์ที่ได้ไม่ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือมีน้อยที่สุด การเข้าถึงทรัพยากรในรูปแบบนี้มีองค์ประกอบและใช้งานดังนี้

องค์ประกอบของการแปรรูปขยะเป็นพลังงาน ได้แก่ (สำนักนโยบายและแผนพลังงาน, 2563)

(1) เทคโนโลยีและกระบวนการ (Technology and Processes): การเผาไหม้ (Incineration): ขยะถูกเผาในเตาเผาเพื่อผลิตความร้อน ซึ่งสามารถนำมาใช้ผลิตไฟฟ้าหรือความร้อนการผลิตก๊าซชีวภาพ (Anaerobic Digestion): ขยะอินทรีย์ถูกย่อยสลายโดยแบคทีเรียในสภาวะไม่มีออกซิเจนเพื่อผลิตก๊าซมีเทน ซึ่งสามารถใช้เป็นเชื้อเพลิงการแปรรูปเป็นเชื้อเพลิงแข็ง (Refuse-Derived Fuel - RDF): ขยะที่ถูกแยกและบดเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงในเตาเผาการไพโรไลซิสและการแก๊สซิฟิเคชัน (Pyrolysis and Gasification): ขยะถูกทำลายในสภาวะไม่มีออกซิเจนเพื่อผลิตก๊าซเชื้อเพลิงและน้ำมัน

(2) ทรัพยากรขยะ (Waste Resources) ได้แก่ ขยะเทศบาล (Municipal Solid Waste - MSW): ขยะจากบ้านเรือนและธุรกิจ ขยะอุตสาหกรรม (Industrial Waste): ขยะจากกระบวนการผลิตในโรงงาน ขยะอินทรีย์ (Organic Waste): ขยะที่สามารถย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหารและชีวมวล

(3) โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก (Infrastructure and Facilities): โรงงานแปรรูปขยะ (Waste-to-Energy Plants): โรงงานที่มีเครื่องจักรและเทคโนโลยีสำหรับแปรรูปขยะเป็นพลังงาน ระบบจัดการขยะ (Waste Management Systems): ระบบการจัดเก็บ การขนส่ง และการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ

(4) นโยบายและกฎระเบียบ (Policies and Regulations): นโยบายสิ่งแวดล้อม: การสนับสนุนและส่งเสริมการแปรรูปขยะเป็นพลังงานผ่านการออกกฎระเบียบและมาตรการจูงใจ การควบคุมมลพิษ: มาตรฐานและกฎระเบียบในการควบคุมการปล่อยมลพิษจากการแปรรูปขยะเป็นพลังงาน

การใช้งานของการแปรรูปขยะเป็นพลังงาน ประกอบด้วย (1) การผลิตพลังงาน (Energy Production): ไฟฟ้า: การผลิตไฟฟ้าจากความร้อนหรือก๊าซที่ได้จากการแปรรูปขยะ ความร้อน: การใช้ความร้อนที่ได้จากการเผาขยะในการผลิตไอน้ำเพื่อใช้ในกระบวนการอุตสาหกรรมหรือการให้ความร้อนในพื้นที่ (2) การจัดการขยะ (Waste Management): การลดปริมาณขยะ : การแปรรูปขยะเป็นพลังงานช่วยลดปริมาณขยะที่ต้องนำไปฝังกลบ การรีไซเคิล: การแยกขยะเพื่อการรีไซเคิลก่อนการแปรรูปขยะที่เหลือเป็นพลังงาน (3) ประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Benefits): การลดการปล่อยมลพิษ: ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการฝังกลบขยะ การประหยัดทรัพยากร: ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการผลิตพลังงานใหม่

สรุป

การแปรรูปขยะเป็นพลังงานจึงเป็นวิธีที่สำคัญในการจัดการขยะโดยต้องอาศัยเทคโนโลยีและกระบวนการเปลี่ยนขยะให้เป็นพลังงาน และเป็นวิธีหนึ่งในการช่วยลดขยะโดยนำขยะนั้นกลับมาใช้เป็นทรัพยากรหรือวัตถุดิบอย่างหนึ่งในการผลิตพลังงาน เป็นการจัดการขยะอันมีประสิทธิภาพช่วยลดปริมาณขยะให้น้อยลง และได้พลังงานกลับมาใช้ประโยชน์อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เป็นแนวทางลดการใช้ทรัพยากรเดิมที่มีอยู่ และเป็น การเตรียมพร้อมรับมือกับปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรในอนาคต รวมถึงปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นได้จากปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นในทุกๆปี การแปรรูปขยะหรือของเสียเป็นพลังงานนั้นถือว่าเป็นพลังงานสะอาดและพลังงานทดแทนที่ ใช้ทดแทนพลังงานจากฟอสซิล อาทิ ถ่านหิน ปิโตรเลียม และก๊าซธรรมชาติ ที่กำลังจะหมดไปในอนาคตอันใกล้ อีกทั้งยังปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ในปริมาณมหาศาล ซึ่งเป็นต้นเหตุทำให้เกิดสภาวะเรือนกระจก ปัญหาโลกร้อน และการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (Climate change) อย่างไรก็ตามปัจจัยในการดำเนินงานการแปรรูปขยะเป็นพลังงานนำไปสู่ความสำเร็จไม่ใช่แค่เพียงเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมสำหรับรองรับ และมีทรัพยากรขยะเพียงพอเท่านั้น นโยบายและกฎระเบียบจากภาครัฐ อาทิ นโยบายการรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน นโยบายสนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนให้การแปรรูปขยะเป็นพลังงานเดินหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล โดยต้องอาศัยหลักการเปลี่ยนแปลงมาใช้ในการกำหนดนโยบายวางแผนการดำเนินงานจากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันกำหนด

เป้าหมายที่ต้องการเพื่อให้ได้ผลผลิตที่พึงพอใจเกิดประโยชน์คุ้มค่าอย่างแท้จริง เมื่อรัฐมนตรีนโยบายในการเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานจากทรัพยากรธรรมชาติที่อาจจะถึงวิกฤตในไม่ช้า โดยหันมาใช้พลังงานทดแทนการแปรรูปขยะเป็นพลังงานสะอาด แทนและยังช่วยในการแก้ไขปัญหามลพิษจากขยะอีกด้วย หากภาครัฐเป็นผู้มีอำนาจในส่วนกลางแต่เพียงผู้เดียวอาจเกิดขึ้นได้ยากเนื่องจากปัญหาด้านทรัพยากร งบประมาณ บุคลากร ดังนั้นรัฐควรมีการให้อำนาจผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพดีกว่าการจัดทำโดยรัฐเองเป็นผู้ดำเนินงาน และกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้กำกับดูแล เนื่องจากการเข้าถึงทรัพยากรนั้นควรมอบให้ท้องถิ่นหรือชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ ควรมีส่วนร่วมในการการตัดสินใจ และมีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบเพื่อให้การจัดการทรัพยากรของตนมีความยั่งยืน โดยรัฐเป็นผู้ออกมาตรการทางกฎหมาย เป็นกรอบการควบคุมและกำกับบทบาทหน้าที่องค์กรและเอกชน เพื่อบริหารจัดการด้านทรัพยากรขยะและพลังงานในภาพรวมทั้งประเทศให้เกิดความยั่งยืน ฉะนั้นการแปรรูปขยะเป็นพลังงานสะอาดจึงเป็นวิธีสำคัญในการจัดการขยะและผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและโดยการสนับสนุนจากนโยบายสาธารณะเพื่อให้สามารถนำไปใช้งานได้มีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สืบพงศ์ สุขสม และคณะจารย์ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ท่านได้เสียสละเวลาอันมีค่ายิ่ง ในการให้คำปรึกษาดำเนินการเขียนบทความ ตลอดจนได้ตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการจัดทำบทความวิชาการจนกระทั่งดำเนินการเสร็จสมบูรณ์ อีกทั้งให้กำลังใจและส่งเสริมสนับสนุนผู้เขียน จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

อ้างอิง

- กรมอนามัย. (5 เมษายน 2563). เข้าถึงได้จาก www.dph.go.th.
- กรมอนุรักษ์พลังงานและแผน กระทรวงพลังงาน. (25 มีนาคม 2563). เข้าถึงได้จาก <https://www.eppo.go.th/index.php/th/>
- กระทรวงสาธารณสุข, กรมอนามัย, สำนักงานสิ่งแวดล้อม. (2564). *มาตรการแนวปฏิบัติการจัดการสถานที่ก่อสร้างและที่พักชั่วคราวของคณานก่อสร้างกรณีการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019*. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- กองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2560). *ข้อเสนอแนะการส่งเสริมกิจกรรมทางกายของวัยรุ่น*. นนทบุรี: เอ็นซีคอนเซ็ปท์.
- คะเนียง ศรีบัวเอี่ยม และคณะ.(2545). *แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540* : ปัญหา อุปสรรค และทางออก. กรุงเทพฯ : ธรรมดาเพลส.
- จรัส สุวรรณมาลา . (2538). *แนวทางการประกอบการพาณิชย์ของราชการส่วนท้องถิ่น*. สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.
- เจมส์ แอล. เครย์ตัน.(2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม*. แปลโดย ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์, ดร.ถวิลวดี บุรีกุล, ผศ.ดร.เมธิศา พงษ์ศักดิ์ศรี. ขอนแก่น :โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.
- ดำรงค์พล วิโรจน์ธรรม. (2561). *การจัดการการผลิตและการปฏิบัติการในโลจิสติกส์*. ปทุมธานี : คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ. (2546). *ทิศทางการปกครองท้องถิ่นของไทยและต่างประเทศเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร : วิทยุชุมชน.
- นัชชา ทิพนตร. (2565). การมีส่วนร่วมของประชาชนและรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบล จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา* ปีที่ 9 ฉบับที่ 8 (สิงหาคม 2565).
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล.(2548). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- โกคิน พลกุล. (2528). รูปแบบและวิธีการควบคุมฝ่ายปกครอง. *วารสารนิติศาสตร์*.
- ศิรินทร ภูจินดา. (2562). สัมฤทธิผลของการจัดการโครงการขนส่งสาธารณะระบบรางในเขตกรุงเทพมหานคร : ศึกษากรณี การรถไฟฟ้ามหานครแห่งประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย*.
- สำนักนโยบายและแผนพลังงาน. (2563). แผนการพัฒนาผลิตกำลังไฟฟ้า ปี พ.ศ.2561-2580 . กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน.
- โสฬส ปัญจะวิสุทธ์. (2541). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการบริหารกิจการประปาหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณี ประปาหมู่บ้านขนาดใหญ่ ซึ่งจัดสร้างโดยกรมอนามัย ในจังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร: ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม.
- อิสสระ นิตินันท์ประภาส. (2533). *ทิศทางการปกครองท้องถิ่นไทยและต่างประเทศเปรียบเทียบ*. Heywood. (2002). *Politics Palgrave Foundations*.
- Parker. (1995). *Decentralization: The way forward for rural development? (Vol. 1475)*. World Bank Publications.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางปิยะนุช ปัญจพรรค์
วัน เดือน ปีเกิด	13 พฤศจิกายน 2519
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 428 หมู่ 3 ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
การทำงานปัจจุบัน	นักวิชาการสุขาภิบาลชำนาญการ ส่วนช่างสุขาภิบาล สำนักช่าง เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
ที่อยู่ทำงาน	สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
ประวัติการศึกษา	ปริญญาโทวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปริญญาตรีวิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ผลกระทบเงินดิจิทัลวอลเล็ตและเสรีภาพทางการเงินในประเทศไทย

IMPACT OF DIGITAL WALLETS AND FINANCIAL FREEDOM IN THAILAND

ผู้เขียน

พัชรศรี ใจสุข

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาแนวทางถึงผลกระทบเงินดิจิทัลวอลเล็ตและเสรีภาพทางการเงินในประเทศไทยตามนโยบายดิจิทัลวอลเล็ต เป็นหนึ่งในนโยบายเร่งด่วนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลจะใส่เงินเข้าไปในระบบเศรษฐกิจ และกระจายไปยังทุกพื้นที่ให้หมุนเวียนอยู่ในระบบเศรษฐกิจ เกิดการจับจ่ายใช้สอย ยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ ภาคธุรกิจเกิดการขยายกิจการ เกิดการจ้างงาน และเกิดการหมุนเวียนของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet จะทำหน้าที่เป็นตัวจุดชนวนที่จะกระตุ้นเศรษฐกิจประเทศไทยให้ตื่นขึ้นมาอีกครั้ง จะใส่เงินเข้าไปในระบบเศรษฐกิจอย่างทั่วถึงและกระจายไปยังทุกพื้นที่ให้หมุนเวียนอยู่ในระบบเศรษฐกิจให้ถึงฐานราก เกิดการจับจ่ายใช้สอย ยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพของประชาชน และภาคธุรกิจ ที่จะขยายการลงทุน ขยายกิจการ เกิดการผลิตสินค้าที่มากขึ้น นำไปสู่การจ้างงาน สร้างอาชีพ และเกิดการหมุนเวียนของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รัฐบาลเองก็จะได้รับผลตอบแทนคืนมาในรูปแบบของภาษี และที่สำคัญ การดำเนินนโยบายนี้จะเป็นการวางรากฐานเศรษฐกิจดิจิทัลให้กับประเทศ เป็นการเตรียมความพร้อมของประเทศให้เข้าสู่เศรษฐกิจสมัยใหม่ สร้างโอกาสใหม่ๆ ให้กับประชาชน เปิดประตูให้ภาคธุรกิจได้เข้าถึงแหล่งทุนใหม่ เพิ่มประสิทธิภาพและสร้างความปลอดภัยให้กับกลไกการชำระเงินของระบบเศรษฐกิจและรัฐบาลอีกด้วย

คำสำคัญ : ผลกระทบ, เงินดิจิทัลวอลเล็ต, เสรีภาพทางการเงิน, นวัตกรรมทางเทคโนโลยี

Abstract

This article aims to find guidelines on the impact of digital wallets and financial freedom in Thailand according to the digital wallet policy. It is one of the urgent policies to stimulate the economy. The government will put money into the economy. and distributed to all areas to circulate in the economy There is spending. Raise the quality of life Create career opportunities Business sector expands Employment occurs And there will be a flow of economic activity. A top-up of 10,000 baht via Digital Wallet will act as a trigger that will jerk the country's economy back up again. Money will be thoroughly injected into the economy and distributed to all areas to circulate in the economy down to the grassroots. There will be spending, improving the quality of life and creating career opportunities for people and the business sector to expand investments, expand businesses, and produce more products. Leads to employment, career creation and the circulation of economic activities. The government itself will receive returns in the form of taxes, and most importantly, implementing this policy will lay the foundation for the digital economy for the country. It prepares the country to enter the modern economy. Create new opportunities to the people Open the door for businesses to access new sources of capital. Increase efficiency and create transparency in the payment mechanisms of the economy and government as well.

Keywords : Effect, Digital Wallet, Financial Freedom, Technological Innovation

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองภายในประเทศ ซึ่งถูกซ้ำเติมจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ที่ทำให้กลายเป็นภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจเป็นวงกว้าง ที่แม้แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันยังไม่ฟื้นตัวเต็มที่และยังไม่สามารถแก้ไขเยียวยาได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่ปัญหาสังคมและการเมืองยังคงยืดเยื้อ ฝักรากลึก และยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ (วันที่ 11-12 กันยายน 2566 คณะรัฐมนตรี(ครม.) ภายใต้การนำของ นายเศรษฐา ทวีสิน “แถลงนโยบายรัฐบาลต่อที่ประชุมรัฐสภา” ที่มีนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานรัฐสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นประธานการประชุม)

นโยบายแจกเงินดิจิทัล (Digital Wallet Policy) หรือนโยบายการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet เป็นหนึ่งในนโยบายเศรษฐกิจที่รัฐบาลของนายเศรษฐา ทวีสิน ได้แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2566 โดยมี แนวคิดเติมเงินให้ประชาชนที่มีอายุ 16 ปีขึ้นไป ต้องมีรายได้ไม่เกิน 70,000 บาท มีเงินฝากในบัญชีไม่เกิน 500,000 บาท และให้ใช้จ่ายภายในอำเภอเดียวกับทะเบียนบ้าน สำหรับซื้อของอุปโภคบริโภคเท่านั้น

ด้วยรัฐบาลเชื่อว่านโยบายเงินดิจิทัล 10,000 บาท จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจอยู่ 2 ด้านนั่นคือ การกระตุ้นการใช้จ่ายภายในประเทศโดยประชาชนที่ได้รับเงินดิจิทัลจะนำไปซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ เป็นการช่วยเหลือผู้ประกอบการให้สามารถขายสินค้าได้ดียิ่งขึ้น และในอีกด้าน รัฐบาลเชื่อว่าเงิน 10,000 บาทในแต่ละครอบครัว จะสามารถรวมกันเพื่อก่อให้เกิดเป็นเงินลงทุนเพื่อดำเนินธุรกิจขนาดเล็ก เป็นอาชีพหลัก หรือเป็นอาชีพเสริมต่อไปได้

โครงการดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาทก่อให้เกิดภาระทางการคลังระยะยาวหากไม่สามารถรักษาเสถียรภาพภาระหนี้ได้ จะเพิ่มความเสี่ยงที่ทำให้ประเทศถูกปรับลดอันดับความน่าเชื่อถือ เช่น การจัดอันดับของสถาบันการจัดอันดับระดับโลก อย่าง มูตีส ซึ่งถ้าไทยถูกปรับลดอันดับความน่าเชื่อถือ จะทำให้ต้นทุนการกู้ยืมภาครัฐและภาคเอกชนปรับเพิ่มขึ้น รวมถึงอาจกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนในภาพรวม

บทความนี้จึงขอนำเสนอข้อคิดเห็นต่างๆ ของนักวิชาการที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายแจกเงินดิจิทัลเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ วิเคราะห์เชิงนโยบายที่มีต่อผลกระทบกับการใช้เงินดิจิทัลวอลเล็ตและเสถียรภาพทางการเงินในประเทศไทย

แนวคิดและนโยบายในการแจกเงินดิจิทัลวอลเล็ต

นโยบายของรัฐบาลแจกเงินดิจิทัล 10,000 บาท ที่รัฐบาลพยายามผลักดันตามเสียงสนับสนุนทางการเมืองท่ามกลางเสียงคัดค้านจากนักวิชาการ ซึ่งตั้งคำถามถึงความจำเป็นของนโยบายดังกล่าว เทียบกับความเสี่ยง โดยข้อมูลทั้งด้านที่เกี่ยวข้องกับผลได้ และในด้านของความเสี่ยง เพื่อวิเคราะห์ผลเชิงนโยบายที่มีต่อความยั่งยืนของการเติบโตของเศรษฐกิจไทย

ในด้านผลได้ของนโยบาย โดยทั่วไปรายจ่ายของภาครัฐเป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภคประกอบด้วย เงินเดือนของบุคลากรภาครัฐ และค่าใช้จ่ายประจำต่าง ๆ เพื่อให้บริการสาธารณะกับประชาชน เช่น ระบบสาธารณสุข การศึกษา เป็นต้น ร่วมกับรายจ่ายสวัสดิการที่รัฐโอนให้กับเอกชนเป็นคนใช้จ่าย เช่น เบี้ยคนชรา ส่วนรายจ่ายประเภทที่สองได้แก่ รายจ่ายเพื่อการลงทุน ได้แก่การก่อสร้างสาธารณูปโภค เช่น ถนน รถไฟ จัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น เครื่องมือการแพทย์ การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างทุนมนุษย์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการเติบโตของเศรษฐกิจในระยะยาว

การเพิ่มรายจ่ายในด้านใดด้านหนึ่งของภาครัฐ สามารถทำได้โดยการกู้ยืมเงินจากตลาดการเงินทั้งภายในและภายนอกประเทศเพื่อเพิ่มงบประมาณโดยรวม หรือในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่าการใช้นโยบายการคลังแบบขยายตัว ซึ่งเป็นการดึงเอารายได้ในอนาคตมาใช้จ่ายในปัจจุบันก่อนในภาวะที่มีความจำเป็น เช่น เกิดวิกฤติเศรษฐกิจโควิด เป็นต้น และจะมี

ผลต่อการลดการใช้จ่ายในอนาคตลงเพื่อนำเงินไปใช้คืนหนี้และดอกเบี้ย นอกจากนี้ การเพิ่มรายจ่ายด้านใดด้านหนึ่งของภาครัฐสามารถทำได้โดยลดรายจ่ายด้านอื่น ๆ ตามความจำเป็นเฉพาะหน้า เช่น ช่วงที่ต้องการเพิ่มการเติบโตเศรษฐกิจในระยะสั้น จะเน้นปรับเพิ่มรายจ่ายด้านการบริโภคผ่านการโอนเงินให้กับประชาชนเป็นกรณีพิเศษและลดรายจ่ายเพื่อการลงทุน ในขณะที่ หากเศรษฐกิจของประเทศไม่จำเป็นต้องพึ่งการกระตุ้นในระยะสั้น สามารถปรับลดรายจ่ายด้านเงินโอนและเพิ่มรายจ่ายเพื่อการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสร้างศักยภาพการเติบโตในระยะยาว

โครงการแจกเงินดิจิทัล เปรียบเสมือนการเพิ่มรายจ่ายเพื่อการบริโภคในระยะสั้น ผ่านการโอนเงินจากรัฐสู่ประชาชนเพื่อจับจ่ายใช้สอยมูลค่า 5 แสนล้านบาท ซึ่งจากข้อมูลล่าสุดที่มีการนำเสนอสู่สาธารณะ จะอาศัยแหล่งเงินจากการกู้ยืมสถาบันการเงินภาครัฐ และน่าจะอาศัยการปรับลดงบประมาณด้านรายจ่ายเพื่อการลงทุนอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งผลจากการกู้ยืมเงินจะเป็นการสร้างอุปสงค์ส่วนเพิ่มในระบบเศรษฐกิจ ส่วนการปรับจากรายจ่ายเพื่อการลงทุนเป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภคจะทำให้การใช้จ่ายเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้น เพราะการใช้จ่ายผ่านเงินโอนสู่ภาคเอกชน จะเกิดขึ้นทันที ในขณะที่รายจ่ายด้านการลงทุนจะค่อยทยอยจ่ายตามการอนุมัติโครงการก่อสร้าง ซึ่งมีขั้นตอนในการประมูลและการเบิกจ่ายตามงวดงาน ดังนั้น สิ่งที่น่าห่วงจากนโยบายลักษณะนี้คือการเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ภายในประเทศและผลสืบเนื่องต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจผ่านตัวทวีคูณ

แม้ว่าการประเมินผลของนโยบายการแจกเงินดิจิทัลต่อการเติบโตของเศรษฐกิจโดยรวมจะมีความไม่แน่นอนสูงเนื่องจากขึ้นกับสมมติฐานต่าง ๆ เช่น สมมติฐานว่าเงินที่ใช้ในโครงการจะมาจากการกู้ยืมหรือการเปลี่ยนจากบลงทุนและวิจัยภาครัฐในสัดส่วนเท่าใด และตัวทวีคูณของรายจ่ายภาครัฐไทยจะมีค่าเท่าใด แต่จากการประเมินเบื้องต้น หากสมมติให้มีการเบิกจ่ายพร้อมกันทั้ง 10,000 บาทในปี 2567 และมาจากการกู้ยืม 3 แสนล้าน และปรับลดงบประมาณด้านอื่นลง 2 แสนล้าน จะทำให้มีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น 3 แสนล้าน หรือประมาณร้อยละ 9-10 ของรายจ่ายภาครัฐในปีที่ผ่านมา ส่วนตัวทวีคูณของนโยบายภาครัฐ แม้ว่าจะยังมีการถกเถียงถึงขนาดตัวทวีคูณ เพราะขึ้นกับสภาวะเศรษฐกิจในแต่ละช่วง เช่น อัตราดอกเบี้ย ค่าเงินบาท ช่องว่างผลผลิต แต่จากข้อมูลแหล่งต่าง ๆ เช่น รายงานธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งคำนวณค่าตัวทวีคูณของรายจ่ายภาครัฐ 1 บาท ว่าจะมีผลต่อการกระตุ้น GDP ประมาณ 0.7-1 บาท ดังนั้นหากประเมินเบื้องต้นผลของการใช้นโยบายแจกเงินดิจิทัล 10,000 บาทนี้น่าจะช่วยกระตุ้นอัตราการเติบโตของจีดีพีในปี 2568 ได้ประมาณร้อยละ 1.5 ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจในปี 2568 ขยายตัวได้ร้อยละ 4 ถึง 5 จากที่น่าจะขยายตัวต่ำกว่าร้อยละ 3 ในปีนี้

นอกจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจในภาพรวมแล้ว การแจกเงินดิจิทัล 10,000 เท่ากันทุกคนอย่างทั่วหน้าจะเป็นการหวังผล 2 ด้านพร้อมกัน คือ หนึ่งในด้านของการกระจายรายได้ การโอนเงินจำนวนเท่ากันจะเพิ่มร้อยละของรายได้แก่ผู้มีรายได้น้อยซึ่งเงินหมื่นบาทมีค่ากับการใช้จ่ายมากกว่ากลุ่มผู้มีรายได้ปานกลางถึงสูงซึ่งการมีเงินเพิ่มขึ้นหมื่นบาทมีผลน้อยต่อการใช้จ่าย สอง ในด้านของการกระตุ้นเศรษฐกิจ หากมีการโอนเงินให้กับผู้มีรายได้น้อยเท่านั้น ผลต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจในภาพรวมจะมีไม่มากเท่าการเพิ่มรายได้ของทุกคนพร้อมๆ กัน (สำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง, (2567) ประมาณการเศรษฐกิจไทยปี 2566 และ 2567. ข่าวกระทรวงการคลัง ฉบับที่ 4/2567)

จากคำแถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2566 และจากคำแถลงของนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2566 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า นโยบายดังกล่าวมิใช่เป็นการสงเคราะห์ประชาชนผู้ยากไร้ แต่เป็นการเติมเงินลงในระบบเศรษฐกิจผ่านสิทธิการใช้จ่าย เพื่อให้ประชาชนมีบทบาทร่วมกับรัฐบาลในการผลักดันเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นจึงต้องมีการพิจารณาว่าภาวะเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบันมีความจำเป็นต้องกระตุ้นเพียงใด

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากข้อมูล ข้อเท็จจริง ตลอดจนตัวเลขสำคัญทางเศรษฐกิจต่าง ๆ จะพบว่า ได้มีการประเมินสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทย ในปี 2566 ไปในทิศทางเดียวกัน โดยข้อมูลของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คาดการณ์ว่าแนวโน้มเศรษฐกิจไทยในปี 2566 จะขยายตัวอยู่ที่ 2.5% ขณะที่ธนาคารแห่งประเทศไทย มีการคาดการณ์ว่าจะขยายตัวอยู่ที่ 2.4% โดยในระยะปานกลางจะมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยอยู่ที่ 3.3%

ข้อมูลจากหลายหน่วยงาน อาทิ ธนาคารแห่งประเทศไทย สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง รวมทั้งจากนักวิชาการเศรษฐศาสตร์อิสระ ตลอดจนอาจารย์มหาวิทยาลัย มีการวิเคราะห์สถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันว่า “ไม่เข้าข่ายวิกฤต” และยังไม่เห็นสัญญาณวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย (ตามนิยามของธนาคารโลก)

แต่อาจมีการเจริญเติบโตในอัตราที่ชะลอตัวหรือต่ำกว่าศักยภาพ และเมื่อเปรียบเทียบภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันกับภาวะวิกฤตตามนิยามของธนาคารโลก และ IMF เช่น วิกฤตต้มยำกุ้ง ปี 2540 วิกฤต Global Financial Crisis (GFC) ปี 2551-2552 วิกฤตมหาอุทกภัยในช่วงปี 2555 วิกฤต COVID-19 ปี 2563 – 2564 พบว่า ยังไม่เข้าข่ายภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ

หากพิจารณาข้อมูลจากผลการประชุมคณะกรรมการนโยบายการเงิน (กนง.) ครั้งที่ 6/2566 ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้แถลงต่อสื่อมวลชน เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2566 และวันที่ 13 ธันวาคม 2566 พบว่า ส่วนต่างระหว่างการเติบโตของ GDP ในปี 2567 จากการไม่รวมโครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet กับการรวมโครงการฯ จะอยู่ที่ +0.6% (ไม่รวมโครงการ 3.2% / รวมโครงการฯ 3.8%)

ขณะที่ตัวเลขคาดการณ์ GDP ในปี 2568 จะมีส่วนต่างการเติบโตของ GDP อยู่ที่ -0.3% (ไม่รวมโครงการ 3.1% / รวมโครงการฯ 2.8%)

โดย กนง. ประเมินว่า กระบวนการของ พ.ร.บ. กู้เงิน จะต้องใช้เวลาในการดำเนินการและคาดว่าจะผลดีของโครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet จะลงสู่ระบบเศรษฐกิจในช่วงครึ่งหลังของ ปี 2567 จากเดิมที่คาดว่าโครงการจะเกิดขึ้นในช่วงครึ่งแรกของปี

ทั้งนี้ ผลการศึกษาเชิงประจักษ์พบว่าตัวทวีคูณทางการคลัง (fiscal multiplier) ในกรณีมาตรการเงินโอนให้กับประชาชน (transfer) มักต่ำกว่าการใช้จ่ายหรือการลงทุนโดยตรง

ของรัฐบาล โดยขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับเงินโอน เงื่อนไขการใช้จ่าย และสถานะเศรษฐกิจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ใหม่ในระบบเศรษฐกิจ (new final demand)

นอกจากนี้ข้อมูลจากธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ข้อมูลว่าตัวทวีคูณทางการคลังในกรณีที่เงินโอนจะมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 0.4% อยู่ que การประเมินผลต่อเศรษฐกิจจะขึ้นอยู่กับขนาดวงเงินของโครงการและเวลาที่เริ่มโครงการด้วย

โดยแรงกระตุ้นเศรษฐกิจจะมีมากในช่วงเริ่มต้น (front-load) และมีผลชั่วคราว ทำให้ในปี พ.ศ. 2568 มีการคาดการณ์ตัวเลข GDP ในกรณีที่รวมผลจากโครงการฯ น้อยกว่าไม่รวมโครงการฯ ดังนั้น ในการดำเนินโครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet จะต้องพิจารณาถึงความคุ้มค่าของการใช้จ่ายงบประมาณ เปรียบเทียบกับผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นด้วย (ดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท. (2567). สืบค้น 2 มีนาคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/QihNV> สันติ ชัยศรีสวัสดิ์สุข.(2567). มาตรการทางการคลังกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2567 จาก <https://thaipublica.org/2023/10/nida-sustainable-move55/>)

เปิดผลกระทบภาระทางการคลังประเทศ

ขณะเดียวกันจากข้อมูลของสำนักงบประมาณของรัฐบาล (สงร.) ได้มีการประเมินผลกระทบทางการคลัง ที่สำคัญของโครงการเติมเงินดิจิทัล 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet ดังนี้

1) ภาระดอกเบี้ยหนี้สาธารณะเพิ่มขึ้น 15,800 ล้านบาท/ปี (คำนวณ จาก Government Bond Yield อายุ 10 ปี วันที่ 14 พฤศจิกายน 2566 เท่ากับ 3.16%)

- 2) สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อ GDP เพิ่มขึ้น 2.65%
- 3) การประมาณการรายได้สุทธิ หลังหักจัดสรร เพิ่มขึ้นภายใน 5 ปี ประมาณ 145,000 ล้านบาท
- 4) คาดว่าจะชำระต้นเงินกู้เพิ่มจากเดิมปีละ 125,000 ล้านบาท

ผิวนต้นเสี่ยงกระทบลงทุนอื่น-ถูกลดเครดิต

อย่างไรก็ตาม สำนักงานประมาณได้มีความเห็นเพิ่มเติมว่า หากต้องใช้งบประมาณสำหรับโครงการเดิมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet อาจจะต้องปรับลดงบประมาณหรือลงทุนของหน่วยงาน ซึ่งย่อมกระทบต่อหน่วยงานอื่น โดยเฉพาะเรื่องระยะเวลาการดำเนินการที่อาจต้องเลื่อนออกไป อาทิ งานก่อสร้างที่อาจจะต้องมีการขยายระยะเวลา ซึ่งกระทบต่อการใช้จ่ายภาครัฐ

อีกทั้งเมื่อพิจารณาบทวิเคราะห์ของบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือต่าง ๆ ต่อเศรษฐกิจไทย อาทิ Moody's S&P Global Ratings และ Fitch Ratings พบว่าส่วนใหญ่มีความกังวลเกี่ยวกับสัดส่วนหนี้ต่อ GDP ที่อาจเพิ่มสูงขึ้น และหากเศรษฐกิจไทยเติบโตช้ากว่าที่มีการประมาณการไว้

ประกอบกับรัฐบาลตัดสินใจดำเนินนโยบายที่มีความเสี่ยงทางการเงินการคลัง ก็อาจส่งผลต่ออันดับความน่าเชื่อถือได้ (Credit Rating) ซึ่งหาก Credit Rating ลดลง ย่อมมีผลกระทบต่อดัชนีการกู้ยืมภาคเอกชนในประเทศ

ดังนั้น การดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ในขณะที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจเข้าสู่ภาวะสมดุลจะต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าและมีความจำเป็นเพียงใด ตลอดจนผลกระทบ และภาระทางการเงิน การคลัง ในอนาคต

โดยในกรณีที่มีความจำเป็นต้องดำเนินนโยบายที่มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือประชาชนภายใต้สภาวะเศรษฐกิจที่ไม่เข้าขั้นวิกฤต ตามนิยามวิกฤตเศรษฐกิจของธนาคารโลก

ด้วยเหตุนี้จึงควรจัดลำดับความสำคัญ รวมถึงการพิจารณากลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างแท้จริง อาทิ กลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน จึงอาจเป็นทางเลือกที่จะไม่ส่งผลกระทบทางการเงิน โดยเฉพาะดอกเบี้ยและสัดส่วนของหนี้สาธารณะได้มากกว่า

เมื่อนโยบายแจกเงินดิจิทัล วอลเล็ต 10,000 เต็มไปด้วยข้อสงสัยและคำถามมากมาย ซึ่งในเวลานี้ก็ยังไร้ความชัดเจน แต่เชื่อว่าจะไม่สิ้นคณอนให้รัฐบาลยกเลิกอย่างแน่นอน หากต้องใช้เวลาให้พัฒนาระบบระบบ blockchain และ digital wallet สำเร็จ พร้อมกับทยอยหาทางออกที่สมดุลเชื่อว่าพวกเราหลายคนคงจะรอเงินดิจิทัล วอลเล็ต 10,000 บาท ที่รัฐบาลนายกรัฐมนตรีประกาศจะแจกในรูปแบบของเงินดิจิทัล แต่ในช่วงที่ผ่านมาสิ่งที่ทำให้สับสนกันอยู่ไม่น้อย นั่นคือเงินดิจิทัลที่จะแจกให้ นั้น จะได้กันเมื่อไหร่ ใครจะได้บ้าง มีแนวทางดำเนินงานอย่างไร และที่สำคัญมีนักเศรษฐศาสตร์จำนวนมาก รวมถึงผู้รู้ทั้งหลายท่าน ได้ส่งคำเตือนถึงความเหมาะสมและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นไปยังรัฐบาลนายกรัฐมนตรี เศรษฐา ทวีสิน แต่คำถามคือว่านโยบายนี้จะเดินหน้าต่อ หรือจะรอไปก่อน จะพบว่านโยบายเงินดิจิทัล 10,000 บาท มาจากงานปราชญ์ใหญ่เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2561 โดยพรรคเพื่อไทยระบุว่าแจกเงิน 10,000 บาทนี้จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ช่วยให้ประชาชนมีเงินเก็บจ่ายใช้สอย และกระจายไปยังฐานรากอย่างทั่วถึง โดยเน้นย้ำว่าการให้เงินดังกล่าวกับประชาชนโดยตรง ทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติ โดยให้กับประชาชนทุกคนที่มีสัญชาติไทยและมีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไปจำนวน 56 ล้านคนโดยใช้งบประมาณ 5.6 แสนล้านบาท (ฐานเศรษฐกิจ 16 ม.ค. 2567 | 14:25 น. เปิดข้อมูลคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. เสนอแนะนโยบาย โครงการเดิมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาทผ่าน Digital Wallet ทุกหน่วยงานยันชัดเศรษฐกิจไทยปัจจุบัน “ไม่เข้าข่ายวิกฤต” ชี้ฟันฝ่าต่อมีความเสี่ยงกระทบภาระทางการเงินการคลัง ประเทศถูกลดเครดิต)

ความกังวลและเสียงเรียกร้องของนักวิชาการ

อีกประเด็นหนึ่งที่กลุ่มนักเศรษฐศาสตร์ให้ความกังวลค่อนข้างสูง คือปัญหาเงินเพื่อที่จะปรับตัวสูงขึ้น จากนโยบายการแจกเงินในครั้งนี้ เนื่องจากประชาชนจะมีการซื้อสินค้าในช่วงเวลาเดียวกัน ตามระยะเวลาที่รัฐบาลกำหนดเอาไว้ ส่งผลให้ผู้ผลิตจะต้องมีการเร่งผลิตสินค้า ทำให้วัตถุดิบในการผลิตสินค้าปรับราคาสูงขึ้น ในขณะเดียวกันการจ้างแรงงานในจำนวนชั่วโมงทำงานที่มากขึ้น จะมีการจ่ายค่าจ้างล่วงหน้าสูงขึ้น ท้ายที่สุดธนาคารแห่งประเทศไทย จะมีการปรับอัตราดอกเบี้ยเงินนโยบายเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้ดอกเบี้ยในท้องตลาดทั้งดอกเบี้ยเงินกู้และดอกเบี้ยเงินฝากปรับตัวสูงขึ้น เพื่อกดดันไม่ให้อัตราเงินเฟ้อนั้นขยายตัวรวดเร็วมากเกินไป คำถามคือทำไมนักเศรษฐศาสตร์ถึงกลัวเรื่องอัตราเงินเฟ้อมาก เหตุผลสำคัญก็คือเมื่อใดที่สินค้าราคาแพงขึ้น ก็ยากที่จะปรับลดลงเมื่อเวลาผ่านไป ส่งผลให้ต้นทุนการใช้ชีวิตของประชาชนทุกคนสูงขึ้น ดังนั้นหากประชาชนเป็นผู้มีรายได้น้อย หาสินค้า หรือมีรายได้น้อยพอต่อการดำรงชีพเดือนชนเดือนเท่านั้น จะเกิดความเดือดร้อนจากราคาข้าวของที่แพงมากขึ้น ก็จะมีผลต่อเนื่องเรียกร้องให้รัฐบาลปรับค่าจ้างให้สูงขึ้น เกิดเป็นต้นทุนไปยังภาคธุรกิจอีกต่อไป

จะเห็นได้ว่าข้อกังวลเหล่านั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องให้ความกระจ่างในหลายประเด็น ซึ่งประเด็นหลักที่รัฐบาลมุ่งชี้แจงและเป็นคำถามของสังคมก็คือจะใช้แหล่งเงินใดมาดำเนินนโยบายนี้ โดยให้มีผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการคลังให้น้อยที่สุด หากรัฐบาลมุ่งเน้นที่จะใช้เงินกู้เป็นหลัก ก็จะทำให้เกิดปัญหาเสถียรภาพด้านการคลัง แต่หากรัฐบาลจะใช้งบประมาณปกติโดยเฉลี่ยจากโครงการอื่น ก็จะทำให้การพัฒนาประเทศในด้านอื่นนั้น ล่าช้าหรือยกเลิกไป เกิดความไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารประเทศขึ้น ดังนั้น ทางคณะคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายแจกเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet จะต้องมีการตัดสินใจเลือกแนวทางในการแจกเงินให้ตรงกับเป้าหมาย ด้วยการลดจำนวนคนที่จะได้รับสิทธินี้ลง ยิ่งไปกว่านั้นในเชิงปฏิบัติ การเลือกใช้ระบบ blockchain ซึ่งจะเป็นแกนหลักของเงินดิจิทัล รวมถึงการใช้จ่ายและการรับเงิน ยังคงเป็นประเด็นถกเถียงและหาข้อสรุปที่ชัดเจนยังไม่ได้ *ตีแผ่นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจด้วย “เงินดิจิทัล” จะเดินหน้าต่อ หรือจะรอไปก่อน กิตติพัฒน์ แสวงวิสุท ขาคีวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจเศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ 02 พฤศจิกายน 2566*

ความซับซ้อนในเชิงปฏิบัติและเสถียรภาพทางการเงิน

การระดมเงินเพื่อใช้ในโครงการดิจิทัลวอลเล็ต อาจไม่ง่าย เพราะสภาพคล่องของธนาคารพาณิชย์ที่จะให้รัฐบาลกู้เงินมีจำกัด อีกทั้งกระทบการขยายตราสารหนี้ของเอกชนจากปริมาณตราสารหนี้ของรัฐที่เพิ่มเข้ามาในตลาดมากขึ้น รวมถึงในช่วงที่อัตราผลตอบแทนตราสารหนี้ยังอยู่ในระดับสูงจะกดดันต้นทุนในการระดมทุน

ด้วยโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท เป็นโครงการขนาดใหญ่ของประเทศ ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน ใช้งบประมาณจำนวนมาก และก่อให้เกิดภาระผูกพันต่อรัฐบาลในระยะยาว ดังนั้น เพื่อให้กรมได้รับข้อมูลและความเห็นที่ครบถ้วนประกอบการพิจารณานโยบายสำคัญนี้ ธปท. จึงขอเสนอความเห็น และข้อสังเกตสำคัญที่ได้เคยแจ้งต่อคณะกรรมการนโยบายโครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet และคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนโครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet รวมทั้ง ข้อห่วงใยอื่น ดังนี้

1. ความจำเป็นในการดำเนินโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท และผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการคลังของประเทศ

1.1 ควรทำโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท ในขอบเขตที่ครอบคลุมเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น (targeted) เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระค่าครองชีพ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจได้ อย่างมีประสิทธิภาพคุ้มค่า และใช้งบประมาณลดลง โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางที่รายได้น้อยไม่พินตัวเต็มที่ เช่น กลุ่มผู้มีรายได้น้อย หรือผู้ถือบัตร

สวัสดิการแห่งรัฐ 15 ล้านคน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทันที และใช้งบประมาณ 150,000 ล้านบาท เนื่องจากคนกลุ่มรายได้น้อยมีสัดส่วนการใช้จ่ายเพื่อบริโภคสูงกว่ากลุ่มรายได้อื่น และมักซื้อสินค้าที่ผลิตในประเทศมากกว่าสินค้านำเข้า และควรพิจารณาดำเนินโครงการแบบแบ่งเป็นระยะ (phasing) เพื่อลดผลกระทบต่อเสถียรภาพการคลังด้วย

ทั้งนี้ ความจำเป็นที่จะกระตุ้นการบริโภคในวงกว้างมีไม่มาก โดยในปี 2566 การบริโภคภาคเอกชนของไทยขยายตัวได้ที่ร้อยละ 7.1 เทียบกับค่าเฉลี่ยช่วงปี 2553 – 2565 ที่ขยายตัวเฉลี่ยที่ร้อยละ 3 ต่อปี

1.2 โครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท ก่อให้เกิดภาระทางการคลังจำนวนมากในระยะยาว และหากไม่สามารถรักษาเสถียรภาพภาระหนี้ภาครัฐได้ จะเพิ่มความเสี่ยงที่ประเทศไทยจะถูกปรับลดอันดับความน่าเชื่อถือ เช่น เกณฑ์การประเมินของ Moody's ได้กำหนดอัตราส่วนภาระดอกเบี้ยจ่ายต่อรายได้ของประเทศในกลุ่ม Baal (Rating ของไทยในปัจจุบัน) ไว้ว่าไม่ควรเกินร้อยละ 11 โดยโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท จะทำให้อัตราส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มสูงกว่าเกณฑ์นี้ในปี 2568 ซึ่งหากไทยถูกปรับลดอันดับความน่าเชื่อถือ จะทำให้ต้นทุนการกู้ยืมภาครัฐและภาคเอกชนปรับเพิ่มขึ้น รวมถึงอาจกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนในภาพรวม

1.3 การดำเนินโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท ที่ใช้วงเงินงบประมาณมูลค่าสูง ทำให้ความสามารถในการดำเนินนโยบายการคลังอื่นของรัฐบาลลดลง และมีความเสี่ยงที่จะมีงบประมาณไม่เพียงพอรองรับในภาวะฉุกเฉิน ซึ่งการเพิ่มวงเงินกู้ปีงบประมาณ 2568 จนเกือบเต็มกรอบที่กฎหมายกำหนด ทำให้เหลือวงเงินกู้ได้อีกราว 5,000 ล้านบาท เทียบกับวงเงินที่เหลือเฉลี่ยในปีก่อน ๆ ที่มากกว่า 100,000 ล้านบาท

นอกจากนี้ การจัดสรรวงเงินจากงบประมาณปี 2567 ทำให้งบกลางสำรองจ่ายกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็นลดลงจนอาจไม่เพียงพอรองรับกรณีฉุกเฉิน โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์การเมืองโลกที่มีความไม่แน่นอนสูง และภาวะภัยธรรมชาติที่มีความรุนแรงมากขึ้น

1.4 รัฐบาลควรพิจารณาถึงความคุ้มค่าของการนำงบประมาณ 500,000 ล้านบาท ไปใช้ลงทุนในโครงการที่จะแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างและยกระดับศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว ตัวอย่างการใช้งบประมาณที่ผ่านมา ได้แก่

- 1) โครงการพัฒนาบุคลากรการแพทย์ (ใช้วงเงิน เฉลี่ย 3.8 ล้านบาทต่อตำแหน่ง) จะสามารถสร้างบุคลากร การแพทย์ได้กว่า 130,000 ตำแหน่ง
- 2) โครงการ เรียนฟรี 15 ปี สำหรับนักเรียนทั่วประเทศ(83,000 ล้านบาทต่อปี)จะสามารถสนับสนุนได้นานถึง 6 ปี
- 3) โครงการรถไฟฟ้าชานเมืองสายสีแดง – ชุมพร (40,000 ล้านบาทต่อสาย) จะพัฒนาได้กว่า 10 สาย
- 4) โครงการรถไฟฟ้าสายสีน้ำเงิน (190,000 ล้านบาทต่อสาย) จะพัฒนาได้กว่า 2 สาย

2. แหล่งเงินสำหรับดำเนินโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท

ตามที่กระทรวงการคลังและสำนักงานงบประมาณเสนอวงเงินดำเนินโครงการรวม 500,000 ล้านบาท ซึ่งมีที่มาจากงบประมาณรายจ่ายประจำปีและต่างประเภท และอีกส่วนหนึ่งจะมาจากกรมอภัยภัยให้หน่วยงานของรัฐ ดำเนินโครงการ โดยรัฐบาลจะรับภาระชดเชยค่าใช้จ่ายหรือการสูญเสียรายได้ ตามมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. 2561

การใช้งบประมาณจากแหล่งต่าง ๆ จะต้องมีความสอดคล้องกับกฎหมายและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงความเสี่ยง ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นอย่างรอบด้าน

2.1 สิทธิการใช้จ่ายภายใต้โครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท จะต้องไม่ขัดแย้งกับการควบคุมระบบเงินตรา โดยมูลค่าสิทธิใช้จ่ายที่รัฐบาลกำหนดขึ้น จะต้องมีงบประมาณรองรับเต็มจำนวน (fully earmarked) และมีแหล่งที่มาของเงินที่จะจะจัดเจนในวันเริ่มโครงการ โดยหากรัฐบาลยังไม่สามารถ earmark งบประมาณเต็มมูลค่าสิทธิในวันเริ่ม

โครงการด้วยเหตุใดๆ เช่น ไม่สามารถนำเงินงบประมาณส่วนใดมาใช้ได้ตามเงื่อนไขของกฎหมาย หรือมีความล่าช้าในการพิจารณาอนุมัติ จะมีผลให้การกำหนดสิทธิใช้จ่ายในส่วนที่ไม่มีงบประมาณรองรับเป็นการสร้างวัตถุหรือเครื่องหมายแทนเงินตรา ซึ่งเป็นความผิดตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501

2.2 การให้ ธ.ก.ส. ร่วมสนับสนุนการดำเนินโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่เกษตรกร ควรมีความชัดเจนทางกฎหมายว่าการดำเนินการดังกล่าวอยู่ภายใต้หน้าที่และอำนาจ และอยู่ภายในขอบแห่งวัตถุประสงค์ของ ธ.ก.ส. ตามมาตรา 9 และมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509 ประกอบกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ จะต้องกำหนดกลไกการเติมเงินให้เกษตรกรแยกส่วน จากการเติมเงินให้ประชาชนทั่วไปอย่างชัดเจน ทั้งอาจต้องจำกัดขอบเขตการใช้จ่ายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ ธ.ก.ส. ด้วย เพื่อไม่ให้เกิดการใช้งบประมาณผิดพลาด

ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความถูกต้อง และรอบคอบ จึงเสนอให้คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้กระทรวงการคลัง หรือคณะกรรมการกฤษฎีกาก่อน ดังเช่นที่ได้เคยหารือในประเด็นกิจการอันพึงเป็นงานธนาคารออมสินตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติ ธนาคารออมสิน พ.ศ. 2489 แล้ว

ธนาคารแห่งประเทศไทย(ธปท.) ในฐานะที่ได้รับมอบหมายให้กำกับดูแลความเสี่ยงและฐานะของสถาบันการเงินเฉพาะกิจ มีข้อกังวลว่า การที่รัฐบาลจะมอบหมายให้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สนับสนุนโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท โดยยังมีภาระหนี้คงค้างกับ ธ.ก.ส. ถึงประมาณ 800,000 ล้านบาท อาจทำให้เกิดความเสี่ยงด้านสภาพคล่อง และความเสี่ยงต่อฐานะการดำเนินงานของ ธ.ก.ส. อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อโครงการดำเนินการตามพันธกิจ และกระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้ฝากเงิน จึงควรมีแนวทางชัดเจนค่าใช้จ่ายหรือการสูญเสียรายได้ให้แก่ ธ.ก.ส. พร้อมทั้งรับฟังความเห็นของคณะกรรมการ ธ.ก.ส. ก่อนด้วย

3. ผู้พัฒนาและดำเนินการระบบสำหรับโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท

ด้วยระบบสำหรับโครงการ DW มีความซับซ้อนและต้องรองรับผู้ใช้งานจำนวนมาก จึงต้องเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ มีความเสถียร และมีความมั่นคงปลอดภัยเพียงพอ เพื่อไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยงเชิงระบบ (systemic risk) ธปท.ในฐานะหน่วยงานที่ดูแลเสถียรภาพระบบการชำระเงินของประเทศ มีข้อห่วงใยในการพัฒนาและดำเนินการระบบ ดังนี้

3.1 ควรใช้ระบบโครงสร้างพื้นฐานการชำระเงินที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น ระบบพร้อมเพย์ และ Thai QR Payment เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน ลดต้นทุนในการพัฒนาระบบ และใช้ประโยชน์สูงสุด จากโครงสร้างพื้นฐานการชำระเงินที่มีอยู่

3.2 ด้วยเงื่อนไขของการใช้สิทธิที่มีความซับซ้อนในหลายมิติ รวมทั้งการที่ระบบจะมีลักษณะเป็นระบบเปิด (Open-loop) ที่ต้องเชื่อมต่อกับผู้ให้บริการที่หลากหลาย จึงควรต้องกำหนดโครงสร้าง และสถาปัตยกรรมของระบบที่ชัดเจน ตลอดจนวางแผนการพัฒนาและทดสอบที่รัดกุมครบถ้วน เพื่อไม่ให้เกิดความเสี่ยงเชิงระบบ อันจะกระทบต่อเสถียรภาพระบบการชำระเงินของประเทศ ทั้งนี้ ควรคำนึงถึงมาตรฐานการรักษาความปลอดภัยของระบบและข้อมูล ความถูกต้อง เชื่อถือได้ของระบบงาน และข้อมูลความต่อเนื่องของการให้บริการ การจัดการการเข้าถึงข้อมูลธุรกรรม และการป้องกันภัยไซเบอร์ที่เข้มงวด รวมทั้งมีกระบวนการพิสูจน์และยืนยันตัวตนของประชาชนและผู้ประกอบการที่ได้มาตรฐานตามระดับความเสี่ยงของภาคการเงินด้วย

3.3 ผู้พัฒนาระบบ (Developer) ต้องมีความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาระบบการชำระเงินเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการพัฒนาระบบที่เป็น Open-loop เพื่อให้ระบบสอดคล้องกับมาตรฐานข้างต้นและดำเนินการได้ตามกรอบเวลาที่จำกัด ทั้งนี้ ตัวอย่างที่ผ่านมา ทีมงานของธนาคารพาณิชย์ต้องใช้เวลาที่มีความเชี่ยวชาญด้านระบบการชำระเงินเป็นจำนวนมาก และใช้เวลาในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมากกว่า 1 ปี

3.4 ผู้ดำเนินการระบบ (Operator) ต้องสามารถดูแลระบบที่มีผู้ใช้งานจำนวนมากได้อย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดชะงัก และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้การใช้จ่ายของประชาชนมีความติดขัด หรือเกิดการใช้จ่ายที่ไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขของโครงการ ซึ่งอาจส่งผลให้ต้องมีการยกเลิกธุรกรรมและเรียกคืนสิทธิจากประชาชนและร้านค้าจำนวนมาก และในกรณีที่มีการโจมตีทางไซเบอร์หรือมีการรั่วไหลของข้อมูลธุรกรรมหรือข้อมูลส่วนบุคคลจะต้องสามารถหยุดยั้งและแก้ไขเหตุได้อย่างทันท่วงที

4. การบริหารจัดการความเสี่ยงต่อการรั่วไหลหรือทุจริต

หน่วยงานที่รับผิดชอบควรกำหนดกลไกลดความเสี่ยงต่อการรั่วไหลหรือทุจริต ในขั้นตอนต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะประเด็นที่ปัญหาพื้กาคดหมายได้ตั้งแต่เริ่มแรก เช่น

- 1) แนวทางการตรวจสอบรายได้และทรัพย์สินของผู้เข้าร่วมโครงการให้เป็นไปตามคุณสมบัติที่กำหนด
- 2) การป้องกันการลงทะเบียนเป็นร้านค้าปลอม
- 3) การกำหนดประเภทและขนาดของร้านค้าเพื่อรองรับเงื่อนไขการใช้จ่าย
- 4) ประเภหสินค้าต้องห้ามและมาตรการป้องกันในการห้ามไม่ให้มีการซื้อสินค้าดังกล่าวที่มีประสิทธิภาพ
- 5) การตรวจสอบว่ามีการซื้อขายสินค้าจริง และป้องกันไม่ให้มีการขายลดสิทธิ์ (discount)

ด้วยเหตุผลและข้อสังเกตข้างต้น ธปท.จึงมีความเห็นว่า การพิจารณากรอบหลักการและรายละเอียดต่างๆ ของโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท ซึ่งเป็นโครงการที่มีรายละเอียดการดำเนินการซับซ้อน ใช้งบประมาณจำนวนมาก ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อภาระการคลังของประเทศในระยะยาว และมีความเสี่ยงต่อการรั่วไหลหรือทุจริตในขั้นตอนต่างๆ ควรดำเนินการด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง (Due Care) และมีกระบวนการที่ต้องรัดกุม (Due Process) อย่างเต็มที่

ดังนั้น เพื่อให้การให้ความเห็นชอบในกรอบหลักการโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท มีความรอบคอบครบถ้วน จึงเสนอให้คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทบทวน และนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติม พร้อมทั้งจัดทำแนวทางหรือมาตรการแก้ไขประเด็นปัญหาหรือความเสี่ยงต่าง ๆ ให้เป็นรูปธรรมด้วย ก่อนที่ครม. จะพิจารณาให้ความเห็นชอบในกรอบหลักการของโครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท ต่อไป (เศรษฐพุฒิ สุทธิวาทนฤพุฒิ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ได้ทำหนังสือถึงสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 22 เม.ย. 2567 เพื่อเสนอเป็นความเห็นประกอบการพิจารณาในการประชุมคณะรัฐมนตรี(ครม.) ในวันที่ 23 เม.ย. 2567)

สำหรับโครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่านดิจิทัลวอลเล็ต (Digital wallet) ของรัฐบาล คาดเริ่มใช้จ่ายได้ไตรมาส 4 ปี 2567 จะใช้งบประมาณ 500,000 ล้านบาท แบ่งจากงบประมาณปี 67-68 รวม 327,700 ล้านบาท และกู้เงินจากสถาบันการเงินของรัฐ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) อีกจำนวน 172,300 ล้านบาท

ดิจิทัลวอลเล็ตกระทบสภาพคล่องธนาคาร-ตลาดตราสารหนี้ไทย

ซึ่งโครงการนี้ต้องดำเนินการตามกฎหมาย พระราชบัญญัติ (พร.บ.) เงินตรา พ.ศ.2501 จึงทำให้ ดิจิทัลวอลเล็ต ต้องมีเงินหมุนเวียนในระบบเน็ตเวิร์คของวอลเล็ตก่อนที่จะใช้งานจริง หมายความว่า ภาครัฐอาจต้องจัดสรรเงินทุนให้พร้อมก่อนหน้านั้น โดยศูนย์วิจัยกสิกรไทย มองว่า ประเด็นที่อาจพิจารณาเพิ่มเกี่ยวกับเรื่องผลกระทบต่อสภาพคล่องในระบบการเงินไทย มีอยู่ 3 เรื่อง คือ

1. สภาพคล่องของสถาบันการเงินแม้จะอยู่ในระดับสูง แต่ส่วนใหญ่ถือครองอยู่ในรูปตราสารหนี้ภาครัฐ และพันธบัตรธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ทำให้การพึ่งพาสถาบันการเงินในการถือครองตราสารหนี้ภาครัฐที่จะออกใหม่ภายใต้โครงการดิจิทัลวอลเล็ต ต้องอาศัยการลดการถือครองตราสารหนี้ภาครัฐที่อยู่ในมือ หรือระดมเงินฝากหรือสภาพคล่องใหม่เพิ่มเติม ซึ่งจะผลักดันให้ต้นทุนการออกตราสารหนี้ หรือการเสนอดอกเบี้ยเงินฝาก (อาทิ อัตราดอกเบี้ยสำหรับเงินฝากแคมเปญพิเศษ) ปรับตัวสูงขึ้น กลายเป็นต้นทุนที่เพิ่มขึ้นให้กับฝั่งผู้กู้ ทั้งเอกชนและภาครัฐสภาพคล่องของธนาคารพาณิชย์ไทย สัดส่วน 37% หรือ 2.07 ล้านล้านบาท อยู่ในรูปพันธบัตรรัฐบาล

ข้อมูล ณ สิ้นเดือน ก.พ. 2567 บ่งชี้ว่าสถาบันการเงิน ที่นำโดยธนาคารพาณิชย์ (ที่มีส่วนแบ่งสภาพคล่องสูงสุดในระบบ) มีสินทรัพย์สภาพคล่องอยู่ที่ประมาณ 5.56 ล้านล้านบาท โดย 37% หรือกว่า 2.07 ล้านล้านบาทอยู่ในรูปพันธบัตรรัฐบาล สะท้อนว่าขีดความสามารถของธนาคารพาณิชย์ในการดูดซับตราสารหนี้ภาครัฐที่จะออกเพิ่มนั้น อยู่ในกรอบที่จำกัด คงจะต้องอาศัยนักลงทุนสถาบันอื่น ๆ ร่วมด้วย

2. ผลกระทบต่อการระดมทุนผ่านหุ้นกู้ของภาคเอกชนที่เป็นผลจากปริมาณอุปทานตราสารหนี้ภาครัฐที่เข้ามาเพิ่มขึ้น ปัจจัยดังกล่าวนอกจากจะทำให้ดัชนีผลตอบแทน (Benchmark Yield) ของพันธบัตรรัฐบาลสูงขึ้น ซึ่งมีผลต่อเนื่องให้ฐานต้นทุนดอกเบี้ยอ้างอิงก่อนบวก Credit Spread (ส่วนต่างอัตราผลตอบแทนของตราสารหนี้ภาคเอกชนที่เพิ่มขึ้นจากพันธบัตรรัฐบาล) ของหุ้นกู้ยืมขึ้นแล้ว ก็ยังอาจมีผลต่อความต้องการลงทุนของนักลงทุนรายย่อยต่อหุ้นกู้เอกชนด้วย โดยเฉพาะในกรณีที่ภาครัฐจัดสรรการระดมทุนบางส่วนผ่านการเสนอขายพันธบัตรให้กับประชาชนรายย่อยโดยตรง อาทิ ในรูปพันธบัตรออมทรัพย์ ท่ามกลางภาวะที่นักลงทุนรายย่อยที่มีความมั่งคั่งสูง ที่เป็นกำลังซื้อหลักในตลาดหุ้นกู้ ยังระมัดระวังการลงทุนในตราสารหนี้บางประเภท ภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจทั้งในและนอกประเทศที่มีความไม่แน่นอน

ทั้งนี้ ในช่วง 9 เดือนที่เหลือของปี 2567 ศูนย์วิจัยกสิกรไทย คาดว่า จะมีตราสารหนี้ภาคเอกชนระยะยาวที่ออกใหม่ ทั้งเพื่อชดเชยรุ่นที่ครบกำหนดและออกใหม่เพิ่มเติม อีกไม่น้อยกว่า 6.90 แสนล้านบาท จากที่ออกไปแล้วประมาณ 2.77 แสนล้านบาท (ตามฐานข้อมูลของ ThaiBMA) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องวางแผนรับมือในกรณีที่ต้นทุนการระดมทุนปรับสูงขึ้น

3. จังหวะการระดมทุนของภาครัฐเผชิญความท้าทายมากขึ้นตามทิศทางผลตอบแทนตราสารหนี้ที่ปรับตัวสูงขึ้น โดยเฉพาะในต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จาก อัตราผลตอบแทนพันธบัตรรัฐบาลสหรัฐอเมริกา (US Treasury Yield) ที่ขยับสูงขึ้นตั้งแต่ช่วงกลางเดือน มี.ค. 2567 ตามแรงผลักดันจากตัวเลขเศรษฐกิจสหรัฐฯ ส่วนใหญ่ที่ออกมาดีกว่าที่ตลาดคาดการณ์จากธนาคารกลางสหรัฐฯ หรือ เฟด (Fed) ซึ่งมีท่าทีไม่รีบปรับลดอัตราดอกเบี้ยนโยบาย รวมถึงล่าสุดสถานการณ์ความตึงเครียดทางการเมืองในตะวันออกกลางที่รุนแรงขึ้น

ประเด็นเหล่านี้ มีส่วนทำให้ต้นทุนการระดมทุนในตลาดต่าง ๆ ของไทยปรับตัวสูงขึ้นเช่นกันในช่วงที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็น BIBOR (อัตราดอกเบี้ยอ้างอิงระยะสั้นสำหรับการปล่อยกู้เงินบาทแบบไม่มีหลักประกันระหว่างสถาบันการเงิน) และอัตราผลตอบแทนพันธบัตรรัฐบาลประเภทอายุปานกลางถึงยาว

ขณะที่ทิศทางความผันผวนของอัตราผลตอบแทนในประเทศ อาจยังคงภาพเช่นนี้ต่อไปในอีกหลายเดือนข้างหน้า ซึ่งย่อมจะกดดันต้นทุนการระดมทุนของทั้งภาครัฐและเอกชนไทยหลังจากนี้

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นทั้ง 3 ข้อ คงทำให้ภาครัฐต้องพิจารณาจังหวะวงเงิน ช่องทาง และเครื่องมือการระดมทุนให้เหมาะสม เพื่อบรรเทาผลกระทบต่อตลาด ในภาวะที่ทิศทางอัตราดอกเบี้ยในต่างประเทศยังไม่ปรับลดลง ขณะที่งบดุลของภาครัฐกิจและครัวเรือนไทยหลายส่วนยังไม่มี ความแข็งแกร่งมากพอที่จะรองรับต้นทุนการเงินที่อาจได้รับผลกระทบจากภาวะความตึงตัวของสภาพคล่อง

เงื่อนไขซับซ้อน ร้านค้าอาจเข้าร่วมน้อยกว่าคาด

โครงการดิจิทัลวอลเล็ต จะส่งผลต่อยอดค้าปลีกมากน้อยเพียงใด ยังคงขึ้นอยู่กับหลายเงื่อนไข ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดพื้นที่และประเภทร้านค้า นอกเหนือจากประเด็นทางด้านกฎหมาย รวมถึงระบบการใช้งานของแอปพลิเคชันที่ยังต้องรอติดตาม โดยการกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย มองว่า อาจส่งผลต่อร้านค้าปลีกและพฤติกรรมการใช้เงินของผู้บริโภคที่แตกต่างกัน คือ

1. กำหนดพื้นที่ในการใช้เงินต้องอยู่ในพื้นที่ตามทะเบียนบ้านเท่านั้น ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้เงินของผู้บริโภคที่ต่างกัน

- ผู้บริโภคที่อยู่นอกภูมิลำเนา มีราว 6 ล้านคน อาจมีช่วงเวลาให้ใช้จ่ายสั้น และต้องวางแผนการเดินทางเพื่อกลับไปใช้จ่าย เช่น วันหยุดเทศกาลปีใหม่ ส่งผลให้ผู้บริโภคกลุ่มนี้อาจจำเป็นต้องเร่งใช้เงิน และเลือกซื้อสินค้าที่มีมูลค่าต่อครั้งสูง ๆ เช่น กลุ่มเครื่องใช้ไฟฟ้า มือถือ หรือของใช้ส่วนตัว (เก็บได้นาน ไม่เน่าเสีย) ที่จำเป็นต้องซื้อในปริมาณมาก ๆ จึงทำให้การใช้จ่ายอาจจะกระจุกตัวอยู่แค่บางร้านค้าและบางสินค้านั้น

- ผู้บริโภคที่พำนักอาศัยอยู่ในภูมิลำเนา อาจจะไม่จำเป็นต้องรีบใช้จ่ายเหมือนกลุ่มแรก และสามารถซื้อสินค้าที่มีมูลค่าครั้งละไม่มากได้ เช่น ของกิน หรือของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ซึ่งการใช้เงินอาจจะกระจายได้ในร้านค้าและสินค้าที่หลากหลายกว่า

2. กำหนดเงื่อนไขประเภทของร้านค้าและการถอนเงินสด อาจจำกัดร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการโดยเฉพาะร้านค้าที่เดิมอยู่นอกระบบภาษี ปัจจุบันร้านค้าที่เป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME) มีทั้งหมด 1.4 ล้านราย โดยเป็นร้านค้าที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเพียง 2.8 แสนราย หรือราว 20% เท่านั้น

การดำเนินโครงการดังกล่าวในรอบแรกจะระหว่างประชาชนกับร้านค้าหรือร้านสะดวกซื้อขนาดเล็ก จะต้องเป็นร้านที่ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการในช่วงไตรมาส 3 แต่ร้านค้าจะไม่สามารถถอนเงินสดได้ทันทีหลังประชาชนใช้จ่าย ซึ่งร้านค้าต้องไปใช้จ่ายกับร้านค้า และร้านค้าที่จะถอนเงินสดได้จะต้องเป็นร้านที่อยู่ในระบบภาษี และเมื่อมีการใช้จ่ายตั้งแต่รอบที่ 2 เป็นต้นไป

ร้านค้าที่จะลงทะเบียนเข้าร่วม จะต้องชั่งน้ำหนักความคุ้มค่า ทั้งในมิติของยอดขาย จากการคาดเดาพฤติกรรมของผู้บริโภคว่าจะใช้จ่ายอย่างไร และซื้อสินค้าประเภทไหน รวมถึงในมิติของการถอนเงินสดตามเงื่อนไขที่กำหนด

หากเป็นร้านค้าขนาดเล็กที่ต้องการเงินสดในทันทีและเดิมไม่ได้อยู่ในระบบภาษี อาจจะรู้สึกถึงความไม่คุ้มค่าจนตัดสินใจที่จะไม่เข้าร่วมโครงการ ทำให้ร้านค้าที่จะเข้าร่วมสุดท้ายแล้วอาจมีจำนวนน้อยกว่าที่คาดหวัง ส่งผลให้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือการกระจายรายได้ไปยังร้านค้าต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ก็จะไม่เกิดขึ้น

คาดการณ์ยอดขายธุรกิจค้าปลีกโตไม่มาก

ศูนย์วิจัยกสิกร คาดการณ์ว่า หากดิจิทัลวอลเล็ตสามารถดำเนินการได้ตามแผนที่วางไว้ อาจส่งผลให้ยอดขายค้าปลีกปี 2567 โต 4% ขยับขึ้นจากเดิมที่คาดว่าจะโต 3% หากไม่มีมาตรการฯ หรือยอดขายค้าปลีกเพิ่มขึ้นไม่มากกว่า 1%

โดยประเมินจากการใช้จ่ายสินค้าอุปโภคบริโภคบนฐานธุรกิจค้าปลีกที่น่าจะเพิ่มไม่ถึง 0.55 บาท หากผู้บริโภคมีรายได้เพิ่ม 1 บาท ภายใต้สมมติฐานธุรกรรมเกิดขึ้น 2 รอบ และราว 2 ใน 3 ตกในไตรมาส 4 ซึ่งนอกจากผลของการกำหนดเงื่อนไขในการใช้ดิจิทัลวอลเล็ตจะมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของยอดขายค้าปลีกแล้ว ยังมีเหตุผลอื่นมาจาก

- ยอดขายค้าปลีกส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน (ไม่รวมยอดขายยานพาหนะ และการรับประทานอาหารที่ร้านอาหาร) ซึ่งผู้บริโภคมีการวางแผนการใช้จ่ายอยู่แล้ว ทำให้การใช้จ่ายกรณีที่มีมาตรการฯ อาจจะไม่ได้เพิ่มขึ้น หรือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก แต่เป็นเพียงการนำเงิน ดิจิทัลวอลเล็ต ที่ได้จากภาครัฐมาใช้แทนเงินในส่วนของตัวเอง

- หากมาตรการฯ มีความล่าช้า รวมถึงผู้บริโภคบางกลุ่มที่ไม่ได้ติดปัญหาเรื่องการกลับไปใช้เงินที่ภูมิลำเนา ก็อาจมีการทยอยใช้เงินหรือวางแผนใช้เงินในปีหน้า จึงอาจส่งผลต่อยอดขายของค้าปลีกในปี 2568 แทน

ดังนั้นผลของมาตรการฯ อาจไม่ได้หนุนผู้ประกอบการค้าปลีกให้มียอดขายที่ดีขึ้นเท่ากันทุกราย ขึ้นอยู่กับสภาพการแข่งขันของร้านค้าปลีกที่ลงทะเบียนเข้าร่วมในแต่ละพื้นที่ รวมถึงพฤติกรรมการใช้เงินของผู้บริโภค อีกทั้งยังต้องติดตามเงื่อนไขของมาตรการฯ ที่อาจเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดได้อีก

ถ้าดิจิทัลวอลเล็ตสามารถดำเนินการได้ตามแผน น่าจะเป็นปัจจัยที่ช่วยหนุนบรรยากาศหรือสร้างยอดขายให้กับธุรกิจค้าปลีกในช่วงปลายปีนี้ต่อเนื่องถึงต้นปีหน้า แต่ผลกระทบจะมากหรือน้อยยังคงขึ้นอยู่กับหลายเงื่อนไขที่ต้องรอติดตามความชัดเจน ที่มา: ศูนย์วิจัยกสิกรไทย ระดมเงินดิจิทัลวอลเล็ต อาจไม่ง่ายอย่างที่คิด (thaipbs.or.th) 22 เม.ย. 2567 สืบค้น 20 พฤษภาคม 2567.

สรุปเนื้อหา

ในเบื้องต้นรัฐบาลได้อธิบายว่า จะสร้างระบบเงินดิจิทัล ที่จะอยู่ในกระเป๋าตังค์อิเล็กทรอนิกส์หรือ Digital Wallet ของบุคคลที่ได้รับสิทธิ โดยกำหนดเป็นประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป ซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะสามารถนำไปซื้อสินค้าและบริการ จากหน่วยธุรกิจที่ยอมรับสกุลเงินดิจิทัลนี้ ภายในระยะเวลา 6 เดือน ในพื้นที่ห่างจากที่อยู่ตามทะเบียนบ้านรัศมี 4 กิโลเมตร แต่ในชนบททางไกล อาจจะไม่มีร้านค้าที่รับเงินดิจิทัลเหล่านี้ จึงเริ่มมีแนวโน้มการผ่อนปรนให้ใช้จ่ายในพื้นที่ตัวอำเภอ ในขณะที่ร้านค้าที่จะสามารถรับเงินดิจิทัลได้ จะต้องเป็นร้านค้าที่มีการจดทะเบียนการค้า รวมถึงมีระบบบัญชีและการเสียภาษีที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นการลดโอกาสของร้านค้าแฝงลอย โดยร้านค้าจะต้องลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิ และจะมีการติดตั้งเครื่องอ่าน QR Code เพื่อรับเงิน แต่ประเด็นปัญหาที่ยังไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติ นั่นคือ ร้านค้าจะแลกเงินเป็นเงินสดมาใช้จ่ายต่อไปอย่างไร เนื่องจากเงินดิจิทัล อยู่ในระบบ blockchain ซึ่งเป็นระบบที่ไม่มีธนาคารกลางหรือธนาคารพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้องหรือจะให้ร้านค้านำเงินดิจิทัลนี้ไปใช้ในการชำระค่าสินค้าหรือค่าแรงงานได้อย่างไร ซึ่งในประเด็นนี้ยังคงไม่ชัดเจน และจะต้องรอระยะเวลาในการดำเนินงานอีกต่อไป

ในความซับซ้อนไร้ความชัดเจนในเชิงการปฏิบัตินั้น รัฐบาลยังคงต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนาระบบ blockchain ซึ่งจะเป็นแกนกลางในการสร้างความเชื่อมโยงของเงินดิจิทัล และ digital wallet ที่ประชาชนแต่ละคนจะใช้ในการรับเงิน และมีข้อกำหนดว่าประชาชนผู้ได้รับเงินดิจิทัลจะไม่สามารถแลกเป็นเงินสดได้ และไม่สามารถนำไปฝากธนาคารได้ เพื่อบังคับให้เป็นการใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่นโยบายคาดหวังเอาไว้ ในขณะเดียวกันร้านค้าที่จะรับเงินดิจิทัล หลายร้านจำเป็นต้องจะแลกจากเงินดิจิทัลออกมาเป็นเงินสด หรือเป็นเงินในระบบธนาคารพาณิชย์ปกติ เพื่อใช้จ่ายในการชำระราคาวัตถุดิบ จ่ายค่าแรง ให้กับพนักงานต่อไป หากร้านค้านั้นเป็นร้านค้าขนาดเล็กที่ต้องการสภาพคล่องในแต่ละเดือน จึงจำเป็นต้องจะแลกเงินดิจิทัลให้ออกมาเป็นเงินสดในการใช้จ่าย แต่หากร้านค้าเหล่านั้นเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ในเครือข่ายของเจ้าของของประเทศไทย ก็อาจจะไม่มีปัญหาหรือเกิดผลกระทบมากนักในการแลกเงินในระยะเวลาที่ล่าช้าออกไป อย่างไรก็ตามหากธุรกิจขนาดเล็กไม่สามารถเข้าถึงผลที่จะได้รับจากนโยบายนี้ ก็จะทำให้เกิดข้อครหาว่านโยบายนี้เป็นการสนับสนุนแต่ธุรกิจของคนรวย

เมื่อมีประเด็นต่างๆ มากมายขนาดนี้ สิ่งที่รัฐบาลต้องทำให้ชัดเจนขึ้นมีจำนวนมาก แต่คงไม่ทำให้รัฐบาลนี้ยกเลิกนโยบายอย่างแน่นอน เพียงแต่รัฐบาลอาจจะทอดเวลาออกไปเพื่อให้มีการพัฒนาระบบ blockchain และ digital wallet ขึ้นมาโดยไม่ใช้แอปพลิเคชัน เป้าตัง ที่เคยใช้มาในรัฐบาลประยุทธ์ ดังนั้นระหว่างที่รอระบบให้เสร็จใช้ได้นั้น รัฐบาลเศรษฐกิจจะต้องตัดสินใจเรื่องสำคัญในการหาจุดสมดุลที่เหมาะสม ถึงการใช้งบประมาณ แหล่งที่มาของเงินจำนวนมหาศาล ผลกระทบจากความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติที่มีผลต่อค่าเงินบาท รวมทั้งอัตราเงินเฟ้อที่เร่งตัวเพิ่มขึ้นในระหว่างการดำเนินนโยบาย ซึ่งจะเป็นแรงกดดันในการปรับขึ้นดอกเบี้ยนโยบายในอนาคต และแนวการปฏิบัติและชัดเจน เพื่อให้ผลที่เกิดขึ้นของนโยบายนี้ ได้ผลลัพธ์อย่างที่คาดหวังไว้ และสามารถใช้เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการดำเนินนโยบายการคลังของรัฐบาลต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้จัดทำบทความวิชาการครั้งนี้ น้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งสยามทุกพระองค์ที่ได้บำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อพสกนิกรชาวไทยอยู่เย็นเป็นสุข ปกครองแผ่นดินและทรงปกป้อง ค้ำครองพิทักษ์รักษาชาติบ้านเมืองไว้ทุกยุคทุกสมัย

ผู้จัดทำบทความวิชาการขอขอบคุณเป็นพิเศษ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.พัสสธน์ วรรณทรัพย์กุล อาจารย์ ที่ปรึกษาที่ได้ให้ความกรุณาในการให้คำปรึกษา ตลอดจนคำแนะนำต่างๆ ที่มี คุณค่า และขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง รองศาสตราจารย์ ดร.พรชัย เทพปัญญา รองศาสตราจารย์ ดร.สืบพงศ์ สุขสม รองศาสตราจารย์ ดร.สมเดช มุ่งเมือง รองศาสตราจารย์ ดร.จรัสพงศ์ คลังกรณ์ คุณจิรายุส ทรัพย์ศรีโสภา ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร บริษัท บิทคับ แคปปิตอล กรุ๊ป โฮลดิ้งส์ จำกัด ที่ให้ความอนุเคราะห์ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาผลกระทบของสกุลเงินดิจิทัล (Cryptocurrency) ของในประเทศไทยในอนาคต รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่คอยส่งเสริมและสนับสนุนด้านองค์ความรู้ต่างๆ แก่ ผู้จัดทำบทความวิชาการนี้

ขอกล่าวขอบคุณคณะอาจารย์มหาวิทยาลัยเวสเทิร์นทุกท่านที่ให้ความรู้และความเมตตาตลอดการศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และเจ้าหน้าที่ ดูแลหลักสูตรฯ ที่ทำงานด้วยจิตบริการอย่างแท้จริง ตลอดจนเพื่อนนักศึกษาผู้เป็นกัลยาณมิตรทุกท่าน

ในท้ายที่สุดนี้ ขอแสดงความขอบคุณบุพการีและครอบครัวที่ให้อำนาจและสนับสนุนในทุกๆ ด้านตลอดระยะเวลาในการศึกษาและจัดทำบทความฉบับนี้ ประโยชน์ใดพึงมีจากการศึกษา ครั้นนี้ขอมอบแด่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการบทความฉบับนี้ทุกท่าน แต่หากมีข้อผิดพลาด ประการใดขอน้อมรับด้วยความเต็มใจ และขออภัยมา ณ ที่นี้

นางสาวพัชรศรี ใจสุข

นักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

เอกสารอ้างอิง

กิตติพัฒน์ แสนทวิสุข ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจเศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร 02 พฤศจิกายน 2566.

กรุงเทพธุรกิจ. (13 พฤศจิกายน 2566). ‘กอบศักดิ์’ ชี้แจงเงินดิจิทัล เช่น ‘จีดีพี’ ปี 67 โตแค่ 3-4 %. สืบค้น 15 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/finance/investment/1098507>.

ฐานเศรษฐกิจ 16 ม.ค. 2567 | 14:25 น. เปิดข้อมูล คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช.

เสนอแนะ นโยบาย โครงการเติมเงินดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาทผ่าน Digital Wallet ทุกหน่วยงานยันขัดเศรษฐกิจไทย ปัจจุบัน “ไม่เข้าข่ายวิกฤต” ชี้ฟันฝ่าต่อมีความเสี่ยง กระบอบการทางการเมืองคลั่ง ประเทศถดถอยเศรษกิจ.

ณรงค์ชัย วูดีนันท์พงศ์. (2564). คู่มือการวิเคราะห์ผลกระทบของการใช้จ่ายภาครัฐต่อ GDP โดยตัวคูณ ทางการคลัง (Fiscal Multipliers) กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงานการพิมพ์.

ดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท. (2567). สืบค้น 2 มีนาคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/QihNV> สันติ ชัยศรีสวัสดิ์สุข. (2567).
 มาตรการทางการคลังกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2567 จาก <https://thaipublica.org/2023/10/nida-sustainable-move55/>
 ศูนย์วิจัยกสิกรไทย ระดมเงินดิจิทัลวอลเล็ต อาจไม่ง่ายอย่างที่คิด (<https://policywatch.thaipbs.or.th>) 22 เม.ย. 2567
 สืบค้น 20 พฤษภาคม 2567.
 ไทยรัฐออนไลน์ (Thairath Online). (10 พฤศจิกายน 2566). LIVE เศรษฐาเคาะเงื่อนไขดิจิทัลวอลเล็ต 10,000 บาท เริ่ม ใช้
 พ.ค.67. สืบค้น 11 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=zB7tpJ29OhI>
 ธนาคารแห่งประเทศไทย. (29 พฤศจิกายน 2566). ผลการประชุมคณะกรรมการนโยบายการเงิน ครั้งที่ 6/2566. สืบค้น
 20 พฤษภาคม 2567 จาก https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/th/our-roles/monetary-policy/mpc-publication/press-statement/PressMPC_2566_6.pdf
 เศรษฐาธิปไตย สุทธิวิธานฤพณี ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ได้ทำหนังสือถึงสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่
 22 เม.ย. 2567 เพื่อเสนอเป็นความเห็นประกอบการพิจารณาในการประชุมคณะรัฐมนตรี(ครม.) ในวันที่ 23 เม.ย. 2567.
 สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (19 กันยายน 2566). เรื่อง การทบทวนวงเงินงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567
 [หนังสือราชการ]. (นร 0505/ว364).
 _____ (28 กันยายน 2566). เรื่อง แผนการบริหารหนี้สาธารณะ ประจำปีงบประมาณ 2567 [หนังสือ ราชการ].
 (นร0505/20496).

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวพัชรศรี ใจสุข
โทรศัพท์	096 264 6945
email	t.jaisuk@hotmail.com
วัน-เดือน-ปีเกิด	28 พฤษภาคม 2519
การศึกษา	- ปริญญาเอก สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น (กำลังศึกษา) - ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน - ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต - ปริญญาตรี บริหารธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม - อนุปริญญา การบัญชี กรุงเทพมหานครวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	
1 เม.ย. 2562 – ปัจจุบัน	กรรมการผู้จัดการ บริษัท เพิ่มสุข เมคคิก จำกัด /และเป็นที่ปรึกษาศัลยกรรมความงาม (Cosmetic surgery clinic consultant for the owner's doctor)
1 พ.ค. 2561 – ปัจจุบัน	คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรเวชปฏิบัติเสริมสวย สถาบันเวชศาสตร์เสริมสวยไทย มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
17 ม.ค. 2559 – ปัจจุบัน	กรรมการ และ นายทะเบียน/สารบัญกร สมาคมศัลยกรรมและเวชศาสตร์เพื่อการเสริมสวยประเทศไทย/ สมาคมคลินิกไทย
1 ก.ค. 2542 – ปัจจุบัน	ผู้จัดการโรงเรียนวิชาการบริหารอุตสาหกรรม (บริษัท แอ็ทเทนส์ กรุ๊ป จำกัด)

16 มิ.ย. 2556 – 30 ก.ค. 2566	ผู้อำนวยการฝ่ายบริหารงานคลินิก เอวิกาเพชบุรี คลินิก
2 พ.ย. 2552 – 30 มิ.ย. 2566	รองกรรมการผู้จัดการฝ่ายปฏิบัติการคลินิก บริษัท ทีเอ็นซี เฮลท์ แคร์ จำกัด
1 ส.ค. 2552 – 30 ต.ค. 2552	Project Manager เอสริกา คลินิก
1 ต.ค. 2551– 30 ก.ย. 2552	นักวิชาการศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
6 ต.ค. 2549 – 30 ก.ย. 2551	นักวิชาการศึกษาหลักสูตรสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
6 ธ.ค. 2549 – 30 ก.ย. 2550	นักวิชาการศึกษาด้านประกันคุณภาพ สถาบันพระบรมราชชนก (สธ.)
3 ก.พ. 2548 – 30 พ.ย. 2549	นายทะเบียน/ครูสอน ร.ร.บริหารธุรกิจเทคโนโลยีสุขภาพ
1 ก.ค. 2542 – 2 ก.พ. 2548	งานการเงินบัญชี/แนะแนว ร.ร.วิชาการบริหาร ดินแดงกรุงเทพฯ
1 ส.ค. 2538 – 30 มิ.ย. 2542	งานธุรการ/แนะแนว Care West Health Services(Nursing Home)

แนวคิดในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองตามหลักเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

Concepts for developing green areas in urban areas according to the Sustainable Development Goals

ผู้เขียน

มานิชช ธาตาดิจิตกร

สาขารัฐประศาสนศาสตร์ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

บทความนี้มีแนวคิดในการรวบรวมศึกษาและสรุปแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองตามหลักเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยในบทความนี้ได้ทบทวนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป้าหมาย 11 เมืองและชุมชนที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติแนวคิดในเรื่องสังคมคาร์บอนต่ำแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้กลายเป็นพื้นที่ต้นแบบเมืองสุขภาพที่ยั่งยืนของประเทศไทยและแนวคิดเกี่ยวกับเมืองสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน สรุปได้ว่าการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองตามหลักเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบได้แก่การมีผังเมืองการจตุรูปแบบเมืองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่มีการให้สมดุลระหว่างการพักอาศัยการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมการพาณิชย์และพื้นที่สาธารณะใช้สอยอื่นๆโดยการวางผังเมืองที่เหมาะสมและยั่งยืนคือการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมมีโครงสร้างพื้นฐานเพียงพอสำหรับคนทุกกลุ่มและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมประการที่ 2 ด้านการขนส่งมีระบบขนส่งมวลชนสาธารณะเพื่อลดการใช้ระบบขนส่งส่วนบุคคลและเน้นการใช้นานพาหนะด้วยพลังงานสะอาดด้านที่ 3 ด้านสาธารณูปโภคมีระบบจัดการขยะของเสียการจัดการน้ำเพื่อลดการสิ้นเปลืองพลังงานและประการที่ 4 ด้านอาคารมีการสร้างสิ่งปลูกสร้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมโดยแนวคิด 4 ประการนี้เป็นการพัฒนาเมืองสีเขียวมาจากยุทธศาสตร์การพัฒนาของธนาคารพัฒนาเอเชียแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 และเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป้าหมายที่ 11 ขององค์การสหประชาชาติ

คำสำคัญ : การพัฒนาพื้นที่สีเขียว, การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง, เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

Abstract

This article reviews the idea of collecting, studying, and summarizing the concept of developing green areas in urban areas according to the principles of the Sustainable Development Goals. In this article, the author reviewed the 11 Sustainable Development Goals, Green Cities and Communities of the United Nations, the concept of a Low-carbon society, the concept of developing green space to become a model area for a sustainable healthy city in Thailand, and the concept of a sustainable environmental city. It can be concluded that the development of green space in urban areas according to the principles of the Sustainable Development Goals is necessary to have 4 main components, First component: having a city plan, organizing the city form that is appropriate to the area, having a balance between living, promoting the environment, commerce, and other public usable areas by planning an appropriate and sustainable city; and proper using land, adequate infrastructure for all groups of people and no impact on the environment. Second, transportation has a public mass transit system to reduce the use of personal transportation and emphasizes the use of vehicles with clean energy. Third, on the public utilities side, there

is a waste management system, and water management to reduce energy wastage, and fourth, the building side, buildings are created that are environmentally friendly. These 4 concepts are the development of a green city from the strategy. development of the Asian Development Bank, the 13th National Economic and Social Development Plan and the 11th Sustainable Development Goal of the United Nations.

Keywords : Green area development, Green city development, Sustainable Development Goals, SDG, Green City

บทนำ

ประเทศไทยตั้งเป้าลดคาร์บอนไดออกไซด์สุทธิเป็นศูนย์ (Carbon Neutrality) ภายในปี ค.ศ.2065-2070 ตามแนวนโยบายแผนพลังงานชาติ ของที่ประชุมคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพข.) ประกอบกับในปัจจุบันมีการขยายตัวของเมืองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) โดยคาดว่าในปี 2026 ประเทศไทยจะมีประชากรที่อยู่อาศัยในเขตเมืองเพิ่มขึ้นร้อยละ 60 ส่งผลให้ความต้องการที่อยู่อาศัย และกิจกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ไปพร้อมๆ กับ "สิ่งแวดล้อม" Green City หรือ เมืองสีเขียว หรือ เมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หมายถึงเมืองที่ออกแบบโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มีประชากรที่ตระหนักและมีจิตสำนึกร่วมกันถึงระบบนิเวศและดำเนินชีวิตบนแนวคิดของความยั่งยืน (แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ) เพื่อลดการพึ่งพาการใช้ทรัพยากร ทั้งพลังงาน อาหารและน้ำ รวมถึงลดการปลดปล่อยของเสียในระบบนิเวศ ทั้งในรูปของความร้อนและมลพิษต่างๆ ซึ่งจะทำให้เป็นเมืองที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเองและไม่จำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรจากพื้นที่ภายนอก สามารถสร้างพลังงานได้เองจากแหล่งพลังงานหมุนเวียนในพื้นที่ มุ่งเน้นการสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นในพื้นที่เมือง โดยมีหลักการสำคัญในการลดขนาดรอยเท้านิเวศ (หรือ Ecological footprint หมายถึงผลกระทบของกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ) และลดการปล่อยมลพิษให้อยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ วางแผนการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ เลือกใช้วัสดุจากธรรมชาติ ลดปริมาณของเสียด้วยกระบวนการรีไซเคิลหรือแปลงของเสียเป็นพลังงาน และลดการเป็นสาเหตุของการสร้างสภาวะโลกร้อนในภาพรวม ทั้งนี้เพื่อให้ประชากรที่อยู่อาศัยในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดี

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมาย 11: เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน

ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ขององค์การสหประชาชาติ (2557) ตั้งเป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย มีภูมิคุ้มกันและยั่งยืน (Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable) มีเป้าประสงค์ครอบคลุมในหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชน อาทิ การเข้าถึงที่อยู่อาศัยและบริการพื้นฐาน, การยกระดับชุมชนแออัด การเข้าถึงคมนาคมขนส่งที่ยั่งยืน ปลอดภัย จ่ายได้ และคำนึงคนเปราะบางกลุ่มต่าง ๆ ด้วย การวางแผนของบริหารจัดการการเมืองและชุมชนอย่างมีส่วนร่วม บูรณาการและยั่งยืน ปกป้องและคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของโลก ลดความเสียหายจากภัยพิบัติ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับน้ำ โดยมุ่งปกป้องคนจนและคนเปราะบาง การจัดการมลพิษทางอากาศและของเสีย การพัฒนาและเข้าถึงพื้นที่สีเขียวสำหรับคนกลุ่มต่าง ๆ

บทความนี้เน้นการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองตามหลักเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน กรุงเทพมหานครและศูนย์บริการวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อรณา จันทรศิริ. (2565)) ได้ร่วมกันศึกษาเกณฑ์การชี้วัดความเป็นเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของทุกทวีปทั่วโลก พบว่า ในทวีปเอเชียจะพิจารณาองค์ประกอบของการเป็นเมืองสีเขียว ออกเป็นด้านต่างๆ จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาและใช้ในการนำร่องพัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็น Green city ได้ ประกอบด้วย (1) ด้านการใช้พลังงานและการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ โดยจะมีการคำนวณปริมาณการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อคน และปริมาณการใช้พลังงานต่อหน่วยผลิตภัณฑ์รวมของประเทศ (2) ด้านการใช้ที่ดินและอาคาร จะคำนวณสัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร (ตารางเมตรต่อคน) ความหนาแน่นของประชากร (คนต่อตารางเมตร) รวมถึงนโยบายด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารเขียว (3) ด้านการขนส่งและจราจร จะพิจารณาจากนโยบายการให้บริการขนส่งสาธารณะ เครือข่ายการให้บริการขนส่งสาธารณะ และนโยบายการลดปัญหาจราจรติดขัด (4) ด้านของเสีย จะคำนวณอัตราการเกิดขยะมูลฝอยต่อประชากร (กิโลกรัมต่อคน) สัดส่วนของขยะมูลฝอยที่สามารถเก็บขนได้และได้รับการกำจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาล นโยบายการลดของเสียใช้ซ้ำและการนำกลับมาใช้ใหม่ รวมถึงนโยบายการเก็บขนและการกำจัดของเสียของเมือง (5) ด้านน้ำ จะคำนวณอัตราการใช้น้ำต่อคน (ลิตรต่อคน) สัดส่วนปริมาณน้ำสูญเสียของระบบจ่ายน้ำประปา นโยบายด้านคุณภาพน้ำผิวดินและน้ำดื่ม และนโยบายด้านการจัดการแหล่งน้ำอย่างยั่งยืน (6) ด้านการสุขภาพ จะคำนวณสัดส่วนของประชาชนที่เข้าถึงระบบสุขภาพ เช่น มีระบบจัดการน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ สัดส่วนปริมาณน้ำเสียที่สามารถรวบรวมและบำบัดได้ และนโยบายด้านการสุขภาพของเมือง (7) ด้านคุณภาพอากาศ จะคำนวณระดับความเข้มข้นของก๊าซไนโตรเจนออกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ อนุภาคฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM10) ในอากาศ รวมถึงนโยบายการรักษาคุณภาพอากาศ (8) ด้านธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม พิจารณาจากนโยบายและแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม แนวทางการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม

โดยองค์ประกอบที่ใช้พิจารณาการเป็นเมืองสีเขียวนี้ สอดคล้องกับตัวชี้วัดสำหรับมาตรฐานของการเป็นเมืองสีเขียว หรือ European Green City Index ที่กลุ่มประเทศสมาชิกแห่งยุโรป ได้ร่วมกันกำหนดการออกแบบและวางผังให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองให้มีความร่มรื่นและร่มเย็น และนำไปสู่การเป็นเมืองสีเขียว ที่ประกอบด้วยการกำหนดระดับคาร์บอนไดออกไซด์ (CO2) ระดับการใช้พลังงาน (Energy) จำนวนอาคารที่ออกแบบโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม (Buildings) ปริมาณของระบบขนส่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Transport) ระบบการจัดการขยะและของเสีย (Waste and land-use) ปริมาณการใช้น้ำและระบบบำบัดน้ำเสีย (Water) ปริมาณไนโตรเจนในอากาศ ซึ่งแสดงถึงคุณภาพของอากาศ (Air quality) และระบบการจัดการบริหารเมือง (Environmental governance) ()

สังคมคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Society)

กิจกรรมคาร์บอนต่ำ หรือ Low Carbon Activity คือ กิจกรรมที่มีการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอน โดยจุดเริ่มต้นของกิจกรรมคาร์บอนต่ำ เกิดจากทั่วโลกหันมาให้ความสำคัญกับภาวะโลกร้อน หากจะพิจารณารอยเท้าคาร์บอนของกิจกรรมที่ประชาชนทำและปล่อยก๊าซคาร์บอน จะเห็นว่าแค่ก้าวเท้าออกจากบ้านก็เกิดการปล่อยก๊าซคาร์บอนแล้ว ดังนั้นเมื่อกิจกรรมของประชาชนเป็นตัวการที่ทำให้เกิดการปล่อยก๊าซคาร์บอน จึงเกิดแนวคิดของกิจกรรมคาร์บอนต่ำ หรือ Low Carbon Activity เพื่อให้เป็นรูปแบบกิจกรรมที่ลดการปล่อยก๊าซคาร์บอน และรบกวนสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด [5]

องค์ประกอบการพัฒนาสู่สังคมคาร์บอนต่ำ ประกอบด้วย (1) พลังงานทางเลือกในสังคม ได้แก่การประหยัดพลังงานเป็นพื้นฐานแรกของการลดการปล่อยคาร์บอน และการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานจากเชื้อเพลิงชีวภาพ มาทดแทนพลังงานเชื้อเพลิงฟอสซิล ซึ่งเป็นตัวการใหญ่ของการปล่อยคาร์บอน

สร้างปัญหาภาวะโลกร้อน (2) การรักษาป่าไม้ ป่าไม้คือทรัพยากรที่สำคัญในการช่วยดูดซับคาร์บอนในชั้นบรรยากาศและกักเก็บไว้ และยังทำหน้าที่เป็นแหล่งอนุรักษ์น้ำ แหล่งอนุรักษ์ดิน แหล่งอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งช่วยให้เรารับมือกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศได้อย่างดีในอนาคต (3) พื้นที่สีเขียว การเพิ่มพื้นที่สีเขียวมีส่วนทำให้ต้นไม้ที่ดูดซับคาร์บอนเพิ่มขึ้น ช่วยลดอุณหภูมิโดยเฉลี่ยของพื้นที่โดยรอบจากการคายน้ำของต้นไม้ สร้างร่มเงาบังแดดให้แก่อาคาร ช่วยให้การใช้พลังงานของระบบปรับอากาศในอาคารลดลง ยังไม่นับคุณค่าทางจิตใจที่มนุษย์ต้องการสัมผัสธรรมชาติเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและพื้นที่สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนเมือง

การสร้างสังคมคาร์บอนต่ำอาศัยหลักการดูแลสิ่งแวดล้อม 3 ประการที่เข้าใจง่ายและเรียงตามความสำคัญ คือ Reduce ลดการผลิตและการใช้สิ่งของ ลดการใช้พลังงานที่มากเกินไป Reuse นำสิ่งของต่างๆ กลับมาใช้ใหม่ ใช้ซ้ำให้มากที่สุดแทนการใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง Recycle นำวัสดุสิ่งของที่อาจใช้ซ้ำไม่ได้แล้วกลับมาแปรรูปให้กลับมาใช้ได้ใหม่

Eco – Friendly หรือความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นอีกแนวคิดสำคัญของการสร้างสังคมคาร์บอนต่ำ โดยการใส่ใจต่อสินค้าหรือบริการตลอดทั้งวงจรชีวิต ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การขนส่ง การผลิตหรือแปรรูป บรรจุภัณฑ์ การจัดจำหน่าย การตลาด การใช้งาน การกำจัดเมื่อหมดอายุ โดยขั้นตอนและกระบวนการทั้งหมดนี้ต้องปล่อยคาร์บอนและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด สังคมทุกวันนี้เร่งการผลิตเพื่อให้ตัวเลขทางเศรษฐกิจยวบย้าหน้า ทุกคนต้องการรายได้และกำไรที่มากขึ้นเรื่อย ๆ สินค้าและบริการมากมายถูกผลิตและโฆษณาสร้างความต้องการที่เกินความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต สุดท้ายคือขยะมหาศาลรวมถึงขยะเศษอาหารที่จัดการไม่ถูกต้องที่กำลังล้นโลกและขยะเหล่านี้ทำให้เกิดก๊าซมีเทนปล่อยสู่บรรยากาศ ซึ่งก๊าซมีเทนมีค่าศักยภาพในการทำให้เกิดภาวะโลกร้อนมากกว่าก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ถึง 28 เท่า การจัดการขยะจึงเป็นสิ่งที่ง่ายและใกล้ตัว ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางขึ้นได้หลักการของกิจกรรมแบบคาร์บอนต่ำ

แนวคิดการพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้กลายเป็นพื้นที่ต้นแบบเมืองสุขภาพที่ยั่งยืนของประเทศไทย

พื้นที่สีเขียวหมายถึงพื้นที่ตามธรรมชาติ พื้นที่กึ่งธรรมชาติ (มีการก่อสร้าง) หรือพื้นที่ที่มีการเพาะปลูก สำหรับในบริบทชุมชนเมือง “สวนสาธารณะ” คงเป็นตัวอย่างพื้นที่สีเขียวที่ประชากรเมืองนึกถึงเพราะได้ใช้บริการ ใช้ประโยชน์ทางด้านนันทนาการ ทำกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมทางกาย (active) ตลอดจนใช้เป็นพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

พื้นที่สีเขียว เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ประชาชน ในทางตรงเกี่ยวข้องกับสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี สามารถลดความเสี่ยงของการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง 7 โรคในกลุ่มโรค NCDs เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหลอดเลือดหัวใจตีบตัน โรคหลอดเลือดสมอง โรคถุงลมโป่งพอง โรคมะเร็ง และโรคอ้วนลงพุง โรคความดันโลหิตสูง (Frumkin, H., and Fox, J. (2011) , (Beyer, K. M. M., Kaltenbach, A., Szabo, A., Bogar, S. (2014)) , (Wood, L., Hooper, P., Foster, S., and Bull F. (2017)) , (Rook, G.A.W. (2013)) ส่งเสริมสุขภาพจิตของประชากรเมือง การได้อยู่ใกล้ชิดมากขึ้นกับธรรมชาติช่วยให้รับมือกับความเครียด ความวิตกกังวล ซึมเศร้าได้ดีขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เพิ่มความมั่นใจ (Vieira, J., Matos, P., Mexia, T., Silva, P.(2018)) , (Miley, J. (2017)) สร้างระบบภูมิคุ้มกันต้านทานดีขึ้น การได้ออกกำลังกายช่วงเช้าทำให้ได้รับแสงแดดที่มีผลต่อการสร้างวิตามินดี ช่วยให้กระดูกแข็งแรง สร้างภูมิคุ้มกันต้านทานต่อโรคหอบหืด มะเร็งบางประเภทและโรคต่าง ๆ (Bowler, D. E., Buyung-Ali, L., Knight, T. M., and Pullin, A. S. (2010)) เพิ่มการมีกิจกรรมทางกายและลดพฤติกรรมเนือยนิ่ง เพิ่มโอกาสในการเดินและออกกำลังกาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการลดความเสี่ยงจากการเสียชีวิตและเจ็บป่วยก่อนวัย และประโยชน์ของพื้นที่สีเขียวในทางอ้อม พื้นที่สีเขียวช่วยลดมลภาวะและปรากฏการณ์เกาะความร้อนเมือง เช่น ลมมลภาวะทางอากาศ เนื่องจาก ต้นไม้ช่วยลดมลภาวะทางอากาศและดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ จากงานวิจัยพบว่าต้นไม้ภายในสวนสาธารณะสามารถช่วยลดฝุ่น PM10 ในชั้นบรรยากาศของเมืองได้

ประมาณ 7% (Wang, D., Brown, J., Liu, Y) เป็นเกาะลมนลภาวะทางเสียง จากงานวิจัยในเมืองอัมสเตอร์ดัม พบว่าสวนสาธารณะสามารถลดมลภาวะทางเสียงจากสนามบินสคิปโฮล (Schipol Airport) ได้ถึง 50% (Wilbur J., Chandler P., Dancy B., Choi J. (2002)) ลดภาวะปรากฏการณ์เกาะความร้อนเมือง ในพื้นที่ 1 กิโลเมตรรอบสวนสาธารณะมีอุณหภูมิที่ต่ำกว่าบริเวณภายนอก (Chandrasiri, O., and Arifwidodo, S. D. (2017))

แนวทางในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สีเขียวสาธารณะ (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ได้ให้แนวคิดได้แก่ (1) ต้องเข้าถึงได้ (accessibility) เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการพัฒนาพื้นที่สีเขียว เพื่อใช้ประโยชน์ในเขตเมือง กล่าวได้ว่าควรเลือกพัฒนาพื้นที่ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสวนสาธารณะ เช่น Central Park ในนิวยอร์ก หรือสวนลุมพินีในกรุงเทพมหานคร ทั้ง 2 พื้นที่นี้ตั้งอยู่ใจกลางเมือง พื้นที่ชุมชนที่หนาแน่น และสามารถเดินทางได้ด้วยการคมนาคมจากเส้นทางและรูปแบบการเดินทางที่หลากหลาย ดังนั้นในข้อเสนอแนะที่เป็นรูปธรรม ควรพิจารณาการบูรณาการพื้นที่สำหรับสวนสาธารณะให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนแม่บทการพัฒนาเมือง การออกแบบเพื่อการเข้าถึงได้ของประชากรทุกกลุ่ม (inclusivity) เช่น เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ กลุ่มผู้มีรายได้น้อย และการใช้ประโยชน์สูงสุดจากการเดินทางมายังสวนสาธารณะ เช่น ทางเท้า ทางจักรยาน ในบริเวณรอบสวน เพื่อสร้างความกลมกลืนของพื้นที่และเพิ่มโอกาสการมาใช้บริการ (2) “ยิ่งใหญ่ ยิ่งดี” “the bigger, the better” งานวิจัยหลากหลายยืนยันได้ว่าขนาดพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการเพิ่มการใช้ประโยชน์โดยเฉพาะด้านกิจกรรมทางกาย จึงเสนอเพื่อพิจารณาในการรวบรวมพื้นที่ให้มีขนาดใหญ่พอสมควรมากกว่าที่จะสร้างพื้นที่เล็กและย่อย ๆ หลายพื้นที่ อย่างไรก็ตามในบางพื้นที่อาจไม่สามารถจัดสรรพื้นที่ขนาดใหญ่ได้ การออกแบบเครือข่ายสวนสาธารณะเล็ก ๆ สามารถเป็นประโยชน์ต่อการเชื่อมกิจกรรม เช่น ตัวอย่างเส้นทางวิ่งและเส้นทางจักรยานในประเทศสิงคโปร์ (3) จัดอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมแก่ผู้ใช้งาน ปัจจุบันช่วยสนับสนุนการใช้ประโยชน์โดยเฉพาะเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางกาย ทั้งเส้นทางวิ่ง เส้นทางปั่นจักรยาน สนามเด็กเล่น อุปกรณ์ออกกำลังกาย สนามกีฬาประเภทต่าง ๆ ในประเด็นนี้มีข้อเสนอแนะอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่หลากหลายประเภท กิจกรรม จัดสรรพื้นที่ลานโล่งเพื่อการจัดกิจกรรมรวมกลุ่มหรือกิจกรรมมวลชน จัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางอ้อม เช่น จุดน้ำดื่ม เก้าอี้ นั่ง โต๊ะปิกนิก และคำนึงถึงความหลากหลายของกลุ่มอายุและเพศ เช่น การศึกษาพบว่าผู้หญิงมีการใช้งานเส้นทางวิ่งน้อยกว่า เนื่องจากต้องดูแลลูกที่สนามเด็กเล่น ดังนั้น การออกแบบเส้นทางวิ่งหรือลานกิจกรรมอื่น ๆ รอบบริเวณพื้นที่เด็กสามารถช่วยสนับสนุนกิจกรรมทางกายของผู้หญิงได้ (4) เน้นความสวยงาม การดูแลและการจัดกิจกรรม นอกจากการพัฒนาให้เกิดพื้นที่แล้ว ประเด็นเหล่านี้ก็ส่งผลต่อความถี่ ระยะเวลาของการใช้บริการของประชาชน ซึ่งมีข้อเสนอแนะเพื่อพิจารณา ได้แก่ การออกแบบพื้นที่ทางธรรมชาติที่สามารถดูแลได้ง่ายในทุกฤดูกาลและทุกสภาพอากาศ การออกแบบและเลือกใช้อุปกรณ์ตามมาตรฐานความปลอดภัย สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนและเครือข่ายผู้ให้บริการเพื่อร่วมกันสอดส่องดูแลความปลอดภัย กำหนดปฏิทินกิจกรรมเพื่อดึงดูดผู้ให้บริการสวนสาธารณะ

แนวคิดเกี่ยวกับเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน (Green City)

เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน (Green City) ถือเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมให้เมืองและสิ่งแวดล้อมอยู่ด้วยกันได้อย่างยั่งยืน มีเป้าหมายหลักคือสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของพลเมือง ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างมาก เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงานและพัฒนา โดยมีองค์ประกอบ 4 ด้าน และตัวชี้วัดในการประเมินเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ที่ทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) โดยกรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม (สส.) โดยองค์ประกอบที่ใช้พิจารณาการเป็นเมืองสีเขียวนี้

1. เมืองอยู่ดี คือการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม โครงสร้างพื้นฐานเพียงพอสำหรับคนทุกกลุ่ม มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยปลอดภัย และเศรษฐกิจมั่นคง โดยมีตัวชี้วัด ประกอบด้วย (1) การกำหนดทิศทางการใช้ประโยชน์ที่ดินตามบริบทของเมือง (2) การพัฒนาเมืองและชุมชนให้เป็นไปตามผังเมืองรวม (3) การพัฒนาเครือข่ายโครงสร้างพื้นฐานให้ครอบคลุม และเหมาะสมกับผู้ใช้ประโยชน์ (4) การยกระดับคุณภาพชีวิตสำหรับผู้มีรายได้น้อย และผู้ด้อยโอกาส (5) การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน (6) การจัดการภัยพิบัติ และสาธารณภัย และ (7) การป้องกันและดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้เข้าร่วมประชุมคณะทำงานกรอบการประชุมระดับรัฐมนตรี และผู้ว่าราชการจังหวัด (CMGFTC) ภายใต้แผนงานการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ 3 ฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (IMG-GT) [4] และได้ถอดบทเรียนการขับเคลื่อน green city ให้กระจายครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยมี 4 ประเด็นหลักที่ต้องผลักดัน ได้แก่

1. ด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน การวางผังเมือง จัดรูปแบบเมืองเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2. ด้านการขนส่ง มีระบบขนส่งมวลชน การใช้ยานพาหนะพลังงานสะอาด

3. ด้านสาธารณสุขโรค มีระบบจัดการขยะของเสีย การจัดการน้ำ ลดการสิ้นเปลืองพลังงาน และ

4. อาคาร สิ่งปลูกสร้างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในการดำเนินการกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้จัดทำแนวทางการขับเคลื่อนพัฒนาเมืองสีเขียว โดยนำยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองสีเขียวของธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) ที่ใช้ขับเคลื่อนเมืองสีเขียว ให้พัฒนาเมืองสีเขียวตามแผนงาน IMG-TG และแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 13

2. คนมีสุข สุขภาพดีถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมาก จึงจำเป็นต้องมีการเสริมสร้างสุขภาพที่ดีให้คนในเมือง ครอบคลุมการรักษา รวมทั้งส่งเสริมด้านการศึกษา นอกจากนี้ทุกคนจะต้องได้รับสวัสดิการ และการพิทักษ์สิทธิที่เหมาะสมและเท่าเทียม มีกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม ดำรงประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีตัวชี้วัด ประกอบด้วย (1) การเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของคนในเมือง (2) การคุ้มครองสุขภาพอนามัย (3) การส่งเสริมการศึกษาอย่างหลากหลาย และเท่าเทียม (4) การจัดสวัสดิการที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน (5) การป้องกัน และแก้ไขปัญหาสุรา บุหรี่ ยาเสพติด และอบายมุข (6) การส่งเสริมความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ความสามัคคี และเอื้ออาทร ระหว่างคนในชุมชน (7) การส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม (8) การพิทักษ์สิทธิของเยาวชนสตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส (9) การอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติมีความสมบูรณ์ มีพื้นที่สีเขียวเพียงพอ ภูมิทัศน์สวยงาม ของเสียหรือมลพิษถูกจัดการอย่างเหมาะสม และประชาชนมีวิถีชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีตัวชี้วัด ประกอบด้วย (1) การดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงไว้ซึ่งระบบนิเวศที่ดี (2) การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างครบวงจร และเหมาะสม (3) การจัดการน้ำเสีย หรือมลพิษทางอากาศอย่างเหมาะสม (4) การอนุรักษ์ และพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต (5) การปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองให้มีความสวยงาม และสอดคล้องกับสภาพเมือง (6) การส่งเสริมการผลิต การบริการ และการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ (7) การส่งเสริมการใช้พลังงานและน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

4. เทศบาลแห่งการเรียนรู้ และการบริหารจัดการที่ดี มีวิสัยทัศน์ และแผนงานชัดเจน บุคลากรมีความรอบรู้และเชี่ยวชาญระบบการทำงานได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พร้อมการบริหารจัดการที่ดี และมีนวัตกรรมการพัฒนาเมือง โดยมีตัวชี้วัด ประกอบด้วย (1) การกำหนดวิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์ พร้อมแปลงไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (2) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความรอบรู้ และเชี่ยวชาญในงานที่รับผิดชอบ (3) การสร้างองค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (4) การสนับสนุนให้เกิดสภาพแวดล้อม และบรรยากาศในการทำงานที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดี (5) การส่งเสริมให้ผู้บริหาร และบุคลากรมีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหาร และทำงานตามมาตรฐานคุณธรรมจริยธรรมขององค์กรปกครองท้องถิ่น (6) การ

มีกระบวนการตอบสนองให้การบริการขอรับบริการ และการจัดการข้อร้องเรียนของประชาชนอย่างครบถ้วนเป็นระบบ (7) การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และผลงานของเทศบาล (8) ความร่วมมือในการดำเนินงานกับหน่วยงานอื่น (9) การจัดเก็บรายได้ให้ได้ตามเป้าหมาย การลดรายจ่าย หรือความพยายามในการหารายได้อื่น (10) ความพยายามในการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามคาดการณ์ และมีเหตุผลอันควรในการโอนงบประมาณนวัตกรรมด้านต่างๆ

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบทั้ง 4 มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน จะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ จึงกล่าวได้ว่า แนวคิดการพัฒนา "เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน" นี้เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับนโยบายของประเทศ และมีความจำเป็นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการ ทั้งการใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาท้องถิ่น และเป็นกรอบในการดำเนินงานพัฒนาร่วมกับภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้ประเทศไทยมุ่งสู่เป้าหมายในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero Emissions)

สรุป

การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองตามหลักเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบได้แก่ ประการที่ 1 การมีผังเมือง โดยการจัดรูปแบบเมืองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่มีการให้สมดุล ระหว่างการพักอาศัยการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมการพาณิชย์และพื้นที่สาธารณะใช้สอยอื่นๆ โดยการวางผังเมืองที่เหมาะสมและยั่งยืน คือ การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมมีโครงสร้างพื้นฐานเพียงพอสำหรับคนทุกกลุ่ม และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ประการที่ 2 ด้านการขนส่ง มีระบบขนส่งมวลชนสาธารณะเพื่อลดการใช้ระบบขนส่งส่วนบุคคล และเน้นการใช้นานพาหนะด้วยพลังงานสะอาด ประการที่ 3 ด้านสาธารณสุขโรค มีระบบการจัดเก็บและคัดแยกขยะที่เหมาะสม มีการให้ความรู้ประชาชนและเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขและเทคนิคในการจัดการขยะของเสีย การจัดการน้ำ เพื่อลดการสิ้นเปลืองพลังงาน และ ประการที่ 4 ด้านอาคาร โดยมีการกำหนดประเภทและจำนวนสิ่งปลูกสร้างที่เหมาะสมต่อพื้นที่เพื่อลดผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดสัดส่วนพื้นที่สีเขียวสาธารณะต่อพื้นที่ใช้สอยให้มีสัดส่วนที่เหมาะสม และส่งเสริมให้ใช้วัสดุ สิ่งปลูกสร้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แนวคิดการพัฒนา "เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน" นี้เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับนโยบายของประเทศ และมีความจำเป็นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการ ทั้งการใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาท้องถิ่น และเป็นกรอบในการดำเนินงานพัฒนาร่วมกับภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้ประเทศไทยมุ่งสู่เป้าหมายในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero Emissions) ภายในปี 2030

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.พลัสสรณ์ วรรักษ์ธีระกุล อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำ ,รองศาสตราจารย์ ดร.สิบพงศ์ สุขสม ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ และคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ที่ได้อนุเคราะห์ความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งให้การสนับสนุนและเป็นที่กำลังใจให้กับผู้เขียนบทความ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ในสุดท้ายนี้ ขอแสดงความขอบคุณบุคลากรและครอบครัว ที่ให้การสนับสนุน ด้วยดีตลอดมา แต่หากมีข้อผิดพลาดประการใดขอน้อมรับด้วยเคารพ และขออภัยมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (18) ประเด็นการเติบโตอย่างยั่งยืน (พ.ศ.2561-2580) <https://bit.ly/3LrwK1n>
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พื้นที่สีเขียว <https://bit.ly/3b7QKbg> UN environment program me. Sustainable Development Goals <https://www.unep.org/explore-topics/sustainable-development-goals/why-do-sustainable-development-goals-matter/goal-11> สืบค้น เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2567
- อรณา จันทรศิริ. (2565). พื้นที่สีเขียวหัวใจของเมืองยั่งยืน. [ออนไลน์] <https://www.sdgmovement.com/2022/10/22/greenfield-sustainable-city/> สืบค้นเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2567
- Chandrasiri, O., and Arifwidodo, S. D. (2017). Inequality in active public park: a case study of Benjakitti Park in Bangkok, Thailand. *Procedia Engineering*, 198,
- Beyer, K. M. M., Kaltenbach, A., Szabo, A., Bogar, S. (2014). Exposure to neighborhood green space and mental health: evidence from the survey of the health of Wisconsin. *Int J Environ Res Public Health*, 11(3),
- Bodicoat, D. H., O'Donovan, G., Dalton, A. M., Gray, L. J. (2014). The association between neighborhood greenspace and type 2 diabetes in a large cross-sectional study. *BMJ Open*, 4:e006076.
- Bowler, D. E., Buyung-Ali, L., Knight, T. M., and Pullin, A. S. (2010). Urban greening to cool towns and cities: A systematic review of the empirical evidence. *Landscape and Urban Planning*, 97,
- Frumkin, H., and Fox, J. (2011). *Making healthy places: Designing and building for health, well-being, and sustainability*. Washington, DC: Island Press.
- Gies, E. (2006). The Health Benefits of Parks How parks help keep Americans and their communities fit and healthy. The Trust for Public Land, 1–24. Retrieved from https://www.tpl.org/sites/default/files/cloud.tpl.org/pubs/benefits_HealthBenefitsReport.pdf
- Lanki, T., Siponen, T., Ojala, A., Korpela, K. (2017). Acute effects of visits to urban green environments on cardiovascular physiology in women: a field experiment. *Environmental Research*,
- Miley, J. (2017). This Cleverly Designed Park Reduces Noise Pollution Around Amsterdam's Busy Airport. Retrieved from <https://interestingengineering.com/designed-park-reduces-noise-pollution-amsterdams-airpor>
- Rook, G.A.W. (2013). Regulation of the immune system by biodiversity from the natural environment: an ecosystem service essential to health. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 110 (46).
- Vieira, J., Matos, P., Mexia, T., Silva, P.(2018). Green spaces are not all the same for the provision of air purification and climate regulation services: The case of urban parks. *Environmental Research*, 160,
- Wood, L., Hooper, P., Foster, S., and Bull F. (2017). Public green spaces and positive mental health investigating the relationship between access, quantity and types of parks and mental wellbeing. *Health Place*, 48,

Wang, D., Brown, J., Liu, Y. The Physical and Non-physical Factors That Influence Perceived Access to Urban Parks, Landscape and Urban

Wilbur J., Chandler P., Dancy B., Choi J. (2002) Environmental, policy, and cultural factors related to physical activity in urban, African American women. Women & Health. 36(2),

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล นายมานิช ธาตาดิตติกร

โทรศัพท์ 086 322 0157

email manochot@gmail.com

วัน-เดือน-ปีเกิด 29 พฤษภาคม 2522

การศึกษา

- ปริญญาเอก สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น (กำลังศึกษา)
- ปริญญาโท วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
- ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
- ปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (กำลังศึกษา)
- ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ช่างก่อสร้าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลราชมงคล วิทยาเขตศาลายา
- ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ช่างเทคนิคสถาปัตยกรรม โรงเรียนเทคโนโลยีนครปฐม
- ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ช่างก่อสร้าง วิทยาลัยเทคนิคนครปฐม

ประวัติการทำงาน

2565 – ปัจจุบัน หัวหน้าฝ่ายศูนย์เครื่องจักรกล สำนักช่าง เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

2564 – 2565 หัวหน้าฝ่ายสวนสาธารณะ สำนักช่าง เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

2555 – 2564 วิศวกรโยธา 6 กองช่าง เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

2553 – 2555 วิศวกรโยธา 5 กองช่าง เทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

2551 – 2553 วิศวกรโยธา 3 กองช่าง องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม

2549 – 2551 นายช่างเขียนแบบ 2 กองช่าง องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม

2547 – 2549 เจ้าหน้าที่การประปา 1 กองช่าง องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม

การบริหารจัดการเรือนจำตามหลักธรรมาภิบาล

Prison management based on good governance

ผู้เขียน

สุทิน สำเร็จงาน

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการของเรือนจำเป็นการป้องกันสังคมและลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ทั้งกลุ่มผู้บริหารกรมราชทัณฑ์ ผู้บริหารเรือนจำ เจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้ต้องขัง ญาติผู้ต้องขัง ประชาชน ผู้มาติดต่อราชการ และบุคลากรจากหน่วยงานภาคีต่าง ๆ การบริหารจัดการเรือนจำต้องมีหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีมีประสิทธิภาพ สนองตอบความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง และบรรลุวัตถุประสงค์ตามกฎหมายฉบับต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือนจำ พ.ศ.2551 พระราชบัญญัติวินัยข้าราชการราชทัณฑ์ พ.ศ.2482 กฎกระทรวงยุติธรรม ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ระเบียบกรมราชทัณฑ์ และข้อบังคับอื่น ๆ นอกจากนี้ การบริหารจัดการเรือนจำต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล มติคณะรัฐมนตรี นโยบายกระทรวงยุติธรรม และนโยบายของกรมราชทัณฑ์อีกด้วย เมื่อเกี่ยวข้องกับกฎหมายและบุคคลผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย หลายฝ่ายต้องนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการ และยึดมั่นการปฏิบัติงานที่ถูกต้องตามทำนอง คล่องธรรม เพื่อให้มีความบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ ปกป้องสังคม และลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ,หลักธรรมาภิบาล

Abstract

The prison management is a system designed to protect society and to prevent prisoners from committing recidivism. The management involves people from varied sections of the society such as prison superintendents, prison wardens, prisoners and their family members. It also includes civilians and officers from other departments. The prisons require an efficient management which satisfies the needs of people. This management needs to get along with the law such as The Prison Act, 2017, The Civic Service Act, 2008, The Prison Service Discipline Act, 1939, as well as other principles and rules of Ministry of Justice, Department of Corrections etc. Moreover, the prison management must not be against the state policy, the cabinet resolutions, as well as the policy of Ministry of Justice and Department of Corrections. When it comes to the law and stakeholders, good governance and ethics are the best way to manage situations regarding to prisons and prisoners. If every involved sections are able to adapt these values to their works, the prison management would become a clear and verifiable system which can reduce the rate of prisoners's recidivism.

Key words : Prison Management, Good Governance

บทนำ

กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจในการควบคุมผู้ต้องขังและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดีสู่สังคม เนื่องจากกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานราชการที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง ญาติผู้ต้องขัง และประชาชนผู้มาติดต่อราชการ อีกทั้ง ต้องบริหารงานที่เกี่ยวกับงบประมาณ อาคารสถานที่ และเจ้าพนักงานเรือนจำซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ

การบริหารจัดการเรือนจำและทัณฑสถานมีผลกระทบต่อผู้ส่วนได้เสีย ทั้งเจ้าพนักงานเรือนจำและผู้ต้องขัง หากเจ้าพนักงานเรือนจำกระทำผิดวินัย หรือกระทำผิดอาญาขึ้นจะต้องมีการดำเนินการอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งถ้าหากผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยหรืออาญาขึ้นในเรือนจำจะต้องดำเนินการทางวินัยและอาญาโดยปราศจากอคติเช่นเดียวกัน การบริหารจัดการเรือนจำและทัณฑสถานต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้ผู้ใช้บริการผู้ต้องขัง ญาติผู้ต้องขัง และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับประโยชน์สูงสุด เจ้าพนักงานเรือนจำผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและผลักดันโครงการใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์ให้เรือนจำและทัณฑสถานมีความก้าวหน้าและพัฒนาอย่างยั่งยืน

การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการร่วมกันระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในอันที่จะทำให้งานสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเป็นหน้าที่บริหารในอันจะกระทำการใด ๆ ให้มีการร่วมมือกันทำงานอย่างเต็มใจ และเต็มความสามารถ โดยใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม และให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยผ่านการวางแผนงาน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำการปฏิบัติงาน (Leading) และการควบคุมงาน (Controlling) (ปิยธิดา ตรีเดช และคณะ, 2552)

การบริหารงานราชทัณฑ์

คำว่า “ราชทัณฑ์” หรือตรงกับภาษาอังกฤษว่า Corrections นักวิชาการชื่อ ดิน แชมเปียน (Dean Champion) ให้ความหมายว่าการราชทัณฑ์ ประกอบด้วย บุคคล หน่วยงาน และองค์การที่ทำหน้าที่จัดการกับผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องขังเด็ก และเยาวชนที่กระทำความผิด ส่วนเวอร์นอน ฟ็อกซ์ (Venon Fox) กล่าวว่า การราชทัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการควบคุมสังคมที่พยายามแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ที่กระทำผิด ทั้งผู้ใหญ่ เยาวชน และเด็กที่กระทำความผิดสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในทางที่ดี

ความหมายของการราชทัณฑ์ตามแนวคิดของ นัทธิ จิตสว่าง (2548:3) หมายถึง ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นส่วนของงานในกระบวนการยุติธรรม นับเป็นขั้นตอนท้าย ๆ ในการปฏิบัติตามคำพิพากษา ต่อผู้กระทำผิด และรวมถึงการปฏิบัติต่อผู้ที่กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน ด้วยมาตรการทางสังคมหรือชุมชน มาตรการจำคุกที่อาจดำเนินการโดยรัฐหรือเอกชนก็ได้

สรุปโดยรวม การราชทัณฑ์ หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมที่ประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์

ในสภาพปัจจุบัน งานราชทัณฑ์ได้มีการนำเอาสังคมและชุมชน รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขและพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ที่กระทำผิด ซึ่งไม่ได้มองแค่การควบคุมและลงโทษให้สาสมกับความผิดเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการยอมรับของประชาชนหรือสังคมโดยรวม และเป็นการช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัว และแก้ไขปรับปรุงตัวให้เป็นคนใหม่เป็นคนดี ไม่กลับไปทำความผิดซ้ำอีก สามารถออกไปใช้ชีวิตเป็นปกติในสังคมได้อีก (เอก ศิริโชคธรรมกุล:2561)

อำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์มีภารกิจเกี่ยวกับการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขัง และบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแลตามหน้าที่และอำนาจของกรม โดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กร พัฒนารัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไขหรือฟื้นฟูผู้ต้องขังและบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแล ตามหน้าที่ และอำนาจของกรม ให้กลับตนเป็นพลเมืองดีมีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำ ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตและสามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติ โดยสังคมให้การยอมรับ โดยให้มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

(2) กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแล ตามหน้าที่และอำนาจของกรม ให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักราชบัญญัติและหลักทัณฑ์วิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ

(3) ดำเนินการเกี่ยวกับการสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง และบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแลตามหน้าที่และอำนาจของกรม

(4) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของกรมหรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย (แผนปฏิบัติการราชการกรมราชทัณฑ์ ปี 2563 - 2565)

ประเภทของเรือนจำ/ทัณฑสถาน

1. ทัณฑสถาน มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

- (1) ควบคุมผู้ต้องขังที่แยกประเภทแล้วตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์
- (2) ดำเนินการทางทัณฑปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง
- (3) จัดการศึกษาอบรม พัฒนา ปรับปรุง แก้ไขพฤติกรรม และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง
- (4) ดำเนินการเกี่ยวกับการทำงานและการใช้แรงงานผู้ต้องขัง
- (5) จัดสวัสดิการ ให้การสงเคราะห์ และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับสุขภาพ
- (6) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

2. เรือนจำกลาง มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

- (1) ควบคุมนักโทษเด็ดขาดที่มีกำหนดโทษซึ่งอยู่ในอำนาจการควบคุมตามที่กำหนด ผู้ต้องขังอุกฉกรรจ์ และผู้ต้องขังอื่น ๆ ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย
- (2) ดำเนินการทางทัณฑปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง
- (3) จัดการศึกษาอบรม พัฒนา ปรับปรุง แก้ไขพฤติกรรม และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง
- (4) ดำเนินการเกี่ยวกับการทำงานและการใช้แรงงานผู้ต้องขัง
- (5) จัดสวัสดิการ ให้การสงเคราะห์ และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับการสุขภาพ
- (6) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

3. เรือนจำจังหวัด มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

- (1) ควบคุมผู้ต้องขังซึ่งเป็นคนฝาก ผู้ต้องขังระหว่างคดีในเขตอำนาจศาลที่เรือนจำตั้งอยู่และนักโทษเด็ดขาดที่มีกำหนดโทษซึ่งอยู่ในอำนาจการควบคุมตามที่กำหนด
- (2) ดำเนินการทางทัณฑปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง

- (3) จัดการศึกษา อบรม พัฒนา ปรับปรุง แก่ไขพหุพิการ และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง
- (4) ดำเนินการเกี่ยวกับการทำงานและการใช้แรงงานผู้ต้องขัง
- (5) จัดสวัสดิการ ให้การสงเคราะห์ และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับสุขภาพ
- (6) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

4. เรือนจำอำเภอ มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

- (1) ควบคุมผู้ต้องขังซึ่งเป็นคนฝาก ผู้ต้องขังระหว่างคดีในเขตอำนาจศาลที่เรือนจำตั้งอยู่ และนักโทษเด็ดขาดที่มีกำหนดโทษซึ่งอยู่ในเขตอำนาจการควบคุมตามที่กำหนด
- (2) ดำเนินการทางทัณฑปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง
- (3) จัดการศึกษา อบรม พัฒนา ปรับปรุง แก่ไขพหุพิการ และฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง
- (4) ดำเนินการเกี่ยวกับการทำงานและการใช้แรงงานผู้ต้องขัง
- (5) จัดสวัสดิการ ให้การสงเคราะห์ และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับการสุขภาพ
- (6) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย (กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2561)

5. โครงสร้างการบริหารงานภายในเรือนจำและทัณฑสถาน

โดยทั่วไปโครงสร้างการบริหารงานภายในเรือนจำและทัณฑสถาน จะแบ่งการบริหารงานออกเป็น 2 ส่วน 1 ฝ่าย โดยมีผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถานเป็นผู้กำกับดูแล ได้แก่

- (1) ส่วนควบคุมผู้ต้องขังหรือส่วนปกครองผู้ต้องขัง ประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายควบคุมและรักษาการณ์ ฝ่ายทัณฑปฏิบัติ เป็นต้น
- (2) ส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง ประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ ฝ่ายสงเคราะห์ผู้ต้องขัง เป็นต้น
- (3) ฝ่ายบริหารทั่วไป

อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สังกัดกรมราชทัณฑ์

1. อำนาจหน้าที่อธิบดีกรมราชทัณฑ์

อธิบดีเป็นผู้บัญชาการเรือนจำโดยทั่วไป มีอำนาจบังคับบัญชากิจการเรือนจำเหนือ เจ้าพนักงานเรือนจำ ทั้งปวง อธิบดีมีอำนาจประกาศกำหนดเขตการบริหารเรือนจำ และตั้งผู้บัญชาการเรือนจำผู้หนึ่งภายในเขต ให้มีอำนาจเหนือผู้บัญชาการเรือนจำอื่นในเขตเดียวกัน โดยปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

2. อำนาจหน้าที่ของผู้บัญชาการเรือนจำและผู้อำนวยการทัณฑสถาน

ผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถานมีอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบบังคับบัญชากิจการเรือนจำโดยทั่วไป และมีอำนาจบังคับบัญชาเหนือพัศดี ผู้คุม และผู้ต้องขังทั้งปวงที่สังกัดเรือนจำนั้น

ให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดแบ่งหน้าที่การทำงานออกเป็น ส่วน ๆ โดยให้พัศดีมีอำนาจและหน้าที่ควบคุมการงานนั้นตามส่วน ในกรณีเช่นนี้ผู้บัญชาการเรือนจำจะให้พัศดีผู้หนึ่งมีอำนาจควบคุมการงานของเรือนจำเหนือพัศดีด้วยกันก็ได้

พัศดี หรือผู้คุมคนใดจะทำหน้าที่ฝ่ายใด ประการใด ให้เป็นไปตามที่ผู้บัญชาการเรือนจำมอบหมายตามความเหมาะสม

นอกจากหน้าที่ดังกล่าว ผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถานจะต้องตรวจการเรือนจำตามที่ กรมราชทัณฑ์ กำหนด เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขผู้ต้องขัง เปิดโอกาสให้ร้องทุกข์ได้โดยสะดวกและเต็มที่ และบังคับบัญชาเจ้าหน้าที่หรือพนักงานอื่น ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ประจำเรือนจำด้วย

3. อำนาจหน้าที่ของพัศดี

พัศดี เป็นเจ้าพนักงานเรือนจำรองจากผู้บัญชาการเรือนจำ มีอำนาจบังคับบัญชาในส่วนการงานที่ได้รับมอบหมาย และมีอำนาจหน้าที่เหนือผู้คุมและผู้ต้องขังทั้งปวงในสังกัดเรือนจำนั้น

ในกรณีที่พัศดีมีไม่เพียงพอหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ผู้บัญชาการเรือนจำอาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานเรือนจำผู้หนึ่งผู้ใดทำหน้าที่ผู้ช่วยพัศดีก็ได้

นอกเหนือจากการงานที่พัศดีจะต้องรับผิดชอบตามที่ผู้บัญชาการเรือนจำมอบหมายแล้ว พาศดีมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของผู้คุมในสังกัด
- (2) มอบหมายให้ผู้คุมในสังกัดไปดำเนินการควบคุมหรือจัดทำกรงของเรือนจำ
- (3) ทำการตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้บังคับบัญชา
- (4) รักษา ดูแล บุรณะ สถานที่และทรัพย์สินของเรือนจำ
- (5) ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของผู้ต้องขัง
- (6) ตรวจตราป้องกันการกระทำความผิดวินัยของผู้ต้องขัง ตลอดจนการหลบหนีและจับกุมเมื่อมีการกระทำความผิดอาญา
- (7) จัดการและควบคุมการทำงานของผู้ต้องขัง
- (8) จัดการและควบคุมการศึกษาตลอดจนการอบรมผู้ต้องขัง
- (9) ดูแลการอนามัยของผู้ต้องขังและการสุขาภิบาลของเรือนจำ
- (10) เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังร้องทุกข์ได้โดยสะดวกและเต็มที่
- (11) ปฏิบัติการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพัศดี

4. อำนาจหน้าที่ของผู้คุม

ผู้คุมเป็นเจ้าพนักงานเรือนจำรองจากพัศดี ทำการตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) รักษา ดูแล บุรณะ สถานที่และทรัพย์สินของเรือนจำ
- (2) ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของผู้ต้องขัง
- (3) ตรวจตราป้องกันการกระทำความผิดวินัยของผู้ต้องขัง ตลอดจนการหลบหนีและจับกุม เมื่อมีการกระทำความผิดอาญา
- (4) จัดการและควบคุมการทำงานของผู้ต้องขัง
- (5) จัดการและควบคุมการศึกษาตลอดจนการอบรมผู้ต้องขัง
- (6) ดูแลการอนามัยของผู้ต้องขังและการสุขาภิบาลของเรือนจำ
- (7) เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังร้องทุกข์ได้โดยสะดวกและเต็มที่
- (8) เมื่อผู้ต้องขังในความควบคุมของเจ้าพนักงานอื่นก่อความไม่สงบหรือกระทำความผิดอาญา จะต้องเข้าไปจัดการจับกุมช่วยเหลือเจ้าพนักงานอื่น เว้นแต่ไม่อาจทำเช่นนั้นได้ เพราะเหตุที่มีผู้ต้องขังในความควบคุมของตนซึ่งจะก่อความไม่สงบหรือกระทำความผิดอาญาขึ้น ในกรณีดังกล่าวจะต้องรีบแจ้งเจ้าพนักงานผู้ควบคุมและพัศดีทราบเหตุ

(9) ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย (ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำและการแต่งตั้งผู้ช่วยเหลือกรมราชทัณฑ์ พ.ศ.2561)

หลักธรรมาภิบาล

ความหมายของธรรมาภิบาลตามแนวคิดของธนาคารโลก (World Bank อ้างถึงใน เอก ศิริโชคธรรมกุล, 2561 หน้า 41) ได้ให้ความหมายว่า คือ การใช้อำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อพัฒนาประเทศ

ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank;ADB) เป็นองค์กรที่มีการใช้คำนิยามของธรรมาภิบาลตามแบบของธนาคารโลกเช่นกัน แต่ก็มีความเห็นเพิ่มเติมในเรื่องการให้ความสำคัญและมุ่งสนใจในองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ทำให้การบริหารจัดการเกิดประสิทธิภาพได้ เพื่อให้แน่ใจว่านโยบายที่กำหนดสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามที่คาดหวังไว้

องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (JICA) กล่าวถึงธรรมาภิบาลว่ารากฐานของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมโดยรัฐมีหน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างบรรยากาศให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถพึ่งตนเองและเกิดความยุติธรรมทางสังคมขึ้นได้

กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund;IMF,อ้างถึงใน เอก ศิริโชคธรรมกุล 2561,หน้า 42) โดยผู้บริหารของ IMF ได้กล่าวในที่ประชุมของ United National Economic and Social Council ว่าแนวทางธรรมาภิบาลของ IMF คือ แนวทางที่เน้นในสิ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการกำกับดูแลนโยบายเศรษฐกิจมหภาค ได้แก่ ความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณภาครัฐ ประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรสาธารณะ ความมีเสถียรภาพด้านสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจภาคเอกชน

องค์กรสหประชาชาติ (United Nations; UN อ้างถึงใน เอก ศิริโชคธรรมกุล 2561, หน้า 42) ได้ให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลเพราะถือว่าเป็นหลักการที่สร้างความเท่าเทียมกันของการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นได้ โดยจะต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสร้างความโปร่งใสในการใช้อำนาจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและสังคมอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งสามารถอธิบายและชี้แจงเหตุผลในการดำเนินการต่าง ๆ ได้

Dictionary of Development Studies (วิทยากร เชียงกูล,2550,หน้า 61-2) ได้ให้คำนิยาม Good Governance ว่าธรรมาภิบาลการปกครองที่ดี คือ การที่รัฐบาลมีความโปร่งใส มีเหตุผลที่สามารถอธิบายได้ ความเป็นประชาธิปไตยและเคารพสิทธิมนุษยชน ปราศจากคอร์รัปชันหรือการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง ตลอดจนการบริหารที่เน้นตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

ธรรมาภิบาลตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ธรรมาภิบาล มาจากภาษาสันสกฤต คือ ธรรม กับ อภิบาล ซึ่งหมายถึง วิธีหรือหลักในทางปฏิบัติที่นำไปสู่ความดีความยุติธรรม ความเจริญรุ่งเรือง มีความยั่งยืนและความสุขแก่ประชาชนทุกคน

ความหมายของธรรมาภิบาลตามแนวคิดของ ศรีนิล สติพิทยานันท์ (2547,หน้า 15 อ้างถึงใน เอก ศิริโชคธรรมกุล, 2561 หน้า 42) ธรรมาภิบาล หมายถึง โครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใส มีกฎเกณฑ์และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในสังคม รวมทั้งการให้ประชาชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้ทุกคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ธรรมาภิบาลในความหมายของ ประเวศ วะสี (2545,หน้า 8 อ้างถึงใน เอก ศิริโชคธรรมกุล,2561 หน้า 42) ธรรมาภิบาล คือการรักษาความถูกต้อง โดยการใช้ธรรมะเป็นเครื่องช่วยในการบริหารจัดการหรือที่เรียกว่าการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีนั่นเอง

ตามแนวคิดของ อานันท์ ปันยารชุน (สำนักงาน ก.พ.2547,หน้า 16 อ้างถึง ในเอก ศิริโชคธรรมกุล) ได้กล่าวถึงธรรมาภิบาลว่า คือ ผลลัพธ์ของการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ร่วมกันกระทำอย่างต่อเนื่องซึ่งอาจนำไปสู่การแบ่งปันผลประโยชน์หรือความขัดแย้งกันได้

ได้มีการเสนอให้เปลี่ยนจากคำว่า “ธรรมาภิบาล” และให้ใช้ให้ใช้คำว่า “การบริหารกิจการและบ้านเมืองที่ดี” โดย บวรศักดิ์ อุวรรณโน ต่อมาคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการได้ใช้คำว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ดังปรากฏในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2542 ที่ระบุว่าธรรมาภิบาลหรือระบบการบริหารและจัดการบ้านเมืองที่ดี หมายถึง ระบบโครงสร้าง กระบวนการต่าง ๆ ที่ได้วางแนวปฏิบัติหรือวางเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพื่อให้ส่วนต่าง ๆ ของสังคมมีการพัฒนาและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเป็นธรรม

ลักษณะสำคัญของแนวคิดธรรมาภิบาล สรุปได้ ดังนี้

ประการแรก ธรรมาภิบาลเป็นทั้งแนวคิดทั่วไปที่มีความเป็นอุดมการณ์ อุดมคติหรือความเพ้อฝัน ที่มีลักษณะเป็นเชิงทฤษฎี หรือความคิดที่อยากให้เป็นไปตามนั้น และเป็นได้ทั้งแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีให้เห็นและผลอันจะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่มุ่งหวังได้

ประการที่สอง ธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดที่มีกระแสทางบวก กล่าวคือ อดีตที่ผ่านมาของสังคมไทย และสังคมโลก ถูกครอบงำด้วยปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ และบริบททางสังคมของไทยเอง ทำให้เกิดความปั่นป่วนและขาดเสถียรภาพ ซึ่งปัจจุบันมีการให้ความสำคัญและพูดถึงหลักคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น เพื่อที่จะนำมาแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

ประการที่สาม ธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์กับหลักประชาธิปไตย เป็นแนวคิดทางการเมืองของตะวันตก ซึ่งเป็นกระแสการเมืองที่สำคัญของโลกในยุคปัจจุบัน แต่สำหรับประเทศไทย ถือว่าประชาธิปไตยยังมีความอ่อนแอ เนื่องจากวัฒนธรรมค่านิยม และบริบททางสังคมไทย ส่งผลให้ธรรมาภิบาลในสังคมไทยมีความอ่อนแอตามความ เป็นประชาธิปไตยไปด้วย

ประการที่สี่ ธรรมาภิบาลเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้สามารถดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล โดยสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เกิดการพัฒนาและเจริญก้าวหน้าในแนวทางที่มุ่งหวังอย่างยั่งยืน รวมทั้งทำให้เกิดดุลยภาพในด้านต่าง ๆ และทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ประการที่ห้า ธรรมาภิบาลเป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎระเบียบ กติกา หรือข้อบังคับที่ถูกออกแบบมาเพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตาม โดยที่สมาชิกทุกคนให้การยอมรับ ทั้งนี้ ภายใต้ความคิดที่ว่าหลักการหรือกฎระเบียบดังกล่าวนี้จะสามารถนำพาสังคม ประเทศชาติ และประชาชนมีความเจริญมั่นคงอย่างยั่งยืน ตลอดจนเป็นแนวทางการขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีตและดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมในสังคมและก่อให้เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

ความสำคัญของธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาลนับว่ามีความสำคัญต่อการปฏิรูปและการบริหารราชการทั่วไป ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างความมีเสถียรภาพ และการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลให้แก่องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญของหลักธรรมาภิบาลได้ ดังนี้ (พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย, 2533 หน้า 45, อ้างถึงใน เอก ศิริโชคธรรมกุล, 2561 หน้า 44)

1. เป็นหลักพื้นฐานในการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประชาชนทั่วไป ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างเท่าเทียมเสมอภาคกัน เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
2. ธรรมาภิบาลจะช่วยแก้ปัญหาด้านการทุจริตคอร์รัปชัน หรือการฉ้อราษฎร์บังหลวง และส่งเสริมให้เกิดค่านิยมด้านความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งช่วยให้เกิดการบริหารราชการมีความยุติธรรม โปร่งใส ความน่าเชื่อถือทั้งในและต่างประเทศ และนำพาสู่การแก้ไขปัญหาด้านการทุจริตที่เรื้อรังมานานของประเทศได้
3. ธรรมาภิบาลช่วยให้สังคมมีความเข้มแข็งรอบด้าน ทั้งด้านคุณค่าและจิตสำนึกทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม คุณธรรมจริยธรรม และโดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสและความมีสมรรถนะในการบริหารราชการ เป็นการช่วยลดความรุนแรงของปัญหา และการแก้ไขปัญหาให้หมดไปได้ อีกทั้ง ทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและความเอื้ออาทรต่อกัน

4. ธรรมนูญเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบทางสังคมภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ก่อให้เกิดความสามัคคีและการรวมพลังของคนในชาติ เป็นส่วนในการสร้างความเข้มแข็งหรือภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ ตลอดจนเป็นการเสริมสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมีเสถียรภาพ

5. ธรรมนูญนับเป็นตัวชี้วัดมาตรฐานระดับสากลที่บ่งบอกถึงระดับการพัฒนาประเทศและคุณภาพของคนในชาติ ทั้งในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และจิตสำนึกของคนในชาติ รวมทั้งเป็นแนวทางที่นำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศให้ก้าวไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ดังจะเห็นได้จากการนำหลักธรรมนูญไปกำหนดเป็นแนวทางในการบริหารงานของหน่วยงานราชการ ตามที่ปรากฏในกฎหมายสำคัญต่าง ๆ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นต้น

องค์ประกอบของธรรมนูญ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) นับเป็นหน่วยราชการที่มีส่วนสำคัญและมีบทบาทโดยตรงในเรื่องของการสร้างระบบการบริหารราชการให้เกิดประสิทธิภาพและให้การปฏิบัติราชการสามารถบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับหลักธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ.2551-2555) ก.พ.ร.ได้มีการผลักดันให้ระบบราชการไทยนำเอาหลักธรรมนูญใช้ในการบริหารและดำเนินงานในภาครัฐ เพื่อเพิ่มสมรรถนะของข้าราชการในด้านต่าง ๆ โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ให้เกิดความถูกต้อง โปร่งใส เป็นธรรม การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานภาครัฐ มีความรับผิดชอบต่อสังคม และเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ

ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้เคยจัดให้มีการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการวิเคราะห์และจัดทำเกณฑ์การกำกับดูแลการบริหารราชการตามแนวทางของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยยึดหลักธรรมนูญการวิเคราะห์นั้นได้พิจารณาถึงปัจจัยร่วมที่สำคัญ ได้แก่

1. หลักการกำกับดูแลการบริหารราชการและส่วนราชการที่ ก.พ.ร.ได้ส่งเสริมให้จัดขึ้นอยู่แล้ว เช่น นโยบายการกำกับดูแลองค์การที่ดี และเครื่องมือเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA)
2. กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2545) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 รวมทั้งแนวทาง Corporate Governance ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
3. แนวทางการบริหารงานตามหลักธรรมนูญของต่างประเทศ เช่น World Bank, UNDP, UNESCAP, OECD เป็นต้น
4. แนวคิดและหลักการการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) เช่น แนวคิดด้านสมรรถนะ แนวคิดทางเศรษฐกิจ สังคม รัฐศาสตร์ และกฎหมายการปกครองที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

หลักการและแนวคิดธรรมนูญได้มีการพูดถึงในระดับสากลโดยองค์กรที่มีบทบาทในระดับนานาชาติ และปรากฏในประเทศไทยตลอดเวลาที่ผ่านมา ซึ่งจากกระแสการบริหารภาครัฐแนวใหม่ที่ให้ความสำคัญกับหลักการของประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม และให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นอันดับแรกนั้น ส่งผลให้มีการนำหลักการของ ธรรมนูญมาเป็นแนวทางการบริหาร และเกิดการปฏิรูปทางการบริหารในหลาย ๆ องค์การทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้ เพื่อผลลัพธ์ที่ดีที่สุดของภารกิจสำหรับหลักธรรมนูญ หรือ Good Governance ในไทยนั้น ปรากฏให้เห็นในกฎหมายสำคัญ ๆ ของประเทศหลายฉบับ ซึ่งต่างก็มีแนวคิดในการกำหนดให้นำหลักธรรมนูญมาเป็นแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของทุกส่วนราชการไทย โดยมีจุดมุ่งหมายให้การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการกิจภาครัฐ รวมทั้งให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 นับว่าเป็นกฎหมายของไทยฉบับแรกที่วางรากฐานเกี่ยวกับ ธรรมนูญการปกครอง มีหลักการสำคัญคือการสร้างความโปร่งใสในการบริหารประเทศ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบอย่างกว้างขวางและครอบคลุมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติลงไปถึงระดับท้องถิ่นชุมชน โดยในหมวด 4 มาตรา 74 วรรคหนึ่งระบุไว้ว่า บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงานลูกจ้างของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนาจความสะอาด และให้บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี รวมทั้งในหมวด 5 แผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 78 (4) และ (5) กำหนดให้รัฐต้องดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้

ด้านการพัฒนาระบบงานของรัฐ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ

ด้านการจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นเพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2545 มาตรา 3/1 ประกาศ ณ วันที่ 2 ตุลาคม 2545 เพื่อเป็นการปรับปรุงระบบการบริหารราชการให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้กำหนดว่าในการปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการต้องใช้วิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี การบริหารราชการจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ ความมีประสิทธิภาพ ความคุ้มค่าเชิงภารกิจแห่งรัฐ การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การลดภารกิจและยุบเลิกหน่วยงานที่ไม่จำเป็น การกระจายภารกิจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น การกระจายอำนาจการตัดสินใจ การอำนวยความสะดวกและสนองตอบความต้องการของประชาชน การจัดสรรงบประมาณ การบรรจุและแต่งตั้งบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ต้องคำนึงถึงหลักการตามวรรคหนึ่ง ในการปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้คำนึงถึงความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมของประชาชน การเปิดเผยข้อมูล การติดตามตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ ตามความเหมาะสมของแต่ละภารกิจ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรานี้จะตราพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการปฏิบัติราชการและการสั่งการให้ส่วนราชการและข้าราชการปฏิบัติก็ได้

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อให้หน่วยงานราชการและข้าราชการให้ความสำคัญกับประชาชนและส่วนรวม เน้นให้เกิดความโปร่งใส มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล มีความคุ้มค่าสามารถตอบสนองความต้องการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน รวมทั้งลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น เพื่อให้การบริหารประเทศเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยมีรายละเอียดที่สำคัญดังต่อไปนี้

หมวด 1 การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี มาตรา 6 ระบุว่า การบริหารราชการเพื่อบรรลุเป้าหมายสุดท้าย มีดังนี้

- (1) เพื่อให้การบริหารราชการเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน
- (2) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
- (3) มีประสิทธิภาพเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
- (4) ลดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่เกินความจำเป็น
- (5) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์
- (6) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ
- (7) มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

หมวด 2 การบริหารราชการเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชน หมายถึง การปฏิบัติราชการที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความผาสุกและมีความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ความสงบและปลอดภัยของสังคมส่วนรวม โดยการถือว่าประชาชนเป็นศูนย์กลางในการได้รับบริการจากรัฐ ดังนี้

- (1) การกำหนดภารกิจของรัฐและส่วนราชการต้องเป็นไปเพื่อเป้าหมายดังกล่าวแล้ว และสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐ
- (2) การปฏิบัติภารกิจของส่วนราชการต้องเป็นไปโดยซื่อสัตย์สุจริต สามารถตรวจสอบได้
- (3) กรณีที่ภารกิจใดส่งผลกระทบต่อประชาชนต้องรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน และชี้แจงให้ประชาชนได้รับรู้และมีส่วนร่วมมากขึ้น
- (4) ข้าราชการต้องรับฟังความคิดเห็นและความพึงพอใจของสังคมโดยรวมและประชาชนผู้รับบริการ เพื่อปรับปรุงวิธีการปฏิบัติให้ดีขึ้น
- (5) กรณีพบปัญหาอุปสรรคต้องจัดให้มีการแก้ไขโดยเร็ว

หมวด 3 การบริหารราชการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ หมายถึง การบริหารงานที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ โดยมีตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะสามารถสะท้อนผลงานว่ามีความสอดคล้องเป็นแนวเดียวกับภารกิจและวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นไว้ รวมทั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีความคุ้มค่ากับทรัพยากรที่ใช้ไปอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารราชการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์โดยให้ส่วนราชการต้องมีการกำหนดแผนการทำงานไว้ล่วงหน้า มีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ระยะเวลาและงบประมาณ ตลอดจนมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีการทำความเข้าใจในการปฏิบัติงานระหว่างผู้ที่กำหนดนโยบายกับผู้รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติ หากผลการดำเนินงานใดไม่เกิดผลดีก็ต้องรีบแก้ไขปรับปรุงทันที ทั้งนี้ ผลการปฏิบัติงานต้องสามารถวัดผลสัมฤทธิ์ของภารกิจที่กระทำได้อย่างชัดเจน ตลอดจนให้มีการบริหารราชการแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่มีการกิจใกล้เคียงกัน รวมทั้งมีการกำหนดแผนปฏิบัติราชการอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมการพัฒนาส่วนราชการให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

หมวด 4 การบริหารราชการอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจภาครัฐ โดยกำหนดวิธีการทำงานของส่วนราชการต้องปฏิบัติตามหลักความโปร่งใส หลักความคุ้มค่า หลักความชัดเจนในการปฏิบัติราชการ รวมทั้งจะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย แผนการดำเนินงาน ระยะเวลา และงบประมาณ ทั้งนี้ ต้องมีการเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ ของแต่ละโครงการให้ประชาชนรับทราบด้วย และในการจัดซื้อจัดจ้างนั้นควรกระทำโดยเปิดเผยและเป็นธรรม และคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ ความคุ้มค่าและความสมเหตุสมผลเพื่อก่อให้เกิดผลดีต่อหน่วยงานราชการในระยะยาวด้วย

หมวด 5 การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน เน้นเรื่องการกระจายอำนาจและลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น โดยในมาตรา 30 กำหนดให้ส่วนราชการภายในกระทรวงที่รับผิดชอบการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชนจัดตั้งศูนย์บริการ ร่วม เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนสามารถติดต่อสอบถาม ขอรหัสข้อมูล ขออนุญาต หรือขออนุมัติเรื่องใด ๆ ที่เป็นอำนาจของส่วนราชการในกระทรวงเดียวกัน โดยติดต่อเจ้าหน้าที่ ณ ศูนย์บริการร่วมเพียงแห่งเดียว รวมทั้งให้หน่วยงานราชการพิจารณาถึงขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ หากเกิดความล่าช้า ยุ่งยาก ก็ให้แก้ไขปรับปรุง หรือยกเลิกเสีย ตลอดจนให้มีการจัดทำแผนภูมิขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินการให้ประชาชนทราบโดยทั่วกันด้วย

หมวด 6 การปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการ ให้หน่วยงานราชการมีการทบทวนภารกิจ กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน เมื่อมีการพิจารณาภารกิจต่าง ๆ ว่ามีความจำเป็นหรือไม่ ความคุ้มค่าและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพียงใด ควรมีการแก้ไขปรับปรุงอย่างไร รวมทั้งพิจารณาเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ว่ามีความเหมาะสม ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่ โดยให้ส่วนราชการทำการทบทวนและตรวจสอบเพื่อทำการแก้ไขปรับปรุง ยกเลิก หรือจัดให้มีกฎหมายขึ้นใหม่ก็ได้ ต้องคำนึงถึงความสะดวกรวดเร็ว และผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ

หมวด 7 การอำนวยความสะดวกและการตอบสนองความต้องการของประชาชน ได้แก่ การให้บริการประชาชนด้วยความสะดวกรวดเร็ว

(1) การกำหนดระยะเวลาปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนในระยะเวลาอันสั้น และให้ทราบทั่วกันอย่างชัดเจน

(2) การจัดระบบสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้อย่างหลากหลายและรวดเร็วทุกที่ทุกเวลา รวมทั้งมีการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นและประชาชนต้องการทราบ

(3) การรับฟังข้อร้องเรียน ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น และตอบคำถามของประชาชนอย่างรวดเร็ว ครบถ้วน ตามกรอบเวลาที่กำหนด เช่น ในมาตราที่ 36 ที่ระบุให้หน่วยงานของรัฐต้องตอบคำถามหรือแจ้งข้อมูลที่ประชาชนอยากทราบภายในระยะเวลา 15 วัน หรือภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้

หมวด 8 การประเมินผลการปฏิบัติราชการ เป็นการวัดความสำเร็จของการดำเนินงานต่าง ๆ ในหน่วยงานราชการว่าเป็นไปตามภารกิจหรือเป้าหมายของรัฐเพียงใด โดยมีหลักการและกฎเกณฑ์ในการวัดผลงานที่ชัดเจนและเป็นธรรม ทั้งนี้ การประเมินผลการปฏิบัติราชการอาจทำได้โดยการประเมินผลโดยผู้ประเมินอิสระ เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของภารกิจความพึงพอใจของผู้รับบริการ และความคุ้มค่าในภารกิจหรือการประเมินผลประสิทธิภาพในการบังคับบัญชา การประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการในหน่วยงานนั้น ๆ โดยผู้บังคับบัญชา และหากผลการประเมินของส่วนราชการดีก็ให้มีการจัดสรรเงินเป็นรางวัลการเพิ่มประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการนำไปปรับปรุงภารกิจในงานที่ปฏิบัติและ เป็นการสร้างแรงจูงใจแก่ข้าราชการอีกทางหนึ่งด้วย

สรุปแล้วการตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 เนื่องจากมีเหตุผลเพื่อการปฏิรูประบบราชการ ทำให้ภาครัฐสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศ ให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อประโยชน์ของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพ เกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ลดขั้นตอนการทำงานที่เกิดความจำเป็น ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนอง มีกำหนดนโยบายและเป้าหมายในการดำเนินได้อย่างชัดเจน มีกลไกที่จะพัฒนาหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพขึ้นไป ส่งเสริมให้ส่วนราชการ และข้าราชการมีแนวทางปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส เป็นมาตรฐาน สามารถวัดผลการดำเนินงานได้ และทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกรวดเร็วในการเข้ารับบริการ สามารถตรวจสอบการทำงานของข้าราชการและยังมีส่วนร่วมในการบริหารในกระบวนการต่าง ๆ ไปด้วย

หลักธรรมาภิบาลจึงเป็นเครื่องมือหรือวิธีการบริหารจัดการโดยทุกภาคส่วน ทั้งภาคเอกชนและภาคประชาชน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบเพื่อแก้ปัญหา อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศให้มั่นคง มีความสงบสันติอย่างยั่งยืนต่อไป หลักการดังกล่าวจำเป็นต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความถูกต้อง ติงาม มั่นคง (กรกฎ ทองชะโชค และคณะ:2564)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้กำหนดให้สร้างหลักธรรมาภิบาลขึ้นในการบริหารประเทศ รวมทั้งการปลูกฝังค่านิยมที่ดีในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความถูกต้อง ความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นทั้งในภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดระบบการบริหารที่ดีและช่วยจัดปัญหาด้านวิกฤตเศรษฐกิจ การทุจริตคอร์รัปชัน และความไม่เป็นธรรมในสังคม ทั้งนี้ ต้องมีการวางกฎระเบียบอย่างชัดเจนและปลูกฝังอย่างเป็นระบบแก่เยาวชนและคนรุ่นใหม่ ซึ่งจากหลักการที่กล่าวมานั้นนำไปสู่การออกกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้งสองฉบับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความสงบสุขแก่ประชาชน ทำให้สถานการณ์ด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ เอื้อต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และช่วยให้ข้าราชการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมีคุณธรรม จริยธรรมและมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปทำให้ประชาชนไทยและสังคมโลกเกิดความเชื่อถือศรัทธาต่อระบอบราชการไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ระบุเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลไว้ ดังนี้

หมวด 4 มาตรา 74 วรรคหนึ่ง “บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงานลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนาจความสะอาด และให้บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 178 (4) และ (5) กำหนดให้รัฐต้องดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินในการพัฒนาระบบบริหารภาครัฐ โดยมีการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีการพัฒนาข้าราชการในด้านจริยธรรมและคุณธรรม ตลอดจนส่งเสริมให้ใช้หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางการปฏิบัติราชการ รวมทั้งมีการจัดระบบงานในการให้บริการประชาชนที่เป็นบริการสาธารณะให้เกิดความสะอาด รวดเร็ว โปร่งใส มีประสิทธิภาพ สามารถตรวจสอบได้ และให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งมีกรอบตามแนวทางของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 โดยการกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต่อประชาชนเช่นเดียวกับการให้ประชาชนมีหน้าที่ต่อรัฐ การวางกลไกป้องกัน ตรวจสอบและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้มงวด เต็ดขาด เพื่อมิให้ผู้บริหารที่ปราศจากคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล เข้ามาใช้อำนาจในการปกครองบ้านเมือง หรือใช้อำนาจตามอำเภอใจ ได้ระบุไว้ว่าการดำเนินการใด ๆ นั้นจะต้องได้รับความร่วมมือระหว่างประชาชนและหน่วยราชการทุกภาคส่วนภายใต้หลักการของระบอบประชาธิปไตย หลักความสุจริต หลักมนุษยธรรม และหลักธรรมาภิบาล อันจะนำพาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

หมวดที่ 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 76 ระบุว่ารัฐพึงพัฒนาระบบการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และงานของรัฐอื่น ๆ ให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยหน่วยงานของรัฐต้องร่วมมือและช่วยเหลือกันในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดิน การจัดทำบริการสาธารณะและการใช้จ่ายงบประมาณมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน รวมตลอดทั้งพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีทัศนคติเป็นผู้ให้บริการประชาชนให้เกิดความสะอาด รวดเร็ว ไม่เลือกปฏิบัติ และปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

รัฐพึงดำเนินการให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานของรัฐให้เป็นไปตามระบบคุณธรรม โดยกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีมาตรการป้องกันมิให้ผู้ใดใช้อำนาจหรือกระทำการ โดยมิชอบที่เป็นการก้าวก่ายหรือแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ หรือกระบวนกรแต่งตั้งหรือการพิจารณาความดีความชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐให้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงาน ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทางจริยธรรมดังกล่าว

หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารเรือนจำ

การบริหารจัดการเรือนจำและทัณฑสถาน ในสังกัดกรมราชทัณฑ์ให้เกิดผลดีมีประสิทธิภาพ เป็นประโยชน์กับประชาชนสูงสุด โดยให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ต้องปฏิบัติงานด้วยการยึดถือตามรายละเอียด ต่อไปนี้

1. การบริหารราชการเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชน หมายถึง การปฏิบัติราชการที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความผาสุกและมีความสุขที่ดีของประชาชน ความสงบและปลอดภัยของสังคมส่วนรวม โดยการถือว่าประชาชนเป็นศูนย์กลางในการได้รับบริการจากรัฐ ดังนี้

- (1) การกำหนดภารกิจของหน่วยราชการต้องเป็นไปเพื่อเป้าหมาย และสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐ
- (2) การปฏิบัติภารกิจของหน่วยราชการต้องเป็นไปโดยซื่อสัตย์สุจริต สามารถตรวจสอบได้

(3) กรณีที่ภารกิจใดส่งผลกระทบต่อประชาชนต้องรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน และชี้แจงให้ประชาชนได้รับรู้และมีส่วนร่วมมากขึ้น

(4) ข้าราชการต้องรับฟังความคิดเห็นและความพึงพอใจของสังคมโดยรวมและประชาชนผู้รับบริการ เพื่อปรับปรุงวิธีการปฏิบัติให้ดีขึ้น

(5) กรณีพบปัญหาอุปสรรคต้องจัดให้มีการแก้ไขโดยเร็ว

2. การบริหารราชการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ หมายถึง การบริหารงานที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ โดยมีตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะสามารถสะท้อนผลงานว่ามีความสอดคล้องเป็นแนวเดียวกับภารกิจและวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นไว้ รวมทั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีความคุ้มค่ากับทรัพยากรที่ใช้ไปอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการหน่วยราชการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ โดยหน่วยราชการต้องมีการกำหนดแผนการทำงานไว้ล่วงหน้า มีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ระยะเวลาและงบประมาณ ตลอดจนมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีการทำความเข้าใจในการปฏิบัติงานระหว่างผู้ที่กำหนดนโยบายกับผู้รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

3. การบริหารจัดการหน่วยราชการอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจภาครัฐ โดยกำหนดวิธีการทำงานของหน่วยราชการต้องปฏิบัติตามหลักความโปร่งใส หลักความคุ้มค่า หลักความชัดเจนในการปฏิบัติราชการ รวมทั้งจะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย แผนการดำเนินงาน ระยะเวลา และงบประมาณ ทั้งนี้ ต้องมีการเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ ของแต่ละโครงการให้ประชาชนรับทราบด้วย และในการจัดซื้อจัดจ้างนั้นควรกระทำโดยเปิดเผยและเป็นธรรม และคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ ความคุ้มค่าและความสมเหตุสมผลเพื่อก่อให้เกิดผลดีต่อหน่วยราชการในระยะยาว

4. การลดขั้นตอนการปฏิบัติงานของหน่วยราชการ เน้นเรื่องการกระจายอำนาจและลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนสามารถติดต่อสอบถาม รวมทั้งให้หน่วยราชการพิจารณาถึงขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ หากเกิดความล่าช้า ยุ่งยาก ก็ให้แก้ไขปรับปรุง หรือยกเลิกเสีย ตลอดจนให้มีการจัดทำแผนภูมิขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินการให้ประชาชนทราบโดยทั่วกันด้วย

5. การปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการ ให้หน่วยราชการมีการทบทวนภารกิจ กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน เมื่อมีการพิจารณาภารกิจต่าง ๆ ว่ามีความจำเป็นหรือไม่ ความคุ้มค่าและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพียงใด ควรมีการแก้ไขปรับปรุงอย่างไร รวมทั้งพิจารณาเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ว่ามีความเหมาะสม ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่ โดยให้หน่วยราชการทำการทบทวนและตรวจสอบเพื่อทำการแก้ไขปรับปรุง ยกเลิก หรือจัดให้มีกฎหมายขึ้นใหม่ก็ได้ ต้องคำนึงถึงความสะดวกรวดเร็ว และผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ

6. การอำนวยความสะดวกและการตอบสนองความต้องการของประชาชน ได้แก่ การให้บริการประชาชนด้วยความสะดวกรวดเร็ว

(1) การกำหนดระยะเวลาปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนในระยะเวลาอันสั้น และให้ทราบทั่วกันอย่างชัดเจน

(2) การจัดระบบสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้อย่างหลากหลาย และรวดเร็วทุกที่ทุกเวลา รวมทั้งมีการเปิดเผยข้อมูลที่จำเป็นและประชาชนต้องการทราบ

(3) การรับฟังข้อร้องเรียน ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น และตอบคำถามของประชาชนอย่างรวดเร็ว ครบถ้วน ตามกรอบเวลาที่กำหนด

7. การประเมินผลการปฏิบัติราชการ เป็นการวัดความสำเร็จของการดำเนินงานต่าง ๆ ในหน่วยงานราชการ ว่าเป็นไปตามภารกิจหรือเป้าหมายของรัฐเพียงใด โดยมีหลักการและกฎเกณฑ์ในการวัดผลงานที่ชัดเจนและเป็นธรรม ทั้งนี้ การประเมินผลการปฏิบัติราชการอาจทำได้โดยการประเมินผลโดยผู้ประเมินอิสระ เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของภารกิจความพึงพอใจ

ของผู้รับบริการ และความคุ้มค่าในการกิจหรือการประเมินผลประสิทธิภาพในการบังคับบัญชา การประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการในหน่วยงานนั้น ๆ โดยผู้บังคับบัญชา และหากผลการประเมินของส่วนราชการดีก็ให้มีการจัดสรรเงินเป็นรางวัลการเพิ่มประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงานที่ปฏิบัติและเป็นการสร้างแรงจูงใจแก่ข้าราชการอีกทางหนึ่งด้วย

สรุป

การบริหารจัดการเรือนจำของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถาน ผู้อำนวยการส่วน ลงมาถึงเจ้าพนักงานเรือนจำผู้ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับผู้ต้องขังและประชาชนทั่วไป ต้องถือหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการและปฏิบัติงานด้วยความเอาใจใส่ในงาน เนื่องจากการบริหารจัดการและการปฏิบัติงานมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล ตลอดทั้งมีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนของผู้ถูกคุมขังอีกด้วย

การบริหารจัดการของเรือนจำตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาลทำให้เรือนจำและทัณฑสถานสังกัดกรมราชทัณฑ์ ได้รับการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข กฎระเบียบข้อกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้ง่าย สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างรวดเร็วทันที่ กรมราชทัณฑ์ได้นำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาใช้ตั้งแต่รัฐบาลประกาศใช้ แต่เนื่องจากเรือนจำและทัณฑสถานมีสถานที่คับแคบ แออัด ไม่น่าอภิรมย์ และไม่เอื้ออำนวยต่อการบริการประชาชนมากนัก ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการชิ้นนี้สำเร็จลงได้ ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่งจาก รศ.ดร.พัสสธรณ์ วรภัทร์ธรรมา อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำ และตรวจแก้ไข ข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่ตลอดมาตั้งแต่ต้นจนเสร็จเรียบร้อย ผู้เขียนบทความขอกราบขอบพระคุณ ไว้เป็นอย่างสูงและขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดี

เอกสารอ้างอิง

กรกฎ ทองชะโชค และคณะ.(2564).การประเมินความเชื่อมั่นของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการอำนวยความยุติธรรมของกระทรวงยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2563.มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ปิยธิดา ตรีเดช และคณะ (2552).หลักการบริหารจัดการ ภาควิชาบริหารงานสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

แผนปฏิรูปราชการกรมราชทัณฑ์ ปี 2563 - 2565

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2545

ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำและการแต่งตั้งผู้ช่วยเลขาธิการกรมราชทัณฑ์ พ.ศ.2561

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

เอก ศิริโชคธรรมกุล.(2561).ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการนํานโยบาย “5 ก้าวอย่างแห่งการเปลี่ยนแปลงราชทัณฑ์”

ไปปฏิบัติ : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำและทัณฑสถาน เขต 10 กรมราชทัณฑ์.วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประวัติผู้เขียน

นายสุทิน สำเร็จงาน รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ตำแหน่งนักทัณฑวิทยาชำนาญการ กรมราชทัณฑ์

ยุคผันผวน : ภาพฉายเชิงอนาคตของการอุดมศึกษาเอกชนของไทย

Disruptive Era : The Scenario of Thai Private Higher Education

ผู้วิจัย

อำนวยการ ท่องโป่ง

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ฉายภาพเชิงอนาคตของการอุดมศึกษาเอกชนไทยในบริบทตามหน้าที่และบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่มีหน้าที่บ่มเพาะความรู้ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพให้กับผู้เรียน รวมทั้งมีหน้าที่ในการวิจัย บริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาตินั้น ทั้งนี้ภาพฉายเชิงอนาคตของมหาวิทยาลัยเอกชนที่จะเกิดขึ้นคือ 1) การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ มีในทุกหลักสูตร 2) มีการบริหารจัดการเชิงรุก 3) ผู้บริหารทุกระดับจะต้องเข้าใจและคล่องตัวกับการจัดการศึกษาของสังคมโลก 4) สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะต้องเอื้ออำนวยให้มีลักษณะการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ 5) มีอิสระในการบริหารจัดการตนเองได้มากขึ้น 6) การสร้างตัวตนหรือภาพลักษณ์ของตนเอง

คำสำคัญ : 1) ยุคผันผวน 2) ภาพเชิงอนาคต 3) การอุดมศึกษาเอกชนไทย

Abstract

This article aims to project the scenario on the functional and responsible aspects of Thai private higher education in the disruptive period. Generally known, higher education is the temple of learning which is provides both into an academic and a professional pursuit. Generally known, Thai private higher education engages in the responsible functions of instruction, research, academic service and preservation of the nation art and culture. In addition to the scenario, Thai private education should play the roles as the follows; 1) online teaching in all curriculums, 2) proactive management, 3) all administrators understand in global educational orientation, 4) variety of learning and 5) privatization. 6) Identity image

Key words : 1) Disruptive Era 2) Scenario 3) Thai Private Higher Education

บทนำ

อนาคตเป็นสิ่งและเรื่องราวของสังคมที่คาดหวังว่าจะต้องดีกว่าปัจจุบัน แต่ความเป็นจริงแล้วภาพฉายเชิงอนาคตสามารถเกิดขึ้นได้ในสองลักษณะคือ ดีขึ้นกว่าเดิมหรืออาจจะไม่ดีกว่าปัจจุบันก็ได้ อนาคตของสังคมที่ดีย่อมเกิดจากการกระทำของผู้คนในสังคม รวมทั้งผู้นำของสังคมด้วย ดังนั้น ผู้นำของสังคมจะต้องมีการวางแผนที่ชัดเจน มีกระบวนการในการสร้างสรรค์สังคมที่ถูกต้อง จึงจะทำให้สังคมมีสภาวะที่ดีงามในอนาคตได้อย่างมั่นคง หันกลับมามองการศึกษาเชิงอนาคตของชาติที่จะเกิดขึ้นกับความผันผวนและความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นทั้งหลายนี้ การศึกษาต้องสร้างจุดยืนและสามารถนำพาให้ผู้คนที่อยู่ในสังคมสู่ความปกติได้อย่างรวดเร็ว ความผันผวนมีสาเหตุจากหลายประการแต่ที่แน่นอนปัญหาสาเหตุจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างมีระบบถึงจะทำให้ปัญหานี้หมดไปได้

สถาบันอุดมศึกษาเอกชน เป็นองค์การทางการศึกษามิมีบทบาทในการสร้างคนในระดับวิชาการและวิชาชีพอีก องค์การหนึ่ง นอกเหนือไปจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ แต่ก็มีหน้าที่ภารกิจตามที่สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรมได้กำหนดไว้ แต่เมื่อโลกยุคแห่งความผันผวนได้ก้าวเข้ามาถึง สถาบันอุดมศึกษาเอกชนก็ต้องได้รับผลกระทบด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และจะต้องดำเนินการปรับตัว และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีศักยภาพพอที่จะดำเนินการบริหารจัดการองค์การให้เหมาะสม และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของโลกใบนี้ แต่จะปรับเปลี่ยนอย่างไรสถาบันอุดมศึกษาเอกชนก็ต้องรู้สภาพปัจจุบันของตนเอง รับรู้เข้าใจสมรรถนะของตนเอง แสวงหาเทคนิควิธี ซึ่งเกิดจากแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่เหมาะสม เพื่อปรับภาพลักษณ์ เปลี่ยนวิธีการบริหาร การจัดการให้พร้อมที่จะเผชิญปัญหา เพื่อแก้ไขให้อุปวิธีและเหมาะสม พร้อมที่จะพัฒนาไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคผันผวน เกิดจากแนวคิดทฤษฎี Disruptive innovation Theory ของศาสตราจารย์เคลย์ตัน คริสเตนเซน (Clayton Christensen) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดที่แนวคิดการบริหารจัดการที่ไม่ “ยึดติด” ในการดำเนินกิจการ สามารถคิดค้นสินค้าและบริการที่นวัตกรรม การเปลี่ยนแปลงไปสู่การเจริญเติบโตให้แก่องค์การอย่างยั่งยืน โดยอาศัยการใช้นวัตกรรมและการสร้างความแตกต่าง ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีหรือการตลาดซึ่งแนวคิดของ Disruptive innovation แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) Low-end Disruptive เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยการนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่ใช้งานง่ายกว่าเดิม ถูกลงแต่อาจจะมีคุณภาพที่ลดลงเป็นการลด Value บางอย่าง เพิ่ม Value บางอย่าง ให้กลุ่มลูกค้ากลุ่มใหม่ 2) New-market Disruption นำเสนอเทคโนโลยีใหม่ หรือผลิตภัณฑ์ที่ดีกว่าในตลาดที่ยังไม่มีคู่แข่งรายใดมาตอบสนองตลาด (ปรับจากสุจิตรา วรณิก.2013)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคผันผวนนี้บางครั้งถูกเรียกว่า “ยุคระลอกเปลี่ยน” ในยุคนี้นักสังคมมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สถานการณ์ทางสังคมมีลักษณะที่ไม่แน่นอนทำให้ผู้คนปรับตัวได้ยาก ความรู้ใหม่ เกิดขึ้นทุกวันและทำให้สามารถรับรู้ได้จากหลายช่องทางและรวดเร็ว ยุคผันผวนเป็นยุคของเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมที่เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในทุกระดับ ผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นจะทั้งลักษณะทั้งทางพัฒนาและทางเสื่อมถอยทุกมิติทางด้านสังคมต่าง ๆ รวมทั้งมิติทางการศึกษาต่างได้รับผลกระทบทั้งสิ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความผันผวนดังกล่าว อนึ่ง ในยุคผันผวนนี้สังคมโลกจะมีลักษณะเด่นชัด 4 ประการคือ ความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความสลับซับซ้อน (Complexity) และความคลุมเครือ (Ambiguity) ซึ่งจะมีลักษณะดังกล่าวสามารถอธิบายในปริภูมิพลขอบเขตการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเรียกกันว่า VUCA-World ดังนี้

V- Volatility ความผันผวนเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วซึ่งเหตุการณ์นี้ส่วนใหญ่่มักจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกสภาพแวดล้อมและเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ ความผันผวนจะมีปัจจัยด้านช่วงเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ผลกระทบของความผันผวนคือ ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น เสถียรภาพที่ไม่มั่นคง ความไม่เชื่อมั่น หรือการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีกฎเกณฑ์แนวทางออกของความผันผวนคือ ปรับมุมมอง (Vision) ด้วยการเปิดรับมุมมองหลาย ๆ แห่งหรือหามุมมองแบบใหม่ เพราะความผันผวนสูง มุมมองที่ต้องมอง คือ การมองหาค่าเฉลี่ย หรือหาแนวโน้มของสถานการณ์นั้น และเปลี่ยน Mindset เป็นการมองแบบองค์รวมหรือภาพรวม

U-Uncertainty มีความไม่แน่นอนสูง ไม่ชัดเจน ยากจะอธิบาย เช่น การปรับเปลี่ยนองค์กร การปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าปัญหาหลักของสถานการณ์ที่ไม่มีความแน่นอนหรือไม่กล้าตัดสินใจ คือ การที่ไม่มีข้อมูลที่เพียงพอมาใช้ในการคาดเดาหรือวางแผนการณ์ จึงเกิดเป็นสถานการณ์ที่ไม่มีความแน่นอน นอกจากนี้ยังเสริมด้วยปัจจัยภายนอกอื่นที่แอบแฝงและไม่ทันคาดคิดเพิ่มเติมใหม่ด้วย ยิ่งจะทำให้เกิดความไม่แน่นอนสูงผลกระทบของความไม่แน่นอน ดังนั้น โอกาส

แนวทางออกของความไม่แน่นอนคือ ทำความเข้าใจสถานการณ์ (Situation Understanding) ทั้งนี้ การที่จะเข้าใจและรู้ถึงสถานการณ์ได้ต้องมีข้อมูล ข้อเท็จจริงอัปเดตให้ตรงกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์และแก้ไขปัญหาของความไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

C-Complexity ความซับซ้อนสูง มีปัจจัยมากมายที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง ทั้งกิจกรรมทางด้านการเมืองการปกครอง ทางด้านเศรษฐกิจและทางทางด้านสังคมวัฒนธรรม โดยปัญหาหลักของสถานการณ์ที่มีความซับซ้อนสูงคือ การมีตัวแปรหลายตัวที่ถูกเชื่อมโยงกัน ผลกระทบแต่ละตัวแปรก็มีระดับอิทธิพลที่แตกต่างกันอีก ดังนั้นสถานการณ์ที่มีความซับซ้อนสูงมักจะเกิดขึ้นกับระบบที่มีโครงสร้างระบบใหญ่ ผลกระทบของความซับซ้อนสูงคือ เกิดความยุ่งยากในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ที่มีความซับซ้อนบางครั้งจึงต้องมีการตัดสินใจอย่างรวดเร็วเพื่อให้ปัญหาดังกล่าวคลี่คลายลง

A-Ambiguity ความคลุมเครือซึ่งเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน รวมทั้งเหตุการณ์หรือผลลัพธ์ยากจะคาดเดาที่จะเกิดขึ้นได้ สถานการณ์ที่ไม่ชัดเจนคลุมเครือจะเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่แน่นอนตามมา ทั้งนี้ สามารถชี้ประเด็นได้สองลักษณะคือ ลักษณะแรก เมื่อไม่มีข้อมูลที่แท้จริงมาใช้ประกอบในการตัดสินใจ ความคลุมเครือจึงเกิดขึ้น ลักษณะที่สอง คือ มีข้อมูลแต่ยังคลุมเครือขึ้นอยู่กับการแปลความหรือตีความข้อมูลนั้นอย่างไร ส่วนใหญ่เรามักจะตีความผิดคือ การใช้ความรู้สึกด้านอารมณ์มากกว่าเหตุผลหรือข้อมูลจริงที่แสดงผลกระทบของความคลุมเครือคือ ส่งผลให้เกิดความไม่แน่ใจและยังทำให้สถานการณ์เกิดความคลุมเครือมากขึ้นไป

องค์การสมัยใหม่ต้องให้ความสำคัญกับ VUCA-World

หลังปี 2020 เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้าน ที่ส่งผลต่อสังคม เศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของโรคระบาด สิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติและสงคราม ทำให้สภาพโดยทั่วไปของโลกเกิดความไม่แน่นอน ทำให้แนวคิด VUCA World สอดคล้องกับการจัดการสมัยใหม่ขององค์การ ซึ่งจุดเริ่มต้นของ VUCA World เกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยทางการทหารของสหรัฐอเมริกา The United States Army War College จากเหตุการณ์ก่อวินาศกรรม 11 กันยายน 2001 ที่สรุปว่าอย่าปล่อยให้ใครเกิดขึ้นโดยไม่มีแผนรับมือ จะทำให้เกิดความเสียหายเกินจะรับไหว ดังนั้น VUCA World จึงหมายถึง ทักษะ แนวทางและพฤติกรรมใหม่ เพื่อรับมือกับภัยคุกคามทุกรูปแบบ แนวความคิดนี้จึงเป็นสิ่งที่องค์กรต้องเรียนรู้และใส่ใจ เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

วิธีการปรับใช้ VUCA World ในองค์การสมัยใหม่ JobsDB (<https://th.jobsdb.com/th/career-advice/article.สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2567>) ได้เสนอว่าองค์การยุคใหม่ต้องใช้วิธีการเหล่านี้มาปรับใช้ในองค์การของตนเอง คือ

1. เรียนรู้ทักษะและเทรนด์ใหม่อยู่เสมอ

องค์การจะต้องพยายามปรับตัวหมุนไปตามจังหวะของการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ของโลก พร้อมทั้งเรียนรู้อยู่เสมอเป็นการทำความเข้าใจกับสถานะแวดล้อมขององค์การในปัจจุบัน องค์การจะต้องผลักดันให้พนักงานเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ รวมทั้งทำแผนตั้งรับความผันผวนที่อาจจะเกิดขึ้นโดยไม่กลัวการเปลี่ยนแปลง

2. ตัดสินใจด้วยชุดข้อมูลมากกว่าความรู้สึก

ควรใช้ฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ในการช่วยให้้องการเดินไปสู่เป้าหมายได้อย่างตรงจุด นำข้อมูลที่มีมาวิเคราะห์อย่างถูกวิธี รวมถึงการเลือกข้อมูลที่ถูกต้องมาใช้ในการส่งเสริมแผนกลยุทธ์ นอกจากนั้นยังมุ่งพัฒนาเทคโนโลยี AI เพื่อรับมือกับความผันผวนที่ไม่คาดคิด

3. สร้างทีมเวิร์กที่เข้มแข็ง

การทำงานเป็นทีมจะนำมาซึ่งความสมดุลและเปิดพื้นที่ให้พนักงานแต่ละคนได้แสดงความสามารถออกมาได้อย่างเต็มที่ แม้ว่าปัญหานั้นยังแก้ไขไม่ได้ แต่ถ้ากำลังใจทีมงานดี พร้อมสู้กับงานไปด้วยกันเรื่องที่ยากก็อาจจะเป็นเรื่องง่ายได้

ทักษะในยุค VUCA ควรประกอบไปด้วย

1. ทักษะการสื่อสารที่เข้าใจง่ายและชัดเจน ยิ่งสื่อสารกันในทีมหรือองค์การได้ดีเท่าไรก็จะช่วยให้การแก้ปัญหาได้รวดเร็วขึ้น ลดความสับสนของคนในทีม
2. หัวใจที่เปิดกว้าง เข้าใจยอมรับความแตกต่าง เปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นต่างมุมมอง จะช่วยให้การแก้ปัญหารอบด้านมากขึ้น
3. เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ พยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ไม่จำเป็นต้องเรื่องใหญ่ ขอให้เป็นเรื่องใหม่ในแต่ละวันเติมความรู้แบบเก็บเล็กผสมน้อย
4. การทำงานร่วมกับทีมอื่นๆ VUCA เน้นให้พนักงานสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนในทีมอยู่เสมอ รอยยิ้ม คือ เครื่องมือสร้างมิตรโดยไม่ต้องลงทุนอะไรเลย
5. การตัดสินใจที่แม่นยำ ในการปฏิบัติงานทุกอย่าง ทุกปัญหาย่อมมีทางเลือกให้ตัดสินใจอยู่เสมอ ไม่ใช่แค่ 2 ทาง แต่มีทางเลือกย่อยๆ อีกมาก การตัดสินใจด้วยชุดข้อมูลและทีมที่ดีจะช่วยให้เดินไปสู่เป้าหมายโดยไม่หลงทาง (สรุปจาก <https://th.jobsdb.com/th/career-advice/article/VUCA-World>.)

ขณะที่สันติธาร เสถียรไทย (2564) ได้เสนอว่าองค์การต้องรู้โลกใหม่ (Great Remark) หลังโควิด-19 ด้วย Re-think, Re-Imagine, Re-Make ดังนี้

Re-think หลังโควิด-19 จะเกิดหลายเรื่อง

- 1) De-Globalization สิ่งที่เชื่อมโลกลดลง เช่น การค้าโลก การเงินและการท่องเที่ยว
- 2) De-Divided การไม่เหลื่อมล้ำระหว่างแรงงานคนกับ AI การดูแลสุขภาพจิตของพนักงาน
- 3) De-Dept. การลดภาวะหนี้สินภาคครัวเรือนและประเทศ
- 4) De-Gradation การเสื่อมของสภาพแวดล้อม การลงทุนต้องคำนึงถึง E.S.G การพัฒนาองค์การอย่างยั่งยืน คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อ 3 ด้านหลัก คือ สิ่งแวดล้อม สังคมและการกำกับดูแล
- 5) De-Divergent ความขัดแย้งระหว่างชั่วอำนาจเศรษฐกิจ ตะวันตกและตะวันออกซึ่งมีขนาด (Size) อย่างเดียว แต่เป็นเรื่อง “คุณภาพ” และ “เทคโนโลยี”
- 6) De-Digitalization จะเกิด “Meta Verse” ชุมชนโลกเสมือนจริง ซึ่งเป็น Augmented Reality การรวมสภาพแวดล้อมจริงกับวัตถุเสมือนเข้าด้วยกันในเวลาเดียวกัน และ Virtual Reality การจำลองสภาพจริงเข้าไปให้เสมือนจริง เช่น การจำลองสถานที่

Re-Imagine องค์การต้องคิดใหม่ จินตนาการใหม่ สามารถทำได้ทุกเรื่อง ทุกที่ ทุกเวลา เป็นจินตนาการที่ทำได้เพื่อชาติ เพื่อสังคม เพื่อชุมชน เพื่อองค์กรและเพื่อตนเอง โดยพัฒนาทักษะและพฤติกรรมของคนในองค์กร ดังนี้

1. ทักษะ Digital ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง
2. ทักษะ Creativity การสร้างสรรค์ของคนในองค์กร ซึ่งหุ่นยนต์ทำไม่ได้
3. พัฒนาวิธีคิด ที่เชื่อว่าทักษะและความรู้ความสามารถที่ผ่านการเรียนรู้ และการฝึกฝน (Growth Mindset) ทั้งเรียนรู้ (Learn) สิ่งใหม่ๆ การไม่ยึดติดกับสิ่งที่เคยเรียนรู้มาก่อน (Unlearn) และการเรียนรู้สิ่งที่เคยรู้มาด้วยมุมมองใหม่
4. Leadership องค์การที่มี Leadership ที่ดีจะเกิด Growth Mindset

Re-make องค์การต้องปรับตัวใหม่ มีความเป็นตัวของตัวเอง ปรับ/ทลายกรอบเดิมเป็น Version ใหม่ใช้ได้กับ องค์การและตัวบุคคล การเรียนรู้ในลักษณะสหวิทยาการมากขึ้น เกิด Balance of work ให้คนมีความสุขในการทำงาน โดย

1. จับชี้พจนคนในองค์กรว่าเหนื่อยล้าไหม
2. ทำให้คนเป็นส่วนหนึ่งของ Purpose ขององค์การ ทำงานมีความสุขจึงประสบความสำเร็จ มิใช่ทำงานสำเร็จแล้วมีความสุข

องค์การทางการศึกษาในอนาคต ต้องนำสิ่งของทั่วโลกมาให้เรียนรู้ สร้างรูปแบบการสอนใหม่ๆ Anywhere, Anytime สร้าง Platform การเรียนรู้ต่างๆ มาสอนผู้เรียน

องค์การต้องมีรูปแบบ SAFE

Soul องค์การต้องค้นหาตนเองให้พบปรับปรุงปฏิรูปความหลากหลายเข้าด้วยกัน มีจิตวิญญาณของตนเอง

Accept องค์การต้องรับรู้ว่าภารกิจหลักของตน คืออะไร

Failure มีพื้นที่ในการปฏิบัติงานที่จะให้เกิดการล้มเหลวได้บ้าง เพื่อเป็นบทเรียน

Empathy องค์การต้องสร้างความเห็นอกเห็นใจกันระหว่างกลุ่มบุคลากร

สรุปได้ว่า แนวคิด Disruptive innovation theory เป็นสาเหตุที่สังคมโลกเกิดการผันผวนอย่างฉับพลัน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัดใน 4 ประการคือ ความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความสลับซับซ้อน (Complexity) และความคลุมเครือ (Ambiguity) รวมเรียกว่า VUCA-World ซึ่งองค์การทุกประเภทจะต้องนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้เพื่อให้เกิดนวัตกรรมที่ยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทของโลก ภูมิภาคและสังคม

แนวคิดหลักการและภารกิจของการบริหารสถาบันอุดมศึกษาไทย

1. ปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษา

ปรัชญาของการอุดมศึกษา มีความเชื่อและมุ่งที่จะสร้างความก้าวหน้าและพัฒนาความยิ่งใหญ่ของชาติ เพราะการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะเป็นการศึกษาที่สร้างความรู้ที่ลึกซึ้งให้กับผู้เรียนและยังนำความรู้ไปบริการแก่สังคม และผู้จบการศึกษาระดับอุดมศึกษานำความรู้ไปประกอบอาชีพหรือวิชาชีพได้ มีบทบาทต่อสังคมและประเทศในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้

อโนทัย แทนสวัสดิ์ (2563 : 4-7) ได้นำเสนอปรัชญาอุดมศึกษา 10 ประการ สรุปได้ดังนี้

1) เจริญก้าวหน้าและพัฒนาถึงขีดสุด

ปรัชญาอุดมศึกษาทุกสาขาวิชาทุกระดับต้องให้ทุกคนเก่งกว่าเดิม และเก่งพอที่จะสร้างประเทศให้ยิ่งใหญ่ได้

2) ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาความยิ่งใหญ่ของประเทศ

ต้องสอนให้นักศึกษาเห็นประโยชน์ของส่วนรวม ประโยชน์ชาติให้ผู้เรียนเห็นว่าเขาต้องทำให้หน่วยงาน องค์การของเขายิ่งใหญ่และสร้างประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า

3) ทำการศึกษาค้นคว้าในแง่มุมต่างๆ จนตกผลึก มีคำตอบให้กับปัญหาของประเทศ

ต้องให้ผู้เรียนค้นคว้าอย่างลึกซึ้ง เข้าสู่เขตแดนของวิชาการทุกสาขาวิชา มีคำตอบให้กับปัญหาของสังคมไทย อาจารย์มหาวิทยาลัยต้องศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง มีความรู้จริง มีความคิดใหม่ๆ มีความก้าวหน้าทางวิชาการในสาขาของตนอย่างสม่ำเสมอ และจะเป็นความรู้ที่ซ่อนเร้น (Hidden Knowledge) จะปรากฏเมื่อเกิดปัญหาที่สามารถนำความรู้ที่มีอยู่มาแก้ไขปัญหได้อย่างเหมาะสม

4) มหาวิทยาลัยต้องสามารถเป็นแสงสว่างนำทางสร้างความถูกต้อง ดึงมให้กับสังคมได้

อาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยต้องเน้นการวิจัยในเรื่องที่กำลังเป็นที่สนใจของสังคม ให้สังคมรู้ว่าปัญหานั้นมีคำตอบอย่างไร ประเทศจะเดินไปทางไหนอย่างเหมาะสม จะต้องเป็นผู้นำทางความคิดด้วย

5) ทุกคนเป็นเจ้าของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยตั้งด้วยเงินของประเทศ เงินของประชาชนทุกคน มหาวิทยาลัยจึงต้องมีความรู้ที่ช่วยค้นหาคำตอบของชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน อาจารย์มหาวิทยาลัยต้องมีจิตใจที่เป็นกลาง มีธรรมาภิบาล ไม่ลำเอียง

6) ย่ารอเรา รู้ต้องเร่ง

มหาวิทยาลัยต้องสนใจชุมชน สังคม ประเทศชาติ สิ่งที่เป็นจุดอ่อนของสังคมเป็นปัญหาต้องกลับมาบอกให้สังคมรู้ กระตุ้นผลักดันให้แก้ปัญหาอย่างมีหลักวิชาไปพร้อมกันอย่ารอ

7) มหาวิทยาลัยต้องรู้จัก เข้าใจและเติบโตไปพร้อมวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยเกิดขึ้นร่วมกันอยู่ ประพฤติปฏิบัติต่อกัน มีวัฒนธรรม มีความเป็นมา มีประวัติศาสตร์ มีที่มา เราต้องอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ พอใจและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

8) ยั่งยืนอย่างมีชีวิตและจิตวิญญาณ

ไม่มีวัฒนธรรมใดที่ไม่มีมีการเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงต้องมีทิศทาง มหาวิทยาลัยต้องมีความคิด และคำตอบให้กับสังคม ชี้แนะทิศทางที่เหมาะสม ส่วนสังคมจะเชื่อหรือไม่เป็นเรื่องของสังคม คนในสังคมจะตัดสินใจเอง

9) มหาวิทยาลัยต้องอยู่คู่กับสังคม

มหาวิทยาลัยต้องเติบโตคู่กับสังคม ต้องร่วมมือรับใช้สังคมเต็มความสามารถตามระบบวิชาการ สร้างจิตสำนึกให้สังคมปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับผู้เรียน

10) ถ้าประเทศชาติไม่ยิ่งใหญ่ มหาวิทยาลัยต้องรับผิดชอบ

สถาบันอุดมศึกษาต้องใช้สังคมด้วยการสอน การสร้างความรู้ สร้างสังคมให้ประเทศก้าวหน้าทันสมัย มหาวิทยาลัยต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมก่อนที่จะเรียกร้องให้คนอื่นมารับผิดชอบ

จุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษา

การจัดการศึกษาทุกระดับย่อมต้องมีจุดมุ่งหมายที่จะต้องดำเนินการให้สำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ การอุดมศึกษาเป็นการศึกษาของผู้ที่กำลังเป็นผู้ใหญ่และผู้ใหญ่ ซึ่งต่างจากศึกษาของเด็กและเด็กวัยรุ่น จุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษาควรประกอบด้วย

1. สร้างคนเก่ง คนแกร่งและคนกล้า

อุดมศึกษามีหน้าที่ในการสร้างและพัฒนาคน ซึ่งจะต้องสร้างคนให้เก่ง และเป็นคนกล้าที่กล้าเผชิญปัญหา อุปสรรค ความยากลำบากในการเรียน กล้าที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวม สร้างสรรค์และพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น สถาบัน อุดมศึกษาต้องสร้างผู้เรียน เข้าใจในจิตวิทยาการเรียนรู้ จิตวิทยาเพื่อนร่วมงาน จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเก่งโดย ติดตามศักยภาพ และมีความเป็นผู้นำ

2. ส่งเสริมให้คนเก่งให้เก่งที่สุด

มหาวิทยาลัยต้องมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเติบโตอย่างยั่งยืน คือ มีโอกาสค้นคว้าทำวิจัย สร้างโอกาสเป็นกำลังใจให้อาจารย์ไม่หยุดอยู่กับที่

3. ส่งเสริมสำนักแห่งความเป็นเลิศให้เกิดขึ้นในสถาบัน

งานวิจัยจะสำเร็จได้ต้องมีสำนักแห่งความเป็นเลิศ เพื่อศึกษาค้นคว้า มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมบรรยากาศแห่งการคิดค้นคว้า สนทนาเปรียบเทียบทางวิชาการ ควรทำจุดมุ่งหมายนี้ให้บรรลุผลมีอาจารย์ที่เชี่ยวชาญทางวิชาการ ในแต่ละด้าน เพื่อสร้างคนและความรู้เพื่อความยิ่งใหญ่ของประเทศ

4. สร้างและส่งเสริมความรู้ในทุกด้านของสังคม

มหาวิทยาลัยหรืออุดมศึกษามีหน้าที่ที่จะทำให้สังคมเป็นสังคมแห่งความรู้ (Knowledge Society) ที่สำคัญที่สุด ควรมีบทบาทในการช่วยส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาต่างๆ โดยเฉพาะ โรงเรียนประถมและมัธยมศึกษาที่มีการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงตามมหาวิทยาลัย

5. เป็นผู้นำทางความคิด ชี้ถูกชี้ผิดให้กับสังคม

บทบาทในการนำทางความคิดเป็นการชี้ถูกชี้ผิดในกิจกรรมการดำเนินงาน ประเด็นและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เมื่อมหาวิทยาลัยเห็นปัญหาและมีทางออกอยู่ โดยมหาวิทยาลัยไม่มีหน้าที่ไปแก้ปัญหานั้นเสียเอง และจะต้องดำเนินการตามหลักวิชา มีความทันสมัยไว้ต่อปัญหาสังคม พร้อมแก้ปัญหาพร้อมกับสังคม

6. มีทางเลือกที่ดึงดูดให้กับสังคมและโลก

ปัญหาของสังคมและความซับซ้อนต่างๆ จนไม่มีทางออกทางเลือกที่ดึงดูดที่มนุษย์ควรเดินไป มหาวิทยาลัยควรมีทางออกหรือทางเลือกให้เพื่อให้อนาคตของประเทศและสังคมเป็นไปด้วยดี บทบาทนี้เป็นบทบาทของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ไม่รู้คำตอบซึ่งมีมากขึ้นทั้งในทางเศรษฐกิจของตนเองและของโลกพร้อมกัน

7. ผดุงคุณค่าแห่งการตื่นตัวในการเปลี่ยนแปลง

สังคมไทยและสังคมโลกย่อมต้องเผชิญการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จะอย่างไรจึงจะทำให้คนไทยได้เรียนรู้ ยอมรับและเห็นการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นและพิจารณาปรับตัวเองให้เหมาะสมสอดคล้องและเป็นไปได้ (สรุปจาก ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2563 : 15-18)

ภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาไทย

ภารกิจหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาไทย มี 4 ประการ ดังนี้

1. การสอน เป็นหน้าที่หลักของสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยใช้วิธีการทั้งในและนอกห้องเรียน สร้างบรรยากาศทางวิชาการมีเสรีภาพในการคิด การแสดงความคิด การถ่ายทอดความคิดอย่างกว้างขวาง สร้างคนให้เป็น “Educated Man”
2. การวิจัย คือ การศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจและดำเนินการถ่ายทอดศาสตร์ต่างๆ ที่ครอบคลุมชีวิต สังคมโลก มีการค้นคว้า แสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศ
3. การบริการทางวิชาการ เป็นการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม เผยแพร่ความรู้และสิ่งใหม่ๆ อันเป็นผลมาจากการค้นคว้าและวิจัย ในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม
4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา ในการส่งเสริมอนุรักษ์ถ่ายทอดสืบสาน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในประเพณีและวัฒนธรรมที่งดงามของประเทศ

สถาบันอุดมศึกษาในฐานะองค์กรอัจฉริยะ

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันที่เกิดขึ้นในยุคผันผวน การบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลจะต้องอาศัยการปรับองค์กรที่มีการริเริ่ม (initiative) สร้างสรรค์ (Creativity) และการทำงานที่ร่วมมือกัน ทำช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Teamwork) กระบวนการเรียนรู้ในองค์กรที่เรียกว่า สถาบันอุดมศึกษา ก็จะต้องบริหารจัดการให้มีลักษณะเช่นนี้ ที่เรียกว่า ปรับองค์กรให้เป็นองค์กรอัจฉริยะ (Faster Learning Organization) ที่ดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยอาศัยองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ คือ คน (People) กระบวนการ (Process) องค์ความรู้ (Content) และเทคโนโลยี (Technology)

สถาบันอุดมศึกษามีลักษณะเป็นชุมชนเชิงวิชาการ มีพันธกิจหลักของการอุดมศึกษา คือ ความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellence) ความเป็นอิสระในการดำเนินงาน (Autonomy) และเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) ซึ่งคุนิสา ทดสา (2563) ได้นำเสนอแนวทางบนพื้นฐานวัฒนธรรมองค์กรอิสระ พันธกิจหลักและหลักการสำคัญของการอุดมศึกษา รวมถึงแนวคิดการบริหารสถาบันอุดมศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ของสถาบันอุดมศึกษา

ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายตามพันธกิจหลักและพันธกิจที่สำคัญของสถาบัน ซึ่งเป็นการบริหารแบบกระจายอำนาจ การตัดสินใจของผู้บริหารสถาบันและควรสื่อสารวิสัยทัศน์ของสถาบันให้องค์กรภายนอกผู้ถึงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อสร้างความร่วมมือความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไปสู่การผลักดันให้สถาบันอุดมศึกษาสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

2. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ผู้บริหารระดับสูงของสถาบันอุดมศึกษาต้องมีความเป็นผู้นำสร้างแรงจูงใจ แกร่งบันดาลใจ กระตุ้นให้สมาชิกแสดงศักยภาพของตนเองเปิดโอกาสให้สมาชิกผู้ปฏิบัติงานในสถาบันกล้าที่จะนำการเปลี่ยนแปลงในงานที่รับผิดชอบ เปลี่ยนวิธีการทำงานที่ทำให้เกิดการพัฒนา

3. ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้

สถาบันอุดมศึกษาต้องกำหนดรูปแบบการปฏิบัติและการดำเนินงานในการจัดการความรู้ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ ซึ่งเป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สถาบันสามารถดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมตามสภาพของสถาบัน ที่จะสามารถจัดการความรู้ได้ คือ 1) ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ทั่วทั้งองค์กร 2) ยุทธศาสตร์ถ่ายทอดความรู้และวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุด 3) ยุทธศาสตร์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย 4) ยุทธศาสตร์ปัจเจกบุคคล 5) ยุทธศาสตร์จัดการสินทรัพย์ทางปัญญา 6) ยุทธศาสตร์สร้างความรู้และนวัตกรรม (ทิพาพร มหาสินไพศาล. 2554)

4. การปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในสถาบัน

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกของสถาบันเป็นการทำให้เกิดความไว้วางใจ ยอมรับและส่งเสริมซึ่งกันและกันและร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน สร้างความสามัคคีเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นชุมชนทางปัญญา ร่วมกันค้นคว้าวิจัยของคณาจารย์

5. ทักษะการคิด

เป็นทักษะการคิดพื้นฐาน สติปัญญา ความเข้าใจการใช้เหตุผล การตัดสินใจแก้ปัญหาสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถาบันควรส่งเสริมพัฒนาให้สมาชิกของสถาบันพัฒนาทักษะการคิดให้เกิดขึ้นกับตัวบุคคลในสถาบัน

6. การจัดการความรู้และทุนทางปัญญา

ต้นทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) เป็นต้นทุนที่มีมูลค่าเพิ่ม โดยเฉพาะต้นทุนทางปัญญาด้านนวัตกรรมมีความสำคัญต่อสถาบันอุดมศึกษา เป็นการยกระดับการใช้องค์ความรู้จากการวิจัย ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ผู้ประกอบภาครัฐ สังคม เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

7. ความเป็นเลิศทางวิชาการและวิชาชีพ

ความเป็นเลิศทางวิชาการและวิชาชีพของสถาบันอุดมศึกษาเกิดจากองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ทั้งปัจจัยนำเข้า คือ วิสัยทัศน์ของสถาบัน คุณลักษณะของนักศึกษา คุณภาพคณาจารย์และภาวะผู้นำของผู้บริหาร กระบวนการ ได้แก่ การบริหาร การจัดการ หลักสูตร การสอน กิจกรรมต่างๆ วิจัย บริการทางวิชาการ การพัฒนาคณาจารย์ เป็นต้น ผู้บริหารสถาบันควรสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกของสถาบันได้มีการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันให้มากที่สุด

8. ระบบเทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศ

ระบบเทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศมีส่วนช่วยให้การสื่อสาร การใช้ความรู้ร่วมกันอย่างสะดวกรวดเร็วและการนำระบบเทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศมาใช้ในการบริหารสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ การบริหารจัดการทั่วไป การบริหารงบประมาณ การบริหารตามภารกิจของสถาบัน คือ งานวิชาการ การบริหารกิจการ นักศึกษา การบริหารงานวิจัย การบริหารและบริการทางวิชาการแก่สังคม

สรุปได้ว่า องค์การทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยจะต้องยึดหลักการและภารกิจของการบริหาร คือต้องยึดมั่นในปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษาที่สร้างความรู้ที่ลึกซึ้งให้กับผู้เรียนและนำความรู้ไปประกอบวิชาชีพหรืออาชีพที่ให้บริการแก่สังคมและแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชนได้และมีพันธกิจหลักที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellent) มีอิสระดำเนินการ (Autonomy) และเสรีภาพทางวิชาการ (Academic freedom)

วัฒนธรรมทั่วไปที่เกิดขึ้นในยุคผันผวน

ในยุคผันผวนนี้นอกจากมิติเศรษฐกิจและมิติอื่นจะมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มิติทางวัฒนธรรมยังได้รับผลกระทบตามมาอีกด้วย ซึ่งลักษณะวัฒนธรรมของสังคมโลกที่เกิดขึ้นในยุคผันผวนจะมีลักษณะดังนี้

1) เทคโนโลยีทางการคมนาคมขนส่งและการสื่อสารมีความเจริญก้าวหน้าสูงมาก (Highly Advanced) กล่าวคือ ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลกันจะสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทำให้ผู้คนเข้าถึงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในยุคผันผวนนี้ผู้คนสามารถเห็นภาพเหตุการณ์ทางสังคมได้มากยิ่งขึ้น เช่น การสู้รบ การเรียกร้องสิทธิ การก่อจลาจล สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญของโลกยุคผันผวนและส่งผลทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมอื่นตามมาอีกหลายลักษณะ

2) ผู้คนต่างวัฒนธรรมมีโอกาสพบปะ (Interaction) กันมากขึ้น การคมนาคมขนส่งมีความสะดวกสบาย การติดต่อสื่อสารมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการเผยแพร่ทางวัฒนธรรม (Cultural diffusion) ได้อย่างชัดเจน ในทางตรงข้ามยุคผันผวนนี้การติดต่อของเชื้อโรคมักจะมีการแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว

3) ความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างกลุ่มชนลดน้อยลง ผู้คนโดยทั่วไปมีเสรีภาพมากขึ้น และความเสมอภาคระหว่างเพศก็มีการรณรงค์และมีความเป็นจริงมากขึ้นด้วยเช่นกัน ที่เป็นเช่นนี้สาเหตุสำคัญมาจากผู้ที่คนทั่วไปมีการศึกษาสูงขึ้น การติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน อาทิ กลุ่มสตรี กลุ่มผู้ด้อยโอกาสมีมากขึ้น เพราะได้รับการสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติ (United Nations) รวมทั้งการรณรงค์อย่างแพร่หลายในเรื่องของสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ทำให้กลุ่มผู้ด้อยมีความตื่นตัวและตระหนักในบทบาทของตนในฐานะที่เป็นมนุษยชาติมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าพันธนาการทางวัฒนธรรมที่เคยประพฤติปฏิบัติมานานปีเริ่มคลี่คลายลง พฤติกรรมการต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเสมอภาคและเสรีภาพมีมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มชนไม่ได้หมดไปจากสังคมโลก โดยสิ้นเชิง ทั้งนี้อาจมีแนวโน้มที่จะลดลง

4) ผู้คนในยุคผันผวนนี้มีความตื่นตัวในสภาพแวดล้อม (Environment) ซึ่งมีผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผู้คนคำนึงถึงการสร้างสภาวะที่ยั่งยืน (Sustainability) ความตระหนักในการสูญเสียของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment) และสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) นอกจากนี้ในยุคนี้ผู้คนจำนวนมากเริ่มตระหนักคุณภาพของชีวิต (Quality of Life) ของตนเองมากขึ้น ในขณะเดียวกันต่างพยายามหาทางหรือสร้างมาตรการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการสร้างเครื่องมือสำหรับชี้วัดคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมในลักษณะเชิงเปรียบเทียบหรือมีการกระตุ้นให้มีการพัฒนาในแนวทางที่ถูกต้อง ความตื่นตัวและตระหนักในความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเช่น อากาศ น้ำ ความร้อน ป่าไม้และสัตว์ป่าได้รับความสนใจมากขึ้น ความตระหนักในมลพิษ (Pollution) ต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตทำให้เกิดมีการรณรงค์เพื่อสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ในยุคผันผวนนี้สหประชาชาติยังได้ประกาศเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) 17 เป้าหมาย ประกอบไปด้วย 169 เป้าหมายย่อย (SDG Targets) ที่มีความเป็นสากล เชื่อมโยงและเกี่ยวพันกัน และกำหนดให้มี 247 ตัวชี้วัด เพื่อใช้ติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนา โดยสามารถจัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน 5 มิติ (5P) ได้แก่ (1) การพัฒนาคน (People) ให้ความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจนและความหิวโหยและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (2) สิ่งแวดล้อม (Planet) ให้ความสำคัญกับการปกป้องและ

รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศเพื่อพลเมืองโลกต่อไป (3) เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (Prosperity) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและสอดคล้องกับธรรมชาติ (4) สันติภาพและความยุติธรรม (Peace) ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีสังคมที่สงบสุขและไม่แบ่งแยก และ (5) ความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อน (<https://sdgs.nesdc.go.th> สืบค้น เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2566.)

สรุปได้ว่า สังคมโลกและสังคมไทยในปัจจุบันมีความผันผวนเป็นอย่างมากและส่งผลกระทบการศึกษาของประเทศไทยในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทำให้เกิดการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มชน และประชาชนที่ความตระหนักในคุณภาพชีวิต (Quality of Life) มากขึ้น ความตื่นตัวในการดูแลและการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมากขึ้น จนทำให้ทั้งโลกโดยสหประชาชาติ ประกาศเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาคน สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจความมั่งคั่ง สันติภาพและความยุติธรรม และความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา

ความผันผวนทางการศึกษาที่ปรากฏ

สังคมโลกและสังคมไทยในปัจจุบันเรียกได้ว่ามีความผันผวนเป็นอย่างมาก สิ่งที่ทำให้เกิดความผันผวนหรือการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบการศึกษาอย่างมากได้แก่

1. ฉากทัศน์ของดิจิทัลและสารสนเทศ (Paradigm of Digitalization and Technology) นอกฉากทัศน์ของดิจิทัลและเทคโนโลยีจะส่งผลต่อการใช้ชีวิตของผู้คนเป็นไปอย่างรวดเร็วและแพร่กระจายยังมีผลต่อการศึกษา กล่าวคือ มีการเรียนรู้แบบใหม่เกิดขึ้น การผุดขึ้นของข้อความรู้ที่มีมากขึ้น รูปแบบและเครื่องมือการเรียนรู้ที่หลากหลายทำให้ผู้เรียนเข้าถึงได้สะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดสภาวะจำยอมต่อ “Digital for the better life”

2. ตัวตนของผู้เรียนและสถานศึกษา (Individualization of Schooling and Learners) จากสภาพความผันผวนทางการศึกษาที่มีผลสืบเนื่องมาจากดิจิทัลและเทคโนโลยี ทำให้ครูผู้สอนและผู้เรียนเลือกใช้เทคโนโลยีที่ตนเองถนัด ข้อจำกัดของการเรียนในรูปแบบการนั่งเรียนเปลี่ยนแปลงไป ผู้เรียนสามารถ “ปล่อยกาย” ได้ตามสบายปราศจากการบังคับหรือครอบงำ

จากความผันผวนทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้ปกครอง ผลดีที่ตามมาคือ ผู้ปกครองเข้าใจและเข้าใจการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่และที่สำคัญผู้ปกครองเข้าใจในความเป็นครูยุคดิจิทัลได้ดียิ่งขึ้น ส่วนสถานศึกษาสามารถศึกษาพัฒนาการและพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างชัดเจนและสุดท้ายเกิดการศึกษาที่เรียกว่า “Personalization”

3. ความเป็นสากล (Internationalization) เพราะความเป็นโลกาภิวัตน์จึงทำให้การศึกษามีความผันผวนทวียิ่งขึ้น ฉะนั้นการศึกษาของชาติต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการต่างๆ เช่น การกระตุ้นให้สถานศึกษาเปิดหลักสูตรที่เรียนไปแล้วผู้เรียนต้องได้อรรถประโยชน์จากหลักสูตร สามารถสร้างงานเพื่อการอยู่รอดของชีวิตได้ สถานศึกษาต้องสร้างโปรแกรมหรือสาขาที่หลากหลายและมีความทันสมัยสอดคล้องกับบริบทสังคมโลก จะทำให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนเพื่ออนาคตที่ดีได้ การลงทุนทางการศึกษาต้องมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง อนึ่งการศึกษาต้องสร้างความเข้าใจอันดีในความแตกต่างทางด้านความคิดจะนำไปสู่สันติภาพของสังคมโลกได้ในที่สุด

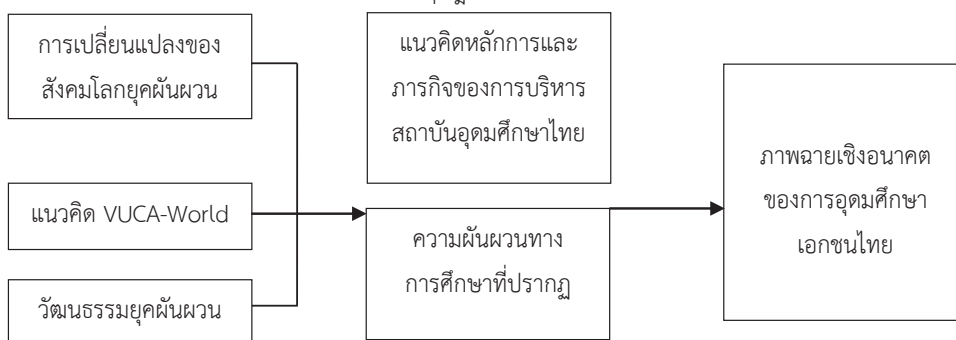
4. ความหลากหลาย (Diversity) ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีวิถีวิภาษมากกว่าเดิม ครูผู้สอนสามารถเลือกวิธีการที่จะสร้างความสำเร็จทางการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้หลายช่องทาง ความผันผวนทำให้ไม่มีข้อจำกัดในสถานที่และเวลาเรียน ความผันผวนที่ส่งผลต่อการศึกษาทำให้มีลักษณะเป็น “ชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ (Urbanized learning community)” นอกจากนี้ความผันผวนทำให้เกิดอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่ตรงกับศาสตร์ของผู้เรียนที่ศึกษาศาสตร์ การศึกษาบนสถานการณ์ความผันผวนนี้สามารถเรียกได้ว่า “การศึกษาเพื่อตัวรอด” ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามนภาพ อาร์มสตรอง (2562) ได้สรุปสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายจะกระทบต่อการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาพบว่า การย้ายงานของอาจารย์และบุคลากรที่มีความสามารถจากสถาบันอุดมศึกษาเอกชนไปสู่สถาบันอุดมศึกษาหรือหน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของ

รัฐหลายแห่งที่ให้ค่าตอบแทนบุคลากรที่มีวุฒิปริญญาเอกและมีผลงานในอัตราที่สูงกว่าสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ทำให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนขาดอาจารย์และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งเป็นประเด็นท้าทายที่ส่งผลกระทบอย่างมาก บุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุน มีสถานภาพที่ไม่มั่นคงและเสี่ยงต่อการให้ออกจากงานตลอดจนปัญหาการบริหารจัดการที่ดี หรือธรรมาภิบาลของผู้บริหารในมหาวิทยาลัย ที่ส่งผลต่อสถานะของอาจารย์ที่ถูกเปลี่ยนไปทำให้ศักยภาพและประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน และการเพิ่มคุณภาพการศึกษาของไทยมีความอ่อนด้อยลงไปมาก (ปรีดี ทุมเมฆ และภักดี โพธิ์สิงห์, 2558)

สรุปได้ว่า ความผันผวนทางการศึกษาของไทยที่ปรากฏ มีดังนี้ คือ 1) ฉากทัศน์ของดิจิทัลและสารสนเทศ (Paradigm of Digitalization and Technology) 2) ตัวตนของผู้เรียนและสถานศึกษา (Individualization of schooling and Learners) 3) ความเป็นสากล (Internationalization) และ 4) ความหลากหลาย (Diversity) ซึ่งสิ่งที่ปรากฏเหล่านี้เป็นสิ่งที่การอุดมศึกษาเอกชนไทยจะต้องดำเนินการบริหารจัดการเพื่อแสดงให้เห็นในภาพฉายเชิงอนาคตของการอุดมศึกษาเอกชนไทยต่อไป

กรอบในการวิเคราะห์

ผู้เขียนได้พัฒนากรอบในการวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 กรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

ภาพฉายเชิงอนาคตของอุดมศึกษาเอกชนไทย

1. การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์มีในทุกหลักสูตรซึ่งเป็นการตอบสนองความผันผวนทางการศึกษาที่ต้องยืดกรอบของ Paradigm of Digitalization and Technology การจัดการเรียนรู้ไม่สามารถปฏิเสธการศึกษาแบบใหม่ได้เพราะผลมาจากปัจจัยหลายอย่างเช่น การคุกคามของโรคระบาด การไหลบ่าของเทคโนโลยีและความผันผวนของกระแสสังคมโลก ฉะนั้นการเรียนการสอนแบบออนไลน์จึงเป็นอีกลักษณะหนึ่งของการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ในทุกหลักสูตร ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ห้ามยืดจำนวนหน่วยการเรียนรู้เป็นสาระโดยเฉพาะในการศึกษาในระดับนี้ผู้สอนจะต้องกระตุ้น (Inspire) ให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนในแต่ละชั่วโมงของการเรียนโดยวิธีการอะไรก็ได้ เมื่อใดที่ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียน/เธอได้รับจากการเรียนรู้นั้นไม่ใช่ว่าการยืดเยื้อจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นได้เป็นอย่างดี

2. การอุดมศึกษาเอกชนไทยต้องมีการบริหารจัดการเชิงรุก ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยเอกชนของรัฐบาลยังอยู่ในกรอบของการลอกเลียนแบบจากต่างประเทศ การบริหารจัดการเชิงรุกนั้นต้องสร้างนโยบายของชาติที่ชัดเจนและต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบายแบบ “ตามใจชอบ” หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลจะต้องมีลักษณะเป็นของตนเอง แต่ทั้งนี้จะต้องมีการพิจารณาถึงการศึกษาที่สังคมโลกร่วมด้วย ผู้เขียนมองว่าภายใต้ฐานคิดการจัดการศึกษาแบบ Productive Education ที่รัฐจะต้องหยิบมาเป็นวาระพิจารณาเร่งด่วนกันนั้นรัฐชาติต้องเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าสู่สถานะ ที่จะ

ถูกจ้างงานมากที่สุด (Employability) การศึกษาของรัฐบาลในอนาคตจะต้องฝึกป้อนให้ผู้เรียนมีทักษะอย่างน้อย 4 ด้าน คือ การเรียนรู้เพื่อการใฝ่รู้ (Learning to learn) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Effective Communication) การทำงานร่วมกับคนอื่น (Corporate team work) และการจัดการกับปัญหา (Problem-solving and management) ซึ่งสอดคล้องกับตัวตนของผู้เรียนและสถานศึกษา (Individualization of schooling and Learners) ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นการศึกษาส่วนบุคคล (Personalization) ของผู้เรียน

3. ผู้บริหารทุกระดับในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะต้องเข้าใจและคลุกคลีกับการจัดการศึกษาของสังคมโลก เพื่อนำศึกษาและปรับให้เหมาะสมกับสังคมของตนเอง เพราะสังคมโลกเองก็มีความผันผวนเช่นกัน การบริหารจัดการจากประเทศที่ประสบผลสำเร็จจะทำให้ไม่เกิดความยุ่งยากเพราะมีต้นแบบที่ดีแล้ว เพียงแต่มาถนอมถนอม “การต่อยอด” จะเป็นการประหยัดในหลายมุมมองเช่น ประหยัดเวลา ประหยัดงบประมาณที่จะมีการจัดตั้งกรรมการเฉพาะขึ้นมาทำงาน และที่สำคัญเป็นการบริหารจัดการที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว

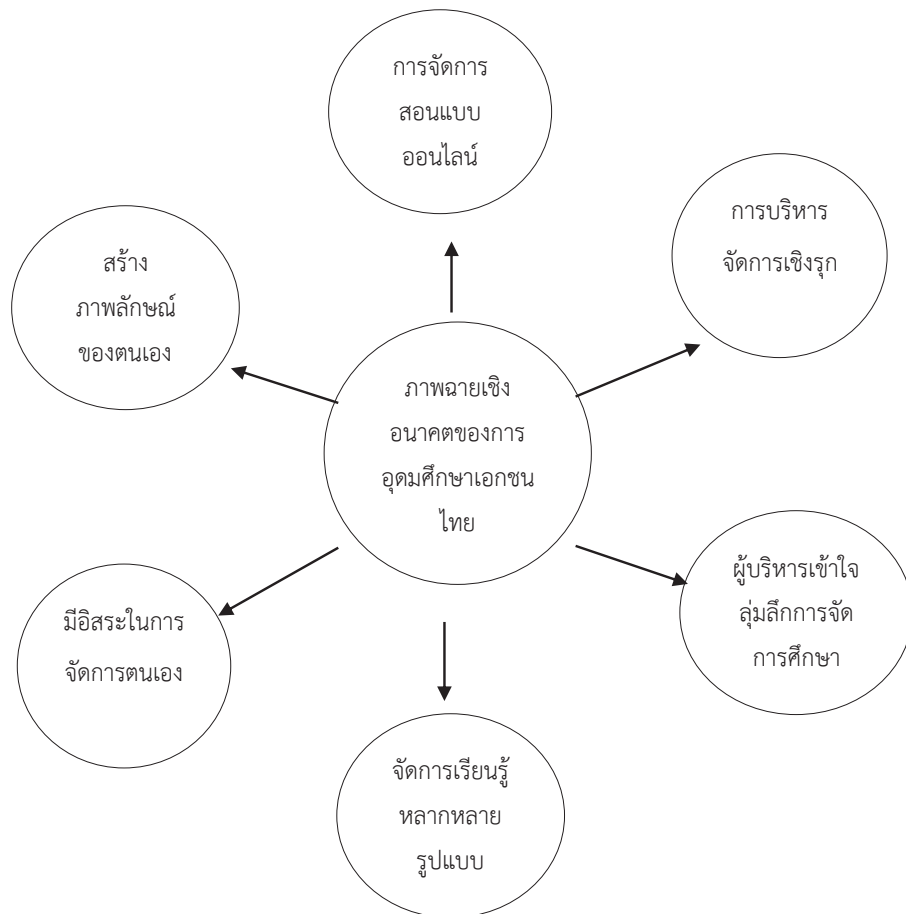
นอกจากนี้ พันธุ์ศักดิ์ พลสารมัย (2549) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาในอนาคตไว้ว่า ต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ให้ชัดเจน ค้นหาสิ่งที่ถนัดและทำได้ดีสร้างความแตกต่างให้เป็นเอกลักษณ์และจุดแข็ง รวมทั้งกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาสถาบันไปสู่ความเป็นเลิศในสาขาที่เชี่ยวชาญ การพัฒนาคุณภาพในทุกด้านของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะเป็นปัจจัยสำคัญในอนาคตที่ทำให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนได้รับการยอมรับจากผู้เรียนและสังคม ทำให้สามารถแข่งขันกับสถาบันอุดมศึกษาอื่นได้ สอดคล้องกับความคิดเห็นของธงชัย สมบูรณ์ (2566, สัมภาษณ์) ที่ให้ความเห็นว่าแนวโน้มของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในอนาคตต้องเน้นคุณภาพการจัดการศึกษาเป็นสำคัญ เนื่องจากแนวโน้มอนาคตผู้เรียนและผู้ปกครองจะคำนึงถึงคุณภาพในการเลือกสถาบันอุดมศึกษาเป็นหลัก นอกจากนี้แนวทางอุดมศึกษาเอกชนยังสอดคล้องกับแนวคิดของจรัส สุวรรณเวลา (2545) ที่เสนอแนวคิดว่าสถาบันอุดมศึกษาไทยจะต้องมีหลากหลายรูปแบบจึงจะสนองความต้องการของรัฐบาลในอนาคตได้ ทั้งนี้ แต่ละรูปแบบของแต่ละสถาบันจะต้องมีเป้าหมายเฉพาะและมีค่านิยมของตนเองและอัตลักษณ์ของตนเองที่เหมาะสมรวมทั้งการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และจะต้องมุ่งสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์ที่มีความเป็นสากล (Internationalization) ทันสมัยสอดคล้องกับบริบทของสังคมโลก

4. สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะต้องมีลักษณะการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ เช่น ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยตนเอง เรียนจากเทคโนโลยีสารสนเทศดิจิทัล ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ในทุกที่ “ฉันจะเรียนอย่างไรและที่ไหนก็ได้ (Any time, Any where)” นอกจากนี้จะต้องมีการลงทุน สนับสนุนการเรียนรู้และทักษะใหม่ เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ออกจากประสบการณ์ มีการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมยอมรับมุมมองใหม่เกี่ยวกับสถานการณ์ข้อความรู้และปรากฏการณ์ทางสังคม ทั้งนี้ การเรียนรู้ทั้งหลายต้องสามารถทำให้ผู้เรียนมีสมรรถนะในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อนาคตของการจัดการศึกษาอุดมศึกษาเอกชนไทยจะต้องมีความหลากหลาย (Diversity) จัดการเรียนรู้อย่างหลากหลายและช่องทางจัดการเรียนการสอนโดยเพิ่มหลักสูตรที่ได้อรุณประโยชน์สร้างงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (Quality of Life) เอาตัวรอดได้ในสังคม สิ่งสำคัญที่สุดคือ การพัฒนาคณาจารย์ของการอุดมศึกษาเอกชนไทย ให้มีความรู้และศักยภาพทัดเทียมกับคณาจารย์การอุดมศึกษาของรัฐ

5. ภาพฉายเชิงอนาคตภายใต้วาทกรรม “ใครใคร่ทำ” อุดมศึกษาเอกชนของรัฐบาลแต่ละแห่งมีอิสระในการบริหารจัดการตนเองได้มากขึ้น (Privatization/ Autonomy) สามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางของตนเองได้โดยการส่งผ่านถึงปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจที่ถือเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรที่มุ่งเน้นการให้บริการที่กำลังเผชิญกับการแข่งขันกันอย่างมากในปัจจุบัน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องหาวิธีการที่จะสร้างความแตกต่างจากสถาบันอื่น ๆ ให้ได้อย่างชัดเจนในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม (Burbules, N.T. & Callister, C.A., 2000)

6. การสร้าง “ตัวตน” หรือภาพลักษณ์ของตนเอง (Identity/Image) ภาพลักษณ์ถือว่าเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ที่จะทำให้การคงอยู่ของอุดมศึกษาเอกชนไทยสามารถดำเนินการได้อย่างดี ฉะนั้นต้องมีการกำหนด “ข้อเด่น” หรือภาพลักษณ์ที่เด่นชัดออกมาจะสามารถทำให้จำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นเพราะการสร้างภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการ “สร้างมูลค่า เพิ่มในจิตใจของผู้ที่มาเรียน” เนื่องจากภาพลักษณ์เป็นภาพที่เกิดขึ้นในใจที่เกี่ยวข้องกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง องค์กรใดองค์กรหนึ่งโดยกระบวนการเกิดผ่านการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมขององค์กร หากกลุ่มเป้าหมายเกิดความประทับใจและเกิดภาพลักษณ์ในเชิงบวก การดำเนินงานก็จะประสบความสำเร็จ มีชื่อเสียงและได้รับความเชื่อถือ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของศรดา ชัยสุวรรณ (2562) ที่ศึกษาปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกสถาบันอุดมศึกษาเพื่อศึกษาต่อหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพาณิชยศาสตรศึกษาและธุรกิจศึกษา(หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2562) คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ชื่อเสียงของสถาบันการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ชื่อเสียงของคณาจารย์ผู้สอน หากแต่ถ้าเป็นภาพลักษณ์ในเชิงลบ การตอบสนองก็จะเป็นไปในลักษณะตรงกันข้าม

ซึ่งสังเคราะห์เป็นภาพฉายเชิงอนาคตของการอุดมศึกษาเอกชนไทย ดังภาพ 2

ภาพ 2 ภาพฉายเชิงอนาคตของการอุดมศึกษาเอกชนไทย

บทสรุป

ถึงแม้ว่ารัฐชาติจะประสบปัญหาความผันผวนที่เกิดขึ้น แกนกลางของการศึกษาของรัฐชาตินั้นจะต้องมีการบ่มเพาะความเป็นไทยให้กับผู้เรียน มีการพัฒนาผู้เรียนให้เชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง รับผิดชอบต่อสังคมได้เป็นอย่างดี การศึกษาต้องมีมิติทัศน์ในการสร้างสรรค์รัฐชาติเพื่อความทันสมัยและความยั่งยืน และที่ขาดไม่ได้ นั่นคือ การศึกษาต้องสอนให้สำนึกในความเป็นมนุษยชาติ รู้จักปรับตัว ค้นคว้า มีการเรียนรู้ตลอดเวลา สุดท้ายผู้คนในรัฐชาติจะมีความพร้อมในการรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์และไม่เกิดการขัดขวางวัฒนธรรมอย่างแน่นอน

ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนจึงควรนำภาพอนาคตดังกล่าวไปใช้ในการกำหนดนโยบาย จัดทำยุทธศาสตร์และกลยุทธ์เพื่อผลักดันสถาบันอุดมศึกษาเอกชนให้สามารถดำเนินการไปสู่ภาพอนาคตดังกล่าวได้อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม เช่น การกำหนดนโยบายด้านการส่งเสริมเอกลักษณ์นโยบายด้านความเป็นสากล นโยบายด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ นโยบายด้านการบริหารจัดการและนโยบายด้านการเงินและงบประมาณ ในขณะเดียวกันสถาบันอุดมศึกษาเอกชนต้องพิจารณาโอกาสในการปรับปรุง (Opportunity for Improvement) ในมิติใดบ้างเช่น กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากรและผู้เรียน การสรรหาอาจารย์ที่มีคุณภาพและมาตรการส่งเสริมคุณภาพงานวิจัย นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรนำภาพอนาคตดังกล่าวไปใช้กำหนดนโยบายและมาตรการเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานให้เกิดภาพอนาคตที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนต้องสามารถพัฒนาสถาบันของตนเองไปสู่ความเชี่ยวชาญจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสถาบันได้อย่างเป็นรูปธรรม

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีจากการสนับสนุนของคณาจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัย เวสเทิร์น ผู้เขียนขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.จรัสพงศ์ คลังกรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้ให้คำแนะนำข้อเสนอแนะ แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ธงชัย สมบูรณ์ อาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่ช่วยแนะนำหัวข้อเรื่องในการเขียนบทความชิ้นนี้จนทำให้ผู้เขียนสามารถศึกษาข้อมูลต่างๆ จนทำให้บทความนี้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

อำนาจ ทองโปร่ง

เอกสารอ้างอิง

- จรัส สุวรรณเวลา. 2545. อุดมศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย สมบูรณ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2566.
- นภาพร อาร์มสตรอง. 2562. รายงานการศึกษาเรื่อง กรณีศึกษามหาวิทยาลัยบรรษัทในประเทศไทย: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- ปรีดี ทุมเมฆ และกักดี โพธิ์สิงห์. 2558. แนวทางการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในของสถาบันอุดมศึกษาวารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. 2(3): 86-109.
- พันธ์ศักดิ์ พลสารมัย. 2549. การศึกษาแนวโน้มการวิจัยและพัฒนาการศึกษาสำหรับอนาคต. รายงานการวิจัย. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัททวนกราฟฟิค จำกัด.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2563. “จุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษา: สร้างคนเก่ง คนแกร่งและคนกล้า” อุดมศึกษาสาขาที่ถูกลืม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศรุดา ชัยสุวรรณ. 2560. รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยเอกชน. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- ศุณิสรา ทดสา. 2563. “สถาบันอุดมศึกษาในฐานะองค์กรอัจฉริยะ” อุดมศึกษาสาขาที่ถูกลืม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันติธาร เสถียรไทย. 2564. โลกหลังโควิด-19 A great Remark. การบรรยายพิเศษ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพมหานคร.
- สุจิตรา วรรณิกร. 2013. แนวคิดทฤษฎี Disruptive innovation theory Christensen’s disruptive innovation theory : <https://www.gotoknow.org/สืบค้น> 3 มิ.ย. 2567
- อโนทัย แทนสวัสดิ์. 2563. “ปรัชญาอุดมศึกษา: คือความก้าวหน้าพัฒนาความยิ่งใหญ่ของชาติ” อุดมศึกษาสาขาที่ถูกลืม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Burbules, N.C. & Callister, T.A. (2000). Universities in Transition: The Promise and the Challenge of New Technologies. Teachers College Record, 102(2), 271. Retrieved October 23, 2023 from <https://www.learntechlib.org/p/89869/>.
- <https://sdgs.nesdc.go.th>
- <https://th.jobsdb.com/th/career-advice/vuca-world>.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	อำนวยการ ทองโปร่ง
การศึกษา	การศึกษาระดับบัณฑิต (กศ.บ.เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ครุศาสตรมหาบัณฑิต (คม.) บริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
การทำงาน	อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ปัจจุบัน	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง